

Vol. IX...

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

COMMENTARY TO THE
NETTIPPAKARANA
OF THE
KHUDDAKA NIKĀYA.

හදනකාවරිය බමමපාලමහාපෙරපනණිකා

නෙතතිප්පකරණධිකථා

මුද්‍රණය:

එස්. ඇන්ඩ් එස්. ප්‍රින්ටර්ස්
නො. 49, ජයන්ත විරසේකර මාවත,
කොළඹ. 10.

මු. ව. 2558

ක්‍රි. ව. 2014

මිල රු. 216/-

(නිව්වනසූත්තයෙහි නිව්ව. පොතකි.)

හදනනාවර්ග ධර්මපාලමහාචාර්යයාණනා

නෙතර්ප්පකරණදිකපා

Vol. IX.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

BHADANTÁCARIYA DHAMMAPÁLA MAHÀTHERA'S

COMMENTARY TO THE

NETTIPPAKARANA

OF THE

KHUDDAKA NIKĀYA.

REVISED AND EDITED BY

The Ven'ble Pandit

WIDURUPOLA PIYATISSA THERA,

Mahā Nayaka of Amarapura Sect, Up-country,

Sumangalarama Vihara, Widurupola.

B.E. 2558.

C.E. 2014.

තුන්වන මුද්‍රණය - 2014 (500)

Published by
Somawathie Hewavitarane Trust,
130,
Rev. Hikkaduwe Sri Sumangala Nahime Mawatha,
Colombo 10,
Sri Lanka.,
Tel: 011 2 695012
E-mail: somawatitrust@sltnet.lk
web: www.somawatitrust.com
10 July 2014.

(ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාවේ ප්‍රකාශනය)

සංස්කෘතික සම්ප්‍රදායික භාෂා ප්‍රවර්ධන

නෛතික සංස්කෘතික

විද්‍යා ප්‍රවර්ධන සභාවේ ප්‍රකාශනය
ලබා ගත හැකි අමතර ප්‍රකාශන මාසික ප්‍රකාශනය

සංස්කෘතික සම්ප්‍රදායික

විද්‍යා ප්‍රවර්ධන සභාවේ ප්‍රකාශනය

විද්‍යා ප්‍රවර්ධන සභාවේ ප්‍රකාශනය

සංස්කෘතික සම්ප්‍රදායික

මුද්‍රණය:

එස්. ඇන්ඩ් එස්. ප්‍රින්ටර්ස්

නො. 49, ජයන්ත වීරසේකර මාවත,
කොළඹ 10.

බු.ව. 2558.

ක්‍ර.ව. 2014.

PUBLISHERS NOTE

The late Mr. SIMON ALEXANDER HEWAVITARANE, who in his life time had begun to publish the TRIPITAKA, left a bequest for its completion after his death. He died suddenly on 17th January 1913 and in accordance with his wishes his Trustees had published the Commentaries on the Text in 49 volumes. After seventy years these books are no longer readily available.

His widow Mrs. SOMAWATI HEWAVITARANE who passed away on 10th January 1982 at the age of 94, had prior to her death, created the SOMAWATI HEWAVITARANE TRUST to carry on the good work started by her late husband and bequeathed her entire estate to this Trust.

We the Trustees of the Somawati Hewavitarane Trust, having seen the need to re-print the Commentaries, have undertaken this task to help both the student and teacher of the Dhamma and in the hope that this act of ours will help to preserve the Noble Teachings of the Blessed One for the benefit of the future generations and thereby prolong the life of the Buddha Sasana by many more thousands of years.

May the fruits of this meritorious act help the late Simon Alexander Hewavitarane and Somawati Hewavitarane Maha Upasikawa in Sansara and towards their final attainment of Nibbana.

23.02.1991

*Noel Wijenaikē
Nanda Amerasinghe
Tissa Ratnatunge*

Somawati Hewavitarane Trust Office,
130, Maligakanda Road, Colombo-10,
SRI LANKA.

PREFATORY NOTE.

With this issue of the *Netti Prakarana Attakathā* I have much pleasure in placing before the public the IXth Volume of the Simon Hewavitarne Bequest Publications. The work of editing has been done by Vidurupōla Piyatissa Maha Nayaka Thero of the Udarata Amarapura Nikaya. The learned Editor is well-known and has established a reputation for Pali Scholarship.

This is the first time that the *Netti Commentary* has been published except for a few extracts in the Pali Text Society's *Netti Prakarana*; and the greatest credit is due to the learned Thero for taking up the responsibility of editing a work which is so little known. I have to thank him for the devotion he has shown in editing the work.

C. A. Hewavitarne.

10, June ²⁴⁶⁵
1921

THE LATE
MR. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE.

BORN 20TH MARCH, 1875.

DIED 17TH JANUARY, 1913.

සෝමාවතී හේවාචිතාරණ මැතිනිය

THE LATE
VEN'BLE ANAGARIKA DHARMAPALA.
(SIRI DEVAMITTA DHAMMAPALA)

Director of Tripitaka Muddrana Sabha

BORN 17TH SEPTEMBER, 1864.

DIED 29TH APRIL, 1933.

PREFACE.

අප නෛති පපකරණයකටය

මුබබනෙයා.

සිව්සහවදනසගේරුහ-
සමහුනෙ! හොනි! විජය විරකාලා,
හාරනි! සොරහවමුබ-
පකරණසරණ! සමනතානනානි.

නිහනනිබිලහවනනනි.
නඬා නාඬ. සු නෛතිසසකටය,
සියනිසාබොය මනිමා
සනිසාමොනෙයා ඉම. උබනි මුබබකි.

අනු වුවවනෙ.

කෙනෙක හවෙ නෙතනි? කෙන සා හාසිතා අනු?
කෙනානුමොදිතා? කෙන සබිතිතා? කෙන වාහතා?
කෙනාසි පොත්තාරුලා? කෙන සංවණ්ණිතා? අය,
අත්සංවණ්ණතා වසා කෙනාසි පරිසොගිතා?

කෙන මුඤ්චිතාදනි සොහතාහමවුබියා?
විහාවනෙතයං තෙසං මුබබනෙයා විධියනෙ.

තත් කෙනෙක නෛතිනි? සබ්බකයනෙක නෛති.
සබ්බකයනනි වෙත් වෙනෙයසුඤ්ඤානං අරියබ්බකයනං
වුවබි. තඬා යථා හවනණ්ණා සතෙත නව්විබං හවං නෙතනි කනි:
නෙතනි වුවබි, ආහ ව උදනසකටය:-“නෙතනි වුවබි. හව
හණ්ණා”ති. එවමයමි වෙනෙයසතෙත අරියබ්බං නෙති පාපෙතිනි
ඉමිතා සබ්බකයනෙක නෛතිනි වුවබි.

අපටා නයනනි එතායානි නෙතනි. නෙතනියා එව හි කරණ
භුතාය බ්බකපිකා වෙනෙයසතෙත දසුනමඤ්ඤං නයනනි
සමපාපෙතනි. නියනනි එතානි වා නෙතනි, එතයමි. පකරණ
අසිසානභුතෙ පනිසාපෙනි: වෙනෙයසතෙතා. තිබ්බාණං සමපාපි
යනනිනි අනෙයා.

තෙතනිඋපදෙසං හි අනිස්සාය අවිපරිතසුත්තන්තොවබොධො න හොති. සුත්තස්ස ව අත්ථසංවණ්ණනා කෙවලාපි තෙතනිඋපදෙසායත්තා ඵච. තෙතනි ව සුත්තපභවං සුත්තං සමමාසලුඛපභවනති. ඵචමයං යථාටුත්තෙන සමමනසනාදිනා අත්ථෙන තෙතනිති වෙදිතබ්බං.

කෙන සා භාසිනාති? සාපනායං තෙතනි භගවතො අසීතියා මහාසාවකෙසු අනෙතාගධෙන ඡලභිඤ්ඤාන පභින්නපටිසම්භිදෙන මහාබිණ්ණසවෙන අනුබුද්ධෙන ආයසවතා මහානවමාසනිත්තෙරෙන භාසිතා.

කෙන අනුමොදිනාති? භගවතා අනුමොදිතා අරහතා සමමාසලුඛිතා.

කෙන සංඛිනිනාති? පඨමමහාබලමසංඛිතිකාරකෙන මහා කස්සපත්ථෙරපමුඛෙන මහාබිණ්ණසවවසිගණෙන සංඛිතිනා. ඵං සංඛිතිනාය ව පනස්සා නවඛගසඤ්ඤාසහස්සා අත්ථසංවණ්ණනා භාවෙන අසුකතිකායනෙතාගධායමිති නියමො න කතො හොති. තථාපි මහාසාවකභාසිතත්තා බුඛානුමතත්තා ව බුද්දකතිකායනෙතාගධතායෙවස්සා භවිතුමරහති.

ටුත්තං හි අඨකථාසු:-

“ඔපෙතො වතුරෙපෙතෙ නිකායෙ දීඝආදිකෙ,
තදඤ්ඤං බුඬවචනං නිකායො බුද්දතො මතො”ති.

කෙන ආභනාති? ජලබුද්ධිපෙ තාව පඨමමහාසංඛිතිතො පඨාය යාව තතිය සංඛිති යා සා මහාකස්සපත්ථෙරදිකා මොග්ගලී සුත්තනිස්සත්ථෙරපරියොසානා මහාථෙරපරමපරා තාය ආචරිය පරමපරාය ආභතා. මොග්ගලීසුත්තනිස්සත්ථෙරතො පන පරං තස්සනෙත්ථාසිනා මහාබිණ්ණසවෙන බලමාසොකමහානරිඤ්ඤානුතා මහාමහිඤ්ඤත්ථෙරවරෙන ලඛකාදීපමාභතා.

කෙනාසි පොත්ථකාරුලාති? මහාකාරුණීකස්ස භගවතො පරිතිබ්බාණා පඤ්ඤපණ්ණාසාධිකෙසු වතුසුචස්සසතෙසු අතික්කනෙත්තසු ලඛකාදීපෙ වට්ඨගාමණීඅභසමහාරඤ්ඤා සමයෙ මලයරසෙ මාතුලජතපදෙ ආලොකලෙණෙ සන්තිපතිතෙන මහාබිණ්ණසව වසිසංඝෙන තඤ්ඤතපදාසිපතිනො මහාමව්වස්ස උපත්ථමොන පිටකත්තයපාළිං මුඛපාඨාගතං පොත්ථකෙසු ලිඛනෙන අයමපි තෙතනි පොත්ථකාරුලා අහොසි. තතො පරං යාවජ්ජතනා පොත්ථකාරුලා වත්තතෙ.

කෙන සංවණ්ණිනාති? ජලබුද්ධිපෙ නාගපට්ටනෙ ආණාමග්ග වතනිබම්බාසොකමහානරිඤ්ඤා කාරිතං බද්දනිත්ථවිකාරමජ්ඣා වසනෙන දුතියඨකථාවරියෙන හදන්තබම්බපාලමහාථෙරවරෙන

සංවණ්ණිතා. අයමපනාවරියෝ තෙලිඛගදෙසිනමුඛවංසසමභූතොති බහුතනං ආවරියානං මති. ඉමිනා ව ආවරියෙන සදිසො ගන්තකතො නාම ඉමස්මිං සාසනෙ නාහොසිති වදනති. ඔපෙතොති කතිපයපකරණෙ සබ්බොතිපි බුද්ධකතිකායනොනාගධාති පකරණාති ඉමිනාව ආවරියපුඛගවෙන මහාවිහාරමතමනතිකමනොන සංවණ්ණිතාති. අයස්සව නෙතතිපකරණස්ස අන්තසංවණ්ණිතා සබ්බො මහාවිහාරමතමෙවානුගච්ඡතා විරචිතා අහොසි අනාකුල විතිච්ඡයා සත්තවිසතිභාණ්වාරපරිමාණාය පාළියා පතිමණ්ණිතා. ඉතරුසං පන අභිකපානං ආවරියෙන කතාති නාමාති පරමස්ස ඡේතිනා ඉව්වාදිති දිස්සන්ති සුයන්ති ව. ඉමස්සා නෙතතිපකරණභිකපාය තාදිසං කිසුචි අපරනාමධෙයං න කන්ති දිස්සතෙ සුයතෙ වා. ගන්තපරියොසානෙපි:- “විරචිතන්තං යා තස්ස ආරභා අන්තවණ්ණිතා”ති, “බදරතින්තවිහාරවාසිනා ආවරියධමමපාලෙන කතා නෙතතිපකරණස්ස අන්තසංවණ්ණිතා සමන්තා”ති ව එතතකමෙව දිස්සතෙ. තස්මා මයාපි තමෙවානුගච්ඡනොන “නෙතතිපකරණභිකපා” ඉවංයො නාමං ලිඛිතන්ති සුතබ්බං.

කෙනාසි පටිසොධිතාති? යා සා දිවංගතෙන නෙකගාසා සන්තසමයන්තරකොවිදෙන රතනතනයමාමකෙන මහාසඛෙන බුඛධමමපවාරණාභිරතමානසෙන සම්බුඛසාසනෙ පරිවචනකසක විභවෙන සිරිමතො අනගාපිකධම්මපාලමහොදයස්ස සොදරියෙන සසිමන් භෝවාපිතාරණ මහොදයෙන මහාධනපරිච්චාගෙන පතිභා පිතා තිපිටකමුද්දණසභානාම තස්සා අජිකිකබුරුකිරෙන තස්සෙව කණ්ඨභානුභූතෙන ආඛලායුබ්බදසන්තවෙදිනා සාසනමාමකෙන වාදිලස් අල්පිස් භෝවාපිතාරණ සමඤ්ඤාන මහාසයෙතාගං ඉමස්සා නෙතතිපකරණභිකපාය සොධනමපති සමාරුධිතො අහොසිං.

එවං සමාරුධිතොවාගං ඉමස්සා සොධනෙ උග්ගුතොසමානො රත්මලාණ තිගමෙ පරමධම්මවේනිස පටිවෙණේ පධානාවරියතං පතෙනන අවිරකාලකතොයසමතා අරුගහගාධසිපිසිලානඤ මහාපෙරවරෙන පරමධම්මවේනියපොත්තාලයතො ව, පිත්ථන්ත ගාමෙ සම්මාකර පරිවෙණාධිපතිනා ආයසමතා සිපිසුග්ගසාසන කවිච්ඡිනසාවිසිස සිලානඤ්ඤාසකමහාපෙරපාදෙන අත්තනො විහාරෙ පොත්තාලයතො ව, වෙ පොරුණාති ගන්තලිඛිතාති නෙතතිපකරණභිකපායපොත්තාති දදනොති බහුපකතොසිං.

තතො කොලම්බපුරසතෙන බම්බලපිටිස ගාමෙ ධම්මසාලා විහාරධිවාසි පාලාණ ගාමසඤ්ජාතො සිපිධම්මරත්නිකං. සාලධිකාර ධම්මකිහතිසිපිට්ඨරඤ්ඤාණාසකපොත්තපාදෙ මයා තිවෙදිතො මරමරඤ්ඤ මුද්දිතස්ස නෙතතිපකරණස්ස තදභිකපාය ව පටිලාගෙ

පරමුපක්ෂකයෙකුට අහෝසි. අයමෙව ව පේරවරෙ ඉංගිලන්ඩ්දෙසෙ ආගිලකබරෙහි මුද්දිතං නෙතනිපසකරණං මරමරපෙ තදකබරෙහි මුද්දිතං පෙමකොපදෙසපසකරණසුඛ යාවකාලිකවසෙන පෙසෙසි.

යථාමුත්තෙසු ව පොත්තකෙසු සබ්බමාකරපරිවේණාධිපතීනො ධිලානන්දනායකමහාපේරය් සන්තිකාලං නෙතනිපසකරණසකපා පොත්තං අතීව පොරුණකං ධිගලිකරජකාලෙ ලිඛිතනති අකබර විඤ්ඤාසාදිවසෙන සකකා මනභුං. තෙන ව මහාපේරෙන තං හත්ථි සෙලනගරසකෙන අඤ්ඤාතරපොරුණකවිහාරතො ලඛනති තිවෙ දිනොසම්. එවමනිවිරතනතෙපි හි තසම්. එත්ථ මයා අභනිංසනිම පිඨකොපසභුති යාව වතුචතතාලිසනිමපිඨා ඊදිස** පුප්ථවෙකති අනතරිතො දසසිතා උභතතා විජ්ජනෙව කිම්බහපත අපරහානෙ ලිඛිතෙසු තවිණපොත්තෙසු.

තථාපි තදෙව මෙ පාවිතතරතාය නානාපාඨදසසකෙ පඨ මවෙකක නිද්දිඨං. ඉතරමපන පරමධම්මවේනියපොත්තාලය් සපතිඨාපනසමයෙ තං විහාරධම්මවුත්තෙ මහාමහොපඤ්ඤායෙන චලානේ සිඨිසිඨස්මහාපේරවරෙන ලොපිතං නාතිවිරතනතමති දුතියවෙකක නිද්දිඨං, මරමමපොත්තකසුඛ තතියවෙකක. යථා මුත්තං ව උභතතා මරමමපොත්තෙයෙව සබ්බපා පරිපුණ්ණා දිසිත්ථ.

යාවෙත්ථ නයසමුඨානවාරවණ්ණනායං ආචරියෙන පෙටකොප දෙසතො උච්චිත්ථා නිකඛිතතා පාලි පසුඬසතතත්ථාධිකසතමපිඨ කොපසභුති යාව නයසමුඨානවාරවණ්ණනාපරියොසානා දිසසෙන සාපි මයා මුද්දිතමරමමපෙටකොපදෙසපාලියා සංසන්දනා ඔලො කිසිත්ථ. සා පන පෙටකොපදෙසපාලි න කෙනවි පරියතතිධරෙන සංසොධිතා විරකාලජනිතානෙකලිපිබ්බමදෙසදුසිතායෙවසමානා කෙනාපි කෙවලධනාසාපරවසමානසෙන මුද්දිතා හොති. තසමා ඉධ අභකපාවරියෙන යොජනා පාලි අධුනා මුද්දිතපෙටකොපදෙස පාලිනො සුඛතරුති සුදු අවගමසෙන.

ඉමිසාං පන අභකපාය සබ්බපොත්තෙසු ආගතං සංසාර ලොකය්. සංසාරලොකෙ. ඉවාදිකමහං සංඛාරලොකය්. සංඛාරලොකෙ. ඉවාදිවසෙන සොධෙසි. ඊදිසෙසු ව බහුසු සොධනපුරණෙසු සකිං. මුත්තෙත ආයසමා සිඨිවජ්ජනෙත්ථ නායකතෙරපාදෙන සභිං. කතා මෙ මනසංසන්දනා සංකපාතිව ඵලවතිබලවහවිත්ථ.

ඉති යථාමුත්තෙහි ගහභපබ්බජ්ජනෙහි සද්ඤ්ඤාසයෙහි සාද රජඤ්ඤානුගතහොපත්ථමිතෙන මයා විදුරුපොල පියතිසා සෙසනි පේරනායං නෙතනිපසකරණසකපා සාසනගරුකමාන සෙන යථාගතති සංසොධිසිත්ථ. විරතරතභ්වයතාය පනසායමි. ඉයච පඨමවාසෙ සුදු සොධනමතිභාරියමිති කිමෙව බහු මුඛිතං?

තථාපි ඉමිස්සා අභිකථාය සබ්බථා පටිසංඛරණේ මහා පයාසො මයාඛනීකරිසිත්ථ. එවඤ්චසති කථං හි නාම මාදිසො සබ්බථා කතකිව්වාහිමාහි හවිතුමරහතිති මම පමාදබ්බමජනිතවලිතසං සොධනං බමණ්ඤ්චපති සප්පඤ්ඤ පරියන්තිධර මෙ සවිතයමායාචි යනෙන.

අයමපි මෙ බ්‍රහ්මි පත්තනා අපෙපවනාම ලඛනිකා පරියන්තිධර ථෙරුනුසේරු ආචරියපුඛගවා නෙතතිප්පකරණං සංඝකථං සතො අනෙතවාසිකො වාචෙනතා නභිප්පායසසිමස්ස ඤයසත්ථස්ස පුනරුද්ධි පනෙන තෙසං සසිස්සානං පරියන්තිසංඝනසංවණ්ණනං ඤයා විරේඛිතතමාපාදයෙස්සුනති.

කෙන මුද්දපිනාති? සා පනායමෙවං මයා මහතා පරියස්ස මෙන සොධිතා නෙතතිප්පකරණඝකථා යථාච්ඡතස්ස සසිමන්ඤ්චාවිඤාරණ මහාසයස්සාණතතියා තිපිටකමුද්දණ්ඤසභාය අජ්ඣකඛ ධුරකිරෙන වාජ්ලස් අල්චිස් ඤ්චාවිඤාරණ මහාසයෙන තබ්බා ගිණේයෙත සිහිනාථ කුමාරදුස මුනිසිහ මහාසයෙන වාති විති ඉමෙහි සොගතෙහි තිපිටකමුද්දඛකණයනතාලයෙ මුද්දපිනා හගවතො අඛතිරසස්ස පරිතිබ්බාණතො විසහස්සවතුස්සන වතු සසිතමෙ සංවච්ඡරෙ සාවණ් සුකකපකෙඛි සොගතාගමවුටියාති.

Widurupola Piyatissa.

15th March ²⁴⁶⁴₁₉₂₁ Abhinawarama Vihara,
Nuwara Eliya.

සංකීර්ණනිරූපන.

ABBREVIATIONS.

- සි. I. සම්මතකරපරිච්ඡේදපොත්කාලයනො ලබ.
සිහලකරපොත්ක.
- සි. II. පරමධර්මවේදිකපොත්කාලයනො ලබ.
සිහලකරපොත්ක.
- ම. III. මරමරසේනුදායපොත්ක.

සුඛි පනත.

ERRATA.

පිටුව.	පනතිය.	අසුඛි.	සුඛි.
3.	21.	ආගත.	ආගත.
4.	21.	විවරගාවතො.	විවරගාවතො.
6.	26.	විහරිතබ්බ.	විහරිතබ්බ.
11.	12.	සුඛතතත.	සුඛතීතත.
20.	14.	අනිවචනකිකථාය.	අනිවචනකිකතාය.
28.	13.	උත්තානිකමිඤ්චි.	උත්තානිකමමිඤ්චි.
29.	28.	පච්චායා.	පච්චායා.
30.	2.	ගුත්තචාරුති.	ගුත්තචාරුති.
31.	10.	ආදි.	ආදි.
31.	21.	ආදි.	ආදි.
31.	31.	උද්දසනිද්ද.	උද්දසනිද්ද.
34.	18.	උක්ඛණ්ඨායෙරථවං.	උක්ඛණ්ඨායෙර:-“ථවං
34.	20.	චාතිආදි.	චා”තිආදි.
34.	20.	තථාචිව්‍යෙත.	තථා“චිව්‍යෙත.
34.	21.	යොජෙතබ්බාති.	යොජෙතබ්බා”ති.
34.	21.	සුඛො.	“සුඛො.
34.	22.	හොතිති.	හොති”ති.
49.	10.	ආදි.	ආදි.
50.	7.	තද්දත්ථංගම.	තද්දත්ථංගම.
54.	17.	විච්චිත.	විච්චිත.
55.	7.	විච්චිතත්තො.	විච්චිතත්තො.
56.	11.	නිවරණ.	නිවරණ.
56.	25.	ථවං.	ථවං.
56.	29.	සමථවිපස්සනාවුදාති.	සමථවිපස්සනාවුදාති.
57.	16.	නිවරණාදිතං.	නිවරණාදිතං.
57.	23.	නිවරණාදිතං (2)	නිවරණාදිතං.
62.	16.	කස්සාති.	කිස්සාති.
63.	4.	අදස්සනනති.	අදස්සනනති.
66.	25.	සමත්තාගතොති.	සමත්තාගතොති.
70.	20.	අභිවදති.	අභිවදති.
71.	2.	අඤ්ඤථත්තනති.	අඤ්ඤථත්තනති.
76.	6.	භානාය.	භානාය.
77.	31.	වුත්තං.	වුත්තං.

පිණිස. පහතිය..

අසුඛි.

සුඛි.

83.	26.	එවං.	එවං.
89.	23.	විහරිතො.	විහරිතො.
99.	21.	තත්.	තත්.
108.	5.	එසාස මුදිතොසු.	එසාසමුදිතොසු.
113.	22.	පඤ්ඤ.	පඤ්ඤ.
118.	20.	දිවුපාදාන=දිසියොග=	දිවුපාදානදිසියොග.
126.	10.	තදුහය.	තදුහය.
128.	13.	සමාධි.	සමාධි.
133.	10.	ථානං.	ථානං.
135.	4.	චෙ.	චෙ.
141.	32.	විමොක්ඛානි ³	විමොක්ඛානි.
143.	23.	එවං.	එව.
144.	32.	කම්මනි ඛම්මනං.	කම්මනි ඛම්මනං.
145.	18.	විරහතො*වා.	විරහතො වා.
149.	5.	කාරණනි.	කාරණනි.
153.	17.	විවයතො.	විවයතො.
160.	19.	උපවිසනි.	උපවිසනි.
175.	20.	ගොනනි.	ගොනනි.
181.	18.	නෙකම්මසිත්ථුපවිචාරං.	නෙකම්මසිත්ථුපවිචාරං ¹
182.	24.	දොවචසාතො.	දොවචසාතො.
184.	28.	චෙතොයාජකියො.	චෙතොයාජකියො.
190.	3.	පරිත්තං.	පරිත්තං.
191.	3.	ඛුඤ්ඤි.	ඛුඤ්ඤි.
198.	29.	ගම්හිතර.	ගම්හිතර.
199.	25.	කෙතවි.	කෙතවි.
199.	33.	කුතො.	කුතො.
211.	33.	ගතානි.	ගතානි.
212.	19.	අත්තනි.	අත්තනි.
223.	1.	කායවචිකම්මෙන.	කායකම්මවචිකම්මෙන.
223.	35.	දසසහසාසි.	දසසහසාසි.
226.	20.	තිරුපදානො.	තිරුපදානො.

අ ටො ලි පි සු .

19. පිණිස. සුඛසාන-සාමසුඛය.

20. " 6. සි. I & II. අනිවචනිකතාය.

30. " 4. ම. III. පිරිසොමොති.

103. " * පඤ්ඤාවිසමර්ථතො.

158. " අමානං.

163. " කම්මසානෙ (සබ්බත්.)

174. " දිසාලොචනං.

b. සුඛසාන-සාමසුඛය.

6. ම. III. අනිවචනිකතාය.

4. ම. III. පිරිසොමොති.

* පඤ්ඤාවිසමර්ථතො.

අමානං.

කම්මසානෙ ඉම්මි.

දිසාලොචනං.

කපා ණකදුකාරකමයපායොප්පන්නං. කත්ථි දිසාලොචනං න සුඛපන්නා
රුද්ධමිති ඤාතමිති.

සූචිපතනං.

CONTENTS.

අංකය.	වර්ණනා.	පිටපත.
1	සංඛ්‍යාතවාර්තනා.	12
2	උද්‍යෝගවාර්තනා.	16
3	නිද්‍යෝගවාර්තනා.	34
4	පටිතිද්‍යෝගවාර්තනා.	232
තත්ව ව		
1	භාරවිභාගවාර්තනා.	118
2	භාරසමානවාර්තනා.	161
3	තත්වමුදානවාර්තනා.	184
4	සාසනපදානවාර්තනා.	232

IN SINHALESE CHARACTERS.

ආ ආ ශ්‍රී ජි උ උ මේ බ

ක ka	ක kha	ග ga	ග gha	ඛ kha
ච ca	ච cha	ජ ja	ච jha	ඤ ña
ට ta	ට tha	ඩ da	ට dha	ණ ña
ත ta	ථ tha	ද da	ධ dha	න na
ප pa	ඵ pha	බ ba	භ bha	ම ma

ଦ୍ୟା ଓରା ଚଳା ଚିବା ଘସା ଘହା ଓଜା ଘୋରା

ක ka	කා ká	කි ki	කී kī	කු ku	කූ kú	කෙ ké	කෝ kó
ඛ kha	ඛා khá	ඛි khi	ඛී khī	ඛු khu	ඛූ khú	ඛෙ khé	ඛෝ khó
ග ga	=	=	=	=	=	=	=

කක kka	කෙකෙ kēka	කි tva, හු tra	මි mpha
කක kka	කෙක kēha	දද dda	මි, මි mba
කා kya	කෙච, ච kēca	ඳි, ධ dha	මි mbha
කි kri	ඒ, කෙච kēcha	ද් dra	මි mma
කි kva	ඒ, කෙච kēja	ච dva	මි mha
කා khya	කෙකි kējha	ධි dhva	යා, යා yya
ච khva	චි t̥ta	නන nta	යා yha
ගා gga	චි, චි t̥tha	නි nthā	ලා lla
ගා ggha	චි ධ්දා	නි nda	ලා lya
ග් gra, මිනි pka	චි ධ්දha	නි ndha	ලා lba
චි ඝkha	නිනි ppa	නන nna, නන nha	මි wh
මි ඝga	නි ධ්දා	ප් ppa	යා ssa
මි ඝgha	නි ධ්දha	ප් ppha	යා sma
ච ච ca	නි, ධි p̥da	බි bba	නි swa
ච ච cha	නන npha	බි bbha	නි hima
ච ච jja	නන ntta	බ් brā	නි hva
ච ච jha	නි tha	මි mpa	ලා lha

മെഴുത്തുപ്രകാരം

නෙතරිපසකරණයකට.

නමො නාමං ගතවනො අරහතො
සම්මාසම්මුඛයං.

මහාකාරුණීකං නාමං සෙදයසාගරපාරගං
වන්දෙ තිපුණගමිතර-විවිත්‍රතයදෙසනං.

විජ්ජාවරණසම්පන්නා යෙන නියසනති ලොකතො
වන්දෙ තමුත්තමං ධම්මං සම්මාසම්මුඛපුර්වං.

සීලාදිගුණසම්පන්නො සීතො මහාඵලෙසු යො
වන්දෙ අරියසංඝං තං පුඤ්ඤානෙඛතං අනුත්තරං.

වන්දනාර්ථිනං පුඤ්ඤං ඉති යං රතනත්‍රයෙ
ගතනන්දයො සම්බන්ධ හුත්වාහං තස්ස තෙජසා.

සීතිමාසාඛිමානෙන විරං සභිමමනෙත්තියා
ධම්මරක්ඛිතාමෙන පථරෙන අභියාපිවො.

පදමුත්තරනාමස්ස පාදමූලෙ පවත්තිතං
පස්සතා අභිනිහාරං සම්පන්නං යස්ස මත්තං.

සංඛිතං විහරන්තානං එසො අයෙහාති තාදිනා
යපිතො එතදග්ගසම්මි යො මහාසාවකුත්තමො.

ජලභිඤ්ඤා වසිපපන්නො පභින්නපටිසම්මිදෙ
මහාසාවමාසනො ථෙරෙ සම්මුඛෙත පසංසිතො.

තෙන යා හාසිතා ඡන්දනාති සන්ධාර අනුමොදිතා
සාසනස්ස සද්දයන්තා තවභිගස්සත්වණණනා.

තස්සා ගමිතරඤ්ඤණෙති මහානෙතඛම්භාවනො
කිඤ්ඤාපි දුක්ඛාරු කාතුං අත්තංවණණනා මයා.

සහසංවණණනං යස්මා ධරතෙ සත්ථු සාසනං
පුබ්බාවරියසිතානං තිස්සනව විනිවජ්ජයො.

තස්මා තමුපනිස්සාය¹ මහානෙත්වාන පඤ්චපි
නිකාසෙ පෙට්ටෙනනාපි සංසන්දනා² යථා බලං.

1. ම. I. කංඋපනිස්සාය.

2. ම. III. සංසන්දනා.

සුවිසුඛමසංකිණ්ණං නිපුණත්විතිව්ඡයං.

මහාවිහාරවාසීනං සමයං අවිලෝමයං.

පමාදලෙඛං වජේත්ථා පාළුං සමමා නියොජයං.

උපදෙසං විභාවෙනො කාරිණ්ණාමත්ථණ්ණං.

ඉති අත්ථං අසංකිණ්ණං නෙතතිපසකරණස්ස මෙ

විහරන්තස්ස සක්කව්චං තිසාමයථ සාධවොති.

තත්ථ නෙතතිති කෙනයෙන¹ නෙතති? සඛමනසනසෙන නෙතති. යථා හි තණ්හා සහෙත කාමාදිතචං තයතිති හව නෙතතිති වුවවති, එවමයමි වෙනෙය්²සහෙත අරියධම්මං තය තිති සඛමනසනසෙන නෙතතිති වුවවති. අථවා තයන්ති තායාති නෙතති. නෙතතිපසකරණෙන හි කරණතුනෙන ධම්මකාපිනා වෙනෙය්සහෙත දස්සනමග්ගං තයන්ති සමපාපෙනති.³ තියනති වා එත්ථ එතසම් පකරණේ⁴ අධිශානතුනෙ පතිඨාපෙත්ථා වෙනෙය්සා භිබ්බාණං සමපාපියන්ති නෙතති. තති නෙතතිඋපදෙසසන්නිස්ස සෙන විනා අවිපරිතසුත්තත්ථාවබොධො සම්භවති. තථා හි වුත්තං: ශ්‍රාසමා භිබ්බාසිතුනාමෙනාති ආදි. සබ්බාපි හි සුත්තස්ස අත්ථසං වර්ණනා නෙතතිඋපදෙසායන්තා. නෙතති ච සුත්තප්පත්තවා. සුත්තං සමමාසම්මුඛප්පත්තවන්ති.

සා පනාසං නෙතති පකරණපරිච්ඡේදනො තිප්පහෙද්‍ය භාරතය පඨානානං වසෙන. පඨමඤ්ඤි භාරවිචාරෙ. තණො තයවිචාරෙ. පච්ඡා පඨානවිචාරෙති. පාළුවවන්තනො පන සම්භග්ගවාරවිනාග වාර⁵වසෙන දුට්ඨා. සබ්බාපි හි නෙතති සම්භග්ගවාරෙ විභාගවා රෙති වාරවයමෙව ගොති. තත්ථ සම්භග්ගවාරො ආදිනො පඤ්චති ගාථාහි පරිච්ඡින්නො. සබ්බො හි පකරණත්ථො සං ලොකො පූජය ගෙනි ආදීහි පඤ්චති ගාථාහි අපරිග්ගතිනො තාම තත්ථි. තනු වෙත්ථ පඨානං අසම්භගිතන්ති? තසිදමෙවං දඬබ්බං. මුලපදග්ගහ ණෙන පඨානස්ස සම්භගිතත්තා. තථාහි වක්ඛති:-අභාරස මුලපද ඤාති. දඬබ්බා? ආසනපඨාගෙනි. මුලපදපඨානාති හි⁷ අත්තය සබ්බාරත්තිකා විය අඤ්ඤාමඤ්ඤා සම්භගිතාති.

විභාගවාරෙ පන උදෙසනිදෙසපටිතිදෙසවසෙන තිවිධො. තෙසු භත්ථ භග්ගමෙ සොළස භාග්?ති ආරභිත්ථා යාව ගවන්ති අභාරස පද්ධතිති අයං උදෙසවාරෙ. අස්සාදදිනවිනාති ආරභිත්ථා යාව

1. ම. III. තත්ථකෙනයෙන.

4. ම. I & II. කරණේ.

2. ම. I & II. වෙනෙය්.

5. ම. I & II. පඨානවිචාරෙ.

3. ම. I & II. සමපාපෙනති.

6. ම. I & II. සම්භග්ගවිභාගවාර.

7. ම. I & II. මුලපදභානාදිති. ම. III. මුලපදභානාති.

තෙනනිංසා එනනිකා තෙනනිති අයං නිද්දෙසවායේ. පටිනිද්දෙස වායො පන: භාරවිභව්‍යවාරො, භාරසම්පාතවායො, නයසමුදාන වායො, සාසනපදානවායොති වතුබ්බිධො. තෙසු තත්ථ කතමො දෙසනාභාගේති ආරහිත්වා යාව අසං සභාගේන සමාගේපනාති අයං භාරවිභව්‍යවාරො. තත්ථ කතමො දෙසනාභාරසම්පාතො?ති ආරහිත්වා යාව අනුපාදිසෙසා ව නිබ්බාණධාතුති අයං භාරසම්පාත වායො.

එත්ථාග:-භාරවිභව්‍යභාරසම්පාතවාරානං¹ කිං නානාකරණනි? චූළවතෙ: යත් අනෙකෙහිපි උද්ගරණස්සුතෙහි එකොභායො නිද්දසියති අයං භාරවිභව්‍යවාරො. යත් පන එකස්මිං සුතෙහ අනෙකෙභාරා සම්පතනති අයං භාරසම්පාතවායො. චූළතස්සෙහතං පෙට්තෙ:

යත් ව සබ්බ භාරා සම්පතමානා නයනති සුත්තත්ථං
බ්‍රහ්මඤ්ඤානිපිපුඤ්ඤා සා භූමි භාරසම්පාතොති.

නයසමුදානසාසනපදානවාරවිභාගො පාකටො එව. සාසන පදානවායො පන සබ්බග්ගවාරෙ විය උද්දෙසනිද්දෙසවායෙස්ස පි න සරුපතො උච්චොති. එත්ථාග. ඉදං තෙහතිප්පකරණං මහාසාවක භාසිතං භගවතා අනුමොදිතනති කථමෙතං. විඤ්ඤයතිති? පාළිතො එව, නහි පාළිතො අඤ්ඤං පමාණතරං අත්ථි. යා හි වතුහි මහාපදෙසෙති අවිරුඬා පාළි සා පමාණං, තථාහි අගරහිතාය ආවරිය පරම්පරාය පෙට්තොපදෙසො විය ඉදං තෙනනිප්පකරණං ආගතං.

යදි එවං කයමාස්ස නිදානං න චූළතො? සාවකභාසිතානලපි හි සුභස්සුත්තඅනභිගණස්සුත්තකල්පවායනසංයුත්තාදීනං නිදානං භාසිතනති. නයිදං එකනතිකං සාවකභාසිතානං, බුඬභාසිතානං පිහි එකව්වානං පටිසම්බද්ධමග්ගනිද්දෙසාදීනං ධම්මපදබුඬවංසාදීනඤ්ඤා නිදානං න භාසිතං න ව තාවතා තාති අප්පමාණං එවම්බාපි දඬබ්බං. නිදා නඤ්ඤා නාම සුත්තවිතයානං ධම්මගණ්ඨාගාරිකඋපාලිතේරාදීහි මහා සාවකෙතෙහ ව භාසිතං ඉදඤ්ඤා මහාසාවකභාසිතං, ථේරං වුඤ්ඤිත්වා අනඤ්ඤාවිසයත්තා ඉමිස්සා විචාරණායාති කිමෙතෙන නිදානගවෙස තෙන? අත්ථායෙවෙත් ගවෙසිතබ්බො යො පාළියා අවිරුඬොති. අථවා පාළියා අත්ථසංවණ්ණනාභාවතො න ඉමිස්ස ප්පකරණස්ස විසුං නිදානවචනකිල්පං. අත්ථි. පටිසම්බද්ධමග්ගනිද්දෙසාදීනං විශාසි දඬබ්බං.

ඉදහි එකස්මිං ප්පකරණෙ නානප්පකාරකොසල්ලත්ථං අයං විභාගො වෙදිතබ්බො. සබ්බමෙවචෙනං ප්පකරණං සාසනපරියෙසි භාවතො එකවිධං තථා අරියමග්ගසම්පාදනතො විමුත්තිරසතො ව. බ්‍රහ්මඤ්ඤානිපිචාරභාවතො දුට්ඨං. තථා සබ්බග්ගවිභාගභාවතො

ධම්මවිනයන්සංවණ්ණනායො ලොකීයලොකුත්තරන්සමගහණතො රූපාරූපධම්මපරිඣායකතො ලක්ඛණලක්ඛියභාවතො පච්ඡති නිවත්තිවචනතො සභාගවිසභාගනිද්දෙසතො සාධාරණාසාධාරණ ධම්මවිභාගතො ව. තිවිධං පුග්ගලත්තයනිද්දෙසතො නිවිධකල්පාණවිභාගතො පරිඤ්ඤාත්තයකථනතො පහාණත්තයුපදෙසතො සික්ඛත්තය සමගහණතො තිවිධසංකිලෙසවිසොධනතො මූලගීති අනුගීති සමගීති හෙදතො පිටකත්තයසංවණ්ණනතො භාරතයපඨානප්ප හෙදතො ව. චතුර්ධං චතුපටිසම්බුද්ධියයතො චතුත්තයදෙසනතො ධම්මන්දෙසනාපටිවේධගච්ඡිරභාවතො ව. පඤ්චවිධං අභිඤ්ඤායාදි ධම්මවිභාගතො පඤ්චකකිකිනිද්දෙසතො පඤ්චගතිපරිවේදනො පඤ්චනිකායන්විවරණතො ව. ඡර්ධං ඡත්තාරම්භවිභාගතො ඡ අජ්ඣිත්තිකබාහිරයතනවිභාගතො ව. සත්තවිධං සත්තවිඤ්ඤාණසීති පරිවේදනො. නවවිධං සුත්තාදිනවසගතිද්දෙසතො. වුද්දසවිධං සුත්තාධිස්තවිභාගතො. සොලසවිධං අභිජිහතිවිධඤ්ච සාසනපඨානප්පහෙදනො. චතුරසීතිසග්ගවිධං චතුරසීති සග්ගධම්මකකිකි විචාරභාවතොති ආදිනා නයෙන පකරණවිභාගො වෙදිතබ්බො.

තත් සාසනපටිසෙසීභාවතොති සකලං. නෙතතිප්පකරණං සික්ඛත්තයසමගහණං නවසගසන්ධිසාසනග්ග අන්සංවණ්ණනාභාවතො, අට්ඨකමග්ගසම්පාදනතොති දග්ගනභුමිභාවනාභුමිසම්පාදනතො, විමුච්ඡතිරසනතොති සාසනග්ග අමතපරිශෝසානත්තා වුත්තං. බ්‍යඤ්ඤ නන්විචාරභාවතොති භාරබ්‍යඤ්ඤනපදකමමනායානං බ්‍යඤ්ඤනවිචාරත්තා අන්පදඅන්තයානං අන්විචාරත්තා වුත්තං. සමගහවිභාගභාවො පරතො ආවිගම්‍යති. ධම්මවිනයන්සංවණ්ණනතොති සකලග්ගාපි පරියත්ති සාසනග්ග¹ ධම්මවිනයභාවතො වුත්තං. ලක්ඛණලක්ඛියභාවතොති නෙතතිවචනග්ග ලක්ඛණත්තා උද්ගරණ සුත්තානඤ්ච ලක්ඛියත්තා වුත්තං. සභාගවිසභාගනිද්දෙසතොති සමානජනියා ධම්මා සභාගා පටිපක්ඛා විසභාගා, තං විචාරභාවතොති අන්තො. සාධාරණාසාධාරණධම්මවිභාගතොති පහාණකඨසග ජෙකඨනාදිසාමඤ්ඤාන යෙ ධම්මා යෙසං ධම්මානං නාමචන්දිනා සාධාරණා තබ්බිවුරත්තය අසාධාරණා ව, තං විභාගතො දුට්ඨිකති අන්තො. පුග්ගලත්තයනිද්දෙසතොති උග්ගවිතඤ්ඤාආදිපුග්ගලත්තයනිද්දෙසතො. නිවිධකල්පාණවිභාගතොති ආදිකල්පාණාදිවිභාගතො. මූලගීතිඅනුගීතිසමගීති හෙදතොති පඨමං වචනං මූලගීති, වුත්තග්ගෙව අන්ග්ග සමගහගාථා අනුගීති, තං තං සුත්තන්ද්‍යොජනවසෙක විප්‍රතිණ්ණග්ග පකරණග්ග සමගායනං සමගීති. සා ථෙරග්ග පරතො පච්ඡතිතාති වෙදිතබ්බො. එතාසං තිග්ගානං හෙදතො තිවිධකති අන්තො. පඤ්චකකිකිනිද්දෙසතොති රූපාදි පඤ්චකකිකි සිලාදිපඤ්චධම්මකකිකිනිද්දෙසතො පඤ්චවිධකති අන්තො. සුත්තා

බිඝ්ඛානවිභාගයොති ලොහදෙසමොහානං අලොහාදෙසාමොහානං කායච්චිමනොකම්මානං සඛාදිපඤ්චිත්තියානඤ්ච වසෙන චුල්ලසම්බන්ධස්ස සුත්තාබ්බානස්ස විභාගවචනතො චුල්ලසම්බන්ධානි අත්ථො. සෙසං සුචිඤ්ඤායානති නපපඤ්චිතං.

එවං අනෙකහෙදවිභතෙන නෙතතිපකරණෙ යදිදං චුත්තං සමග්ගවිභාගවාරවසෙන දුට්ඨිකති, තත්ථ සමග්ගවාගේ ආදී. තස්සාපි සං ලොකො පුජ්‍යයොති අයං ගාථා ආදී. තත්ථ සත්ති අනියමතො උපයෝගනිද්දෙසො. තස්ස නාස්සාති ඉමිනා නියමතං. වෙදිතබ්බං. ලොකොති කතතුනිද්දෙසො. පුජ්‍යයොති ක්‍රියානිද්දෙසො. සලො කපාලොති කතතුච්චෙසෙනං. සද්ධති කාලනිද්දෙසො. නමස්සාති වාති උපවයෙන ක්‍රියානිද්දෙසො. නාස්සාති සාමිතිද්දෙසො. එතනති පච්චත්තනිද්දෙසො. සාසනචරනති පච්චත්තනිද්දෙසෙන නිද්දිඨධම්ම නිදස්සනං. විදුගිති කරණවචනෙන කතතුනිද්දෙසො. ඤාණානති කම්මවාචකක්‍රියානිද්දෙසො.¹ නරචරස්සාති තස්සාති නියමේත්වා දසතිතස්ස සරුපතො දස්සනං.

තත්ථ ලොකියනති එත්ථ පුඤ්ඤපුඤ්ඤාති තබ්බිපාකො² වාඤ්ඤා ලොකො. පඤ්ඤා සත්තනතිකායොති අත්ථො. ලොකසද්දෙසා හි ජතිසද්ද තාය සාමඤ්ඤාවසෙන නිරවසෙසතො සතෙන සමග්ගණාති කිඤ්චාපි හි ලොකසද්දෙසා සඛිඛාරභාජනෙසුපි දිඨ්ඨපයොගො පුජන ක්‍රියායොග්‍යභූතතා වසෙන පන සත්තලොකවචනො එව ඉධ ගති තොති දඨබ්බං. පුජ්‍යයොති මානසති. අපවායනීති අත්ථො. ලොකං පාලෙනතීති ලොකපාලා වත්තාගේ මහාරාජනො.³ ලොකියා පන ඉඤ්ජයමචරුණකුවෙර ලොකපාලාති වදන්ති. සහ ලොකපාලෙ තීති සලොකපාලො. ලොකොති ඉමිනා තුල්‍යාධිකරණං. අථවා ඉස්සරියාධිපවෙත තං තං සත්තලොකස්ස පාලනතො රක්කණතො බත්තියවතුමහාරාජ⁴ සකකපුසාමසත්තසිත⁵ සුනිමිතපරනිමිත වසවත්තිමහාබ්‍රහ්මාදයො ලොකපාලා. තෙහි සහ තං තං සත්ත නිකායො සලොකපාලො ලොකොති චුත්තො. අථවා “වෙ මෙ හික්කවෙ සුක්කා ධම්මා ලොකං පාලෙනති”⁶ වචනතො හිරොත්තප්ඨ ධම්මා ලොකපාලා තෙහි සමන්තාගතො ලොකො සලොකපාලො, හිරොත්තප්ඨසමපන්නා හි පාපගර්හිනො සප්පරිසා බොධිසත්තො ධම්මච්ඡද්⁷ වත්තතාය හඟවති පුජනමකාරපරා ගොන්තීති. සද්ධති සබ්බකාලං රතතිඤ්ඤව දිවා ව. සද්ධති වා හඟවතො ධර්මාන කාලෙ තතො පරඤ්ච. අථවා සද්ධති අතීතීභාරතො පඨාය යාව සාස නන්තරධානා තතො පරම්ඨ වා, මහාතීතීභාරතො පඨාය හි මහා

1. ම. III. කම්මනිද්දෙසො.

2. සි. I & II, තං.පිපාකො.

3. සි. I & II මහාරාජ.

4. සි. I & II. වාතුමමහාරාජ.

5. ම. III සත්තසිත.

6. ම. III. සප්පරිසාධම්මච්ඡද්.

a. අබ්‍රහ්මරතීකාය දුක්ඛිපාත.

බොධිසත්තා බොධියා නියතතාය බුඬ්ඛකුරභූතා සදෙවකස්ස ලොකස්ස පුජනීයාවෙව වන්දනීයා ව ගොනති. යථාහ භගවා සුමේධභූතො:

දීපඛකරෙ ලොකවිදු ආහුතීනං පටිග්ගහො,
මම කමමං පතීතෙතඤ්ඤා දක්ඛිණං පාදමුඛරි.

යෙ තත්ථ ආසුං ජීනපුත්තා සබ්බෙ පදක්ඛිණමකංසු මං,
නරු කාගා ව භක්ඛිබ්බා අභිවාදෙත්වාහ පක්කමුනති.

නමස්සනිමාති කෙටි කෙසෙකුඩි පුජස්සකාරාදීති කාරොන්නාපි තෙසං අපාකවගණතාය නමක්කාරං න කාරොන්නි න එවං භග වතො යථාභූත අබ්භූග්ගතකිත්තිසද්දතාය පත භගවන්තං සදෙවකො ලොකො පුජයති වෙව නමස්සනිමාති අත්ථො. සද්ද භරමභූග්ගොති කෙටි පදනති තං න සුන්දරං. තස්සාති යං සදෙවකො ලොකො පුජ යති වෙව නමස්සනි ව තස්ස. එනනති ඉද්දති වත්තබ්බං බුඬියං. විප රිවත්තමානං සාමසෙද්දන දස්සෙති. සාසභ්වරනති තං සරුපතො දස්සෙති. තත්ථ දිළිඬවමිකසමපරාධිකපරමත්තෙති යථාරහං සතොන සාසති විනෙති එතෙනාති සාසනං, තදෙව එකන්ත නියානසේන අනඤ්ඤසාධාරණභූතාය ව උත්තමසේන තං තං අභිපත්තිසමඝි ගෙභූතාය පණ්ණිනෙති වරිතබ්බතො වා වරං, සාසනමෙව වරනති= සාසනවරං. විදුගීති යථාසභාවතො කමමඵලාති කුසලාදිගෙදෙ ව ධමමෙ විදහති විදු පණ්ණිතමනුස්සා. තෙති ඤාතබ්බං ඤාණමරහ තිති වා ඤාණං. භරමරසාති පුරිසවරස්ස අග්ගපුග්ගස්සාති අත්ථො.

ඉදං වුත්තං ගොති: යො අනඤ්ඤසාධාරණමහාකරුණා සබ්බඤ්ඤාඤාණාදි¹ගුණවිසෙසයොගෙන සදෙවකෙන ලොකෙන පුජනීයො නමස්සනීයො ව භගවා අරහං සමමාසලිඛ්ඛො, තස්ස ලොකෙ උත්තමපුග්ගස්ස එතං ඉද්දති අලෙහි විහරිතබ්බහාරතාය පදානවිචාරණවිසයභූතං සාසනං ආදිකල්පාණතාදිගුණසමපත්තියා වරං අග්ගං උත්තමං නිපුණඤ්ඤාණගොචරතාය පණ්ණිතවෙදනීය මෙවාති.

භගවතො හි වචනං එහගාථාමත්තවපි සච්චපට්ඨසමුප්පාදබන්ධා යතතබ්බාති නිද්දියසතිපදානාදිසභාවධම්මනිචාරණකම්මතාය සොළස ගාරපඤ්ඤානසොළසඅළුචිසතිවිධපදානවිචාරයොග්ගභාවෙන ව පරමගමිතරං අත්ථතො අගාධම්පාරං² සර්ගසුබ්බමඤ්ඤාණවිසයමෙවති තෙනෙවාහ: “පඤ්ඤාචන්තස්සායං ධමමො නායං ධමමො දුප්පඤ්ඤස්සා”ති.²

1. ම. III. සබ්බඤ්ඤාඤාණාදි.

2. සි. I & II. අගාධාපාර.

2. අභිභූතාරනිකාය අළුකතිපාත.

අපවා හගවතො සාසනං පරිඤ්ඤානිමිත ලක්ඛණවබ්බොධපථි පතති යං සුඤ්ඤතමුධාදීභි මහාතිතබ්බතො අවිඤ්ඤානං සුපිතනෙන නපි න විසයො ගොතීති ආග චිද්ධති ඤෙය්‍යානති. තථා ච වුත්තං:- “එතු විඤ්ඤා පුරිසො”ති ආදි.

අපරෙ පන නං නාසං සාසනවරනති පඨනති. තෙසං මතෙන යං සද්දෙ සාසනසද්දෙන සමානාධිකරණොති දඨබ්බො. ඉදං වුත්තං ගොතී: යං සාසනවරං සලොකපාලො ලොකො පුජ්‍යති නමස්සති ච, තං සාසනවරං චිද්ධති ඤාතබ්බතති. ඉමසමිඤ්ඤ නයෙ ලොකපාලසද්දෙන හගවාපි වුච්චති. හගවා හි ලොකායතනාය කතො නිප්පරියායෙන ලොකපාලො, තස්මා තස්සාති ලොකපාලස්ස සඤ්ඤානොති අර්ථො. සලොකපාලොති චේත්ථ ලොකපාලසද්දෙ ගුණිගුණොපි සඤ්චිසයතො සාසනසද්දපෙක්ඛනාය සාමිභාවෙන සබ්බස්විසේසගුණො පඨාන¹ගුණො විශ පටිතිද්දෙසං අරහතීති.

කථං පන සයං ධම්මස්සාමි හගවා ධම්මං පුජ්‍යතීති? නායං විරේඛො ධම්මගරුතො හි බුඩ්ධා හගවතො තෙ සබ්බකාලං ධම්මං අපවායමානා ච විහරන්ති. වුත්තඤ්ඤාතං “යනුනාහං ධම්මං යෙව සක්කන්වා ගරුං කන්වා මානෙත්වා පුජේත්වා උපතිස්සාය විහරෙය්‍ය”නති.^a

අපි ච හගවතො ධම්මපුජ්‍යා සත්තසත්තාහප්පටිපතති ආදීභි දීපෙතබ්බො. ධම්මස්සාමීති ච ධම්මෙන සදෙවකස්ස ලොකස්ස සාමීති අර්ථො න ධම්මස්ස සාමීති; එවමපි නමස්සතීති චචනං න සුජ්ජති නති හගවා කඤ්චි² නමස්සතීති; එසොපි න දෙසො³ නති නමස්ස තීති පදස්ස නමක්කාරං කරොතීති අයමෙව අර්ථො. අප්ඨො ගරුකරණෙන තනතිනො තපොණො තප්පබ්‍යාසොති අයමපි අර්ථො ලබ්භති. හගවා ච ධම්මගරුතාය සබ්බකාලං ධම්මතිත්ත පොණ්පබ්‍යාසාවෙන විහරන්ති. අයඤ්ච අර්ථො “යෙන සුදං ස්වාහං නිච්චකපං විහරාමී”ති එවමාදීභි සුත්තපදෙහි දීපෙතබ්බො.

චිද්ධති ඤෙය්‍යානතිපි පාඨො, තස්ස පණ්ඩිතෙහි සපරසත්තානෙසු නෙතබ්බං පාපෙතබ්බනති අර්ථො. තත්ථ අත්තසත්තානෙ පාපනං බුජ්ඣනං පරසත්තානෙ බොධනනති දඨබ්බො.

එවං හගවතො සදෙවකස්ස ලොකස්ස පුජ්‍යතීයවන්දනීයභාවො අග්ගපුග්ගලභාවො ච වුච්චමානො ගුණවිසිඨතං දීපෙති සා ච ගුණ විසිඨතා මහාබෝධියා චේදිතබ්බො. ආසවකඛයඤ්ඤාපදඨානඤ්චි සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණපදඨානඤ්ච ආසවකඛයඤ්ඤාණං මහාබෝධීති වුච්චති. සා අවිපරිතධම්මදෙසනතො තථාගතෙසු සුප්ප

1. ම. III. පඨාන. 2. ම. III. කිඤ්චි. 3. සි. I & II. නිද්දෙසො.

a. සං. සුත්තනිකාය-සගාථකවග්ග. ගාරවසුත්ත.

භිෂිකාති විඤ්ඤායති. නති සවාසනාතිරවසෙස¹ කිලෙසප්පභාණං. අනාවරණඤ්ඤායෙව විතා තාදිසි ධම්මදෙසනා සමභවති. ඉව්වස්ස වතුචෙසාරජ්ජයොගො තෙන දසබලජ්ජසාධාරණඤ්ඤායාදිසාචෙ ඤිකවුච්චම්මාදිසකලසබ්බඤ්ඤායුණපාරිපුරි පකාසිතා හොති. එතාදි සිව යුණවිභුති මහාකරුණාපුබ්බතමං. අභිනිභාරසම්පත්තිං පුරස්සරං කතා² සම්පාදිතං සමත්තිං සපාරම්භසිඛාතං පුඤ්ඤඤාණ සමාරා³මන්තරෙන න උපලබ්භතීති හෙතුසම්පදාදි අත්තො විභා විතා හොතිති එවං හභවතො තිසුපි අවන්තාසු සබ්බසත්තානං එකන්තතිත්තපටිලාභගෙතුහුතා ආදිමජ්ඣිපටියොසානකල්පාණා තිර වසෙසා බුච්චුණා ඉමාය ශාථාය පකාසිතාති වෙදිතබ්බං.

දුතියන්තයෙ පන යසමා සිකතිත්තසසම්භවං සඵලං අරියමග්ග සාසනං තස්ස ආරම්භෙභුතඤ්ඤා අමතධාතුං තදධිගමුපායඤ්ඤා පුබ්බ භාගපටිපත්තිසාසනං තදත්ථපරිදීපනඤ්ඤා පරියන්ති සාසනං යථාරහං සම්මාභිසමයවසෙන අභිසමෙනො සාකක්ඛාතතාදිගුණවිසෙසසුත්ත තං මනසිකරොනොතා සධකම්මං සවණධාරණපරිපුච්ඡාදිති පරිවයං කරොනොතා ව සදෙවකො ලොකො පුජයති නාම. ලොකනාථො ව සම්මාසලේඛාධිපත්තියා වෙනෙය්‍යානං සධකම්මං ධම්මදෙසනෙන “අරියං වො භික්ඛවෙ සම්මාසමාධිං දෙසෙස්සාමි”^a “මග්ගානග්ගිකො සෙට්ඨා”^b “යාවතා භික්ඛවෙ ධම්මා සසිඛිතා වා අසසිඛිතා වා විරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායති”^c “බයං විරාගං අමතං පණිතං”^d “එතායනො අයං භික්ඛවෙ මග්ගො සත්තානං විසුඛියා”^e “ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසෙස්සාමි ආදිකල්පාණ”^f නති. ආදිති වචනෙති ථොමනෙන ව පුජයති නාම. තත්ථා සාසනවරස්ස පුජතීයභාවො ඉධ වුච්චමානො අනවසෙසතො ධම්මගුණෙ දීපෙනීති යෙ අරියභාවාදයො තිය්‍යානා දයො බයවිරාගාදයො මදනිම්මදනාදයො අසසිඛිතාදයො සාකක්ඛාත තාදයො ආදිකල්පාණතාදයො ව අනෙකෙහි සුත්තපදෙහි පවෙදිතා අනෙකෙ^g ධම්මගුණා තෙ තිරවසෙසතො ඉමාය ශාථාය පකාසිතාති වෙදිතබ්බං.

යසමා පන අරියසම්පටිපටිවෙධෙන සමුග්ගාපිතසලේඛාභාගෙව පරමත්තො පණිතා බාල්පාදිසමතික්ඛමනතො^h තස්මා භාවිත ලොකුත්තරමග්ගා සට්ඨකතසාමඤ්ඤාථලා ව අරියපුග්ගලා විසෙසතො විසුති වුච්චනති. තෙ හි යථාචුත්තසාසනවරං අපිපරිත්තො ඤ්ඤාං.

1. සි. I & II. සවාසනං. තිරවසෙසං. 4. ම. III අනෙකා.
 2. සි. I & II අභිනිභාරසම්පත්තිපුරුණං. කතා. 5. ම. III සමතික්ඛමනො.
 3. සි. I & II. පුඤ්ඤාසමාරං. d. රතනසුත්ත-බුද්ධකපාඨ & සුත්තතිපාත.
 a. මජ්ඣිමනිකාය-උපරිපඤ්ඤාසක, මහාචත්තාරිසකසුත්ත.
 b. ධම්මපිද-මග්ගවග්ග. e. මහාසතිපථාන, දීඝතිකාය-මහාවග්ග.
 c. අබ්ගුත්තර-වතුකකතිපාත & ඉතිවුත්තකපාළි.
 f. මජ්ඣිමනිකාය-සමුග්ගසුත්ත, ජජ්ඣකසුත්ත.
 g. මජ්ඣිමනිකාය-සමුග්ගසුත්ත, ජජ්ඣකසුත්ත.

නොදැනුවත් සපරසනානො සකසුණන්ති අභිඅරියපුග්ගලසමුතස්ස පරමන්තසංඝසංඝාසි ඉධ ගතිතත්තා යෙ සුපට්ඨනනාදයො අනෙ භොති සුත්තපදෙහි සංවණ්ණිතා අරියසංඝගුණා තෙපි තීරවසෙ සතො ඉධ පකාසිතා'ති චෙදිචාබ්බො.

එවං පස්මගාථාය සාතිසං රතනතතයගුණපරිදීපනං තත්ථ ඉද්දති:-

“සබ්බපාපස්ස අභරණං කුසලස්ස උපසම්පදා,
සචිත්තපරියොදපනං එතං බුද්ධානසංඝන”නති.a

වචනතො සබ්බෙපතො සිත්තභාගසංඛ්‍යා සංඝනං. තං පන සිත්තභාගසං ඤාණවිසෙසවිසයභාවහෙදතො අවන්තොදතො ච තිවිධං භොති. කථං? සුත්තමයඤාණගොවරො ච යො පරියෙකති සබ්බමොති වුවවති. වින්තාමයඤාණගොවරො ච යො ආකාරපරි විතක්කදිසිතිජ්ඣානකමනීති ගගෙනබ්බොභාගෙ විමුත්තායතන විසෙසො පටිපත්තිසබ්බමොති වුවවති. විපස්සනාඤාණාදිසගගතො භාවනාමයඤාණගොවරෙ ච යො පටිච්චෙධසඤ්චෙමොති වුවවති. එතං¹ තිවිධමපි සංඝනං සංඝනවරන්ති පදෙන සංඛ්‍යාණන්ති තත්ථ යං පස්මං තං ඉතරෙසං අධිගමුපායොති සබ්බසංඝනමුලභූතං අත්තතො පකරණස්ස ච විසයභූතං පරියන්තිසංඝනමෙව තාව සබ්බෙපතො විහරන්තො මාදසපද්ධතීති ගාථමාන.

තත්ථ මාදසාති ගණනපරිචේදෙ. පද්ධතීති පරිච්ඡින්නධම්ම නිදසානං.² තෙසු බ්‍යඤ්ඤාපද්ධතී පච්ඡති අන්තො එතෙතිව පද්ධති, අත්ථපද්ධතී පන පච්ඡන්ති ඤායන්තිව පද්ධතී. උභයමපි මා උභයථා යොජෙතබ්බං. බ්‍යඤ්ඤාපද්ධතමපි අවිපරිතං පටිපච්ඡතබ්බතතා. අත්ථපද්ධතං උත්තරිවිසෙසාධිගමස්ස කාරණභාවතො. තාති පද්ධති පරතො පාළියඤ්ඤාව ආවිහවිසානන්ති තත්ථෙව වණ්ණධිස්සාම.³ අත්ථසුවතාදි අත්ථතො සුත්තං. වුත්තඤ්ඤාතං සංඛ්‍යාගෙසු.-

අත්ථානං සුවතතො සුවුත්තතො සවතතොථ සුද්දතතො,
සුත්තාණං සුත්තසභාගතො ච සුත්තං සුත්තන්ති⁴ අකබාතන්ති.

තදෙතං තත්ථ සුත්තපිටකවසෙක ආගතං. ඉධ පන පිටකත්තය විසෙක යොජෙතබ්බං. මාදස පද්ධතී සුත්තන්ති වුත්තං යං පරියන්ති සංඝනන්ති අන්තො. ගං සබ්බන්ති තං සුත්තන්ති වුත්තං සකලං බුද්ධ වචනං. බ්‍යඤ්ඤාඤාති අන්තො මාති බ්‍යඤ්ඤාඤාතිව තදන්තො ව යතො මාදසපද්ධතී සුත්තන්ති වුත්තං. ඉදං වුත්තං භොති.-අත්ථසුව තාදිතො සුත්තං පරියන්තිධම්මො තඤ්ච සබ්බං⁵ අත්ථතො මාදසපද්ධතී

1. ම. III. කුසලසංඝපාදෙ. 4. ම. I & II. වණ්ණධිස්සාමි.
2. ම. III. එවං. 5. ම. III. සභාගතොවුත්තන්ති.
3. ම. I & II. පරිච්ඡින්නානිදසානං. 6. ම. I & II. තං. සබ්බං.

ඡ බ්‍යඤ්ඤාපදාතිවෙව ඡ අත්තපදාති වාති. අථවා යද්දෙනං සාසන වරතති චුතතං තං සබ්බං සුතතං පරියතතිසාසනස්ස අධිප්පනතතා. අත්තො පන වාදස පදාති බ්‍යඤ්ඤාත්තපදසමුද්‍යභාවතො යථාහ: “බ්‍යඤ්ඤාදි අත්තො ව:”ති. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

එවං සාසනවරතති චුතතස්ස සුතතස්ස පරියතතිභාවං තස්ස ව අත්තබ්‍යඤ්ඤාපදභාවෙන වෙදිතබ්බතං දස්සෙත්වා ඉද්දති තස්ස පච්චි සුපායං නෙතතිපසකරණං පදත්තිභාගෙන දස්සෙත්වා සොලසභා ග්ගි භාජමාන. තත් සොලස භාද එභික්ඛාති සොලසභාද. පඤ්ච භාසා අභාරස මූලපදාති එත්ථාපි එසෙව නයො. අථවා සොලස=භාද සොලසභාද එවං ඉතරත්ථාපි. භාරතයමූලපදාති එවගි සඤ්චිපතො විත්ථාරතො ව පසාසිතාති¹ නෙතති. සාසනස්ස පරිපෙය්ගිති සාස නස්ස අත්තපරිපෙය්ගි පරිපෙය්ගිසාසනස්ස අත්තපරිපෙය්ගි අත්තො. සකලස්සෙව වා සාසනස්ස අත්තපරිපෙය්ගි අත්තො. පරිපෙය්ගිපරි වෙදෙපි ගි නෙතතිනායානුසාරෙන අධිගමන්තති. මහාකල්පාන නාති කල්පවාති පුරුෂානො ඉති. තස්ස වංසාලකාරභූතො යං මහා පේඨෙ කල්පානොති චුළුච්චි. මහාකල්පානොති පන පුරුෂවචනං යථා මහාමොග්ගලානොති.² කල්පානනානානාතිද්දිභාතිපි පාසො. අයඤ්ච භාජා නෙතති. සමායායනෙතති පසකරණත්තපසිග්ගානවසෙන ධර්මතාති දඬුබබා. යථාභාවං එවං භාරත්තිභාවොප්ථං තං භාර තිද්දෙසතිගමණෙ නෙතනාන ආශස්මාති ආදිවචනං.

භාරදිසමුද්‍යභූතාය නෙතති. බ්‍යඤ්ඤාත්තපදසමුද්‍යෙ ව සුතෙන තිං නෙතා විවිදති?ති විචාරණං ආග: භාග් බ්‍යඤ්ඤාතිවිවෙසොති. තත් සොලසපි භාද මූලපදාතිභාරණමනනරෙන බ්‍යඤ්ඤාමුඛෙනෙව සුතතස්ස සංවණ්ණනා හොනති. න නයා විශ මූලපදසම්බන්ධානසභාව ධර්මතිභාරණමුඛෙනාති තෙ බ්‍යඤ්ඤාතිවිවෙසො සුතතස්සාති චුතතො. අත්තනායා පන යථාචුතත අත්තමුඛෙනෙව සුතතස්ස අත්තපරි පෙය්ගි හොනති. ආග: නිසා නිසො ව සුතතප්පොති. අයඤ්ච විචා රණා පරතොපි ආගමස්සති. කෙච් නිසො මාති පඤ්ච තං න සුඤ්ඤං. උභයං පරිග්ගාතිනාති භාර නයා වාති එතං උභයං සුතතස්ස අත්තතිභාරණවසෙන පරි සමනනතො ගතිතං සබ්බථා සුතෙන යොජ්ඣං. චුළුච්චි සුතතො, වදන් සංවණ්ණන්ති. කථං? යථා සුතතො, සුතතානුරූපං. යං සුතතං යථා සංවණ්ණන්තබ්බං තථා සංවණ්ණන්ති අත්තො. යං යං සුතතනති වා යථාසුතතං සබ්බං සුතතනති අත්තො. නෙතතිනයෙන ගි සංවණ්ණන්තො අසකකු ණයං නාම සුතතං නත්ති.

ඉදහි යං චුතතං “සාසනවරං විදුහි සෙය්‍ය” නති තත්තේන නිසංචරණාය විසයභූතං පරියතතිධම්මමෙව පකාරනතරෙන නියමෙවා දෙය්‍යාං සා චෙවාති ආදී චුතතං. තත්ත අනෙසු කත පරිචේදෙ බ්‍යඤ්ඤාපට්ඨානො දෙසනා, යො පාඨොති චුච්චති. තදන්තො දෙසිතං තාය දෙසනාය පබොධිතතතා. තදුභයඤ්ච විමුත්තා යතනසිසෙක පරිචයං කරෙන්නතාං අනුපාදපරිතිබ්බාණපරියොසා නානං සම්පන්නිතං හෙතුභාවතො එකතෙනන විඤ්ඤායං තදුභය විතිවමුත්තස්ස¹ වා සෙය්‍යස්ස අභාවතො තදෙව වයං විඤ්ඤායනති ඉමමත්තං දෙය්‍යාති: සා චෙව-පෙ-විඤ්ඤායනති. ගාත්‍රාති තසම්ම විජ්‍යනතො සාධෙතබ්බෙ නිප්පාදෙතබ්බෙ චෙතං භූමිවං. අසමානු සුඛිති අයං චක්ඛමානා ආනුපුබ්බි² භාරතයානං අනුකකමො, අනුකකමෙන චක්ඛමානා භාරතයාති අන්තො. නවවිධසුත්තනතපටිසෙසීති සුත්තාදිවසෙන නවසුත්තස්ස සාසනස්ස පරියෙසනා අත්ථිචාරණාති අන්තො. සාමිඅන්තො වා එතං පච්චතතං. නවවිධසුත්තනතපරියෙසියා අයං ආනුපුබ්බිති. අප්චා ආනුපුබ්බිති කරණන්තො පච්චතතං. ඉදං චුතතං හොති යථාචුතතවිජ්‍යනතො සාධෙතබ්බෙ චක්ඛමානාය භාරතයානුපුබ්බියා අයං නවවිධසුත්තනතස්ස අත්තපරියෙසනාති.

එත්තාහ: කථං පනෙත්තෙ ගෙය්‍යබ්බාදීතං සුත්තභාවො? සුත්තභාවො ව තෙසං කථං සාසනස්ස නවසුත්තභාවො? යඤ්ච සමගතෙසු චුච්චති “සභාපකං සුත්තං ගෙය්‍යං නිග්ගාපකං සුත්තං වෙය්‍යාකරණ” නති. තථා ව සති සුත්තබ්බතමෙව න සියා අපාපි විසුං සුත්තබ්බතං සියා මබ්බලසුත්තාදීතං සුත්තබ්බතසමගතො න සියා භාපා භාවතො ධම්මපදදීතං විය ගෙය්‍යබ්බසමගතො වා සියා සභාපකතතා සභාපා වග්ගස්ස විය තථා උගතොවිගහිනාදීසු සභාපකපදෙසානනති. චුච්චතෙ.

සුත්තනති සාමඤ්ඤවිධි විසෙසවිධයො පරෙ,
සතිමිත්තා නිරුලහතතා සගතාඤ්ඤාන නාඤ්ඤතො.

සබ්බස්සාපිති චුච්චවචනස්ස සුත්තනති අයං සාමඤ්ඤවිධි. තථාහි “එතතකං තස්ස භගවතො සුත්තාගතං සුත්තපරියාපනතං”^a “සාවච්ඡියා සුත්තවිගමෙක”^b “සකවාදෙ පඤ්චසුත්තසතාති”^c ති ආදී වචනතො විතයාතිධම්මපරියතතිවිසෙසෙපි සුත්තවෙවාහාරෙ දිස්සති. තදෙකදෙසෙසු පන ගෙය්‍යාදයො විසෙසවිධයො තෙන තෙන නිමිත්තෙන පතිසිතා. තථාහි ගෙය්‍යස්ස සභාපකතතං තබ්බාව නිමිත්තං ලොකෙපිති සසිලොකං සභාපකං චුණ්ණියවතතං ගෙය්‍යනති වදන්ති. ගාපා විරහෙ පන සති පුච්ඡිත්වා විස්සර්ජන භාවො වෙය්‍යාකරණස්ස පුච්ඡාපිස්සර්ජනං හි බ්‍යාකරණනති චුච්චති.

1. ම. III. විතිවමුත්තස්ස.

a. පාඨිමොක්ඛ.

b. පරිවාරපාළි.

2. ම. III. අනුපුබ්බි.

c. කථාවඤ්චණණතා.

බ්‍යාකරණයෙහි වෙය්‍යාකරණයකි, එවං. සනෙත සභාපකාදීනම් පඤ්ඤා විසංජ්‍යනවසෙක පවත්නානං. වෙය්‍යාකරණභාවො ආපජ්ජතිති? නාපජ්ජති. ගෙය්‍යාදිසංඤ්ඤානං අනෙකාසනාවතො භාපා විරහෙ සතීති විසෙසිතත්තා ව. තථාහි ධම්මපද්‍යදීප්පු කෙවලභාපා බන්ධෙසු සභාපකතෙතපි සොමනස්ස ඤ්ඤාමසිකභාපායුතෙතසු වුත්තං ගෙතනති ආදිවචනසම්බන්ධෙසු අබ්‍යුතධම්මපටිසංයුතෙතසු ව සුත්ත විසෙසෙසු යථාකතමං. භාපා උද්ගත ඉතිවුත්තක අබ්‍යුතධම්මසංඤ්ඤා පතිසීතා. තථා සතීපි භාපාබන්ධභාවෙ හඟවතො අතීතාසු ජනීසු චරි යානුභාවප්පකාසනෙසු ජත්තකසංඤ්ඤා. සතීපි පඤ්ඤා විසංජ්‍යනභාවෙ සභාපකතෙත ව කෙසුපි සුත්තතෙතසු වෙදස්ස ලභාපනතො වෙදල සංඤ්ඤා පතිසීතාති. එවං තෙත තෙත සභාපකත්තාදීනා නිමිත්තෙන තෙසු තෙසු සුත්තවිසෙසෙසු ගෙය්‍යඛ්‍යාදිසංඤ්ඤා පතිසීතාති විසෙස විධියො සුත්තඛිතතො පරෙ ගෙය්‍යාදියො.

යමපනෙත්ථ ගෙය්‍යඛ්‍යාදිනිමිත්තරහිතං සුත්තං නං සුත්තඛිතං විසෙසසංඤ්ඤාපට්ඨායෙන සාමඤ්ඤසංඤ්ඤාය පවත්නතතොති. නනු ව සභාපකං සුත්තං ගෙය්‍යං නිශාපකං සුත්තං වෙය්‍යාකරණයකි සුත්තඛිතං න සමභවතීති වොදනා තදවත්ථා එවාති? න තදවත්ථා, සොධිතත්තා. සොධිතං හි පුබ්බ “භාපා විරහෙ සතී පුච්ඡා විසංජ්‍යන භාවො වෙය්‍යාකරණස්ස තඛ්‍යාවනිමිත්ත”නති.

යඤ්ච වුත්තං “භාපාභාවතො මඛගලසුත්තාදීනං සුත්තඛිත සඛිතභො න සියා”ති, තචපි න නිරුලභත්තා. නිරුලභා හි මඛගල සුත්තාදීප්පු සුත්තභාවො නති තාති ධම්මපද්‍යදීප්පුසාදියො විය භාපා භාවෙන පඤ්ඤාතාති කිනතු සුත්තභාවෙනෙව. තෙතෙවහි අදකපායං “සුත්තනාමක”නති නාමග්ගහණං කතං, යමපන වුත්තං “සභාප කත්තා ගෙය්‍යඛිතසඛිතභො වා සියා”ති, තදපි නත්ථි, යමො සහ තාඤ්ඤාන සහ භාපාහිති හි සභාපකං, සහභාවො ව නාම අත්තො අඤ්ඤාන භොති, න ව මඛගලසුත්තාදීප්පු භාපා විනිමුත්තො කොපි සුත්තප්පදෙසො අත්ථි යො සහ භාපාහිති වුච්චෙය්‍ය, නව සමුදයො නාම කොපි අත්ථි, යදපි වුත්තං “උභතො විභඛ්‍යාදීප්පු සභාපකප්ප දෙසානං ගෙය්‍යඛිතසඛිතභො සියා”ති, තදපි න අඤ්ඤාතො. අඤ්ඤා එව හි තා භාපා, ජත්තකාදිපට්ඨාපනත්තා, අතො න තාහි උභතො විභඛ්‍යාදීනං ගෙය්‍යඛිතභාවොති, එවං සුත්තාදීනං අඛ්‍යානං අඤ්ඤ මඤ්ඤාසඛිකර්භාවො වෙදිතබ්බො. යමො පන සබ්බම්ච වුච්චෙය්‍ය. යථා වුත්තතයෙන අත්ථානං සුවතාදි අත්තෙන සුත්තනෙත්ථ වුච්චති තස්මා වුත්තං “නව විධසුත්තනපට්ඨෙසි”ති.

සඛිතභවිරවණණනා

නිට්ඨිතා.

2.

එවං සබ්බභවාරෙන සබ්බපතො දසයිතෙ භාරුදයො ඉද්ඨි විභාගෙන දසෙත්තුං නත්ථ කතමෙ සොළසභාරු තෙත්ති¹ ආදි දෙසනා ආරම්භ, තත්ථ නත්ථාති යං වුත්තං “සොළසභාරු තෙත්ති”ති තසම් චචතෙ තිස්සං² වා භාථායං යාති භාරුතයමුලපද්ධති උභිචාති තෙසුති අත්ථො. කතමෙ³ති පුච්ඡාචචනං පුච්ඡා ච තාමෙසා පඤ්චවිධා, අදිඨ ජෙතනා පුච්ඡා, දිඨසංසන්දනා පුච්ඡා, විමතිචේදනා පුච්ඡා, අනුමති පුච්ඡා කථෙතුකමසතා පුච්ඡාති. තාසු අයං කථෙතුකමසතා පුච්ඡා, සොළසාති ගණනවසෙන පරිචේදෙ, තෙන තෙසං ත තතො උභි අධොචාති⁴ එතපරමතං දසෙත්ති. සා චෙතපරමතා පරතො ආවි භවිස්සති. භාරුති ගණනවසෙන පරිචේදනාතං සාමඤ්ඤතො දසන්නං. දෙසනා විවයොති ආදි සරුපදස්සනං.

තත්ථ කෙනෙසෙන භාරු? හරියනති එතෙති එත්ථ වා සුත්ත ගෙය්සාදිවිසයා අඤ්ඤාණසංසයවිපල්ලාසාති භාරු. හරිතති වා සයං තාති හරණමත්තමෙව වාති භාරු, එලුපචාරෙන. අථවා හරියනති චොහරියනති ධම්මසංවණ්ණකධම්මපටිග්ගාහකෙති ධම්මස්ස දුත ගහණවසෙනාති භාරු. අථවා භාරු වියාති භාරා. යථාති අනෙක රතනාවලිසමුහො භාරුසබ්බාතො අත්තතො අවයවභූතරතන සම්ප්පෙය්සි සමුපප්පතියමාන³තිලාදසුඛො හුත්වා තදුපභොගිජ්ජන සරිරසනතාපං නිදසපරිලාහුපප්පතියං වුපසමෙති, එවමෙතෙපි නාතා විධිපරමත්ථරතනපඤ්ඤා සංවණ්ණනාවිසෙසා අත්තතො අවයව භූතපරමත්ථරත්තාධිගමෙන සමුපපාදියමානතිබ්බුතිසුඛා ධම්මපටිග්ගා හකජ්ජනහදයපටිතාපං කාමරුගාදිතිලෙසගෙතුකං වුපසමෙත්තීති. අථවා භාරුතති අඤ්ඤාණාදිතං භාරු අපගමං⁴ කරොතති ආවිකත්තීති වා භාරා. අථවා සොතුජ්ජනවිත්තස්ස හරණතො රම ණතො ව භාරා, නිරුත්තීතයෙන. යථා භවෙසු වත්තගමණො හග වාති. අයං තාව භාරාතං සාධාරණතො අත්ථො.

අසාධාරණතො පන දෙසියති සංවණ්ණීයති එතාය සුත්තත්ථොති දෙසනා. දෙසනාසභවරණතො වා දෙසනා. තනු ව අඤ්ඤාපි භාරා දෙසනාසබ්බාතස්ස සුත්තස්ස අත්ථසංවණ්ණනතො දෙසනාසභවාරි තොචාති¹ සම්මමෙතං, අයං පන භාරො යෙභුගෙය්ස යථාරුතවසෙ තෙව විඤ්ඤයමානො දෙසනාය සභ වර්තීති වත්තබ්බතං අරහති. ත තථා පරෙ තති අස්සාදුදිතවනිස්සරණාදිසන්දස්සනාරභිතා සුත්ත දෙසනා අත්ථි. අස්සාදුදිසන්දස්සනවිභාවනලක්ඛණොයං භාරොති. විවිධනති එතෙන එත්ථ වා පදපඤ්ඤාදයො විවිධි එව වා තෙසනති විවයො. පාළියං පන විවිණ්ණීති විවයොති අයමත්ථො දසයිතො.

1. සි. I & II. තස්සං.

2. ම. III. වාති.

3. ම. III. සමුපප්පතියමාන.

4. සි. I II. අඤ්ඤාණාදිතං අපගමං.

සුතතිති උපපතති, සාධනසුතති. ඉධ පන සුතතිවිචාරණා සුතති, උත්තරපදලොපෙන. රූපභවො රූපනාති යථා. සුතති සහවරණතො වා. ඉධාපි දෙසනාභායෙර වුත්තනසෙත අන්තො වින්තරෙතබ්බො. පදසානනති ආසන්නකාරණං ඉධාපි පදසානවිචාරණාති ආදි වුත්තනසෙතෙව වෙදිතබ්බං. ලක්ඛියනති එතෙන එත්ථ වා එකලක්ඛණා ධම්මා අවුත්තාපි එකවචනෙතාති ලක්ඛණං. විසුඤ්ඤාති විභාගෙන පිණ්ඩියනති එතෙන එත්ථ වාති බ්‍රහ්මො. තිබ්බවතාදීනං සුත්තෙත දස්සියමානානං වතුත්තං බ්‍රහ්මොති වතුබ්‍රහ්මො. වතුත්තං වා බ්‍රහ්මො එත්ථාති වතුබ්‍රහ්මො. ආවට්ඨියනති එතෙන එත්ථ වා සභාභා විසභාභා ව ධම්මා, තෙසං වා ආවට්ඨනනති¹ ආවට්ටො.² විහර්යනති³ එතෙන එත්ථ වා සාධාරණාසාධාරණානං සංකිලෙසවොදුනධම්මානං භූමියොති විභතති. විහර්ජනං වා එතෙසං භූමියාති⁴ විභතති. පටිපක්ඛවසෙන පටිවහරියනති ඉමිනා එත්ථ වා සුත්තෙත වුත්තධම්මා-පටිවත්තනං වා තෙසනති පටිවත්තනො. විවිධං වචනං එකස්සෙ වත්ථස්ස වාචකමෙත්ථාති විවචනං, විවචනමෙව වෙවචනං. විවිධං වුච්චති එතෙන අන්තොති වා විවචනං, සෙසං වුත්තනසෙමෙව. පකායෙති පභෙදතො වා ඤාපියනති ඉමිනා එත්ථ වා අත්ථාති පඤ්ඤතති. ඔතාරියනති අනුප්පවෙසියනති එතෙන එත්ථ වා සුත්තාගතා ධම්මා පටිවෙසමුප්පාදදිසුති ඔතරණො. සොධියනති සමාධියනති එතෙන එත්ථ වා සුත්තෙත පදපදත්ථපඤ්ඤාරම්භාති සොධිතො. අධිසියනති අනුපවහරියනති එතෙන එත්ථ වා සාමඤ්ඤාවිසෙසභූතා ධම්මා විතා විකප්පනාති අධිසානො. පරිකරෙති අභිසංඛිතෙති එලනති පරිකරායෙති, ගෙතු පච්චයො ව. පරිකාරං ආවිකාතිති පරිකාරෙති භායෙති පරිකාරවිසයතො පරිකාරසහවරණතො වා පරිකාරෙති. සමායෙපියනති එතෙන එත්ථ වා පදසානාදිමුඛෙන ධම්මාති සමායෙති පනො. සබ්බත්ථ ව භාවසාධනවසෙනාපි අන්තො සමභවතිති තස්සාපි වසෙන යොජෙතබ්බං.

නාස්සාති යථාවුත්තස්ස භාරුද්දෙසස්ස, අනුගිහිති වුත්තස්සෙ වත්ථස්ස සුඛග්ගභණ්ණං අනු පච්ඡා භායනගාථා. තාසු ඔසානගාථාය අත්ථපනා අසබ්බිකිණ්ණාති පදන්තෙත සබ්බකරරගිතා. තෙන යදිපි කෙවි භාරු අඤ්ඤමඤ්ඤං අවිසිදා විය දිය්සනති, තථාපි තෙසං අත්ථතො සබ්බකරෙත නජීති දය්සෙති. සො ව තෙසං අසබ්බකරෙ ලක්ඛණතිද්දෙසෙත්ථ පාකටො ගොති. එතෙසෙත්ථවොති එතෙසං සොලසනනං භාරානං යථා අසබ්බකරො තථාවෙව භවති. කිං භවති? වින්තරෙතො වින්තරෙන. නාස්මිහතති⁵ තයෙත උපායෙත විභාගො,⁶

1. සි. I & II ආවත්තනනති.	4. ම. III. භූමියොති.
2. සි. I & II ආවත්තො.	5. ම. III. නයවිභතති.
3. සි. I & II. විහර්ජනති.	6. සි. I. තයෙතඋපායෙතඋපවිභාගො.

ම. III. තයෙතඋපායෙතඤ්ඤෙතවිභාගො,

එතෙත නං එව අසඬිණ්ණනං විභාවෙනි. කෙවි විඤ්ඤා රහසාති පඨනති තං න සුඤ්ජරං. අයඤ්ඤි ගාථා කෙසුචි පොත්ත කෙසු නත්ති.

එවං ගාරෙ උද්දසිඤ්ඤා ඉදං න යෙ උද්දසිඤ්ඤාං **ගාථා කතමා?** ති ආදි වුත්තං. තත්ත නයනති සංකිලෙසෙ වොදනාති ව විභාගතො ඤ්ඤපෙනති නයා. නිශ්පාති වා තාති එතෙති එත්ථවාති නයා. නයන මතකමෙව වා නයා. නිශ්පාති වා සයං ධම්මකපිකෙති උපතීයනති සුත්තස්ස අත්තපච්චයත්තනති නයා. අථවා නයා විශාති නයා. යථාති එකතතාදයො නයා සමමා පටිවිජ්ඣිතමානා පච්චයපච්චයුප්පත්තා¹ ධම්මානං. යථාකකමං. සමමානවිභාගභ්ගාපාරවිරහානුරූපථලභාව² දස්සනෙන අසඬකරතො සමමුතිසම්මපරමත්තසම්මානං සභාවං පච්චෙද යන්නා පරමත්තසම්මපටිවෙධාය සංවත්තනති එවමෙතෙපි කණ්ණ සුක්කසම්පට්ඨාගධම්මවිභාගදස්සනෙන අපිපරිතසුත්තත්ථාවබෝධාය අතිසම්මුණ්ණනා වෙනෙය්‍යානං චතුසම්මපටිවෙධාය³ සංවත්තනති. අථවා පරිශ්වතිඅත්තස්ස නයනතො සංකිලෙසතො යමනතො ව නයා, තිරුත්තනතෙත. **නාද්දසාවමොති** ආදිසු නාද්දසාවට්ඨස්ස විශ ආවට්ටො එතස්සාති නාද්දසාවට්ටො. යථාති නාද්දසාවට්ටො අනොතා සිතෙන පධානාවයවෙන⁴ බ්‍රහ්මා ආවට්ටති එවමයමපි නයොති අනො. අථවා නාද්දසා නණ්ණාය පමොදස්ස වා ආවට්ටො එත්ථාති නාද්දසාවට්ටො. තීති අවයවෙති ලොභාදීහි සංකිලිසපකෙති අලොභා දීහි ව වොදනපකෙති පුක්කලො සොහනොති තිපුක්කලො. අසත්ත සන්තප්පරක්කමාදිවිසෙසයොගෙන සිතො භගවා තස්ස විකාමිත්‍රිතං දෙසනාවචිකමමුතො විභාගෙති කතවා විපල්ලාසපට්ඨපකපට්ඨිප නතො සිහස්ස විකාමිත්‍රිතං එත්ථාති සිහවිකාමිත්‍රිතො නයො, බලවිසෙස යොගදීපනතො වා සිහවිකාමිත්‍රිතසද්දසත්තා නයො සිහවිකාමිත්‍රිතො. බලවිසෙසො වෙත්ත සඬාදිබලං, දසබලාති එව වා. අත්තනයත්තයදිසා භාවෙන කුසලාදිධම්මානං ආලොචනං දිසාලොචනං. තථා ආලොචි තානං තෙසං ධම්මානං අත්තනයත්තයයොජනෙ සමානසත්තො අඬුසො විශ අඬුසො. ගාථාසු ලඤ්ඤති⁵ පකාසෙති සුත්තත්තති ලඤ්ඤතො⁶ නයො ව සො ලඤ්ඤතො⁷වාති **නිසලඤ්ඤතො.**⁷ ගතාති ඤ්ඤතා මතාති අනො. සො එව වා පාඨො, සෙසං වුත්තනතෙත වෙදිසබ්බං.

එවං නයෙපි උද්දසිඤ්ඤා ඉදං මූලපදති උද්දසිඤ්ඤාං **ගාථා කතමා?** ති ආදි ආරඬං. තත්ත මූලාති ව තාති නයානං පඨානභාගානඤ්ඤ පතිඨාභාවතො පදති ව-අධිගමුපායභාවතො කොඨාසභාවතොවාති

1. ම. III. පච්චයපච්චයුප්පත්තා. 4. ම. III. පඨානාවයවෙන.
2. සි. I & II. එලවිභාග. 5. සි. I II. ලඤ්ඤති.
3. ම. III. සමමපටිවෙධාය. 6. ලඤ්ඤතො.
7. නයලඤ්ඤතො.

මූලපද්‍යනි. කොසලසමග්‍රහණෙන, කුච්ඡිතානං වා පාපධම්මානං සල
තතො විඛංසනතො, කුසානං වා රහාදීනං ලවතතො¹ කුසං විශ² වා
ලවතතො, කුසෙන වා සද්දේන ලාතබ්බතො පවනෙතතබ්බතො
කුසලාති. තපපිට්‍ඨකතො අකුසලාතිති පදජ්‍යො වෙදිතබ්බො.

එවං ගණනපරිවේෂ්ඨතො³ ඡත්තිගෙදතො ව මූලපද්‍යනි දසෙසකො
ඉද්දති සරුපතො දසෙසනෙතො සංකිලෙසපකකංයෙව පඨමං උද්දිසති,
නාණකානි ආදිනා තත්ථ තසති පරිතසතිති නණ්ණා. අවිජ්ජියං විජ්ජති
විජ්ජියං න විජ්ජතිති අවිජ්ජා, විජ්ජාපිට්‍ඨකකානි වා අවිජ්ජා. ලුඛනනති
හෙන සයං වා ලුඛනති ලුඛනනමත්තමෙව වා සොති ලොභො. අද්දස
මොහෙසුපි එසෙවනසො. අසුගෙ සුභනති පවතනා සඤ්ඤා සුභසඤ්ඤා,
සුඛසඤ්ඤාදීසුපි ඉමිනාව තයෙන අජ්‍යො වෙදිතබ්බො. සංඛගනනති
ගණනං. සමොසරණනති සමොරෙපනං. පච්චතීකධම්මෙව සමෙතිති
සමෙපො. අතිව්වාදීහි විවිධෙහි ආකාරෙති පස්සතිති විපස්සනා. අලො
භාදයො ලොභාදිපිට්‍ඨකතො වෙදිතබ්බො. අසුගෙ අසුගනනති
පවතනා සඤ්ඤා අසුගසඤ්ඤා. කායානුපස්සනා සතිපඨානං. සඤ්ඤා
සිසෙතති දෙසනා, දුක්ඛසඤ්ඤාදීසුපි එසෙව තයො. ඉදං උද්දනනති
ඉදං වුත්තසෙසව අත්ථස්ස විපපකිණ්ණභාවෙන තසසිතුං⁴ අදත්ථො
උඛං දනං රකකණං උද්දනං, සංඛගවචනනති අජ්‍යො. වනභාණේ
විපල්ලාසාතිපි පාඨො. කිලෙසගුමිති සංකිලෙසගුමි සබ්බසං
අකුසලධම්මානං සමොසරණඨානතතා. කුසලානං ඝාතී නිණ්
මූලාති, කුසලාතිතිපි පඨනති. සතිපඨානාති අසුගසඤ්ඤාදයො සකො
යාග. ඉද්දිසගුමිති සඛාදීනං විමුත්තිපරිපාව තිත්ථියානං සමොසරණඨා
නතතා වුත්තං. සුජ්ජනනිති යොජියනති. ඔබ්බාති පදසුරණේ අවධා
රණජෙව වා තිපාතො. තෙන එතෙ එවාති දසෙසති. අඨාරසෙවාවාති
වා. මූලපද්‍යනි මූලපද්‍යනි ලිඛිතවිපල්ලාසො වා.

උදෙසවාරවණණනා තිට්ඨිතා.

3.

එවං උද්දිසෙ භාරාදයො තිද්දිසිතුං නත්ථ සමෙධිපතොති ආදි
ආරඬං. තත්ථ නත්ථාති තසමිං උදෙසපාඨෙ. සමෙධිපතො නෙතති
කිතතිනාති සමාසතො නෙතතිපසකරණං කපිතං. භාරතයමූලපද්‍යනං
හි සරුපදස්සනං උදෙසපාඨෙන කතනති. එත්ථ ව භාරතයානං—

සාමඤ්ඤතො විසෙසෙන පදජ්‍යො ලකකණං කමො,
එතතාවතො ව ගෙනාදී වෙදිතබ්බාති⁵ විඤ්ඤනා.

1. ම. III. කුසකංවාලවතතො.

3. ම. III. පසරණපරිවේෂ්ඨතො.

2. ම. III. කුසාදිය.

4. ම. III. දසසිතුං.

5. ම. III. වෙදිතබ්බාති.

තෙසු අවිසේසතො විසේසතො ව භාරතයානං අන්තො දසයිතො. ලක්කිණදීපු පන අවිසේසතො සබ්බෙපි භාරා නයා ව යථාකතමං බ්‍යඤ්ඤානන්ත්‍රිබ්බෙන නවබ්බසාසනසාසන අන්තංවණ්ණනලක්කිණා. විසේසතො පන තස්ස තස්ස භාරස්ස නයස්ස ව ලක්කිණං නිදේශසෙ එව කථෙය්‍යාම. කමාදිති ව යස්මා තෙසං ලක්කිණේසු ඤාතෙසු විඤ්ඤායනාති භොනති. තස්මා තාතිපි නිදේශසතො පරතො පකාසෙය්‍යාම. යා පන අස්සාදදිනවතාති ආදිකා නිදේශසගාථා, තාසු අස්සාදදිනවතාති අස්සාදෙ ආදිනවතාති පදවිතාගො. ආදිනවතාති ව ආදිනවො එව. කෙවි අස්සාදදිනවතොති පඨනති. තං න සුඤ්ජරං. තත් අස්සාදීයතිති අස්සාදෙ. සුඛං සොමනස්සඤ්ච. චුතතං හෙතං:-“යං භික්කුවෙ පඤ්චුපාදුනකකිනෙ පටිච්ච උපපජ්ජති සුඛං සොමනස්සං අයං පඤ්චුසු උපාදුනකකිනෙසු අස්සාදෙ”^aති. යථා¹ ව සුඛං සොමනස්සං එවං ඉඨාරමමණ්වපි. චුතතමපිවෙන. “සො තදස්සාදෙති තං නිකාමෙතිති. රූපං අස්සාදෙති අභිනඤ්ඤති. තං ආරබ්භ රුගො උපපජ්ජතිති. සංයොජ්ජියෙසු භික්කුවෙ ධම්මෙසු අස්සාදුනුපසයිතො”²ති ව. අස්සාදෙති එතායාති වා අස්සාදෙ තණ්හා, තණ්හාය භි කරණභූතාය පුග්ගලො සුඛමපි සුඛාරමමණ්වපි අස්සාදෙති. යථා ව තණ්හා එවං විපල්ලාසාපි. විපල්ලාසවසෙන භි සත්තා අතිඵලපි ආරමමණං ඉඨාකාරෙන අස්සාදෙති. එවං වෙදනාය සබ්බසං තෙභුමකසඤ්චාරතං. තණ්හාය විපල්ලාසානඤ්ච අස්සාදෙ විවාජෙ වෙදිතබ්බො. කථං පන දුක්ඛාදුක්ඛමසුඛවෙදනානං අස්සාදතීයතාති? විපල්ලාසතො සුඛපරියාය සබ්භාවතො” ව. තථා භි චුතතං:-“සුඛං ඛො ආවුසො විසාඛ වෙදනා ධීතිසුඛා විපරිනාමදුක්ඛා, දුක්ඛා වෙදනා ධීතිසුක්ඛා විපරිනාමසුඛා, අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා ඤාණසුඛා අඤ්ඤාණදුක්ඛා”^bති. තත් වෙදනාය අභිසත පරියායවසෙන, තෙභුමකසඤ්චාරතං. නිකේපකණ්ඩරූපකණ්ඩ වසෙන, තණ්හාය සංඛිලෙසවජ්ඣවිභවෙන නිකේපකණ්ඩෙ ව තණ්හා නිදේශවසෙන, විපල්ලාසානං සුභසඤ්ඤාදිවසෙන වාසඤ්චිගිහත වසෙන ව විභාගො වෙදිතබ්බො. ආදිනවො දුක්ඛා වෙදනා. තිස්සොපි වා දුක්ඛතා. අථ වා සබ්බෙපි තෙභුමකා සඤ්චාර ආදිනවො. ආදිනං අතිවිශ කපණං වාති පවතනතිති භි ආදිනවො. කපණමනුස්සො. එවං සභාවා ව තෙභුමකා ධම්මා අතිවිතාදියො ගෙන. යතො තත් ආදිනවානුපස්සනා ආරබ්චිපස්සනානං යථා භූතතයොති චුච්චති. තථා ව චුතතං:-“යං භික්කුවෙ පඤ්චුපාදුනකකිනා අතිවො දුක්ඛා විපරිනාමධම්මා, අයං පඤ්චුසු උපාදුනකකිනෙසු ආදිනවො”³ති. තස්මා ආදිනවො දුක්ඛසම්මතියෙදසභූතානං ජනිතාදිනං අතිවිතාදිනං වාචනප්‍රාප්තියං ආකාරනඤ්ච

1. ම. III. යථාචෙන. a. මජ්ඣිමනිකාය-මහාදුක්ඛකම්මසුත්ත
2. සි. I. & II. සමාවතො. b. මජ්ඣිමනිකාය-චුල්ලවෙදලසුත්ත.
3. ම. III. සුඛං ඤාණදි.

වසෙන විහර්නා නිද්දිසිතබ්බො. නිසාරති එතෙනාති නිසාරණං. අරියමග්ගො. නිසාරතිති වා නිසාරණං. නිබ්බාණං. උභයමපි සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන එකසෙසෙන වා නිසාරණනති වුත්තං. පිසඥෙ පුරිමානං පච්ඡිමානඤ්ච සමපිණ්ඩනන්තො. තත්ථ අරියමග්ගපකෙඛි සතිපසානාදීනං සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මානං. කායානුපස්සනාදී නඤ්ච තදන්තොගධම්මෙදුතං වසෙන නිසාරණං. විහර්නා නිද්දිසි තබ්බො. නිබ්බාණපකෙඛි පන කිඤ්චාපි අසඬිතාය ධාතුයා නිපපරියා යෙන විභාගො නත්ති. පරියායෙන පන සොපාදිසෙසතිරුපාදිසෙස හෙදෙන. යතො වා තං නිසාටං තෙසං පටිසම්භිදා මග්ගෙ දසසිත්තප්ප හෙදුතං වක්ඛාදීනං ඡන්තං වාරුතං, රුපාදීනං ඡන්තං ආරම්භණා නං, තං තං වාරප්පවත්තානං ඡන්තං ඡන්තං විඤ්ඤාණ ඵස්ස වෙදනා සඤ්ඤා වෙතනා තණ්හා විතක්ඛා විවාරුතං, පඨවිධාතු¹ ආදීනං ඡන්තං ධාතුනං, දසන්තං කසිණායත්තානං, අසුභානං කෙසාදීනං වත්තිංසාය ආකාරුතං, පඤ්චනතං ඛණ්ඩානං, වාදසන්තං ආයත්තානං, අදාරසන්තං ධාතුනං, ලොකීයානං ඉන්ද්‍රියානං, කාමධාතුආදීනං තිස්සන්තං ධාතුනං, කාමභවාදීනං තිණණං තිණණං භවානං, චතුන්තං ක්ඛානානං අප්පමඤ්ඤානං ආරුප්පානං, වාදසන්තං පටිච්ච සමුප්පාදඬිභානඤ්චාති එවමාදීනං සඬිතධම්මානං නිසාරණතාවෙන ව විහර්නා නිද්දිසිතබ්බො. එලනති දෙසනා එලං. කිං පන තනති? යං දෙසනාය නිපජාදියති. නනු ව නිබ්බාණාධිගමො භගවතො දෙසනාය නිපජාදියති? නිබ්බාණඤ්ච නිසාරණනති ඉමිනා වුත්ත මෙවාති? සච්චමෙතං. තඤ්ච ඛො පරම්පරුය. ඉධ පන පටිච්චකම්මො දෙසනා එලං අධිප්පෙතං. තං පන සුත්තමයඤ්ඤං. අත්ථධම්මවෙදාදි අරියමග්ගස්ස පුබ්බභාගප්පටිපත්තිභූතා ඡබ්බිසුඤ්චියො. යඤ්ච තස්මිං ඛණේ මග්ගං අනභිසම්මුණන්තස්ස කාලන්තරෙ තදධිගමකාරණභූතං සම්පත්තිභවගෙතු ව සියා. තථාහි වක්ඛති:-**අනානුදිසිං උභවච ඵච මච්චනගේ සියාති, ඉදං එලනති. ධම්මො භවෙ රත්තති ධම්මවාජිනති ඉදං එලනති ව.** එතෙන කයෙන දෙවෙසු ව මුත්තස්සෙසු ව ආයුචණ්ණ ඛලසුඛයපපරිවාරආධිපතෙය්‍යසම්පත්තියො උපධිසම්පත්තියො වක්ඛා වත්තිසිරි දෙවරජ්ජිරි ව්‍යාහාරි සම්පත්තිවක්ඛාති සීලසම්පදා සමාධි සම්පදා නිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා වතස්සො පටිසම්භිදා සාවකබොධි පච්චිකාබොධි සම්මාසම්මොධිති සබ්බාපි සම්පත්තියො පුඤ්ඤසම්මාර හෙතුකා භගවතො දෙසනාය සාධෙතබ්බතාය එලනති වෙදිතබ්බා. **උසාසොති** අරියමග්ගපද්ධානභූතා පුබ්බභාගප්පටිපදා. සා හි පුරිමා පුරිමා පච්ඡිමාය පච්ඡිමාය අධිගමුපායභාගවතො පරම්පරුය මග්ග නිබ්බාණාධිගමස්ස ව ගෙතුභාගවතො උපායො. යා ව පුබ්බෙ වුත්ත ඵලාධිගමස්ස උපායපටිපත්ති. කෙච්ඡි පන සහ විපස්සනාය මග්ගො උපායොති වදනති. තෙසං මතෙන නිසාරණනති නිබ්බාණමෙව

වුත්තං සියා. එලං විශ උපායොපි පුබ්බභාගොති වුත්තං සියා. යං පන වක්ඛති:-සබ්බෙ ධම්මා-පෙ-විසුඛිසානී අසං උපායොති එතාපි පුබ්බභාගපටිපද එව උද්ගවාති සකකා විඤ්ඤානං. යසො පන භො භොස නාමෙ ඛණ්ඩනී b ඉදං නිස්සරණනති අරියමග්ගස්ස නිස්සරණ භාවං වක්ඛති, අරියමග්ගො හි ඛණ්ණරණනති. ආණ්ඩනීති ආණ්ණ රහස්ස භගවතො වෙනෙය්සජ්ඣක්කං හිතසිඬියා එවං පටිපජ්ජාහීති විධානං. තථා හි වක්ඛති:-සුඤ්ඤාදො ලොකං අවෙක්ඛකස්ස මොස ඤ්ඤාති c ආණ්ඩනීති. සොගීහනති වතුසවකමමසාන භාවනාය සුත්තපසුත්තානං වෙනෙය්සානං. අත්ථායාති වචනසෙසො. දෙසනා භාගෙති එතෙසං යථාචුත්තානං අස්සාදදීනං විහජ්ජනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො දෙසනාභාගෙ නාමාති අත්ථො. එත්ථාහ. කීං පනෙතෙසං අස්සාදදීනං අනවසෙසානං වචනං දෙසනාභාගො? උදුනු එකවචනනති? නිරවසෙසානංයෙව. යසමිං හි සුත්තෙ අස්සාද දීතවතීස්සරණාති සරුපතො ආගතාති තත්ථ වත්තබ්බමෙව නත්ති. යත්ථ පන එකදෙසෙන ආගතාති න වා සරුපෙන, තත්ථ අනාගතං අත්ථවසෙන නිබ්බාරෙත්වා භාගෙ යොජෙතබ්බො. අයස්සව අත්ථො දෙසනාභාරවිහබ්බෙ ආගමිස්සනීති ඉධ න පපඤ්චිතො.

සං පුච්ඡිතනති යා පුච්ඡා. විවිධමානාති වචනසෙසො. විස්සජ්ඣනං අනුගීහීති එත්ථාපි එසෙව නයො. තත්ථ විස්සජ්ඣනනති විස්සජ්ජනා. සා එකංසබ්බාකරණාදිවසෙන වතුබ්බිධං බ්බාකරණං. ඛසද්දෙ සමපිණ්ඩනත්ථො. තෙන ගාථායං අවුත්තං පදදිං සඞ්ගණනාති. තා පන පුච්ඡාවිස්සජ්ජනා කස්සාති? ආග සුත්තස්සාති. එතෙන සුත්තෙ ආගතං පුච්ඡාවිස්සජ්ජනං විවෙනබ්බනති දස්සෙති. සා ච අනුගීහීති වුත්තස්සෙව අත්ථස්ස යා අනුපච්ඡා ගීති අනුගීහී සඞ්ගගතාථා. පුච්ඡාය වා අනුරූපා ගීති. එතෙන පුබ්බාපරං ගතිනං. බ්බාකරණස්සහි පුච්ඡානුරූපතා ඉධ පුබ්බාපරං¹ නාම; යා පුච්ඡානු සක්ඛිති වුවවති. පුරිමං සුත්තස්සාති පදං පුබ්බාපෙකකනති පුන සුත්තස්සාති වුත්තං. තෙන සුත්තස්ස නිස්සයභූතෙ අස්සාදදිකෙ පරිග්ගණනාති. එත්තාවතා විවයභාරස්ස විසයො නිරවසෙසෙන දස්සිතො භොති. තථා ච වක්ඛති විවයභාරවිහබ්බො:-පදං විවිහනී -පෙ-අනුගීහීං විවිහනීති. තත්ථ සුත්තෙ සබ්බෙසං පදනං අනු පුබ්බෙන අත්ථෙසො බ්බස්සජ්ජනසො ච විවයො පදවිවයො. අයං පුච්ඡා අදිසජෙතනා, දිසසංසඤ්ඤා, විමනිවෙජ්ජනා, අනුමනිපුච්ඡා, කප්ථතු කමසතා පුච්ඡා, සත්තාබ්බානා, ධම්මාබ්බානා, එකාබ්බානා, අනෙකා බ්බානා, සමුත්ථිතිවිසයා, පරමත්ථවිසයා, අතීතවිසයා, අනාගතවිසයා, පවුට්ඨානතවිසයාති ආදීනා පුච්ඡාවිවයො වෙදිතබ්බො. ඉදං විස්සජ්ජනං එකංසබ්බාකරණං, විහජ්ජබ්බාකරණං, පටිපුච්ඡා

a. ධම්මපද-මග්ගවග්ග.

b. සුත්තනිපාත-කාමසුත්ත.

c. සුත්තනිපාත-පාරයනවග්ග.

1. ම. III. පුබ්බාපරං අවිපෙකා.

බ්‍යාකරණං, ධ්වනං, සාවසෙසං, නිරවසෙසං, සලකතරං, අනුතතරං,¹ ලොකියං, ලොකුගතරනති ආදිනා විස්සජ්ජනවිවයො. අයං පුච්ඡා ඉමිනා සමෙති² ඉමිනා න සමෙතිති පුච්ඡිතත්ථං ආනෙත්වා විවයො පුබ්බාපරං සංසන්දෙත්වා³ ච විවයො පුබ්බාපරවිවයො. අයං අනුගිති චුත්තත්ථසඛගතා, අචුත්තත්ථසඛගතා, තදුගයත්ථසඛගතා, කුසලත්ථ සඛගතා අකුසලත්ථ සඛගතාති ආදිනා අනුගිති විවයො. අස්සාදදිසු සුඛ වෙදනාය ඉදාරම්මණානුභවනලක්කණාති ආදිනා තණ්හාය ආරම්මණ යහගණලක්කණාති ආදිනා විපල්ලාසානං විපරිතයහගණලක්කණාති ආදිනා අවසිසානං තෙභුමකධම්මානං යථාසභාවලක්කණාති ආදිනා සබ්බෙසස්ස චාචිසතියා තිකෙසු චාවත්තාළීසාධිතෙ ච දුක්ඛතෙ ලබ්භමානපදවසෙත තං තං අස්සාදත්ථවිසෙසනිචාරණං අස්සාද විවයො. දුක්ඛවෙදනාය අනිසානුභවලක්කණාති ආදිනා දුක්ඛසම්ච ධම්මානං⁴ පටිසන්තිලක්කණාති ආදිනා අනිච්චතාදිනං ආදිඅත්ත චත්තතාය⁵ අනිච්චතති කථාය ච⁶ අනිච්චාති ආදිනා සබ්බෙසස්ස ලොකියධම්මානං සංකිලෙසනාගියහානාගියතාදිවසෙත ආදිතච චුත්තතියා ඔකාරනිචාරණෙන ආදිතචවිවයො. නිස්සරණපදෙ අරිය මගස්ස ආගමනතො කායානුපස්සනාදි පුබ්බභාගපටිපදවිභාග විසෙසනිචාරණවසෙතාති එවං නිස්සරණවිවයො. එලාදිනං තං තං සුත්තදෙසනාය සාධෙතබ්බඵලස්ස තදුපායස්ස තත්ථ තත්ථ සුත්තවිධි චචනස්ස ච විභාගනිචාරණවසෙත විවයො වෙදිතබ්බො. එවං පදපුච්ඡාවිස්සජ්ජනපුබ්බාපරනුගිතිනං අස්සාදදිනස්ස විසෙසනිචාර ණවසෙනෙව විවයලක්කණො විවසො භාගෙති වෙදිතබ්බො.

සබ්බෙසන්ති සොළසන්තං. භූමිති බ්‍යඤ්ජනං සක්ඛායාග. බ්‍යඤ්ජ නං හි මූලපද්‍යති විය නයානං භාරානං භූමි පචත්තිදානං. තෙසං බ්‍යඤ්ජනවිචාරභාවතො. චුත්තං හි :- භාග් බ්‍යඤ්ජනවිවසොති. පෙටතෙ පි හි චුත්තං:-“යත්ථ ච සබ්බෙ භාර, සම්පතමානා නයන්ති සුත්තත්ථං, බ්‍යඤ්ජනවිධිපුත්තා”ති. භොමගෙති සුත්තත්ථො. සුත්තස්ස හි පදච්ඡිචාරණමුඛෙන භාරයොජ්ජනා. තෙසං බ්‍යඤ්ජනත්ථානං. යුත්තායුත්තපජිනමාති යුත්තස්ස ච අයුත්තස්ස ච උපපට්ඨකා. යුත්තා යුත්තපජිනමාති පි පාඨො. යුත්තිඅයුත්තං විචාරෙති අත්ථො. කථං පන තෙසං යුත්තායුත්තත්ථනනා? චතුති ච මහාපදෙසෙති අවිරුජ්ඣනෙන. තත්ථ බ්‍යඤ්ජනස්ස තාව සභාවනිරුත්තභාවො අධිපෙපතත්ථාවකභාවො ච යුත්තභාවො. අත්ථස්ස පන සුත්තවිනය ධම්මතාති අවිලොමනං. අයමෙත්ථ සබ්බෙපො. විත්ථාරෙ පන පරතො ආවිහවිස්සති. භාගෙ යුත්තති තිද්දිසොති එවං සුත්තෙ බ්‍යඤ්ජනත්ථානං යුත්තායුත්තභාවවිභාවනලක්කණො යුත්තිභාගෙති වෙදිතබ්බො.

1. සි. I & II. නිරුත්තරං.

2. සි. III. එතෙතසමෙති.

3. සි. III. සංසන්දිතො.

4. සි. III. දුක්ඛසම්චානං.

5. සි. I & II. අත්තචත්තතාය.

6. සි. I & II. අනිච්චතතිකතායච.

බමමනති යං කිඤ්චි සුත්තාගතං කුසලාදිබලමාන. **ගාය**
බමමය්සාති තස්ස කුසලාදිබලෙය්ස. **සා පදසානනති** යං කාරණං
 යොනිසොමනසිකාරදි සුත්තෙ ආගතං වා අනාගතං වා සමභවතො
 නිබ්බරෙතො කප්පෙතබ්බනති අබ්පායො. ඉතීති එවං. වුත්ත
 නයෙනාති අප්පො. **සාම සබ්බබමමාති** යත්තකා තස්මිං සුත්තෙ
 ආගතා බලමා තෙසං සබ්බෙසමපි යථානුරූපං පදසානං නිබ්බරෙතො
 කප්පෙතබ්බනති අබ්පායො. අථවා **සාම සබ්බබමමාති** සුත්තාගතස්ස
 බලමෙය්ස යං පදසානං තස්සපි යං පදසානනති සමභවතො යාව
 සබ්බබලමා පදසානවිචාරණං කාතබ්බාති අප්පො. එසො භාගේ
පදසානොති එවං සුත්තෙ ආගතබලමානං පදසානභූතා බලමා
 තෙසඤ්ච පදසානභූතාති සමභවතො පදසානභූතබලමනිබ්බරණ
 ලක්කණො **පදසානො** නාම භාගේති අප්පො.

වුත්තමති එකබමමෙති කුසලාදිසු බන්ධාදිසු වා යස්මිං කිසමිඤ්ච
 එකබලෙව සුත්තෙ සරූපතො නිබ්බරණවසෙන වා කපිතෙ. **සෙ**
බමමා එකලක්කණො කෙවිති යෙ කෙවි බලමා කුසලාදිභාවෙන
 රූපකබන්ධාදිභාවෙන වා තෙත බලෙවන සමානලක්කණො. වුත්තා
 භවනති සබ්බෙති තෙ සබ්බෙපි කුසලාදිසභාවා බන්ධාදිසභාවා වා
 බලමා සුත්තෙ අවුත්තාපි තාය සමානලක්කණතාය වුත්තා භවනති
 ආනෙතො සංවණණනාවසෙනාති අබ්පායො. එත්ථ ව **එකලක්කණො**ති
 සමානලක්කණො වුත්තා. තෙත්ථ සභවාරිතා සමානකිව්වතා සමාන
 ගෙකුතා සමානඵලතා සමානාරමණතාති එවමාදිති අවුත්තානමපි
 වුත්තානං. විය නිබ්බරණං වෙදිතබ්බං. **සො භාගේ ලක්කණො**
නාමාති එවං සුත්තෙ අනාගතෙ පි බලෙව වුත්තප්පකාරෙන ආගතෙ
 විය නිබ්බරෙතො යා සංවණණනා සො **ලක්කණො** නාම භාගොති
 අප්පො.

නෙරුත්තනති නිරුත්තං. පදනිබ්බවනනති අප්පො. අබ්පා
 යොති බුඩ්ධානං සාවකානං වා තස්ස සුත්තස්ස දෙසකානං අබ්පායො.
බ්බසුත්තනති බ්බසුත්තෙන. කාරණෙ හි එතං පච්චිත්තං. කාමඤ්ච
 සබ්බෙ භාරු බ්බසුත්තවිචයා. අයං පන විසෙසතො බ්බසුත්තවාරෙ
 තෙව අත්ථපරියෙසනාති කතො බ්බසුත්තනති වුත්තං. තථා හි
 චක්කති:-**බ්බසුත්තෙති** සුත්තස්ස **නෙරුත්තනඤ්ච** අබ්පායො **ව**
නිදුනඤ්ච පුබ්බාපග්ගුසංඝී ව ගවෙසිතබ්බාති. අථාති පදපුරණ
 මත්තං. **දෙසනානිදුනනති** නිදදති ඵලනති **නිදුනං**. කාරණං.
 යෙන කාරණෙන දෙසනා පච්චත්තා තං දෙසනාය පච්චති
 නිමිත්තනති අප්පො. **පුබ්බාපග්ගුසංඝීති** පුබ්බෙන ව අපරෙන ව
 අනුසංඝී. **පුබ්බාපරෙති** සංඝීති පි පාසො. සුත්තස්ස පුබ්බභාගෙන
 අපරභාගං සංසන්ධෙතො¹ කථනනති අප්පො. සංඝිනිවසෙන වා
 පුබ්බාපරභූතෙහි සුත්තනතරෙහි සංවණණියමානස්ස සුත්තස්ස

1. 9. III. අංසඤ්චො.

සංසදනං පුබ්බපරුනුසන්ති. යඤ්ච පුබ්බපදෙන පරපදංසා සමිනිතං අයමි පුබ්බපරුනුසන්ති. එසං භාගේ චතුබ්බසංඝාති එවං නිබ්බවතාධිප්පායංදිතං වතුන්තං විභාවනලක්ඛණං චතුබ්බසංඝා භාගේ නාමාති අපේඨා.

එකමිති පදසාදනෙති එකසමි. ආරම්භධානුආදිනෙ පරක්කමධානු ආදිතං පදසාදනතුනෙ ධර්මෙ දෙසනාරුලෙහ සති. පටිසෙසසති සෙසසං පදසාදනාති තස්ස විසභාගතාය අග්ගභණෙන වා සෙසසං පමාදදිතං ආසනනකාරණත්තා පදසාදනතුනං කොසල්යදිතං ධර්මත්තරං පටිසෙසසති පඤ්ඤාය ගවෙසති පටිසෙසිත්වා ව සංවණ්ණ නාය සොජේතන්තා දෙසනං, ආවමෙති පටිපෙක්ඛති විරියාරම්භාදි මුඛෙන¹ ආරම්භත්තං වුත්තනසෙන පමාදදිවසෙන නිද්දිසන්තා දෙසනං පටිපක්ඛන්තො ආවමෙති.² ආවමෙමා³ භාම සංඝා භාගේති දෙසනාය ගතිතධර්මානං සභාගවිසභාගධර්මවසෙන ආවමන ලක්ඛණං ආවමෙමා භාගේ නාමාති අපේඨා.

ධම්මනති සභාවධර්මං තං කුසලාදිවසෙන අනෙකවිධං. පදමිඨානනති යසමි පතිසිනො⁴ උත්තරියුණවිසෙසෙ අධිගමති තං විසෙසාධිගමකාරණං. භූමිනති පුපුල්යනභූමි දංසනභූමිති එවමාදිතං භූමි. විහජනෙති විභාගෙන කපෙති. සාධාරණෙති දංසනපහනබ්බාදිතාමවසෙන වා පුපුල්යසංඝාතාපහනාදිවත්ථ වසෙන වා සාධාරණ, අවිසිසෙ සමානෙති අපේඨා. වුත්තවිපරියා සෙන අසාධාරණා වෙදිතබ්බා. අනිසෙසා විහනතිති යථා වුත්තධර්මා දිතං⁵ විහජනො අයං භාගේ විහනතිති ඤාතබ්බාති අපේඨා. තස්මා සංකිලෙසධර්මෙ වෙදාදනධර්මෙ ව සාධාරණාසාධාරණන්තා පදසාදනන්තා භූමිනො ව විහජනලක්ඛණං විහනතිභාගොති දසබ්බං.

නිද්දිවෙසති කපිතෙ. සුනෙත ආගතෙ සංවණ්ණිතෙ වා. භාවිනෙති යථා උප්පන්නසද්ධි උප්පන්නාති වුවනති, එවං භාවිත සද්ධිසෙ. භාවෙනබ්බති අපේඨා. පටිසෙසති එත්ථි එසෙව තසො. පටිවත්තනති පටිපෙක්ඛති වුත්තානං ධර්මානං සෙ පටිපක්ඛා තෙසං වසෙන පටිවත්තනතිති⁶ අපේඨා. එවං නිද්දිසානං ධර්මානං පටිපක්ඛ නො පටිවත්තනලක්ඛණං පටිවත්තනෙහි භාගොති වෙදිතබ්බං.

විවිධාති එකසමි. සෙව අපේඨ වවනාති-විවවනාති, විවවතාති එව=චෙට්ඨිතානි. පරියායසද්දති අපේඨා. තාති වෙවවනාති. බහුනිති අනෙකාති. කුසලො අවධාරණ. තෙන බහු එව පරියායසද්දා වෙවවනකාරණොපකායං කපෙතබ්බා, ත කතිපයාති දසෙසති.

1. ම. III. විරියාරම්භ.

2. සි. I & II. ආවමෙතති නාම.

3. සි. I & II. ආවමෙතො.

4. ම. III. පතිසිනෙ.

5. ම. III. ධර්මානං.

6. සි. I & II. පටිවත්තනති.

සුභත පුතනාහිති නවවිධසුත්තනතසඛාතෙ තෙපිටතෙ බුඛවචනෙ
 ගාගිතාති. එතාපි භුසද්දසා අතො ආනෙතා යොජෙතබ්බො.
 තෙන පාළියං ආගතාති යෙව වෙවචනාති ගහෙනබ්බාතිති වුත්තං
 ගොති. එකබ්බසායාති එකසා පදන්තසා. යො ඡන්ති සුත්තවිදුති
 යථා සප්පියා ඡන්තිති වුත්තෙ සප්පිතා විචාරෙති සප්පිං. දෙති
 දෙථාති වා ආණාපෙතිති අතො, එවං යො සුත්තකොවිදො ධම්ම
 කපිතො එකසා අන්තසා බහුපි පරියායසද්දෙ විචාරෙති විභාවෙති
 යොජෙතිති අතො. වෙවචනො නාම සො භාගෙති තස්ස අන්තසා
 වුත්තපපකාරපරියායසද්දයොජනාලකබණො වෙවචනගාරො නාම.
 තස්මා එකස්මිං අතො අනෙකපරියායසද්දයොජනා ලකබණො
 වෙවචනගාරොති වෙදිතබ්බං.

. බ්බසායාති බන්ධාදිබ්බං. පසද්දනාහිති පසද්දපනෙති පකාරෙති
 සද්දපනෙති අසඛකරතො වා ධපනෙති. විවිධාහිති නිකේපපපහවාදි
 වසෙන අනෙකවිධාහි. සො ආකාගෙති යො එකසොවන්තසා
 නිකේපපපහවපසද්දනති ආදිවසෙන අනෙකාහි පසද්දනතිහි
 පසද්දපනාකාරො. සද්දසො පසද්දනති නාම භාගෙති පසද්දනති
 ගාරො නාමාති සද්දතබ්බො. තස්මා එකෙකසා ධම්මසා අනෙකාහි
 පසද්දනතිහි පසද්දපෙතබ්බාකාරවිභාවනලකබණො පසද්දනති
 භාගෙති වෙදිතබ්බං.

පටිවුප්පාදෙති පටිවචසමුප්පාදො. ඉන්ද්‍රියබන්ධාහි ඉන්ද්‍රියාහි ව
 බන්ධා ව. බාහුආසනනාහි බාහුයො ව ආයතනාහිව. එතෙහිති
 යො වාදසපදිතො පටිවයාකාරො යාති ව වාචිසතින්ද්‍රියාහි යෙ ව
 පසද්දකබන්ධා යා ව අභාරසබාහුයො යාති ව වාදසායනනාහි
 එතෙහි සුත්තෙ ආගතපදන්තමුඛෙන නිචාරියමානෙති. බන්ධනි
 යොති යො සංවණණනා නයො ඔගාහති, පටිවචසමුප්පාදදිතෙ
 අනුපටිසතිති අතො. බන්ධණො නාම සො භාගෙති යො යථා
 වුත්තො සංවණණනාවිසෙසො සො ඔතරණගාරො නාම. චසද්දෙන
 වෙන් සුද්දනමුඛාදිතං ගාථායං අවුත්තානම්ම සඛගතො දඨබ්බො.
 එවං පටිවචසමුප්පාදදිමුඛෙහි සුත්තන්තසා ඔතරණලකබණො
 බන්ධණො භාගො නාමාති වෙදිතබ්බං.

විසංජ්ඣමහිති බුඛාදිහි බ්‍යාකතෙ. පසද්දනති සද්දාං ඉච්ඡිතෙ
 අතො. ගාථාසනති ගාථාරුලෙහ. ඉද්දෙව පුච්ඡන්තා ගෙභුයොත
 ගාථාබ්බවසෙන පුච්ඡන්තිති කන්ධා වුත්තං. සමාරබ්බාති සා පන
 ගාථා යං අන්තං ආරබ්බ අධිකිච්ච පුච්ඡිතා, හස්ස අන්තසා. සුඛාසුඛ
 පටිකම්බාහි පදං සොධිතං ආරමො න සොධිතො පද්දෙව සොධිතං
 ආරමො ව සොධිතොති එවං පද්දිතං සොධිතාසොධිතනාව
 විචාරො. භාගෙ සො සොධිතො නාමාති යථාචුත්තවිචාරො
 සොධිතො ගාරො නාම. එවං සුත්තෙ පදපදන්තපසද්දාරමානං
 සොධිත ලකබණො සොධිතො භාගොති වෙදිතබ්බං.

එකතනායායානි එකස්ස භාවො එකතනං. එකතනමෙව එකතනතා. තාය එකතනතාය. එකසද්දෙවෙත්ථ සමානසද්දපරි යායො. තස්මා සාමසද්දනානි අත්ථො. විසිදා මතතා විමතතා. විමතතා ව වෙමතනං. තස්ස භාවො වෙමතනතා. තාය වෙමතන තාය. විසෙසෙනානි අත්ථො. **ගොති විකප්පසිතබ්බානි** යෙ ධම්මො දුක්ඛං සමුදයොති ආදිනා සාමසද්දෙන ජනි ජරා කාමතණ්හා භව තණ්හානි ආදිනා විසෙසෙන ව සුත්තෙ දෙසිතා, තෙ කිමෙත්ථ සාමසද්දො? කො වා විසෙසොති? එවං සාමසද්දවිසෙසවිකප්පන වසෙන න විකප්පසිතබ්බා. කස්මා? සාමසද්දවිසෙසකප්පනාය වොභාරභාවෙන අනවසානතො කාලදිසාවිසෙසාදීනං විය අපෙක්ඛා සිඨිතො ව. යථා හි අජජ්ඣියො¹ සොති වුච්චමානා කාලවිසෙසා අනවසිතසභාවා පුරිමා දිසා පච්ඡිමා දිසානි වුච්චමානා දිසාවිසෙසා ව. එවං සාමසද්දවිසෙසාපි. තථා හි ඉදං දුක්ඛතනි වුච්චමානං ජනි ආදිං අපෙක්ඛාය සාමසද්දමපි සමානං සච්චාපෙක්ඛාය විසෙසො හොති. එස නයො සමුදයාදීසුපි. **එසො භාගේ අබ්බිඨාගොති** එවං සුත්තාගතානං ධම්මානං අවිකප්පනවසෙන සාමසද්දවිසෙසනිධාරණ ලක්කණො අබ්බිඨාගො භාගො නාමාති අත්ථො.

ගෙ ධම්මානි යෙ අවිජ්ජාදිකා පච්චයධම්මො. **සං ධම්මානනි** යං සඛ්ඛාරාදිකං පච්චසුප්පත්තධම්මං. **ජනසන්ධිනි** නිබ්බතෙතනනි. **පච්චසානි** සහජනපච්චයසභාවෙන. **පරමපරගොති** පරමපරපච්චය භාවෙන. අනුරූපසත්තානසවනවසෙන පච්චයො හුත්වාති අත්ථො. උපනිස්සයකොටි හි ඉධාධිප්පතා. පුරිමසමිං අවසිදො පච්චයභාවො. **හෙතුමචකඛිඨිසිද්ධානි** තං යථාචුත්තපච්චයසඛාතං ජනකාදිහෙද භික්ඛං හෙතුං ආකඛිඨිත්වා සුත්තතො නිධාරෙත්වා යො සංවණ්ණනා සඛ්ඛාතො, **එසො භාගේ පඨික්ඛාගේති** එවං සුත්තෙ ආගතධම්මානං පරික්කාරසඛ්ඛාතෙ හෙතුපච්චයෙ නිධාරෙත්වා සංවණ්ණනලක්කණො පඨික්ඛාගේ භාගොති අත්ථො.

ගෙ ධම්මානි යෙ සීලාදිධම්මො. **සං මූලානි** යෙසං සමාධිආදීනං මූලභූතා. **ගො තෙසං** සමාධිආදීනං පදසානභාවෙන **සමාගේපසි තබ්බානි** සමඛකො. **ගෙ වෙකප්පා පකාසිතා මුභිනානි** යෙ ව රාගච්චාරා වෙතොවිමුත්ති සෙක්ඛඵල කාමධාතුසමතික්කමනාදිසද්ද අනාගාමිඵලත්ථාය එකත්ථා බුච්චුතිනා පරිදිපිතා. තෙ අසද්දමසද්ද වෙච්චනභාවෙන සමාරොපසිතබ්බානි සමඛකො. සමාරොප නසද්දත්ථ සුත්තෙ යථාරූතවසෙන නිධාරණවසෙන වා ගණ මානස්ස සික්ඛත්තයසඛ්ඛාතස්ස සීලාදික්කක්ඛිත්තයස්ස පරියායනත්ථ භාවනමුඛෙන භාවනාපාරිපුරිකථනං. භාවනාපාරිපුරි ව පහ තබ්බස්ස පහාණෙනානි පහාණසමාරොපනාපි අත්ථො දසසිතා

එව හොඳි. එස සමාගේපහො හාගේති එස සුතෙන ආගත ධම්මානං පදොනාවෙවචනභාවනාපහාණසමාගේපනවිවාරණ ලක්ඛණො සමාගේපහො නාම හාගේති අනේ.

එවං ගාථාබ්‍යවසෙන සොලසපිභාගේ නිද්දිසිත්වා ඉද්දනි තයෙ නිද්දිසිත්වා “තණ්හඤ්චා”නි ආදී වුත්තං. තත්ථ තණ්හඤ්ච අවිජ්ජමපි වාති සුතෙන ආගතං අත්තො නිබ්බාරණවසෙන වා ගතිතං තණ්හං අවිජ්ජඤ්ච. සො හෙතීති සම්බන්ධො. සො සංවණ්ණනාවිසෙසො තං හෙතී, සංකිලෙසපක්ඛං පාපෙති, සංකිලෙසවසෙන සුත්තත්ථං යොජෙතීති අධිප්පායො. සමපේනාති සමාධිනා. විසංසාදායාති පඤ්ඤය. යො තෙති, වොදනපක්ඛං පාපෙති. තථාසුත්තත්ථං යොජෙතීති අධිප්පායො. සමෙවති සොපසිත්වාති තයනෙනා ව තණ්හා ව අවිජ්ජා ව හවමුලකත්තා සමුදයසම්බං. අවසෙසා තෙහුමක ධම්මා දුක්ඛසම්බං. සමපවිපස්සනා මග්ගසම්බං. තෙන පහතබ්බා අසංඛතධාතු නිරෝධසම්බවනති එවං. ඉමෙති වතුති සමෙවති යොජෙතී අසං නසො නන්දියාවම්බොති. යො තණ්හාවිජ්ජාති සංකිලෙස පක්ඛස්ස සුත්තත්ථස්ස සමපවිපස්සනාති වොදනපක්ඛස්ස වතුසම්බං යොජනමුඛෙන තයනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො අයං නන්දියාවම්බො තයො නාමාති අනේ. එත්ථ ව තයස්ස භූමි ගාථායං තයොති වුත්තා. තස්මා සංවණ්ණනාවිසෙසොති වුත්තං. නති අත්තනෙයං සංවණ්ණනා. වතුසම්බපට්ටවෙධස්ස අනුරූපො පුබ්බ භාගෙ අනුගාහණනෙයං අත්තනෙයං. තස්ස පන යා උග්ගපිතඤ්ඤ ආදීනං වසෙන තණ්හාදිමුඛෙන තයභූමිරවනා තත්ථ තයවොහාගේ.

අකුසලෙති වාදසවිත්තුප්පාදසංඛතිතෙ සබ්බෙපි අකුසලෙ ධම්මෙ. සමුලෙතිති අත්තනො මුලෙති. ලොහදෙසමොගෙතිති අනේ. කුසලෙති සබ්බෙපි වතුභූමිකෙ කුසලෙ ධම්මෙ. කුසල මුලෙතිති කුසලෙති අලොභාදිමුලෙති සො හෙතී. තයනෙනා ව කුසලාකුසලං මායාමර්විආදයො විය අභූතං නහොතීති භූතං, පට්ඨපාදයො විය න සමුත්ථිසම්බම්භත්තනති තථං, අකුසලස්ස ඉඨ විපාකතාභාවතො කුසලස්ස ව අනිඨවිපාකතාභාවතො විපාකෙ සති අවිසංවාදකත්තා අවිත්තං. තෙති. එවමෙතෙසං තිණ්ණමපි පද්ධතං කුසලාකුසලවිසෙසත්තා දඨබ්බා. අපථා අකුසලමුලෙති අකුසලාති කුසලමුලෙති ව කුසලාති තයනෙනා අයං තයො භූතං. තථං අවිත්තං. තෙති. වත්තාරි සම්මාති නිබ්බාරෙත්වා යොජෙතීති අනේ. දුක්ඛාදීති හි බාධකාදිභාවතො අඤ්ඤාථාභාවාභාවෙන භූතාති සම්පසභාවත්තා තථාති. අවිසංවාදනතො අවිත්තථාති. වුත්තං හෙතං භගවතා: “වත්තාරිමාති භික්ඛවෙ තථාති අවිත්තථාති අතඤ්ඤාථාති”ති.^a තිප්පකම්මං¹ හං නසං ආහුති යො අකුසලමුලෙති

a. අභිභූතාර-වතුක්ඛතිපාත.

1. සී. I & II. තිප්පකම්මං.

සංකීලෙසපක්කයා කුසලමුලෙහි වෛද්‍යපක්කයා සුත්තත්ථයා වතුසච්ඡයෝජනමුඛෙන නයනලක්කණො සංවණණනාවිසෙසො තං තිපුක්කලං නයනා වදන්තීති අපේඛා.

විපල්ලාසෙහිති අසුභෙ සුභනා ආදිනසප්ථතෙතති වතුස විපල්ලාසෙහි. කිලෙසෙහි කිලියානා විබාධියන්තී¹ කිලෙසා, සංකීලිඨධම්මා, සංකීලෙසපක්කනා අපේඛා. තෙව් සංකීලෙසෙහිපි පඨනා, කිලෙසෙහිතෙති අපේඛා. ඉද්ධිසෙහිති සඛාදීති ඉද්ධියෙහි. සඛසම්මති පටිපතතිපටිවෙධසම්මෙව. වෛද්‍යපක්කනා අපේඛා. එතං නිසන්ධායො සුභසංකෘතූදීති විපල්ලාසෙහි සකලයා සංකීලෙස පක්කයා සම්ප්‍රියාදීති වෛද්‍යපක්කයා වතුසච්ඡයෝජනවසෙන නයනලක්කණො සංවණණනාවිසෙසො. එතං නයං නිසම්ප්‍රිය සම්මතයකොවිද්‍ය අත්තයකුසලා එව වා. සිහම්කතිලියං නයනා වදන්තීති² අපේඛා.

වෙසාසාරණසුති තස්ස තස්ස අත්තයස්ස යෝජනත්ථං කතෙසු සුත්තස්ස අත්ථියස්ස ජනෙසුති අපේඛා. තෙනෙවාහ: නිගිං නිගිනති. කුසලාකුසලාති වෛද්‍යතීයා සංකීලෙසිනා ව තස්ස තස්ස නයස්ස දිසාභුතධම්මා. මුත්තාති සුත්තතො නිබ්බරෙත්වා භවිතා. මනසා වෛලොකයෙනාති තෙ යථාචුත්තධම්මෙව විතෙතතෙව අයං පඨමා දිසා අයං දුතීයා දිසාති ආදිනා තස්ස තස්ස නයස්ස දිසා භාවෙන උපපටිකති. විවාරෙතීති අපේඛා. ඔලොකයෙනා ගො අබ්බිතිපි පාඨො. තත්ථ ගොති තෙ යථාචුත්තධම්මෙව. අබ්බිති අබ්බන්තරං. විතෙත එවාති අපේඛා. නං මු දිසාප්‍රොචනං ආසුති ඔලොකයෙනාති එත්ථ යදෙතං ඔලොකනං තං දිසාප්‍රොචනං නාම නයං වදන්ති. මුති ව තිපාතො අවධාරණ. තෙන ඔලොකනමෙව අයං තයො. ත කොවි අත්ථවිසෙසොති දසෙති.

ඔලොකෙත්වාති පඨමාදි දිසාභාවෙන උපපටිකතිත්ථා. දිසා ලොචනෙත්වාති දිසාලොචනනායෙන කරණභූතෙන. යෙන හි විධිනා තස්ස තස්ස අත්තයස්ස යෝජනාය දිසා ඔලොකීයන්ති සො විධි දිසාලොචනනාති එවං වා එත්ථ අපේඛා දදාමෙබ්බා. උභතිපිසාති උභිතීත්ථා. දිසාභුතධම්මෙව සුත්තතො නිබ්බරෙත්වාති අපේඛා. උභතිපිසෙ සො සමානෙතීතිපි පඨනාති. තස්සපේඛා: යො තෙසං දිසාභුත ධම්මානං සමානායනං කුරුතීති. සනති වා ක්‍රියාපරිමසනං. සමානෙතීති සමං සමා වා ආනෙති තස්ස තස්ස නයස්ස යෝජනා වසෙන. තෙ පන ආනෙති? සමෙබ්බ කුසලාකුසලෙ. තං තං නය දිසාභූතෙන. අසංනිසන්ධාති සමානෙතීති එත්ථ යදෙතං තං තං නය දිසාභුතධම්මානං සමානායනං අයං අබ්බසුසො නාම තයොති අපේඛා. එතස්සථ වයං වොභාරතයො කම්මතයොති ව චුට්ඨති.

1. සි. I & II. විබාධියන්ති.

2. සි. I & II. තසං වදන්තීති.

එවිට භාෂණය ව නිදේශිතයා ඉදුනි නෙසා යෝජනාකරු
දෙසානොයා සොලසනාට පිටිමනා ආදිමාන. තත් පරිමා සොලස
නාට යෝජනාකරු වටිනාකමකි. භාෂණය පරිමා
කරුකරු බැස්සන පරිමාකරුකරුකරු අධිපායය. දිසාලොව
නිසානා දිසාලොවනෙත. අයමෙව වා පායො. අධිකරණය ගිනි
හි සදේ නිපාතමතය. සෙසා උපතානමෙව.

ඉදුනි යෙසා බැස්සන පදන. අත්පදන සදු වසෙන මාදස
පදුනි සුභානානි, වුහන. තානි පදුනි නිදේශිතයා අනිවර්. පදනානි
ආදිමාන. තත් අපරිමාකරු පද වසෙන අනිවර්, පරිමා
වසෙන අනිවර්ණයා අසදුරුණයා. න හි වර්ණය පරිමාය
වර්ණ. අප මිණිමානානි කෙතෙක වර්ණය? අත්පදන
කෙත. වර්ණය එව හි ඉතරවර්ණයා අපරිමාකරු
පවනොයා පදුනිවෙන ගණනානො යථා සමිති. තං තං අත්
වදනි. එකකරු වා පදං අනිවර්, කෙවි පන මිනසා දෙසනා
වායා අනිවර්ණයා අනිවර්නානි වදනානි. පදනානි පර්ණි අනිවර්
එනොනානි පදං. තං නාමපදං ආකාරයා පදං උපසංහාරයා නිපාත
පදනානි වදනානි. තත් එකෙසා වෙදනා විතනානි එවමාදිකං
සකප්පමානං¹ නාමපදං. පුනහි වෙදනා² විතනානි එවමාදිකං
ක්රියාපමානං³ ආකාරයා පදං. ක්‍රියාවිසේසයානි මිනසා. “ප” ඉති
එවමාදිකං උපසංහාරයා. ක්‍රියාය සකප්පමානං පදං පවනොයා
නොයානා. “එව”නානි එවමාදිකං නිපාතපදං. බැස්සනානි සකප්ප
පනො වුහන. පදනිති. අත් බැස්සනානි බැස්සනං. වාකයා.
තං පන අත්නො පදසමුදයානි දෙසනා. පදමතකපවනො හි
අධිකරුදිවසෙන උපසංහාරයානි පදනානො අනුසකපනං කනානි
අත්පදපිපනානි වාකයමෙව අත් බැස්සනානි. නිරුපනානි
ආකාරයානි නිබ්බතං නිරුපනානි. නිදේශයානි නිබ්බත
විතරු නිරවසෙන දෙසනානා නිදේශයා. පදනි වාකයා
විතරු ආකාරයා. යදි එව පදනො ආකාරයානි විසේසයානි?
අපරිමාකරු වාකයා අවිහර්ණයා වා තදවයවො පදං.
උපසංහාරයානි පරිමාකරු වාකයා විහර්ණයා වා තදවයවො
ආකාරයානි අයමෙතෙසා විසේසයා. ජයං වටනං ජයවටනං.
ආකාරයා ජයවටනං එකකරු ආකාරයානි වටනං. බැස්සන පදං.
එත් ව බැස්සනානි ඉමයා පදයා අනනාරං වටනං ආකාර
පදං නිදේශපදනානාරං වදනොනා ආකාරයානි වටනානි වුහන.
පදනුපුබ්බතං⁴ පන ඉවත්නොනි තං බැස්සන පදනානාරමෙව
කානං. තථා හි වකනානි. “අපරිමාකරු බැස්සනා අපරිමාකරු

1. ම. III. සකප්පමානං.

3. ම. III. ක්‍රියාපමානං.

2. හි. I & II. එකෙසානි වෙදනානි.

4. ම. III. පුබ්බතං.

5. ම. III. ඉවත්නොනි.

ආකාර”හි, “බ්‍රහ්මදේවතෙහි විවරති ආකාරෙහි විහරති”හි ව, කෙවි පන ආකාරපදබ්‍රහ්මදේවතෙහි ව නිදේශයෙහි පදනති, එතෙව¹ බ්‍රහ්මදේවතා සබ්බතති යාතිමානි අකාරදිති නිදේශානි එතෙතෙමෙව සබ්බං බ්‍රහ්මදේවතං, එතෙති අසම්බන්ධං බ්‍රහ්මදේවතං නාම තත්ථිති අත්ථො.

සබ්බකාසනාති සංවිතේතන කාසනා, පඤ්ඤාති පදමං කාසනා, කාසියති දිපියතීති අත්ථො, ඉමිනා හි අත්ථපදවයෙන අකාරපදෙහි විහාරියමානො අත්ථාකාරෙ ගතියො, යෙමො අකාරෙහි සුඤ්ඤානෙහි සුඤ්ඤානානං විසේසාධානස්ස කතතතා පදපරි යෝසානෙ පදත්ථසම්පට්ඨතති හොති, තථා හි වක්ඛති: “තත්ථ හගවා අකාරෙහි සබ්බකාසනෙ පදෙහි පකාසෙති”හි “අකාරෙහි ව පදෙහි ව උග්ගාමෙති”හි ව, විවරණාති විතරණං, විහරතාව උග්ගානිකමඤ්ඤා පඤ්ඤාතති විහරනුග්ගානිකමපඤ්ඤාතති තත්ථ විහරණාති විහාරකරණං, උග්ගෙනාපි නිදේශනමාහ, ඉධ පුරිම නයෙනෙව බ්‍රහ්මදේවතාකාරෙහි නිදේශියමානො අත්ථාකාරෙ දස්සි තොති දද්ධං, උග්ගානිකමං පාඤ්ඤාකරණං, පකාරෙහි ඤාපනං පඤ්ඤාතති වයෙනාපි පටිනිද්ධිතං කපේති, එතෙති නිරුත්තති නිදේශසබ්බතෙහි බ්‍රහ්මදේවතපදෙහි නිදේශියමානො² අත්ථාකාරෙ වුත්තො, යො පටිනිද්ධියතීති වුවති, එතෙති එතෙති එව සබ්බකාසනාදිවිච්ඡිත්තස්ස දෙසනාත්ථස්ස අභාවතො, අත්ථොති සුත්තත්ථො, කමමනති උග්ගවතාදිකමමං, සුත්තත්ථො හි දෙසනාය පවත්තියමානෙන උග්ගවිතඤ්ඤාආදිවෙනෙයානං විත්තසත්තා නස්ස පබ්බොධනක්‍රියාතිබ්බතති, සො ව සුත්තත්ථො සබ්බකාසනාදි ආකාරෙහි, තෙන වුත්තං: “අත්ථො කමමඤ්ඤා නිදේශි”තති.

තීණිති ලිඛිතවිපල්ලාසෙන වුත්තං, තයොති වුත්තං හොති, නවති පදෙහිති නවති කොඨාසෙහි, අත්ථො සමායුත්තොති අත්ථො සමායුත්තො, න විනා වත්තති, සබ්බස්ස හි වුච්චවත්තස්ස වතුසම්පට්ඨකාසනතො අත්ථායානඤ්ඤා වතුසම්පට්ඨකාසන පවත්තනතො සබ්බො පාළිඅත්ථො අත්ථායානසම්බන්ධතො සබ්බකාසනාදිආකාරවිසේසවුත්තතිවාති.

ඉද්දති යථානිදේශෙ දෙසනාභාරාදිකෙ නෙතතිප්පකරණස්ස පදත්ථෙ සුඛග්ගණත්ථං ගණනවසෙන පරිච්ඡිද්ධො දස්සෙතො, අත්ථස්සාති ආදිමාහ, තත්ථ වතුබ්බිසාති සොලසභාරා ඡ බ්‍රහ්මදේවත පද්ධති වෙ කමමනායාති එවං, වතුබ්බිස, උග්ගෙනති ඡ අත්ථපද්ධති තයො අත්ථායාති ඉදං නිවර්ධං යථාවුත්තං වතුබ්බිසවිධඤ්ඤාති එතං උග්ගං, සබ්බලක්ඛිතොති සම්ප්‍රකේශිතො, සබ්බසමග්ගොතිපි පාඨො, එකතො කරොත්තස්සාති අත්ථො, එතෙතිනාති එතෙතමාණො, ඉතො විච්ඡිත්තො කොපි නෙතතිපදත්ථො තත්ථිති අත්ථො.

එවං තෙනතිංසපදන්තං තෙනතිංසං සුතතංසං අත්පරියෙසනාය
යො සොලසභාග් පඨමන්ති නයෙති පඨමං. භාරු සංවණණනබ්බාති
භාරුතයානං සංවණණනකකමො දසසිතො ස්වායං. භාරුතයානං
දෙසනාකකමෙනෙව සිඬො. එවං සිඬො සති අයමාරමො¹ ඉමමන්ථං
දීපෙති: සබ්බෙපිමෙ භාරු තයා ච ඉමිනා දසසිතකකමෙනෙව
සුතෙතසු සංවණණනාවසෙන යොජෙතබ්බා න උප්පට්ඨාපියාති.
කිම්පනෙත්ථ කාරණං යදෙනෙ භාරු තයා ච ඉමිනා ච කමෙන
දෙසිතාති? යදිපි නායමනුයොගො කත්ථි අනුකමෙ තිවිසති,
අපි ච ධම්මදෙසනාය නිසංසථලතදුපායසරීරභූතානං අස්සාදදීනං
විභාවනසභාවතා පකතියා සබ්බසුතනානුරූපාති² සුවිඤ්ඤාය
භාවතො පරෙසඤ්ච සංවණණනාවසෙසානං විවයභාරදීනං පතිඝා
භාවතො පඨමං දෙසනාභාරෙ දසසිතො.

පදපුච්ඡා විස්සජ්ජනපුබ්බාපරුනුගීති සඬං දෙසනාභාරපදන්තං
නං පටිවයසභාවතාය තස්ස අනන්තරං විවයො. තථා හි වකඛති:
පදං විවිහති-පෙ-ආණ්හති. විවිහති අනුගීති. විවිහති.

විවයෙන භාරෙන පටිවිතානං අන්තං සුතතාසුතතිවිචාරණං
සුතතාති සුතතිවිචාරණභාවතො විවයානන්තරං සුතති භාරෙ
වුතෙතා. තථා හි වකඛති:³ **විවයෙන භාරෙන විවිහිත්වා සුතති
භාරෙන යොජෙතබ්බන්ති.**

සුතතාසුතතානං යෙව අන්තං උපපත්තිඅනුරූපං කාරණ
පරම්පරාය නිඛාරණලක්කණං පදඝාතවිතතනං කතතබ්බන්ති සුතති
භාරානන්තරං පදඝාතභාරො දසසිතො. තථා හි වකඛති: **සො
සොපි උපනිස්සො සො සොපි පට්ටසො ච සබ්බො සො
පදඝාතන්ති.**

සුතතාසුතතානං කාරණපරම්පරාය පරිශ්ශතිතසභාවානං යෙව
ච ධම්මානං අවුත්තානමපි එකලක්කණතාය ගහණං කාතබ්බන්ති
දස්සනන්ථං පදඝාතානන්තරං ලක්කණො භාරො වුතෙතා. තථා හි
ලක්කණභාරවිහමෙන අවිජ්ජාපට්ටාසාසබ්බාග්ති ආදිනා පටිව
සමුප්පාදං දස්සෙත්වා එවං යෙව ධම්මා එකලක්කණාති ආදිවුත්තං.

අත්තො නිඛාරිතානමපි ධම්මානං නිබ්බවනාදීති වත්තබ්බාති.
න සුතෙත සරුපතො ආගතානමෙවාති දස්සනන්ථං ලක්කණ
නන්තරං වතුබ්බුතො වුතෙතා. එවං හි නිරවසෙසතො අත්ථව
බොධො හොති. එවඤ්ච කත්වා “යද හි භික්ඛු අත්ථස්ස ච නාමං
ජනාති ධම්මස්ස ච නාමං ජනාති තත්ථ තත්ථ නං තං අභිනිරො
පෙති”ති අනවසෙසපරියාදනං වකඛති. තථා “සුතපසුතං

1. ම. III. අයංආරමො.

2. සි. I. සබ්බසුතානුගීති.

3. සි. I & II. තෙනෙවාහ.

ගබ්බවුපෙති”නි¹ එන් “යෙ ජරාමරණෙන අට්ඨිකු²කාමා භවිස්සනති නෙ භවිස්සනති හොජනෙ ව මනනඤ්ඤනො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තවාරා”නි ආදිනා සමමාපටිපතතිං අධිප්පායගාමෙන වක්ඛති.

නිබ්බවනාධිප්පායනීදුනවචනෙහි සථිං සුතෙත පදන්තං සුත්තනතරසංසන්දනසංඛිතෙන පුබ්බාපරවිචාරෙ දස්සිතෙ තෙසං සභාගවිසභාගධම්මනතරාවට්ඨනං සුඛෙන සක්කා දසෙස්සතුනති චතුබ්බුභානනතරං ආවට්ඨො³ වුතෙතා. තෙනෙවහි “ආරභට්” නික්ඛමටා”නි⁴ ගාථායං ආරම්භනික්ඛමණ්ඩුබ්බසාසනසොගධුනනෙහි විරියසමාධි⁵ පඤ්ඤාදිත්‍රියානි නිබ්බාරෙත්වා තදනුසොගස්ස මූලං පමාදෙති සුත්තනතරෙ දස්සිතො පමාදෙ ආවට්ඨිතො.

සභාගවිසභාගධම්මාවට්ඨනෙ නියොජ්ජෙන සාධාරණාසාධාරණ වසෙත සංකිලෙසවොදුනධම්මානං පදංඝානතො භූමිතො ව විභාගො සක්කා සුඛෙන යොජ්තුනති ආවට්ඨානනතරං විභතති භාරො වුතෙතා. යතො විභතතිභාරවිභගෙහි “කතමෙ ධම්මො සාධාරණො? චෙ ධම්මො සාධාරණො නාමසාධාරණො වත්ථුසාධාරණො වා”නි ආරභිත්වා “මිච්ඡත්තනිග්ගානං සත්තානං අනිග්ගානඤ්ඤා දස්ස තෙන පභාතබ්බො කිලෙසා සාධාරණො පුට්ඨජ්ජනස්ස සොභාපනස්ස ව කාමරාගබ්බාපාදු සාධාරණො”නි ආදිනා සභාගවිසභාග පරියාය වනෙනගෙව ධම්මෙ විභජ්ස්සති.

සාවරුනවරුධම්මානං සප්පට්ඨාගාභාවතො තෙසං විභාගෙ කතෙ සුත්තාගතෙ ධම්මෙ අකසිරෙන පටිපක්ඛන්තො පරිවත්තත්තුං සක්කාති විභතතිඅනතරං පරිවත්තනභාරො වුතෙතා තථා හි: “සමාදිග්ග පුරිසපුග්ගලස්ස මිච්ඡාදිගි නිජ්ජණ්ණො භොති”නි පටි විභතතසභාවෙ එව ධම්මෙ පරිවත්තනභාරවිභගෙහි උද්භවිස්සති.

පටිපක්ඛන්තො පරිවත්තිතාපි⁶ ධම්මො පරියායවචනෙහි බොධි තබ්බො ත සුතෙත ආගතායෙව්හි දස්සනන්තං පරිවත්තනානතරං චෙට්ඨනභාරො වුතෙතා.

එවං තෙ ධම්මො පරියායසද්දන්තාපි විභාවිතා භොතති පරියා යතො පකාසිතානං ධම්මානං පහෙදන්තො පඤ්ඤත්තිවසෙත විහජ්ජනං⁷ සුඛෙන සක්කා ඤතුනති චෙට්ඨනභාරානතරං පඤ්ඤත්තිභාරො වුතෙතා. තථා හි සුතෙත ආගතධම්මානං පරියාය පඤ්ඤත්තිවිභාගං සුබොධඤ්ඤා⁷ පඤ්ඤත්තිභාරවිභගෙහි වක්ඛති.

a ගංගුත්තනිකාය-ප්‍රාග්මණිකංගුත්ත-උපාසකවග්ග.

b ගංගුත්තනිකාය-ප්‍රභේසංගුත්තක-පමකවග්ග.

1. ම. III. අට්ඨිකු.

4. ම. III. විරියසමාධි.

2. සි. I & II. ආවට්ඨනො.

5. ම. III. පටිවත්තිතාපි.

3. ම. III. ආරභට්.

6. සි. I & II. විභාවනා.

7. ම. III. සුබොධඤ්ඤා.

පහවිපරිඤ්ඤාදිපඤ්ඤානතිවිභාගමුඛෙන පටිච්චසමුප්පාදසච්චාදි ධම්මවිභාගෙ කතෙ සුතෙන ආගතධම්මානං පටිච්චසමුප්පාදාදි මුඛෙන අවධාරණං සකකා දසෙය්‍යානුනති පඤ්ඤානතිඅනන්තරං. ඔතරණො භාථො වුතෙතා. තථා හි: උඛංඅසොධාති භාථං උද්ධිසිතිවි විපසමුප්පාතාති පදෙන අසසකං විජ්ජං නිඛාරෙතිවි විජ්ජසාදා අවිජ්ජාතිගේධොති ආදිතා පටිච්චසමුප්පාදං උද්ගරිසාති.

ධාතායතනාදිසු¹ ඔතාරිතානං සුතෙන පදන්තානං පුච්ඡාරමා විසොධිතං සකකා සුඛෙන සමපාදෙදානුනති ඔතරණානන්තරං සොධිතො භාථො වුතෙතා. තථා හි වකඛති: “යත් එවං සුඛො ආරමෙතා ගොති සො පඤ්ඤා විසංජ්ජිතො ගොති”ති² ආදි.

විසොධිතෙසු සුතෙන පදපදන්තෙසු තත්ථ ලබ්භමානසාමඤ්ඤා විසෙසභාවො සුකරො ගොතිති දසෙය්‍යා සොධිතානන්තරං අධිථානො භාථො දසිසිතො. සොධිතො හි අධිථානස්ස බහුපකාථො. තතො එව හි “යථායථා වා පන පුච්ඡති යදි එකතතතාය යදිවෙ මතතතාය තථා තථා විසංජ්ජිතබ්බි”නති වකඛති.

සාමඤ්ඤාවිසෙසභූතෙසු සාධාරණසාධාරණෙසු පවෙදිතෙසු පරික්කාරකඛිඛාතස්ස සාධාරණසාධාරණරූපස්ස පච්චයගෙතුරාසිස්ස පභෙදෙසු සුවිඤ්ඤාසෙයාති අධිථානානන්තරං පරික්කාරො වුතෙතා. තථා හි වකඛති “අසාධාරණලකඛණො හෙතු, සාධාරණලකඛණො පච්චයො. යථා කිං හවෙ? යථා අභිකුරස්ස නිබ්බිතතියා බීජං අසාධාරණං, පඨවි³ ආපො ව සාධාරණා”ති ආදි.

අසාධාරණ සාධාරණ ව කාරණෙ දසිසිතෙ තස්ස අතතතො එලෙසු කාරණාකාථො තෙසං ගෙතුඑලානං පභෙදනො දෙසනා කාථො භාවෙතබ්බපභාතබ්බධම්මානං භාවනාපභාණාති ව නිඛාරෙතිවි වුච්චමානාති සමමා සුතතස්ස අත්ථං තථතතාවබොධාය සංවතතනතිති පරික්කාරානන්තරං සමාගෙපනො භාථො දසිසිතොති. ඉදං භාරානං අනුකකමකාරණං.

තයානං පන වෙතෙය්‍යතතයපපයොජිතතතා අත්ථතයතතසුප දෙසස්ස තදනුකකමෙනෙව තඤ්ඤාවට්ඨාදිතං තිණ්ණං අත්ථතයානං කමො වෙදිතබ්බො. උග්ගචිතඤ්ඤාආදයො හි තයො වෙතෙය්‍යා තඤ්ඤාවට්ඨාදයො පයොජෙතති. තසමා⁴ තෙ උද්දෙසනිද්දෙපටි නිද්දෙසා මිය යථාකකමං තෙසං උපකාරාය සංවතතනතිති. තථා හි තෙසං වතතාරො ඡ අඨව මුලපදා නිද්දිඨා. ඉතරස්ස පන තයවයස්ස අත්ථතයතතයස්ස භූමියා ආලොචනං තස්ස තත්ථ සමාන යතඤ්ඤාති ඉමිතා කාරණෙන උද්දෙසකකමො වෙදිතබ්බො. තහි සකකා අනොලොකෙතිවි සමානෙතානුනති.

1. සි. I & II. ධාතායතනාදිසු

3. ස. III. පඨවි.

2. ස. III. ගවිසිති.

4. ස. III. යසමි.

එතපරමතා ව භාරානං එතතනෙති පකාරවිසෙසෙති අන්ත
යත්තයසතිතෙති සුත්තස්ස අන්තං නිබ්බරියමානො වෙනෙය්‍යානං
අලමිඤ්ඤත්තරාය පඨමාය භූමියා සමධිගමායාති වෙදිතබ්බො.
දස්සනභූමිසවණ්ණප්පත්තිඅන්තං හි නෛතිප්පකරණදෙසනාති. අප්
චා එතදන්තොගධත්තා සබ්බසං සුත්තස්ස සංවණ්ණනාවිසෙසානං
එත්තාවතා භාරානං දඨබ්බො. යත්තකා හි සුත්තස්ස සංවණ්ණනා
විසෙසා සබ්බෙ නෛ නෛතිප්පදෙසායත්තාති වුත්තොවායමන්තො.

තථා හි යෙ තෙවි සුත්තස්ස සංවණ්ණනාපකාරා නිද්දසීයන්ති,
සෙය්‍යපිදං? සුත්තස්ස සමුදානං වහ්නබ්බං, අධිප්පායො විහාවෙ
තබ්බො, අනෙකධා පදන්තො සංවණ්ණනාබ්බො. විධි අනුචාද්‍යව
වෙදිතබ්බො. විරොධො සමාධාතබ්බො. අනුසන්ධි¹ අනුරූපං
නිගමෙතබ්බන්ති. තථා සුත්තස්ස පයොජනං පිණ්ඩන්තො පදන්තො
අනුසන්ධි වොදනා පරිභාරො ව අන්තං වදන්තො වහ්නබ්බොති. තථා
උපොක්ඛාපපදවිග්ගපදන්තො² පච්චුපදානාති වහ්නබ්බොතිති.

තථා තිස්සො තථා එකනාසිකා චතුරස්සා නිසින්නවත්තිකා.
තත්ථ පාශ්‍රිං වත්තො එකෙකපදස්ස අන්තප්පකාරං එකනාසිකානාම.
පට්ටකධං දස්සෙත්වා පට්ටකධස්ස උපමං දස්සෙත්වා සපකධං
දස්සෙත්වා සපකධස්ස උපමං දස්සෙත්වා කප්පනං චතුරස්සානාම.
විසභාගධම්මවෙසනෙව පරිසොසානං ගන්ත්වා පුත්ත සභාගධම්මවෙස
නෙව පරිසොසානගමණං නිසින්නවත්තිකානාම. හෙදකපාය
තත්තිකපාය පරිසොසව්වනෙති ව සුත්තං සංවණ්ණනාබ්බන්ති ව එව
මාදයො. තෙසම්පි එන්තව අවරොධො, යස්මා තෙ ඉධ කාතිපයභාර
සංගතිතාති.

තයානං පන යස්මා උග්ගට්ඨකඤ්ඤාආදයො තයො එව වෙනෙය්‍යා
සම්මාතිසමයභාගිනො තදන්තො ව අන්තයදෙසනා, තස්මා සතිපි
සංකීලෙසවොදනධම්මානං යථාචුත්තමුලපදහෙදන්තො වෙය්‍යන්තො
විහරිතබ්බපකාරෙ තථා මූලපදනි අවෙය්‍යන්තො වෙනෙය්‍යත්තය
වෙසනෙව එතපරමතා වුත්තා. තවස්ස තවස්ස එව හි මූලපදෙසු
සබ්බසං සංකීලෙසවොදනධම්මානං අන්තොගධභාවන්තො න තාති
වෙය්‍යන්තබ්බොති වෙනෙය්‍යත්තයාධිකාරන්තො න භාපෙතබ්බොතිති
තයානං එතපරමතා දඨබ්බො.

කම්මතයානං පන ආලොචනසමානගතන්තො අඤ්ඤස්ස පකා
රන්තරස්ස අසඬාවන්තො එතපරමතා. හෙත්වාදිති එන්ත ආදිසද්දන්ත
එලභුමි උපතිසා සභාගවිසභාගලක්ඛනායදයො පරිග්ගතිතා.

නෙසු හෙතුති කාරණං. යො ඛලෙමානිපි වුච්චති. සො පන
පට්ටයභාවෙන එකවිධො. කාරකො, සම්පාපකොති ද්විවිධො. පුත්ත
කාරකො ඤාපකො සම්පාපකොතිතිවිධො. හෙතුහෙතු පට්ටය

හෙතු උත්තමහෙතු සාධාරණහෙතුහි වතුබිම්බො. පච්චයධිමො කුසලො අකුසලො සද්දො අරියමය්‍යොති පඤ්චිමො. තථා සභාගහෙතු අසභාගහෙතු අජ්ඣන්තිකහෙතු බාහිරහෙතු ජනක හෙතු පරිශ්‍යාගකහෙතු සාධාරණහෙතු අසාධාරණහෙතු සමන්තතර හෙතු පරමාරහෙතු සහජතහෙතු අසහජතහෙතු සාසවහෙතු අනාසවහෙතුහි ආදිනා අනෙකච්චිමොවාති වෙදිතබ්බො.

ඵලමි පච්චස්සප්පනනභාවෙන ඵකච්චිමං. අධිගන්තබ්බතොපි සමාපකසෙතුචසෙන ඵලපරියායො ලබ්බතිති නිබ්බතොත්තබ්බ අධිගන්තබ්බභාවනො දුච්චිමං. ඤාපෙතබ්බතිබ්බතොත්තබ්බපත්තබ්බ තො තිච්චිමං. පච්චස්සප්පනනච්චාකත්‍රියාවචතත්තිබ්බාණ්ඩසෙන පඤ්චිමං. සභාගහෙතුතිබ්බත්තං. අසභාගහෙතුතිබ්බත්තත්ති ඵවමාදිචසෙන අනෙකච්චිමොති වෙදිතබ්බං. තථා ලොකීයං ලොකුත්තරන්ති. තත් ලොකුත්තරං චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලාති. ලොකීයඵලං දුච්චිමං කාශිකං මානසඤ්ඤා. තත් කාශිකං පඤ්චවාරිකං. අවසිදං මානසං. යඤ්ඤා භාය භාය සුත්තදෙසනාය සාමධතබ්බං තදපි ඵලන්ති.

භූමිපි සාසවාහුමි අනාසවාහුමි සසබ්බතාහුමි අසබ්බතාහුමි දසසනහුමි භාවනාහුමි පුට්ඨිජ්ජනහුමි සෙක්කහුමි අසෙක්කහුමි සාවක හුමි පච්චේකබ්බහුමි සමාසබ්බහුමි ක්‍රිකාහුමි අසමාතිතහුමි පටි පජ්ජමානහුමි පටිපත්තහුමි පස්මාහුමි යාවචතුර්ථිහුමි කාමාවචර හුමි යාවලොකුත්තරහුමිති බහුච්චිමං. තත් සාසවාහුමි පටිත්තමගග්ගතා ධම්මා. අනාසවාහුමි අප්පමාණධම්මා. සබ්බතාහුමි නිබ්බාණ්ඩපජා සබ්බ සභාවධම්මා. අසබ්බතාහුමි අප්පච්චයා ධම්මා. දසසනහුමි පස්මමග්ගප්ඵලධම්මා. භාවනාහුමි අවසිද මග්ගප්ඵලධම්මා. පුට්ඨිජ්ජන හුමි භීතමජ්ජිමා ධම්මා. සෙක්කහුමි චත්තරො අරියමග්ගධම්මා හෙමිමා ච තයො ඵලධම්මා. අසෙක්කහුමි අග්ගප්ඵලධම්මා. සාවක පච්චේකබ්බහුමිධම්මා සාවකාදිහුමියො. ක්‍රිකාහුමි ක්‍රිකාධම්මා. අසමා තිතහුමි ක්‍රිකාවජ්ජිතා ධම්මා. පටිපජ්ජමානහුමි මග්ගධම්මා. පටි පත්තහුමි ඵලධම්මා. පස්මාදිහුමියො සහප්පලෙන චත්තරො මග්ගා අපරියාපත්තාධම්මා “පස්මාය භූමියා පත්තියා”ති ආදිච්චතතො. කාමාවචරදිහුමියො කාමාවචරදි ධම්මා. යෙ ච ධම්මා තෙසං තෙසං භාරතයානං පතිසානභාවෙන සුත්තෙසු නිබ්බාරියන්ති තෙපි භූමියොති විඤ්ඤාතබ්බො.

උපනිසාති බලවකාරණං. යො උපනිසායපච්චයොති වුවචති. යඤ්ඤා සකිය සුත්තෙ “දුක්ඛපනිසා සඛා සමුපනිසංසිල”න්ති යාව විමුක්ඛපනිසං විමුක්ඛඤ්ඤාදසානන්ති වුත්තං. අපිච උපනිසාති තසමි. තසමි. සමයෙ සිඬතෙත හදයභූතං අබ්බතතරං වුවචති. ඉධාපි තෙත්තිහදයං, යං සමමා පරිභ්‍යාණග්ගතො ධම්මකපිකා තසමි. තසමි. සුත්තෙ ආගතධම්මමුඛෙන සබ්බභාරතයයොජ්ජනාය සමන්තා

හොතැයි. කිමපනෙතං නෙතතිතදයං? යදිදං එතසෙතං නෙතතිංස විධිංස පසාරණපදන්තසොළසංස අභිසිනිවිධපඨානවිහග්ගසතිතංස විසයො සහතිමිත්තවිහාගෙන අසඬකරතො වචන්තො. සෙය්‍යපිදං? දෙසසනාභාරංස අය්‍යාදදසො විසයො. තංස අය්‍යාදදිවිහාවනලක්ඛණතො. තංස අය්‍යාදෙ සුඛං සොමිතංසනති එවමාදිවිහාගො. තංස නිමිත්තං ඉමාරම්මණාදි. අයඤ්ච අන්තො දෙසසනාභාරවිවයභාරනිදෙස වණණනායං වින්තොරතො පකාසිතො එව. සුතෙන ආගතධම්මංස සභාග විසභාගධම්මාවටනවිසයො ආවට්ඨායේ. තද්දහසආවට්ඨනලක්ඛණතො. සුතෙන ආගතධම්මානං පට්ඨනිකධම්මවිසයො පරිවත්තන භායේ පටිපක්ඛධම්මපරිවත්තනලක්ඛණතො. පදඨානපරික්ඛාරෙසු ආසත්තකාරණං උපතිංසය කාරණඤ්ච පදඨානං. හෙතු පරික්ඛාරෙති අයමෙතෙසං විසෙසො. සභාගවිසභාගධම්මා ව තෙසං තෙසං ධම්මානං අනුකුලපටිකුලධම්මා යථාක්කමං වෙදිතබ්බා යථා සම්මාදිසියා සම්මාසඬකපෙපා සභාගො මිථ්‍යාසඬකපෙපා විසභාගොති. ඉමිනා නයෙන සබ්බං සභාගවිසභාගතො වෙදිතබ්බං.

ලක්ඛණනති සභාගො. සො භාරතයානං නිදෙසෙ විහාවිතො එව. යංපනෙතං හෙතුආදිවිසෙසවිනිමුත්තං භාරතයානං යොජනා නිබ්බන්තං සො නයො. යථාග ලක්ඛණභායේ එවං යෙ ධම්මා එක ලක්ඛණං (තෙ කිච්චතොව චුත්තා*) කිච්චතො ව ලක්ඛණතො ව සාමඤ්ඤතො වාති ආදි. තථා විවසෙන භායේන විවිතින්තා යුත්ති භායේන යොජේතබ්බාති. තථා සොධනභාරදීසු සුඛො ආරමෙහා හොති සො පඤ්ඤා විශ්‍යජ්ජනො හොතිති¹ එවමාදි. එකතො දෙයොපි තයා ඉධ තයාති ගහෙනබ්බා.

එවං හෙතුඵලාදිනි උපධාරෙත්වා තෙසං වසෙත තත් තත් සුතෙන ලබ්භමානපදන්තිඛාරණමුඛෙන යථාලක්ඛණං එතෙ භාරතයා ව යොජේතබ්බා. විසෙසතො පන පදඨානපරික්ඛාර හෙතු වසෙන. දෙසනා විවයවතුබ්බහසමායේපනා හෙතුඵලවසෙන. තථා වෙච්චනපඤ්ඤානතිඛිතරණසොධනා ඵලවසෙනෙවාති කෙවි. විහතති හෙතුභුමිවසෙන. පරිවත්තනා විසභාගවසෙන. ආවට්ඨො සභාග විසභාගවසෙන. ලක්ඛණයුත්තිඅධිස්ථානා නයවසෙන යොජේතබ්බාති. එත්තාවතා ව යං චුත්තං.

සාමඤ්ඤතො විසෙසෙන පදන්තො ලක්ඛණං කමො,
එත්තාවතා ව හෙත්වාදි වෙදිතබ්බාති² විඤ්ඤනාති.

අයං භාථා චුත්තන්තො හොති.

නිදෙසවාරවණණනා
නිට්ඨිතා.

1. ම. III. භවිති.

2. ම. III. වෙදිතබ්බාති.

* රෙඛකාරිතං නෙතතිපාට්‍රියං. තද්දහසති.

4.

එවං භාරදයො සුඛග්ගහණන්ථං ගාථාබ්‍යවසෙන සරූපතො නිද්දිසිති; ඉද්දති තෙසු ගාතර තාච පට්ඨිද්දෙසවසෙන විහරිත්තුං ආත්ථ ඝාතමො දෙසනාභාතෙ?ති ආදි ආරඬං. තත්ථ ඝාතමොති කපෙතුකමසතා පුච්ඡා. දෙසනාභාතෙති පුච්ඡිතබ්බවමනිදය්‍යනං. නිඤ්චාපි දෙසනාභාතෙ නිද්දෙසවාරෙ සරූපතො දය්‍යිතො. පට්ඨිද්දෙසග්ග පත විසයං¹ දය්‍යොනෙතා අය්‍යාදදිනවතාති ගාථං එකදෙසෙන පට්ඨාමසති. අයං දෙසනාභාතෙ පුබ්බාපරපෙකකො. තත්ථ පුබ්බාපෙකකතෙත ඝාතමො දෙසනාභාතෙ?ති පුච්ඡිතා අය්‍යාදදිනවතාති සරූපතො දය්‍යිතය්‍ය නිගමණං හොති. පර පෙකකතෙත පත අයං දෙසනාභාතෙ නිං දෙසග්ගි?ති දෙසනාත්‍රියාය කතත්තුතිද්දෙසො හොති. තෙන දෙසනාභාරය්‍ය අනිත්ථසඤ්ඤතං දය්‍යොති. දෙසග්ගිති සංවණ්ණති, විත්ථාරෙතිති අපත්ථා. ඉද්දති අතෙන දෙසෙනබ්බවමෙව සරූපතො දය්‍යොනෙතා අය්‍යාදදනති ආදිමාහ: තං පුබ්බ වුත්තනගතතා උත්තානමෙව. තස්මා ඉතො පරමි අවුත්තමෙව චණ්ණගිග්ගංම. කත්ථ පත ආගතෙත අය්‍යාදදිකෙ අයං ගාතර සංවණ්ණතිති අනුසොගං මනසි කතා දෙසනා ගාතරත සංවණ්ණතබ්බවමං. දය්‍යොනෙතා බම්මං මො භික්ඛවෙව දෙසෙග්ගාමිති ආදිකං සබ්බපරිගතතිබ්බවමසබ්බාගකාං ගභවතො ඡ්ඡකකදෙසනං එකදෙසෙන දය්‍යොති.

තත්ථ බම්මනති අයං බම්බසද්දෙ පරිගතතිසම්බසම්බපඤ්ඤ පකතිපුඤ්ඤපතතිදෙය්‍යාදිසු බහුසු අත්ථෙසු දිඨ්ථපයොගො. තථාති: “ඉධ භික්ඛු බම්බං පරිගාපුණාති”ති a ආදිසු පරිගතතිබ්බමෙව² දිසාති. “දිඨ්ඨමෙවො පතනබ්බමො”ති b ආදිසු සමෙව. “එවං බම්බො තෙ භුගවනෙතො අගෙසු”නති c ආදිසු සමාගිමිති. “සමං බම්බො ධිති වාගො”ති d එවමාදිසු පඤ්ඤායං. “ඡතිබම්බොතං භික්ඛවෙව සහතා ත”නති e එවමාදිසු පකතියං. ‘බම්බො ගවෙ රකකති බම්බවාරි’නති f එවමාදිසු³ පුඤ්ඤා. “වත්තාතෙ පාරථිකාබම්බො”ති g එවමාදිසු⁴ ආපත්තියං. “කුසලාබම්බො අකුසලාබම්බො”ති h ආදිසු ඤෙය්‍යො. ඉධ පත පරිගතතියං දඬුබෙබ්බාති. මොති පත අයං මො සද්දෙ “ගඤ්ඤති භික්ඛවෙව පචාරයාමි මො”ති i එත්ථ උපයොගත්ථ ආගතො. “සනති පතිතානං මො භික්ඛවෙව මයං කරණීය”නති j ආදිසු නිරණන්ථ. “ගෙති මො අරියා පරිසුබ්බායකමමනා”ති k ආදිසු පදපුරණ.

1. සි. I & II. පට්ඨිද්දෙසග්ගවනගං.	3. ම. III. ආදිසු.
2. සි. I & II. පරිගතතියං.	4. සි. I & II. ආදිසු.
a. මඡ්ඡිමනිකාය අලගද්දසුත්තං.	f. බම්බපදඝථා.
b. මහාවග්ගපාලි.	g. භික්ඛුමිභවත.
c. දිඝ්ඤිකාය මනානිදුතසුත්තං.	h. බම්බසබ්බාති.
d. සංයුත්තානිකාය. ආලවකසුත්තං.	i. මඡ්ඡිමනිකාය.
e. දිඝ්ඤිකාය මහාසතිපථාන.	j. මහාවග්ගපාලි.
k. මඡ්ඡිමනිකාය ගඬුගෙරවසුත්තං.	

“ආරෙවයාමි වො භික්ඛවෙ”¹ නි 2 ආදිපු සම්පදානතේ. ඉධාපි සම්පදානතේ එවාහි දළබ්බො. භික්ඛනසීලතාදිගුණයොගෙන භික්ඛු භික්ඛනසීලසතාදිගුණයොගෙන වා. අථවා සංසාරෙහයං ඉක්ඛන්ති භික්ඛු. භික්ඛමෙති තෙසං ආලපනං. තෙන තෙ ධම්මසවණෙ නියොජෙනො අත්තනො මුඛාභිමුඛං කරෙති. දෙසෙසාමිති කප්පෙසාමි. තෙන නාහං ධම්මසාරතාය තුලෙහ අඤ්ඤං තිඤ්ඤි කාරෙසාමි.¹ අනාවරණඤ්ඤෙන සබ්බං ඤෙය්‍යධම්මං පච්චක්ඛ කාරිත්‍යං පන ධම්මං දෙසෙසාමිති ඉදාති පච්චන්ද්‍යමානං ධම්ම දෙසනං පටිජනාති. “ආදිකල්‍යාණ” නති ආදිපු ආදිච්ඡි කල්‍යාණං ආදිකල්‍යාණං. ආදි කල්‍යාණමෙත්තස්සාතිවා **ආදිකල්‍යාණං**. සෙස පදවයෙපි එසෙවනයො. තත්ථ සීලෙන **ආදිකල්‍යාණං**. සමාධිතා මජ්ඣිකල්‍යාණං. පඤ්ඤාය පටිසොසානකල්‍යාණං. බුද්ධිමුඛතාය වා ආදිකල්‍යාණං. ධම්මපුඤ්ඤතාය මජ්ඣිකල්‍යාණං. සංඝපුප්ඵි පත්තියා පරියොසානකල්‍යාණං. අථවා උග්ගට්ඨකඤ්ඤා විනයනෙන ආදිකල්‍යාණං. විපඤ්චිතඤ්ඤා² විනයනෙන මජ්ඣිකල්‍යාණං. තෙය්‍ය පුග්ගලවිනයනෙන. පරියොසානකල්‍යාණං. අයමෙවන්තො ඉධා ධිපෙපතො. අත්ථසම්පත්තියා සාද්‍යං. බ්‍යඤ්ඤාසම්පත්තියා සබ්‍යඤ්ඤා නිං. සබ්‍යාසනාදි ඡ අත්ථපදසමායොගතො වා සාත්ථං. අක්ඛරදි ඡ බ්‍යඤ්ඤාපදසමායොගතො සබ්‍යඤ්ඤානං. අයමෙවන්තො ඉධා ධිපෙපතො. උපනෙතබ්බාභාවතො එකනෙතන පටිපුණ්ණනති **කෙවලපටිපුණ්ණං**. අපනෙතබ්බාභාවතො පටිපුඤ්ඤං. සීලාදිපඤ්ඤා ධම්මක්ඛනිපාරිසුරියා වා පටිපුණ්ණං. වතුරෙසනිත්තරණං පච්චන්ද්‍යමානො ලොකාමිසනිරපෙක්ඛනාය ව පටිපුඤ්ඤං. මුග්ගං සෙසං උත්තමං මුග්ගුනං වා සෙසං අරියං වරියං සික්ඛන්තයසබ්බං සාසනං මුග්ගමට්ඨිකං. පසාසසිස්සාමි පරිදිපසිස්සාමිති අත්තො.

එවං හගවතා දෙසිතො පකාසිතො ව සාසනධම්මො සෙසං අස්සාදදීනං දස්සනවසෙන පවනො, තෙ අස්සාදදයො දෙසනා හාරස්ස විසයගුතා යත් යත් පාඨෙ සවිසෙසං වුත්තා තතො තතො තිඛාරෙත්වා උද්භරණවසෙන ඉධානෙත්වා දස්සෙතුං නත්ථ කායමො අස්සාදෙති ආදි ආරඬං. තත්ථ කාමනති මනාපියරුපාදිං තෙභුමකධම්මසබ්බානං වජ්ජකාමං. කාමසමානස්සාති ඉච්ඡන්තස්ස. නස්ස වෙ තං සම්ප්පාදිති තස්ස කාමයමානස්ස සත්තස්ස නං කාම සබ්බානං වජ්ජ සම්ප්පාදිති වෙ. සවෙ සො තං ලභතිති වුත්තං. හොති. අඛා පිනිමනො හොතිති එකංසෙන තුළුවිතො හොති. ලඛාති ලභිත්වා. මිච්චොති සතො. සද්ධිමත්තිති යං ඉච්ඡති. අයමෙත්ථ සබ්බෙපො. විත්ථාරෙ පන නිද්දෙසෙ වුත්තතයෙන වෙදිතබ්බො. අසං අස්සාදෙති යායං අධිපාය සම්ප්පාදිතා ඉච්ඡිතලාභෙ පිනිමනතා සොමනස්සං අයං අස්සාදෙනබ්බතො අස්සාදෙ.

1. ම. III කාරෙයාමි.

2. විපට්ඨකඤ්ඤා ව වොහරන්ති.

2. අභිගුහාරනිකාය අග්ගිකකොටමසුත්ත.

නාසා වෙ නාමසානසානි¹ නසා පුග්ගලසා කාමෙ ඉච්ඡා නසා. කාමෙන වා යායමානසා. ජ්‍යෙෂ්ඨාසානි ජනතණ්හසා. ජනතුණොති සත්තසා. හෙ නාමා පටිභාසනිති තෙ වජ්ඣකාමා කෙනවි අත්තරුසෙන විතසානති වෙ. සලලවිචොච රුප්පතිති අථ අයොමයාදිනා සලලෙන විචො විය පිළියතිති අත්තො. අසං ආදිනිමොති යායං කාමානං විපරිනාමඤ්ඤථාභාවා කාමයානසා සත්තසා රුප්පනා දොමනස්සුප්පතති අයං ආදිනවො.

සො නාමෙ පටිච්ඡේදනීති යො භික්ඛු යථා වුත්තෙ කාමෙ තත් ජ්‍යෙෂ්ඨසා විකව්චනෙන වා සමුච්ඡිද්දනෙන වා සබ්බභාගෙන වරේජති. යථා කිං? සප්පසෙව පදු සිග්ගති යථා කොචි පුරිසො ජිවිතුකාමො කණ්හසප්පං පටිපථෙ පසිඤ්ඤා අත්තනො පාදෙන තසා සිරං පරිවරේජති. සොඉමං²-පෙ-සමති වත්තනීති සො භික්ඛු සබ්බං ලොකං විසරිතො ධීතත්තා ලොකෙ විසත්තිකාසඛිඨාතං ඉමං තණ්හං සතිමා හුතො සමතික්කමතිති. ඉදං නිසසරණන්ති යදිදං විසත්තිකාසඛිඨාතාය තණ්හාය නිබ්බාණාරම්මණෙන අරිය මණ්ණෙත සමතිවත්තනං ඉදං නිසසරණං.

වෙනත්තනි කෙදුරුදි බෙත්තං වජ්ඣනති සරවජ්ඣආදිවජ්ඣං. භිරඤ්ඤං වාති කභාපණ්හඛිඨාතං සුවණ්ණසඛිඨාතඤ්ඤං භිරඤ්ඤං. වාසඤ්ඤං විකප්පනත්තො. සො සබ්බපදෙසු යොජේතබ්බො. ගවාසා නති ගාවො ව අසෙස වාති ගවාසාසං. දුසපොඨිසනති දුසෙ ව පොරිසෙ වාති දුසපොරිසං. පිසොති ඉච්ඡියො. බිඤ්ඤති ඤ්ඤති බකිවො. පුට්ඨිකාමෙති අඤ්ඤපි වා මනාපියරුපාදිකෙ බහු කාම ගුණං. සො නිමරා අනුගිජ්ඣතිති යො සත්තො අනු අනු අභි කඛිඛති පත්තෙතිති අත්තො. අසං අසාදෙති යදිදං බෙත්තාදිතං අනුගිජ්ඣතං අයං අසාදෙති වජ්ඣකාමෙ ඵත්තොති අසාදො.

අබලා නං බලිසනිති බෙත්තාදිගෙදෙ කාමෙ අනුගිජ්ඣත්තං තං පුග්ගලං කුසලෙහි පභාතබ්බත්තා අබලසඛිඨාතා කිලෙසා බලියනති අභිභවන්ති. සඛාබලාදිවිරහෙන වා අබලං තං. පුග්ගලං අබලා කිලෙසා බලියනති. අබලත්තා අභිභවන්තිති අත්තො. මද්දගෙන නං පටිසංසානි ඵතං යාමගිඛං කාමෙ පරිගෙසත්තං රක්ඛන්තඤ්ඤං සිකාදයො³ ව පාකට්ඨපරිසංසා කායදුච්චරිතාදයො ව අපාකට්ඨපරිසංසා මද්දනති. නිමො නං-පෙ-දුක්ඛනති තතො තෙහි පාකට්ඨපාකට්ඨපරිසංසයෙහි අභිභූතං තං. පුග්ගලං ජනිතාදිදුක්ඛං සමුද්දෙ භීතනනාවං උදකං විය අතෙති, අනුගච්ඡතිති අත්තො. අසං ආදිනිමොති යායං තණ්හාදුච්චරිතසංකිලෙසගෙනුකො ජනිතාදි දුක්ඛානුබ්බො අයං ආදිනවො.

1. සි. I & II. කාමයමානසානි. 2. ස. III. සොමං. 3. සි. I & II. පලිහාදයො.

කාමයානි යසො කාමගිවිසං වුත්තනසෙන දුක්ඛානුබ්බො විජ්ජති තසො. ජනතුති සතො. සද්ද සතොති පුබ්බරත්තාපර රත්තං ඡගරියානුසොගෙන සතො හුත්වා. කාමානි පටිවජ්ජසෙති විකම්මානවසෙන සමුවෙජ්ජවසෙන ව රුපාදිසු වස්සුකාමෙසු සබ්බප්පාදං නිලෙසකාමං අනුප්පාදෙන්නො කාමානි පටිවජ්ජයෙ, පජ්ඣෙය්. ගො පහාස නරෙ බසන්ති එවං තෙ නාමෙ පහාස තප්පාහාණකරභරියමගෙනෙවං වතුබ්බිධම්භි බසං තරෙය් තරිතුං සකඛුණෙය්නාති අත්ථො. නාමංසිත්වා පාරගුති යථා පුරිසො උදකඤ්ඤානෙත ගරුභාරං නාමං උදකං බිඳි සිඤ්චිත්වා ලහුකාය නාමාය අප්පකසිරිතෙව පාරගු භවෙය් පාරං ගච්ඡෙය්, එවමෙව අත්තභාවනාමං නිලෙසුදකගරුකං සිඤ්චිත්වා ලහුකෙන අත්ත භාවෙන පාරගු භවෙය්, පාරං නිබ්බාණං අරහත්තප්පත්තියා ගච්ඡෙය් අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බාණෙනාති අත්ථො. ඉදං නිසසරණන්ති යං කාමප්පාහාණමුබෙත වතුරෙසං තරිත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා නිබ්බාණං ඉදං සබ්බසම්බිත නිසසරණතො නිසසරණන්ති.

ධම්මොති දනාදිපුඤ්ඤධම්මො. භවෙති නිපාතමන්තං. රක්ඛති ධම්මචාරිනති යො තං ධම්මං අප්පමන්නො වරති තං ධම්මචාරිං දිස්ථම්මිකසම්පරුසිකභෙදෙන දුට්ඨිතොපි අනන්තො රක්ඛති, පාලෙති. ජනනං මහන්තං යථාමසාකාලෙති වසාකාලෙ දෙවෙ වසානෙන යථා මහන්තං ඡන්තං ඥාසලෙන පුරිසෙන ධාරිතං තං වසාතොමන්තො රක්ඛති. තත්ථ යථා තං ඡන්තං අප්පමන්නො හුත්වා අත්තානං රක්ඛන්තං ඡාදෙන්නඤ්ච වසාදිනො රක්ඛති, එවං ධම්මොපි අත්තසම්මාපණ්ඩානෙන අප්පමන්නො හුත්වා ධම්මවරියාය අත්තානං රක්ඛන්තංයෙව රක්ඛතිති අධිප්පායො. එසා-පෙ-චාරිති එතෙන වුත්තමෙවත්ථ පාකට්ඨාරං කරෙති. තං සුචිඤ්ඤායමෙව. ඉදං එලන්ති දිස්ථම්මිකෙති සම්පරුසිකෙති ව අනන්තෙති යදිදං ධම්මසා රක්ඛණං වුත්තං රක්ඛාවසානසා ව අබ්භුදයසා නිප්පාදනං ඉදං නිසසරණං අනාමසිත්වා දෙසනාය නිබ්බතෙතඛබ්බතාය එලන්ති.

සබ්බෙ ධම්මානි සබ්බෙ සම්බතා ධම්මා. අනන්තානි තත්ථි එතෙසං අත්තා කාරකවේදකසභාවො සයං වා තා අත්තානි අත්තතානි. ඉතිති එවං. සද්ද පඤ්ඤාය පසානිති යසම්. කාලෙ විපසානං උස්සුකකාපෙන්නො අත්තතානුපසානාසම්බාතාය පඤ්ඤාය පසානි. අථ නිබ්බිඤ්ඤා දුක්ඛෙති අථ අත්තතානුපසානාය පුබ්බෙ එව අතිව්චතාදුක්ඛතානං සුපරිදිස්ඨතා නිබ්බිදනුපසානාවසෙන විපසානාගොචරභූතෙ පඤ්චකකිදුක්ඛෙ නිබ්බිඤ්ඤා නිබ්බිදං අප්පජ්ජති. එස මගො විසුඛිසානි යා වුත්තලක්ඛණා නිබ්බිදනු

පසානා සබ්බතිලෙසවිසුජ්ඣිතනො විසුච්ඡිසංඛාතස්ස අරියමග්ගස්ස අවචනනවිසුචියා වා අමතධාතුයා මග්ගො උපායො. අසංඋපායොති යදිදං අනත්තානුපසානාමුඛෙන සබ්බස්මිං වට්ඨස්මිං නිබ්බිඤ්ඤානං චූචතං තං විසුචියා අධිගමගෙනතුභාවතො උපායො.

වක්ඛුමා-පෙ-පටිවජ්ජසෙනි ඉමිස්සා ගාථාය අයං සඤ්චපඤ්ඤා. යථා වක්ඛුමා පුරිසො සරීරෙ වහනෙන විසමාති භූමිපථදෙසාති වණ්ණිකාය වා විසමෙ හත්ථිආදයො පරිවජෙත්ති, එවංලොකෙ සප්පඤ්ඤා පුරිසො සප්පඤ්ඤාතාය භිතාභිතං ජනනෙනා පාපාති ලාමකාති දුච්චිතාති පරිවජෙත්ඤ්ජාති. අසං ආණ්ඩාතිති යා අයං පාපාති පරිවජෙත්තබ්බාතිති ධම්මරුජස්ස භගවතො ආණා අයං ආණ්ඩාතිති.

එවං විසුං විසුං සුතෙනසු ආගතා එලුපායාණත්තියො උද්ගරණ භාවෙන දසෙස්සා ඉදති තා එකතො ආගතා දසෙස්සා සුඤ්ඤානොති ගාථාමාහ. තත්ථ සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙක්ඛස්සු මොස රාජ්ඣති ආණ්ඩාතිති මොසරුජ සබ්බමපි සංඛාරලොකං අවසවත්තිතා සලලකම්භවසෙන වා තුච්ඡභාවසමනුපසංගතවසෙන වා සුඤ්ඤාති පසානාති ඉදං ධම්මරුජස්ස වචනං විධානභාවතො ආණ්ඩාති. සබ්බද්ද සතිත්වියාය තං සුඤ්ඤාතාදස්සනං සම්පජ්ජතිති සද්ද සතොති උපායොති චූචතං. අනත්තානුදිසිං උග්ගවමාති විසතිවජ්ජනං සක්කාය දස්සනං උඛරිතා සමුච්ඡිද්ධා. එවං මච්චුග්ගේ සිසාති ඉදං ඵලන්ති යං එවං චූචතො විසිතා මච්චුතරණං මච්චුතො විසයා තික්කමණං තස්ස යං පුබ්බභාගපටිපද්ධිපටිපජ්ජනං ඉදං දෙසනාය ඵලන්ති අඤ්ඤා. යථා පන අස්සාද්දයො සුතෙන කත්ථි සරුපතො කත්ථි තිඛාරොතබ්බතාය කත්ථි විසුං විසුං කත්ථි එකතො දස්සිතා න එවං ඵලාදයො. ඵලාදයො පන සබ්බත්ථ සුතෙන ගාථාසු වා එකතො දසෙස්සතබ්බාති ඉමස්ස නයස්ස දස්සනත්ථං විසුං විසුං උද්ගරිතාපි පුන “සුඤ්ඤානො ලොකං”නති ආදිතා එකතො උද්ගරණං කතන්ති දද්ධබ්බං.

එවං අස්සාද්දයො උද්ගරණවසෙන සරුපතො දසෙස්සා ඉදති තත්ථ පුග්ගලවිභාගෙන දෙසනාවිභාගං දසෙස්සා තත්ථ භගවාති ආදිචූචතං. තත්ථ උග්ගචිතං සට්ඨතමතං උද්දිළමතං යස්ස නිද්දෙස පටිතිද්දෙසා න කතා තං ජනාතීති උග්ගචිතස්සද්ද. උද්දෙසමතෙතන සප්පඤ්ඤා සවිත්ථරමත්ථං පටිවිජ්ඣාතිති අඤ්ඤා. උග්ගචිතං වා උච්චලිතං උච්චිතන්ති අඤ්ඤා. තං ජනාතීති උග්ගචිතස්සද්ද. ධම්මො හි දෙසිමානො දෙසකතො දෙසනාහාරනං සංඛිකමනෙතො විශ්ණොති. තමෙස උච්චලිතමෙව ජනාතීති අඤ්ඤා. චලිතමෙව වා උග්ගචිතං. සස්සතාදිආකාරස්ස හි චෙතෙය්‍යානං ආසයස්ස බුඛා චෙණ්ණිකා ධම්මදෙසනා තබ්බිකපතිතා එව චලිතාය භොති. තනො,

පරමපරුනුවතියා. තත්ත්වය. උග්ගවිතෙ වලිතමනෙතයෙව ආසයෙ
 බමම. ජනාති අවබුජ්ඣතීති උග්ගමිනාදුකු. තස්ස උග්ගවිතාදුකුස්ස
 නිස්සරණං දෙසෙති. තත්තනෙතෙව තස්ස අත්ඨසිඨිතො. විපඤ්චිතං.
 වින්දාරිතං නිද්දො. ජනාතිති විපඤ්චිතාදුකු. විපඤ්චිතං. වා මන්දං.
 සමිකං බමම. ජනාතිති මිපඤ්චිතාදුකු. තස්ස විපඤ්චිතාදුකුස්ස
 ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච දෙසෙති. නාතිසංඛිප්පවින්දාරිය
 දෙසනාය තස්ස අත්ඨසිඨිතො. නෙතබ්බො බමමස්ස පටිඤ්ඤෙසෙන
 අත්ථං පාපෙතබ්බොති නෙයෙසා. මුදිත්ථියතාය වා පටිලොමනත
 ණතො නෙතබ්බො අනුනෙතබ්බොති ණෙයෙසා. තස්ස නෙයසස්ස
 අස්සාදං ආදීනවං නිස්සරණඤ්ච දෙසෙති. අනවසෙසෙතීව දෙස
 නෙන තස්ස අත්ඨසිඨිතො. තත්ත්වයං පාළි.

“කතමො ව පුග්ගලො උග්ගවිතාදුකු? යස්ස පුග්ගලස්ස සහ
 උද්ගච්චෙලාය බමමාහිසමයො හොති අයං වුව්වති පුග්ගලො
 උග්ගවිතාදුකු. කතමො ව පුග්ගලො විපඤ්චිතාදුකු? යස්ස පුග්ගලස්ස
 සමිකතෙන හාසිතස්ස වින්දාරිත අත්ථං විහරියමානෙ බමමාහි
 සමයො හොති අයං වුව්වති පුග්ගලො විපඤ්චිතාදුකු. කතමො ව
 පුග්ගලො නෙයෙසා? යස්ස පුග්ගලස්ස උද්දසතො පටිපුච්ඡතො
 යොනිසො මනසිකරොතො කල්පාණමිතෙන සෙවතො හජතො
 පසිරුපාසතො අනුපුප්පෙන බමමාහිසමයො හොති අයං වුව්වති
 පුග්ගලො නෙයෙසාති.”^a

පදපරමො පනෙත්ථ නෙතතියං පටිච්චෙය්ස අභාරතනනි න
 ගතිතොති දඬබ්බං. එත්ථ ව අස්සාදෙ ආදීනවො නිස්සරණං.
 අස්සාදෙ ව ආදීනවො ව අස්සාදෙ ව නිස්සරණඤ්ච ආදීනවො ව
 නිස්සරණඤ්ච අස්සාදෙ ව ආදීනවො ව නිස්සරණඤ්චොති එතෙ
 සත්ත පදාන නයා. තෙජු තතිය ජඬ සත්තමො වෙනෙයසත්තය
 විතසෙන සමිකතාය ගතිතා. ඉතරෙ වතතාරො න ගතිතා. නහි
 කෙවලෙන අස්සාදෙන ආදීනවෙන තදුගයෙන වා කටිතෙන
 වෙනෙයසවිතයනං සමභවති. කිලෙසානං පහාණාවචනතො.
 පඤ්චමොපි ආදීනවාවචනතො නිස්සරණස්ස අනුපායො එව. නහි
 විමුක්තිරසා ගතවතො දෙසනා විමුක්තිං තදුපායඤ්ච අනාමසන්ඨි
 පටිත්තති. තස්මා එතෙ වතතාරො නයා අනුඛවා. සවෙ පන පද
 පරමස්ස පුග්ගලස්ස වසෙන පටිත්තං සංකිලෙසභාගියං වාසනා
 භාගියං තදුගසභාගෙ ධිතං දෙසනං සුතෙතකදෙසං භාථං වා
 තාදිසං එතෙසං නයානං උද්ගරණභාවෙන උඞ්ඨති, එවං සති
 සත්තනනම්පි නයානං ගහණං ගවෙයස. වෙනෙයසවිතයනං පන
 තෙසං සත්තානෙ අරියමග්ගස්ස උපපාදනං. තං යථාචුත්තෙති එව
 නයෙති, නාවසෙසෙතිති ඉතිරෙ ඉධ න වුත්තා. යස්මා පන පෙට්ඨෙකො:-

“තත්ථ කතමො අස්සාදෙ ආදීනවො ව?”

“යානි කණ්ණි පුරිසො නානි පණ්ණි අත්තනි,
කලාණකාරි කලාණං පාපකාරි ව පාපක”නති.

තත්ථ යං කලාණකාරි කලාණං පච්චන්‍යතොති අයං අණ්ණාදො.
යං පාපකාරි පාපං පච්චන්‍යතොති අයං ආදීනවො. “අභිමෙ භික්ඛවෙ
ලොකබ්බමො, කතමෙ අභි? ලාභොති”^a ආදි. තත්ථ ලාභො යසො
සුඛං පසංසා, අයං අණ්ණාදො. අලාභො අයසො දුක්ඛං තිත්ථ, අයං
ආදීනවො.

තත්ථ කතමො අණ්ණාදො ව නිස්සරණඤ්ඤි?

“සුඛො විපාකො පුඤ්ඤානං අධිප්පායො ව ඉජ්ඣති,
ඛිප්පඤ්ඤි පරමං සන්තං නිබ්බාණමධිගච්ඡති”ති.

අයං අණ්ණාදො ව නිස්සරණඤ්ඤි.

“බත්තිංසිමානි භික්ඛවෙ මහාපුරිසණ්ණ මහාපුරිසලක්ඛණානි
සෙය්‍ය සමන්තාගතණ්ණ මහාපුරිසණ්ණ වෙ ගතියො ගවන්ති අනඤ්ඤ
-පෙ-විවත්තව්ඡදො”ති b සබ්බං ලක්ඛණසුත්තං. අයං අණ්ණාදො ව
නිස්සරණඤ්ඤි.

තත්ථ කතමො ආදීනවො ව නිස්සරණඤ්ඤි?

“භාරං ගවෙ පඤ්ඤි බන්ධා භාරභාණං ව පුග්ගලො,
භාරදානං දුඛං ලොභෙක භාරනිෂ්කපනං සුඛං.
නික්ඛිපිත්වා ගරුං භාරං අඤ්ඤං භාරං අනාදිය,
සමුලං තණගමබ්බුග්ග නිව්ඡාතො පරිනිබ්බුතො”ති. c

අයං ආදීනවො ව නිස්සරණඤ්ඤි.

තත්ථ කතමො අණ්ණාදො ව ආදීනවො ව නිස්සරණඤ්ඤි?

“කාමාති විත්‍රා මධුරා මනෝරමා
විරූපරූපෙන මජ්ඣනි විත්තං,
තස්මා අහං පබ්බජිතොමි රාජ!
අපණ්ණකං සාමඤ්ඤමෙව සෙසෙය්‍යා”ති. d

අයං අණ්ණාදො ව ආදීනවො ව නිස්සරණඤ්ඤාති වුත්තං. තස්මා
තෙපි නයා ඉධ නිච්ඡාතො වෙදිතබ්බා. එලාදීසුපි අයං නයො
ලබ්බති එව. යත්මා පෙට්ටෙක:-

තත්ථ කතමං එලඤ්ඤි උපායො ව? “සිලෙ පටිඨාය තරො
සපඤ්ඤා”ති e ගාථා. ඉදං එලඤ්ඤි උපායො ව.

තත්ථ කතමං එලඤ්ඤි ආණන්ති ව?

a අභිගුහාරනිකාය-අභිකතිපාත. c සංයුත්තනිකාය-බහිසංයුත්තක.
b දීඝනිකාය-ලක්ඛණසුත්ත. d මජ්ඣිමනිකාය-රජපාලසුත්ත.
e. සංයුත්තනිකාය-දෙවතාසංයුත්තක.

“සචෙ භාග්‍ය උක්කසා සචෙ චො උක්කමප්පියං,
මාකන් පාපකං කම්මං ආචි වා යදි වා රහො”ති. a

ඉදං ඵලඤ්ච ආණ්‍යති ව.

තන් කතමො උපායො ව ආණ්‍යතිව?

“කුම්භපමං කායමිමං විදිත්වා
නගරුපමං විත්තමිදං යපෙත්වා,
යොධෙථ මාරං පඤ්ඤාසුධෙන
ජිතඤ්ච රතෙකි අනිච්ඡෙදනො සියා”ති. b

අයං උපායො ව ආණ්‍යතිව.

එවං ඵලාදීනං දුක්ඛසෙතපි උද්ගරණං වෙදිතබ්බං. එන් ව
“යො නිස්සරණදෙසනාය විනෙතසෙබ්බා සො උක්කපිතඤ්ඤා”ති
ආදීනා යථා දෙසනා විභාගෙන පුග්ගලවිභාගසිඨිතොති, එවං “උක්කපි
තඤ්ඤාසුධෙන භගවා නිස්සරණං දෙසෙති”ති ආදීනා පුග්ගලවිභාගෙන
දෙසනා විභාගො ලබ්භනීති සො තථා දසයිතො.

එවං යෙසං පුග්ගලානං වසෙන දෙසනා විභාගො දසයිතො නෙ
පුග්ගලෙ පටිපදා විභාගෙන විහරිත්වා දසෙත්වා. “වතසොං පටිපදා”ති
ආදි වුත්තං. තන් පටිපදාභිඤ්ඤාකතො විභාගො පටිපදාකතො
හොතිති ආග වතසොං පටිපදාති. තා පනෙතා ව සමපට්ඨස්සනා
පටිපත්තිවසෙන දුට්ඨා හොන්ති. කථං? සමපට්ඨෙත්වා තාව පඨම
සමන්තාගාරෙනා පඨංග යාව තස්ස තස්ස ක්කානස්ස උපමාරං
උපපජ්ජති තාව පවත්තා සමපට්ඨානා පටිපදාති වුට්ඨති. උප
මාරෙනා පන පඨංග යාව අපරණා තාව පවත්තා පඤ්ඤා අභිඤ්ඤාති
වුට්ඨති. සා පනායං පටිපදා එකවචස්ස දුක්ඛා හොති නිවරණාදි
පට්ඨනිකධම්මසමුද්ධාරගහණතාය කිවන්තා. අසුඛසෙවනාති අපෙත්වා.
එකවචස්ස තදභාවෙන සුඛං. අභිඤ්ඤාපි එකවචස්ස දුක්ඛා හොති මිත්ත
අසිසපවත්ති. එකවචස්ස ඛිප්පා අමිත්ත සිසපවත්ති. තස්මා යො
ආදීතො කිලෙසෙ වික්ඛම්මෙනෙනා දුක්ඛෙන සසම්බන්ධෙන සප්ප
යොගෙන කිලම්මෙනො වික්ඛම්මෙනා, තස්ස දුක්ඛං පටිපදා හොති.
යො පන වික්ඛම්මෙනෙත්වා අපරණාපට්ඨාසං වසෙනො විරෙක
අභිකපාදුභාවං පාපුණාති තස්ස දුක්ඛාභිඤ්ඤා නාමි හොති. යො
ඛිප්පං අභිකපාදුභාවං පාපුණාති තස්ස ඛිප්පාභිඤ්ඤා නාමි හොති.
යො කිලෙසෙ වික්ඛම්මෙනෙනා සුඛෙන අකිලම්මෙනො වික්ඛම්මෙනා,
තස්ස සුඛං පටිපදා නාමි හොති. විපස්සනාපට්ඨෙත්වා පන යො රුපාරුප
මුඛෙන විපස්සනං අභිනිවිසෙනො චත්තාරි මහාභූතාති පරිග්ග
හෙත්වා උපාරුපං පරිග්ගණාති අරුපං පරිග්ගණාති රුපාරුපං
පන පරිග්ගණෙනො දුක්ඛෙන කසිලෙන කිලම්මෙනො පරිග්ගණෙනො.

සසෙකකාති, තසා දුක්ඛා පටිපදා නාම භොති. පරිග්ගතිතරුපා රුපසා පන විපසානාපරිවාසෙ මග්ගපානුභාවදකුතාය දකුණිඤ්ඤ නාම භොති. භොපි රුපාරුපං පරිග්ගහෙති නාමරුපං වච්ඡන් පෙන්නා දුක්ඛන කසිරෙන කිලමින්නො වච්ඡන්පෙති, වච්ඡන්පෙන ච නාමරුපෙ විපසානාපරිවාසං වසන්නා විරෙන මග්ගං උපාදෙතුං සසෙකකාති, තසාපි දුක්ඛාපටිපදදකුණිඤ්ඤ නාම භොති. අපරෙ නාමරුපමි වච්ඡන්පෙනා පච්චයෙ පරිග්ගණ්ණන්නො දුක්ඛන කසිරෙන කිලමින්නො පරිග්ගණ්ණාති පච්චයෙ ච පරිග්ග හෙති විපසානාපරිවාසං වසන්නා විරෙන මග්ගං උපාදෙති, එවමි දුක්ඛාපටිපද දකුණිඤ්ඤ නාම භොති. අපරෙ පච්චයෙපි පරිග්ගහෙති ලක්ඛණාති පටිවිජ්ඣන්නො දුක්ඛන කසිරෙන කිල මින්නො පටිවිජ්ඣති, පටිවිච්චලක්ඛණො ච විපසානාපරිවාසං වසන්නා විරෙන මග්ගං උපාදෙති, එවමි දුක්ඛාපටිපද දකුණිඤ්ඤ නාම භොති. අපරෙ ලක්ඛණාතිපි පටිවිජ්ඣනා විපසානාඤ්ඤ නිසෙක සුරෙ සුපාන්න වගන්න උපානං විපසානානිකානං පරියාදිය මානො දුක්ඛන කසිරෙන කිලමින්නො පරියාදියති, නිකානාඤ්ච පරියාදියනා විපසානාපරිවාසං වසන්නා විරෙන මග්ගං උපාදෙති, එවමි දුක්ඛා පටිපද දකුණිඤ්ඤ නාම භොති. ඉමිනාමු පායෙන ඉතරපි තිස්සො පටිපද වෙදිතබ්බො. විපසානාපක්ඛිතො එව පනෙත්ථ වතස්සො පටිපද දඤ්ඤා. මහාසාග්ගි සුභගලාති යථාමුත්තපටිපදවිභාගෙන වත්තාගෙ පටිපත්තකපුග්ගලා. තං පන පටිපදවිභාගං සඬ්ඛි. හෙතුපායඵලෙති දස්සතුං “තණ්හා වරිතො”ති ආදි වුත්තං. තත්ථ මජ්ඣිමනිකායෙ වරිතං. වුත්තති අපෙත්ථ. තණ්හාය නිබ්බත්තං වරිතං එතස්සාති තණ්හාවරිතො. තණ්හාය වා පච්චත්තො වරිතො තණ්හාවරිතො. ලොභජ්ඣාසයොති අපෙත්ථ. දිඝිමජ්ඣනාති එත්ථපි එසෙව තස්සො. මඤ්ඤාති මජ්ඣං වුච්චති අවිජ්ජා. තාය සමන්තාගතො මඤ්ඤ. මොහාධිකොති අපෙත්ථ. සතිඤ්ඤාසංඝාති සතියා ආධිපත්තං. කුරුමොනාය සතිඤ්ඤාසංඝාති විසදං භොති. යස්මා තණ්හාවරිතතාය පුබ්බහාගෙ කොසල්ලාති හවෙන න විරියං බලවං භොති මොහාධිකතාය න පඤ්ඤා බලවති තදුග්ගොපි න සමාධි බලවං භොති, තස්මා සතිඤ්ඤාසංඝාති විසදං භොතිති වුත්තං. තෙනෙවාහ “සතිපට්ඨානෙති නිස්සයෙති”ති. තණ්හාවරිතතායවසාන කිලෙසවිභවිතං න සුකරනති දුක්ඛා පටිපද-අවිසදඤ්ඤානාය දකුණිඤ්ඤාති පුබ්බ වුත්තතාය ආනෙති. උදෙසොති උදඅපෙත්ථ. උලාරපඤ්ඤාති අපෙත්ථ. පඤ්ඤාසංඝාය පටිලාභෙන වසා සමාධි නිසෙකා භොති සමපසුත්තෙතසු ආධිපත්තං. පවත්තති. තෙනෙවාහ සමාධිඤ්ඤාසංඝාති. විසදඤ්ඤානාය විපාසානාති වුත්තං. සමාධිපට්ඨානතාය කානානං කානෙති නිස්සයෙතිති අයං විසෙසො. සෙසං පුරිමසදියමෙව. දිඝිවරිතො,

අතීතයාතිකමග්ගවේ නිශ්ශාතිකතාති මඤ්ඤමානෝ තත් උසාහ බහුලතතා විරියාධිකෝ හොති. විරියාධිකතායෙව වස්ස කිලෙස විකම්මනං. සුකාරතාති සුඛාපටිපදා අවිසදඤ්ඤාණතාය පන දකුණිඤ්ඤාති ඉමමත්ථං දුස්සෙති “දිසිවරිතො මඤ්ඤ”ති ආදිතා සෙසං චුත්තතායමෙව. සමෙමමිති අරියසවෙවති. අරියසවොති හි ලොකියාති පුබ්බභාගඤ්ඤාණස්ස සමමසනථානතාය ලොකුත්තරාති අධිමුච්චනතාය මග්ගඤ්ඤාණස්ස අභිසම්මයථානතාය ව නිස්සයාති හොනතීති. සෙසං චුත්තතායමෙව. එත් ව දිසිවරිතො උදන්තො උග්ගපිතඤ්ඤා. තණ්හාවරිතො මඤ්ඤ නෙයො, ඉතරෙ වෙපි විපඤ්ඤිතඤ්ඤාති එවං යෙන වෙනෙය්‍යත්තයෙන පුබ්බ දෙසනා විභාගො දසයිතො තදෙව වෙනෙය්‍යත්තයං ඉමිනා පටිපදා විභාගෙන දසයිතනාති දඨබ්බං.

ඉද්දති තං වෙනෙය්‍යපුග්ගලවිභාගං අත්තයයොජ්ජතාය විසයං කතා දසෙසකා “උභො තණ්හාවරිතා”ති ආදි චුත්තං. තණ්හාය සමාධිපටිපක්කතතා තණ්හාවරිතො විසුජ්ඣමානො සමාධිමුඛෙන විසුජ්ඣතීති ආහ සමථපුබ්බඛගමායාති.*

සමථවිපස්සනං යුගනකං භාවෙතීති වචනතො පන සමාදිසි සතිතෙනෙව සමාසමාධිතා නිශ්ශානං. න සමාසමාධිතා එවාති ආහ:-සමථ පුබ්බඛගමායෙ විපස්සනායාති. ගුහවිගුහා වෙතො විමුක්තීති අරහත්තථලසමාධිති සඛගෙසු චුත්තං. ඉධ පන අනාගාමිථලසමාධිති වක්කති. සො හි සමාධිසම්. පරිපුරකාරීති. තත් රඤ්ජනශේන රුගො. සො විරජ්ජති එතායාති රුග විරුගා. තාය ගුහවිගුහාය, රුගප්පතාධිකායාති අන්තො. වෙතො විමුක්තීයාති වෙතොති විත්තං. තදපදෙසෙනවෙත් සමාධි චුච්චති. යථා “විත්තං පඤ්ඤාඤ්ඤ භාවය”නති.2 පටිපස්සති වසෙන පටිපක්කතො විමුච්චතීති විමුත්ති. තෙන වා විමුත්තො, තතො විමුච්චනනති වා විමුත්ති. සමාධියෙව යථා හි ලොකිය කථායං සඤ්ඤා විත්තඤ්ඤා දෙසනා සිසං. යථාහ “නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤාදිනොති, කිං විත්තො භංගිඤ්ඤ”ති ව. එවං ලොකුත්තරකථායං පඤ්ඤා සමාධිව යථාහ. “පඤ්ඤාථාතිකො සමාසමාධිති ව, සමථවිපස්සනං යුගනකං භාවෙතී”ති ව. තෙසු ඉධ රුගස්ස උජ්ඣිච්චනිකතො සමථපුබ්බඛගමනාවචනතො ව වෙනොග්ගගණෙන සමාධි චුත්තො. තථා විමුත්තිවචනෙන. තෙන චුත්තං සමාධියෙවති. වෙතො ව තං විමුත්ති වාති වෙතො විමුත්ති. අථවා චුත්තප්පකාරස්සෙව වෙනසො පටිපක්කතො විමුත්ති විමොකෙතාති වෙතොවිමුත්ති. වෙනසි වා ඵලවිඤ්ඤාණ චුත්තප්පකාරව විමුත්තීති වෙතොවිමුත්ති. වෙනසො වා ඵලවිඤ්ඤාණස්ස

** ඉමෙහි පුප්ථවෙකති අත්තරිතොභාගො සිහලපොත්තෙසු න දිස්සති.

සංග්‍රහනිකාය-දෙවතාසංග්‍රහක.

ආවිපකකතො විමුත්ති විමොක්ඛො එතස්මිනති වෙතො විමුත්ති. සමාධියෙව. පඤ්ඤාවිමුත්තිඤාති එත්ථාපි අයං නයො යථාසම්මවං භොජෙනබ්බො. දිසියා සවිසයෙ පඤ්ඤසද්ධි පවත්නීති දිසිවරිතො විසුඤ්ඤාමානො පඤ්ඤමුඛෙන¹ විසුඤ්ඤාතිති ආහ උභො දිසිවරිතා විපසානාති ආදිං. අවිජ්ජාචරිතා පඤ්ඤාවිමුත්තිති අරහත්තඵලපඤ්ඤා සමථගහණෙන තප්පිපකකතො තණ්හං විපසානාගහණෙන අවිජ්ජාදා නිබ්බායෙනා පඨමනායස්ස භූමිං සකකා පුට්ඨො දස්සෙ තුන්ති ආහ:-“යෙ සමථ-පෙ-භාතබ්බො”ති. තත්ථ සමථපුබ්බධගමා පටිසද්ධති පුරිමා වෙ පටිපදා ඉතර විපසානා පුබ්බධගමාති දඨබ්බො. භාතබ්බොති ගමෙනබ්බො, නෙතබ්බොති අත්ථො. විපසානාය අතිව උක්ඛඤ්ජනතසඤ්ඤාභාවතො උක්ඛසඤ්ඤාපරිවාරතො ච අපුහ සඤ්ඤාය ඉමා චතස්සො සඤ්ඤා දසසිතා භොනති. තප්පිපකකත ච චතතාරො විපලාසාති සකලස්ස සිහවිකකිලිතනායස්ස භූමිං පුට්ඨො සකකා දස්සෙතුන්ති ආහ:-“යෙ විපසානා-පෙ-භාතබ්බො”ති.

එවං පටිපදාවිභාගෙන වෙනෙය්‍යපුග්ගලවිභාගං දස්සෙත්වා ඉද්ධති තං ඤ්ණවිභාගෙන දස්සෙන්නො යස්මා භගවතො දෙසනා යාවදෙව වෙනෙය්‍යවිතයනත්ථා, විතයනඤ්ච නෙසං පුතමයාදිතං තිස්සන්තං පඤ්ඤන්තං අනුක්කමෙත නිබ්බත්තන්තං, යථා භගවතො දෙසනාය පවත්තිභාවවිභාවනඤ්ච භාරතයබ්බාපාරෙ, තස්මා ඉමස්ස භාරස්ස සමුඤ්ජිතප්පකාරං තාව පුට්ඨත්වා යෙන පුග්ගලවිභාගදස්සනෙන දෙසනාභාජනං විභජ්ජිතා තත්ථ දෙසනායං දෙසනාභාරං නියො ජෙතුකාමො තං දස්සෙත්වා “සවායං භාරෙ² තත්ථ සමුඤ්ජිතො?”ති ආදිමාහ. තත්ථ නාස්සාති,³ යො සො අද්ධති අකමණ්හි විමුත්තො සොතාවධානපරියොසානා හි ච සමපත්ති සමන්තාගතො තස්ස, සත්ථාති දිඨධම්මිකසමපරිකපරමත්තෙහි යථාරහං අනුසාසනතො සත්ථා. ධම්මන්ති යථානුසිද්ධං පටිපජ්ජමානෙ අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙතිති ධම්මො, තං ධම්මං. දෙසෙතිති සම්මෙපවිත්ථාරතයෙහි භාසති, කපෙති⁴. අඤ්ඤානාණති භගවතො සාවකෙසු අඤ්ඤාතරෙ, ගරුඤාතියොති සිලසුතාදිගුණවිසෙසයොගෙන ගරුකරණියො. සමුභවමාදිති බ්‍රහ්මං වුවති සෙසසෙන සකලං සත්ථාසනං. සමං සහ වා බ්‍රහ්මං වරති පටිපජ්ජතිති සමුභවමාරි. සධං පටිලභතිති සමා සමුඛො වන සො භගවා යො එවරුපස්ස ධම්මස්ස දෙසෙතාති තථාගතෙ, සාධකාතො වතායං⁴ ධම්මො යො එවං එකන්තපරි පුණ්ණො එකන්තපරිපුඤ්ඤාති ආදිතා ධම්මෙ ව සධං පටිලභති, උපාදෙතිති අත්ථො. නත්ථාති තස්මිං යථාපුත්තෙ යථාපරියත්තෙ ධම්මෙ. විමාසාති පාලියා පාලිඅත්ථස්ස ව විමංසනපඤ්ඤා. සෙසං තස්සා එව වෙවචනං සා හි යථා වුත්තවිමංසනෙ සම්මොචං. අනා

1. I. & II: සි. පඤ්ඤාමුඛෙන.

3. යස්ස. (නෙත්තිපාලි.)

2. සථ. සම්මවති. (නෙත්තිපාලි.)

4. සි. I. & II. භගවතායං.

පජ්ජිමා උසාහනවසෙන උසාහනා. තුලනවසෙන තුලනා. උප පරික්කණවසෙන උපපජ්ජිකාවානි ව චුත්තා. අථ වා විමංසනීති විමංසා සා පදපදන්තිවාරණා පඤ්ඤා. උසාහනානි විරියෙන උපත්තතිතා ධම්මස්ස ධාරණපරිවයසාධිකා පඤ්ඤා. තුලනානි පදෙන පදනතුරං දෙසනාය වා දෙසනනතුරං¹ තුලයිතො² සංසංඤ්ඤා ගහනපඤ්ඤා. උපපජ්ජිකාවානි මහාපදෙසෙ මහාරෙතො පාලියා පාලියන්තස්ස ව උප පරික්කණපඤ්ඤා. අතගතිතං පරිහිතඤ්ච ආකඛ්ඛනෙනති³ සුග්ගතීති සුතං කාලවචනිවර්ජය අභාවතො යථා දුඛනති. කිං පන ආනති අධිකාරතො සාමන්තියතො වා පරියතති ධම්මොති විඤ්ඤායති අථ වා සවණං සුතං. සොනවාරාත්තසාරෙන පරියතතිධම්මස්ස උප ධාරණනති අන්තො. සුතෙන ගෙතුතා නිබ්බතතා සුගාමයි. පකාරෙන ජනාතීති පඤ්ඤා. යා විමංසා අයං සුතමයිපඤ්ඤාති පචේකමපි යොජෙතබ්බං. නාථානි යථා සුතමයිපඤ්ඤා විමංසාදිපරියායවති විමංසාදිවිභාගවති ව, තථා විනතාමයි වානි අන්තො. යථා වා සුතමයි ඔරමතතිකා අනවසිතා ව, එවං විනතාමයි වානි දසෙයති. සුතෙන නිසංසෙයනාති සුතෙන පරියතතිධම්මෙන පරිගතතිධම්ම සවණෙන වා උපනිස්සයෙන. ඉන්ධ්‍යතලකකණේ කරණවචනං. යථා චුත්තං සුතං උපනිස්සායානි අන්තො. විමංසානි ආදිසු ඉදං සීලං අයං සමාධි ඉමෙ රූපාරූපධම්මා ඉමෙ පඤ්චකකිකානි තොසං තෙසං ධම්මානං සභාවවිමංසනභූතා පඤ්ඤා විමංසා. තෙසං යෙව ධම්මානං වචනන්තං. මුඤ්චිතො සභාවසරසලකකණස්ස තුලෙතො විය ගහණ පඤ්ඤා තුලනා. තෙසං යෙව ධම්මානං සලකකණං අවිජ්ජිතො අනිවචනාදිරූපනසප්පවයාදි ආකාරෙ ව තකෙකතො විතකෙකතො ව උපපරික්කණපඤ්ඤා උපපරික්කා. තථා උපපරික්කිතෙ ධම්මෙ සවිග්ගගෙ විය උපස්ඨනෙන එවමෙතෙති නිජ්ඣානකකමෙ කතො විතෙතන අනු අනු පෙකකණං මහසානුපෙකකණං. එන්ත ව යථා සුතමයි පඤ්ඤා යථා සුතස්ස ධම්මස්ස ධාරණපරිවයවසෙන පවත්ත නතො උසාහනජනා උසාහනානි වත්තබ්බතං අරහති. න එවං විනතාමයිති ඉධ උසාහනානි පදං න චුත්තං. විනතනං විනතා. නිජ්ඣානනති අන්තො. සෙසං චුත්තනායමෙව. ඉමානි විධි පඤ්ඤානීති යථාචුත්තානි විධි පඤ්ඤානි කාරණභූතානි. සුතවිනතා මයඤ්ඤාසු හි පතිසිතො විපස්සනං ආරහනීති ඉමාසු විසු පඤ්ඤාසුතිපි පස්නති. තෙති ජනාසු උප්පත්තාසුති වා වචනසෙසො යොජෙතබ්බං. මහසිකාරසමපසුභවස්සානි රූපාරූපපරිග්ගහාදි මහසිකාරෙ සුත්තපසුභවස්ස. සං ඤාණං උපපජ්ජනීති චුත්ත නයෙන මහසිකාරූපයොගෙන දිසිවිසුඛි කඛ්ඛාපිතරණවිසුඛි මහාමහාඤ්ඤාණදස්සනවිසුඛි පටිපදඤ්ඤාණදස්සනවිසුඛිතං සමපාද තෙන විපස්සනං උග්ගකකනනස්ස යං ඤාණදස්සනවිසුඛිසම්බානං.

1. ම. III. දෙසනනතුරං.

2. ම. III. තුලෙතො.

3. සි. I. & II. ආක.බමානෙති.

අරියමග්ගසූඤ්ඤං උපපජ්ඣති අසං භාවනාමධි පඤ්ඤාති සම්බන්ධො. තං පන දස්සනං. භාවනාති දුට්ඨිකාති ආහ:- “දස්සනභූමියං වා භාවනා භූමියං වා”ති. යදි දස්සනනති වුට්ඨති කථං තත් පඤ්ඤා භාවනා මිසිති? භාවනාමයමෙවති තං ඤ්ඤං පඨමං නිබ්බාණදස්සනතො පන දස්සනනති වුත්ථනති සඵලො පඨමමග්ගො දස්සනභූමි. සෙසා සෙකඛාසෙකඛධම්මා භාවනාභූමි. ඉදුති ඉමා තියෙසා පඤ්ඤා පරියා යනතරෙන දස්සෙත්තුං “පරතො සොසා”ති ආදි වුත්තං. තත් පරතොති න අත්තතො. අඤ්ඤාතො සන්ත්තො සාවකතො වාති අන්තො. ඤායාති තෙසං දෙසනාසොසතො. දෙසනාපට්ඨයාති අන්තො. අථ වා පරතො සොසො එතියාති පරතොසොසා යා පඤ්ඤා සා සුත්තමිසිති යොජෙතබ්බං. පට්ඨනතසමුඤ්ඤාති පට්ඨනතං තස්ස තස්ස අත්තති සම්භූතා. සොනිසො මනසිකායාති තෙසං තෙසං ධම්මානං සභාවපරිගණණනාදිනා යථා වුත්තෙන උපායෙන පවත්තමනසිකාරා පරතො සොසොනාති පරතො සොසෙන ගෙතු භූතෙන. සෙසං වුත්තනතයමෙව.

ඉදුති යදුත්ථං ඉමා පඤ්ඤා උච්චා, තමෙව වෙනෙයාපුග්ගල විභාගං යොජෙත්වා දස්සෙත්තුං “යස්සා”ති ආදි වුත්තං. තත් ඉමා මෙති ගණනවසෙන වත්තා පුත්ත තා “සුත්තමිසි විත්තාමිසිවා”ති සරුපතො දස්සෙති. අසං උග්ගපිටකඤ්ඤාති අයං සුත්තමයවිත්තාමය ඤ්ඤාණෙති ආසයපයොග පබ්බොධස්ස නිප්ථාදිත්තතා උද්දෙසමනෙන නෙව ජනනතො උග්ගපිටකඤ්ඤාති වුට්ඨති. අසං විපඤ්ඤාති විත්තාමයඤ්ඤාණෙන ආසයස්ස අපරික්ඛන්තතා උද්දෙසතිද්දෙසෙති ජනනතො විපඤ්චිතඤ්ඤා. අසං භෙදෙයාති සුත්තමයඤ්ඤාණාපි අභාවතො නිරවසෙසං භිත්තාරදෙසනාය නෙතබ්බතො නෙයොයා.

එවං දෙසනාපටිපද්දඤ්ඤාණවිභාගෙති දෙසනාභාරතං වෙනෙ යත්තයං විභජ්ඣා ඉදුති තත් පවත්තිතාය භගවතො ධම්මදෙසනාය දෙසනාභාරං නිබ්බරෙත්වා යොජෙත්තුං “සායං ධම්මදෙසනා”ති ආදි ආරම්භං. තත් සායනාති සා අයං. යා පුබ්බෙ “ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසෙස්සාමි”ති ආදිනා පටිතිද්දෙසවාරස්ස ආදිතො දෙසනාභාරස්ස විසයභාවෙන නික්ඛිත්තා පාළි තමෙවෙත්ථ දෙසනාභාරං නියොජෙත්තුං “සායං ධම්මදෙසනා”ති පට්ඨාමසති. කිං දෙසෙති? ති කපෙත්තු කම්මත්තාවසෙන දෙසනාය පිණ්ඩත්ථං පුට්ඨිත්වා තං ගණනාය පරිච්ඡිද්ධිත්වා සාමඤ්ඤාතො දස්සෙති වත්තාරි සම්මානිති සම්ම විතිවුත්තා හි භගවතො දෙසනා නත්ති. තස්සා ව වත්තාරි සම්මානි පිණ්ඩන්තො. පවත්ති පවත්තන නිවත්ති තදුපාය විමුත්තස්ස ඤ්ඤායස්ස¹ අභාවතො වත්තාරි අවිපරිත්තසභාවෙන සම්මානිති දඨබ්බං. තාති දුක්ඛං සමුදයං නිශේධං මග්ගනති සරුපතො දස්සෙති. තත් අනෙකුපද්දවාරිඨානභාවෙන කුච්ඡිත්තතා බාලජනපරික්ඛපිත වුට්

1. නෙයායාති සබ්බත්ථං.

සුභසුඛතතභාවවිරහෙන භූමිත්තතා ව දුක්ඛං, අවසෙසපච්චයසම වායෙ දුක්ඛස්ස උපපත්තිකාරණතතා සමුදයො. සබ්බගතිසුඤ්ඤතතා තත්ථ එත්ථ සංසාරචාරකසංඛාතො දුක්ඛරොධො, එතස්මිං. වා අධිගතො සංසාරචාරකසංඛාතස්ස දුක්ඛරොධස්ස අභාවොතිපි තිරොධො. අනුප්පාදනිරොධපච්චයතතා වා, මාරෙනෙතා ගමිති, තිබ්බාණන්තිකෙහි මග්ගියතීති වා මග්ගො. තත්ථ සමුදයෙන අස්සාද දුක්ඛෙන ආදීතවො මග්ගනිරොධෙහි තිස්සරණං. එවං යස්මිං සුතෙන වතතාරි සමාති සරුපතො ආගතාති; තත්ථ යථාරුත වසෙන යත්ථ පන සුතො වතතාරි සමාති සරුපතො න ආගතාති තත්ථ අත්තො වතතාරි සමාති උච්චිතො තෙසං වසෙන අස්සාද දයො තිබ්බරොතබ්බො. යත්ථ ව අස්සාදදයො සරුපතො ආගතො, තත්ථ වතතබ්බමෙව නත්ථ යත්ථ පන න ආගතො තත්ථ අත්තො උච්චිතො තෙසං වසෙන වතතාරි සමාති තිබ්බරොතබ්බොති. ඉධ පන අස්සාදදයො උද්භරණවසෙන සරුපතො දස්සිතාති තෙහි සමාති තිබ්බරොතො “ආදීතවොවා”ති ආදි වුත්තං. තත්ථ සංඛින්නෙන පඤ්චපාදනකකිකා දුක්ඛාති වචනතො තණ්හාවජ්ජා තෙභුමකධම්මො දුක්ඛසච්චං. තෙ ව අනිච්චාදිසභාවතතා ආදීතවො ඵලඤ්ච දෙසනාය සාධෙතබ්බං. තත්ථ යං ලොකීයං තං සත්තිය වුත්තං ඵලඤ්චදුක්ඛතති. අස්සාදෙති තණ්හාවිපල්ලාසානම්පි ඉච්චිතතතා තෙ සත්තිය අස්සාදෙ සමුදයොති වුත්තං. සහ විපස්සනාය අරිය මග්ගො දෙසනා ව දෙසනාඵලාධිගමස්ස උපායොති කත්වා උපාසො ආණ්ඩාති ව මග්ගොති වුත්තං. තිස්සරණපදෙවොපි අරියමග්ගො තිබ්බරොතබ්බො. න වායං සච්චිභාගො ආකුලොති දළබ්බො. යථා හි සච්චිභාගෙහ තණ්හා අවසිඨා කිලෙසා අවසිඨා අකුසලා ධම්මා සාසවාති කුසලමූලාති සාසවා ව කුසලා ධම්මා සමුදයසච්ච භාවෙන විභතතාති තස්මිං තස්මිං නයෙ තං තං අවසිඨා තෙභුමක ධම්මො දුක්ඛසච්චභාවෙන විභතතා ඵම්මධාපි දළබ්බතති. ඉමාහි මහතාහි සමාතිති තිගමණං. ඉදං ධම්මවක්කනති යායං භගවතො වතුසච්චවසෙන සාමුක්කංසිකා ධම්මදෙසනා ඉදං ධම්මවක්කං.

ඉද්දති තස්සා ධම්මදෙසනාය ධම්මවක්කනභාවං සච්චිභාගසුත්ත වසෙන දස්සෙත්තුං “යථාහ භගවා”ති ආදි වුත්තං. තත්ථ ඉදං දුක්ඛතති ඉදං ජනිතාදිභාගං සංඛිධපතො පඤ්චපාදනකකික සහිගං තණ්හාවජ්ජා තෙභුමකධම්මජනං දුක්ඛස්ස අධිඨානභාවෙන දුක්ඛදුක්ඛාදිභාවෙන ව දුක්ඛං අරියසච්චතති අත්තො. මෙති භගවා අතතානං නිද්දිසති. බ්‍රාහ්මණිකතති බ්‍රාහ්මණිකාමකස්ස නගරස්ස අවිදුරො. පච්චෙකත්‍රිඛඉසිනං ආකාසතො ඕතරණයානතාය ඉසිපෙනාහි. මිහානං තත්ථ අභයස්ස දිනනතතා මිහදස්සති ව ලඞ් නාමෙ අස්සමෙ. උතතරති අතිකකමති අභිභවතීති වා උතතරං. තත්ථ එතස්ස උතතරතති අනුත්තරං. අනතිසයං අපප්පිතං වා. කිඤ්චොපි භගවතො ධම්මදෙසනා අනෙකාසු දෙවම්බුස්සපරිසාසු අනෙක

සතකඛතත්තුං තෙනසං අරියසම්මප්පට්ටිවෙධසම්පාදනවසෙක පවතතිතා. තථාපි සබ්බපසම්මං අඤ්ඤානොණ්ඩඤ්ඤාපාමුඛං¹ අභාරසපරිමාණං ඛුභමකොටියා වතුසම්මප්පට්ටිවෙධවිභාෂිතී යං ධම්මදෙසනා, තස්සං සාතිසයා ධම්මවක්කසමඤ්ඤාති ධම්මවක්කං පවතතිනාති චුතතං. තත්ථ සතිපඨානාදිධම්මො එව පවතනනසෙන වක්කනාති ධම්මවක්කං. වක්කනාති වා ආණං. ධම්මතො අනපෙතතතා ධම්මඤ්ඤා තං වක්කඤ්ඤාති ධම්මවක්කං. ධම්මෙන ඤ්ඤයෙන වක්කනාතිපි ධම්මවක්කං. යථාහ:- ධම්මඤ්ඤා පවතෙතති වක්කඤ්ඤාති ධම්මවක්කං. වක්කඤ්ඤා පවතෙතති ධම්මඤ්ඤාති ධම්මවක්කං. ධම්මෙන පවතෙතතිති ධම්මවක්කනාති ආදී. අපභවිවතතිසනාති ධම්මස්සරස්ස භගවතො සම්මාසම්මුඛ භාවතො ධම්මවක්කස්ස ව අනුතතරභාවතො අප්පට්ඨෙධතියං. තෙන පන අප්පතිවතතියනති? ආහ සම්මණ්ණන චාති ආදිං. තත්ථ සම්මණ්ණනාති පබ්බජ්ජං. උපගතෙන. බ්‍රාහ්මණ්ණනාති ජතිබ්‍රාහ්මණෙන. පරමන්තසම්මණ්ණනං හි පටිලොමනවිතතං යෙව නජී. ඥෙවෙය්‍යාති කාමාවචරදෙවෙන. කෙනවිති යෙන තෙනවි අවසිඨපාරිසරේජන. එතතාවතා අභිනනම්පි පරිසානං අනවසෙස පරියාදනං දඨබ්බං. ලොකාසමිතති සතතලොකෙ. තත්ථාති තිස්සං වතුසම්මධම්මදෙසනායං. අපට්ඨමාණා පද, අපට්ඨමාණා අකඛණ්ති උප්පට්ටිපාටිවචනං යෙභුයෙත පදසම්භවතාති අකඛණ්තිති දස්සනන්තං. පද අකඛණ්ති බ්‍රහ්මණාති ලිඛිතවිපල්ලාසො කතොති දඨබ්බං. අත්ථස්සාති වතුසම්මසම්භවතස්ස අත්ථස්ස. සම්භවතස්සාති සම්භවතස්සාතිකාරෙ. එසතයො සෙසෙසුපි. අත්ථස්සාති ව සම්මතෙති සාම්මවචනං. ඉතිපිදනති ඉතිති පකාරන්තො. පිසඤ්ඤා සම්මිණ්ණි නන්තො. ඉමිනාපි ඉමිනාපි පකාරෙන ඉදං දුක්ඛං අරියසම්මං. වෙදි තබ්බනති අන්තො. තෙන ජතිආදිභෙදෙන යථාචුතතස්ස දුක්ඛ සම්මස්ස අනෙකභෙදතං තංදීපකානං අකඛණ්තිපදදීනං චුතතප්පකාරං අපරිමාණතඤ්ඤා සම්මන්ති. අස්සං දුක්ඛසම්මුදස්සාති අයං කාම තණ්හාදිභෙද, තණ්හා වට්ඨස්ස මූලභූතා යථාචුතතස්ස දුක්ඛස්ස නිබ්බතතිභෙදභාවතො දුක්ඛසම්මුදයො. අස්සං දුක්ඛනිග්ගෙධොති අයං සම්මසම්මතතිස්සවා අසම්මත ධාතු යථාචුතතස්ස දුක්ඛස්ස අනුප්පාදනිරේඛපච්චයතතා දුක්ඛනිරේඛො අස්සං දුක්ඛනිග්ගෙධො. මිණ්ණි පටිපදාති අයං සම්මාදිභිආදි අභිභවසම්මුභො දුක්ඛනිරේඛ සම්භවතං නිබ්බාණං. හව්ජති ආරම්මණවසෙක තදතිමුඛිභූතතතා පටිපදා ව භොති දුක්ඛනිරේඛප්පතතියාති දුක්ඛනිරේඛගාමිණි පටිපදා. ඉතිපිදනති පදස්ස පන සම්මුදයසම්මෙව අභිසත තණ්හාවිවරි තෙති නිරේඛසම්මෙව මදනිවෙදනාදිපරියායෙති මහසම්මෙව සතත තිංසමොධිපක්ඛියධම්මෙහි අන්තො විහර්තො වෙදිතබ්බො. සෙසං බ්‍රිතතතයම්මෙව.

1. ම. III. අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤා.

එවං මාදස පදාති සුභතනාති ගාථාය සකලස්ස සාසනස්ස ඡනනං අත්ථපදානං ඡන්තඤ්ච බ්‍යඤ්ජනපදානං වසෙන යා වාදසපදනාමුත්තා තමෙව “ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසෙස්සාමි”ති ආදිනා දෙසනා ගාරස්ස විසයදස්සනාවසෙන ඡන්තකපරියායං එකදෙසෙන උද්දිසිතා ධම්මවික්කප්පවත්තනසුත්තන තදත්ථස්ස සමගතිතභාවදස්සන මුඛෙන සබ්බස්සාපි භගවතො වචනස්ස චතුසච්චදෙසනාභාවං තදත්ථස්ස ව චතුසච්චභාවං විභාවෙනො “ඉදං දුක්ඛනති මෙ භික්ඛවෙ බාරණසීය”නති ආදිනා සච්චවිභවිගසුත්තං උදෙසනො දස්සෙති “තත්ථ අපරිමාණං පදා”ති ආදිනා බ්‍යඤ්ජනත්ථපදාති විභජ්ජෙනො වාදසපදභාවං දීපෙති ඉදාති තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤවිසයි විසයභාවෙන සමබ්බභාවං දස්සෙත්තුං “තත්ථ භගවා අක්ඛරෙති සබ්බාසෙති”ති ආදී වුත්තං. තත්ථ පදවයවග්ගගණමුඛෙන පදග්ගගණං ගතිතෙ ව පදෙ පදත්ථාවසොධො ගතිතපුබ්බසෙති තස්ස භොති. තත්ථ ව පදවයවග්ගගණෙන විශ් පදග්ගගණස්ස පදත්ථාවයවග්ගගණෙනාපි පදත්ථග්ගගණස්ස විසෙසාධානං ජයතිති ආග අක්ඛරෙති සබ්බාසෙතිති. යස්මා පන අක්ඛරෙති සංඛිතෙන දීපිමයොනො අත්ථො පදපරියොසානෙ වාක්‍යස්ස අපරියොසිතතො පදෙනෙව පකාසිතො දීපිතො භොති, තස්මා පදෙති පකාසෙතිති වුත්තං. වාක්‍යපරියොසානෙ පන සො අත්ථො විවරිතො විවචොකතො භොතිති වුත්තං බ්‍යඤ්ජනෙති විවර්තීති. යස්මා ව පකාරෙති වාක්‍ය හෙදෙ කතෙ තදත්ථො විභතො නාම භොති, තස්මා ආකාරෙති විභජ්ජති වුත්තං. තථා වාක්‍යාවයවානං පච්චෙකං තිබ්බවනවිභාගෙ කතෙ සො අත්ථො පාකචො භොතිති වුත්තං නිරුත්තති උත්තාති ක්‍යෙතිති. කතතිබ්බවනෙති වාක්‍යාවයවෙති විත්ථාරවසෙන තීරව සෙසතො දෙසිතෙති¹ ව වෙනෙය්‍යානං විත්තපරිත්තාසනං මුඛිතිසා නඤ්ච කතං භොතිති ආග නිරුද්දසෙති පඤ්ඤපෙතිති. එත්ථ ව අක්ඛරෙති එව සබ්බාසෙතිති අවධාරණං අක්ඛො අක්ඛරෙති සබ්බා සෙති යෙවාති එවං අවධාරණං දළබ්බං. එවං හි සති අත්ථපදානං නානාවාක්‍යවිසයනාපි සිඛාභොති. තෙන එකානුසන්තිකෙ සුත්තෙ ඡළෙව අත්ථපදාති, නානානුසන්තිකෙ පන අනුසන්තිමි අනුසන්තිමි ඡ ඡ අත්ථපදාති තිඛාරෙතබ්බාති. අක්ඛරෙති ඔ පදෙති ව උග්ගා මෙතිති ආදිනා බ්‍යඤ්ජනපදානං කිච්චසාධනං දස්සෙති. වෙනෙ ය්‍යත්තයවිත්තයතමෙව හි තෙසං බ්‍යාපාරෙ. අදානභාවතො පන සච්චපවිචෙධස්ස පදපරමො න ඉධ වුත්තො. තෙය්‍යග්ගගණෙනෙව. වා තස්සාපි ඉධ ග්ගගණං සෙක්ඛග්ගගණෙන විශ් කල්‍යාණපුත්ථි නස්සාති දළබ්බං. අක්ඛරෙතිති ආදීසු කරණසාධනෙ කරණවචනං න ගෙතුමිති. අක්ඛරදීති හි උග්ගාවනාදිඅත්ථාති න උග්ගාවනාදි අක්ඛරදිඅත්ථං. යදත්ථා ව කිරියා සො හෙත්තු, යථා අනෙතන

වසනිති. උග්ගාමෙහිති සොනාවධානං කත්වා සමාහිතවිත්තානං වෙතෙය්‍යානං සබ්බාසනවසෙන අකධරොති විසෙසං ආදහනෙතා යථා පදපරියොසානෙ ආසයප්පට්ඨොමො හොති තථා යථා ඛිප්පෙතං අත්ථං සඤ්ඛපෙන කපෙති, උද්දිසනිති අත්ථො. විපඤ්චස නීති යථාඋද්දිසං අත්ථං නිද්දිසති. විඤ්චාරොති විත්ථාරං කරොති. විත්ථාරං කත්වා ආවික්ඛති වා. පටිනිද්දිසනිති අත්ථො. යසො වෙත්ථ උග්ගාමෙහිති උද්දිසනං අඛිප්පෙතං උද්දොසො ව දෙසනාය ආදි, තසො වුත්තං උග්ගාමනා ආදිති. තථා විපඤ්චනං නිද්දිසනං, විත්ථරණං පටිනිද්දිසනං, නිද්දොසපටිනිද්දොසා ව දෙසනාය මජ්ඣපරියොසානාති. තෙන වුත්තං විපඤ්චනා මජ්ඣෙක විත්ථරණා සුඤ්ඤාස නනති.

එවං අකධරොති සබ්බාසෙහිති ආදිනා ඡන්තං බ්‍යඤ්ඤාපදානං බ්‍යාපාරං දසෙය්‍යො ඉද්දති අත්ථපදානං බ්‍යාපාරං දසෙය්‍යං “සොයං ධම්මවිනයො”ති ආදි වුත්තං. තත්ථ සීලාදිධම්මො එව පරියත්ති අත්ථො වෙතෙය්‍යවිනයනතො ධම්මවිනයො. උග්ගාමිකෙනොති උද්දිසියමානො. ගොනාති උග්ගවිතඤ්ඤාවිනයනෙන. විපඤ්චි සෙනොති නිද්දිසියමානො. විඤ්චිසෙනොති පටිනිද්දිසියමානො.

එත්තාවතා “ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසෙය්‍යාමි”ති උද්දිසොය පාළියා තිවිධකල්‍යාණතං දසෙය්‍යො ඉද්දති අත්ථබ්‍යඤ්ඤාසම්පත්තිං දසෙය්‍යං “ඡ පදාති අත්ථො”ති ආදි වුත්තං. තං සුචිඤ්ඤාය්‍යං. “තෙනාහ භගවා”ති ආදිනා දෙසනාභාරෙය්‍ය විසයභාවෙන උද්දිසං පාළිං නිගමණවසෙන දසෙය්‍යති. “ලොකුත්තර”නති ආදි කෙවල පරිපුණ්ණං පරිපුඛනති පදානං අත්ථවිවරණං. තත්ථ උපසිනං සබ්බ විසෙසානනති සබ්බෙසං උත්තරිමසුය්‍යධම්මසබ්බානානං විසෙසානං අබිසීලසික්ඛාදිවිසෙසානං වා උපතිදනසානං. ඉදං තෙසං පදකකන්තනති ආදිනං විය එතෙසං සද්දසිඨි වෙදිතබ්බා. ඉදං වුවවති නාථාගතපදං ඉතිපිති ආදිසු ඉදං සික්ඛත්තයසබ්බතං සාසන මුග්ගවරියං. තථාගතගතිහත්තො පටිපත්තිදෙසනාගමණෙති කිලෙසගහනං ඔත්ථිත්වා ගතමෙය්‍යෙතිපි. තෙන ගොවරභාවනා සෙවනාති නිසෙවිතං, හත්තනතිපි. තෙය්‍ය මහාවජ්ජරඤ්ඤාසබ්බඤ්ඤාත ඤ්ඤාදනෙතති ආරඤ්ඤිතං,¹ තෙහුමකධම්මානං ආරඤ්ඤාසා තනතිපි වුවවතිති අත්ථො. අනොමෙය්‍යනති යතො තථාගතපදාදි භාවෙන වුවවති, අතො අනෙතෙව කාරණෙන මුග්ගුනො සබ්බ සත්තුත්තමෙය්‍ය ගගවතො. මුග්ගං වා සබ්බෙසෙයං වරියනති සඤ්ඤා සති යාව දෙවමනුසෙය්‍යති සුප්පකාසිතත්තා යථා වුත්තප්පකාරොති ඤ්ඤති. ගොනාහ භගවාති යථා වුත්තත්ථං. පාළිං නිගමණවසෙන දසෙය්‍යති.

අනුපාදපරිනිබ්බාණන්තො ය භගවතො දෙසනාය යාවදෙව අරියමග්ගසම්පාදණ්ණො දෙසනාහාරෙති දසෙත්තුං. “කෙසං අයං ධම්මදෙසනා”ති පුච්ඡන්තො සොගීනනති ආග. චතුසම්මකම්මයාන භාවනාය සුත්තපසුත්තනාති යොගිතො. තෙ හි ඉමං දෙසනාහාරං පයොජෙන්නති ඉදං වචනං දෙසනාහාරවිභක්තියං යථානුසංකිතා සම්මා යම්පිතභාවං දසෙත්තුං පකරණං සම්භායනෙනති යම්පිතනති දඬුබ්බං. නථා හි වුත්තං. “තෙතාග ආයසමා මහාකම්මායනො”ති. නිසුත්තොති පාළිතො අස්සාදාදිපදෙත්ථ නිබ්බාරෙත්වා යොජිතොති අත්තො.

දෙසනාහාරවිභක්ත වණ්ණනා

ති සි තා.

“තත්ථ කතමො විචයො හාරෙ”ති ආදි විචයහාරවිභක්තියා. තත්ථායං අපුබ්බපදවණ්ණනා.¹ කිං විචිනති?ති එත්ථ විචිනතිති එතෙන විචයසද්දසං කතත්තුතිද්දෙසනං දසෙත්ති. කිනති පතත්තං හාරස්ස විසයො පුච්ඡන්තොති තං තස්ස විසයං දසෙත්තුං “පදං විචිනති”ති ආදි වුත්තං. තත්ථ පදං විචිනතිති, ආදිතො ජයාය යාව නිගමණා සුත්තස්ස සබ්බං පදං විචිනති. අයස්ස විචයො දුච්ඡො සද්දතො අත්තො ව. තෙසු ඉදං නාමපදං, ඉදං ආබ්ජාතපදං, ඉදං උපසංගදදං, ඉදං නිපාතපදං, ඉදං ඉත්තිලිඛනං, ඉදං පුරිසලිඛනං, ඉදං නපුංසකලිඛනං, ඉදං අතිතකාලං, ඉදං අනාගතකාලං, ඉදං චතතමානකාලං, ඉදං කතතුසාධනං, ඉදං කරණසාධනං, ඉදං කම්ම සාධනං, ඉදං අධිකරණසාධනං, ඉදං පච්චත්තවචනං, ඉදං උපයොග වචනං, යාව ඉදං භුමවචනං, ඉදං එකවචනං, ඉදං අනෙක වචනනති එවමාදිවිභාගවචනං, අයං සද්දතො පදවිචයො. සො පනායං පදවිචයො අවිපරිතසභාවනිරුත්ති සලලකඛණෙනෙව සම්පජ්ජතිති දඬුබ්බං. අත්තො පත විචයො තෙන තෙන පදෙන වුත්තබ්බඅත්ථසංවණ්ණනා. සචෙ පත පදං පුච්ඡාදිවසෙත පවත්තං තස්ස තදත්තං ව පුච්ඡාදිභාවො විචෙතබ්බොති ඉමමත්ථං දසෙත්තො “පස්සං විචිනති”ති ආදිමාග. යසමා ව සබ්බො දෙසනා හාරෙ විචයහාරස්ස විසයො සුත්තස්ස විචයොති කත්වා, තස්මා වුත්තං. “අස්සාදං විචිනති”ති ආදි. යසමා පත අනුගීතිති එත්ථ අනුරූපා ගීති අනුගීතිති අයමපි අත්තො ඉච්ඡිතො, තස්මා විචිය මාතස්ස සුත්තපදස්ස අනුරූපතො සුත්තනතරපදානිපි අනුබාර, වසෙත වා පදුබාරවසෙත වා ආතෙත්වා විචෙතබ්බොතිති දසෙත්තො සබ්බෙ නව සුත්තානෙත විචිනතිති ආග. නව සුත්තානෙතති සුත්ත ගෙය්‍යාදිතෙ නව සුත්තෙ. යථා සම්භවතොති අධිප්පායො අයං විචයහාරස්ස පදත්ථතිද්දෙසො.

එවං නිද්දෙසවාරෙ විවයහාරො සබ්බපතො නිද්දේසොති තං විභාගෙන නිද්දසිත්වා පටිනිද්දෙසවසෙන විහජ්ජෙනා යසමා පද විවයො සුත්තස්ස අනුපදං පවතෙනතබ්බතාය අනිභාරිකො න සුකරොවාති තං අනාමසිත්වා පඤ්ඤාපියාජනවිවයෙ නාවදස්සෙන්නො “යථා කිං හවෙ”ති ආදිමාහ. තත්ථ සථා කිං හවෙ?ති යෙන පකාරෙන සො විවයො පවතෙනතබ්බො, තං පකාරජාතං කිං හවෙ? කිදිසං හවෙය්‍යාති අත්‍යො. සථා කිං හවෙය්‍යාතිපි පාසො. පුත සථාති නිපාතමත්තං. ආයසමාති පියවචනං. අජිනොති බාවරිමුභවණස්ස පරිවාරකභූතාතං සොළසනතං අක්කෙතරෙ. පාශ්‍යනෙති පාරං. චූළිති නිබ්බාණං. තස්ස අධිගමුපායදෙසනතො කිසුළොපි සබ්බං භවතො වචනං පාරායනනති වත්තබ්බතං අරහති. සබ්බිතිකාරෙති පන වත්තමාපානුගිතිගාථාදිති සභිං අජිතසුත්තාදීතං සොළසනතං සුත්තාතං ඉදං නාමං කතනති තෙසස්සෙකුළු පාරායන සමස්සෙති ආහ පාරායනෙති. කෙවි පාශ්‍යනිකොති පඨනති. තෙ කිර තාපසපබ්බලස්ස පගමණතො පුබ්බෙ පාරායනං අධියන්තො විවරිංසු. තස්මා අයමපි පාරායනං වතෙතතිති පාරායතිකොති චුතො. පුච්ඡතිති කස්මා චුතං? නනු පුච්ඡා නිබ්බත්තතො අතිතාති? සවමෙතං පුච්ඡනාකාරං පන බුභිසං විපරිවත්තමාතං කත්වා එවමාහ.

පුච්ඡා ව නාමෙසා අදිඨ්ථොත්තො පුච්ඡා දිඨ්ඨංසක්කො විම තිවේදනා අනුමතිපුච්ඡා කපේතුකමසතො පුච්ඡා එකංසබ්‍යාකර ණීයා විහජ්ජබ්‍යාකරණීයා පටිපුච්ඡාබ්‍යාකරණීයා ධපනීයා ධම්මා ධිඨානා සත්තාධිඨානාති අනෙකවිධා. තස්මා කිමයං පුච්ඡා අදිඨ්ථ ජොතනාති ආදිනා යථාසම්භවං. පුච්ඡා විවෙතබ්බා. යථා වෙත්ථ පුච්ඡා විභාගො එවං. විස්සාජනවිභාගොපි විස්සාජනවිවයෙ යථා සම්භවං වත්තබ්බො. පුච්ඡාසභාගෙන හි විස්සාජනනති ඉධ පන විමතිවේදනං සත්තාධිඨානං පුච්ඡං උද්ගරිත්වා තත්ථ විවයනාකාරං දස්සෙතුං “කෙනෙසු නිවුතො ලොකො”ති ආදිමාහ.

තත්ථ කෙනාති කතාරි කරණවචනං. සුති නිපාතමත්තං. සුති වා සංසයෙ නිපාතො. තෙනස්ස පඤ්ඤාස්ස විමතිවේදන පුච්ඡාභාවං දස්සෙති. නිවුතොති පටිච්ඡාදිතො. ලොකොති සත්තලොකො. ඉච්චායසමා අජිනොති සබ්බිතිකාරකවචනං. නිසංකාසනීති නපඤ්ඤයති. කිසංකාගිලෙපනං බ්‍රාහ්මිනි කිං අස්ස ලොකස්ස අති ලෙපනං වදසි? කිං ස්වාගිලෙපනනතිපි පාසො. තස්ස කිංසු අති ලෙපනනති පදවිභාගො. පද්‍යනීති පඤ්ඡි එතෙහි අත්‍යොති පද්‍යනී වාක්‍යාති. පුච්ඡනාතිති පුච්ඡාභාවෙන චුතොතිති අත්‍යො. එකො පඤ්ඤාති යදිපි වත්තාරි පද්‍යනී පුච්ඡනවසෙන චුතොති, සුදුහුං ඉච්ඡිතො පන අත්‍යො එකො එවාති එකො පඤ්ඤාති චුතං. තත්ථ කාරණමාහ එකවස්සුපටිග්ගහාති. ඉදං චුතං හොති, කිසුළොපි

නිවරණඅපකාසනඅභිලෙපනමහාශයසඛාතා පුච්ඡාය ගතිතා වත්තායෙ එතෙ අත්ථා තෙපනෙකං ලොකමපති ගුණභූතා. ලොකොපධානභාවෙන ගතිතොති තබ්බසෙන එකොවායං පඤ්ඤාති. තෙනෙවාහ “ලොකාධිපාන”නති ආදිං. කො පන සො ලොකොති? ආහ “ලොකො තිවිධො”ති ආදිං. තත්ථ රුගාදි නිලෙසබ්බුලතාය කාමාවචරසත්තා **කිලෙසලොකො**. කානාතිඤ්ඤ පරිබ්බියා රූපාවචරසත්තා **භවලොකො**. ආනෙඤ්ඤසමාධිබ්බුලතාය විසදිත්ථියත්තා අරූපාවචරසත්තා **ඉන්ද්‍රියලොකො**. අථවා කිලියං නං කිලෙසො විපාකදුක්ඛනාති අත්ථො. තස්මා දුක්ඛබ්බුලතාය අපායෙසු සත්තා කිලෙසලොකො. තදඤ්ඤෙ සත්තා සමපතතිභවතාවතො භවලොකො. තත්ථ යෙ විමුත්තිපරිපාවකෙති ඉන්ද්‍රියෙති සමත්තා ගතා සත්තා සො ඉන්ද්‍රියලොකොති වෙදිතබ්බං. පරියාපනතධම්ම වසෙන ලොකසමඤ්ඤති අරියපුග්ගලා ඉධ නසභග්ගනනි.

අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකොති වතුරඛගසමත්තාගතෙන අඛි කාරෙන විය රථසටාදිධම්මසභාවප්පටිච්ඡාදනලක්ඛණය අවිජ්ජාය නිවුතො පටිච්ඡාදිතො ලොකො. **විවිච්ඡාති විවිකිච්ඡා**හෙතු. “විවිච්ඡා මච්ඡරිය”නති සඛග්ගෙ වුත්තං. පමාදුති පමාදහෙතු. **ජප්පාගිලෙපන**නති ජප්පා තණ්හා අස්ස ලොකස්ස මකකවාලෙපො විය මකකවස්ස අභිලෙපනං කිලෙසොති බ්‍රූමි. **දුක්ඛ**නති ජති ආදිකං වට්ටදුක්ඛනාති අයං පදත්ථො. සෙසං පාළියා එව විඤ්ඤායති. **ඉමානි මත්තාපි පදානි** පුච්ඡාගාථායං වුත්තානි. **ඉමෙගිති විස්සජ්ජන** ගාථායං වුතෙතති ඉමෙගි වතුගි පදෙගි විස්සජ්ජනාති. කථනති? ආහ පඬිමනති ආදිං. තෙන යථාකකමං පුච්ඡාවිස්සජ්ජනාති වෙදි තබ්බානිති දසෙයති.

ඉදුති තං යථාකකමං පුච්ඡං විස්සජ්ජනඤ්ඤි සරූපතො දසෙයුං ගාථාය ව අත්ථං විවරිතුං “කෙනස්සු”ති ආදි වුත්තං. තත්ථ **නිවරණෙගිති** පදෙන වුත්තමෙවත්ථං පාකටං කන්ධා දසෙයුං “අවිජ්ජා නිවරණා ගි සබ්බෙ සත්තා”ති ආදි වුත්තං. එත්ථ ව “යථාහ”ති ආදිතා සුත්තනතරදස්සනෙන ඉමසම්. පඤ්ඤාවිස්සජ්ජනවිවයෙ අනු ගිතිවිවයං දසෙයනිති දඬබ්බං. තත්ථ **පටිසායනොති** කාරණතො. නිවරණසඛාතානං කාමච්ඡන්දුදිනම්පි කාරණභාවතො පටිච්ඡාදන භාවතො ව එකං යෙව නිවරණං වදාමි. න පන අඤ්ඤාසං නිවරණ සභාවානං අභාවාති අත්ථො. යථා ව අවිජ්ජාය සති නිවරණානං භාවො, එවං අවිජ්ජාය අසති න සනති නිවරණානිති දසෙයුං සබ්බසොති ආදිවුත්තං. **තෙනාති** අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකොති පදෙන. **පඬිමස්ස පදස්සාති** කෙනස්සු නිවුතො ලොකොති පදස්ස **සුත්තාති** යොජිතා අනුරූපානි වා අත්ථො. එතෙන පුච්ඡානුරූපතා විස්සජ්ජනස්ස දසයිතාති පුබ්බාපරවිවයො වුත්තොති වෙදිතබ්බං. **සො පුග්ගලො නිවරණෙගි නිවුතොති** ආදිතා විවිච්ඡාපමාදුතං.

අපිජ්ජාය පච්චයභාවං දසෙය්හි තිවුතො ඵව හි නපපකාසති. විවිච්ඡාති විවිකිච්ඡා, තෙනෙවාහ විවිච්ඡා නාම වුවවති විවිකිච්ඡාති නත්තායං පදසිඬි යථා මච්ඡාදිසිසමාදිසියො නිවං. අනිවචනති ආදිනා එකංසගාහභාවෙන පච්චනනති න ඵවමයං. අයං පන අනෙකංසගාහභාවතො නිවං. නුබො අනිවං. නුබොති ආදිනා විවිධං. විරුඬං වා ඉච්ඡති එසගීති විවිච්ඡාති. සො විවි කිච්ඡනෙතාති ආදිනා අපපකාසනස්ස විවිච්ඡාපමාදුතං කාරණභාවං විවරති. සුභෙක ධම්මෙ න උපාදියනී¹ න සමාදය වත්තති. නපප කාසනතීති තෙ අත්තනො සන්තානෙ අනුපාදියමානා² කුසලාධිමමා නං පුග්ගලං පකාසං ලොකෙ අභිඤ්ඤානං න කරොන්නතී අත්තො. අභිඋමපතීති මකකටාලෙපො විය මකකටං දුරුසිලාදීසු පුරිසං රුපාදිවිසයෙ අලලියාපෙතීති අත්තො. ආසතති බහුලස්සාති ආසභග බහුලස්ස. ඵවං අභිජ්ජාති කපිඤ්ඤාති³ ඵවං පරිසුඨානඨායිනීති ඉමිනා කාරණෙන. ගඤ්ඤාති තාය තණ්හාය. ලොකො අභිඋපනො සිලෙසෙන මකඬිතො විය හොතීති අත්තො. භායති එතසමාති භයං මහත්තං භයං මහබ්භයං. තෙනෙවාහ දුක්ඛමස්ස මහබ්භයනති. දුක්ඛං දොමනස්සනති දුක්ඛමෙව විභත්තනති සබ්බං දුක්ඛං විහජ්ඣො දසෙය්හං නිසෙය්සා දුක්ඛතාති ආදිවුත්තං. ඔබ්බෙය්සාති කදපි අහතු පක්කමමුලාය කදපි පරුපක්කමමුලායාති ආදිනා විභාගෙන. දුක්ඛ දුක්ඛතාය මුවචනකා⁴ විසෙසෙන රුපාවචර. ගාඨාති, ඔබ්බෙය්සා කදපි කරණමිති ඵවං ආකඬ්ඤාති. විපරිනාම දුක්ඛතාය මුවචනකා උපෙක්ඛා සමාපත්තිබහුලා විසෙසෙන අරුපාවචරසත්තා අප්පාබාධාති ඉදං⁵ දුක්ඛදුක්ඛතාය මුවචනස්ස කාරණවචනං. දීඝායුකාති විපරිනාම දුක්ඛතාය අරුපදෙවා හි ලොකෙ විසෙසතො දීඝායුකාති ඉද්දඤ්ච මුවචනමවචනතිකං.⁶ යසමා ව දුක්ඛා වෙදනාපි සබ්බත්තත්තා අනිවච තාදි සබ්බාරදුක්ඛසභාවා ඵව, තස්මා යතො මුවචනමවචනතිකං. තං අනවසෙසපරියාදුනවසෙන සභගණතිත්වා දසෙය්හං සබ්බාරදුක්ඛ තාය පනාති ආදිමාහ. තත්ථ උපාදියනීති උපාදි විපාකකඤ්ඤා⁷ කවත්තාවරුපං. උපාදියස්ස සෙසං උපාදිසෙසං. තං නත්ථි එතීස්සාති අනුපාදිසෙසා, නිබ්බාණධාතු. තාය අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණ ධාතුසා. ඉත්ථමුත්තලකඤ්ඤෙවායං කරණනිදෙදසො. නිබ්බාණ ධාතුති ව නිබ්බායනමත්තං. ගාඬ්ඤාති යසමා සකලලොකබ්බාපිතී සබ්බසභගාතිතී ව සබ්බාරදුක්ඛතා තස්මා. ලොකස්සාති සම්මනෙඤ්ඤා සාම්මවචනං. තෙන දුක්ඛමස්සාති පදස්ස අත්තං දසෙය්හි. ඵවමෙත්ථ ලොකස්ස නිවරණාදීති අජානනෙත්තා සමයන්තරපරිවයෙන වා තත්ථ සංසයපක්කනෙන⁸ එකංසෙනෙව බ්‍යාකාතබ්බත්තා සත්තා

1. න උපපාදයති-නෙත්තිපාළි. සි. I & II න උපපාදියති 5. ම. III පදං.

2. සි. I. & II. අනුපපාදියමානා.

6. ම. III. මනවචනතිකං.

3. කඨා-නෙත්තිපාළි.

7. සි. I. & II. උපාදනකඤ්ඤා.

4. සි. I. II. මුවචනිති.

8. පක්කදෙත්ත සබ්බත්ථ.

සිසානා පුළුච්ඡා කතා. සා ව අජානනස්ස සංසයස්ස වා නිවරණාදිවි සයතාය වතුබ්බිධා. පාළියං පන නිවරණාදිනං ලොකො ආධාර භාවෙන ගාථායං වුත්තොති එකො පඤ්ඤාති දසසිත්තනි. අය මෙත්ථ පුළුච්ඡාවිවයො විස්සාජ්ජනවිවයොපි අදිඨජොතිනි¹ විස්සාජ්ජනා විමතිවෙජ්ඣිතිවානි² ආදිනා පුළුච්ඡාවිවයෙ වුත්තනායානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

එවං එකාධාරං පුළුච්ඡං දසොත්ථා ඉදුති අනෙකාධාරං දසොත්ථං සමනාති සබ්බධිති ආදි වුත්තං. තත්ථ සමනාති සදුනති. සබ්බධිති සබ්බෙසු රූපාදීසු ආයතනෙසු. සොනාති තණ්හාදිසොතා. කිං නිවාරණනති තෙසං කිං ආවරණං? කා රකකා.? සංවරං බුද්ධිති තං තෙසං නිවරණසංඛාතං³ සංවරං කප්ථෙති. කෙන සොනා පිට්ඨි සරෙති⁴ කෙන ධම්මෙන තණ්හාදිසොතා පිට්ඨෙතති?⁵ පච්ඡිජ්ජනති අයමෙත්ථ පදනො. සෙසං පාළිවසෙනෙව ආවිභවිස්සති. ගෙ මෙ පඤ්ඤාති යදිපි ඉමිස්සා ගාථාය පුළුච්ඡාවසෙන පවත්තාය වත්තාරි පදුනි වත්තාරි වාක්‍යානි සදුත්ථං ඉච්ඡිතස්ස පන අත්ථස්ස දුට්ඨිතතා තෙ වෙ පඤ්ඤා. කසමාති වෙ? ඉමෙහි බව්භාබිවචනෙන පුළුච්ඡාති ආග. තත්ථායං⁶ සබ්බෙසුත්ථං. ඉමෙ එතාය ගාථාය ගතිතා අත්ථා යසමා බහුති අධිකිච්ච පවත්තවචනෙන පුළුච්ඡා තසමා තෙ වෙ පඤ්ඤාති. එකතො උපරි බහුති හි සාසනවොහාරෙ. තමෙව පුළුච්ඡාය දුට්ඨිතවිසයතං විවරිත්ථං එවනති ආදි වුත්තං. තස්සත්ථො. යාති සදුතිබ්බසනාදිසබ්බාතාහි පාණවධාදිති එව වා දුග්ගතිගෙතු භූතාහි ආපදුති සමං සග සබ්බථා වා අයං ලොකො ආපනො අජෙඤ්ඤාත්ථො තං නිමිත්තෙහි දසති කිලෙසවදුනි සංකිලිඨො ව තස්ස තං ආපනනාකාරං සංකිලිඨාකාරඤ්ච බුච්ඡිං කතා ආග එවං සමාපනනස්ස එවං සංකිලිඨස්සාති. වොදයති සුජ්ඣති එතෙතාති වොදනං. සමප්පිපස්සනා වුදාති එතෙන නිමිත්තතො පවත්තතො වාති වුදානං අරියමග්ගො. අසමාගිනස්සාති නානාරම ණෙසු විකම්පතවිත්තස්ස. සමනාති පවත්තනති. අභිජ්ඣාති ආදි අසමාධානගෙතු දස්සනං. තෙනෙවාග එවං අසමාගිනස්සාති. සමාගනගමාති ආදිනා ඉධාපි අනුගිතිවිවයං දසොති. සොතානං සවනං යෙභුගෙසන අනුරොධවිසෙකෙවති ආග සමති මනාපිසෙසු රූපෙසුති. එත්ථ ව වකකාදයො සොතානං වාරභාලවන පවත්ත මානා උපවාරවසෙන සයං සවන්තා විය වුත්තා. ඉතිති එවං. සබ්බාති සබ්බසමා. සබ්බථාති සබ්බපසකාරෙන. ඉදං වොදනනති ඉදං පරිපුදානවිසාකනති වුත්තං පරිපුදානපසකාණං වොදනං.

1. සි. I. & II. අදිඨජොතනා.

2. සි. I. & II. විමතිවෙජ්ඣනා.

3. ම. III. නිවරණ.

4. ම. III. පිට්ඨසරෙති.

5. ම. III. පිට්ඨෙතති.

6. සි. I. & II. තසමායං.

විසුඤ්ජනගාථාය සති නොය. නිවාරණනති විපසානා සම්පයුතතා සති කුසලාකුසලානං ධම්මානං ගතියො සමුත්තේසමානා තෙසං සොතානං නිවාරණනති. සොතානං සංවරං බ්‍රූමිති තමෙව සතීං සොතානං සංවරං බ්‍රූමි. පඤ්ඤාසෙතො පිටිසරෙති රූපාදිපු අතිව්චතාදිපි වෙධසාධිකාය මග්ගපඤ්ඤාය එතෙ සොතා සබ්බසො පිටියනති උපපජ්ඣං අපපදනවසෙන සමුච්ඡින්නති අන්තො. නාච්ඤාජිනී අතිඤ්ඤාදිපවනතිවාරගාවෙන විතතසන්නානං පුග්ගලං වා නාකාසිති. අනුසයපභාණං ඉධ පිධානං අධිපොතනති ආග පඤ්ඤාය අනුසයා පටිසන්තිති. යසමා අනුසයනිමිතතං පරිපුර්ණතං අනුසයා භාවෙ න ගොතීති ආග අනුසයෙසුති ආදිං. ඉද්දති තමෙවන්තං උපමාය විභාවෙතො නං සථා බන්ධනගාමිනි ආදිමාග, එන්තං සොතානං නිවාරණසබ්බානං සංවරං පිධානඤ්ඤා අජානනෙන තත්ථ වා සංසයිතෙන එකංසිකත්තා ධම්මාධිජානා පුච්ඡා කතාති ඉධ පුච්ඡා විචයො චුත්තතයෙනෙව විසුඤ්ජනවිචයො ව වෙදිතබ්බො. එන්තං යෙන අධිපායෙන කෙනසු නිපුණො ලොකොති ගාථාය සතිපි නිවාරණාදීනං චතුත්තං පුච්ඡිතබ්බභාවෙ එකො පඤ්ඤාති චුත්තං. තෙන තාව සොතානං යෙව සංවරෙ පිධානඤ්ඤා පුච්ඡිතනති සොතෙ එකත්ථවසෙන ගහෙතො පුච්ඡාය එකාධිජානභාවතො එකො පඤ්ඤාති චුත්තබ්බං සියා සොතානං වා බහුභාවතො බහුති යත්තකා සොතා තත්තකා පඤ්ඤාති. යෙන පන අධිපායෙන සවනති සබ්බධි සොතාති ගාථාය. සොතෙ අනාමසිත්වා සංවර පිධානානං වසෙන වෙ පඤ්ඤාති චුත්තං තෙන පඨමගාථාය. සතිපි නිවාරණාදීනං ලොකාධාරගාවෙ ලොකං අනාමසිත්වා නිවාරණාදීනං විභාගෙන චත්තාරෙ පඤ්ඤාති චුත්තබ්බනති අයං නයො දසසිතොති දඨබ්බං.

ඉද්දති යසමා පුච්ඡිතො න කෙවලං පුබ්බෙ අත්තනා රචිත නියාමෙනෙව පුච්ඡති අථබො දෙසනාකාලෙ චුත්තධම්මස්ස අනුසන්ධිං ගහෙතොපි පුච්ඡති. තසමා තස්ස අනුසන්ධිං පුච්ඡාය විචේතබ්බො කාරං දසෙන්නො සාති සොතානීති ගාථාය අනන්තරං පඤ්ඤාමෙව සතිවාති ගාථමාග. තස්සායං සබ්බපජේතො. යායං ගහවතා චුත්තා පඤ්ඤා, යා ව සති, යඤ්ඤා තදවසෙසං නාමරූපං, එතං සබ්බමිති කත්ථ නිරුජ්ඣති? එතං මෙ පුඤ්ඤා පබ්බාසීති. විසුඤ්ජනගාථාය. පනස්ස යසමා පඤ්ඤාසතියො නාමෙනෙව සබ්බගං ගච්ඡන්ති, තසමා තා විසුඤ්ඤා චුත්තා. අයඤ්ඤාත්ථ සබ්බපජේතො. යං මං ත්වං අජිත්! එතං පඤ්ඤාං අපුච්ඡි කපෙත්තං උපරුජ්ඣතිති අනන්තරගාථාය, යත්තං අසෙසං උපරුජ්ඣති තං තෙ වදාමි. තස්ස තස්ස හි විඤ්ඤාණස්ස නිරේධෙන සහෙව අපුබ්බං අවර්මං එන්තං උපරුජ්ඣති. එන්තං විඤ්ඤාණස්ස නිරේධෙන නිරුජ්ඣති. එතං විඤ්ඤාණනිරේධං තස්ස නිරෝධො නාතිචත්තනීති චුත්තං ගොතීති. අයං පඤ්ඤා අනු

සංඛිං පුච්ඡතිති අනන්තරභාවයං සොත්තං පරිපුරුණානුසංසර
භාණ්ඩවේදන සංඛිං සති පඤ්ඤා ව චුත්තං. තං පුත්වා තප්පභාණ්ඩ
පඤ්ඤාසතිස්ස භිද්ධන්තිස්ස තාසං සන්තිස්සයෙන නාමරූපෙන
භවිතබ්බං. තථා ව සති වට්ඨති එව. තත්ත්ව ඛො ඉමාසං සන්තිස්ස
යානං පඤ්ඤාසතිනං අසෙසතිරොධොති ඉමිනා අධිප්පායෙන අයං
පුච්ඡා කතාති ආහ අසං පඤ්ඤා-පෙ-ධාගුනාති. තත්ත්ව අනුසංඛිතී
දෙසනා එතායාති අනුසංඛි.

යාය පටිපදාය අනුපාදිසෙසං නිබ්බාණධානං අධිගච්ඡන්ති තං
චතුසච්චකච්චානභාවනාසංඛිතං පටිපදං සහවිසයෙන දසෙසනං
නිශ්චිතච්චානිති ආදි චුත්තං. තත්ත්ව සංඛිතානිති සමේවසලොය
පච්චයෙති කතාතිති සංඛිතාති. නිශ්චිතච්චානිති නිරුක්ඛිත
සභාවාති. දුක්ඛං සමුදයො මහෙත්තාති තෙසං සරූපදසානං.
නිරොධො පන කථනති ආහ නිශ්චිතො අසංඛිතොති. සො හි
කෙනචි පච්චයෙන න සංඛිතොති අසංඛිතො. සහ විසයෙන
පභාතබ්බපභායක සභාවෙසු අරියසච්චෙසු පභායකවිභාගමුඛෙන
පභාතබ්බවිභාගං දසෙසනං නාම සමුදයොති ආදි චුත්තං. තත්ත්ව
අවිජ්ජාචසෙසාති¹ දසානමග්ගෙන පභිණ්ඩසෙසා අවිජ්ජාති අත්තො.
අයඤ්ච සෙසසද්දො කාමච්ඡන්දො බ්‍රාහ්මණො මානො උඛච්චනති
එත්තං යොජේතබ්බො. යථා හි අවිජ්ජා එවං එතෙපි බම්බො අපාය
ගමණීයසභාවා පඨමමග්ගෙන පභිසන්ති එවාති. අවිජ්ජානිරව
සෙසාතිපි පාඨො. එත්තං යථාචුත්තෙසු කාමච්ඡන්දපදෙසුපි
නිරවසෙසසද්දො යොජේතබ්බො. සාවසෙසං හි පුරිමමග්ගවයෙන
කාමච්ඡන්දයො පභිසන්ති. ඉතරෙහි පන නිරවසෙසනති.
නොධාගුනො ඉමානි දසසංයෝජනානිති එත්තං නොධාගුනොති
සංයෝජනානං විසයදසානං. තත්ත්ව හි තාති සංයෝජනවසෙන
පචත්තනති. අනුඤ්ඤානුඤ්ඤාසාමිතිත්ථිසං අධිසාසාති තං පභායකං
පත්තො. සං සන්තාති එත්තං යනති හෙතුඅත්තෙ නිපාතො. ඉදං චසෙ
සෙණන්ති යෙන ඤ්ඤෙත හෙතුහුතෙන විණො මෙ ජනිති
අත්තතො ජනියා විණභාවං ජනාති ඉදං එවං පච්චවෙකඛණ්ණ
නිමිත්තභුතං අරහත්තඵලඤ්ඤං ඛයෙ ඤ්ඤං නාම. නාමරූපං
ඉත්තංනාසාති සන්තාතිති එත්තං යනති ආත්තෙබ්බො. සං නාමරූපං
ඉත්තංනාසාති සන්තාති ඉදං අනුප්පාදෙඤ්ඤන්ති. ඉධාපි පුබ්බ
චුත්තනසෙනෙව අරහත්තඵලඤ්ඤංවසෙන අත්තො යොජේතබ්බො.
අභිසාල්භිසං පන ඛයෙඤ්ඤං කිලෙසකඛයකරෙ අරියමග්ග
ඤ්ඤන්ති චුත්තං. අනුප්පාදෙඤ්ඤං පටිසංඛිතසෙන අනුප්පාදහුතෙන
තං මග්ගච්ඡිකිලෙසානං අනුප්පාදපරියොසානෙ උප්පත්තො
අරියඵලෙ ඤ්ඤන්ති චුත්තං. ඉධ පන උභයමපි අරහත්තඵලඤ්ඤ
චසෙනෙව විභත්තං තෙනෙවාහ ඉමානි වෙ ඤ්ඤානි අඤ්ඤානා

විඤ්ඤානී, ආරම්භණයකෙකෙනෙකු වෙ නාමානි ලහනනිති ව. අඤ්ඤිඤියං ගෙසිමෙසු නිසු ඵලෙසු උපරිමෙසු ව නිසු මග්ගෙසු උපාතතියා පුතප්පනං උපාජ්ජමානමි අනඤ්ඤතඤ්ඤාසාමිතිඤ්ඤියං විස පස්මඵලපාතතියා අග්ගඵලපාතතියා අනුපාදනිරොධෙන නිරුජ්ඣනීති ආග සඤ්ච අග්ගඤ්ඤතඤ්ඤාසාමිතිඤ්ඤියනි ආදිං. එතෙන පහාතබ්බමමා විස දස්සනභාවනාහි අග්ගඵලපාතතියා තදවසෙසඵලබ්බමාපි අනුපාදනිරොධෙන නිරුජ්ඣනනි. තො පන වාදෙ තෙභුමකබ්බමානනනි දස්සෙති. එකා පඤ්ඤ අඤ්ඤතාචිඤ්ඤියතතා යදි එකා කපං විධා වුත්තාති? ආග අපිචාති ආදිං. ආරම්භණ සකෙකෙනෙකානි බයෙ අනුපාදෙති ඉමාය ආරම්භණසමඤ්ඤය. ආ පඤ්ඤානි පඤ්ඤානි යා පුබ්බෙ සොතානං පිඩානනිච්චා වුත්තා පඤ්ඤා, සා පඤ්ඤතතභාවෙන පඤ්ඤා. ඉතරා පන සථාදිඨං යථා ගහිතං ආරම්භණං අපිලාපග්ගෙක භවනනසෙන සනිති.

එවං පඤ්ඤා වෙව සනිචාති පදස්ස අත්ථං විවරිතා ඉදුති නාමරූපනනි පදස්ස අත්ථං විවරනෙතා නාත්ථ සෙ පඤ්චපාද නාත්ථකා ඉදං නාමරූපනනි ආග. නාමරූපඤ්ච විභාගෙන දස්සෙතො සුබග්ගහණත්ථං පාකටතාමරූපමෙව විභාවෙතුං නාත්ථ සෙති ආදිමාග. නග්ගහණෙනෙව හි සභවරණාදිතා තදඤ්ඤ විතත වෙතසිකා රූපබ්බමා ව ගහිතා ගොනනීති. නාමග්ගහණෙන වෙත්ථ බකුත්තයමෙව ගහිතනනි නාමරූපං විඤ්ඤාණසමප්පන්නනනි වුත්තං. තං පන රූපං සමප්පන්නනනි? නයිදං සමප්පන්නපච්චය වසෙන වුත්තං. පවුරජනස්ස පන අවිභාගෙන ග්ගහණියසභාවං සකියාය වුත්තනනි දඬබබං.

ගාථාය අනුපාදිසෙසා නිබ්බාණධාතු පුච්ඡිතාති තං වතුරිච්චාද මුඛෙන අරියමග්ගාධිගමෙන වත්තබ්බනනි දස්සෙතො ඉඨිපාද භාවනා මුලභුතාති ඉඤ්ඤානි සතිපඤ්ඤානි නිබ්බරතුං නාත්ථ සනි ව පඤ්ඤා ව වත්තාති ඉඤ්ඤානිති ආග. කුසලාකුසලානං බ්බමානං ගතියො සමකෙසමානා සති සිජ්ඣනනි එකනෙතන සමාධිං නිප්පාදෙති සතිග්ගහණෙන වෙත්ථ පරිසුද්ධානප්පහාණං ඉධාධිපෙතනනනි ආග සනි වෙ ඉඤ්ඤානි සනිඤ්ඤාඤ්ච සමාධිඤ්ඤාඤ්චාති. තථා අනුසයසමුග්ගානවිධාසිති පඤ්ඤා සිජ්ඣමානා න විතා වතුබ්බිධ සමමප්පධානවිරියං සිජ්ඣනීති වුත්තං. පඤ්ඤා වෙ ඉඤ්ඤානි පඤ්ඤාඤ්ච විජිඤ්ඤාඤ්චාති. සා ඉමෙසු වතුසු ඉඤ්ඤාසුති ඉමෙසු සතිආදීසු වතුසු ඉඤ්ඤාසු නිස්සයපච්චයතාය අධිඨාන භුතෙසු තංසග්ගතා එව යා සග්ගතා. ඉමෙති වතුහි ඉඤ්ඤාසුතිපි පාලි. තස්සා ඉමෙති වතුහි ඉඤ්ඤාසුති සමප්පන්නාති වචනසෙසො. ආරම්භණ අභිප්පාද ලක්ඛණා සඬා කතතුකාමතාසභාවස්ස ඡන්දස්ස විසෙසපච්චයො ගොතීති ආග සා සඬාධිපතොසා විතො නග්ගතා අසං ඡන්දසමාධිති. සමාධිතො විතොති විපස්සනාසමාධිතා,

සමාහිතෙ විතෙත. ඉදං පභාණන්ති විකම්මනපභාණසාධකො සමාධි පභාණන්ති වුතෙතා පජ්ගති එතෙතාති කතා. පඛානනතිපි පාඨො. අග්ගොති අරේථා. යථා හි සමාධි එකොදිති වුච්චති. අසාසපසාසාති ආදිනා කායවච්චිතතසඛාරසිසෙත නං සමුදා පකා විරියසඛාරාව ගතිතා. තෙ හි යාව භාවනාතිප්පත්ති නාව එකරසෙන සරණතො සඛිකපෙපතබ්බතො ව සරසඛිකපසා¹ති වුතනා එවං මෙ භාවනා ගොතුති යථා ඉච්ඡිතා තථා පච්චති යා ගෙනු භාවතො. **නාදහසන්ති ඡන්දසමාධිසඛිකතස්සව පඛානසඛිකර සඛිකතස්සව විරියන්ති නං උභයං.** උභයමෙව හි උපචාරවසෙන අස්සද්ධං විය කතා ඡන්දසමාධි පඛානසඛිකර සමන්තාගතං ඉධි පාදනති වුතනං. අනිත්තමපි හි උපචාරවසෙන හිත්තං විය කතා වොගරන්ති. යථා සිලාපුත්තකස්ස සරීරන්ති.

තත්ථ ඉජ්ඣතිති ඉධි. සමිජ්ඣති නිප්පජ්ජතිති අරේථා. ඉජ්ඣනති වා නාය සත්තා ඉඛා වුඛා උක්කංසගතා භොගන්ති ඉධි. පජ්ජති එතෙතාති පාදො. පස්මෙන අරේථන ඉධි එව පාදො ඉධිපාදො. ඉධිකොඨාසොති අරේථා. දුතියෙන අරේථන ඉධියා පාදො පතිඨා අභිගමුපායොති ඉධිපාදො. තෙන හි උපරුපරි විසෙසසඛිකතං ඉධිං පජ්ජන්ති පාපුණන්ති. **විවෙකනිසිද්ධන්ති තදඛගවිවෙකනිසිද්ධතං සමුච්ඡේදවිවෙකනිසිද්ධතං නිසාරණවිවෙකනිසිද්ධතස්සව ඉධිපාදං භාවෙතිති අරේථා.** තථා හි අයං ඉධිපාදභාවනානුයුතො යොගී විපස්සනාක්කණේ කිච්චතො තදඛගවිවෙකනිසිද්ධතං අජ්ඣාසයතො නිසාරණවිවෙකනිසිද්ධතං මග්ගක්කණේ පන කිච්චතො සමුච්ඡේද විවෙකනිසිද්ධතං ආරම්භණතො නිසාරණවිවෙකනිසිද්ධතං ඉධිපාදං භාවෙතිති. එසත්තො **විග්ගනිසිද්ධන්ති ආදීසු.** විවෙකන්තා² එව හි විරුහාදයො. කෙවලස්සෙවන්ත වොස්සග්ගො දුට්ඨො පරිච්චාග වොස්සග්ගො ව පක්කන්දනවොස්සග්ගොවාති. තත්ථ පරිච්චාග වොස්සග්ගො විපස්සනාක්කණේ තදඛගවසෙන මග්ගක්කණේ සමුච්ඡේද වසෙන කිලෙසපපභාණං. පක්කන්දනවොස්සග්ගො විපස්සනාක්කණේ තන්තිත්තභාවෙන මග්ගක්කණේ ආරම්භණකරණවසෙන නිබ්බාණ පක්කන්දනං. තදුභයමපි ඉමිසමිං ලොකියලොකුත්තරමිසසකෙ අත්ථසංවණ්ණනානායෙ යුජ්ජති. තථා හි අයං පස්මිතිපාදො යථා වුතෙතන පකාරෙන කිලෙසෙ පරිච්චජ්ජති නිබ්බාණස්සව පක්කන්දනි. **වොස්සග්ගපජිනාමිනති ඉමිනා පන වචනෙන වොස්සග්ගන්තං පරිතමන්තං පරිතතස්සව පරිපච්චන්තං පරිපක්කස්සවති අරේථා.** අයං හි ඉධිපාදභාවනානුයුතො යොගී යථා පස්මො ඉධිපාදො කිලෙස පරිච්චාගවොස්සග්ගන්තං නිබ්බාණපක්කන්දනවොස්සග්ගන්තස්සව පරි පච්චති යථා ව පරිපක්කො භොති තථා නං භාවෙතිති. සෙසිධි පාදෙසුපි එසෙවනයො. අයං පන විසෙසො. යථා ඡන්දං ජේදකං

කතො පවතතිතො සමාධි ඡන්දසමාධි එවං විරියං විතතං විමංසං
 ජේඨකං කතො පවතතිතො සමාධි විමංසා සමාධීති. න කෙවලං
 චතුර්ත්වාරියො එව සමාධිසුඤ්ඤාමූලකො අපචො සබ්බොපිති
 දෙසොතුං සබ්බො සමාධි සුඤ්ඤාමූලකො සුඤ්ඤාබ්බසංගමො
 සුඤ්ඤානුපට්ඨතාති වුත්තං. යදි එවං කතො සො එව විමංසා
 සමාධීති වුත්තොති? විමංසං ජේඨකං කතො පවතතිතතොති
 වුත්තොවායමෙත්ථො. තත්ථ පුබ්බභාගපසුඤ්ඤා සුඤ්ඤාමූලකො. අධිගම
 පසුඤ්ඤා සුඤ්ඤාබ්බසංගමො. පච්චෙකකණ්ටපසුඤ්ඤා සුඤ්ඤානුපට්
 චනති. අපචා පුබ්බභාගපසුඤ්ඤා සුඤ්ඤාමූලකො උපචාරපසුඤ්ඤා
 සුඤ්ඤාබ්බසංගමො අපචානපසුඤ්ඤා සුඤ්ඤානුපට්චනති. උපචාර
 පසුඤ්ඤා වා සුඤ්ඤාමූලකො. අපචානපසුඤ්ඤා සුඤ්ඤාබ්බසංගමො
 අභිසුඤ්ඤාපසුඤ්ඤා සුඤ්ඤානුපට්චනතී වෙදිතබ්බං. සථාපුරෙති යථා
 සමාධියං පුබ්බෙතිවාසානුසංගිසුඤ්ඤානුපට්චනතිභාවෙන පුරෙ
 පුබ්බෙ අතීතාසු ඡතීසු අසංඛෙය්‍යෙසුපි සංවට්ඨවිවට්ඨසු අත්තනො
 පරෙසඤ්ඤා ඛතං ඛනුපතීබ්බඤ්ඤා දුප්පට්ඨිඤ්ඤා. නාම නත්ති. ආථා
 පච්ඡා සමාධියං අනාගතංසසුඤ්ඤානුපට්චනතිභාවෙන අනාගතාසු
 ඡතීසු අසංඛෙය්‍යෙසුපි සංවට්ඨවිවට්ඨසු අත්තනො පරෙසඤ්ඤා ඛතං
 ඛනුපතීබ්බඤ්ඤා දුප්පට්ඨිඤ්ඤා. නාම නත්ති අත්ථො. සථා පච්ඡාති
 යථා සමාධියං වෙතොපරියසුඤ්ඤානුපට්චනතිභාවෙන අනාගතෙසු
 සත්තාසු දිවසෙසු පරසත්තානං විතතං දුප්පට්ඨිඤ්ඤා. නාම නත්ති
 ආථා පුරෙ අතීතෙසු සත්තාසු දිවසෙසු පරසත්තානං විතතං දුප්පට්
 ඨිඤ්ඤා. නාම නත්ති අත්ථො. සථා දිවාති යථාදිවසභාගෙ සුරියා
 ලොකෙන අකුකාරං විධිමිත්තො වකුමිත්තානං සත්තානං
 ආපාඨගතං වකුමිසෙසුඤ්ඤායං රූපං සුමිසෙසුඤ්ඤායං, ආථා රතීතිති
 තථා රතීභාගෙ චතුර්ඛගසමන්තාගතෙපි අකුකාරෙ වතතමානෙ
 සමාධියං දිබ්බවකුමිසුඤ්ඤානුපට්චනතිතාය දුප්පට්ඨිඤ්ඤා රූපායතනං
 නත්ති. සථා රතීති. ආථා දිවාති යථා ව රතීයං තථා දිවාපි
 අතීසුමුමං කෙනවි තිරොගිතං යඤ්ඤා අතීදුරෙ තං සබ්බං රූපං
 දුප්පට්ඨිඤ්ඤා. නාම නත්ති. යථා ව රූපායතනෙ වුත්තං තථා
 සමාධියං දිබ්බසොතසුඤ්ඤානුපට්චනතිතාය සද්දායතනෙ ව තෙතබ්බං
 තෙතෙවාය-ඉති විවට්ඨො වෙදාසාති ආදිං. තත්ථ අපට්ඨෙසො
 නාමෙතාති¹ අභිසුඤ්ඤාසුඤ්ඤා පාරිබ්බකකිලෙසෙති අනඤ්ඤාත්ථ
 ටෙන අපරියොනාසිත්තො එව සප්පභාසං විතතං. එතෙතෙව සමාධියං
 ඉතිවිධසුඤ්ඤානුපට්චනතිතාපි වුත්තො එවාති දඨබ්බං. පසුඤ්ඤානුපට්ඨි
 ඉතිපාදසම්පසුත්තාති සෙකබ්බං පසුඤ්ඤානුපට්ඨි අධිප්පෙතානීති ආහ
 ඤ්ඤානුපට්ඨි. විභවසංගතීති ආදි තෙසං විසුඤ්ඤානුපට්ඨිතෙතෙත
 නිරොධදස්සනත්ථො ආරඞ්ඨං. තථා නාමරූපසංඛාති ආදි. තෙතෙතං
 දෙසොති න කෙවලං පසුඤ්ඤානුපට්ඨි එව අපචො නාමරූපසංඛා

විඤ්ඤාණගෙවුනං විඤ්ඤාණස්ස නිරොධා නිරුජ්ඣතිති. නාස්සාති විඤ්ඤාණස්ස. ගෙවුනති තණ්හාඅවිජ්ජාදිකො. අනාහාරනති පදස්ස අත්ථිවරණං. අනභිනඤ්ඤානති අභිනන්දනභූතාය තණ්හාය පභිණ්ණා ඵව අපභිතං. තතො ඵව අප්පට්ඨසංඝාතං. විඤ්ඤාණං නං නිරුජ්ඣති. යථා ච විඤ්ඤාණං ඵවං නාමරූපමි විඤ්ඤාණ සංඛාරස්ස ගෙවුනො පථවයස්ස ච අභාවා තප්පථවයානං සංඛාරදිනං අභාවා අගෙවුඅප්පථවයං. සෙසං පාකට්ඨෙව. පුච්ඡාපියස්සර්න විවයොපි චුතතනායානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

ඵවං අනුසංඝි පුච්ඡමි දස්සෙත්වා ගෙයා සත්තාධිජානා ධම්මා ධිජානා ච පුච්ඡා විජුං විජුං දසයිතාති ඉදුති තා සහදස්සොභා සෙ ච සංඛාරාධම්මාසෙති ආදි ආරඬං. තත්ථායං පදන්තො. සංඛාරාධම්මාති අතිච්චාදිවසෙන පරිචිමංසිතධම්මා. අරහතං ඵතං අධි වචනං. සෙත්තාති සිලාදිති සික්කමානා අවසෙසා අරියපුග්ගලා. පුග්ගිති ඛු සහතර්තා. ගොයං මෙ නිපකො ඉදිසං පුච්ඡා පමුච්ඡිති තෙසං සෙත්තාසෙත්තානං නිපකො පඤ්ඤිතො ත්වං භගවා පටිපත්තිං පුච්ඡා මෙ මුච්ඡිති. සෙසං පාලිවසෙනෙව විඤ්ඤායති. කිය්සාති කිය්ස ගෙවු? කෙන කාරණෙනාති අන්තො. සෙත්තා සෙත්ත විපස්සනා පුබ්බභිගමප්පභාණ්ණොගෙවුනාති සෙත්තෙ අසෙත්තෙ විපස්සනා පුබ්බභිගමප්පභාණ්ණෙ ච පුච්ඡනයොගෙන. පුච්ඡාපියිතාති අන්තො.

විස්සර්නගාථායං නාමෙසු නාභිගිජෙක්ඛස්සාති වජ්ජකාමෙසු කිලෙසකාමෙන න අභිගිජෙක්ඛස්ස. මනසා නාච්චො සිසාති බ්‍යාපාදවිනක්කාදයො කායදුච්චරිතාදයො ච මනසො ආච්චිභාව කාරෙ ධම්මෙ පර්හනෙනා විතෙනා අනාච්චො භවෙය්ස. යසමා පන අසෙත්තො අතිච්චතාදිවසෙන සබ්බධම්මානං පරිනුලිතත්තා කුසලො සබ්බධම්මෙසු කායානුපස්සනා සතිආදීති ච සතො සබ්බ කිලෙසානං භිත්තායා උත්තමභික්ඛුභාවං පතො වංගුත්වා සබ්බ ඉරියාපටෙසු පටිත්තති තසමා කුසලො-පෙ-පටිබ්බජෙති ආහාති අයං සබ්බපන්තො. තත්ථ යං පුච්ඡාගාථායං නිපකොති පදං චුතතං තං භගවත්තං සත්ථාය චුතතං. භගවතො ච නෙපක්කං උක්කංස පාරම්පත්තං අනාවරණස්සුණදස්සනෙන දීපෙතබ්බනති අනාවරණ ස්සුණං තාව කම්මචාරහෙදෙති විභජ්ඣා සෙත්තාසෙත්තපටිපදං දස්සොභා. භග්ගිවෙනා සබ්බං නාසක්ඛමනති¹ ආදිචුතතං තෙන සබ්බත්ථ අප්පට්ඨග්ගස්සුණදස්සනෙන තථාගතස්ස සෙත්තාසෙත්තපටි පත්තිදෙසනාකොසලමෙව විභාවෙති. තත්ථ කොමාති කිච්? කසම්මි විසයෙති අන්තො. තං විසයං දස්සෙති සං අනිච්චං දුක්ඛං අනිත්තං²ති. ඉදං චුතතං ගොති ස්සුණදස්සනං නාම උප්පජ්ජමානං සබ්බං සබ්බතං අනිච්චං දුක්ඛං සබ්බධම්මා අනත්තාති උප්පජ්ජති. තස්ස පන තසම්මි විසයෙ යෙන අප්පථවති සො පටිසාතොති.

එතෙක ලක්කණතනය පටිවිවේධයා දුර්ගිසමාවතං අනඤ්ඤාසාධාරණ
තඤ්ඤ දුසොති. ලක්කණතනය විභාවතෙක හි භගවතො චතුසච්චපටි
වේධං සමමාසමෝධිඤ්ඤ පණ්ණිනා පටිඡ්ඡන්ති. අඤ්ඤාණං
අදස්සනානි තං පටිඝාතං සරූපතො දුසොති. ඡළාරමමණ
සභාවපටිච්ඡාදකො හි සමමානො ඤ්ණදස්සනස්ස පටිඝාතොති
යසමිං විසයෙ ඤ්ණදස්සනං උපපත්තිරහං තත්ත්ව තස්ස පටිඝාතෙන
භවිතබ්බන්ති ආහ. සං අනිවේච දුකෙව අනාත්තනිසේ¹ වාති. සථා
ඉධ පුට්ඨොති ආදි උපමාදස්සනං. තත්ත්වං ඔපමමසංසද්දනං. පුට්ඨො
විස සමබ්බා ලොකො. තාරකරූපානි විස ඡ ආරමමණති. තස්ස
පුට්ඨස්ස තාරකරූපානං දස්සනං විස ලොකස්ස වක්ඛවිඤ්ඤාණාදිහි
යථාරහං ඡළාරමමණඡ්ඡන්තං. තස්ස පුට්ඨස්ස තාරකරූපානි
පස්සන්තස්සාපි එතතකානි සතානි එතතකානි සහස්සානීති ආදිනා
ගණනසමෙකතෙන අඡ්ඡන්තං විස ලොකස්ස රූපාදි ආරමමණං
කථඤ්ඤ ඡ්ඡන්තත්තස්සාපි අනිවෝදි ලක්කණතනයානවබ්බොධොති. සෙසං
පාකට්ටමෙව.

ඉද්දති යෙති පදෙති භගවතා ආයසමතො අජිත්තස්ස සෙක්ඛා
අෙක්ඛපටිපදා වුත්තා තෙසං පදානං අත්ථං විහර්තුං නාහං සෙක්ඛෙ
නාති ආදිමාහ. තත්ථ නාහංති නිපාතමත්තං. තසමිං වා විස්සර්ජනෙ
සෙක්ඛෙනාති සික්ඛා එතස්ස සීලනති සෙක්ඛො. තෙන සෙක්ඛෙන.
මිසු ධම්මෙසුති දුට්ඨෙසු ධම්මෙසුති අධිපායො. පටිසුඝානිසෙසුති
දෙසෙන පටිසුඝිතෙන යත් පරිවත්තිතබ්බං තෙසු ආඝාත වජ්ජුසුති
අත්ථො. පටිසුඝානිසෙසුතිපි පාඨො. සොයෙවත්ථො. එත්ථ ව ගෙධ
පටිසෙධවොදනාත්ථො ගෙධනිමිතෙනා දෙසො ගෙධෙ සති හොතිති
තතොපි විත්තස්ස රක්ඛිතබ්බතා නිබ්බරෙතො වුත්තා. යසමා පත
භගවතා කාමෙසු නාභිගිජ්ජෙකියානි වුත්තා. තසමා නාහං
ඉමානි ආදිනා ගෙධවයෙන නිද්දෙසො කතො. අථවා දෙසතො
විත්තස්ස රක්ඛිතබ්බතා ගාථාය දුතියපාදෙන වුත්තායෙවාති දළබ්බා.
දුතියපාදෙන හි සෙසකිලෙසවොදනධම්මා දසසිතා. තථා හි
උපානනානුපානනභෙදතො සමමාචාරාමස්ස විසයභාවෙන සබ්බෙ
සංකිලෙසවොදනධම්මෙ චතුරා විහර්තුං සමපට්ඨානමුඛෙන
සෙක්ඛපටිපදං මත්ථකං පාපෙත්වා දුසොත්තුං සෙක්ඛො අහි
ගිජ්ජෙතොති ආදි වුත්තං. තත්ථ අනාවිලසංකප්පොති ආවිලානං
කාමසංකප්පාදිනං අභාවෙන අනාවිලසංකප්පො. තතො එව ච
අනභිගිජ්ජෙතො වාසමති විරියං පවත්තෙති. කථං වායමතිති?
ආහ-සො අනුප්පාදනානිනි ආදිං. තත්ථ සොති උත්තරි
විසෙසත්ථාය පටිපජ්ජමානො සෙක්ඛො. අනුප්පාදනානිනි
අතිබ්බත්තානං. පාපකානිනි ලාමකානං. අකුසලානං ධම්මානිනි
අකොසලසම්මානං ධම්මානං. අනුප්පාදනානි න උපාදනත්ථාය.

ජයද. ජනෙහිති. කතනුකමසතාසබ්බතං. කුසලවිජ්ජදං උපාදෙති. වාසමහිති පයොගපරික්කමං. කරෙති. විජිසං ආරගහිති කාසික වෙතසික විරියං. කරොති. විනාං පහගණනාහිති තෙනෙව සගජන විරියෙන විතතං. උක්ඛිපති. පදගහිති පධානවිරියං. කරෙති. වායමතිති ආදීති පන වතතාරි පදාති ආසෙවනා භාවනා ඛුලිකම සාතවමකිරියාහි යොජෙතබ්බාති. උප්පනානං පාපකානනාති අනුප්පනනාති අවතතබ්බතං. ආපනනානං පාපබමානං. පහාණා ඤාති පජගනන්තං. අනුප්පනනානං කුසලානනාති අතිබ්බතතානං. ජනාසලසමතුහානං බමානං. උප්පාදානාති උපාදනන්තං. උප්පනානනාති නිබ්බතතානං. ඩිතිඤාති ඩිතන්තං. අසමමාසාඤාති අනස්සනන්තං. ගිණෙකාභාවාඤාති පුනපුනංභාවාය. වෙසුලාඤාති විපුලභාවාය භාවනාඤාති වර්ධියා. පාටිපුට්ඨාති පරිපුරණන්තායාති අයං. තාව පදෙත්තං.

කතමෙ ව අනුප්පනනා?ති ආදි අකුසලබමා කුසලබමා ව යාදිසා අනුප්පනනා යාදිසා ව උප්පනනා තෙ දසෙකං ආරඬං. තත් ඉමෙ අනුප්පනනාති ඉමෙ කාමචිතකකාදයො අසමුද්වාර වසෙක වා අනනුභූතාරම්භවසෙක වා අනුප්පනනා නාම. අඤ්ඤාතා හි අනමතයෙක සංසාරෙ අනුප්පනනා නාම අකුසලා බමා තත්ථි. විතකකතතයප්පහාණඤ්ඤවත් නිදසුනමතතං දළබ්බං. අකුසල මූලාහිති අනුසයං එව සබ්බසං අකුසලානං මූලභාවතො එව. චුත්තා. න ලොභාදයො එව. ඉමෙ¹ උප්පනනා තුම්භුලප්පනනා අසමුක්ඛාචතුප්පනනාති ආදි උප්පනනපරියායසබ්බාවතො නාම වසෙක උප්පනනා නාම. න වතතමානභාවෙනාති අත්තං. ඉමෙ අනුප්පනනා කුසලාබමමාති ඉමෙ සොතාප්පනසං සඛාදයො සොතා පතතිඵලසවර්තීරියාය පටිපනනසං අනුප්පනනා කුසලා බමා නාම. කො පන වාදෙ පුට්ඨ්ථනානනාති දසෙකා. කුසලසඤ්ඤ වෙත්ත බාහිතිකපුත්තෙ විය අනවර්ජ්ජපරියායො දළබ්බං. ඉමෙ උප්පනනා කුසලා බමමාති ඉමෙ පඨමමයෙක සඛාදයො සොතාපතතිඵලසවර්තීරියාය පටිපනනසං උප්පනනා කුසලා බමා නාම. සතිපට්ඨාන භාවනාය සුනිග්ගහිතො කාමචිතකකාති ආග:-**සෙත කාමචිතකකං වාගෙති ඉදං සතිඤ්ඤානාති.** අනවර්ජ්ජබපදානෙන අවිකෙවපෙන වෙතොදුක්ඛසන්තිසංගො විකෙවපපච්චයො බ්‍යාපාදවිතකකා සුනිග්ගහිතොති චුත්තං:-**සෙත බ්‍යාපාදවිතකකං වාගෙති ඉදං සමාධිඤ්ඤානාති.** කුසලෙසු බමෙමසු ආරඬවිරියො පරපර්ඬං සුචෙත සහතිති විරියෙන විහිංසාවිතකකා සුනිග්ගහිතොති ආග:-**සෙත විහිංසාවිතකකං වාගෙති ඉදං විජිසිඤ්ඤානාති.** සමාධිආදීතමි යදා සකං පටිපක්ඛප්පහාණං පඤ්ඤවන්තසෙකව ඉජ්ඣතිති **ඉමමත්තං දසෙකෙනා ආග:-සෙත උප්පනනප්පනනාති ආදි.** එතෙසං යදා

නිඛාරිතානං පඤ්චනානං ඉන්ද්‍රියානං සප්පිසයෙ ජේඨකභාවං දයෙහිං
සංවිජ්ජිමං කාණ්ඩ දඬුබල?නති ආදි වුතතං. තං සුචිකෙසුයසමෙව. ඉමෙ
සඤ්ච සඛාදිතං සෙක්කානං ඉන්ද්‍රියානං නිබ්බතතියා සබ්බෙපි සෙක්කා
ධම්මා මන්තපාපතතා හොනති දයෙහිනො එවං සෙක්කොති
ආදිතා සෙක්කපටිපදං නිගමෙති.

එවං සෙක්කපටිපදං විහජ්ඣා ඉද්දති අසෙක්කපටිපදං විහජ්ඣං
කුසලො සබ්බධම්මානනති ආදිමාග. තත් සබ්බධම්මානනති ඉමිතා
පදෙන වුතතධම්මෙ තාව විහජ්ඣා තත් අසෙක්කසං කොසලං
දයෙහිං ලොසනා භාමාති ආදි වුතතං. තං වුතතත්මෙව. කිලෙස
ලොසනෙහි හවලොසනා සමුද්ගමන්ති කාමාවචරධම්මං නිසංය
රූපාරූපාවචරධම්මෙ සමුද්ගමෙති අන්තො. සොති සො මහග්ගභ
ධම්මෙසු පරිත්තමගග්ගතධම්මෙසු වා සීතො. ඉද්දිසාති නිබ්බතන
නීති සිලසමාධාදයො නිබ්බධභාගියෙ කාණ්ඩ විමුත්තිපටිපාචනියාති
සඛාදීති ඉන්ද්‍රියාති උපපාදෙති. ඉද්දිසෙසු භාවිසමාගොසුති යථා වුතත
ඉන්ද්‍රියෙසු වච්ඡියමානෙසු රූපාරූපපරිත්තභාදිවසෙන. ඤෙයසං
පරිඤ්ඤා හවති. දසං නපටිඤ්ඤාති ඤාතපරිඤ්ඤා. භාවනාපටිඤ්ඤාති
තිරණපරිඤ්ඤා පහාණපරිඤ්ඤා ව. සා දුට්ඨිකාති ආදිතා සමෙධ
පතො වුතතමත්තං සද්ධි සෙක්කොති ආදිතා විවරති. තත් නිබ්බද
සහගතෙහි සඤ්ඤාමනසිකාරෙහිති ඉමිතා බලවටිපසංයං දයෙහි,
සද්ධි සෙක්කොති වෙත් සික්කනසිලතාය කල්‍යාණපුත්ථර්තොපි
සෙක්කපදෙන සම්බන්ධොති කාණ්ඩ වෙ ධම්මා කොසලං ගමන්ති
දසංයනකොසලසඬාති ආදි වුතතං. අයමෙත් අභිපායො. යද්
කල්‍යාණපුත්ථර්තො පුබ්බභාගසික්කං සික්කතො නිබ්බදසහගතෙහි
සඤ්ඤාමනසිකාරෙහි ඤෙයං පරිත්තාති, තද් තසං තෙ විපසංයා
ධම්මා දසංයනකොසලං පඨමමග්ගඤ්ඤං ගමන්ති සමපාපුණ්නති
තෙන සං. සටෙනති. යද් පන සොතාපනාදිසෙක්කො වුතතන
යෙන ඤෙයං පරිත්තාති, තද් තසං තෙ විපසංයාධම්මා භාවනා
කොසලං ගමන්ති. නං ඤාණනති සා පුබ්බ ඤෙයසං පරිඤ්ඤා
වුතතා තං ඤෙයපරිත්තානඤ්ඤං. සඤ්චවිධෙන වෙදිනබ්බතති
විසයභෙදෙන තසං භෙදං දයෙහි.

ධම්මානං සලකකණේ ඤාණනති රූපාරූපධම්මානං කකඤ්ච
පුසනාදි සලකකණේ ඤාණං. තං පන යසො සබ්බං ඤෙයං හෙතු ¹
හෙතුප්ලභෙදතො දුට්ඨිකෙව හොති, තසො ධම්මපටිසම්භිද් අත්ථ
පටිසම්භිද් මාති නිද්දිඨං. පටිඤ්ඤාති තීරණපරිඤ්ඤා අභිපෙතො,
යසො. පනසං රූපාරූපධම්මෙ සලකකණො පච්චයතො ව
අභිජානිතො කුසලාදිවිභාගෙහි තෙ පරිත්තභෙතො අනිවාර්ථවසෙන
ජාතතා හොති, තසො එවං අභිජානිතො සා පටිජානනා ඉද්දං

කුසලානි ආදි වුත්තං. තත් එවං ගහිතාති එවං අනිච්චාදිතො කලාපසම්මසනාදිවසෙන ගහිතා සම්මසිතා. ඉදං එලං නිබ්බන්ධනානිති ඉදං උදයබ්බයඤ්ඤාදිකං එලං පටිපාටියා උපාදෙනති. නිමිත්තස්ස කත්තුභාවෙන උපවර්ණතො යථා අරියභාව කරති සචාති අරියසචාතීති. භෞසනාති උදයබ්බයඤ්ඤාදිකං. එවං ගහිතානානිති එවං පවත්තිත්තානං. අසං අපේක්ඛාති අයං සචානං අනුබොධපටිවේධො අත්තො. යථා හි පරිඤ්ඤාපඤ්ඤා සම්මසිතබ්බ ධම්මෙ සම්මසනධම්මෙ තත් සම්මසනාකාරං පරිජානාති එවං සම්ම සනඵලම්පි පරිජානාතීති කත්වා අයං නයො දසයිත්තො.

සෙ අකුසලාති සමුදයසචම්මාහ. සබ්බෙ හි අකුසලා සමුදය පක්ඛියාති. සෙ කුසලාති මය්හධම්මා සම්මාදිසිආදයො. යදිපි ඵල ධම්මාපි සචර්කාතබ්බා චතුසථව්‍යපටිවේධස්ස පන අධිප්පෙතත්තා භාවමෙ ධම්මා සචර්කාතබ්බා? සා අසංඛිතා ධාතුති වුත්තං. අත්ථ කුසලොති පච්චිග්ගප්පතෙනසු අත්තෙසු කුසලො. ධම්මකුසලොති පච්චයධම්මෙසු කුසලො. පාලිඅත්ථපාලිධම්මා චා අත්ථබ්බො. කලාපණිකාකුසලොති සුත්තතාකුසලො. චතුසය්කොපිදෙති අත්තො. දෙසතා සුත්තිකුසලො චා. ඵලතාකුසලොති ඛිණ්ණසචඵල කුසලො. ආසකුසලොති ආදීප්ප ආයොති චඩ්ඪි. සා අත්තභාවානිතො අත්ථිප්පතතිතො ච දුට්ඨා. අපායොති අවබ්බි. සාපි අත්තභාවානිතො අත්තභාවානිතො ච දුට්ඨා. උපායොති සත්තානං අව්වාසිකො කීවේ චා භයෙ චා උප්පන්නෙ තස්ස තිකිච්ඡිතසමත්ථං ඤ්ඤාප්පතතිකාරණං. තත් කුසලොති අත්තො. ඛිණ්ණසචො හි සබ්බසො අවිජ්ජාය පභිණ්ණතා පඤ්ඤා පුලලප්පතො ඵත්තෙසු ආයාදීප්ප කුසලොති. එවං අසෙකකියස්ස කොසලං එකදෙසෙන විභාවෙත්වා පුත්ත අත්තසෙ සත්තො දසෙත්තො මහතා කොසලෙත්ත සමන්තාගමොති ආහ.

පරිනිසිතසිකකියස්ස අසෙකකියස්ස සත්තො කාරිත්තාය අඤ්ඤං පයො ජනං නත්තීති වුත්තං. දිඨ්ඨධම්මසුඛවිහාරත්තති. ඉද්දති යථානිද්දිං සෙකකා සෙකකපටිපදං නිගමෙත්තො ඉමාමෙ චරිසාති ආදිමාහ. තත් බොජ්ඣනාති චුර්ඤ්ඤාතබ්බං. නං චතුර්ඛිකත්ති තං බොජ්ඣං චතුර්ඛිකං. චතුසච්චිභාවතො. එවං ජානාතීති එවං පරිඤ්ඤාතිසම්මාදිවසෙන යො ජානාති. අසං පුච්චතීති අයං අසෙකකා සතිවේපුලලප්පතො තිප්පරියායෙන සත්තො අභික්ඛමතීති ආදිතා වුච්චතීති. සෙසං උත්තාත්තත්තෙව. ඉධාපි පුච්ඡාපියස්සජ්ජනවිවයා පුබ්බෙ වුත්තත්තානු සාරෙන වෙදිතබ්බා.

එත්තාවතා ච මහාපේරෙ විවයහාරං විහර්තො අර්තසුත්ත වසෙන පුච්ඡාපිවයං විසාර්ජනවිවයඤ්ඤා දසෙත්තො ඉද්දති සුත්තත්ත රෙසුපි පුච්ඡාපියස්සජ්ජනවිවයානං තයං දසෙත්තො එවං පුච්ඡි තබ්බං. එවං විසාර්ජිතබ්බතාති ආහ. තත් එවන්ති ඉමිතා නයෙන.

සුචරිතබලනති පුච්ඡා කාතබ්බා. ආවිකක්ඛනබ්බා වා. විවෙචෙනබ්බාති¹ අනේවා. එවං විසංජ්ඣතබ්බනති එත්ථාපි එසෙව නයො. සුත්තාසාමානි ආදි අනුගීතිවිවයාදිදස්සනං. අනුගීති අත්ථො බ්‍රහ්මඤ්ඤානො ව සමානෙනබ්බාති² සුත්තානතරදෙසනාසම්මානා අනුගීති අත්ථො බ්‍රහ්මඤ්ඤානො ව සංවණ්ණියමානෙන සුත්තෙන සමානා සද්ධි කාතබ්බා. තස්මිං වා සුත්තෙ සමා ආනෙනබ්බා. අත්ථාපගනනති අත්ථො අපෙතං. අසම්මානිත්ථං වා දසදුමුත්ථංදිවචනං විය. තෙනෙ වාහ. සම්මානප්‍රාපං භවතීති. එතෙන අත්ථස්ස සමානෙනබ්බතාය කාරණමාහ. දුග්ගතික්ඛිත්තස්සාති අසම්මානුත්තස්ස. දුග්ගසොති දුක්ඛෙන තෙනබ්බො. තෙත්ථං වා අසක්ඛාණේයා. බ්‍රහ්මඤ්ඤානො ව සමානති³ සභාවතීරුත්තිසමුපෙතං.

එවං අනුගීතිවිවයං දස්සෙත්වා නිද්දෙසවාරෙ සුත්තාසාමානි පවිච්ඡොති සම්බිත්තෙන වුත්තමත්ථං විහර්තුං. සුත්තං පවිච්ඡිතබ්බනති වත්ථා තස්ස විචිතනාකාරං දස්සෙන්නො කිං ඉදං සුත්තං ආහවච්චනා?තති ආදිමාහ. තත්ථ ආහවච්චනනති භගවතො ආනකරණාදිං ආහවච්ච අභිගනත්වා පවත්තවචනං. සම්මාසද්ධිබ්බෙන සාමං දෙසිතසුත්තනති අනේවා. අනුසංස්ථවචනනති සාවකභාසිතං. තං හි භගවතො වචනං අනුසංස්ථවචනනතො අනුසංස්ථවචනනති වුත්තනති. නිගාමනති යථාරුතවසෙන සද්ධතබ්බත්ථං. නෙසාසත්ථනති නිබ්බරෙත්වා ගහෙනබ්බත්ථං. සංකිල්පසංගාමිණනති ආදීතං පදානං අනේවා⁴ පඨානවාරවණ්ණනායං ආවිභවිස්සති. යස්මා පන භගවතො දෙසනා සොළසවිධෙ සාසනපඨානෙ එකං භාගං අභර්නති නාම තත්ථි තස්මා සොපි නයො විවෙතබ්බ භාවෙන ඉධ නික්ඛිත්තො. කුභිං ඉමස්ස සුත්තස්සාති ඉමස්ස සුත්තස්ස කස්මිං පදෙසෙ ආදිමජ්ඣපරියොසානෙනසු. සබ්බාති සම්මානි පසංසිතබ්බානිති දුක්ඛසම්මං සුත්තස්ස කුභිං කස්මිං පදෙසෙ කස්මිං වා පදෙ පසංසිතබ්බං නිබ්බරෙත්වා විවෙතුං? සමුදයසම්මං නිරෝධසම්මං මග්ගසම්මං කුභිං පසංසිතබ්බං දඨබ්බං නිබ්බරෙත්වා විවෙතුං?තති එවං සබ්බාති සම්මානි උච්චිත්වා විවෙතබ්බානිති අබ්භාසො. ආදිමජ්ඣපරියොසානෙනති එවං සුත්තං පවිච්ඡිතබ්බනති ආදිතො මජ්ඣිමෙකෙ පරියොසානතො ව එවං ඉමිනා පුච්ඡා විවයාදි නයෙන සුත්තං පවිච්ඡිතබ්බනති අනේවා. එත්ථ ව පුච්ඡා විසංජ්ඣතපුරුෂාපරානුගීතිවිවයා පාළියං සරුපෙනෙව දස්සිතා. අස්සාදදිවිවයො පන සම්මානිබ්බරණ්ණබ්බෙන නයෙන දස්සිතො. සො නිද්දෙසවාරෙ වුත්තනසෙනෙව වෙදිතබ්බො තබ්බිව සෙනෙව ව පදවිවයො සිඬොති.

විවිධාකාරවිභව්‍යවස්ථාපනා
ති සී තා.

1. සී. I. & II. විවෙචිතබ්බාති. (විවෙතබ්බො?) 2. සමානසිතබ්බා. (තෙත්ථිපාළි)
3. අත්ථබ්‍රහ්මඤ්ඤානො ව. (තෙත්ථිපාළි) 4. ම. III ආදීතං අනේවා.

හඬ නගමො යුනිනිහාගේ? ති ආදි යුනිනිහාරවිහලෙහි. තන් කිං ගොසෙති? යුනිනිහාරයා විසයං පුච්ඡති. කො පනෙනසා විසයො? අතථාකාරෙන¹ ගගගමානා සුතතන්වා විසයො. තෙ හි තෙන සාතිසයං යථාවතො යුනිනිහාරණෙන යොජෙනබ්බා. ඉතරෙසුපි අයං හාඤ ඉච්ඡිතො ඵලි. තං පන භුතකථනමත්තං හොති. යසමා පනායං යුනිනිගවෙසනා නාම න මහාපදෙසෙන විනා තස්මා යුනිනිහාරං විහජ්ජෙනා තස්ස ලක්ඛණං තාව උපදිසිතුං චගනාගේ මහාපදෙසාති ආදිමාහ.

තන් මහාපදෙසාති මහාඅපදෙසා. බුඩ්ධාදයො මහනෙත අපදිසිත්වා චුත්තාති මහාකාරණාතිති අර්ථො. අථවා මහාපදෙසාති මහාමිකාසා. මහනනාති ධම්මස්ස පතිදානාතිති චුත්තං හොති. තත්තායං වචනර්ථො. අපදිසිත්තිති අපදෙසො. බුඩ්ධා අපදෙසො ඵතස්සාති බුඩ්ධාපදෙසො. ඵස නයො සෙසෙසුපි. සංචුඛා මෙතං භගවතො සුතතති ආදිනා කෙනවි. ආභතස්ස ගන්ධස්ස ධම්මොති වා අධම්මොති වා විතිච්ඡයනෙකාරණං. කිං පන තතති? තස්ස තථා ආභතස්ස සුතෙනා තරණාදි ඵලි. යදි ඵලං කථං වත්තාඤති? අපදිසිතබ්බහෙදතො. ධම්මස්ස හි වෙ සම්පදයො භගවා සාවකා ව. තෙසු සාවකා සංඝ ගණ පුග්ගලවසෙන තිවිධා. ඵලමචුඛා මයංයං ධම්මො පටිග්ග තිතොති අපදිසිතබ්බානං හෙදෙන වත්තාඤ. තෙනාහ:-බුඩ්ධා පදෙසො-සෙ-ඵකපෙත්ථපදෙසොති. හානි පදබ්බාසුත්තාතිති කෙනවි ආභතසුතතස්ස පදනි බ්බාසුත්තාති ව. අන්තපදනිවෙච්ච බ්බාසුත්තපදනිවොති. අර්ථො. සංවණ්ණකෙන වා සංවණ්ණනාවසෙන ආහරියමානාති පදබ්බාසුත්තාති. සුතෙන ධනාරොගබ්බාතිති සුතෙන අනුප්පවෙස්සිතබ්බාති. සංඝස්ස ධනබ්බාතිති සංඝජෙනබ්බාති. උපනික්ඛිපිතබ්බාතිති පනක්ඛිපිතබ්බාති. සුතතාදිති දස්සෙතුං කතමස්මිනති ආදිචුත්තං. තන් යසමා භගවතො වචනං ඵකගාථා මත්තමයි සම්චිතිච්ඡත්තං. තස්මි තස්මා සුතතති පදස්ස අන්තං දස්සෙතුං චතුසු අසිසස්සෙච්චසුති චුත්තං. අභිකථායං පන තිංහි පිටකානි සුතතති චුත්තං. තං ඉමිනා නෙතර්වචනෙන අසුද්ද දත්ථි සංඝජති වෙච්ච සමෙති වාති දඨබ්බං. යාවදෙච්ච අනුපාද පරිතිබ්බාණන්වා භගවතො දෙසනා, සා ඵකනෙතන රුහාදි කිලෙසචුපසමං වදනිති විනාසෙති පදස්ස අන්තං දස්සෙනො ග්ගවිනාසෙති ආදිමාහ. විතයොති හි කාරණං රුහාදි චුපසම තිමිත්තං ඉධාධිපෙත්තං. යථාහ:-

“යෙ බො තිං හොතමි! ධම්ම ජනෙග්ගාසි ඉමෙ ධම්මා සරුහාය සංවත්තනති නො විරුහාය සංඝෙසුගාය සංවත්තනති නො විසංඝෙසුගාය ආවයාය සංවත්තනති නො අපවයාය මතිච්ඡතාය

සංවත්තනනි නො අපට්ඨත්තාය අසනතුඝ්ඨාය සංවත්තනනි නො සනතුඝ්ඨාය සඛගණිකාය සංවත්තනනි නො පටිවෙකාය කොසජ්ජාය සංවත්තනනි නො විරියාරමායාය දුඛාරතාය සංවත්තනනි නො සුභරතායාති එකංසෙන ගොතමි! ජානෙය්‍යාසි නෙසො ධම්මො නෙසො විනයො නෙතං සන්ත්‍රිසාසනනනි. යෙ ච ඛො තිං ගොතමි! ධම්මො ජානෙය්‍යාසි ඉමෙ ධම්මා විරුගාය සංවත්තනනි නො සරුගාය විසඤ්ඤායාය සංවත්තනනි නො සඤ්ඤායාය අපවයාය සංවත්තනනි නො ආවයාය අපට්ඨත්තාය සංවත්තනනි නො මභිච්ඡත්තාය සනතුඝ්ඨාය සංවත්තනනි නො අසනතුඝ්ඨාය පටිවෙකාය සංවත්තනනි නො සඛගණිකාය විරියාරමායාය සංවත්තනනි නො කොසජ්ජාය සුභරතාය සංවත්තනනි නො දුඛාරතායාති එකංසෙන ගොතමි! ජානෙය්‍යාසි එසො ධම්මො එසො විනයො එතං සන්ත්‍රිසාසනනනි.”^a ධම්මනායකනි පදස්ස අත්ථං දස්සෙත්තුං පටිවච්ඡමුප්පාදෙති වුචතං. පටිවච්ඡමුප්පාදෙ හි “සිතාච සා ධාතු ධම්මසිත්තා ධම්මනියාමතාති”^b වුනෙතා. ධම්මනායං උපතික්ඛතිසිත්තබ්බානිති ඉදං පාළියං නත්ථි. අත්ථදස්සනවස්සෙන පන ඉධ වුත්තනනි දඤ්ඤං. එත්ථ ච පචතති. නිවතති. තදුපායඤ්ච බාධකාදිභාවෙ නියතං පරිදීපෙතො සුතො ඕතරති නාම. එකතෙනන රුගාදිකිලෙසවිනයං වදනො විනයෙ සන්දිස්සති නාම. තථා සස්සතං උචෙත්ථදඤ්ච වජේත්ථා එකත්තනායාදිපරිදීප තෙත සභාවධම්මානං පච්චයපච්චසුප්පත්තභාවං විභාවෙතො ධම්මතං න විලොමෙති නාම. එවංවිධො ච කාමාසවාදිකං ආසවං න උප්පාදෙතිති ඉමමත්ථං දස්සෙතො යදි චතුසු අවිසේසවෙසුති ආදිමාහ. නනු ච අනුලොමතො පටිවච්ඡමුප්පාදෙ පචතති පටිලොමතො නිවතති සො වත්තාරි අරියස්චිවාති අනුප්පවිඤ්ඤා කස්මා ඉධ විසුං ගතිතොති? සච්චමෙතං. ඉධ පන විසුං ගහණං ධම්මානං පච්චයායත්තවුත්තදස්සනෙන අනිච්චපච්චයලක්ඛණං අසමත්ථපච්චයලක්ඛණං නිරිතපච්චයලක්ඛණඤ්ච විභාවෙත්ථා තෙසං උදයවත්තතා තතො එව වයවත්තතා තදුභයෙන අනිච්චතා උදයබ්බයපටිපිළණෙන දුක්ඛතා අනත්තතාති තිලක්ඛණසමා යොගපරිදීපති සබ්බදිසිගතකුමතිවිබංසතී. අනඤ්ඤාසාධාරණා සාසනසම්පත්ති පකාසිතා ගොතීති දස්සනත්ථං.

එත්ථ ච සුත්තං සුත්තානුලොමං ආවරියවාදෙ අධ්‍යතනොමතිති ඉදං චතුක්ඛං වෙදිතබ්බං. තත්ථ සුත්තං නාම තිස්සො සඛනීතියො ආරුල්ලානි තිණි පිටකානි. සුත්තානුලොමං නාම මහාපදෙසා. යං අනුලොම කපපියනනි වුචති. ආවරියවාදෙ නාම අභිකථා. අත්තනොමති නාම නයග්ගාගෙන අනුබුදියා අත්තනො පටිභානං. තත්ථ සුත්තං අප්පට්ඨිකායං. තං පටිබාහනෙත්ත සත්ථාච පටිබාහිතො

a. මහාවග්ගපාළි-තික්ඛතික්ඛතික.

b. අභිතුත්තරතිකාය-තික්ඛතිපාන.

ගොති. අනුලොමකප්පියං පන සුතෙන න සමෙනාමෙව ගහෙ තබ්බං. න ඉතරං. ආවරියවාදොපි සුතෙන න සමෙනො එව ගහෙතබ්බං. න ඉතරෙ. තථා අත්තනොමති. සා පන සබ්බ දුබ්බලාති.

ඉදුති යදන්තං ඉධ චත්තරෙ මහාපදෙසා ආභතා තං දසෙය්‍යං චතුති මහාපදෙසෙහිති ආදි වුත්තං. තත්ථ සං සනති යං යං අත්ථාතඤ්ච ධම්මජාතඤ්ච. සුජ්ජනිති යථාචුත්තෙහි චතුති මහා පදෙසෙහි සුජ්ජති. සෙන සෙනාති යෙන යෙන කාරණෙන. සථා සථාති යෙන යෙන පකාරෙන. නං නං ගහෙතබ්බනති සංවණ්ණිය මානෙ සුතෙන ආභතෙන කාරණෙන පසඤ්චෙන පකාරෙන ච සුත්තතො උඬ්ඨිත්වා සංවණ්ණනාවසෙන ගහෙතබ්බනති අත්ථො. තෙන චතුමහාපදෙසාවිරුධාය සුත්තතො අත්ථො නිබ්බ රෙත්වා සුත්තනිශාරයොජනා කාතබ්බාති දසෙය්‍යති.

ඉදුති තං සුත්තනිශාරණං දසෙය්‍යං. පඤ්ඤාං පුච්ඡගොනාති ආදි ආරම්භං. තත්ථ කති පද්ධතීති කිතඤ්ඤාති පද්ධති? පටිසංඝාතාති නිබ්බන්ධනති පද්ධතං අත්ථං දසෙය්‍යං විමෙවනබ්බනති වුත්තං. යත්තකාති පද්ධති යථාධිපෙය්‍යතං අත්ථං අභිවදන්ති තත්තකාති පද්ධති තදන්තෙසං කසං ඤාතුං ඉච්ඡිතත්තා එකො පඤ්ඤාති වුච්චති. තාති පන එකභාසායං යදි වා සබ්බාති පද්ධති යාව යදිවා එකං පදං එකං අත්ථං අභිවදති එකොයෙව පඤ්ඤාති ඉමමත්ථං දසෙය්‍යති යදි සබ්බා තීති ආදිනා. නතති තං පඤ්ඤං. අඤ්ඤාතබ්බනති ආජාතිතබ්බං. කිං ඉමෙ ධම්මා?ති ආදි ආජාතනාකාරදසෙය්‍යනං. තත්ථ ධම්මාති පරියත්තිධම්මො. නානි ක්වාති නානාඅත්ථං.

පුච්ඡාගාථායං අයං පදත්ථො. කෙනසංසුඛාගතො ලොකොති අයං සත්තලොකො වොරෙ විය වොරසාතකෙන කෙන අභිගතො? චරියතීති අත්ථො. කෙනසංසු පටිච්චාදිතොති මාලුචලතාය විය නිසසිතරුකො තෙන ලොකො අපේක්ඛාත්ථො? කෙන සලෙඤ ඛනිණිණොති කෙන විසපිතවුරපෙය්‍යන විය සරිරඛනතරතිමුග්ගෙන සලෙඤ අනුප්පවිසො? කිසංසුපාසිතොති-කිසං තෙන කාරණෙන. සුපාසිතො සත්තාපිතො ලොකො? ඤාති පදං සබ්බත්ථ යොජෙ තබ්බං. ගොති චත්තාරි පද්ධති. පඤ්ඤසද්ධපෙක්ඛාය පුලිච්ඡ නිදද්දෙසො. විසංසුජ්ජනීති එතෙන විසංසුජ්ජනතො තයො පඤ්ඤාති ඤායතීති දසෙය්‍යති.

නක්ඛාති විසංසුජ්ජනාථායං. දුතියපාදෙ වුත්තා ජග්ග ච පඨම පාදෙ වුත්තං මරණඤ්ඤාති ඉමාති මෙ. සඬ්ඛනායං පඤ්ඤාකවකිසං සඬ්ඛනොති උක්ඛියති එතෙහිති සඬ්ඛනලක්ඛණාති. වුත්තං හෙතං භගවතා:- “තිඤ්ඤාති භික්ඛවෙ! සඬ්ඛනං සඬ්ඛනලක්ඛණාති. උප්පාදෙ පඤ්ඤායති වයො පඤ්ඤායති සීතං අඤ්ඤාපත්තං

පඤ්ඤායති”¹ති.^a තෙන වුත්තං ජණ්ණං සීනාසං අඤ්ඤාථතං. මරණං චසොති එත්ථ ච සීතසං අඤ්ඤාථතනනි එතෙන බන්ධපබන්ධසං පුබ්බාපරවිසෙසො ඉධ ජරං. න බණ්ඩනීති දසොති. මරණං වයොති ඉමිනා ච තිසොං මනො ඵුසොං මනොති එවං ලොකෙ වුත්තං සමමුතිමරණං දසොති. න බණ්ණිකමරණං සමුවෙත්ථ මරණං වා. ඉදුති තෙ තයො පඤ්ඤාති වුත්තමත්ථං සුතතිවසෙන දසොතුං ජණ්ණ මාති ආදි වුත්තං.

තත්ථ යෙභුගොසන ජණ්ණසං මරණදසංනතො ජරමරණානං නාතතං අසමපට්ඨත්මානං පති තෙසං නාතතතදසංනත්ථං ගබ්බගභාපි හි මිසනාති වුත්තං. ඉදං වුත්තං හොති යථාධිපෙත ජරවිරහිතසං මරණසං දසංනතො අඤ්ඤා ජර අඤ්ඤං මරණනති. තෙතෙවාහ-න ච තො ජිණ්ණාභවනාති. කිඤ්ච භියො? නොවලසං මරණසං දිඨතතා අඤ්ඤා ජර අඤ්ඤං මරණං යථා තං දෙවා නුතති ඉමමත්ථං දසොති අපි ච දෙවානනති ආදිනා. අනුත්තරි මනුසංධමෙත ච තිකිච්ඡතෙන සක්කා ජරය පටිකාරං කාතුං න තථා මරණසංති එවමි ජරමරණානං අත්තො නාතතං සමපට්ඨත්තබ්බනති දසොතුං සක්කතොවාති ආදි වුත්තං. තත්ථ සක්කතොති සත්තතෙ. සක්කාති අත්තො. පටිකමමනති පටිකරණං. නනු ච මරණසංපි පටිකාරං කාතුං සක්කා ඉභිපාදහාවනාය වසිභාවෙ සති?ති වොදනං මනසිකත්වා ආහ අඤ්ඤාත්‍රෙව ඉඛි මනනානං ඉඛිවිසසාති. වුත්තං හෙතං හගවතා:-“යසං කසංචි ආතඤ්ඤ! වතතාණං ඉභිපාද හාවතා බහුලිකතා යානිකතා චක්ඛිකතා අනුසිතා පරිචිතා සුසමාරඬා සො ආකඛමානො කප්පං වා තිශේය්‍ය කප්පාවසෙසං වා”²ති.^b කොපනෙත්ථ කප්පො? නො කප්පා වසෙසොති? කප්පොති ආයුකප්පො. යසමිං තුසමිං හි කාලෙ යං මනුසානං ආයුප්පමාණං තං පරිපුණ්ණං කණ්ණෙනා කප්පං තිඨති නාම. අපං වා භියොති වුත්තං පන වසංසතාදිතො අතිරේකං තිඨනොතා කප්පාවසෙසං භීඤ්ඤා නාම. යදි එවං කසමා ඉතිමනොතා වෙතොවසිප්පතතා බිණ්ණවා ලොකහිතත්ථං තථා න තිඨතති? බන්ධබ්බාතසං දුක්ඛහාරසං පරිඤ්ඤාතතතා අනුසුක්ක තාය ච පටිප්පසංඛසමුත්ප්පකකා හි තෙ උත්තමපුරිසාති. වුත්තං හෙතං ධමමෙතොපතිනා:-

“නාහිනඤ්ඤ මරණං. නාහිකඛ්ඛාමි ජිවිතං,

කාලඤ්ඤ පටිකඛ්ඛාමි වෙතනං³ හතකො³ යථා”ති.

යථා ජරමරණානං අඤ්ඤාමඤ්ඤං අත්තො නාතතං එවං තෙහි තණ්හාය ච නාතතෙත දසසිතෙ තයො පඤ්ඤාති ඉදං සිජ්ඣනීති තං දසොතුං යං මනාති ආදිමාහ. තත්ථ යසමා

a. අභ්‍යුත්තරනිකාය-තිකතිපාත.

b. දිසතිකාය-මහාපරිනිබ්බාණසුත්ත.

1. ම. I. & II. නිබ්බිසං.

2. ම. III. භවකො.

තණ්හාය අභාවෙපි සති ජරාමරණං ලබ්බති ඛිණාසවසනනානෙ තසමා අඤ්ඤං ජරාමරණං අඤ්ඤා තණ්හාති ඉමමන්මාග. දිස්සනති විතර්ගා ජීර්ණතාපි මිසනතාපිති. තනු ව තණ්හාපි ජරණතිජ්ජන සභාවාති? සචං. න ඉදං ජරාමරණං ඉධාධිපොතනති වුත්තො වායමන්තො. සදි මාති ආදිනා ජරාමරණතො තණ්හාය අනඤ්ඤතො දොසං දසොසති. යොබ්බනඨාපි විගතතණ්හා සිසුං. න ඉදං යුත්තනති අධිප්පායො. ජරාමරණමපි සියා දුක්ඛස්ස සමුදයො තණ්හාය අනඤ්ඤතො සතීති අධිප්පායො. නච සියා තණ්හා දුක්ඛස්ස සමුදයො ජරාමරණතො අනඤ්ඤතො සතීති භාවො. නති ජරාමරණං දුක්ඛස්ස සමුදයො තණ්හා දුක්ඛස්ස සමුදයො. තසමා වෙදිතබ්බං ඵත්තසමන්තො නාතත්තනති අධිප්පායො. යථා ව තණ්හා මග්ගවජ්ඣා ඵලං ජරාමරණමපි සියා මග්ගවජ්ඣා තණ්හාය අනඤ්ඤතො සති. යථා ව ජරාමරණං න මග්ගවජ්ඣා නථා තණ්හාපි සියාති අයමපි නයො වුත්තො ඵවාති දඨබ්බං.

ඉමාස යුත්තීසාති ඉමාය යථා වුත්තාය උපපත්තියා. අඤ්ඤා මහෙඤ්ඤාතීති අඤ්ඤාති අඤ්ඤාති කාරණුපපත්තීති. අත්තො චෙ අඤ්ඤාත්තං තදඤ්ඤමපි බ්‍රහ්මජ්ජනතො ගවෙසිතබ්බනති අත්තො. ඉමෙසං ධම්මානං අත්තො ඵත්තනති ඉමමෙවන්. න ගිසුජ්ජනීති ආදිනා විවරති. නාණ්හාස අධිප්පායෙ අපටිසුරමානති ඉච්ඡිතාලාභමාහ. තෙන ඉච්ඡාතණ්හානං අත්තො ඵත්තනං වුත්තං හොතිති. ඵත්තන නති යුජ්ජනී ඉච්ඡාය ව තණ්හාය ව අත්තො අඤ්ඤාත්තනති යථා ඉදං වචනං සමන්තං. හොති¹ ඵලං. ඉච්ඡා විපරියායෙ ආසාතවජ්ඣු කොධො උපනාහො ව උපපජ්ජනීති ඉදමපි සමන්තං. හොති.¹ න තථා ජරාමරණවිපරියායෙති ජරා මරණතණ්හානං අත්තො අඤ්ඤාත්තමපි සමන්තං. හොතිති ඵත්තමන්. දසොසති ඉමාස යුත්තීසාති ආදිනා.

යදි ඉච්ඡාතණ්හානං අත්තො අනඤ්ඤාත්තං අථ කසමා සගවතො ඉමස්සා ගාථාය විධා වුත්තාති? තත්ථ පරිභාරමාග සං පභිදනති ආදිනා. තත්ථ සනති ක්‍රියා පරාමසනං. අභිලිපිතනති වුත්තං යං ඉදං අභිලපනං ඉදං බාහිරනං රූපාදිනං චන්ද්‍රිතං ආරම්භ වසෙන ආරම්භකරණවසෙන වා යොජෙතබ්බං. මිහි ධුමෙමිතිති මිහි පකතිති. කා පන තා පකතියො ති? අපත්තස්ස විසයස්ස ඵසනවසෙන ඉච්ඡා. පත්තස්ස අපත්තස්ස වා පාතුකාමතාවසෙන තණ්හා. අයමෙනාසං² විසෙසො. යදිපි ඵලං තථාපි සබ්බා තණ්හා රූපාදිවිසයං ගිලිචා පරිනිඨපෙචා ගහණෙන ඵකසවා ඵවාති දසොනොසනා සබ්බාපි තණ්හා අපෙක්ඛාසානලක්ඛණෙන ඵක ලක්ඛණාති ආහ. ඉදති තමන්. උපමාය පකාසෙනොසනා සබ්බො අගතීති ආදිමාග. තං සුවිඤ්ඤායාමෙව.

අයං පන න කෙවලං තණ්හා ආරම්භේ පවතතිවිසෙසෙන විහි එව නාමෙහි වුත්තා. අථබො අනෙකෙහිපි පරියායෙහිති දක්කන්තං ඉච්ඡාතිපිති ආදි වුත්තං.

තත්ථ ඉච්ඡන්ති තාය ආරම්භොතිති ඉච්ඡා. තණ්හායනසේන නණ්හා. පිළාජනනතො දුරුඛාරණතො ච විසපිතං සලලං විශාති සලලං. සන්තාපනසේන මූපාසනා. ආකසින්නසේන සිසසොතා සරිතා විශාති සපිනා. අලලසේන වා සරිතා. “සරිතාති සිනෙහිතාති ව සොමනස්සාති භවන්ති ජනතුනො”ති^a හි වුත්තං. අලලාතිවෙව සිතිඛාතිවාති අයමෙත්ථ අත්ථො. විසතතිකාති විසතාති විසතතිකා. විසවාති විසතතිකා. විසමාති විසතතිකා. විසාලාති විසතතිකා. විසකක්කතිති විසතතිකා. විසංවාදිකාති විසතතිකා. විසංගරතිති විසතතිකා. විසමුලාති විසතතිකා. විසඵලාති විසතතිකා. විසපරි හොගාති විසතතිකා. විසතා වා පන සා තණ්හා රූපෙ සද්දෙ ගනෙඤ රසෙ ථොඨබ්බෙ ධම්මෙ කුලෙ ගණේ විසතා විත්තාති විසතතිකා. සිනෙහනවසෙන සිනෙහො. නානාගතීසු කිලමුද්දපාද තෙන කිලමපො. පලිවෙස්නසේන ලතා විශාති ලතා. “ලතා උබ්බිජ්ජතිස්සති”ති^a හි වුත්තං. මමන්ති මඤ්ඤනවසෙන මඤ්ඤනා. දුරගතමපි ආකසිතිනා ඛනිකසේන ඛනෙකා. ආසිංසනසේන¹ ආසා. ආරම්භරසං පාතුතාමතාවසෙන පිපාසා. අතිනන්දනසේන අභි නන්දනා. ඉතීති එවං ආරම්භේ පවතතිවිසෙසෙන අනෙකෙහි නාමෙහි ගග්ගමානාපි සබ්බා නණ්හා අපේක්කාසානලක්ඛණෙන එක ලක්ඛණාති යථා වුත්තමත්ථං නිගමෙති.

පුත තණ්හාය අනෙකෙහි නාමෙහි ගතිතභාවමෙව සථාවාති ආදිතා උපවයෙන දසෙසති. තත්ථ චෙවචතනෙති චෙවචතනාර විභවෙන. ආසා ච පිගාති ගාථාය අත්ථං තත්ථෙව වණ්ණධිස්සාම. අවිගතග්ගස්සාති ආදීසු රඤ්ජනසේන රාගො. ඡන්දනසේන ඡන්දො. පියායනසේන පෙමං. පරිදගනසේන පපිදගොති තණ්හාව වුත්තා. තෙනෙවාහ නණ්හාය එතං චෙවචතනති. එවං යුජ්ජතීති එවං ඉච්ඡාතණ්හාතං අත්ථො අනඤ්ඤතතා තයො පඤ්ඤාති යං වුත්තං තං යුජ්ජති යුතතියා සංගච්ඡතීති අත්ථො.

එවං කෙතනිසුඛාහගො ලොකොති ගාථාය තයො පඤ්ඤාති පඤ්ඤතතගභාවෙ යුතති. දසෙසතො ඉද්දති අඤ්ඤති පකාමරති යුතතිගවෙසනං දසෙසන්තො සගෙඛා දුක්ඛපමාගෙති ආදිමාහ. තත්ථ දුක්ඛපමාගෙති දුක්ඛපමාවතති. කාමනණ්හාසබ්බාරමුලකොති කාම තණ්හාපච්චයසබ්බාරණෙකොති යුජ්ජතීති අභිපපායො. නිබ්බිදු පමාගෙති නිබ්බිදුපවතති. කාමානං විපරිතාමඤ්ඤථාභාවා උපපජ්ජ

a. ධම්මපද-තණ්හාවග්ග.

1. ම. III. ආසිංසනසේන:

මාතෘ අනභිරුති සද්ධන්තිබ්බිදා ව. කාමගණනාපරික්ඛාරමුලකොති කාමතණ්හාය පරික්ඛාරභූතවජ්ජුකාමගෙනුකො. තත් අනභිරුති සම්බන්ධා නිබ්බිදා කාමතණ්හාපරික්ඛාරමුලිකා. න සද්ධන්තිබ්බිදාති සබ්බො නිබ්බිදුපචාරො කාමතණ්හාපරික්ඛාරමුලකොති න පන යුජ්ජනිති වුත්තං. ඉමාස යුත්තිසාති නයං දසෙසති. ඉදං වුත්තං හොති. යථා පඤ්ඤාතත්තයභාවෙ යුත්ති වුත්තං යථා ව දුක්ඛපචාර නිබ්බිදුපචාරෙසු එවං ඉමාස යුත්තිසා ඉමිනා යොගෙන නයෙන අඤ්ඤාමඤ්ඤාති කාරණෙහි තත්තංපාප්‍රිපපදෙසෙ අනුරූපෙහි අඤ්ඤාථා අඤ්ඤාති හෙතුති යුත්ති ගවෙසිතබ්බාති.

ඉද්දති තං තයදසසනං සබ්බිත්තනති විජාරතො විහජ්ජිතා දසෙසතුං සථාහි භගවාති ආදි ආරඬං.¹ තත්තං සබ්බෙපජෙතො. රුගදෙසමොගවර්තනං යථාක්කමං අසුභමෙත්තාපච්චයාකාරකථා රුගාදිවිතයනතො සප්පායාති අයං සාසනායුත්ති. එවමවසිතෙ යදි රුගවර්තසා මෙත්තාවෙතොවිමුත්තිං දෙසෙය්‍ය සා දෙසනා නයුජ්ජනි අසප්පායභාවතො. තථා සුඛාපරිපදදදෙයොති. නනු ව සුඛාපරිපදදදෙයො පරිපත්තියා. සමභවනති න දෙසනායාති? සච මෙතං. ඉධ පන රුගවර්තොති තිබ්බකිලෙසො රුගවර්තොති අබ්පෙපතො. තසා දුක්ඛාය පරිපදාය භාවනා සමිජ්ඣති. යසා ව දුක්ඛාය පරිපදාය භාවනා සමිජ්ඣති තසා ගරුතර අසුභ දෙසනා සප්පායා. යසා ගරුතර අසුභදෙසනා සප්පායා න තසා මිඤ්ඤිලෙසසා විය ලුහුකතරුති ඉමමත්තං දසෙසනො ආහ:- සුඛං වා පටිපදං දෙසෙසා න යුජ්ජනි දෙසනාති. ඉමිනා නයෙන සෙසපදෙසුපි යථාසමභවං අත්තො වත්තබ්බො. එත් ව අයුත්ත පරිහාරෙන යුත්තිසමගිගමොති යුත්තිවිවාරණාය අයුත්තිපි ගවෙසි තබ්බාති වුත්තං. සදි හි-පෙ-න යුජ්ජනි දෙසනාති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. එවං සං කිඤ්ඤිති ආදි යුත්තිහාරයොජනාය තයදසසනමෙව.

තත් එවනති ඉමිනා නයෙන. සං කිඤ්ඤිති අඤ්ඤාමපි යං කිඤ්ඤි. අනුරූපසසාණනති පහාණසා අනුරූපං. පහාණ සමත්තනති අත්තො, සුත්තෙ අනවසෙසානා පදත්තං. අනුපද විවාරණා විවයො හාරො. විවයහාරසංවණ්ණනාය නිඛාරිතෙසු අත්තෙසු යුත්තිගවෙසනං සුකරනති ආහ සබ්බත්තං. විවසෙන භාරෙන විවිතිධා යුත්තිහාරෙන සොජෙතබ්බනති. සාමන්තා ඤ්ඤාණසා යුමිති සංවණ්ණනායා ආවරිතසා යං ඤ්ඤං යං පරිහාණං තසා යත්තකො විසයො තත්තකො යුත්තිහාරවිවාරොති අත්තො. තං කියා හෙතු? අනත්තතයො සමත්තහඤ්ඤො විමද්දකමො විවිත්තදෙසනො ව සබ්බෙමාති.

එවිං තයදස්සනවසෙතොව සුත්තනිකායාපඤ්ඤා දස්සනාති තං බ්‍රහ්මවිහාර ඵලසමාපත්ති නවානුප්‍රබ්බසමාපත්තිවසිභාවෙති විහරිතො දස්සතුං මේඤ්ඤාපිභාසිඤ්ඤා සන්තොති ආදි ආරාමං. තත්ත්ව මේඤ්ඤා පිභාසිඤ්ඤාති මේඤ්ඤාපිභාරාගිනො. සන්තොති සමානස්ස, තථා භූතස්සාති අන්තො. බ්‍රහ්මාදෙති පදෙසො. විඤ්ඤා පටිඤ්ඤාය ධම්මානිති විඤ්ඤා අභිගම්ඤ්ඤාති. යත්ථා පන කුසලාකුසලානං ධර්මානං අනුබ්බං අවර්ගං පවත්ති නාම තත්ත්ව, තත්ත්ව සමාපත්තිනො වුදානස්ස අපරිභාගෙති දස්සනත්ත්වං ධම්මානිති වුදානං. න සුඤ්ඤාති දෙසනාති බ්‍රහ්මාදපටිපක්ඛයනා මේඤ්ඤාය තාදිසි කථා න සුත්තනිකා අන්තො. බ්‍රහ්මාදෙ පභාසං අභිගමං ගම්මානිති සුඤ්ඤාති දෙසනාති යථා වුදානකාරණතො එව අයං කථා සුත්තනිකා. සෙසවාරෙප්පි ඉමිනාච නයෙන අන්තො වෙදිනබ්බො. අනුත්තරානං එව වණ්ණසිංහං. අනිමිත්තපිභාසිඤ්ඤාති අනිවානුපස්සනාමුඛෙත පටිලඛප්ලසමා පත්තිවිහාරස්ස. නිමිත්තානුසාරිති සම්බාරතිමිත්තනානුසාරි. නොන නොනොති නිවාදිප්ප යං යං පටිඤ්ඤා තෙන තෙනෙව නිමිත්තෙන. අසමිති විගහනාති පඤ්ඤා උපාදානකඛිකෙප්ප දිසිමානවසෙන යං අසමිති මඤ්ඤාති, තං විගහං. තමෙවත්ත්වං විවරති අසමිත්තමිති න සමනුපස්සාමිති. විවිධිත්වා කථංකථා සලලනාති විතය කුසකුට්ඨස්සාපි කථං කථනාති පවත්තිසම්භාවතො විවිධිත්වාපදෙන විසෙසිතං. න සුඤ්ඤාති දෙසනාති විවිධිත්වාය පභාසෙකසම්භාවතො න සුත්තනිකා කථා. පටිඤ්ඤා සමාපත්තිස්සාති පටිපඤ්ඤාන සමබ්බිතො. කාමරූපාදි විසෙසාය සංවත්තනාති න සුඤ්ඤාති යත්ථා නිවරණෙප්ප අප්පතිණෙප්ප පටිපඤ්ඤානස්ස උපවාරෙපි න සමපඤ්ඤාති පඤ්ඤා සමානං තත්ත්ව කාමරූපාදි විසෙසාය දුතියස්සානාය සංවත්තනාති න සුත්තනිකා කථා. යථාලඛස්ස පන පටිපඤ්ඤානස්ස කාමරූපාදි පරිසුදානප්පත්තො, භානාය සංවත්තනාති සුඤ්ඤාති දෙසනා සුත්තනා කථාති. එවං සම්බත්ත්ව යොජෙතබ්බං. අවිනාශකසංගතො සඤ්ඤා මනසිකානාම නාම සහ උපවාරෙන දුතියස්සානධර්මො. ආරම්භකරණන්තොගෙත්ත්ව සහගත සඤ්ඤා. භානායාති පටිපඤ්ඤානතො පරිහානාය. විසෙසායාති දුතියස්සානාය. ඉමිනා නයෙන තත්ත්ව තත්ත්ව භානානාති විසෙසොති ව වුදානධර්මො වෙදිනබ්බො. විනාශකවිචාරසංගතොති පටිපඤ්ඤාන ධර්මො කාමාවචරධර්මො එව වා. උපෙක්ඛාසුඛසංගතොති උපවාරෙන සමි. දුතියස්සානධර්මො.¹ තත්ත්වස්සානප්පත්තො හි ඉධ උපෙක්ඛාති අධිප්පෙනා. පිතිසුඛසංගතොති සහ උපවාරෙන තත්ත්වස්සාන ධර්මො. උපෙක්ඛාසනිපාතිසුඛසංගතොති වතුත්ත්වස්සානධර්මො. සඤ්ඤා පටායාති පටුසඤ්ඤාතිවං කරෙන්නා එව යෙ කෙවි විතද්දාය, ආකිඤ්ඤායත්තධර්මොතිපි වදනාති. සඤ්ඤා වෙදිනාතිගේධසහ

1. ඉ. III. තත්ත්වස්සාන.

ගණාති සඤ්ඤාවෙදසිතනිරෝධං උපසම්පජ්ජ විහරිත්තාමිති තස්ස පරිකම්මවසෙන පවත්තධම්මො. තෙ පන යස්මා තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා යතන සමාපතතියං. ධීතෙනෙව සකකා සඤ්ඤාවෙදසිතනිරෝධං උපසම්පජ්ජ විහරිතුං න තතො පරිනිතෙන තස්මා, භවිමසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායනාසමාපතතියා භානාස සංවත්තනානීති න යුත්තා කට්ඨං. විසේසාස සංවත්තනානීති පන යුත්තා කට්ඨං ආහ භානාස-සෙ-දෙසනාති. කල්ලනාපටිච්ඡිනානි සම්ප්පාදනාදි පරිචිතං. යථා චුත්තසමාපතනීසු වසිභාවෙන පරිචිතනති අත්ථො. තෙනෙවාහ:- අභිනිහාරං. ධම්මිති. සෙසං සබ්බං උත්තානමෙව.

අපිවෙත් අප්පටිකුලසඤ්ඤාමුඛෙන කාමච්ඡන්ද්‍ර වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. පටිකුලසඤ්ඤාපතිරූපතාය බ්‍යාපාදේ වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. සමාධිමුඛෙන පිනමිධං වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. විරියාරම්භමුඛෙන උඛ්චං වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. සිකාකාමනාමුඛෙන කුක්කුචං වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. උභයපක්කසනනිර්ණමුඛෙන විවිධච්ඡා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. ඉඨාතිඨසමුපෙක්කනමුඛෙන සමොභො වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. අත්තඤ්ඤානාමුඛෙන අත්තනි අපරිභවෙන මානො වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. විමංසාමුඛෙන හෙතුපතිරූපකපරිශ්ලේෂෙන මිච්ඡාදිසි වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. විරතතනා පතිරූපකෙන සත්තෙසු අදයා පත්තනා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. අනුඤ්ඤාතපටිසෙවනපතිරූපතාය කාමසුඛලලිකානුශොභො වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. ආර්ථපාරිසුඛිපති රූපතාය අසංවිභාගසීලතා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. සංවිභාගසීලතා පතිරූපතාය මිච්ඡාච්ඡො වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. අසංසග්ගවිහාරිතා පතිරූපතාය අසංගහසීලතා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. සංගහසීලතා පතිරූපතාය අනනුලෝමිකසංසග්ගො වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. සච්ච වාදිතා පතිරූපතාය පිසුණ්වාචා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. අපිසුණ්වාදිතා පතිරූපතාය අනන්තකාමතා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. පියවාදිතාපතිරූපතාය වාටුකමත්තා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. මිත්තාණිතාපතිරූපතාය අසමෝදනසීලතා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. සමෝදනසීලතාපතිරූපතාය මායා සාදේශ්‍යඤ්ඤා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. නිශ්ශක්ඛවාදිතා පතිරූපතාය ඵරුසවාචනා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. පාපගරිතාපති රූපතාය පරවජ්ජානුපස්සිතා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. කුලානුද්දයනා පතිරූපතාය කුලමච්ඡරියං වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. ආවාසවිරහිතිකාම නාමුඛෙන ආවාසමච්ඡරියං වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. ධම්මපරිබ්ඛිප්පි හරණමුඛෙන ධම්මමච්ඡරියං වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. ධම්මදෙසනා භිරතිමුඛෙන හස්සාදමනා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. අඵරුසවාචනා ගණානුග්ගහකරණමුඛෙන සංගහණිකාදමනා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. පුඤ්ඤකාමනාපතිරූපතාය කම්මාදමනා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. සංවෙගපතිරූපෙන විත්තසන්නාපො වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. සමාලුතා පතිරූපතාය අපරික්කතා වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. විමංසනාපතිරූපෙන අස්සසියං වඤ්ඤානීති යුජ්ජති. අත්තාධිපතෙශ්‍යපතිරූපෙන ගරුතං

අනුභවසම්මා අපදකම්මිණිකානා වසෙඛනිති සුජ්ජති. ධම්මාසි
 මහෙස්සපඨිරූපෙන සමුග්ගවාරිසු අශාරචං වසෙඛනිති සුජ්ජති.
 ලොකාභිපතෙස්සපඨිරූපෙන අතතති ධම්මෙ ව පරිගචො වසෙඛ
 නිති සුජ්ජති. චේතනායනාමුඛෙන රුහො වසෙඛනිති සුජ්ජති.
 කරුණායනාපඨිරූපෙන සොකො වසෙඛනිති සුජ්ජති. මුදිතා
 විහාරපඨිරූපෙන පතාසො වසෙඛනිති සුජ්ජති. උපෙක්ඛාවිහාර
 පඨිරූපෙන කුසලෙසු ධම්මෙසු තික්ඛිතතජ්ඣතා වසෙඛනිති
 සුජ්ජති. එවං ආගමපඨිරූපක අධිගමපඨිරූපකාදීනම්පි තථා තථා
 වසෙඛනසභාවො සුතතිතො වෙදිතබ්බො. එවං ආගමානුසාරෙන
 සුතතිගවෙසනා කාතබ්බාති.

සුතතිභාරවිහරිතවිඤ්ඤානා
 නි සි තා.

තත්ථ නානමො පදසානො භාගේ?ති ආදි පදසානභාරවිහරෙහි,
 තත්ථ යසමා ඉදං ඉමස්ස පදසානං ඉදං ඉමස්ස පදසානනති තෙසං
 තෙසං ධම්මානං පදසානභූතධම්මවිභාවනලක්කණො පදසානො
 භාගේ තසමා පවතති යා මූලභූතං අවිජ්ජං ආදිං කත්වා සභාව
 ධම්මානං පදසානං ආසන්නකාරණං නිඛාරෙනො අවිජ්ජාය
 සභාවං තිද්දිසති සබ්බධම්මසාථාවඅසම්පට්ඨෙවධලක්කණො අවිජ්ජාති,
 තස්සන්තො සබ්බසං ධම්මානං අවිජ්ජිතසභාවො න සම්පට්ඨිජ්ජති
 යති එතෙනාති සබ්බධම්මසාථාවඅසම්පට්ඨෙවධො. සො ලක්කණං
 එතිස්සාති සා තථා වුත්තා. එතෙන ධම්මසභාවපට්ඨිජ්ජාදනලක්කණො
 අවිජ්ජාති වුත්තං හොති. අථවා සම්මා පට්ඨෙවධො සම්පට්ඨෙවධො,
 තස්ස පට්ඨකෙඛා අසම්පට්ඨෙවධො, කත්ථ පන සො සම්පට්ඨෙවධස්ස
 පට්ඨකෙඛා?ති ආග සබ්බ-මෙ-ලක්කණාති. යසමා පන අසුභෙ
 සුභනති ආදිවිපල්ලාසෙ සති තත්ථ සම්මොහො උපරුපරි ජයතිශෙච්ඡ
 න භාගති තසමා නාස්සා විපල්ලාසා පදසානනති වුත්තං. පිසරුපං
 සාගරුපනති පියාසිතබ්බජනියං ඉඨජනියසෙඛ පදසානං. “යං
 ලොකෙ පියරුපං සාගරුපං එන්තො තණ්හා උපපජ්ජමානා
 උපපජ්ජති”ති^a හි වුත්තං. අදිනනාදනනති අදිනනාදනවෙනනා. සා
 හි එකචාරං උපපන්නාපි අනාදිතවදස්සිතාය ලොහස්ස උපපතති
 කාරණං හොතිති තස්ස පදසානං වුත්තං. දෙසස්ස පාණානිපානො
 පදසානං මොහස්ස මිජ්ජාපට්ඨපද පදසානනති එත්ථාපි ඉමිනිවා
 නයෙන අන්තො වෙදිතබ්බො. චණ්ණසණ්ඩානිඛසඤ්ඤානගහණ
 ලක්කණාති නිමිත්තානුඛසඤ්ඤානගහණලක්කණො. සුඛසඤ්ඤාය
 එස්සස්ස උපගමණලක්කණතා එස්සපට්ඨයතාව වුත්තා. පුඨො සඤ්ඤා
 නාතිති හි වුත්තං. අස්සාදෙති තණ්හා. සබ්බතලක්කණාති උපපාද

a දිසතිකාය-මනාසනිපසාන.

වයඤ්ඤාප්තතාත්. යෙහුයෙහි නිව්වග්ගගණං විඤ්ඤාණංගීතනති නිව්වසඤ්ඤාය විඤ්ඤාණපදයානතා වුත්තා. තථා හි සො භික්ඛු තං යෙව විඤ්ඤාණං සක්ඛාවතී සංසරතීති විඤ්ඤාණ විසයමෙව අත්තනො නිව්වග්ගං පච්චෙදෙති. පඤ්චත්තං ඛණ්ඩං යදි අනිව්වතා දුක්ඛතා ව හුදිදා අත්තසඤ්ඤා සුඛසඤ්ඤා අත්තසංසාරානි ආගා:- අනිව්වසඤ්ඤා දුක්ඛසඤ්ඤා අසමනුපය්‍යනලක්ඛණා අත්තසඤ්ඤාති. යදනිව්වං තං දුක්ඛං යං දුක්ඛං තදත්තතාති හි වුත්තං. යෙහුයෙහි අත්තානිතිවෙසො අරුපධමෙවසුති ආගා:-නායා නාමනායො පදයා නිදාති. සබ්බං සෙසසනති¹ වත්තාරි සච්චාති. වතුසච්චිතිවුත්තසං යෙහුයෙහි අනාවතො. විත්තවිකල්පපටිසංහරණං. උච්ච විකල්පතං. අසුභාති අසුභානුපය්‍යනා. පටිභාගතිමිත්තගුතා අසුභා ඵච්චා. තණ්හාපටිපක්ඛතතා සමපය්‍ය අසුභා පදයානනති වුත්තං. අතිරික්ඛාය තනුකරණතො අදිනනාදනා වෙරමණි අලොභසං පදයානනති වුත්තා. තථා බ්‍යාපාදසං තනුකරණතො පාණාති පාණා වෙරමණි අදොසසං පදයානනති වුත්තා. වත්තූ අවිපට්ඨපත්ති විසයසභාවපටිච්චෙධො. සමමාපටිපත්ති සීලසමාගිසමපදනං නිබ්බිද සුද්දේහන අනතිරතිසුද්දේහමෙව වා තථා පවත්තං. සබ්බාපි වෙදනා දුක්ඛදුක්ඛතාදිභාවතො දුක්ඛනති තත්තා වුත්තං දුක්ඛසඤ්ඤාය වෙදනා පදයානනති. ඛම්මසඤ්ඤාති ඛම්මත්තනනති සඤ්ඤා. සත්තානං කා/ය අවිතරුගතා පඤ්චත්තං අර්කිතතිකායගතනානං වසෙන හොතිති ආග පඤ්චිද්ධිසාති රුපිනි රුපග්ගසං පදයා නනති. කායො හි ඉධ රුපනති අධිපෙපතො. විසෙසතො කොන තිස්සයගුතෙ මනායගතෙ ව තිකනති හොතිති ආග ජයාසනනා නමග්ගසං පදයානනති ඵදිසං මා රුපං නිබ්බත්තතු මා ඵදිසි වෙදනාති ඵචං පවත්තා රුපාදිඅතිනඤ්ජනා නිබ්බත්තභවානුපය්‍යිතා. ඤාණදසංගායාති කම්මසංකතාඤ්ඤාණදසංගසං.² යොතිසොමනසි කාරවතො හි පුබ්බනිවාසානුසංගි කම්මසංකතාඤ්ඤාණසං කාරණං හොති න අයොතිසො උමුත්තර්නතසං. ඉමසං ව අත්තසං විභාවනත්තං මහානාරදකසංපජ්ජනං බ්‍රහ්මජලෙ ඵකම්මසංගත වාදො ව උදගරිතබ්බො. ඛනප්පනලක්ඛණාති ආදිනා සඛාපසා දනං විසෙසං දසෙය්‍යති. සො පන සඛායයෙව අවත්තාවිසෙසො දස්සෙබ්බො. තත් ඛනප්පනං සද්දගතවසෙන ආරම්භණසං ඔගාහණං නිව්ජයො. අනාවිලනා අසංඛිප්පගමෙන විත්තසං අකාලුසිගතා. අතිපත්තිසනා සද්දගතමෙව. අවච්චපසාදො පඤ්ඤාසතිතො ආයතනගතො අතිපසාදො. අසිලාපනං³ අසමොහො⁴ නිමුත්තරා විස ආරම්භණසං ඔගාහණං වා. ඵත් ව සඛාදීනං පසාද සඛාසම්ප්පධානසතිපදානකොනසංගාති යථාකාමං පදයානනති

1. නන්දො, සබ්බෙත්.

2. ඉ. III කම්මසංකතාඤ්ඤාණදසංගසං.

3. සි. I & II. අසිලාපනං.

4. ම. අසමොහො.

වදනෙකක අවන්තුවිසෙසවසෙන පද්ධානභාවො වුනෙතාති දළබ්බං. සතිසමාධිතං වා කායාදයො සතිපදානාති. විතකකාදයො ව ක්කානාති පද්ධානභාවෙන වුතතා. අසාදමනසිකාරො සංයො ජනියෙසු ධම්මෙසු අසාදානුපසසිතා. පුත්තබ්බවිමර්ශණනති පුත්තබ්බවාය විරෙහණං. පුත්තබ්බවතිබ්බත්තනාරහතා විපාකධම්ම තාති අන්තො. ඔපපව්වසිකතිබ්බතතිලක්ඛණනති උපපතතිභව භාවෙන තිබ්බත්තනසභාවං. නාමකාසරූපකාසසංඝාතලක්ඛණනති අරූපරූපකායානං සමුභිසභාවං. ඉන්ද්‍රියව්වන්තානති වක්ඛාදීනං ඡන්තං ඉන්ද්‍රියානං¹ වචනිතභාවො. ඔපපව්වසිකනති උපපතතිකඛ්ඛි තිබ්බත්තකං. උපධිති අත්තභාවො. අත්තනො වියසා මරණං විනෙතනත්තසා බාලසා යෙභුයෙත්ත සොකො උපපජ්ජති මරණං සොකසා පද්ධානනති වුතතං. උස්සුඝ්ඝං වෙනසො සත්තාපො. ඔදහනනති අවදහනං. අත්තනො නියසයසා සත්තපතමෙව. භවසාති වුතතං භවං දයෙසානුං ඉමානිති ආදි වුතතං. තන්ත භවසා අභිතාති භවසංඛාතාති ව අභිතාති භවභිතාති. තෙසු කිලෙසා භවසා අභිතාති. කම්මවිපාකවට්ටං භවසංඛාතාති අභිතාති. සම්මග්ගා නිති සබ්බාති. ඛණ්ඩායතනාදීනං අපරුපරූපතතිසංසරණං සංසාරෙ. තසා පුරිමපුරිමජ්ජතිපච්ඡන්තං කිලෙසාදිවට්ටං කාර ණනති ආහ:-භවො සංසාරස්ස පද්ධානනති. සමාපකහෙතුභාවං සංඝාය මග්ගො නිග්ගහස්ස පද්ධානනති වුතතං. කම්මසානො භාහකසා ඔතරණසානතාය බහුසුත්තො තිත්තං නාම. තසා සමා පසිරූපාසනා නිත්තඤ්ඤානා. ධම්මපසංභිතං පාමොජ්ජං පිතං නාම. සපායධම්මසවණෙන තං උපපාදෙතො කම්මසානසා බ්‍රහ්මනා පිත්ඤ්ඤානා. භාවතාය ථොකම්පි ලයාපතියා උච්චතතියා ව ජනනා² පත්තඤ්ඤානා.³ අත්තනො පඤ්චති පධානියඤ්ඤති සමනතා ගතසා ජනනා අත්තඤ්ඤානා. තෙසු පුරිමානං පුරිමානං පච්චිමසා පච්චිමසා පද්ධානභාවො සුචිඤ්ඤාදයො ඵව. කතපුඤ්ඤාදයො ව පතිරූපදෙසවාසො සම්භවති ත ඉතරස්සාති පුබ්බකතපුඤ්ඤානා පතිරූපදෙසවාසසා පද්ධානනති වුතතං. සථාගුහඤ්ඤාදයොහං සහඅධිසානෙන තරුණවිපසානා. නිබ්බද්ධි බලව්විපසානා. විරා ගොති මනෙතා. මිමුතනිති ඵලං. ඵවනති යදිදං නසා විපලාසා පද්ධානනති ආදිතා අවිජ්ජාදීනං පද්ධානං දසසිතං ඉමිනා නයෙන. අථාපි යො කොපි උපනිසායො බලව්වමයොති⁴ යො කොපි අවසෙසපච්චයො. සබ්බො යො පද්ධානං කාරණනති වෙදිතබ්බං. ඵවං යා කාපි උපනිසා යොගතො ව පච්චයතො වාතිපි පද්ධානති.

1. ම. I & II. වක්ඛාදීනං. ඉන්ද්‍රියානං. 2. සි. I. & II. උච්ච. පච්චිමසා ව පජානනා.

3. සි. I. & II. මහඤ්ඤානා. මහඤ්ඤානා-තෙත්තිපාලි.

4. ඵව. යො කොපි උපනිසායො යො කොපි පච්චයො-තෙත්තිපාලි.

තත් උපනිශාදි කාරණං. සොග්ගොති සුතතිතො. පච්චයගොති පච්චයභාවමතතොති අනෙං වෙදිතබ්බො. යං පනෙත් අත්තො තු විහතතං තං සුච්ඤ්ඤයාමෙව.

**පදසානභාරවිගබ්ගවණණනා
නි සී තා.**

තත් නතමො ලක්ඛණො භාගො? ති ආදි ලක්ඛණභාරවිගබ්ගො. තත් සී. ලක්ඛණො? ති¹ ලක්ඛණභාරයා විසයං පුච්ඡති. සෙ ධම්මාති ආදිනා ලක්ඛණභාරං සඤ්චිතතො දයොසො තං උද්ගරණෙනි විහරිතුං චක්ඛුතති ආදි ආරඬං. තත් වඩනඤ්ඤ ඵකලක්ඛණො ගිති ඉමිනා අනවසිතභාවාදිනාපි ඵකලක්ඛණතා චුතතා ඵවාති දඬබ්බං. ඵවං ආයතනවසෙන ඵකලක්ඛණතං දයොසො ඉද්දති බක්ඛාදිවසෙන දයොසො අතීතො ගඬ! රූපෙ අනපෙණතො භොගිති² ආදි සුතතං ආභතං. සමගොවාදසුතෙන වඩනඤ්ඤ ඵකලක්ඛණො චුතතාති තස්මිං සුතෙන “වඩකං රූපං වඩකං රූපනති යථාභූතං නප්පජ්ජාති” ති ආදිනා ආගතතතා චුතතං. ඉති ඵවං. ඉමියං ගාථායං. කායගතාය සතියා චුතතාය සති වෙදනාගතා සති විතගතා සති ධම්මගතා ව සති චුතතා භවති සතිපදාන භාවෙන ඵකලක්ඛණතතාති අබිප්පායො. දිඬනති ආදිනං අත්තං පරතො වණණසියාම.

කායෙ කායානුපයස්සි විගබ්ගිති ඵත් කායෙති රූපකායෙ. රූපකායො හි අභිගපච්චිඛානං කෙසාදිනඤ්ච සමුහඤ්ඤ කායොති අබිප්පෙතො. රූපා ව සමුහඤ්ඤ ඵවං කුච්ඡිතානං ආයඤ්ඤ. කුච්ඡිතානං හි පරමජේගුච්ඡානං සො ආයොතිපි කායො. ආයොති උප්පතතිදෙසො. තත්‍රායං වචනතො. අයනති තතොති ආයො. කෙ අයනති? කුච්ඡිතා කෙසාදයො. ඉති කුච්ඡිතානං ආයොති කායො. කායානුපයස්සිති කායං අනුපයස්සන සිලො. කායං වා අනුපයස්සමානො. කායෙති ව චතො පුත කායානුපයස්සිති දුතියං කායග්ගහණං අසමේස්සතො වචන්තසන විතිබ්බොගාදිදස්සනත්තං. තෙන න කායෙ වෙදනානුපයස්සි විතත ධම්මානුපයස්සි වා. අථබො කායානුපයස්සි ඵවාති කායසඬ්ඛාතෙ වජුස්මිං කායානුපයස්සනාකාරස්සෙව දස්සනෙන අසමේස්සතො වචන්තං දස්සිතං භොති. තථා න කායෙ අභිගපච්චිඛවිතිමමුතත ඵකධම්මානුපයස්සි, නාපි කෙසලොමාදිවිතිමමුතතඉත්තිපුරිසානුපයස්සි. යොපිවෙත් කෙසලොමාදිකො භුතුපාදයසමුහසඬ්ඛාතො කායො, තත්පි න භුතුපාදයවිතිමමුතතඵකධම්මානුපයස්සි, අථබො රථසමා රානුපයස්සකො විය අභිගපච්චිඛසමුහානුපයස්සි, නගරවයවානුපයස්සකො

විය කෙසලොමාදිසමුහානුපය්‍යී, කදලිකකිපනනවට්ටිවිනිබහුජ්‍ජ
කො විය රිතනමුඛි විනිවෙස්කො විය ව භූතූපාදායසමුහානුපය්‍යී
එවානි නානප්පකාරතො¹ සමුහවසෙනෙව කායසබ්බාතස්ස වන්දිතො
දස්සනෙන සතවිනිබ්බොගො දස්සිතො හොති. නහෙත්ථ යථාච්ඡිතන
සමුහවිනිමුද්දෙනා කායො වා අඤ්ඤා වා කොපි ධම්මො දිස්සති.
යථාච්ඡිතනධම්මසමුහමතෙන එව පන තථා තථා සතතා මිච්ඡා
හිනිවෙසං කුරෙතති. තෙනාහු පොරුණා:-

යං පස්සති න තං දිඨං යං දිඨං තං න පස්සති,
අපස්සං බජ්ඣතෙ මුලේහා බජ්ඣමානො න මුච්චතිති.

සතවිනිබ්බොගාදිදස්සනත්තති ආදිසඤ්ඤා අයමන්තො වෙදි
තබ්බො. අයං හි එතස්මිං “කායෙ කායානුපය්‍යියෙව න අඤ්ඤා
ධම්මානුපය්‍යී. ඉදං චුත්තං හොති, යථා අනුදකභූතායපි මරිටියා
උදකානුපය්‍යීතො හොතති න එවං අනිච්චදුක්ඛානතතඅසුභභූතෙ
එව ඉමස්මිං කායෙ නිව්ච්ඡුබ්බතාසුභභාවානුපය්‍යී. අථ බො
කායානුපය්‍යී අනිච්චදුක්ඛඅනතතඅසුභාකාරසමුහානුපය්‍යීති අන්තො.
අථ වා යථායං මහාසතිපඨානෙ අස්සාසපස්සාසාදිවුණ්ණිකජාත
අභිකපරියොසානො කායො චුත්තො, යො ව “ඉධෙකච්චො පඨවි
කායං අනිච්චතො අනුපස්සති ආපොකායං තෙජොකායං වායො
කායං පෙ-අභිමිඤ්ජකායං”නති පටිසම්භිදායං කායො චුත්තො
තස්ස සබ්බස්ස ඉමස්මිං යෙව කායෙ අනුපස්සනතො කායෙ කායානු
පය්‍යීති එව්වෙත්ථ² අන්තො දඬබ්බො. අථ වා කායෙ අහනති වා
මමනති වා ගහෙනබ්බස්ස කස්සපි අනනුපස්සනතො තස්ස පන
කෙසලොමාදිකස්ස නානාධම්මසමුහස්ස අනුපස්සනතො කායෙ
කෙසාදිධම්මසමුහසබ්බාතකායානුපය්‍යීති අන්තො දඬබ්බො. අපි ව
ඉමස්මිං කායෙ “අනිච්චතො අනුපස්සති නො නිව්ච්චතො”ති ආදිනා
අනුක්කමෙන පටිසම්භිදායං ආගතනායස්ස සබ්බස්සෙව අනිච්ච
ලක්කිණාදිකස්ස ආකාරසමුහසබ්බාතස්ස කායස්ස අනුපස්සනතො
කායෙ කායානුපය්‍යීති අන්තො. මිහණ්හිති වතනාති. ආශාපිති
තිස්ස භවෙත්ති කිලෙසෙ ආතාපෙතිති ආතාපො. සො අස්ස අත්ති
ආතාපි. සම්පන්නොති. සම්පජ්ඣාදිසබ්බාතෙන ඤ්ඤාන සමන්තා
ගතො. ස්භිමානි කායපරිග්‍රහාතිකාය සතියා සමන්තාගතො. අයං
පන යස්මිං සතියා ආරම්භං පරිග්‍රහෙත්වා පඤ්ඤාය අනුපස්සති,
තති සතිවීරහිනා අනුපස්සනා අත්ති. තෙනෙවාහ:- “සතිඤ්චබ්බාහං
හික්ඛවෙ! සබ්බත්තිකං වදාමි”ති. අනාතාපිතො ව අනෙතා සඤ්ඤාචො
අනතරුග්‍රහණෙ හොති කම්මසානං නසම්පජ්ජති තස්මා යෙසං
ධම්මානං ආනුභාවෙන තං සම්පජ්ජති තං දස්සනත්තං ආශාපිති
ආදි චුත්තං. තත්ථ මිත්තස්සාති තද්ධම්මවිනයෙන වා වික්ඛම්හන

1. සි. I & II. නානප්පකාරතො. ම. III. නානප්පකාරතො.

2. සි. I. & II. එව්වෙත්ථ.

විනයෙන වා විනයිකා, ලොකොති තසමිංයෙව කායෙ, කායොති ඉධ ලුප්තපලුප්තයෙන ලොකොති අධිපොතො. අභිජ්ඣාගගහණෙන වෙත් කාමච්ඡන්දෙ ද්දමනස්සගගහණෙන බ්‍යාපාදෙ ගතිතොති නිවරණෙසු බලවධම්මවයපපහාණදස්සනෙන නිවරණපහාණං වුග්ගනති කායානුපස්සනාසතිපඨානස්ස පහාණබ්‍යං දස්සිතං. අතාපිති ආදිනා පත සම්පයොගබ්‍යං දස්සිතනති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං ආතාපිති ආදි වුග්ගං. තත් අභිජ්ඣාදෙමනස්සානං සමප්පො උජ්ජ පටිපකොති අභිජ්ඣාදෙමනස්සවිනයො වුච්චමානො; සමාධිඤ්ඤාදිපෙතිති ආග විනෙසා ලොකෙ අභිජ්ඣාදෙමනස්සනති සමාධිඤ්ඤාසනති. එකලකබ්ඤ්ඤා වතුසනා ඉද්දියානනති යථා විරියපඤ්ඤා සමාධිඤ්ඤාසති කායානුපස්සනාසතිපඨානං ඉජ්ඣති එවං වෙදනා විතතධම්මානුපස්සනාසතිපඨානානිපි තෙති ඉජ්ඣනතිති වතුසති පඨානසාධනෙ ඉමෙසං ඉද්දියානං සභාවහෙද්දහාවතො සමානලකබ්ඤ්ඤා ඉතරුති සතිපඨානානිපි වුග්ගනති එව හොනතිති අත්ථො.

ඉද්දති සතිපඨානෙසු ගතිනෙසු සබ්බෙසං බොධිපක්ඛියධම්මානං ගතිතභාවං දස්සෙතුං වතුසු සතිපඨානෙසුති ආදි වුග්ගං. තත් බොධිබ්‍රහ්මාති බොධං අරියමග්ගඤ්ඤාණං ගච්ඡන්ති බොධිබ්‍රහ්මා. යථා වුග්ගස්ස බොධස්ස පකෙඛි හවාති බොධපක්ඛියො.¹ නෙසානිකලකබ්ඤ්ඤාති එත් නිමිත්තතො පචතතතො ව වුදානං නියසානං. නියසානෙ නියුතතාති නෙයසානිකා යථා දෙවාරිකොති. නියසානසංඛිතං වා එලං අරුතනති නෙයසානිකා. නියසානං පයොජනං එතෙසනති වා නෙයසානිකා. නිසානිකානිපි පාඨො. තත් නියසානං එතෙසං අද්දිති නියසානිකාති අත්ථො. නිසානිකානිපි පාඨො. තස්ස නියසානිති නියසානිකාති අත්ථො දඨබ්බො. නිසානිකලකබ්ඤ්ඤාති නියසානිකසභාවෙන. එවං අකුසලාපි ධම්මොති යථා කුසලා ධම්මො එකලකබ්ඤ්ඤාවෙන නිබාරිතා එවං අකුසලාපි ධම්මො එකලකබ්ඤ්ඤානෙන නිබාරිතබ්බො. කථං? පහාණෙ කඨතාවසෙකාති දස්සෙනො පහාණං අබ්බත්ථං ගච්ඡන්තිති ආග, ඉද්දති තං පහාණං දස්සෙතුං වතුසු සතිපඨානෙසුති ආදි වුග්ගං, තත් කායානුපස්සනාදීසු වතුසු සතිපඨානෙසු භාවිග්ගානෙසු අසුගෙ සුභනති ආදයො වතතායෙ විපල්ලාසා පභියනති. කබ්බිකාරුහාරුදයො² වතතායෙ ආහාර වස්ස පරිඤ්ඤා ගච්ඡන්ති. තෙසං පරිජානකස්ස පරිබ්‍රාහ්මිනො කාමරුහාරුදයො බ්‍යන්තිකතා භොනතිති අත්ථො. කසමා? තෙති පහානබ්බහාවෙන එකලකබ්ඤ්ඤානාති, එවං සබ්බත්ථ අත්ථො යොජෙතබ්බො. තෙනෙවාහ:- එවං අකුසලාපි ධම්මො එකලකබ්ඤ්ඤා පහාණං අබ්බත්ථං ගච්ඡන්ති

1. බොධිබ්‍රහ්මාබොධිපක්ඛියං-නෙතර් පාඨි

2. ස. I & II. කබ්බි.කාරුහාරුදයො.

3. ස. III. බොධිපක්ඛියා.

ඉදුති අඤ්ඤානපි පරියායෙන ලක්කිණිගාරස්ස උද්ගරණාති දඤ්ඤාං සන්ථ වා පනාති ආදි වුත්තං. තත්ථ සන්ථාති යස්සං දෙසනායං. වා සද්දෙ විකප්පන්තො. පනාති පදපුරණො. රුපිඤ්ඤි සන්ථි රුප්පනසභාවං අභිවිධං ඉන්ද්‍රියං. ගන්ථාති තස්සං දෙසනායං. රුපධාතුති රුප්පනසභාවා දසධාතුයො. රුපාසනානනති රුප්පන සභාවං දසායතනං. රුපිති දසායතනානිති අන්තො. රුප්පනලක්ඛිණෙන එකලක්කිණිතතා ඉමාති දෙසිතානිති අධිප්පායො. දෙසිතං ගන්ථ සුච්ඡිස්සං සොමනාසසිඤ්ඤිස්සං සුඛවේදනාභාවෙන එකලක්කිණිතතාති අධිප්පායො. දුක්ඛසමුදයො ව අවිසයවචනති ඉදං අකු සලස්ස සොමනස්ස වසෙන වුත්තං. සාසවකුසලස්සාපි වසෙන සුඤ්ඤි එව. සන්ධිං ව පටිච්චසමුප්පාදෙ දෙසිතොති සම්බන්ධො. අවිජ්ජානුසංගතතා අදුක්ඛමසුඛාය වේදනාය. වුත්තං හෙතං:- “අදුක්ඛමසුඛාය වේදනාය අවිජ්ජානුසංගතො අනුසෙති”ති. නථා ව වුත්තං අදුක්ඛමසුඛාය යි වේදනාය අවිජ්ජා අනුසෙති. එතෙන අදුක්ඛමසුඛා වේදනායාහගණෙන අවිජ්ජා ගතිතාති දඤ්ඤාති. සති ව අවිජ්ජායාහගණෙන සන්ධිං පටිච්චසමුප්පාදෙ දෙසිතොති දඤ්ඤාං අවිජ්ජාපට්ඨො සම්බන්ධාති ආදි වුත්තං. සො වාති එත්ථ ව සද්දෙ බ්‍යතිරෙකන්තො. තෙන සො පටිච්චසමුප්පාදෙ අනුලොම පටිලොමවසෙන දුට්ඨොති ඉමං වක්ඛමානවිසෙසං ජොතෙති. තෙසු අනුලොමතො පටිච්චසමුප්පාදෙ යථාදසසිතො, සන්ධිසද්දස සමොහසංක්ඛිලසප්පෙක්ඛන භාගන්ධාති වුත්තො. පටිලොමතො පන පටිච්චසමුප්පාදෙ යො “අවිජ්ජායන්තෙව අසෙසවිදුගතිරොධා”ති² ආදිතා පාලියං වුත්තො. තං සක්ඛාය විගන්ග විගදෙස විගමොහ අවිසයමෙමිති භාගන්ධාති වුත්තං.

ඉදුති එකලක්කිණිතාවනෙන ලක්කිණිගාරයොජ්ජනාය නයං දඤ්ඤාං එවං සෙ ඛම්මාති ආදි වුත්තං. තත්ථ කිච්චන්තොති පඨවි ආදීනං එස්සාදීනස්සු රුපාරුපධිමානං සක්ඛාරණසංඛ්‍යාවතාදි කිච්චන්තො, තෙසං තෙසං වා පට්ඨයධිමානං තං තං පට්ඨසුප්පත්ත ධම්මස්ස පට්ඨයභාවසංඛ්‍යාතකිච්චන්තො. ලක්කිණිතොති කක්ඛලදුක්ඛ නාදිසභාවන්තො. සාමඤ්ඤානොති රුප්පනනමනාදිත්තො අතිච්චතා දිත්තො ඛක්ඛායතනාදිත්තො ව. මුතුපපාගන්තොති සම්බන්ධධම්මානං හඛ්‍යන්තො උප්පාදන්තො ව. සමානනිරෝධන්තො සමානුප්පාදන්තො වාති අන්තො. එත්ථ ව සහවරණං සමානසහතුතා සමානඵලතා සමානභූතීතා සමානවිසයතා සමානාරම්භන්තාති එවමාදයොපි ව සද්දෙන සංඛ්‍යාතිතාති දඨබ්බං. සෙසං උත්තානත්ථමෙව.

ලක්කිණිගාරවිහරවිග්නවණ්ණනා
ති සී තා.

තැන් නැතහොත් වතුබදුහො හැරෙන්නි? වතුබදුහහාරවිභවෙනා. තැන් බැඳුණෙන නුතනස්ස නෙරුනනඤ්ච අබිප්පාසො ව නිදනඤ්ච පුබ්බාපරසයා ව ගවෙසිතබ්බාති¹ සඤ්චපෙන තාව වතුබදුහං දස්සෙති. බැඳුණෙන නාති ඉමිනා හාරනං සුතනස්ස බැඳුණ විවයහාවතො බැඳුණනමුඛෙනෙව එතෙ වතුබදුහහාරපද්ධතා නිබ්බරතබ්බාති දස්සෙති. නෙරුනනනති නිරුතතං. නිබ්බවතනති අනෙතා. නිරුතතමෙව නෙරුතතං. තෙනෙවාහ:-සා නිරුනති පද සංභිතාති.² තස්සනෙතා, යා නිරුතති ඉදං නෙරුතතං. කා පන සා නිරුතති? පදසංභිතාති පදෙසු සංභිතා යුතතා. ලිඛිතවිත කාලසාධනපුරිසාදිවිසෙසයොගෙන යො යො අනෙතා යථා යථා වතතබ්බො, තථා තථා පවතතසභාවනිරුතතති අනෙතා. තථා හි වුතතං සං ධම්මානං නාමසො ඤාණනති. තැන් සතති හෙතුඅනෙ නිපාතො. යාය කර්ණභූතායාති අනෙතා. ධම්මානනති ඤෙය්ස ධම්මානං. නාමසොති පඨවි ඵස්සො බන්ධා ධාතු තිස්සො ථුස්සොති එවමාදිනාමවිසෙසෙන ඤාණං පවතතති අයං සභාවනිරුතතනාම. පඨවිති හි එවමාදිකං සද්දං ගහෙනා තතො පරං සඤ්ඤතව්ව රෙන නදන්තපටිපත්ති තං තං අනිශ්චතනාමපඤ්ඤතනිශ්චයණවසෙ නෙව හොතිති. අථවා පදසංභිතාති පදෙන සංභිතා, පදනො හි පදන්තාවබොධො. සො පනස්ස අනෙත පවතතිනිමිතභූතාය පඤ්ඤතනියා ගතිතාය එව හොතිති සා පන පඤ්ඤතනි නිරුතති සම්භාවතපදෙන සංභිතා පදන්තං බොධෙතිති පදසංභිතාති වුතතා. සද්ද හි ගිඤ්ඤති ආදිනා ධම්මානං නාමසො ඤාණනති පදස්ස අන්තං විවරති. තැන් අනුස්සාති සද්දහිබෙය්සස්ස අන්තස්ස. නාමං ජනා නිති නාමපඤ්ඤතනිවසෙන අයං නාමාති³ නාමං ජනාති. ධම්මස්සාති සභාවධම්මස්ස. තථා තථා නං අගිනිගෙපෙතිති යො යො අනෙතා ධම්මො ව යථා යථා ව වොහරිතබ්බො තථා තථා ඤං නාමං වොහාරං අගිනිරොපෙති දෙසෙතිති අනෙතා. එතතාවතා ව අයං හිකුටු අන්තසලො යාව අනෙකාබිවචනකුසලොති වුවවතිති සමබ්බිතබ්බං.

තැන් අනුකුසලොති පාළිඅනෙ කුසලො. ධම්මකුසලොති පාළියං කුසලො. බැඳුණකුසලොති අකබරෙසු ව වාකෙස සුව කුසලො. නිරුනතිකුසලොති නිබ්බවතෙ කුසලො. පුබ්බාපරකුසලොති දෙසනාය පුබ්බාපරකුසලො. දෙසනාකුසලොති ධම්මස්ස දෙසනාය කුසලො. අනිනාබිවචනකුසලොති අනිතපඤ්ඤතනිකුසලො. එස තයො සෙසෙසුපි. එවං සබ්බානි කාතබ්බානි ජනපදනිරුතතානිති යතතකාති සතතවොහාර පද්ධති තාති සබ්බාති යථාසම්භවං සුතෙන නිබ්බවතවසෙන

1. සි. I. & II. පවෙසිතබ්බො. ගවෙසිතබ්බො. තෙතනි පාළි.

2. ම. III. පදසංභිතා.

3. ම. III. අයමස්සනාමනති.

කාතබ්බාති චතතබ්බාතිති අපේ. සබ්බා ච ජනපදනිරුත්තරි
 යොති සබ්බා ච ලොකසමස්සදයො යථාරහං කාතබ්බා. සමස්සදා
 නාතිධාවෙය්‍යාති හි වුත්තං. තථා හි සමමුතිසම්මුඛෙතෙව
 පරමත්සම්මාතිගමො හොතිති. අධිපපායකණේ අනුත්තරානං නාම
 නත්ති. නිදනකණේ ඉමිනා චක්ඛුනාති ඉමිනා පුත්තගවාදිතිත්තන
 සබ්බාතෙන කාරණෙන. කාරණං හෙත්ථ චත්ථ නිදනනතිව වුත්තං.
 ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ නිදනනිධාරණං වෙදිතබ්බං.

කාමකුසාති කිලෙසකාමෙන අකුසා. ජලසංස්පන්නාති තණ්හාරුල
 පලිගුණිතා. තණ්හාජදනජාදිනාති තණ්හාසබ්බාතෙන අකුසා
 රෙන පිහිතා. බකුනාබ්බාති¹ කාමගුණසබ්බාතෙන බකුතෙන
 බබා. පමත්තබකුනාතිපි පායො. පමාදෙනාති අපේ. සුබ්බා
 පරේනාති පුබ්බෙන වා අපරෙන වා දෙසනත්තරෙනාති අධිපපායො.
 යුජ්ජතිති යොගං උපෙති. සමෙතිති අපේ. ඉමෙහි පදෙහි පටි
 යුඨානෙහිති ඉමෙහි යථාචුත්තෙහි ගාථාපදෙහි තණ්හාපරිසුඨාන
 දීපකෙහි. සා සෙව තණ්හාති යා පුරිමගාථාය වුත්තා සා යෙව
 තණ්හා. සංඝවාහාති ආදිනා විත්තම් ගාථානං අත්ථසංඝදුක්ඛෙන
 පුබ්බාපරං විභාවෙති. පෙසාගෙනාති සමුද්වාරෙන. තසමාති යත්ථ
 සයං උප්පන්නා තං සන්නානං නිස්සරිභුං අද්දෙනති නානාරම්ම
 ණෙහි පලොභයමානා කිලෙසෙහි විත්තං පරියාදය තිස්සති තස්මා
 කිලෙසවසෙන ච පරිසුඨානවසෙන ච තණ්හා බකුතං වුත්තා.

පපඤ්චනති සංසාරෙ විරං ධර්මෙනති පපඤ්චා. තිස්සති
 එතාහිති සීති. බකුතසේන සකුතං විශාති සකුතං. නිබ්බාණ
 තගරුපවෙසස්ස පටිසෙධිතතො පලිසං විශාති පලිසං. අනවසෙස
 තණ්හාපහාණෙන නිත්තණ්හා. අත්තතිත්තපරිහිතානං ඉධිලොක
 පරිලොකානස්ස චුත්තතො චුතිති එවං ගාථාය පදපේ. වෙදි
 තබ්බො. පපඤ්චාදිඅත්ථා පන පාලියං විභත්තා එවාති. තත්ථ
 යස්සෙනෙ පපඤ්චාදයො අබ්බත්ථං ගතා තස්ස තණ්හාය ලෙසොපි
 න භවති. තෙනවුත්තං:-යො එනං සබ්බං සමතිත්තතෙනා අසං
 වුච්චති නිත්තණ්හාති. පටිසුඨානාති තණ්හාය පරිසුඨානනති
 වුත්තාති තණ්හාවිචරිතාති. සබ්බාණති තදතිසබ්බා සබ්බාරුති
 වුත්තා තණ්හාදිම්මානගෙනාසා සබ්බාරු. තෙ පන යස්මා සත්තසු
 ජවතවෙත්තාසු පඨමවෙත්තා සති පච්චයසම්මායෙ ඉමස්මි. යෙව
 අත්තහාවෙ එලං දෙති, පච්චිමවෙත්තා අත්තත්තරෙ අත්තහාවෙ,
 උභිත්තං වෙමජ්ඣවෙත්තායත්ථ කත්ථි එලං දෙති, තස්මා විපච්චනො
 කාසවසෙන විභජ්ඣා දස්සෙතුං දිඨ්ඨමමවෙදනිසා වාති ආදි
 වුත්තං. යස්මා පන තංතංවෙත්තාසම්පසුත්තා තණ්හාපි වෙත්තා
 විය දිඨ්ඨමමවෙදනියාදිවසෙන තිධා හොති තස්මා වුත්තං එවං.

1. පමත්තබකුනාබ්බා. තෙතති පාළි.

ගණනා නිවිධං එලං දෙනීති. පුබ්බාපරෙත යුජ්ජනීති යං පුබ්බං පුරිමං සංඛාරාදිතං දිඨ්ඨමමවෙදනීයතාදිවචනං වුත්තං තං ඉමිතා අපරෙත කමමස්ස දිඨ්ඨමමවෙදනීයතාදිවචනෙන යුජ්ජනී ගණිතා දකං විය යමුනොදකෙන සංසද්දති සමෙතීති අන්තො.

සංඛාරාදි දසකමමවෙදනාති වතුසු දිඨ්ඨගතසමප්පුනෙතසු විවි කිවිජ්ජාසමප්පුනෙතවාති පඤ්චසු විතතුප්පාදෙසු සංඛාරාදි පඨමමය්‍ය පඤ්ඤාබලෙන. ඡතනිංස ගණනාවිවර්තනාති භාවනාබලෙනාති පඨමමය්‍යෙන පතිණාවසෙසවසෙන වුත්තං න සබ්බසං වසෙන. අනුබලෙණාති තණ්හාදීනං අනුප්පබ්බෙන පවත්ති. සො වා පි සප්පෙසෙණාති ආදිතා පපෙසෙවනීති ආදිතා වුත්තං රුධසුත්තඤ්ච සංසද්දති. තෙනෙතවාහ:-ඉදං එකස්මිනි. යදිපි අත්තො එකං දෙසනාය පන විසෙසො විජ්ජනීති දසෙසානුං අපිමාති ආදිවුත්තං. එවන්ති ඉමිතා වුත්තපසකාරෙන. සුත්තෙනාති සංවණ්ණියමානෙන සුත්තෙන. සුත්තනති සුත්තනතරං. සංසද්දෙණාති¹ විමසෙණාති අත්තො අතීනනං කතා. පුබ්බාපරෙත² සංඛං යොජෙණාති පුබ්බෙන වා අපරෙන වා සුත්තෙන සංඛං. අත්තො සමබ්බං යොජෙණා. වුත්තමෙවත්තං පාකටං කරොති සුත්තං නිද්දිඨං ගම නීති සුත්තස්ස අන්තො නිද්දිඨො ගොති විජ්ජාරිතො සුත්තනතර දසකෙන.

න කෙවලං සුත්තනතරසංසද්දනමෙව පුබ්බාපරසනී. අප්චො අසෙසෙපි අත්තීති දසෙසානුං සොවාසනති ආදි වුත්තං. තත් අත්තසනීති ක්‍රියාකාරකාදිවසෙන අත්තස්ස සමබ්බෙන. සො පන යසමා සංඛාරාදිතං ඡතනං අත්තපදනංගෙව ගොති සබ්බස්සාපි පදත්තස්ස තදවරොධතො සමබ්බෙන. ව නාම තකොපි අන්තො තසමා අත්තසනී ඡපදගීති ආදි වුත්තං. බ්‍රහ්මස්සනීති පදස්ස පදනතරෙන සමබ්බෙන. යසමා පන සබ්බමපි නාමාදිපදං ඡති බ්‍රහ්මස්සපදෙහි අසංගතීතං නාම තත්තී තසමා බ්‍රහ්මස්සනී ඡපදගීති ආදි වුත්තං. දෙසනාසනීති යථා වුත්තදෙසනතරෙන දෙසනාය සංසද්දනං. න ව පසම්මිං නිසායාති පඨමිං විසය සංඛාරං නිසායං කතා පඨමිං. ආලම්බිනාති අන්තො. ක්‍රියායීති ඵලසමාපත්තිකානෙන ක්‍රියායී. සො හි සබ්බසංඛාරනිසායං නිබ්බාණං ආලම්බිනා සමාපජ්ජනවසෙන ක්‍රියායීති. න පඨමිං නිසායං ක්‍රියායීති වුත්තො. සෙසපදෙසුපි එසෙව තයො. එත්ත ව වතුනි මහාතුනෙහි රූපප්පට්ඨිකවුත්තීතාය සබ්බො කාමගවො රූපගවො ව ගතීතා. අරූපගවො පන සරූපෙනෙව ගතීතොති සබ්බං ලොකං පරියාදි යිතා පුත්ත අසෙසෙපි පරියායෙන තං දසෙසානුං න ව ඉමං ලොකනති ආදිමාග. සබ්බො හි ලොකො ඉධිලොකො පරිලොකො

වානි වෙව කොඬාසා හොනනි. යසමා පන ඉඩලොකොනි විසෙ සතො දිස්ඨමමභුතො සත්තසන්නානො වුච්චති පරලොකොනි භවන්තරසබ්බපගතො සත්තසන්නානො තදුභයවිනිමුඛෙතො අනිඤ්ඤාමයො රූපසන්නානො තසමා තං සක්ඛාය සමිදං උභයමනන රෙණාති ආදි වුත්තං. යෙ පන උභයමනනරෙණාති වචනං ගහෙතො අනතරං භවං ඉච්ඡති තෙසං තං මිච්ඡා. අනතරං භවො හි අතිධම්මෙ පටික්ඛිතොති. දිස්සති රූපායතනං. සුභානති සද්දායතනං. මුභානති පච්චා ගහෙතබ්බතො ගඤ්ඤායතනං රසායතනං ඵොස්සබ්බායතනං. විඤ්ඤානති අවසිඨං ධම්මාරම්භපටියා පනතරූපං. පණානති පරියෙසිත්වා වා අපරියෙසිත්වා වා පතනං. පටිසෙසිතානති පතනං වා අපතනං වා පරියෙසිතං. විතානනිතං විවාපිතානති විතක්කතවසෙන අනුමජ්ජනවසෙන ව ආලම්බිතං. මහසානුචිතානති විතෙතන අනුඅනුචිතතිතං. අසං සද්ද චතෙ-පෙ-අනිසයිතොන විතෙතන න සද්දහි ස්ඛායතොති අයං ඛිණ්ණසමො ඵලසමාපතතික්ඛානෙන ක්ඛායතො; පුබ්බවතණ්ණා දිසිතිස්සයානං සුදු පභිණ්ණා සද්දෙවතෙ ලොකෙ-පෙ-සද්දෙව මනුස්සාය යත්ත කත්තවිපි අනිසයිතොන විතෙතන ක්ඛායති නාම. තතො ඵව ලොකෙ කෙතවිපි න සද්දහි අයං ඉදං නාම නිස්සාය ක්ඛායතිති. වුත්තං ගෙන:-

තමො තෙ පුරිසාජ්ඤඤ! තමො තෙ පුරිසුත්තම!
 යස්ස තෙ නාභිජනාම කිං තං නිස්සාය ක්ඛායසිති.

ඉද්දති ඛිණ්ණසමවිත්තස්ස කත්තවිපි අනිසයිතභාවං ගොධික සුතෙතන වක්කලිසුතෙතන ව විහාලෙතං. සමා මාණති ආදි වුත්තං. විඤ්ඤාණං සමගෙසගොනාති පරිනිබ්බාණතො උඬං විඤ්ඤාණං පරියෙසනො. පපඤ්චාතීගොති ආදිතා අදස්සනස්ස කාරණමාග. අනිසයිතවිත්තා න සද්දහි ස්ඛායමානාති න කෙවලං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා ඛිණ්ණසමස්ස විත්තහති. මාරුදයො න ජනනති අපි ව වො සඋපාදිසෙසායපි නිබ්බාණධාතුයා තස්ස තං න ජනනති අත්ථො. අසං දෙසනාසංඝිති ගොධිකසුත්තවක්කලි සුත්තානං සුත්තනතානං අඤ්ඤමඤ්ඤඅත්ථසංසන්දනා දෙසනාසංඝි තාම. නිද්දෙසසංඝිති නිද්දෙසස්ස සංඝි නිද්දෙසසංඝි. නිද්දෙසෙන වා සංඝි නිද්දෙසසංඝි. පුරිමෙන සුත්තස්ස නිද්දෙසෙන තස්සෙව පච්ඡිමස්ස නිද්දෙසස්ස, පච්ඡිමෙනවා පුරිමස්ස සමච්ඡිකනනති අත්ථො. තං දස්සෙතුං යසමා භගවා යෙභුයොන පඤ්චං වටං දස්සෙත්වා පච්ඡා විවටං. දස්සෙති තසමා නිසයිතවිත්තාති ආදි වුත්තං. තත්ත නිසයිතං විත්තං ඵතෙසනති නිසයිතවිත්තා. පුග්ගලා. නිද්දිසිතබ්බා පුග්ගලාධිජානාය දෙසනායාති අධිපපායො. ධම්මාධිජානාය පන

නිසිභං විතතං එතාති නිසිභං විතතං. නිසිභං විතතං විතතං
තණ්හාදිසිතිස්සයවසෙන පවතතා සුත්තපදෙසා. සෙසමෙත් සබ්බං
පාතපමෙව.

වතුබුදුහභාරවිභවිභංගිනි
නි සි තා.

තත් කතමො ආවුමො හාගේ? ති ආවටහාරවිභවෙහා. තත්
ආරභටාති ආරභටාති ආරභටාති. විරියං කතෙට. නිසිභං විතතං
කොසල්පකතො නිසිභං විතතං නිසිභං විතතං. තදුත්තරි
විරියං කතෙට. සුඤ්ඤාදි බුද්ධිසංසාරෙහි යසං සිලසංවරෙ ඉද්දියෙසු
ගුණවාරතා හොරතෙ මතකසුඤ්ඤා නිසිභං විතතං ඉද්දියෙසු
බුද්ධියෙසු පතිසිතානං. ජගරියානුසංගතවසෙන ආරභටාති කතම
බාසුයො සමපජ්ජනති තසමා තථාභුතසමපජ්ජනනාසංසාරෙහි
හතවතො සාසනෙ සුත්තපසුත්තො හොට. බුද්ධාදි මව්බුද්ධො සෙහි.
නිසිභං විතතං කුඤ්ඤාදි විරියෙහි එව පටිපජ්ජනනා ව තෙබාසුඤ්ඤා
මව්බුද්ධියෙහි විසංසෙන තෙතිති තසං සෙහිසංසාරෙහි අබලං
දුබලං යථා නාම බුද්ධපසනෙහි කුඤ්ඤාදි තලෙහි කතං අහාරං
බුද්ධියෙහි විසංසෙන එව මෙව කිලෙසගණං. බුද්ධාදි විරියෙහි
විසංසෙන අතො. තං යොජෙත්වා දසෙහි ආරභටාති නිසිභං
විසිසංසෙන පදසානනති ආදි වුත්තං. තත් ආරභටාති නිසිභං
ඉදං වවතං විසිසංසෙන පදසානනං විරියපසංගණනං කාරණං විරිය
රභෙහි නිසෙජ්ජනනං. “යොගා ටෙ ජයෙන හුරි”ති. වචනතො
යොගො භාවනා. තත් විපසංගණනාභාවනාය වකමානතො සමාහි
භාවනා ඉධාබිපෙසතාති වුත්තං. සුඤ්ඤාදි බුද්ධිසංසාරෙහි සමාහි
පදසානනති. මව්බුද්ධො සෙනනති වුත්තං කිලෙසසෙනාය සමා
බුත්තං. සුඤ්ඤාදි හොතිති ආහ බුද්ධාදි-පෙ-පදසානනති.
සුත්ත යථා වුත්ත විරියසමාහිපසුඤ්ඤාසමපසුත්තෙහි ආහිපට්ඨතිවචනාය
පසුඤ්ඤාසමාහිසමාහි වට්ඨුලං ජිනිත්වා විවට්ඨං පාපෙනිවාති
දසෙහි තත්. ආරභටාති නිසිභං විසිසංසෙන පදසානනති ආදි
වුත්තං. ඉමාහි පදසානනාහි දෙසනාහි යාතිමාති විරියෙහි පදසා
නනති ආදිතා විරියාදිතං පදසානනාති වුත්තාති සා ආරභටාති නිසිභං
ටාති ආදි දෙසනා. න විරියාරභවත්ථුආදිතිති අතො. තථාභවට
සංවණ්ණෙහි.

එවං යථාතිකිත්තං දෙසනාය පදසානවසෙන අත්. නිසා
රෙත්වා ඉද්දති තං සංගතවිසංගතවිසංගත ආවට්ඨකාමො තසං
ගුමිං දසෙහි ඉද්දසුත්තාහි. වා සත්තාහි. යොගෙහි සුඤ්ඤාදි
වා ආරභෙහි ආදිමාහ. තසං තො යොගෙහි භාවනායං තං

අසුඤ්ඤානං වා සත්තානං අපරිපක්කඤ්ඤානං වා සත්තානං ගෙන
 ආයතීං විජ්ඣනනන්තං අයං දෙසනාරම්භො සුඤ්ඤානං වා පරි
 පක්කඤ්ඤානන්ති. ණො පමාදො දුට්ඨොති යෙන පමාදෙන භාවනං
 නානුසුඤ්ඤාති ණො පමාදො අත්තනො කාරණභෙදෙන දුට්ඨො.
 අසුඤ්ඤාණොති පඤ්චනතං ඛණ්ඩානං සලක්ඛණසාමඤ්ඤාලක්ඛණ
 පටිච්ඡාදකෙන සම්මොගෙන. නිවුද්ධොති ඡාදිතො. ණෙසාසා
 නන්ති ඤෙය්‍යඤ්ඤාතං ඉතිරූපං ඉතිරූපස්ස සමුදයොති ආදිතා
 ඤ්ඤාස්ස පටිත්තනසාකඤ්ඤාති ඤෙය්‍යසානං. අනෙකභෙදත්තා
 පාපධම්මානං තබ්බසෙන අනෙකභෙදෙපි පමාදො මූලභූතාය
 අවිජ්ජාය වසෙන එතො එවාති ආහ එකවිධො අවිජ්ජාසාති.
 ලාභවිනිවජ්ජපරිග්‍රහමච්ඡරියාති පරිග්‍රහසාආරකධාරිණොගෙසු
 අනෙකාගධාති. ඡන්දරගජ්ඣාසානා තණ්හා එවාති තණ්හා
 මූලකෙපි ධම්මෙ එතෙව පක්ඛිපිතො නිවිද්ධො නිවිද්ධාසාති. වුත්තං.
 රූපිසු භවෙසු රූපධම්මෙසු. අජ්ඣාසානන්ති තණ්හාතිනිවේසො.
 එතෙත නිවිද්ධාස රූපසාමො පදස්ස අත්තං විවරති.
 අතාදිමිති හි සංසාරෙ ඉතිපුරිසා අසුඤ්ඤාසුඤ්ඤාරූපාතිරමා
 අයඤ්ඤාත්තො විත්තපරියාදනසුත්තෙන දීපෙන ඛණ්ඩො. අරූපිසු සම්මො
 ගොති එස්සාදිතං අතිසුමුමසභාවත්තා සත්තතිසමුගතිච්චාරමණ
 සත්විතිඤ්ඤාගස්ස දුක්ඛත්තා ව අරූපධම්මෙසු සම්මොගො.
 සත්තානං පතිභිතොති වචනසෙසො. එවං නිබ්බරිතෙ රූපකාය
 නාමකායසංඛාරෙ උපාදනක්ඛණ්ඩපඤ්ඤාතෙ ආරමණ්ණකරණවසෙන
 පටත්තං තණ්හාඤ්ඤා අවිජ්ජාඤ්ඤා අවිසෙසෙන වුත්තං වතුපාදනානං
 වසෙන විහරිතො තෙසං ඛණ්ඩානං උපාදනානඤ්ඤා දුක්ඛසමුදය
 භාවෙන සහ පරිඤ්ඤාය පභාතබ්බභාවං දස්සෙති නිසං රූප
 ණාසොති ආදිතා.

එවං පමාදමුඛෙන පුරිමසච්චවයං නිබ්බරිතො පමාදමුඛෙනව
 අපරමි. සච්චවයං නිබ්බරිතො නිසං ණොති ආදි වුත්තං. තත්ථ
 නිසංසාති තස්ස පමාදස්ස. සම්මට්ඨෙවෙධොති සම්මො පරිජ්ඣනෙන
 අස්සාදදිතං ජනනෙන. රක්ඛණො පටිසංභරණොති අත්තනො
 විත්තස්ස රක්ඛණසංඛාරො පමාදස්ස පටිසංභරණො. තප්පිපකෙති
 සම්මොගො. අප්පමාදානුසොගෙන යා වෙසනා, අස්ස සම්මොගොති
 කිවෙවන සමාධිං දස්සෙති. අයං වොදනපක්ඛණ්ඩසභාගධම්මවසෙන
 ආවට්ඨනා, යද ඡන්තාති නාමානං-සෙ-ආනිසංසන්ති ඉමිනා සමථාධි
 ගමස්ස උපායං දස්සෙති. තත්ථ නාමානන්ති වත්තනාමානඤ්ඤාතිලෙස
 කාමානඤ්ඤා. අස්සාදඤ්ඤා අස්සාදගොති කාමෙ පටිච්ච උපපජ්ජ
 මානං සුඛසොමනස්සංඛාරො අස්සාදං අස්සාදකාය අස්සාද
 මත්තනො. ආදිනිමන්ති අප්පස්සාදා කාමා ඛණ්ඩකාති ආදිතා වුත්තං.
 ආදිතවං දෙසං. නිසංසරණන්ති පඤ්ඤානං. වුත්තංගෙනං:-
 “කාමානමෙතං නිසංසරණං යදිදංගෙනකම්ම”න්ති. ඛණ්ඩානං ලාමක

භාවිං. සංක්‍රීලෙසනති සංක්‍රීලිසනං. කාමගෙතු හි සත්තා සංක්‍රීලිසනති. වොදනනති විසුඤ්ඤිතං. නෙතඤ්ඤිතං ආනිසංසනති නිවරණපභාණාදිගුණවිසේසසංයොගං. නාදොති තස්මිං යථාච්ඡන්ත සමිපෙ සති. ඤා විමංසාති යා පඤ්ඤා. “සමාහිතො යථාභුතං පජනාති”ති හි චුත්තං. යථා තණ්හාසතිතාව අවිජ්ජා සංඛාරාදිතං පච්චයො. එවං අවිජ්ජාසතිතාව තණ්හා උපාදානානං පච්චයො. තාසු නිරුඛාසු උපාදානාදිතං අභාවො එවාති තණ්හාඅවිජ්ජා පභාණෙන සකලච්චදුක්ඛතිරේඛං. දසෙසනනො ඉමෙසු මිසු ඛෙමෙසු පඤ්ඤාසුති ආදිමාග. ඉමානි චතාරි සච්චානි විසභාග සභාගධම්මාච්චනවසෙක නිබ්බාරිතානීති අධිප්පායො.

එවං වොදනපක්ඛං නික්ඛිපිතො තස්ස විසභාගධම්මවසෙක සභාගධම්මවසෙක ව ආච්චනං දසෙසනො ඉදුති සංක්‍රීලෙසපක්ඛං නික්ඛිපිතො තස්ස විසභාගධම්මවසෙක සභාගධම්මවසෙක ව ආච්චනං දසෙසනං සථාපි මුලෙති භාජමාග. තස්සෙත්ථො යථා නාම පතීඨාගෙතුභාවෙන මුලනති ලඛ්චොභාවෙ භූමිගතෙ රුක්ඛස්ස අවයවෙ එරසුජේදදි අත්තරයාභාවෙන අනුපද්දවෙ තතො එව දළෙක පිපෙර සති ඛන්ති ජිනෙතපි අස්සත්ථාදිරුක්ඛො රුහති එව මෙව තණ්හානුසංසංඛාතෙ අත්තභාවරුක්ඛස්ස මුලෙ මග්ගඤ්ඤා එරසුනා අනුපච්ඡිනෙත තසිදං දුක්ඛං පුතපුතං අපරපරභාවෙන නිබ්බතනති ත නිරුජ්ඤිතීති. කාමතණ්හාදි නිවත්තනත්ථො භව නාණ්හාසාති චුත්තං. එනස්ස ඛෙමස්ස පච්චසෙසාති එතස්ස භව තණ්හාසංඛාතස්ස ඛම්මස්ස භවෙසු ආදිතච්චාච්චාදනාදිවසෙක අස්සාදග්ගහණස්ස පච්චයො. චුත්තං හෙතං:- “සංයොජනිසෙසු භික්ඛවෙ! ඛෙමෙසු අස්සාදනුපසිනො තණ්හා පච්චස්සති”ති. දුතෙතො වාග අවිජ්ජාපච්චයා හි භවනාණ්හාති. ඉධ සමිපො විපක්ඛනා ව මග්ගසමාධි මග්ගපඤ්ඤා ව අධිප්පායාති ආග සෙති නාණ්හානුසංසංසමුහනානීති ආදිං. ඉමානි චතාරි සච්චානීති විසභාගසභාගධම්මා ච්චනවසෙක නිබ්බාරිතානීති. සෙසං චුත්තනගමෙව.

ඉදුති න කෙවලං නිබ්බාරිතෙතෙව විසභාගසභාගධම්මෙහි ආච්චනං අපචො පාළිආගතෙහිපි තෙහි ආච්චනං ආච්ච භාවෙති දස්සනත්ථො සංඛිප්පාසස්ස අකරණිකාති භාජමාග. තාත්ථ සංඛිප්පාසස්සාති සංඛිප්පාසලස්ස. අකරණිකාති අනුපාදනං. කුසලස්සාති වතුභූමිකකුසලස්ස. උපසම්පදාති පටිලාභො. සම්පතපජිසො දපනාති අත්තතො විත්තවොදනං. තං පත අරහත්තතො හොති. ඉති සිලසංවරෙන සංඛිප්පාසං පභාය සමිපිපස්සනාති කුසලං සම්පාදෙත්ථො අරහත්තථලෙන විත්තං පජිසොදපතඛිනති එනං බුඩ්ධානසාසනං. ඔවාසෙද අනුසිසිති ¹ අයං සංඛිප්පෙත්ථො. විත්තාරතො පත අත්ථො පාළිතො එව විඤ්ඤායති.

තත් සබලපාසං නාමානි ආදීසු දෙසසමුදානනනි දෙසො සමුදානමෙව එතස්සානි දෙසසමුදානං. න දෙසො එව සමුදා නනනි. ලොහසමුදානායපි පිපුණවායාය සමභවතො. කායද්වවිජි තනනි පදං අපෙක්ඛිතා¹ දෙසසමුදානනනි නපුංසකානිද්දෙසො. ලොහසමුදානං මොහසමුදානනනි එතාපි එසෙව තයො. සච්ඡාලාපො උඛවවිතෙතන පවතතයනීති අභිප්පායෙන තස්ස මොහසමුදානතා වුතතා.

එවං දුටුවර්තඅකුසලකමමපටකමමවිභාගෙන සබ්බපාපනති
එත්ථ චුත්තපාපං විහජ්ඣා ඉදානිං අකුසලමූලවසෙන අගතිගමණ
විභාගමපි දසොක්ඛං අකුසලමූලනති ආදි චුත්තං. තත්ථ අකුසල
මූලං පසොගං ගච්ඡන්තනති ලොභාදි අකුසලානි කායවචිපසොගං
ගච්ඡන්තානි කායවචිපසොගං සමුදාපෙන්නානිති අත්ථො. ඡන්දානි
ඡන්දසෙත්ථ. සං ඡන්දා අගතිං. ගච්ඡති ඉදං ලොභසමුදානනති
ඡන්දා අගතිං. ගච්ඡතිති යදෙනං. අගතිගමණං.¹ ඉදං ලොභසමුදා
නනති. එවං සෙසෙසුපි අත්ථො දඬබබ්බො. එත්තාවතා “සබ්බපාපස්ස
අකරණ”නති එත්ථ පාපං දසොක්ඛා ඉදානි තස්ස අකරණං
දසොත්තො ලොභො-පෙ-සක්කස්සානි තිති කුසලමූලෙති තිණ්ණං
අකුසලමූලානං පභාණවසෙන සබ්බපාපස්ස අකරණං අනුපාදන
මාග. තථා ලොභො උපෙක්ඛාසානි ආදිනා ඩුග්ගවිභාරෙති. තත්ථ
අරතිං උපසමෙතති මුදිතා තස්සා මුලභූතං මොගං පඞ්ඝනිති
කථා චුත්තං මොගො මුදිතාස පභාණං අබ්බත්ථං. ගච්ඡතිති.

ඉදුකි අසෙදෙකපි පරියායෙන පාපං තස්ස අකරණස්ථ
දසෙය්වා සෙසපදානස්ථ අත්ථිභාවනවුඛෙන සභාගපිසභාගධම්මා
වට්ඨනං දසෙය්වාං සබ්බපාපං නාම අභිච්චන්තනානීති ආදි වුත්තං.
අක්‍රියා අකරණං අනන්ධාලාභෙනී තිහිපි පදෙහි ඕච්ඡන්තානං
අනුපාදනමෙව වදනී. තථා ක්‍රියා කරණං අන්ධාලාභෙනී තිහිපි
පදෙහි උපාදනමෙව වදනී. අන්ධාලාභෙනී අධිස්ථිතා ආවරණං.
අනිත්තස්සාති විරකාලපවතතිවසෙන පුරුණස්ස. මග්ගස්සාති අරිය
මග්ගස්ස, වුත්තං හෙතං, “පුරුණං මග්ගං පුරුණං අස්සුසනති ඛො
අරියස්සෙතං අස්ථිතිකස්ස මග්ගස්ස අධිවචන”නති. අතීතෙන වා
විපක්ඛිතා භගවතා යථාධිගතං දෙසිතභාවං සක්ඛාය අතීතස්ස
මග්ගස්සාති වුත්තං. විපක්ඛිතො හි අයං භගවතො සම්මාසම්මුඛස්ස
පාතිමොක්ඛස්සෙදාසනාපාති. සං පටිපෙට්ඨෙය්වාති යස්ස පරිඤ්ඤාති
සම්මෙතං. සං පටිසෙසාදපිතං අසං නිශ්චිතෙය්වාති යදි පි අසභිතා
බාහු කෙනපි සංකීලෙසෙන න සංකීලිස්සති අධිච්චන්තනස්ස පන
පුග්ගලස්ස වසෙන එවං වුත්තං. තස්ස හි යාව සංකීලෙසා න
විභව්ඡනති තාව අසභිතා බාහු අපරිසොදපිතාති වුච්චති. යථා

1. ଡି. I. & II. ଅବସ୍ଥାରେ

2. ൫. III. අගතිවිවික..

නිඛණ්ණාධිගමන මග බන්ධා පුපසමෙතබ්බා තෙසං සෙසභාවෙන අසෙසභාවෙන ච සුපාදිසෙසාති ච අනුපාදිසෙසාති ච වුවිති එවං සපෙද්දං දදබ්බං.

ඉමාති පාළිආගතධම්මානං සභාගවිසභාගධම්මාවට්ටනවසෙක නිඛාරතාති වතතාරි සම්මාති පුනපි පාළිආගතධම්මානං සභාග විසභාගධම්මාවට්ටනෙක ආවට්ටහාරං දසෙකතුං ඛෙමමා ගව ජනාභිති භාථමාග. තස්සා පදනො පුබ්බ වුතො ඵල. ඛෙමමාති පුබ්බඛෙමමා ඉධාධිපෙතො. තං විහරිතා දසෙකෙනා ඛෙමමා නාම දුට්ඨො ඉන්ද්‍රියසංවරේ මහෙභාවාති ආග. ඉන්ද්‍රියසංවර සිසෙකවෙත්¹ සබ්බමි සිලං ගතිතනාති දදබ්බං. සබ්බා උපසුතාතිසො දුග්ගාති දුක්ඛදුක්ඛතාදියොගෙන දුක්ඛා ගතියොති කතා. යථා වුතෙන දුට්ඨො ඛෙමම පඨමො ඛෙමමා යථා සුචිණ්ණො භොති යතො ච සො රක්ඛති යත් ච පතිදාපෙති හං සබ්බං දසෙකතුං නත් සා සංවරසිලෙ අඛණ්ඩනාති ආදි වුතං. ඉද්දති තස්ස² ඛෙමසං අපායතො රක්ඛණේ ඵකනතිකභාවං විභාවෙතුං ගාමණි සංයුතෙන අසිබ්බකපුත්තසුත්තං ආගතං. තත් ඵවනාති පකාරෙන. මසදො සම්මිණ්ණිකො. ඉමිතාපි පකාරෙන අයමනො වෙදිතබ්බොති අධිපායො. අසිබ්බකපුත්තොති අසිබ්බකස්ස නාම පුතො. ගාමෙ ජේදකතාය ගාමණී පච්ඡාභුමිනාති පච්ඡාභුමිවාසිනො. කාමණ්ඩුනාති ස කමණ්ඩුපුතො. සෙවලමාලිකාති පාතොව උදකතො සෙවලකොට්ඨ උපලාදිති ච ගහෙතා උදකසුඛිභාව ජනනත්. මාලං කතා පිළිකිනකා. උදකොණ්ඩනාති සායං පාතං උදකොණ්ඩනකා. උසාපෙනතිති උපරි යාපෙනති. සකුකු පෙනතිති සමා යාපෙනති. සග්ගං නාම උග්ගමෙනතිති පරිවා රෙනා සිතාව ගව්ඡ්ඡො! බ්‍රහ්මලොකං ගව්ඡ්ඡො! බ්‍රහ්මලොකනති වදනො සග්ගං පවෙසෙනති. අනුපට්ඨසංග්ගසාති අනුපරිගවේය. උමුච්ඡාති උදග උපලමාති ජලස්ස උපරි පලව. ඵලමුපලමාති ඵලං අභිරුහ. නනු සස්සාති තනු යං අස්ස, යං ගවෙය. සකුකු කුකුලනති සකුකු වා කුකුලා වා. සා අසොගාමි අස්සාති සා අසො ගවේය, ගෙදාගාමි ගවෙය. අවං ගවේයසාති ගෙදා ගවේය. මග්ගස්සාති අරියමග්ගස්ස. නිකුලනාති තිබ්බතා. සා³ ව ඛො ත සත්තස්ස විය නිසිතකරණතා අථවො ඉන්ද්‍රියානං පට්ඨභාවොති දසෙකතුං අඛණ්ඩනාති ආග. තනු ච අරියමග්ගො අත්තතා පභාතබ්බතිලෙසෙ අනවසෙසං සමුච්ඡිද්දතිති අතිවිණො නාම තජිති? සම්මතො. තථා පි "නො ච ඛො යථා දිසිප්පතස්ස"ති වචනතො සම්මතදිසිප්පතතානං කිලෙසප්ප හාණං පති අජි කාපි විසෙසමථතාති සකකා වතතුං. අයං පත

1. ම. III. ඉන්ද්‍රිය සංවරසිලෙන.

2. සි. I. & II. තස්ස අපායතො.

3. සි. I. & II. සාපිඛො.

ඉසෙසො න ඉධාධිපෙතො සබ්බපට්ඨන්තමධිකමනස්ස අධිපෙත තත්තා. යස්මා පන අරියමයෙත ඔබ්බෙසා කීලෙසා පභිසන්ති තඤ්ච තෙසං තථා පභාණං මග්ගධම්මෙසු ඉන්ද්‍රියානං අපාට්ඨ පාට්ඨ පාට්ඨතර පාට්ඨතමභාවෙන හොතිති යො වජ්ජුපමධම්මෙසු මත්තකපාත්තානං අග්ගමග්ගධම්මානං පට්ඨතමභාවො අයං ඉධ මග්ගස්ස තිස්සකාති අධිපෙතො. තෙනෙවාහ අයං ධම්මො සුච්ඡේදණො සබ්බාගි උපපන්නීගි රක්ඛතීති. “තස්මා රක්ඛිතවිත්තස්සා”ති ආදිනා සුත්තන්තරෙත සුගතිසඤ්ඤිතාතම්භි උපපත්තිනං දුග්ගතිභාවං සාධෙති.

ඉදාති යථාට්ඨතත්තස්ස ධම්මස්ස විසභාගධම්මානං තණ්හාවිජ්ජාදීනං සභාගධම්මාතඤ්ච සමපට්ඨස්සනාදීනං නිබාරණවසෙන ආවට්ඨකාරං යොජෙත්වා දස්සෙත්තුං. නාඤ්ච දුග්ගතිනං හෙත්තු නණ්හා ච අවිජ්ජාවාති ආදිමාහ. තං පුබ්බ චුත්තතයත්තා සුවිඤ්ඤායස්මෙව. ඉදං චුට්ඨති බ්‍රහ්මචරීයන්ති ඉදං අරියං සමපට්ඨස්සනා සබ්බාතං මග්ගබ්‍රහ්මචරියන්ති චුට්ඨති. සං රක්ඛතීති සබ්බාගි දුග්ගතීති රක්ඛන්තස්ස අරියමයෙත්තස්ස ආරම්භෙත්තුපො නිර්ණයො රක්ඛන්තො විය¹ චුත්තො නිමිත්තස්ස කත්තුභාවෙනෙව උපට්ඨිතත්තා, ඉමාති චත්තාරි සච්චාති විසභාගසභාගධම්මාවට්ඨතවසෙන නිබාරිතාතිති අධිපායො.

ආවට්ඨකාරවිභව්‍යවණ්ණනා
ති සී තා.

නාඤ්ච සාහමො විභතතිභාගෙති විභතතිභාරවිභව්‍යො. තත්ථ ධම්මවිභතති භූමිවිභතති පදසාතවිභතතිති තිව්වා විභතති. තාසු යස්මා ධම්මෙසු විභාගෙතො නිද්දියෙසු තත්ථ ලක්ඛණො භූමිවිභාගො පදසාතවිභාගො ච නිද්දියමානො සුවිඤ්ඤායෙසා හොති තස්මා ධම්මවිභතති. තාව නිද්දියන්තො සොළසවිධො පදානෙ යෙසං සුත්තානං වසෙන විසෙසෙතො විහරිතබ්බො තාති සුත්තාති දස්සෙත්තුං. මෙ සුත්තාති වාසනාභාවිසඤ්ච නිබ්බන්ධනාගිසඤ්චාති චුත්තං.

තත්ථ වාසනා පුඤ්ඤභාවනා. තස්සා භාගො කොඨාසො වාසනාභාගො. තස්ස හිතන්ති වාසනාභාගිසං. සුත්තං. නිබ්බිජ්ඣනං ලොහකකිකාදීනං පදාලනං නිබ්බන්ධො. තස්ස භාගොති සෙසං පුරිමසද්ධිසමෙව. යස්මිං සුපහත තිණි පුඤ්ඤත්‍රියවජ්ඣති දෙසිතාති තං සුත්තං වාසනාභාගිසං. යස්මිං පන සෙකතාසෙකතා දෙසිතා තං නිබ්බන්ධනාගිසං. අයඤ්ච අත්තො පාලියං යෙව ආගමිස්සති. පුඤ්ඤභාගිසාති පුඤ්ඤභාගෙ භවා. තථා ඵලභාගියා වෙදිතබ්බො. ඵලන්ති පන සාමඤ්ඤඵලං. සංචරසීලන්ති පාතිමොක්ඛසංවරෙ

සතිසංවරෙ ඤාණසංවරෙ ඛනතිසංවරෙ විරියසංවරෙති පඤ්චසංවරා
සංවරසීලං. පභාණ්ඩිලෙනි තද්විගපසභාණං විකම්මිකපසභාණං
සමුච්චේදපසභාණං පටිපසංගිපසභාණං නිසාරණපසභාණෙනි
පඤ්චපසභාණානි. තෙසු නිසාරණපසභාණවර්ජනං පභාණානං
වසෙක පභාණසීලං වෙදිතබ්බං. සොති යො වාසනාභාගියස්සත්ත
සම්පට්ඨානාහකො සො: ගෙන බ්‍රහ්මචරිකෙනාති තෙන සංවර
සීලසම්බන්ධෙන සෙසවරියෙන කාරණභූතෙන බ්‍රහ්මචාරී භවති.
එත්ථ ච අභිසම්පන්නබ්‍රහ්මවරියස්ස න පටිකෙඛපො. කෙච්ච පන
ගෙනෙව බ්‍රහ්මචරිකෙනාති පඨනති. තෙසං මතෙන සියා තස්ස
පටිකෙඛපො. පභාණ්ඩිලෙ සීතොති සමුච්චේදපටිපසංගිපසභා
ණානං වසෙක පභාණසීලෙ සීතො. ගෙන බ්‍රහ්මචරිකෙනාති
තෙන පභාණසීලෙන විසෙසභූතෙන මග්ගබ්‍රහ්මවරියෙන. යෙ පන
ගෙනෙව බ්‍රහ්මචරිකෙනාති පඨනති තෙසං අයං පාඨො වාසනා
නාගිසං නාම සුත්තං දුතකථා සීලකථා සග්ගකථා පුඤ්ඤවිපාක
කථානි. යෙ පන ගෙන බ්‍රහ්මචරිකෙනාති පඨනති, තෙසඤ්ඤායං
පාඨො වාසනාභාගිසං නාම සුත්තං දුතකථා සීලකථා සග්ග
කථා කාමානි. ආදිනවො ගොතතිමෙම ආගිසංසොති. තත්ථ
කතමො පාඨො යුත්තතරෙති? පච්ඡිමො පාඨොති නිදං ගන්තබ්බං.
යඤ්ඤා නිබ්බන්ධනාගිසං නාම සුත්තං සා චතුසච්චපසකායනාති
චක්ඛති. න හි මහාපෙරෙ සාවසෙසං කත්වා ධම්මං දෙසෙතිති.
නාම පඤ්ඤානාති ආදිනා උභින්නං සුත්තානං සාතිසයං අසම්කර
කාරණං දසෙති. තත්ථ පඤ්ඤානාති අරියමග්ගස්ස පද්ධානභූතා
වුද්ධානභාමිති විපස්සනාපඤ්ඤා ඉමානි චත්තාරි සුත්තානිති
ඉමෙසං සුත්තානං වාසනාභාගියනිබ්බන්ධනාගියානං චක්ඛමානා
තඤ්ඤා සම්බුද්ධසභාගියඅසෙකභාගියානං වසෙක චත්තාරි
සුත්තානි. දෙසනාසාති දෙසනාතයෙන. සබ්බතො විච්ඡෙදන
භාරෙන විචිතිත්වාති සබ්බතො භාගෙන එකාදසස්ස ධාතෙස්ස
පක්ඛිපිත්වා විච්ඡෙක භාරෙන විචිතිත්වා. සුත්තභාරෙන සොඤ්ඤ
නබ්බානිති එතෙන විච්ඡෙදාරයුත්තභාර විභත්තභාරස්ස පරිකම්මිකා
තතති දසෙති. සාමන්තිකා ඤාණස්ස භූමිති ඉමානි විභත්තභාරස්ස
මහාවිසයනං දසෙති.

එවං වාසනාභාගියනිබ්බන්ධනාගියභාවෙහි ධම්මෙ එකදෙසෙන
විහරිත්වා ඉදනි තෙ සංකිලෙසභාගියඅසෙකභාගියභාවෙහි
සාධාරණාසාධාරණභාවෙහි විහරිත්වා නත්ථ කතමෙ ධම්මො සාධාර
ණා? ති ආදි ආරඨං. තත්ථ කතමෙ ධම්මොති කතමෙ සභාවධම්මො?
සාධාරණාති අවිසිදා. සමානාති අත්ථො. දුට්ඨෙ ධම්මොති දුට්ඨෙ
පකතියො. පකති අත්ථො හි අයං ධම්මසද්දො. “ඤ්ඤාධම්මානං
සත්තං”නති a ආදිස්සී විය. නාමසාධාරණාති නාමෙන සාධාරණං.

කුසලාකුසලාති සමානනාමාති අන්‍යෝ. චක්‍රසාධාරණාති චක්‍රනා නිසංයෙන සාධාරණා. එකසන්නතිපතිතතාය සමානවත්තකාති අන්‍යෝ. විසෙසතො සංකිලෙසපතෙක පහාණෙකයා නාමසාධාරණා. සහජෙකයා චක්‍රසාධාරණා. අඤ්ඤමපි එවං ඡුතිසනති කිච්ච පච්චයපටිපත්තාදිති සමානං සංඛ්‍යණයාති. මිච්ඡන්තනිසනානං අති සනානනති ඉදං පුපුර්ජනානං උපලක්ඛණං. තස්මා සසත්තවාද උචේදවාදාති ආදිකො සබ්බො පුපුර්ජනහෙදො ආගරිතො වත්තබ්බො. දස්සනාසොනබ්බො කිලෙසා සාධාරණා මිච්ඡන්තනිය තානං අතියතානං එව ච සමභවතො සමමත්තනියතානං අසමභවතො ච. ඉමිනා තයෙන සෙසපදෙසුපි අන්‍යෝ වෙදිතබ්බො. අවිසසාවෙකොති සෙකං සංඛාය වදති. සබ්බා සා විනාශගෙහි¹ සාධාරණාති ලොකීයසමාපත්ති රූපාවචර් අරූපාවචර් දිබ්බ විහාරෙ බ්‍රහ්මවිහාරෙ පඨමජ්ඣානසමාපත්ති එවමාදිති පරියායෙහි සාධාරණා. කුසලසමාපත්ති පන ඉමිනා පරියායෙන සියා අසාධාරණා. ඉමං පන දෙසං පස්සන්තා කෙවි සං කිඤ්චි-පෙ-සබ්බා සා අවිනාශගෙහි සාධාරණාති පඨනති. කථං තෙ ඔධිසො ගතිතා? අථ ඔධිසො ගතෙතබ්බො? කථං සාධාරණාති? අනුයොගං මනසි කත්වා තං විසොධෙනො ආහ සාධාරණා හි ධම්මා එවං අඤ්ඤමඤ්ඤනාති ආදිං. තස්සන්තො යථා මිච්ඡන්තනියතානං අතිය තානඤ්ච සාධාරණාති වුත්තං එවං සාධාරණා ධම්මා න සබ්බ සත්තානං සාධාරණතාය සාධාරණා කස්මා? යස්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං පරංපරං සකං සකං විසයං නාතිවත්තන්ති. පටිතිශතං හි තෙසං පචත්තිඨානං. ඉතරථා තථා වොහාරෙ එව න සියාති අධිපපායො. යස්මා ච එතෙ එව ධම්මා එවං නිශතවිසයා තස්මා ඤාපි ඉමෙහි ධම්මෙහි සමනනාගතො න ඤා නං ධම්මං උපාඨිවත්තනීති ආහ. නති මිච්ඡන්තනියතානං අතියතානඤ්ච දස්සන්තෙ පහා තබ්බො කිලෙසා න සනති අඤ්ඤාසං වා සනතීති එවං සෙසෙපි වත්තබ්බො.

අසාධාරණො නාම ධම්මො තස්ස තස්ස පුග්ගලස්ස පච්චත්ත නියතො අරියෙසු සෙකකාසෙකධම්මවසෙන අනරියෙසු භබ්බා භබ්බපහාතබ්බවසෙන ගවෙසිතබ්බො. ඉතරස්ස තථා නිද්දිසිතබ්බ භාවාභාවතො. සො ච ටො සාධාරණවිධුරතාය තං තං උපාදාය තථා වුත්ත දෙසනානුසාරෙනාති ඉමමන්තං දස්සෙති කතාමෙ ධම්මා අසාධාරණා? සාවතදසනං උපාදාය ගවෙසිතබ්බා සෙකකාසෙකකා භබ්බාභබ්බාති ඉමිනා. අභිමකස්සාති සොනාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපත්තස්ස. ධම්මනාති ධම්මසභාවො. පඨමස්ස මග්ගභිකා දුතියස්ස ඵලභිකා. පඨමස්ස වා පතියමානකිලෙසතා දුතියස්ස පතීණකිලෙ

1. අවිභතරගෙහි.-තෙතතිපාළි-මරමම.

විතරගෙහි.-තෙතතිපාළි-ආභිකල.

සතා, පුත අශමනායානි අනාගාමිමග්ගයෙහි, නාමනති සෙතබ්බාති නාමං, ධම්මනාති තං තං මග්ගයතා ගෙහිමඵලයතා ව, පටිපත්තන නාමනති මග්ගසමබ්බිතං, නාමනති පටිපත්තකාති නාමං, එවං අශමනායානි ආදිනා අරියපුග්ගලෙසු අසාධාරණබලං දසෙය්වා ඉතරෙසු ත්වදයනන්තං එවං විසෙසානුපය්යිනාති ආදිවුත්තං, ලොකියබලෙමසු එව හි භිනාදිභාවො, තත් විසෙසානුපය්යිනාති අසාධාරණබලමානුපය්යිතා, මිච්ඡත්තනියතානං අනියතා බලමා සාධාරණා මිච්ඡත්තනියතා බලමා අසාධාරණා, මිච්ඡත්තනියතෙසුපි නියතමිච්ඡාදිසිකානං අනියතා බලමා සාධාරණා, නියතමිච්ඡාදිසි අසාධාරණාති ඉමිනා නයෙන විසෙසානුපය්යිතා වෙදිතබ්බා.

එවං තානානෙයෙහි බලමවිගතතිං දසෙය්වා ඉදුති භූමිවිගතතිං පදයානවිගතතිඤ්ච විගජ්චා දසෙය්වා දය්ගනාමුමිති ආදිමාග, තත් දය්ගනාමුමිති පශමමග්ගො, යස්මා පන පශමමග්ගකවණේ ¹ අරියසාවනො සමමත්තනියාමං ඔක්කමනො නාම ගොති තතො පරං ඔක්කමනො, තස්මා දය්ගනාමුමි නිසාමාවක්කනනිසා පදයා නනති වුත්තං, කිඤ්චාපි ගෙහිමො ගෙහිමො මග්ගො උපරි උපරි මග්ගාධිගමස්ස කාරණං ගොති සක්කායදිසි ආදිති අපභාය කාමරුගබ්බාපාදදිපභාණස්ස අසක්කුණෙය්ත්තා, තථාපි අරිය මග්ගො අත්තනො ඵලස්ස විසෙසකාරණං ආසන්නකාරණඤ්චාති දසෙය්වා ගාවනාමුමි උගතවිසානං ඵලාහං පතතිසා පදයා නනති වුත්තං, සුඛා පටිපදා විප්පාඨිඤ්ඤා ඤ්ඤාසාරස්ස තථාවිධ පච්චයසමායොගෙ ව ගොතිති සා විපය්ගනාය පදයානනති වුත්තා, ඉතරං පන තිස්සොපි පටිපදා සමථං ආවහනති එව, තාසු සබ්බ මුදුකාය දසයිතාය සෙසාපි දසයිතා එවාති ආග සුඛවා පටිපදා දකිංඨිඤ්ඤා සමස්ස පදයානනති, දුනමසං පුඤ්ඤකිරිමවඤ්චති දුතමෙව දුතමයං, පුඤ්ඤඵලනිබ්බත්තනණෙන ² පුඤ්ඤං, තදෙව කත්තබ්බතො කිරියා, පයොගසමපතතිආදිතං අධිසානභාවතො වඤ්චාති දුතමපුඤ්ඤකිරියවඤ්ච, පරතො ඝොසස්සාති බලම සවණස්ස, සාධාරණනති න බීජං විය අබ්බුරස්ස දය්ගනභූමිආදයො විය වා නියාමාවක්කනතිආදිතං ආවෙණිකං, අථවො සාධාරණං තදඤ්ඤකාරණෙහිපි පරතො ඝොසස්ස පචත්තනතොති අධිප්පායො, තත් කෙවි දයකස්ස දුතානුමොදනං ආවිණ්ණනති දුතං පරතො ඝොසස්ස කාරණනති වදනති, දයකො පන දක්ඛණවිසුචිං ³ ආකබ්බනො දුතසිලාදිගුණවිසෙසානං සවණෙ සුත්තපසුත්තො ගොතිති දුතං බලමසවණස්ස කාරණං වුත්තං, සිලසමනො ව්පාපි සාරභාවෙන සමාතිනො බලමවිත්තාසමනො ගොතිති සිලං විත්තා මඤ්ඤස්ස කාරණනති ආග සිලමසනති ආදිං, ගාවනාමසනති

1. සි I. & II. පශමමග්ගපසත්තකවණේ. 2. ම. III. පුජ්ඵල.
3. ම. III. දක්ඛණවිසුචිං.

සමපසාදනං භාවනාමයං. භාවනාමයිනාති උපරි ක්ෂාන්තසංඛ්‍යාතාය¹
 විපස්සනාසංඛ්‍යාතාය ව භාවනාමයියං. පුරිමං පුරිමං හි පච්ඡිමස්ස
 පච්ඡිමස්ස පදසානං. ඉද්දති යසමා දතං සීලං ලොකීය
 භාවනා ව න කෙවලං යථාචුත්තපරතොසොසාදීතං යෙව
 අපචො යථාක්කමං පරියතතිබ්බසුඛවකමච්ඡානානුයොගමග්ගසමමා
 දිසිතිවෙයි² පච්චයා ගොතති තසමා තවෙයි තයං දසෙස්සතුං පුන
 දුතමසනති ආදිනා දෙසනං වඩෙස්සති. තථා පතිරුප දෙසවාසාදයො
 කායවිවෙකවිත්තවිවෙකාදීතං කාරණං ගොතති ඉමං තයං දසෙස්සතුං
 පතිරුපාදසමාසොති ආදිමාග. තත් කුසලමිමංසාසාති පටි
 සංඛ්‍යානුපස්සනාය. අකුසලපටිච්චාගොති ඉමිනා පහණපරික්ඛාද
 චුත්තාති. සමාධිපටිසංයාති මග්ගසමාධිත්ථියස්ස. සෙසං සුච්ඤ්ඤාය
 ථෙව.

විහතතිහාරවිහරිතවණ්ණනා
 නි සි තා.

තස්ස කතමො පටිච්චනතො භාගේ?ති පටිච්චනතහාර
 විහරෙහා තත් යසමා සංවණ්ණියමානෙ සුත්තෙ යථාතිද්දිසානං
 කුසලාකුසලධර්මානං පටිපක්ඛතුනෙ අකුසලකුසලධර්මෙව පහාතබ්බ
 භාවාදිවසෙන නිබාරණං පටිපක්ඛතො පටිච්චනතං තසමා සමමා
 දිසිස්ස පුට්ඨසුගහලස්ස මිච්ඡාදිසී නිජජිණ්ණා ගොතීති ආදි ආරඬං.
 තත් සමමා පසත්ථා සුඤ්ඤ දිසී එතස්සාති සමමාදිසී. තස්ස. සා
 පතස්ස සමමාදිසිනා පුබ්බහාගසමමාදිසියා වා ලොකුත්තරසමමා
 දිසියා වා වෙදිතබ්බා. මිච්ඡාදිසී නිජජිණ්ණා ගොතීති පුරිමතයෙ
 විපස්සනාසමමාදිසියා පසිණා ගොතී. වික්ඛමිතිතාති අත්ථො.
 පච්ඡිමතයෙ පඨමමග්ගසමමාදිසියා පසිණා සමුච්ඡිනනාති අත්ථො.
 අස වස්ස මිච්ඡාදිසීපච්චයාති මිච්ඡාගිතිවෙසගෙතු යෙ අරියානං
 අදස්සනකාමතාදයො ලොභාදයො පාණාතිපානාදයො ව අසොකො³
 ලාමකසෙන පාපයා අනොසලසමතුතසෙන අකුසලා ඛමමා
 උප්පජ්ජෙය්‍යං. ඉමස්ස ආරඬවිපස්සකස්ස අරියස්ස ව, ඛමමාති සමප
 විපස්සනාධර්මා සත්තාතිංසලොධිපක්ඛියධර්මා වා, අනුප්පන්නා වා
 සමභවනති උප්පන්නා භාවනාපාරිපුරිං ගච්ඡන්ති. සමමාසංඛ්‍යාපස්සාති
 ආදිතවෙයි ඉමිනාව තයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බා. අයං පන
 විසෙසො සමමාච්ඡිත්තති ආදිතං මිච්ඡාච්ඡිත්තති අච්ඡිත්තාව සමානා
 ච්ඡිත්තා මයනති එවං සඤ්ඤාදිනො අච්ඡිත්තතියං වා ච්ඡිත්තසඤ්ඤාදිනො.
 තත්‍රායං වචනත්ථො. මිච්ඡා පාපිකා ච්ඡිත්තති විමොකෙබ්බා එතස්සාති
 මිච්ඡාච්ඡිත්තති. අසංඛ්‍යා ව මිච්ඡාච්ඡිත්තති යථාචුත්තනාකාරෙන
 මිච්ඡාගිතිවෙසවසෙන ව පච්චනතා අත්තවසලක්ඛණා. සමමාච්ඡිත්තති

1. සී. I. & II. උපතිරුපාන.
 2. ම. III. පරියතතිබ්බසුඛවකමච්ඡා.
 3. ම. III. අනොකො.

පන ඵලධමො, මිච්ඡාදිසිකෙ සමාසෙවනො මිච්ඡාවිමොකෙධා වා මිච්ඡාවිමුත්ති. මිච්ඡාවිමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං පන මිච්ඡාවිමොකෙධ මිච්ඡාදිසියා ව සාරතති ගහණවසෙන පවනෙනා අකුසලවිත්තුප්පාදො අත්තමසො පාපං කත්වා සුකතං මයාති පච්චවෙකකිකො උප්පත්ත මොහො ව, සමමාවිමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනස්සාති එත්ථ සෙකකාතං පච්චවෙකකිකඤ්ඤාණං සමමාවිමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනතති අධිප්පෙනං. තං හි උත්තරි භාවනාපාරිපුරියා සංවත්තති. එවං සමමාදිසිආදිමුඛෙන මිච්ඡාදිසිආදිං දස්සෙත්වා පුන පාණාතිපාත අදින්නාදුත කාමෙසු මිච්ඡාවාරුදිතො චෙරමණියාදිහි පාණාතිපාතාදිතං පරිවත්තනං දස්සෙත්වා සසයාති ආදි ආරඬං. තත්ථ කාලවාදිස්සාති ලකඛණ වචනං. කාලෙන සාපදෙසං පරියන්තවතිං අත්ථසංහිතතති සො සමථපපලාපස්ස පහාණාය පටිපන්නො හොතීති වුත්තං. පුන සෙව ඛො කෙවිති ආදිතා සමමාදිසිආදිමුඛෙනෙව මිච්ඡාදිසිආදිහි එව පරිවත්තනං පකාරන්තරෙන දස්සෙති. තත්ථ සංදිසිනාති පච්චකධා, සහධම්මිනාති සකාරණා, ගාරස්සාති ගරහිතබ්බසුත්තා, වාදානුවාදාති වාදවෙව අනුවාදා ව, වාදානුපාතාතිපි පාඨො, වාදානු පවත්තියොති අත්ථො, පුජ්ජාති පුජ්ජනියා, පාසංසාති පසංසිතබ්බා, පුන සෙව ඛො කෙවිති ආදිතා මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා අත්තවය පරිවත්තනං දස්සෙති. තත්ථ භුඤ්ඤිතබ්බාති ආදිති වත්තාරි පදාති වත්ථුකාම වසෙන යොජෙතබ්බාති, භාවසිතබ්බා බහුලිකාතබ්බාති පදවයං කිලෙසකාමවසෙන, නෙසං අබ්බමොති භාවෙතබ්බො නාම ඛිලෙවො සියා, කාමා ව තෙසං භාවෙතබ්බා ඉච්ඡිතා, කාමෙහි ව චෙරමණී කාමාතං පටිපකධා, ඉති සා තෙසං අබ්බෙවො ආපජ්ජ තීති අධිප්පායො, නිස්සානිකො බ්බමොති සහවිපස්සනාය අරිය මයො, උත්තබ්බාති පාපං නිජ්ජරපෙස්සාමාති පවත්තිතං සරීරතා පනං වදති, සුඛොති අනවජ්ජපච්චයපරිභොගසුඛං, එතෙසුපි වාරෙසු වුත්තනසෙතෙව අධම්මභාවාපත්ති වත්තබ්බා, ඉදුති අසුභ සඤ්ඤාදිමුඛෙන සුභසඤ්ඤාදිපරිවත්තනං දස්සෙත්වා සමාපනාති ආදි වුත්තං, ආරඬවිපස්සකස්ස කිලෙසාසුචිපග්ගරණවසෙන තෙභුමක සඬ්ඛාර අසුභතො උපඨගන්තීති කත්වා වුත්තං සබ්බසම්මාරෙසු අසුභානුපග්ගිනො විහරෙත්වාති, සං සං වා පනාති ආදිතා පටි පකධස්ස ලකඛණං විභාවෙති, තත්ථ අජ්ඣාපනෙතාති අධිආපන්නො, අභිඋපගතො පරිඤ්ඤාතොති අත්ථො.

පටිවත්තනභාරවිභවිගවණණනා

නි සි තා.

ආත්ථ කතමො චෙට්ඨනො භාගේ?ති චෙට්ඨනභාරවිභවෙතා, තත්ථ යථා චෙට්ඨනතිද්දෙසො හොති තං දස්සෙත්වා. එකං භගවා ධම්මං අඤ්ඤාමඤ්ඤාති චෙට්ඨනෙති නිද්දිසතීති වුත්තං. චෙට්ඨනෙ

ශ්‍රීති පරියායසද්දෙහිති අන්තො. පදන්තො පුබ්බෙ වුත්තො එව. කසමා
 පත භගවා එකං බමමං අනෙකපරියායෙහි නිද්දසති? වුච්චතෙ.
 දෙසනාකාලෙ ආයතිඤ්ච කසමා කප්ඤ්ච තදන්තපට්ඨොධො සියාති
 පරියායවචනං. තස්මිං බණේ විකසිත්තවිත්තානං අඤ්ඤාපිතිතානං
 අඤ්ඤාන පරියායෙන තදන්තවඬොධන්තං. පරියායවචනං.
 තෙනෙව පදෙන පුත්තවචනෙ තන්ත තදඤ්ඤාසං අධිගතතා සියාති
 මජ්ඣමිකං පුත්තපුත්තං තදන්තසලලකබණේ අසමොගන්තං. පරියාය
 වචනං. අනෙකෙපි අන්තං සමානබ්‍යාඤ්ඤානා ගොතනීති යා අන්තතර
 පරිකප්පනා සියා තස්මා පරිවර්තන්තමපි පරියායවචනං. අනඤ්ඤාසං
 වචනෙ අනෙකාහි තාහි තාහි සඤ්ඤාහි තෙසං තෙසං අන්තං
 ඤ්ඤාපන්තමපි පරියායවචනං සෙය්‍යථාපි තිස්සණ්ඩසන්තො. බමමකපි
 කානං තන්තඅන්තපතිබ්‍යානපරාවඬොධනානං සුබසිභියාපි පරියාය
 වචනං. අත්තතො බමමනිරුත්තපට්ඨසමප්පත්තියා¹ විභාවන්තං.
 වෙනෙය්‍යානං තන්ත බිජ්ජාපන්තං. වා පරියායවචනං භගවා නිද්ද
 සති. කිං බ්‍රහ්මා? යස්මා බමමානුයා පුප්පට්ඨවිභිත්තා සමොසල්ලථො
 යථා සබ්බස්මිං අන්තෙ අප්පට්ඨතඤ්ඤාචාරො තථා සබ්බස්මිං
 සද්දවොහාරෙති එකමපි අන්තං. අනෙකෙහි පරියායෙහි ථොධෙති
 න තන්ත දුක්ඛාසිත්තතං විත්තාසිත්තතං අන්තං. නාපි බමමදෙසනා
 හාති. ආවෙණිකොචාරං. බුබ්බමොති පරියායදෙසනං දස්සෙතො
 ආසාති ආදිමාග. තන්ත අන්තං දස්සෙතො ආසානාම වුච්චති යා
 ගමිස්සස්ස අන්තස්සාති ආදිමාග. තන්ත ගමිස්සස්ස අන්තස්සාති
 අනාගතස්ස ඉච්ඡිතබ්බස්ස අන්තස්ස. අමස්ස ආගමිස්සාති² තස්මා
 පචත්තියා ආකාරං³ දස්සෙති. අනාගතන්තවිසයා තණ්හා ආසා.
 අනාගතපච්චුප්පත්තන්තවිසයා තණ්හා පිභාති අගමෙතාසං⁴ විසසෙසං.
 අන්තස්සාති පට්ඨානාති යාග ඉච්ඡිතස්ස අන්තස්ස නිප්පත්තං.
 පට්ඨාලෙති අගමෙති යාග වා නිප්පත්තං. අන්තං පට්ඨාලෙති
 රත්තති අගං. අභිනිශ්ඤානා නාම. යථාලබ්බස්ස අන්තස්ස කෙලායනා
 නාමාති අන්තං. තං අන්තනිප්පත්තං සත්තසංඛාරවසෙන විහරිත්වා
 දස්සෙතො පිසං. වා ඤාතීන්ති ආදිමාග. තන්ත බමමන්ති රුපාදි
 ආරම්භධමං, අතිඉඨාරම්භං. අතිනන්ති. අතිඨාරම්භෙතිපි⁵
 තං දස්සෙත්වා අප්පට්ඨකුලනො වා අභිනිශ්ඤාතීති වුත්තං. පට්ඨාලෙපි
 හි විපල්ලාසවසෙන සත්තං සංඛාරං. වා අප්පට්ඨකුලනො අතිනන්ති.

යාසු අනෙකධානුසු පචත්තියා තණ්හා අනෙකධානුසු සංගති
 වුත්තා තා ධානුසො විභාගෙන දස්සෙත්වා මන්ත්වානුති ආදිවුත්තං.
 කිඤ්ඤාපි ධානුසොගතාදිසු කාමධානුආදයො අඤ්ඤාපි අනෙක
 ධානුසො ආගතා තාසමපි එන්තෙව සමවරොධොති දස්සන්තං.

1. ම. III. පට්ඨසමප්පත්තියා. 3. ම. III. පචත්තියාකාරං.
 2. ම. III. ආගමිස්සාති ආදිතා. 4. අගමෙතෙසං. සබ්බන්තං.
 5. සි. I. II. මන්ත්වානුගරම්භෙති

අභාරසෙවෙත් දසසිතා. කෙවි රූපාධිමුහුණති ආදි තාසු බාතුසු තණ්හාය පවතතිදසසනං. තත් යයමා පඤ්ච අජකිකතිකා බාතුසො සතත ව විඤ්ඤාණධාතුසො ධම්මබාතු ව ධම්මාරම්භෙණනෙව සඛහ තිතා තයමා අභාරස බාතුසො උද්දිසිකා ඡලෙව තණ්හාය පවතතිදා නාති විහතතාතිති දඬබබං. තණ්හාපකඛා නෙකබ්බසිතාපි දොම තයසුපවිචාරා තයස අනුභතරෙසු විමොකෙසු පිහං උපසාපයතො උපපජ්ජති පිහපච්චයා දොමතයානති වචනතො, කොපතවාදො ගෙහසිතෙසු දොමතයසුපවිචාරෙසුති ඉමාති වගුවිසති පදාති නණ්හාපකෙඛාති වුතතං. ගෙහසිතා පන උපෙකවා අඤ්ඤාණු පෙකඛතාය යථාතිතිවෙසසු පච්චයො ගොතිති සා ඡ උපෙකවා ගෙහසිතා අසං දිසිපකෙඛාති වුතතං.

ඉදුති තෙසං උපවිචාරානං තණ්හාපරියායං දසොනොනා සංසෙව පසන්තානාරෙහ ධම්මනාදිති ආදිමාහ. පුත විතතං, පඤ්ඤා, හගවා, ධම්මො, සබ්බසා, සීලං, වාගොති ඉමෙසං පරියාය වචනතිඤාරණෙන වෙච්චනහාරං විහරිතො දසොනුං විතතං මනො විඤ්ඤාණනති ආදි ආරබ්ථං. තත් අඤ්ඤං එවංජ්ජිතයනති ඉමිනා පඤ්ඤ පජනතා විචයො පවිචයො ධම්මවිචයො සලකකිණා උපලකකිණා පච්චිපලකකිණා පණ්ඩිතං කොසලං නෙපුඤ්ඤං වෙහව්සා විතතා උපපරිකඛා හුරි මෙධා පරිනායිකා විපසානා සමපජඤ්ඤං පතොදො පඤ්ඤා පඤ්ඤාදිද්ධියං පඤ්ඤාබලං පඤ්ඤාසත්තං පඤ්ඤාපාසාදො පඤ්ඤ ආලොකො පඤ්ඤාබ්හාසො පඤ්ඤාපරේජාතො පඤ්ඤාරතතං අමොගොති එවමාදීතපි පඤ්ඤාය පරියායසදුතං සඛහගො දඬබබො. පඤ්ඤාදිසාති ලොකුතතත්තති බයෙ ඤ්ඤානති ආදිති පඤ්ඤාදියාති ලොකුතතරාති. ලොකුතතරපඤ්ඤාය වෙච්චනාතිති අනෙථා. සබ්බා පඤ්ඤාති ඉතරෙහි වෙච්චනෙහි වුතතා සබ්බා පඤ්ඤා ලොකියලොකුතතරමිසිකාති අනෙථා. අපිචාති ආදිනා ඉමිනාපි පරියායෙන වෙච්චනං වතතබ්බනති දසොති. අධි පනෙසාසෙහිනාති අධිමොකධ්වනෙණ අධිපතෙයසෙත. සථා ව බුබානුසස්සිසං වුතතනති යථා බුබානුසස්සිති නිදද්දසෙ “ඉතිපි සො හගවා”ති ආදිනා පාළියා සො හගවා ඉතිපි අරහං-පෙ-ඉතිපි හගවාති අනෙකෙහි වෙච්චනෙහි හගවා අනුසාරිතබ්බොති වුතතං. ඉමිනාව තෙයන බලනිප්පතනිගනො¹ වෙසාරජ්ජපනො යාව ධම්මොහාසපජ්ජානනෙහි එතෙහි පරියායෙහි බුබසු හගවතො වෙච්චනං බුබානුසස්සියං වතතබ්බනති පදං ආහරිතො සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. එතාතිපි කතිපයාති එව හගවතො වෙච්චනාති. අසබ්බයසා හි බුබගුණා ගුණනෙමිතතකාති ව හගවතො නාමාති. වුතතං හෙතං ධම්මසෙතාපතිනා.

අසඬෙඛයානි නාමානි සගුණෙන මහෙසිනො,
ගුණෙන නාමමුඛෙයං අපි නාමසහස්සතොති.

ධම්මානුස්සතියං අසඬිතනනි ආදීප්ප න කෙනවි පච්චයෙන සඬිතනනි අසඬිතං. නත්ති එතස්ස අනෙතා විනාසොති අනිත්තං. ආසවානං අනාරම්භෙනො අනාසවං. අවිපරිතසභාවතතා සච්චං. සංසාරස්ස පරතීරභාවතො පාරං. නිපුණ්ණසුභවිසයතතා සුමුම් සභාවතතා ච නිපුණිං. අනුපචිතසුභසඬාරෙහි දදුං න සකකාති සුද්දදං. උප්පාදජරාගි අතඛාගතතතා අජජජරං. වීරභාවෙන ධුමං. ජරාමරණෙහි අපලුර්තතො අපලොකිතං.¹ මංසවක්ඛුතා දිබ්බවක්ඛුතා ච අපස්සිතබ්බතතා අභිදස්සනං. රාගාදිපපඤ්චා භාවෙන නිප්පසඤ්චං. කිලෙසාගිසඬිබාරානං වුපසමතෙතුතාය සත්තං. අමතගෙතුතාය භවිතාභාවතො ච අමතං. උත්තමථෙත අතප්පකථෙත ච පණිතං. අසිවානං කමමකිලෙසවිපාකවට්ටානං අභාවෙන සිචං. චතුහි යොගෙහි අනුපද්දවභාවෙන බ්බමං. තණ්හා බියති එත්ථාති නිණ්ණකභ්වසො. කතපුඤ්ඤතිපි කදවිදෙව පසසි තබ්බතතා අච්ඡිසං. අභුතපුබ්බතතා අබ්බුතං. අනන්තරායතතා අනිතිතං. අනන්තරායභාව ගෙතුතො² අනිතිකඛමමං. අතිබ්බතති සභාවතතා අත්තං. තතො එව අගුතං. උභයෙනාපි උප්පාදජරි තතති වුත්තං ගොති. කෙන වි අනුපද්දවතතා අනුපද්දවං. න කෙනවි පච්චයෙන කතනති අකතං. නත්ති එත්ථ සොකොති අසොකං. සොකගෙතුච්ඡමෙන විසොකං. කෙනවි අනුපසල් තබ්බතතා අනුපසග්ගං. අනුපසග්ගභාවගෙතුතො අනුපසග්ගඛමමං. ගමිතීරසුභ්ගොචරතො ගමිතීරං. සමමාපටිපතතිං විනා පසසිතුං පතතුං අසකකුණ්ණයාතතා දුප්පස්සං. සබ්බලොකං උත්තරිච්චා සිතනති උත්තරං. නත්ති එතස්ස උත්තරත්ථුති අනුත්තරං. සමස්ස සදීසස්ස අභාවෙන අසමං. පටිභාගාභාවෙන අප්පටිසමං. උත්ත මථෙත ඡෙදිං. පාසංසතමතතා වා ඡෙදිං. සංසාරදුක්ඛට්ටිතෙහි ලෙතබ්බතො ලෙණිං. තතො රක්ඛණ්ණො නාණිං. රණොභාවෙන අරණිං. අඛණ්ණොභාවෙන අනිඛණිං. නිද්දෙසතාය අනාමං. රාගාදි මලාපගමෙන විමලං. චතුහි ඔසෙහි අනෙකොත්ථරණීයතො දිසො. සංසාරවුපසමස්සවතාය සුචං. පමාණකරධම්මාභාවතො පමාණං.³ ගගෙතුං එතස්ස න සකකාති ච අප්පමාණිං. සංසාරසමුද්දෙ අනොසිදු නථානතාය පභිට්ඨා. රාගාදිකිඤ්චාතාභාවෙන පරිග්ගභාභාවෙන ච අකිඤ්චනනති එවමත්ථො දදබ්බො.

සංඝානුස්සතියං සත්තානං සාගෙති සීලසාරාදිසාරගුණයො ගතො සත්තෙසු සාරගුතො. සත්තානං මණේඛාති ගොරසෙසු සපටිමණේඛා විගසත්තෙසු මණිභුතො. සාරගුණවසෙතෙව සත්තෙසු

I. ම. III. අපලොකියං. 2. සී. I II. ගෙතුකතො.
3. ම. III. අප්පමාණං.

උඩරිතබවතො සත්‍යානං උඛාගේ. නිව්වලගුණතාය සත්‍යානං එසිකා.¹ ගුණසොභාසුරභිභාවෙන සත්‍යානං පසුනං. සුරභිකුසුමනති අන්තො. ගුණෙසු උත්තමඛං පඤ්ඤා, තස්සා උපසොභාගෙනුතාය සිලං. උත්තමවිචිතාපසොගනං වුත්තං. සිලෙසු පරිපුරකාරිතො අතිජ්ඣිත්තා නාම ගුණා නත්ති නිධානං සිලං.² සබ්බදෙහගගසම නික්කමනිදෙහාති වුත්තං. අයඤ්ච අන්තො ආකඛේධයසුත්තෙන දිපෙතබ්බො. අපරම්පි වුත්තං. “ඉජ්ඣති³ භික්ඛවෙ! සිලවතො වෙතොපඤ්ඤි විසුඛත්තා”ති. සිසංගති ධනුසිප්පං. ධඤ්ඤානති ධනාසි තබ්බං. ධම්මවොලොකනනිකාසාති සමප්පිපස්සනාදිධම්මස්ස වොලො කත්තාවෙන. වොලොකනවිධිනාති සත්තගුමකාදිපාසාදෙ විශ සිලෙ ස්වො අභිඤ්ඤාවකත්තා ලොකං.⁴ වොලොකෙනාං සක්කාති වුත්තං. සබ්බගුමානුපට්ඨතති වං⁵ සිලං වතුගුමකකුසලස්සාපි තදත්ත වත්තනතො. සෙසං උත්තානමෙවාති.

වෙවචගහාරවිහඛවණ්ණනා
ති සි තා.

ගාඨ කතමො පඤ්ඤානතිභාගේ? පි පඤ්ඤානතිභාරවිහඛෙකා. තත් කාපතායං පඤ්ඤානති? ආහ. යා පකඨිකථාය දෙසනාති. ඉදං වුත්තං හොති යා දෙසනාභාරදෙයො විශ අස්සාදදිපදත්ථ විසෙසතිචාරණමකත්වා භගවතො සාභාවිකධම්මකථාය දෙසනා. යා තස්සා පඤ්ඤාපනා අයං පඤ්ඤානතිභාරො. යස්මා පන සා භගවතො තථා තථා වෙනෙයසන්නානෙ යථාධිප්පෙතමත්ථං නික්කප්පති නික්කප්පො. තස්ස වායං භාරො දුක්ඛාදිසංඛාතෙහ භාගෙ පකාරෙති ඤාපෙති අසඛකරතො වා ස්පෙති⁶ තස්මා නික්කප්පපඤ්ඤානති වුත්තො. ඉති පකඨිකථාය දෙසනාති සඛේධ පෙන වුත්තමත්ථං විත්ථාරෙන විහජ්ඣං. නා ව පකඨිකථාය දෙස නාති පුච්ඡිත්වා වත්තාපි සම්මානිති ආදිමාහ.

ගාඨ ඉදං දුක්ඛනති අයං පඤ්ඤානතිති කක්ඛලුප්පනාදිසභාවෙ රූපාරූපධම්මෙ අතිතාදිවසෙන අනෙකභෙදතිනෙන අභිජ්ඣිත්වා පිළුනසංඛිතසන්නාපට්ඨපරිනාමස්තාසාමඤ්ඤාන යා කුච්ඡිතභාවාදි මුඛෙන එකජ්ඣං ගහණස්ස කාරණගුතා පඤ්ඤානති. කාපන සාති? නාමපඤ්ඤානතිතිඛනිතා තජ්ජාපඤ්ඤානති. විඤ්ඤානතිවිකාර සතිතො⁷ සඤ්ඤා එවාති අපරො. ඉමිනා තයෙන තත්ත තත්ත පඤ්ඤානතිඅන්තො වෙදිතබ්බො. පඤ්ඤානං ඛණ්ඩානනති ආදිතා තස්සා පඤ්ඤානතියා උපාදානං දස්සෙති. දසනිතං ඉප්පිසානනති

1. එසිකො-තෙතනිපාඨි.	4. ම. III ලොකස්ස.
2. නිධානඤ්චසිලං-තෙතනිපාඨි.	5. සබ්බගුමානුපට්ඨතොව. සබ්බත්.
3. සි. I. II. ඉජ්ඣිත්තති.	6. ම. III. ඤාපෙති.
7. ම. III. පඤ්ඤානතිවිකාර.	

පසුදැක, විදිනකරණයෙන් විජයා, ඔහාසනයෙන් ආලෝකයා, සබ්බං පසුදැකවෙවනමෙව, අයං වෙවනපසුදැකති, සවිජ්ඣිනිස පසුදැකති පවනකකරණපසුදැකති.

තුලමතුලක්ඛාති ගාථාය පටුරජනානං පවනකභාවනො තුලිතං පරිච්ඡන්තනති තුලං කාමාවචරං, න තුලනති අතුලං, තුලං වා සද්ධිසමයා අසුද්ධං ලෝකියකමං නතීති අතුලං, මහග්ගකමං, කාමාවචරරූපාවචරකමං වා තුලං, අරූපාවචරං අතුලං, අප්ප විපාකං වා තුලං, ඛනු විපාකං අතුලං, සමනවති එතෙනාති සමනවං, සමනවගෙතුහුනං, භවසංඛාරං, පුත්තභවසංඛාරණං, අවස්සජ්ඣි විස්සජ්ජසි, මුතීති බුඩ්ධුති, අජ්ඣන්තරතොති නිසංකජ්ඣන්තරතො, සමාගිතොති උපචාරපසණාසමාගිවසෙන සමාගිතො, අභිද්ධ කවචමි චාති කවචං විශ් භිද්ධි, අත්තසමනවනති අත්තති සඤ්ජාතං කිලෙසං, ඉදං වුත්තං භොති, සවිපාකයෙන සමනවං, භවාගිසංඛාරණයෙන භවසංඛාරනති ව ලබනාමං, තුලාතුලසංඛාරං ලෝකියකවසෙව ඔස්සජ්, සංඛාරමසිසෙ මහායොධො කවචං විශ් අත්තසමනවං කිලෙසසෙව අජ්ඣන්තරතො සමාගිතො හුත්වා අභිද්ධති.

අටවා තුලනති තුලයනොති රෙනො, අතුලසෙව සමනවනති නිබ්බාණසෙව සමනවසෙව, භවසංඛාරනති භවගාමිකමං, අවස්සජ් මුතීති පසුකකකා අතිච්ඡා තෙසං නිරුධො නිබ්බාණං නිවනති ආදිනා නයෙන තුලයනො බුඩ්ධුති භවෙ ආදිනවං, නිබ්බාණෙ ආතිසංසඤ්ඤා දිස්වා, තං ඛන්ධානං මුලභුතං භවසංඛාරං කමමකය කරණෙ අරියමග්ගෙන අවස්සජ්, කථං? අජ්ඣන්තරතො, සො හි විපස්සනාවසෙන අජ්ඣන්තරතො සමථවසෙන සමාගිතො කවචමිව අත්තභාවං පරියොනන්ති නි, සීතං අත්තති සමනවනතා අත්තසමන වනති ලබනාමං සබ්බං කිලෙසජනං අභිද්ධි, කිලෙසාභාවෙ කමං අප්පටිසන්නිකත්තා අවස්සජ්, නාම භොති, කිලෙසාභාවෙන කමං ජනිති අනෙකා, සංඛාරාසංඛාරානාමානුචිතිමුත්තස්ස අභිද්ධෙසසංසං අභාවනො වුත්තං, තුල-පෙ-බුමානනති, තෙන බුමපටිසමිද්ධා වුත්තා, භොතිති ආග භික්ඛවපසුදැකති බුමපටිසමිද්ධානති, භවසංඛාරෙ සමුදයපකස්සං, සන්ධායාහ පටිච්චාසපසුදැකතිති, දුක්ඛසම්පට්ඨකස්සංසෙන පටිසුද්ධපසුදැකතිති, සමාධානවිසිදස්ස අජ්ඣන්තරතභාවස්ස වසෙන භාවනාපසුදැකති නාසංගතාසංගතාති වුත්තං, අජ්ඣන්තරතතා විසිදස්ස පන සමාධානස්ස වසෙන සීති පසුදැකති විතෙතනගතාසාති වුත්තනති දඨබ්බං, අභිනිබ්බපසුදැකති විතෙතස්සාති ආයුසංඛාරෙස්ස ජනවසෙන විතෙතස්ස අභිනි හරණපසුදැකති, උපාදානපසුදැකතිති ගහණපසුදැකති, සබ්බසුද්ධාසාති සමාසමබුඩ්ධාභාවස්ස, එතෙන අසමාසමබුඩ්ධස්ස ආයුසංඛාර

රේඛාජනං නත්ථිති දසෙය්‍යති. කිලෙසාභාවෙන භගවා කම්මං ජගතිති දසෙය්‍යතො පද්‍යලනාපඤ්ඤානති අවිජ්ජණ්ඩකොසාගානති අංහ.

සොදුක්කමදුක්කම් සතො නිදුන්නති යො ආරම්භිපසංකො සබ්බං තෙභුමිකං දුක්කං අදුක්කම් පසයි. තඤ්ච යතොනිදුනං යංගෙතුකං, තම්පිසං කාරණභාවෙන තණ්හං පසයි. සාමෙසු සො ජගිතු කථං. නිමේසයාති සො එවං පටිපනොනා පුරිසො සවත්ථු කාමෙසු කිලෙසකාමෙසු යෙන පකාරෙන තමෙය්‍ය අභිනමෙය්‍ය, සො පකාරෙ නත්ථි. කසමා? නාමා හි ලොකෙ සංවේශානිඤ්ඤා, යසමා ඉමිසමිං ලොකෙ කාමසදිසං බකිනං නත්ථි, වුත්තං ගෙතං භගවතා:—"ත තං දලිභං බකිනමාහු ධිරු"ති; අදි. තසමා සඬායෙර ආසජ්ජනසේන සංඛෙයාති විදිත්වා. ගොසං සතිමා විනයාස සිකෙධති කායගතාසතියොගෙන සතිමා තෙසං කාමානං වුපසමාය තිසුපි සික්කාසු අපපමනො සිකෙධය්‍යාති අත්ථො. වෙච්චනපඤ්ඤානතිති බකිංදිනං වෙච්චනපඤ්ඤානති. අදුක්කම් පන පදෙන සම්බකිත්තා වුත්තං දුක්කසං පඤ්ඤාපඤ්ඤානති වාති. පච්චන්තිකතො දසන පඤ්ඤානතිති අනන්තරනතො පච්චන්තිකතො දසනපඤ්ඤානති. පාචකකප්පාති ජලිතඅගිකවකිසදිසා. පපානඋරගුපමාති පපාතු පමා උරගුපමා ව.

මොහසම්බන්ධතො ලොකොති අයං ලොකො අවිජ්ජාගෙතු කෙති සංයොජනෙති බවො. භබ්බරුපොච්චිසානිති විපනනජ්ඣාස යොපි මායාය සාසේයෙය්‍යන ව පටිච්ඡාදිතසභාවො භබ්බජතිකං විශ අත්තානං දසෙය්‍යති. උපධිසම්බන්ධතො බාලො නමසා පටිච්චි තොති තසං පන බාලසං තථා දසනෙ සමමොහතමසා පටිච්චි තත්තා කාමගුණෙසු අනාදිතවදසිත්තාය කිලෙසාතිසඬායෙරති බවත්තා. තථාභුතොවායං බාලො පණ්ණිතානං අසම්පි විස බාසති අලකිකො එව හුත්වා උපසාති. තසිදං සබ්බං බාලසං සතො රුභාදිකිඤ්ඤානො. පණ්ණිතසං පන පඤ්ඤාචකත්තා පසංගො නත්ථි කිඤ්ඤානති අයං සංවේධපත්ථො. මොහසිසෙත විපලලාසා ගතිතාති අංහ දෙසනාපඤ්ඤානති විපලලාසාගානති. විපජින පඤ්ඤානතිති විපරිතාකාරෙන උපසභමානසං පඤ්ඤාපනා.

අත්ථි තිබ්බාණනති සමණවුභවණ්ණානං වාචා වත්ථුමත්තමෙව. නත්ථි තිබ්බාණනති පරමන්තො අලබ්භමානසභාවත්තාති විපපටි පත්තානං මිච්ඡාචාදං භඤ්ජිතුං භගවතා වුත්තං අත්ථි හික්කවෙ! අත්තං. අගුනං. අකතං. අසඬානනති. තත්ථ ගෙතුං දසෙය්‍යතුං ගො වෙ නං. හික්කවෙ! ති අදි වුත්තං. තසත්ථො. හික්කවෙ! යදි අසඬාතා ධාතු න අභවිසං න ඉධ සබ්බසං සඬාතසං නිසං

රණ. සිය. නිබ්බාණ. හි. ආරමභ. කන්ධා පවත්නාමානා සමාදිසි
 ආදයෝ මහාධම්මා අනවසෙසසිලෙසෙ සමුච්ඡිදානති. තනො
 තිවිධස්ස වට්ඨස්ස අප්පවනති. තත්ථායමධිපායො. යථා
 පරිඤ්ඤායත්තාය සඋත්තර්තං කාමානං රූපානඤ්ච පටිපක්ඛගුතං
 තබ්බිධුරසභාවං නිස්සරණං පඤ්ඤායති එවං තංසභාවානං සඤ්ඤා
 ධම්මානං පටිපක්ඛගුතෙන තබ්බිධුරත්තාසභාවෙන නිස්සරණෙන
 භවිතබ්බං. යඤ්ච තං නිස්සරණං සා අසඤ්ඤා ධාතු. කිඤ්ච භීයො?
 සඤ්ඤාධම්මාරමභං විපස්සනාඤ්ඤං. අපි ච අනුලොමඤ්ඤං
 කිලෙසෙ න සමුච්ඡේදවසෙන පජ්ඣිතුං සකෙතාති. සමුත්ථිසච්චා
 රමභංවපි පසමජ්ඣානාදිසු ඤ්ඤං විකම්භනමත්තමෙව කරොති
 කිලෙසානං න සමුච්ඡේදං සමුච්ඡේදප්පභාණකරඤ්ච අරියමහ
 ඤ්ඤං. තස්ස සඤ්ඤාධම්මසමුත්ථිසච්චවිපරිතෙන ආරමභෙන
 භවිතබ්බං සා අසඤ්ඤාධාතු. තථා නිබ්බාණසද්දෙ කත්ථි විසයෙ
 අවිපරිතත්ථා වෙදිතබ්බො. උපමාරවුත්ථිසඤ්ඤාවතො යථා තං
 සිහසද්දෙති. අථවා “අත්ථි භික්ඛවෙ! අජ්ඣං අගුතං අකතං
 අසඤ්ඤා”නති^a වචනං අවිපරිතත්ථං භගවතා භාසිතත්තා. යං හි
 භගවතා භාසිතං තං අවිපරිතත්ථං. යථාතං “සඤ්ඤා සඤ්ඤා අනිච්චා,
 සඤ්ඤා සඤ්ඤා දුක්ඛා, සඤ්ඤා ධම්මා අනත්තා”ති.^b එවමපි යුත්ථි
 වසෙන අසඤ්ඤාය ධාතුයා පරමත්ථතො සඤ්ඤාවො වෙදිතබ්බො.
 කිං වා එතාය යුත්ථිචිත්තාය? යසො භගවතා “අත්ථි භික්ඛවෙ!
 අජ්ඣං අගුතං අකතං අසඤ්ඤා”නති “අප්පච්චයා ධම්මා. අසඤ්ඤා
 ධම්මා”ති^c ව, “අසඤ්ඤාඤ්ච වො භික්ඛවෙ ධම්මං දෙසෙස්සාමි
 අසඤ්ඤායාමිතිඤ්ච පටිපද”නති ආදිනා ච අනෙකෙහි සුත්තපදෙහි
 නිබ්බාණධාතුයා පරමත්ථතො සඤ්ඤාවො දෙසිතොති. තත්ථ උප
 නිසන්ධිපඤ්ඤානති පටිපක්ඛතො හෙතු උපනායකස්ස පඤ්ඤාපනා.
 ජොද්ධානිපඤ්ඤානති පටිපක්ඛස්ස අත්ථස්ස සිසියා පකාසනා
 පඤ්ඤානති. සෙසං සඤ්ඤං සුච්ඤ්ඤායත්තමෙව.

පඤ්ඤානතිභාරවිභක්ඛමණණනා

ති වසී තා.

තත්ථ කන්ධාමො ධාරණො භාගෙ?ති ඔත්තරණභාරවිභක්ඛො.
 තත්ථ අසෙකඛා විමුත්ථිති අයං තෙධාතුකෙ විතර්ගතා අසෙකඛා
 ඵලවිමුත්ථි. නාති අසෙකඛා තාති අසෙකඛායං විමුත්ථිතං සඬාදිති.
 අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ධාරණාති අසෙකඛායං විමුත්ථිතං නිබ්බාර්තෙහි
 සඬාදිති ඉන්ද්‍රියෙහි සංවණණතාය ඔත්තරණං. පඤ්ඤානති විජ්ජාති
 සමාසඤ්ඤාපො විය සමාදිසියා උපකාරකත්තා පඤ්ඤාකම්මෙ
 සඬාදිති වත්තාරි ඉන්ද්‍රියාති විජ්ජාය උපකාරකත්තා සමගණන

a උද්ධතපාළි.

b ධම්මපද-මහාවග්ග.

c ධම්මසඤ්ඤානිප්පකරණ.

වසෙන වුත්තාති. සඛාරපටිසාපනනාති පඤ්චස්කන්ධෙහි සඛාරකතෙ අනෙකානංගාති. සෙ සඛාරාණි අනාසවංගාති නං සඛාරකතං විසෙසෙති අය්‍යඵලස්ස අධිප්‍යෙතත්තං. තතො ඵච ව නො භවතියා. ඛම්මධාතුසංඛගිනාති අසාරසධාතුස්ස ඛම්ම ඛාතු සංඛගිනා. යදිපි පුබ්බෙ විතරගතා අසෙකතා විමුත්ති දස්සනා තස්සා පන පටිපත්තිදස්සනත්ථං අයමහමසමිති අනානුපසස්සිති දස්සන මයො ඉධ වුත්තාති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං අසමහමසමිති අනානු පසස්සිති ආදි වුත්තං. සබ්බං වුත්තනස්මෙව.

නිසිද්ධස්ස වට්ඨනති තණ්හාදිසිවසෙන කම්මං අනවඨානං. වුත්තප්පානොති අපරපරං වචනං උපපතනස්ස. නිසිද්ධපදෙ ලභි මානං නිසස්සනං උච්චරෙනො ආහ නිසස්සො නාමාති. නාණනා නිසස්සොති තණ්හාතිතිවෙසො. සො හි තණ්හාවට්ඨතස්ස පතිඨා භාවෙන තථා වුත්තො. ඵචං දිසිනිසස්සොපි දඨබ්බො. රතනස්ස වෙනනාති වෙනනාපධානත්තං¹ සඛාරකතඛම්මානං වෙනනා සිසෙත තණ්හං ඵච වදති. තෙනෙවාහ අසං නාණනානිසස්සොති. යසො පන විපරිතාහිතිවෙසො මොහස්ස ඛලවහාවෙ ඵච හොති තස්මා සා සම්මුලාස්ස වෙනනා අසං දිසිනිසස්සොති වුත්තං.

ඵචං වෙනනාසිසෙත තණ්හාදිසියො වත්තා ඉද්දති තත්ථ නිප්පරි යායෙන වෙනනං යෙව ගණනෙනො වෙනනා පන සඛාරාණි ආහ. සා රතනස්ස වෙදනා අසං සුඛා වෙදනාති සුඛාය වෙදනාය රහො අනුසෙතිති කතා වුත්තං. තථා අද්දනම්මසුඛාය වෙදනාය අවිජ්ජා අනුසෙතිති ආහ සා සම්මුලාස්ස වෙදනා අසං අද්දනම්ම සුඛාවෙදනාති. ඉධ වෙදනා සිසෙත වෙනනා වුත්තො. නාණනාසාති තණ්හං. දිසිසාති දිසිං. යථා වා සෙසධම්මානං තණ්හාය නිසස්ස භාවෙ පුග්ගලො තණ්හාය නිසස්සොති වුච්චති ඵචං තණ්හාය සෙස ඛම්මානං පච්චයභාවෙ පුග්ගලො තණ්හාය නිසස්සොති වුච්චතිති ආහ නාණනාස අනිසස්සොති. පසස්සිති දරථපටිපපස්සමානා. කායිකාති කරජකායසන්තිසස්සිතා. වෙනසිසාති විතසන්තිසස්සිතා. යසො පන සා දරථපටිපපස්සම් කායවිතනානං සුබ්බෙ සති පාකවා හොති තස්මා යං කායිකං සුඛන්ති ආදිතා ඵලුපවාරෙන වුත්තාය පස්සම්මා තතිඅභාවස්ස කාරණභාවං දස්සෙතුං පස්සම්මානාසොති ආදි වුත්තං. සොති ඵචං විමුත්තවිත්තො ඛිණ්ඤ්චො. රුපසංඛ්‍යාසෙ විමුත්තොති රුපානං සබ්බසංඛ්‍යාතෙ නිබ්බාණෙ විමුත්තො. අජ්ජි තිපි න උපෙතිති සස්සතො අත්තා ව ලොකො වානිපි තණ්හා දිසිඋපායෙන න උපෙති න ගණනාති. නාජ්ජිති අසස්සතොති. අජ්ජි නාජ්ජිති ඵකම්මං. සස්සතං. ඵකම්මං. අසස්සතන්ති. නොචජ්ජි නොනාජ්ජිති අමරවිනෙකපවසෙන. ගම්මිණිති උත්තානභාව හෙතුනං කිලෙසානං අභාවෙන ගම්මිණි. නිබ්බුතොති අජ්ජිති

1. ඉ. III. පඨානස්සා.

අදිනා උපගමණකිලෙසානං වුපසමෙන පරිතිබ්බුතො සිතිභුතො. ඉධාගනිති පරලොකතො ඉධ ආගති. ගනිති ඉධලොකතො පර ලොකගමණං. තමපන පුතබ්බවොති ආග පෙව්වහාවොති. ඉධ හුරන්ති වාරුරමමණධම්මා දසසිතාති. උභසමනනරෙහාති පදෙන වාරපවත්තධම්මෙ දසොනෙතො එසස මුදිනෙසු ධම්මෙසුති ආග. තසසන්තො එසසන සසිං. එසසන කාරණභුතෙන ව සමුදි නෙසු සමුභුතෙසු විඤ්ඤණවෙදනාසඤ්ඤවෙනනාවිතක්කවිවාරුදි ධම්මෙසු. අනනාගි. න පසසනිති තෙසං ධම්මානං අනත්තභාවෙ නෙව තත් අත්තානං. න පසසනි. විරජ්ජනි. විරුගාවිත්ථවනිති පදෙහි ලොකුත්තර ධම්මානං පටිච්චසමුපපාදභාවං දසොනෙතො තදත්තාය සිලාදීනම්පි පරියායෙන සබ්බාවමාග ලොකුත්තරෙහි අදිනා. නාමසමපසුතෙහාති නාමෙන මසිතො. සඋපදිසෙසා නිබ්බාණධාතුති අරහත්තඵලං අධිපෙතං. තඤ්ඤ පඤ්ඤපඨානන්ති ආග සඋපදිසෙසා නිබ්බාණධාතු විජ්ජාති. සෙසං සබ්බං උත්තාන මෙව.

ධතරණභාරවිගබ්බවණණනා

නි සි තා.

තත්ත කතමො සොධනො භාගේ?ති සොධනභාරවිගබ්බො. තත්ත භගවා පදං සොධෙතිති “අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො”ති² වදනො භගවා “කෙනසු නිවුතො ලොකො”ති³ අයසවතා අජිතෙන පුච්ඡාවසෙන වුත්තං පදං සොධෙති නාම. තදත්තස විසුඤ්ඤතො. නො ව ආරමභනති න තාව ආරමං සොධෙති. ඤාතුං ඉච්ඡිතස අත්ත අපරියොසිතත්තා. සුඛො ආරමෙහාති ඤාතුං ඉච්ඡිතස අත්ත පබොධිතත්තා සොධිතො ආරමෙහාති අන්තො. අඤ්ඤණපක්කන්තානං.¹ වෙලුගකඤ්ජානං වා² පුච්ඡන කාලෙ පුච්ඡිතානං පුච්ඡාවිසයො අවිජ්ජං මහාගහණං විය මහා දුග්ගං විය ව අකිකාරං අවිභූතං ගොති. යද ව³ භගවතා පණ්ඨි තෙහි වා භගවතො සාවකෙහි අපදෙ පදං දසොනෙතති නිජ්ජවං නිගුම්භං කන්තා. පඤ්ඤ විසුඤ්ඤතෙ මහතා* ගතිහත්තා අහි ගතිනා⁴ ඔහගපඤ්ඤිතො ගහණපදෙසො විය විගතකිකාරෙ විභූතො උපස්භවමානො විසොධිතො නාම ගොති.

සොධනභාරවිගබ්බවණණනා

නි සි තා.

1. ම II. අඤ්ඤණපක්කන්තා.

* පඤ්ඤාවිසුඤ්ඤතො අරමභනාති

2 සි I. & II. වාසුභා.

භවිතබ්බන්තිඅමතාකංඛන්

3. සි I. & II යථාව.

4 සි. I. & II. අසිභවිතා.

තත්ත්ව කතාවෝ අධිසානභාරවිභවිකවණණනා. තත්ත්ව කතා ධාරසිතබ්බාති එකතත්වමත්තතාසම්භාවසාමසුද්ධ විසේසමත්තතො ධාරසිතබ්බා. න පන තත්ත්ව කිසුට්ඨ විකප්පෙතබ්බාති අධිප්පායො. අවිකප්පෙතබ්බතාය කාරණං නිදද්ධසචාරවණණනායං වුත්තමෙව, තං තං ඵලං මග්ගති ගවෙසනීති මග්ගො. තදඤ්ඤිකෙති මග්ගියති ගවෙසියනීති වා මග්ගො. තිරතියසේන තිරසාදසේන ව තිරයො. උඬං අනුග්ගනත්වා තිරියං අසුචිතාති තිරව්ත්තා. තිරව්ත්තා¹ ව තිරව්ත්තයොති. පෙතතාය පෙතති. ඉතො පෙව්ව ගතභාවොති අත්තො. පෙතති එව පෙතතිවිසයො. නසුරන්ති නභා සන්ති නදිප්පන්ති² ති අසුර. අසුර එව අසුරයොති. දිබ්බෙති රූපා දිභි සුච්ඡ අග්ගාති සග්ගා. මනස්ස උස්සන්තතාය මනුස්සා. වාණං වුව්වති තණ්හා. තං තත්ත්ව තත්ත්ව තිබ්බාණං. තිරියං ගව්ත්තීති. නිරයගාමි. සේසපදෙසුපි එසෙවනයො. අසුරසොභිසොති³ අසුර යොතියා භිතො. අසුරත්තීතිබ්බතනකොති අත්තො. සග්ගං ගමෙ තීති සග්ගගාමිසො.⁴ මනුස්සගාමිති මනුස්සලොකගාමි. පටිසම්භාවා නිග්ගෙධොති පටිසම්භාව පටිපක්ඛවානාය නිර්දේධො. පටිපක්ඛ වා තථා අප්පවත්තෙ උප්පජ්ජනාරගස්ස පටිපක්ඛවුත්තියා අනුප්පාදො. අප්පටිසම්භාවා නිග්ගෙධොති සම්බතධම්මානං සරසතිර්දේධො. ඛණ්ණික නිර්දේධොති අත්තො. රූපන්ති එකතත්තා. භූතානං උපාද්ධොති වෙමත්තතා. උපාද්ධරූපන්ති එකතත්තා. වක්ඛායතනං-පෙ-කබලී කාරේභාගාරෙති වෙමත්තතා. තථා භූතරූපන්ති එකතත්තා. පඨවිධාතු-පෙ-වායොධාතුති වෙමත්තතා. පඨවිධාතුති එකතත්තා. විසතිආකාරා වෙමත්තතා. ආපොධාතුති එකතත්තා. වාදසආකාර වෙමත්තතා. තෙජේධාතුති එකතත්තා. වත්තාරේ ආකාර වෙමත්තතා. වායොධාතුති එකතත්තා. ඡ ආකාර වෙමත්තතාති ඉම මත්තං දස්සෙන්නො මිති ආකාරෙති ධාතුසො පටිග්ගණනාතිති ආදිමාග.

තත්ත්ව කෙසාති කෙසා නාම උපාදින්නකසරීරස්සා කකබල ලක්ඛණං ඉමසම්මි සරීරෙ පාටිඵකෙකා⁵ පඨවිධාතුකොභාසො. ලොමා නාම-පෙ-මත්තද්වයං. නාම සරීරස්සා කකබලලක්ඛණං ඉමසම්මි සරීරෙ පාටිඵකෙකා කොභාසොති අයං වෙමත්තතා. ආපො ධාතුති ආදිකොභාසෙසු පිත්තාදීසු එසෙවනයො. අයං පන විසේසො. සෙන වාති යෙන තෙජේධාතුතා කුපිතෙන. සන්තප්ප නීති අයං කායො සන්තප්පති එකාභිකර්මදිභාවෙන උසුමිත්තො ගොති. සෙන ව ජීර්ණීති යෙන අයං කායො ජරියති. ඉද්ධිය වෙකලලතං බලකතියං වලිත්තවපලිතාදිසු පාපුණාති. සෙන ව

1. සි. I. & II. තෙ'ව.

3. අසුරයොතිගාමිතියො-තෙත්තිපාළි.

2. සි. I. & II. නදිබ්බන්ති'ති.

4. සග්ගගාමිතියො-තෙත්තිපාළි.

5. සි. I. & II. පාටිඵකො.

පටිබ්බානාති යෙන කුපිතෙන අයං කායො ඩග්ගති. සො ච පුග්ගලො ඩග්ගාමි ඩග්ගාමීති කන්දනෙතා සතධොතසපටිගොසිත¹ චන්දනාදිලෙපනං තාලචණ්ටවාතඤ්ච පච්චාසිංසති. සෙන ච අසින පිට්ඨාසිතසාසිතං. සමමා පටිනාමං. ගච්ඡතිති අසිතං වා ඔදනාදි පිතං වා පානකාදි බාසිතං වා පිඨබජ්ජකාදි සාසිතං වා අමු පක්කමධුථාණිතාදි සමමා පරිපාතං ගච්ඡති රසාදිභාවෙන විවෙකං ගච්ඡතිති අන්තො. එත්ථ ච පුරිමා තයො තෙජෙධානු. චතුසමුදානා පච්චිමො කමමසමුදානොව.

උඬබගමා වානාති උග්ගාරගික්කාදිපචත්තකා² උඬං ආරොහන වාතා. අධොගමා වානාති උචාරපසාචාදිතිගරණකා අධො ඔරොහනවාතා. කුච්ඡිසසා වානාති අන්තානං බසි වාතා. නොආසසා වානාති අන්තානං අන්තො වාතා. අඬගමබ්බානුසාදිතො වානාති බමතිජලානුසාරෙන සකලසරීරෙ අඬගමබ්බානි අනුසවා සමමුඤ්ජන පසාරණාදිතිබ්බත්තකා වාතා. අසාසසාති අන්තො පටිසන්තාසික වාතො. පසාසසාති බසිතික්කමණ්ණාසිතවාතො. එත්ථ ච පුරිමා සබ්බෙ චතුසමුදානා. අසාසපසාසා විත්තසමුදානා එව. එවං වෙමත්තතාදසානවසෙන විභාගෙන උද්ගවා³ චතසො ධාතුසො පටිකුලමනසිකාරවසෙන උපසංගරන්තො ඉමෙහි වාචනාලිසාස ආකාරෙහිති ආදිමාග. තත්ථ න ගසමුපගනති න ගගණයොග්ගං. සභාවගාවගොති සභාවලක්කන්තො. එවං පටිකුලමනසිකාරං දසොනො පුන තත්ථ සමමසන්තාරං පාළිවසෙනෙව දසොනුං නොනාග හගවා සා චෙව වො පනාති ආදිමාග. තං සබ්බං සුවිඤ්ඤායං.

එවං සච්චමග්ගරූපධම්මවසෙන අධිසානකාරං දසොනො ඉද්දති අවිජ්ජාවිජ්ජාදිතමපිවසෙන තං දසොනුං අවිජ්ජාති එකත්තනාති ආදි වුත්තං. තත්ථ දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණන්ති ආදීපු යසමා අවිජ්ජා දුක්ඛ සච්චස්ස යාථාවසරසලක්කණං ජතිතුං පටිවිජ්ඣිතුං න දෙති ඡාදෙතො පරියොනන්තිතො තිස්සි තස්මා දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණන්ති වුච්චති. තථා යසමා දුක්ඛසමුදයස්ස දුක්ඛතිරොධස්ස දුක්ඛතිරොධ ගාමිතිසා පටිපදංශ යාථාවසරසලක්කණං ජතිතුං පටිවිජ්ඣිතුං න දෙති ඡාදෙතො පරියොනන්තිතො තිස්සි තස්මා දුක්ඛතිරොධ ගාමිතිසා පටිපදංශ අඤ්ඤාණන්ති වුච්චති. පුබ්බන්තො අනිතඬගුතා ඛන්ධායතනධාතුසො. අපරන්තො අනාගතඬගුතා. පුබ්බන්තො පරන්තො තදුගයං. ඉදපපච්චයතා සඬධාරාදිතං කාරණාති අවිජ්ජා දිති. පටිවිසමුපපන්නා ඛමො අවිජ්ජාදිති තිබ්බත්තො සඬධාරාදි ඛමො. තත්ථායං අවිජ්ජා යසමා අනිතානං ඛන්ධාදිතං යාථ පටිවිච්ච

1. සි. I. & II. ගොසිස.

2. ම. III. උග්ගාරගික්කාරදි.

3. ම. III. උපාගවා.

සමුප්පන්නානං ධම්මානං යථාචසරසලකකණං ජනිතුං පටිච්ඡිකිතුං
 න දෙති ඡාදෙතා පරියොනක්ඛිතා තිස්සි තසමා සුඛබ්බෙන
 අසුඤ්ඤාණං යාව පටිච්චසමුප්පන්නස්ස ධම්මෙස්ස අසුඤ්ඤාණනති
 වුවවති. එවායං අවිජ්ජා කිච්චතො ජනිතොපි කපිතා. අයංහි ඉමානි
 අස්ස ස්ථානානි ජනිතුං පටිච්චිකිතුං න දෙතිති කිච්චතො කපිතා.
 උප්පජ්ජමානාපි ඉමෙස්ස අස්ස ස්ථානෙස්ස උප්පජ්ජතිති ජනිතො කපිතා.
 එවං කිච්චතො ජනිතො ව කපිතාපි ලකකණතො කපිතො එව
 සුකපිතා භොගීති ලකකණතො දසෙස්ස අසුඤ්ඤාණනති අදිවුත්තං.
 තත්ථ යුග්ගං අත්ථානඤ්ඤා කාරණාකාරණං චතුසච්චධම්මං විදිතං
 පාකට්ඨං කරොති. අයං පන අවිජ්ජා උප්පජ්ජිතා තං විදිතං පාකට්ඨං
 කාතුං න දෙතිති සුදුණුපච්චනිකතො අසුඤ්ඤාණං. දසුනනනතිපි
 පසුඤ්ඤා සා හි තං ආකාරං පසුසති. අවිජ්ජා පන උප්පජ්ජිතා
 පසුසිතුං න දෙතිති අදසුනං. අභිසමයොගිතිපි පසුඤ්ඤා සා තං ආකාරං
 අභිසමෙති. අවිජ්ජා පන උප්පජ්ජිතා තං අභිසමෙතුං න දෙතිති
 අනගිසමයො. අනුබොධො සමෙබොධො පටිච්චෙධොතිපි පසුඤ්ඤා
 සා තං ආකාරං අනුබුද්ධිති සමුද්ධිති පටිච්චිකිති.¹ අවිජ්ජා පන
 උප්පජ්ජිතා තං අනුබුද්ධිතුං සමුද්ධිතිතුං පටිච්චිකිතුං.² න දෙතිති
 අනුබුද්ධොධො අසමෙබොධො අප්පට්චෙධො. තථා සලලකකණං
 උපලකකණං පච්චුපලකකණං සමපෙකකණනති පි පසුඤ්ඤා සා තං
 ආකාරං සලලකකණි උපලකකණි පච්චුපලකකණි. සමං සමමා ව
 අපෙකකණි. අවිජ්ජා පන උප්පජ්ජිතා තසා තථා කාතුං න දෙතිති
 අසලලකකණං අනුපලකකණං අපච්චුපලකකණං අසමපෙකකණනති
 ව වුවවති. තාසා කිසුචි පච්චකකමං.³ අත්ථ සයස්ස අපච්ච
 චෙකකිතා කතකමනති අපච්චකකිතමං. පුමෙධානං භාවො⁴
 දුමෙධස්සං. බාලානං භාවො බාලා. සමපජ්ජස්සනති පසුඤ්ඤා සා
 අත්ථානඤ්ඤා කාරණාකාරණං චතුසච්චධම්මං සමපජ්ජනාති. අවිජ්ජා
 පන උප්පජ්ජිතා තං කාරණං පජනිතුං න දෙතිති අසමප
 ජස්සං. මොහනවසෙන මොහො. පමොහනවසෙන පමොහො.
 සමොහනවසෙන සමොහො. අවිජ්ජා විජ්ජා විජ්ජා න
 විජ්ජාති අවිජ්ජා, වට්ඨසම්. ඔහනති ඔහරතීති අවිජ්ජාසො.
 වට්ඨසම්. යොජෙතීති අවිජ්ජාසොගො. අපාතිණසෙන වෙව
 පුතපුතං උප්පජ්ජනතො ව අවිජ්ජානුසං. මග්ගෙ පරිසුඤ්ඤා
 චොරා විශ් අභිනෙ කුසලවිතං පරිසුඤ්ඤාති විලුම්පතීති⁵ අවිජ්ජා
 පරිසුඤ්ඤානං. යථා තගරවාරෙ පට්ඨසසඛිතාය ලඛිතා⁶ පතිතාය
 මනුස්සානං තගරප්පචෙසො පච්චජ්ජති එව මෙව යසා සකතාය
 තගරෙ අයං පතිතා තසා තිබ්බාණසමාපකං යුග්ගමණං.

1. ම. III. පටිච්චිකිති.

2. ම. III. පටිච්චිකිතුං.

3. ම. III පච්චකකමං.

4. සි. I. & II. භාවොති.

5. ම. විලුම්පතීති.

6. සි. I. II. ලඛිතා.

පවිජ්ජනීති අවිජ්ජාලභි¹ නාම හොති. අකුසලඤ්චි තං මූලඤ්ච අකුසලානං වා මූලනති අකුසමූලං. තං පන න අනුඤ්ඤා ඉධා ධිපෙපනො මොහොති මොහො අකුසලමූලනති අයං එකපදිකො අවිජ්ජාය අනුබාරො. අසං මෙමන්තනාති අයං අවිජ්ජාය වෙමන්තනා.

විජ්ජාති විජ්ජයං විජ්ජනීති විජ්ජා. විජ්ජනසේන විජ්ජා. මිදිත කරණසේන විජ්ජා. දුෂ්කම් ඤාණනති ආදීප්ත දුක්ඛසම්මයං යාපා වසරසලකම්භං ජනාති පසාති පටිවිජ්ජකීති දුෂ්කම් අරියසම්මෙ විසයභූතෙ ඤාණං දුෂ්කම් ඤාණනති වුභතං. එස නයො සෙසෙසුපි. සඤ්ඤාති තස්ස තස්ස අත්තං පාකටකරණසම්බාතෙන පඤ්ඤා පනසේන පඤ්ඤා. තෙන තෙන වා අනිව්වාදිනා පකාරෙන ධම්මෙ ජනාතිති පඤ්ඤා. පඤ්ඤානාකාරො සත්තනා. අනිව්වාදිති විචිත තීති විච්ඡෙයා. පකාරෙති විචිතතීති සම්මෙයො. වතුසම්මෙයමෙ විචිත තීති ධම්මවිච්ඡෙයා. අනිව්වාදිතං සලකම්භවසෙන සලකම්භණා. තෙසංයෙව පති පති උපලකම්භවසෙන පච්චුපලකම්භණා. පණිත භාවො ¹පණිව්වං. කුසලභාවො ²කොසලං. තිප්පණභාවො ³නෙපුඤ්ඤං. අනිව්වාදිතං විභාවනවසෙන මෙමන්තනා. තෙසං යෙව චිත්තනවසෙන චිත්තනා. අනිව්වාදිති උපපටිකම්භීති උපපටිකම්භා. භූරිත් පඨවියා නාමං. අයමි සණ්ඨසේන විත්තසේන ව භූරි වියා ති භූරී. තෙන වුත්තං:- “භූරි වුච්චති පඨවී. තාය පඨවී සමාය විත්තාය පඤ්ඤාය සමන්තාගතොති භූරිපඤ්ඤා”ති. අපි ව භූරිති පඤ්ඤායෙවෙන අධිවචනං. භූතෙ අනුඤ්ඤා රමනීති භූරී. කිලෙසෙ මෙධති හිංසනීති මෙධා. ඛිපං ගහණධාරණසේන වා වා මෙධාති. යසුපපජ්ජති තං සත්තං හිතපටිපත්තියං සම්පයුත්තං. වා යාපාවලකම්භපටිවෙධෙ පරිනෙතීති සමන්තාසම්භා. අනිව්වාදි වසෙන ධම්මෙ විපසානීති විපසානා. සම්මා පකාරෙති අනිව්වාදිති ජනාතිති සම්මපඤ්ඤා. උපපටිපටිපත්තෙ සිතුවෙ විචිතොපනත්තං. පනොදෙ විය උපපටෙ ධාවන කුටචිත්තං. විචිතොපනත්තං විජ්ජකීති පනොදෙ වියාති සමන්තාදෙ. දස්සනලකම්භණ ඉන්ද්‍රියං කාරෙතීති ඉන්ද්‍රියං. පඤ්ඤාසම්බාතං ඉන්ද්‍රියං සඤ්ඤාදිප්පියං. අවිජ්ජාය න කම්මනීති සඤ්ඤාමලං. කිලෙසවේදනසේන පඤ්ඤාව සත්තං සඤ්ඤාසත්තං. අවිච්ඡිත්තසේන පඤ්ඤාව පාසාදෙ සඤ්ඤාපාසාදෙ. ආලොකනසේන පඤ්ඤාව ආලොකො සඤ්ඤාලොකො. මහාසනසේන පඤ්ඤාව මහාසො සඤ්ඤාමහාසො. පරේතානසේන පඤ්ඤාව පරේතො සඤ්ඤාපරේතො. රතීකරණසේන රතීද්‍රව්‍යසේන රතීරත කසේන විත්තීකසේන දුලලපාතුභාවසේන අතුලසේන අනොම සත්තපරිභොගසේන ව පඤ්ඤාව රතනං සඤ්ඤාරතනං. න තෙන

1. සි. I & II. අවිජ්ජාලභි.

2. සි. I & II. කුසලභාවො.

3. සි. I & II. තිප්පණභාවො.

සත්‍යා මුහුණතකි සයං වා අරමනෙ න මුහුණතකි අමොහො. බමම විවයපදං චුත්තමෙව. කසමා පනෙතං පුත්‍ර චුත්තනති? අමොහසං මොහපටිපක්කමාචරිතතං. තෙතෙතං දිපෙති යායං අමොහො සො න කෙවලං මොහතො අසෙසු ධම්මො මොහසං පටිපක්කො බමමවිවයසඛිතො අමොහොච ඉධාධිපෙතොති. සමමාදිසිති යාථාවතියසාතිකකුසලදිසි. බමමවිවයසඛිතො පසන්ධො සුඤ්ඤො වා බොජ්ඣනිකොති බමමවිවයසමොජ්ඣනිකො. මහාබලනති අරිය මහසං අභිං කාරණනති මහසං. අරියමහසං අනෙතාගධතො මහපටිසොපනනති.

අසසෙසු සමාපනතී. සසෙසු විරාගහාවතාවසෙක පවත්නා අසසෙසු හවුපතනති බමතනසමාපනති. අනුපපනෙත හි බුධෙ එකමෙව තීන්ද්‍රයතනෙ පබ්බතී වායොකසිණෙ පරිකමමො කතො චතුර්ථකානං නිබ්බතෙතො කානා වුදාය සසෙසුය දෙසං පසානති සසෙසුය සති හත්ථෙත්දදිදුක්කසෙසුව සබ්බහොති ව ගොනති අලං ඉමාය සසෙසුය සසෙසුහාවො සනෙතොති එවං සසෙසුය දෙසං පසානති සසෙසු විරාගවසෙක චතුර්ථකානං නිබ්බතෙතො අපරි භිතර්කානා කාලං කතො අසසෙසු පු නිබ්බතනති. විතතං තෙසං චුතිවිතනති රොධෙතෙව ඉධ නිවහනති. රූපක්කමිතතමෙව තත් නිබ්බතනති. තෙ යථා නාම ජියාවෙගුක්කිතො සරො යතකුකො ජියාවෙගො තතතකමෙව අකාසෙ ගව්න්ති එවමෙව කුතාවෙ ගුක්කිතො උපපජ්ඣති යතකුකො කුතාවෙගො තතතකමෙව කාලං තිස්සති. කුතාවෙගෙ පත පරික්කිණෙ තත් රූපක්කමෙකො අනතර ධායති ඉධ පටිසක්කසෙසු උපපජ්ඣති. තං සකාය චුත්තං අසසෙසු හවුපතනති බමතනසමාපනති. විභූතසසෙසු සමාපනතී විඤ්ඤාණසොයතනසමාපනති. සා හි පඨමාරූපවිඤ්ඤාණසං පඨමාරූපසසෙසුයෙහි විභාවතො විභූතසසෙසුයෙහි වුවති. කෙටි විභූත රූපසසෙසුයෙහි පඨනති. තෙසං මතෙන විභූතරූපසමාපනති නාම සෙසාරූපසමාපනතියො. සෙසා සමාපනතියො සුවිඤ්ඤායොච.

නෙවසෙහොධා නාසෙහොධා කාසීති කානලාහි පුට්ඨජනො. ආභ්විසො කාසීති අරහා. සබ්බෙහි වා අරියපුග්ගලා. අසංඛ ඵලෙකා කාසීති බඵලකසංසදිසො කාසී. තථා හි බඵලෙකා අසංසා දමිඨං න උපෙති, ඉතො විතො ව යථාරූපි ධාවති, එවමෙව යො පුට්ඨජනො අභිසංඝලාහි සො අභිසංඝ අසංසාදෙතො අලමෙතො වතා කතමෙතොවතාහි උත්තරි දමිඨාය අපරිසක්කනො අභිසංඝ විතවසෙක ඉතො විතො ව ධාවති පවත්නති සො අසංඛඵලෙකා කාසීති වුතො. දිඤ්ඤාණෙ කාසීති කානලාහි දිසිගතිකො. පසෙසුගාණෙ කාසීති උක්කමුපතිර්කාතෙක කාසී. සබ්බො එව වා පසෙසුධිකො කාසී.

අරණො සමාධිති අකුසලවිනේතකයනතා. සබ්බොපි වා සා සචො සමාධි. අරණො සමාධිති සබ්බො කුසලාබ්‍යාතනො සමාධි. ලොකුත්තරෙ එව වා. සචෙතෙ සමාධිති පටිසම්පන්නස්ස එකයනතා. අචෙතෙ සමාධිති මේතනාවෙනොවිමුත්ති. අනන්තරුකෙපි එසෙව නයො. සාමිසො සමාධිති ලොකියසමාධි. සො හි අනතික්කන්ත වට්ඨාමිසලොකාමිසකාය සාමිසො. නිශ්මිසො සමාධිති ලොකුත්තරෙ සමාධි. සසඛාරසමාධිති දුක්ඛාපටිපදො දුක්ඛාභිඤ්ඤා සුඛාපටි පදො ව දුක්ඛාභිඤ්ඤා. සො හි සසඛාරෙත සපායොගෙන විනේතන පච්චනිකාධම්මෙ කිචේතන කසිරෙන නිග්ගහෙත්වා අධිගන්තබ්බො. ඉතරෙ අසඛාරසමාධි. එකං සභාවිනො සමාධිති සුක්ඛවිපස්ස කායං¹ සමාධි. උභසං සභාවිනො සමාධිති සමපයාතිකාය සමාධි. උභතො භාවිනාචරො සමාධිති කායසක්කිනො උභතො භාග විමුත්තායං ව සමාධි. සො හි උභයතො භාගෙහි (උභයතො*) භාවිතභාවතො.

ආශාලාපටිපදාති කාමානං ඔරුහණපටිපත්ති. කාමසුඛානුයො ගොති අන්තො. නිජක්කාමපටිපදාති කාමයං නිජක්කාපනවසෙන ඡේදනවසෙන පවත්තා පටිපත්ති. අත්තතිලමථානුයොගොති අන්තො. අක්කමා පටිපදාති ආදිසු පඛානකරණකාලෙ සිතාදිති අස භන්තයං පටිපදා තාති නක්කමතිති අක්කමා. සභන්තයං පත තාති ඛමතිති ඛමා. “උපපන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති”ති ආදිනා නයෙන මිච්ඡා විතක්කෙ සමෙතිති සමා. මනව්ඡාති ඉද්ධියාති දමෙතිති දමා පටිපදා. එවන්ති ඉමිනා වුත්තනායෙන. සො ඛමමාති යො කොපි ජනිආදිධම්මො. යං ඛමමයාති තතො අඤ්ඤායං ජරුදිධම්මයං. සමානභාවොති දුක්ඛාදිභාවෙන සමානභාවො. එකන්තනායාසාති සමානතාය දුක්ඛාදිභාවානං එකිභාවෙන. එකිභව නීති අනෙකොපි දුක්ඛනාති ආදිනා එකසද්දාහිධෙය්‍යතාය එකිභවති. එතෙන එකත්තතාය ලක්ඛණමාහ. සෙන සෙන වා පන විලක්ඛ ණොති යො ධම්මො යං ධම්මයං යෙන යෙන භාවෙන විසදිසො. නෙන නෙන වෙමත්තනා. ගච්ඡතීති තෙන තෙන භාවෙන සො ධම්මො තයං ධම්මයං වෙමත්තනං විසදිසත්තං. ගච්ඡති දුක්ඛභාවෙන සමානෙපි ජනිආදිතො අභිතිබ්බත්තිආදිභාවෙන ජරුදිකයං විසිඝ්නං. ගච්ඡතීති අන්තො. ඉමිනා වෙමත්තතාය ලක්ඛණමාහ. ඉදාති තාව එකත්තවෙමත්තතාවිසයෙ තියොජෙත්වා දයෙක්ඛං සුත්තෙ වා වෙසාකරණෙ වාති ආදි වුත්තං. තත් පුච්ඡනාති පුච්ඡාවසෙන දෙසිතසුත්තවසෙන වුත්තං. න පත අධිඝානහාරයං පුච්ඡාවිසයතාය. සෙසං උත්තානම්මෙව.

අධිඝානහාරවිගබ්භවණන්තා

ති වසි තා.

තැන් නැතමො පරික්කාරගේ හාගේ? කි පරික්කාරහාරවිභාගො, තැන් සො ධම්මො ස. ධම්ම. ජනකනි නාස සො පරික්කාරගේති සඤ්චපනො පරික්කාරලක්ඛණං වත්තා තං විභාගෙන දසෙස්සතුං කිංලක්ඛණො? කි ආදි වුත්තං. තැන් හිනොති අත්තනො ඵලං පති කාරණභාවං ගව්ඨති හෙතු. පටිච්ච ඵතස්මා ඵලං ඵතිති පට්ඨසො. කිඤ්චාපි හෙතුපට්ඨයසද්දෙහි කාරණමෙව වුච්චති තථාපි තැන් විසෙසං විභාගෙන දසෙස්සතුං අසාධාරණලක්ඛණොති ආදි වුත්තං. සභාවො හෙතුති සමානභාවො බිජං හෙතු. නනු ච බිජං අඤ්ඤාදි සද්දිසං න හොතිති? නො න හොති. අඤ්ඤතො හි නාදිසස්ස අනුප්පජ්ජනතො. යථා වා පනාති ආදිතාපි උද්ගරණනතරදසස්ස තෙන හෙතුපට්ඨයානං විසෙසමෙව විභාවෙති. තැන් දුඛනති බිරං. දඬි හවතිති එකත්තනසෙන අහෙදෙපචාරෙන වා වුත්තං. න අඤ්ඤථා. නහි බිරං දඬි හොති. තෙනෙවාහ:- නවජ්ඣි එකකාල සමවධානං දුඛස්ස ච දඬස්ස වාති. අථවා සට්ඨෙ දුඛං පකඛිත්තං දඬි හවති. දඬි තැන් කාලන්තරෙ ජයති පට්ඨයන්තරසමායොගෙන. තස්මා නවජ්ඣි එකකාලසමවධානං දුඛස්ස ච දඬස්ස ච රසබිරවිපා කාදිති¹ භික්ඛසභාවත්තා. එවමෙවනති යථා හෙතුභූතස්ස බිරස්ස ඵලභූතෙන දඬිතා න එකකාල සමවධානං ඵවමඤ්ඤස්සාපි හෙතුස්ස ඵලෙන න එකකාලසමවධානං න තථා පට්ඨයස්ස නහි පට්ඨයො එකත්තන ඵලෙන භික්ඛකාලො ඵවාති ඵවමපි හෙතුපට්ඨයානං විසෙසො වෙදිතඤ්ඤාති අධිප්පායො.

එවං බාහිරං හෙතුපට්ඨයවිභාගං දසෙස්සත්තා ඉද්දති අජ්ඣිත්තනං දසෙස්සතුං අසං හි සංඝාගේති ආදි වුත්තං. තැන් අවිජ්ජා අවිජ්ජාය හෙතුති වුත්තෙකු කිං එකසමිං විත්තුප්පාදෙ අනෙකා අවිජ්ජා විජ්ජනති? ආහ:-පුට්ඨිකා අවිජ්ජා පට්ඨිකාස අවිජ්ජාස හෙතුති. තෙන එකසමිං කාලෙ හෙතුඵලානං සමවධානං නජ්ඣිති එතමෙ වත්තං සමත්තෙති. තැන් පුට්ඨිකා අවිජ්ජාති ආදිතා හෙතුඵලභූතානං අවිජ්ජානං විභාගං දසෙස්සති. බිජබ්බුගේ විශාති ආදිතා ඉමමත්තං දසෙස්සති. යථා බිජං අඤ්ඤාදස්ස හෙතුහොන්තං සමන්තන්තරහෙතුතාය හෙතු හොති යං පන බිජතො ඵලං නිබ්බන්තති තස්ස බිජං පරමපරහෙතුතාය හෙතු හොති. එවං අවිජ්ජායපි හෙතුභාවෙ දඬබ්බනති. පුත්ත යථා වා පනාති ආදිතාපි හෙතුපට්ඨයවිභාග මෙව දසෙස්සති.

තැන් ඵාලකනති දීපකපලලිකා, අනුග්ගිකනති අග්ගිං විතා, දීපෙකුනති ජලෙකුං. ඉති සභාවො හෙතුති එවං පදිපුජ්ජාලතා දීපු අග්ගිආදිපදිපසද්දිසං කාරණං සභාවො හෙතු. පරභාවො පට්ඨසොති තත්තෙව කපලලිකාවට්ටිතෙලාදිසද්දිසො අග්ගිතො අඤ්ඤා සභාවො පට්ඨයො. අජ්ඣිත්තනිකොති නිශ්කජ්ඣිත්තනිකො

නිශ්කාංකයෙකු හැටුවේ. බාහිරයෙකු තනො බැහැරයෙකු. ජනකොති නිබ්බතතො. පටිගතාහංකොති උපස්ථානො. අසාධාරණොති ආවේණිකො. සාධාරණොති අඤ්ඤාසම්පත්තිප්පාදනානං සමානො. ඉදං නිශ්චයා කාරණං පරික්ඛාදෙති වුත්තං කාරණභාවො ච ඵලාපෙක්ඛාය නසමා කාරණස්ස යො කාරණභාවො යථා ච සො හොති යඤ්ච ඵලං යො ච තස්ස විසේසො යො ච කාරණඵලානං සම්මතො. නං සම්මතං විභාවෙනුං අවුප්පවේදප්පොති ආදි වුත්තං. තත්ථ කාරණඵලභාවෙන සම්මතො සත්තං. කො ච තත්ථ සම්මතො? කො කාරණඵලභාවො ච? සො ඵච අවුප්පවේදප්පො. යො ඵලභාවො අඤ්ඤාසං අකාරණං හුත්වා නිරුප්පිති සො උප්පවේතො නාම හොති යථා නං අරහතො වුත්තිවිත්තං. යො පන අත්තතො අනුරූපස්ස ඵලස්ස හෙතු හුත්වා නිරුප්පිති සො අනුප්පවේතො ඵච නාම හොති හෙතුඵලසම්මතස්ස විජ්ජිතා නත්තාති ආහ අවුප්පවේදප්පො සත්තං අප්පොති. යසො ච කාරණතො නිබ්බතං ඵලං නාම න අනිබ්බතං තසමා නිබ්බතං අප්පො ඵලප්පොති වුත්තං. යසමා පන පුරිමභවෙන අනන්තර භවපටිසංඝාතවසෙන පවත්තා උප්පත්තිකං සුභංභාවො තසමා වුත්තං. පටිසංඝාතප්පො සුභංභාවප්පොති. තථා යස්ස පුඤ්ඤාසං කිලෙසා උප්පජ්ජති නං පටිබ්බතං සමමා පටිපජ්ජතුං න දෙනති. යථා ච මහෙත්ත අසමුප්පාතිතා තාව අනුසෙවති නාම තෙන වුත්තං. පටිබ්බතං පටිසංඝාතප්පො අසමුප්පාතප්පො අනුසංඝප්පොති. පරිඤ්ඤාසමයවසෙන පරිඤ්ඤාතො න කදපි නං නාම රූපඛතුරස්ස කාරණං හෙත්තංති ආහ පරිඤ්ඤාතප්පො විඤ්ඤාණස්ස ඛිප්පොති. සත්ථ අවුප්පවේදෙ නත්ථ සත්තංති යත් රූපා රූපප්පවත්තියං යථා වුත්තො අවුප්පවේදෙ තත්ථ සත්තං වොහාදෙ. සත්ථ සත්තං නත්ථ නිබ්බතංති ආදි පට්ඨප්පරම්පරදස්සනං හෙතු ඵලසම්මතං විභාවෙනුං. යථා චා පන වක්ඛාසං පටිබ්බතං ආදිතා සංභාවො හෙතුති වුත්තමෙවත්. විභාවෙන දස්සෙති. තත්ථ සත්තං සත්තාසාති උප්පත්තියං පට්ඨප්පරම්පරා. මනසිකායෙති ක්‍රියාමනොධාතු. සා භි වක්ඛාසං විඤ්ඤාණස්ස විඤ්ඤාණභාවෙන සමානජාතියං සත්තං හෙතු. සංඛාරා විඤ්ඤාණස්ස පට්ඨප්පරම්පරා සත්තං හෙතුති පුඤ්ඤාදි අභිසංඛාරා පටිසංඝාතප්පොත්තං පට්ඨප්පරම්පරා. තත්ථ යො සත්තං සො හෙතුති. සංඛාරාති වෙත්ථ සම්මතං ලොකියො කුසලාකුසල විත්තපාදෙ අධිප්පතො. ඉමිත්තං තෙත්තං සෙසප්පෙද්ධි අත්තං වෙදිතමෙව. ඵච. සො කොති උප්පත්තියො සම්මතා සො පටිබ්බතා යෙති යථා වුත්තප්පරම්පරා යො කොති පට්ඨප්පරම්පරා සො සම්මතා අත්තතො ඵලස්ස පරික්ඛාදෙනො අභිසංඛාරෙනො පරික්ඛාදො. තස්ස නිබ්බාදෙත්තා කප්පං පරික්ඛාදෙ හාදෙති.

පටිබ්බතාරහාරවිභංගවණ්ණනා

ති සි තා.

තැන් සතමො සමාලෝචනො භාණේ?ති සමාලෝචනහාර විභවො. තන් එකමි. පදසාගොති යමි. තිසරිඤ්ඤි එකමි. කාරණභූතෙ ධම්මෙ සුතෙන න ගතිතෙ. සත්තකාති පදසාගාති ඛනරහිති යත්තකාති අඤ්ඤාසං කාරණභූතාති තමි. ධම්මෙ සමොඤ්ජනති. සබ්බාති භාති සමාලෝචනිකාබ්බාති සබ්බාති තාති පදසානාති පදසානභූතා ධම්මා සමා තිසාරණවසෙන ආනෙත්වා දෙසනාය ආරෝපෙතබ්බා. දෙසනාරුලොභ විය කත්වා කප්පෙතබ්බාති අත්වා. යථා ආවට්ටෙ භාරෙ එකමි පදසාගො පටිසෙසති සෙසකං පදසානනති වචනතො අනෙකෙසං පදසානානං පටිසෙසනා වුත්තා එවමිධාපි බහුතං පදසානානං සමාලෝචනා කාතබ්බාති දසෙන්නො යථා ආවට්ටෙ භාරෙති ආග. න කෙවලං පදසාන වසෙතෙව සමාලෝචනා අථබ්බා චෙවචනභාවනාපහාණවසෙනපි සමාලෝචනා කාතබ්බාති දසෙන්නො තන් සමාලෝචනා වගුබ්බිධාති ආදිමාග. කත්වා පනෙත් පදසානචෙවචනාති ගතිතාති? තනු පදසානචෙවචනභාරෙ එව අයමත්වා විභාවිතොති? සච්ඡෙතං. ඉධ පන පදසානචෙවචනභාරණං භාවනාපහාණානං අධිසානවිසයදසානන්තරිඤ්ඤිව තෙසං අධිවචනවිභාගදසානන්තරිඤ්ඤි. එවං හි භාවනාපහාණාති සුවිඤ්ඤායොති ගොනති. සුකරුති ව පඤ්ඤපෙත්තුං. ඉදං පදසානනති ඉදං හිවිධං සුවරිතං බුධානං සාසනස්ස ඔවාදස්ස විසයාධිසානභාවතො පදසානං. තන් කාසිකනති ආදිතා තිහි සුවරිතෙහි සීලාදයො තයො බන්ධෙ සමථ විපස්සනා තතියවතුන්ථලාති ව තිසාරණො දසෙති. තං සුවිඤ්ඤායමෙව. වතියතීති චන්. වනති වනුතෙ ඉති වා චන්. තන් යමා පඤ්ඤාමගුණා කාමතණ්හාය නිමිත්තභාගො අනුබ්බන්තයාගස්ස අර්ඛතතිකමාරුති ආයතනාති තප්පිබ්බ ජන්දරාදිතං අනුසයා ව පරිපුසානානං කාරණාති ගොනති තයවා තමන් දසෙත්තුං පඤ්ඤාමගුණාති ආදි වුත්තං.

අසං චෙවචනෙහි සමාලෝචනාති යො රුහිරිතා චෙතො විමුත්ති සෙකථලං අනාගාමිථලං කාමධාතුසමතිකකමනනති එතෙහි පරියායවචනෙහි තතියථලස්ස නිද්දෙසො තථා යො අවිජ්ජාපිරිතා පඤ්ඤවිමුත්ති අසෙකථලං අයනථලං අරහත්තං තෙධාතුකසමතිකකමනනති එතෙහි පරියායවචනෙහි වතුන්ථලස්ස නිද්දෙසො යො ව පඤ්ඤිත්ථිතනති ආදිහි පරියායවචනෙහි පඤ්ඤාය නිද්දෙසො අයං චෙවචනෙහි ව සමාලෝචනා. “තඤ්ඤාතිගත්වං හිකු! කායෙ කායානුපයසි විහරති”ති ආදි ලක්ඛණහාර විභවය වර්ණනාය. වුත්තතයෙන චෙදිතබ්බං. කෙවලං. තන් එකලක්ඛණතො අවුත්තාතමපි වුත්තභාවදසානවසෙනෙව ආගතං. ඉධ භාවනාසමාලෝචනවසෙනාති අයමෙව විසෙසො.

කායානුපයස්සා විසෙසතො අසුභානුපයස්සා එව කාමරුහ තදෙකථතිලෙසානං එකත්තපපිපකඩාති අසුභසඤ්ඤා කබලිකාර හාරපරිඤ්ඤාය පරිබ්බුතිලෙසා කාමුපාද්දතං කාමයොගො අභිජ්ඣා

කායගතෝ කාමාසවො කාමොසො රුගසලං රූපධම්මපරිඤ්ඤාය පටිපක්කිකිලෙසා රූපධම්මෙසු රුගො ඡන්දගතිගමණනති එතෙසං පාපධම්මානං පහාණාය සංවත්තනීති ඉමමන්ථං දසෙයති කාමෙ කාමානුපසයි විහරන්තොති ආදිනා.

තථා වෙදනානුපය්‍යනා විසෙසතො දුක්ඛානුපය්‍යනා. සා:-

යො සුඛං දුක්ඛතො අද්ද දුක්ඛමද්දකිම් සලලතො,
අදුක්ඛමසුඛං සත්තං අද්දකිම් නං අනිච්චතොති.

ආදිවචනතො සඛ්ඛං වෙදනං දුක්ඛනති පය්‍යනති සුඛසඤ්ඤාය වෙදනාගෙනුපරිඤ්ඤාය පරිබ්‍රහ්මකිලෙසානං ගොසිලාදීහි හවසුඛි ගොතීති වෙදනාසාදෙන පවත්තය්‍ය හවුපාදුනසංඛාරාය සිලබ්බතු පාදුනසා වෙදනාවසෙන අනන්ථං මෙ අවරීති ආදිනප්පවත්තය්‍ය බ්‍යාපාදකායගන්ධස්ස දෙසසලලය්‍ය වෙදනාසාදවසෙනෙව පවත්තය්‍ය හවයොගහවාසවහවොසසංඛාරාය හවරුගය්‍ය හවපරිඤ්ඤාය පරි බ්‍රහ්මකිලෙසානං වෙදනාවිසයය්‍ය රුගය්‍ය දෙසාගතිගමණය්‍ය ව පහාණාය සංවත්තනීති එතමන්ථං දසෙයති වෙදනාසු වෙදනානු පසයිති ආදිනා.

තථා විනාශානුපය්‍යනා විසෙසතො අනිච්චානුපය්‍යනාති සා විතතං අනිච්චනති පය්‍යනති තත්ථ යෙභුයොසන සත්තා නිව්චසඤ්ඤි තොති නිව්චසඤ්ඤාය විඤ්ඤාණාභාරපරිඤ්ඤාය පරිබ්‍රහ්මකිලෙසානං නිව්චාහිතිවෙසපටිපක්කිතො එව දිඬුපාදුන=දිසියොග=සිලබ්බත පරමාසකායගන්ධිද්ධාසවදිද්ධාසසංඛාරාය දිසියා නිව්චසඤ්ඤ නිමිත්තය්‍ය සෙයොගමසමිති ආදිනප්පවත්තය්‍ය මානසලලය්‍ය සඤ්ඤාපරිඤ්ඤාය පටිපක්කිකිලෙසානං සඤ්ඤාය රුගය්‍ය දිසාහි නිවෙසය්‍ය අප්පහිණත්තා උප්පජ්ජනකය්‍ය ගයාගතිගමණය්‍ය ව පහාණාය සංවත්තනීති ඉමමන්ථං දසෙයති විනාශ විනාශානුපසයිති ආදිනා.

තථා ඛම්මානුපය්‍යනා විසෙසතො අනත්තසඤ්ඤාති සා සංඛාරෙසු අත්තසඤ්ඤාය මනොසඤ්ඤානාභාරපරිඤ්ඤාය පටිපක්කි කිලෙසානං සක්කායදිසියා ඉදමෙව සච්චනති පවත්තය්‍ය මිච්ඡාහි නිවෙසය්‍ය මිච්ඡාහිතිවෙසගෙනුකාය අවිජ්ජායොගඅවිජ්ජාසව අවිජ්ජාසමොගසලලසංඛාරාය අවිජ්ජාය සංඛාරපරිඤ්ඤාය පරි බ්‍රහ්මකිලෙසානං සංඛාරෙසු රුගය්‍ය මොගාගතිගමණය්‍ය ව පහා ණාය සංවත්තනීති ඉමමන්ථං දසෙයති ඛම්මෙසු ඛම්මානුපසයි විහරන්තොති ආදිනා. සෙසං උත්තානමෙව.

සමාගෙපනභාරවිගබ්බවණණනා
ති සී තා.

නිසීනා ව භාරවිගබ්බවණණනා.

ඵලිං. සුපරිකමකතාය භූමියා තාතාවණණානි මුත්තපුප්ඵානි පකීරනෙතා විය සුසිකිකිකිප්ඵාවරියවිච්චෙනෙසු සුරතතසුවණණා ලබකාරෙසු තාතාවිධරංසිජලභූජ්ජානි. විවිධානි මණ්ඩරතනානි බකිනෙතා විය මහාපඨවිං. පරිවණ්ණතානි පප්ඵකොජං බාද පෙනෙතා විය යොජනිකමුද්දිගණං. පිලෙතා සුමුද්දිගං පායෙනෙතා විය ච ආසණ්ණා මහාකව්චායණා තාතා සුත්තපදෙසෙ උද්ග රනෙතා සොළස හාරෙ විහර්ඪා ඉද්දනි තෙ එකසමිංසෙව සුත්ත යොජෙතා දසෙකෙනා හාරසමාතවාරං ආරභි. ආරහනෙතා ව යායං නිද්දෙසවාරෙ:-

തൊഴിലുറക്ക് നാൾ പക്ഷിം.

දිසල්ලාවතයෝ දිසා විල්ලානෙයා,

ස.විසිස අධ්‍යාපන හා නි

အထမတိ ဘိဏ် ဘိဇ္ဇိတမ ဗျာဓာနဘိ.

ගාථාවුත්තා යසමා නං භාරවිහඞ්ගමාදෙ නප්පයොජෙති විප්ප
කිණ්ණවිසයත්තා නයවිචාරස්ස ව අනතරිත්තතා, අනෙකෙහි සුත්ත
පද්දෙසෙහි භාරතං විහාගදස්සනමෙව හි භාරවිහඞ්ගමාදෙ, භාර
සමානවාදෙ පන තං පයොජෙති, එකමිං යෙව සුත්තපද්දෙසෙ
සොළස භාගෙ යොජෙති; තදනත්තරං නයසමුදානස්ස කපිත්තතා,
තස්මා සොළස භාග් පසම්නති ගාථං පච්චාමසිති; නස්ස නිද්දොසො
කුඞ්ඨිං දඨබ්බො? භාරසමිප්පාදෙනි ආහ, තස්සෙත්ථා තස්සා ගාථාය
නිද්දොසො කත්ථ දඨබ්බො?ති, එතෙන සුත්තෙකසු භාරතං යොජනං
නගදස්සනං භාරසමානවාරොති දස්සෙති, භාරසමානපදස්ස
අත්ථා වුත්තො එව.

අරක්කිතො විතොනනාති වක්ඛවාරාදීසු සතිඅරක්කාභාවෙන අගුතොනන විතොනන. මිව්ඤ්ඤිගගොනාති සංඝතාදිමිව්ඤ්ඤි නිවෙසදුසිතොන. ජිනමිඛාභිගුගොනාති විතර්කාසායසං ව අකලාතාලකඤ්ඤි ජිනමිඛෙති අජෙධානවෙන. චසං මාරසං භව්ඤ්ඤි කිලෙසමාරාදීනං යථාකාම කර්ණිසො භොතිති අයං තාව භාරාය පදජෙථං. පමාදනති අරක්කිතොන විතොනනාති ඉදං පදං ඡසු වාරෙසු සතිවොසංගාලකඤ්ඤං පමාදං කපෙති. නා මවුජ්ජා පදනන්තං පමජ්ජනං. ගුණමාරණතො මවුජ්ජඛාතසං මාරසං වසවත්තනානං. තොන අරක්කිතොන විතොනන වසං මාරසං භව්ඤ්ඤි පථමපාදං වතුන්තපාදෙන සමිත්තිනා දසොති. සො විපල්ලාසොති යං අනිවසං ඛනිපඤ්ඤිතසං නිවනති දසංතං. සො විපල්ලාසො විපරිසෙසග්ගාභො, තොනොවාහ:- විපජ්ජිගග්ගාහ ලක්ඛණො විපල්ලාසොති. සමිධං විපල්ලාසසංමඤ්ඤෙන ගහොති තසං අගිභානං. පුච්ඤ්ඤි කිං විපල්ලාසෙති? කං සංමඤ්ඤං ව

විසෙසයෝ අධිසානභාවෙන වොගරියනීති ආග සඤ්ඤාං විතතං දිඝි මිති. තං විපල්ලාසයනීති පදෙන සම්බන්ධතබ්බං. තෙසු සඤ්ඤා විපල්ලාසෝ සබ්බමුදුකෝ අනිච්චාදිකස්ස විසයස්ස මිච්ඡාවසෙන උපසිතාකාරගතභවමතතං. මගපොතකානං තිණපුරිසකෙසු පුරි සොති උප්පන්නසඤ්ඤා වියං. විතතවිපල්ලාසෝ තතො ඛලවතරො අමණිආදිතො විසයො මණිආදිආකාරොන උපසිතනෙන තථා සන්නිසානං විය නිච්චාදිතො සන්නිසානමතතං. දිඝිවිපල්ලාසෝ පන සබ්බඛලවතරො යං යං ආරම්භං යථා යථා උපසාති තථා තථා නං සස්සනාදිවසෙන ඉදමෙව සච්චං. මොසමඤ්ඤානති අභිති විසනො පචතතති. තත්ථ සඤ්ඤා විපල්ලාසෝ විතතවිපල්ලාසස්ස කාරණං. විතතවිපල්ලාසෝ දිඝිවිපල්ලාසස්ස කාරණං හොති.

ඉදුති විපල්ලාසානං පචතතිසානං විසයං දසෙස්සනං සො ඥාතිං විපල්ලාසසීති? අත්තභාවචක්ඛුසුති¹ ආග. තත්ථ අත්තභාවචක්ඛුසුති පඤ්චපුපාදනකමකෙසු. තෙ හි ආතීතො අභංමානො එත්ථාති අත්තා. අත්තාති භවති එත්ථ බුඛි වොහාරො වාති අත්තභාවො. සො එව සුභාදීනං විපල්ලාසස්ස ව අධිසානභාවතො වත්ථු වාති අත්තභාවචක්ඛුති වුවවති. රූපං අත්තනො සමනුපස්සනීති ආදිනා තෙසං සබ්බවිපල්ලාසමූලභූතාය සකකායදිසියා පචතතිසානභා වෙන අත්තභාවචක්ඛුතං දසෙස්සනා පුන විපල්ලාසානං පචතති ආකාරොන සඬිං විසයං විහජ්ඣා දසෙස්සතුං රූපං පඨමං විපල්ලාසචක්ඛු අසුභෙ සුභනති වුත්තං. තං සබ්බං සුචිඤ්ඤායං. පුන මූලකාරණවසෙන විපල්ලාසෙ විහජ්ඣා දසෙස්සතුං වෙ ධම්මා චිත්තස්ස සංකිලෙසාති ආදිමාග. තත්ථ කිඤ්චොපි අවිජ්ජාරහිතා තණ්හා තත්ථි අවිජ්ජා ව සුභසුඛසඤ්ඤානම්පි පච්චයො එව තථා පි තණ්හා එතාසං සාතිසයං පච්චයොති දසෙස්සතුං නාණනා නිවුනං-පෙ දුකෙඛි සුඛනති වුත්තං. දිඝිනිවුනනති දිඝිසිසෙන අවිජ්ජා වුත්තාති අවිජ්ජානිවුත්තනති අත්තො. කාමඤ්චත්ථ තණ්හාරහිතා දිඝි තත්ථි තණ්හාපි දිඝියා පච්චයො එව තණ්හා පි නිච්චං අත්තාති අයොතිසො උච්චුජ්ජනනානං තථා පචතතමිච්ඡාතිතිවෙසස්ස මොභො විසෙසපච්චයොති දසෙස්සතුං දිඝිනිවුනං-පෙ-අත්තාති වුත්තං. සො දිඝිවිපල්ලාසොති අතිච්ච නිච්චං අත්තනති අත්තාති පචතතම්පි විපල්ලාසවයං සන්ධායාග. සො අතීනං රූපං-පෙ-අතීනං විඤ්ඤාණං අත්තනො සමනුපස්සනීති එතෙන අසාරසම්මොපි පුබ්බන්තානු කප්පිකවාදො පච්චිමානං විතතං විපල්ලාසානං වසෙන හොතීති දසෙස්සති. නාණනාවිපල්ලාසොති තණ්හාමූලකො විපල්ලාසො. අසුභෙ සුභං දුකෙඛි සුඛනති එතං විපල්ලාසවයං සන්ධාය වදති. අනා ගතං රූපං අභිනංගතීති අනාගතං රූපං දිසාහිතඤ්ඤාවසෙන අභිතඤ්ඤා. අනාගතං වෙදනං සඤ්ඤාං සම්මාරො විඤ්ඤාණං අභි

1. චක්ඛුසු අත්තභාවචක්ඛුසු-නෙතතිපාළි.

නිකුත්ති එතැනට එසෙව නයො. එතෙත වතුරතනාලීසවිධොපි අපරනතානුකපටිකවාදො යෙහුයොන පුරිමානං විනතං විපලා සාතං වසෙන හොතිති දයොති.

වෙ ධම්මා විනතස්ස උපකතිලෙසාති එවං පරමසාවජ්ජස්ස විපලාසස්ස මූලකාරණනති විසෙසතො වෙ ධම්මා විනතස්ස උපකතිලෙසා. තණ්හා ව අවිජ්ජා වාති තෙ සරූපතො දයොති. නාති විසුජ්ඣිතං විනතං විසුජ්ඣිනිති පටිපක්ඛවසෙනපි තාසං උපකතිලෙසභාවං යෙව විභාවෙති න හි තණ්හාඅවිජ්ජාසු පඨිණාසු කොපි සංකිලෙසධම්මො න පභිශ්වති. යථා ව විපලාසානං මූලකාරණං තණ්හාවිජ්ජා එවං සකලස්සාපි වට්ටස්ස මූලකාරණනති යථානුසංඝිතාව යාථං නිළපෙතුං නොසනති ආදි වුත්තං. තත් නොසනති යෙසං අරක්ඛිතං විතතං මිච්ඡාදිසි හතඤ්ඤා තෙසං. අවිජ්ජානිවරණානනති ආදිතා මාරස්සා වසගම ණෙන අනාදිමති සංසාරෙ සංසරණනති දයොති.

පිනමිඛාභිභූතොනා හි එතථ පිනං නාමාති ආදිතා පිනමිඛානං සරූපං දයොති. තෙති විතතස්ස අභිභූතතා සුවිඤ්ඤායතාවාති තං අනාමසිත්වා කිලෙසමාරය්ගහණෙනෙව තං නිමිත්තා අභිසංඛාර මාරබකිමාරමවට්ටමාරා ගතිතා එවාති කිලෙසමාරස්ස ව සන්ත මාරස්සා වාති වසඤ්ඤා වා තෙසමපි ගහණං කතනති දළබ්බං. සො හි නිවුත්තො සංසාරාභිමුත්තොති සො මාරවසං ගතො තතො එව නිවුත්තො කිලෙසෙති යාව න මාරබකිතං ජිජ්ජති තාව සංසාරාති මුඛොව හොති න විසංඛාරාතිමුඛොති අභිප්පායො. ඉමානි ගගවනා වෙ සමවානි දෙසිනාති. කථං දෙසිතාති? තත් දුට්ඨා කථා අති ධම්මනිසිත්තා ව සුත්තනතනිසිත්තා ව. තාසු අතිධම්මනිසිත්තා නාම අරක්ඛිතොන පිනෙනනාති රත්තමපි විතතං. අරක්ඛිතං දුළමපි විතතං. අරක්ඛිතං මූලහමපි විතතං. අරක්ඛිතං. තත් රත්තං. විතතං. අභිතතං. ලොභසග්ගහවිතතාපාදනං. වසෙන වෙදිතබ්බං. දුළං විතතං. විනතං. පටිසම්භවතාපාදනං. වසෙන වෙදිතබ්බං. මූලහං විතතං. විනතං. මොමුහවිතතාපාදනං. වසෙන වෙදිතබ්බං. යාව ඉමෙසං විතතාපාදනං. වසෙන ඉන්ද්‍රියානං අගුත්ති අගොපායනා අපාලනා අනාරක්ඛා සතිවොස්සග්ගො පමාදො විතතස්ස අසංවරො එවං. අරක්ඛිතං. විතතං. හොති. මිච්ඡාදිසිගතංනාම විතතං. වතුනතං. දිසිසම්පයුත්තාවිතතාපාදනං. වසෙන වෙදිතබ්බං. පිනමිඛාභිභූතං. නාම විතතං. පඤ්ඤානතං. සසංඛාරිකාකුසලවිතතාපාදනං. වසෙන වෙදිතබ්බං. එවං. සද්ධම්ම අගතිගහගණෙන වාදස අකුසලවිතතාපාදනං හොනති. තෙ “කතමෙ ධම්මා අකුසලා? යංගමි සමයෙ අකුසලං. විතතං උපපන්නං හොති”ති²

ආදිනා විතතුපාදකණෙහි අකුසලවිතතුපාදදෙසනාවසෙත වින්දා
රතො වතතබ්බා. මාරයාහි එත් පඤ්ච මාරා. තෙසු කිලෙස
මාරයා වතුනනං ආසවානං වතුනනං ඔසානං වතුනනං යොගානං
වතුනනං ගන්තං වතුනනං උපාදානං අභනනං නිවරණං
දසනනං කිලෙසවස්සුතං වසෙත ආසවගොච්ඡිකාදිසු වුත්තනයෙත
තථා ජාතිමදො ගොතතමදො ලිඛිතමදො ආරොග්ගමදොති ආදිනා
බුද්ධකවස්සුතවිහරෙහ ආගතානං සත්තනනං කිලෙසානඤ්ච වසෙත
විහරෙහ වතතබ්බා. අයං තාවෙත් අභිධම්මනිසසිතා කථා.
සුත්තනනනිසසිතා පන අරඤ්ඤානි විභෙදනානි වක්කුතා රුපං
දිස්සා නිමිත්තයාහි ගොති අනුබ්බසංස්පන්තයාහි සන්ධාගිකරණමෙතං
වක්කුත්ථිසං අසංවුත්තං විහරනං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා
ධම්මා අනායාසවෙශ්සං තස්ස සංවරාය න පටිපජ්ජති න රක්කති
වක්කුත්ථිසං වක්කුත්ථිසෙ න සංවරං ආපජ්ජති. සොනෙන-පෙ-
සානෙන-පෙ-ජිත්තාය-පෙ-කායෙන-පෙ-මනසා-පෙ-මනිත්ථිසෙ න
සංවරං ආපජ්ජති. එවං අරක්කිතං විතතං ගොති. මිච්ඡාදිසිහපනන
මාති මිච්ඡාදිසිහතං නාම විතතං පුබ්බන්තකපපතවසෙත වා අප
රන්තකපපතවසෙත වා පුබ්බන්තාපරන්තකපපතවසෙත වා මිච්ඡාහි
නිවිසන්තස්ස අයොනිසො උමමුජ්ජන්තස්ස සස්සතො ලොකොති
වා-පෙ-නෙව ගොති න නගොති තථාගතො පරමමරණාති වා යා
දිසි තාය ගතං උපගතං. යා ව බො ඉමා වතතාණේ සස්සතවාද-
පෙ-පඤ්ච පරමදිශධම්මනිබ්බාණවාදාති බුගච්ඡලෙ පපඤ්චතනයෙ
ව ආගතා වාසසිද්ධිසො තාසං වසෙත විතතස්ස මිච්ඡාදිසිහත
භාවො කපෙතබ්බො. ජිනමිඛාභිභූතනානි පිනං නාම විතතස්ස
අකච්චඤ්ඤාතා. මිඛං නාම වෙදනාදිකච්චිතතයස්ස අකච්චඤ්ඤාතා.
තථා පිනං අනුස්සාගසංගතනං. මිඛං අසත්තිවිසානො. ඉති පිනොන
මිඛෙන ව විතතං අභිභූතං අජෙඤ්ඤාත්ථං උපද්දතං සරෙකාව
තපපතනං ලයාපතනං. වසං මාරයා ගච්ඡතිති වසො නාම ඉච්ඡා
ලොභො අභිප්පායො රුපි ආකඛ්ඛා ආණා ආණතී. මාණේ
පඤ්චමාර ඛනිමාණේ අභිසංඛාරමාණේ මිච්චමාණේ දෙවපුත්තමාණේ
කිලෙසමාණාති. ගච්ඡතිති තෙසං වසං ඉච්ඡං-පෙ-ආණතීං ගච්ඡති
උපගච්ඡති උපෙති වතතති අනුචතතති නාතික්කමිති. තෙන
වුච්චති වසං මාරයා ගච්ඡතිති.

තත්ථ යථාචුත්තා අකුසලා ධම්මා තණ්හාවිජ්ජා එව වා සමුදය
සච්චං. යො සො වසං මාරයා ගච්ඡතිති වුත්තො සො යෙව පඤ්ච
පාදනකකිනෙ උපාදය පඤ්ඤානො තෙ පඤ්චකකිනා දුක්ඛසච්චං.
එවං ගගවතා ඉධ වෙ සච්චාති දෙසිතාති. තෙනෙවාහ:- දුක්ඛං
සමුදයො වාති. නෙසං ගගවා පටිඤ්ඤාය ව පහාණාය ව ධම්මං
දෙසෙතිති වුත්තමෙවත්ථ. පාකටතරං කාතුං දුක්ඛස්ස පටිඤ්ඤාය
සමුදයස්ස පහාණායාති වුත්තං. කථං දෙසෙතිතිවෙ?

තස්මා රක්ෂිතවිත්තස්ස සම්මාසඛකප්පගොවරො
 සම්මාදිසිං පුරෙක්ඛිත්වා ඤාත්වා උදයබ්බයං
 ජිනම්බාහිභූ භික්ඛු සබ්බා දුග්ගතිගො ජගෙති.

භාජාය. තස්සත්ථො යස්මා අරක්ඛිතෙන විතෙතන වසං මාරස්ස
 ගව්ඡති නාසමා සතිසංවරෙන මනව්ඡදානං ඉන්ද්‍රියානං රක්ඛණෙන
 රක්ෂිතවිතෙතා අස්ස. සම්මාසඛකප්පගොවගේති යස්මා කාම
 සඛකප්පාදි මච්ඡාසඛකප්පගොවරො තථා තථා අයොනිසො
 විකප්පත්වා තාතාවිධාති මච්ඡාදස්සනාති ගණ්ඨාති තතො එව ව
 මච්ඡාදිසිහතෙන විතෙතන වසං මාරස්ස ගව්ඡති තස්මා යොනිසො
 මනසිකාරෙන කම්මං කරොතො තෙකම්මසඛකප්පාදි සම්මා
 සඛකප්පගොවගේ අස්ස. සම්මාදිසිං පුරෙක්ඛිත්වාති සම්මාසඛකප්පගො
 වරතාය විධුත මච්ඡාදස්සනො කම්මස්සකතාලකඩණං යථාභූතඤ්ඤ
 ලකඩණඤ්ඤ සම්මාදිසිං පුබ්බභගමං කත්වා සීලසමාධිසු යුත්තපසුතොයා,
 තතො එව ව ඤාත්වාන උදයබ්බයං පඤ්ඤාසු උපාදානකඩනේසු සම
 පඤ්ඤාසාය ආකාරෙති උපාදං නිරොධඤ්ඤ ඤාත්වා විපස්සනං
 උසසුක්කාපෙත්වා අනුක්කමෙන අරියමග්ගෙ ගණ්ඨතො අග්ගමග්ගෙන
 ජිනම්බාහිභූ භික්ඛු සබ්බා දුග්ගතිගො ජගෙති එවං සබ්බසො භික්ඛා
 කීලෙසත්තා භික්ඛු ඛිණ්ණසල්ලා යථාසම්මානං තිවිධදුක්ඛතායොගෙන
 දුග්ගතිසම්බාතා සබ්බාපි ගතිගො ජග්ගය්‍ය. තාසං පරභාෂෙ
 නිබ්බාෂණ තිසේය්‍යාති අත්ථො.

සං නාණ්ණාස ව අවිජ්ජාස ව සභාණ්ණං අසං. නිග්ගොති පහා
 ණස්ස නිරොධස්ස පච්චග්ගාවතො අසඬ්ඛධාතූ පහාණං නිරොධොති
 ව වුත්තා. ඉමාහි චන්ද්‍රානි සච්චානිති පුරිමභාජාය පුරිමාති වෙ
 පච්ඡිමභාජාය පච්ඡිමාති වෙති විසි භාජාහි භාසිතාති ඉමාති වත්තාරි
 අරියසච්චාති. තෙසු සමුදයෙන අස්සාදෙ, දුක්ඛෙන ආදීනවො
 මග්ගනිරොධෙති නිස්සරණං. සබ්බගතිජහනං එලං. රක්ෂිතවිත්ත
 තාදික්කො උපායො අරක්ඛිතවිත්තතාදිතිසෙධනමුඛෙන රක්ෂිත
 විත්තතාදිසු නියොජනං භගවතො ආණ්ඩත්ති. එවං දෙසනාහාර
 පදත්ථා අස්සාදදයො නිබ්බාරතබ්බො. තෙනෙවාහ නිසුත්තොදෙස
 නාහාගේති.

දෙසනාහාරසම්පාතවාර්තණ්ණා
 නි සි තා.

එවං දෙසනාහාරසම්පාතං දස්සෙත්වා ඉදං විවයහාරසම්පාතං
 දස්සෙන්නො යස්මා දෙසනාහාරපදත්ථවිවයො විවයහාරො තස්මා
 දෙසනාහාරෙ විපල්ලාසගෙතුභාවෙන නිබ්බාරතාය තණ්හාය කුසල්ලාදි
 විහාගපවිවයමුඛෙන විවයහාරසම්පාතං දස්සෙත්වා නත්ථ නාණ්ණා
 දුම්බාති ආදි ආරම්. තත්ථ කුසල්ලාති කුසල්ලධම්මාරම්භො. කුසල්
 සද්දො වෙත්ථ බාහිතිකසුත්තෙ විය අනවර්ජත්ථෙ දඬබෙබ්බො. කායො

පතෙත් තණතා කුසලපරියායෙන උච්චා? හෙය් දෙසනාහාරෙ විපල්ලාසහෙකුභාවෙන තරුණං උච්චිත්වා තණතා වසෙන සංකිලෙස පතෙත්වා දසසිතො. විචිතතපටිභානතාය පත ඉධාපි තණතාමුඛෙ තෙව වොදනපකං දසෙසානුං කුසලපරියායෙන තණතා උච්චා. තත් සංසාරං ගමෙතිති සංසාරගාමිනී. සංසාරනාසිකාති අපෙත්වා, අපවයං නිබ්බාණං ගමෙතිති අපවයගාමිනී. කථං පත තණතා අපවයගාමිනී? ආහ:- පහාණිගාණිකාති තදඛ්‍යාදිපහාණිකා හෙකුභා තණතා. කථං පත එකනතසාවජ්ජාය තණතාය කුසල භාවොති? සෙවිතබ්බභාවතො, යථා තණතා එවං මානොපි දුච්ඡොදා කුසලොපි අකුසලොපි න තණතා එවාති තණතාය නිදසාන භාවෙන මානො වුතෙත්වා. තත් මානසං යථාධිපෙපතං කුසලාදි භාවං දසෙසානුං සං මානං නිසාසාති ආදිමාහ. වුතතං හෙතං හගවතා:- “මානමහං දෙවනමිදු! දුච්ඡොදන වදුමි සෙවිතබ්බමපි අසෙවිතබ්බමපි”ති ආදි. සං නොනබ්බමසිතං දෙමනසංනති ආදි කුසලාති වුතතතණතාය සරුපදසානත්තං වුතතං. තත් තෙකබ්බම සිතං දෙමනසං. නාම:- “තත් කතමාති ඡ තෙකබ්බමසිතාති දෙමනසාති? රුපානං තෙව අනිවචනං විදිත්වා විපරිනාමවිරහ නිර්දේශං පුබ්බෙවෙව රුපා එතරගි ව සබ්බෙ තෙ රුපා අනිවචා දුක්ඛා විපරිනාමධම්මාති එවමෙතං යථාභූතං සම්මපඤ්ඤාය දිත්වා අනුතතරෙසු විමොක්ඛෙසු පිහං උපඨපෙති කුදස්සු නාමාහං තද යතනං උපසම්පජ්ජ විහරිසාමි යදරියා එතරගි ආයතනං උප සම්පජ්ජ විහරනතිති ඉති අනුතතරෙසු විමොක්ඛෙසු පිහං උපඨා පයතො උපපජ්ජති පිහා පිහපපව්වයා දෙමනසං. යං එවරුපං දෙමනසං ඉදං වුවති තෙකබ්බමසිතං දෙමනසං”තති එවං ඡත්ත වාරෙසු ඉඨාරමමණ ආපාඨගතෙ අනුතතරවිමොක්ඛසංඛාතඅරිය එලධමෙවසු පිහං උපඨපෙති තදබ්බමයා අනිවචාදිවසෙන විපසානං උපඨපෙති උසස්සනාපෙත්තුං අසකෙකානතසං ඉමමපි පකං ඉමමපි මාසං ඉමමපි සංවච්ඡරං විපසානං උසස්සනාපෙති අරියභූමි සම්පාපුණිතුං නාසකතිති අනුසොවතො උපානතං දෙමනසං. තෙකබ්බමවසෙන විපසානාවසෙන අනුසාතිවසෙන පඨමජ්ඣානාදිවසෙන පටිපනතියා හෙකුභාවෙන උපපජ්ජනතො තෙකබ්බමසිතං දෙමනසං. නාම. අසං ගාණතා කුසලාති අයං පිහාති වුතතා තණතා කුසලා. කථං? යහවිග්ගාවෙගොවිමුතති ගාදරමමණා කුසලාති. ඉදං වුතතං හොති රහවිරහා වෙතො විමුතති න සභාවෙන කුසලා අනවජ්ජෙත කුසලා. තං උද්දිසා පවතති තදරමමණා පත තණතා කුසලාරමමණතාය කුසලාති. අවිජ්ජාපිග්ගා පඤ්ඤාවිමුතති අනවජ්ජෙත කුසලා. නාසාති පඤ්ඤාවිමුතතියා. යාය වසෙන ගාමො ජනිතා විතතසාති ගාදායං සබ්බා දුග්ගතිසං ජගෙති වුතතං.

ඉති විරතරං විපසානාපරිවාසං පරිවසිත්වා දුක්ඛාපටිපදාදුක්ඛා
හිඤ්ඤාය අභිගතාය පඤ්ඤාවිමුත්තියා වසෙත විවයහාරසම්පාතං
දසෙත්තුං නායා නො පටිවසො?ති ආදි ආරඬං.

තත්ථ යසමා පඤ්ඤාවිමුත්තී අරියමග්ගමූලිකා තසමා චතුර්ථස්සා
නපාදනෙ අරියමග්ගධම්මෙ උද්ධිත්වා තෙසං ආගමණපටිපදං
දසෙත්තුං කත්ථ දඬුඛං? චතුර්ථස්සානෙති ආදි වුත්තං. තත්ථ
පාරමිතාසාති උක්ඛංසගතාය චතුර්ථස්සානභාවනාය. යෙහි අදහි
අභිගති සමන්තාගතං චතුර්ථස්සානවිතතං වුත්තං තාති අභියාති
දසෙත්තුං පටිසුඛනති ආදි වුත්තං. තත්ථ උපෙක්ඛාසතිපාරිසුඛී
භාවෙන පටිසුඛං. පරිසුඛතතා එව පටිසෙසාදුතං. පහසාරනති වුත්තං
හොති. සුඛාදීනං පච්චයසාන්නත විතරහාදිඅභිගණතතා අනඛණ්ණං.
අනඛණ්ණතා එව විගතුපක්ඛිලෙසං. අභිගණන හි විතතං උපතති
ලියාති. සුභාවිතතතා මුදුගුතං. වසිභාවප්පතතතති අනෙථා. වසෙ
වතතමානං හි විතතං මුදුති වුවති. මුදුතතා එව ව කාමමහිසං.
කම්මකම්මං කම්මයොග්ගනති අනෙථා. මුදුං හි විතතං කම්මනියං
හොති සුධනනම්ම සුවණණං. තදුභයම්මි ව සුභාවිතතතා එව.
යථාහ:- “තාහං හික්ඛම්මෙ! අඤ්ඤං එකධම්මම්මි සමනුපසාමි යං
එවං භාවිතං මුදුඤ්ඤා හොති කම්මනියඤ්ඤා යථම්මං හික්ඛම්මෙ!
විතතනති.”^a එතෙසු පරිසුඛභාවාදීසු සීතතතා සීතං, සීතතතා එව
ආනෙඤ්ඤාප්පතතං. අවලං නිරිඤ්ඤානති අනෙථා. මුදුකම්මඤ්ඤා
භාවෙන වා අත්තනො වසෙ සීතතතා සීතං. සඬාදීහි පරිග්ගහි
තතතා ආනෙඤ්ඤාප්පතතං. සඬාපරිග්ගහිතං හි විතතං අසාසියෙන
න ඉඤ්ඤාති. විරියපරිග්ගහිතං කොසපේජන න ඉඤ්ඤාති. සතිපරිග්ග
හිතං පමාදෙන න ඉඤ්ඤාති. සමාධිපරිග්ගහිතං උච්චෙවන න ඉඤ්ඤාති.
පඤ්ඤාපරිග්ගහිතං අවිජ්ජාය න ඉඤ්ඤාති. ඔභාසගතං කිලෙ
සකිකාරෙන න ඉඤ්ඤාති. ඉමෙහි ඡහි ධම්මෙහි පරිග්ගහිතං
ආනෙඤ්ඤාප්පතතං හොති. එවං අදහිගසමන්තාගතං විතතං අහිනී
හාරකම්මං හොති අභිඤ්ඤාසච්ඡිකරණීයානං ධම්මානං අභිඤ්ඤා සච්ඡි
කිරියාය. අපරෙ නයො. චතුර්ථස්සානසමාධිනා සමාහිතං විතතං
නිවරණදුර්භාවෙන පරිසුඛං. විතකකාදිසමතික්ඛමෙන පරියොදුතං.
ක්ඛානපටිලාභපව්චනීකානං පාපකාණං ඉච්ඡාවචරනං. අභාවෙන
අනඛණ්ණං. ඉච්ඡාවචරනනති ඉච්ඡාය අවචරනං. ඉච්ඡාවසෙන
ඔතිණ්ණානං පච්චතානං තානප්පකාරනං කොප අප්පච්චයානනති
අනෙථා. අභිජ්ඣාදීනං විතතුපක්ඛිලෙසානං විගමෙන විගතුපක්ඛි
ලෙසං. උභයම්මි වෙනං අනඛණ්ණසුත්ත වර්ජිතතානං. වසෙන
වෙදිතඛං. වසිප්පතතියා මුදුගුතං. ඉච්ඡාදුභාවුපගමෙන කම්මනියං
භාවනාපාරිසුරියා පණිතභාවුපගමෙන සීතං. ආනෙඤ්ඤාප්පතතං.
යථා ආනෙඤ්ඤාභාවප්පතතං ආනෙඤ්ඤාප්පතතං හොති එවං සීතනති

අනේ, එවමි අසඹනසමන්තාගතං විතතං අභිනිහාරකම්මං හොති අභිඤ්ඤාසච්ඡිකරණියානං ධම්මානං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකිරියාය පාදකං පදයානභූතං, තෙනෙවාහ, ඥානානි අසම්මං අධිගව්‍යනි ඡ අභිඤ්ඤා මෙ ව විසේසෙති, තත් ඥානි අධිගතවතුන්ඤානො යොගී, නානානි තසම්මං වතුන්ඤානෙ අධිගතභූතෙ, අසම්මං අධිගව්‍යනිති අසම්මං භූණං අධිගව්‍යනි, කො පන සො අසම්මො භූණොති? ආහ:- ඡ අභිඤ්ඤා මෙ ව විසේසෙති මනෝමයිති විපස්සනාඤ්ඤාව, නං චිත්තනනි වතුන්ඤානවිතතං, සතො පටිසුඛං නතො පටිසොදානනි ආදිනා පුරිමං පුරිමං පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස කාරණවචනනි දස්සෙති, නදුහසනනි යෙසං රුහාදි අභිගණනං අභිඤ්ඤාදිඋපකම්මලෙසානඤ්ච අභාවෙන අනභිගණං විගතූපකම්මලෙසනනි ව චුතතං තානි අභිගණනි උපකම්මලෙසා වානි නං උභයං, නදුහසං තණ්හාසභාවතතා තණ්හාය අනුලොමනතො ව නණ්හාපකෙතො, සා ව ඉඤ්ජනානි යා ව චිත්තස්ස අසමාදානෙන එකදානා, අසීතිති අනවයානං, අසං දිසිපකෙතො යා ඉඤ්ජනා අසීති ව අයං මිච්ඡාහිතිවෙසගෙනුතාය දිසිපකෙතො, වනාදි ඉද්ධියානිති ආදිනා වෙදනාතොපි වතුන්ඤානං විභාවෙති, එවං අසඹන සමන්තාගතං වතුන්ඤානවිතතං උපරි අභිඤ්ඤාධිගමාය අභිනි හාරකම්මං හොති, සා ව අභිනිහාරකම්මතා වුදදසභි ආකාරෙති විණ්ණවසීභාවස්සෙව හොති, සො ව වසීභාවො අසමාපතනි ලාභිතො, න රූපාවචරඤ්ඤානමහතලාභිතොති ආරූපසමාපතනියා මුතසිකාරවිධිං දස්සෙතො ඥාන උපට්ඨමං සමාපතනිං සනතතො මනසි කතෙතිති ආදිමාහ, තත් උපට්ඨමං සමාපතනිනි ආකාසානඤ්චායතනසමාපතනිං, සනතතො මනසි කතෙතිති අභිගණනතායපි ආරම්භණසනතතායපි සනතානි මනසි කරොති, යතො යතො හි ආරූපසමාපතනිං සනතතො මනසි කරොති තතො තතො රූපාවචරඤ්ඤානං අවුපසනතං හුත්වා උපයාති, තෙනෙවාහ නස්ස උපට්ඨමං-පෙ-සණ්ඨානනිති, උත්තණ්ඨා ව පටිසසඤ්ඤාති පටිසසඤ්ඤාසංඛාරාසු පඤ්චවිඤ්ඤාණසඤ්ඤාසු අනභිරතී සණ්ඨානනි, ඥාන සබ්බස්සානි ආදිනා එකදෙසෙන ආරූප සමාපතනිං දස්සෙති, අභිඤ්ඤාහිනිභාගෙ රූපසඤ්ඤාති රූපාවචර සඤ්ඤා නාමෙතා යාවදෙව අභිඤ්ඤාන්තරාභිනිහාරමතතං, න පන අරූපා වචරසමාපතනියො විය සනතානි අධිපපායො, මොකාගෙ නානතන සඤ්ඤාති නානතනසඤ්ඤා නාමෙතා නානාරම්මණෙසු වොක්ඛරෙ, තත් චිත්තස්ස ආකුලපචතනිති අනේ, සමනිකම්මනිති එවං තත් ආදිතවදසී හුත්වා නා සමනිකම්මනි, පටිසසඤ්ඤා වස්ස අභිගව්‍යං ගව්‍යනිති අස්ස ආකාසානඤ්චායතනසමාපතනිං අධිගව්‍යනතස්ස යොගිතො දසපි පටිසසඤ්ඤා විගව්‍යනනි, ඉමිනා පඨමාරූපසමාපතනිමාහ එවං සමනිනස්සානි එවං ඉමිනා චුතතනශෙන රූපා වචරඤ්ඤානෙ විතෙතකග්ගතායපි සමනිකම්මෙන සමාගිතස්ස, සමා

කිනසාහි ආරූපසමාධිනා සන්තවුනතිනා සමාහිතස්ස. ඔහා සොති යො පුරෙ රූපාවචරජ්ඣානොහාසො. අනතරධාසනීති සො රූපාවචරජ්ඣානොහාසො අරූපාවචරජ්ඣානසමාපජ්ඣකාලෙ විගච්ඡති. දසසනාසුච අනතරධාසනීති රූපාවචරජ්ඣානවකුක්ඛනා දසසනාසුච අනතරධාසනී. ඥා සමාධිති සො යථාචුත්තො රූපා රූපසමාධි. ඡලබ්ගසමනනාගතොති උපකාරකපරික්කාරසභාව භූතෙහි ඡති අභිගති සමනනාගතො. පච්චවේක්ඛිතබ්බොති පති අවේක්ඛිතබ්බො. පුනපුනං විනේතතබ්බොති අත්ථො. පච්චවේක්ඛිණාකාරං සහ විසයෙත දසෙසුං. අනගිජ්ඣාසහගනනති ආදී වුත්තං. තත් සබ්බලොකෙති සබ්බසම්මිං පියරූපෙ සාතරූපෙ සත්ත ලොකෙ සංඛාරලොකෙ ව. තෙන කාමච්ඡද්දස්ස පහාණමාහ. තථා අබ්බාසනනති ආදීනා බ්බාසාද කොසජ්ඣ සාරමාසාදෙය්‍යවිකේධප සමේවාසානං පහාණං. පුන තාති ඡ අබ්බාති සමථවිපස්සනාවසෙක විහජ්ඣා දසෙසුං. සසුච අනගිජ්ඣාසහගනනති ආදී වුත්තං. තං සබ්බං සුච්ඡෙද්දෙය්‍යං.

එතතාවතා පඤ්ඤවිමුක්තීති වුත්තස්ස අරහත්තථලස්ස සමාධි මුඛෙන පුබ්බාහාගපටිපදං දසෙසුං. ඉද්දති අරහත්තථලසමාධිං දසෙසුං. ඥා සමාධිති ආදී වුත්තං. තත් ඥා සමාධිති යො සො සමමාසමාධි. පුබ්බෙ වුත්තස්ස අරියමග්ගසමාධිස්ස ඵලභූතො සමාධි. පඤ්චවිධෙන වේදිතබ්බො ඉද්දති වුච්චමානෙහි පඤ්චති පච්ච වේක්ඛිණ්ණදුෂෙහි අත්තනො පච්චවේක්ඛිතබ්බාකාරසංඛාරතෙන පඤ්ච විධෙන වේදිතබ්බො.

අසං සමාධි පච්චුප්පනනසුඛොච්චාති ආදීසු අරහත්තථලසමාධි අපටිතපටිතකම්මෙණ සුඛතතා පච්චුප්පනනසුඛො. පුරිමො පුරිමො පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස සමාධිසුඛස්ස පච්චයත්තා ආසනිංසුඛවිපාකො. කිලෙසෙහි ආරක්කතා අජිජ්ඣා. කාමාමිසවට්ටාමිසලොකාමිසානං අභාවා නිග්මිජ්ඣා. බුඩ්ධදීති මහාපුරිසෙහි සෙවිතත්තා අනාපුරිස සෙවිජ්ඣා. අභිගහනතාය සබ්බකිලෙසදර්ථසන්තතාය ව සන්තතා. අතිත්තිකරථෙන පණ්ණො. කිලෙසපටිපස්සසීයා ලබිත්තා කිලෙසපටිපස්සඛතාවෙන වා ලබිත්තා පටිපස්සඛිලබ්බො. පස්සඛං පස්සඛිති ඉදං අත්ථො එකං. පටිපස්සඛකිලෙසෙන වා අරහතා ලබිත්තාපි පටිපස්සඛිලබ්බො. එකොදිභාවෙන අධිගතත්තා එකොදී භාවමෙවවා අධිගතත්තා එකොදීභාවාධිගතො. අප්පගුණසාසව සමාධි විශ සංඛාරෙත සප්පයොගෙන පච්චනිකධමෙම නිග්ගහන කිලෙසෙ වාරෙත්වා අත්තිගතත්තා න සංඛාරනිග්ගහනවාදිනව නොති.¹

යතො යතො භාගතො. තඤ්ච සමාධිං. සමාපජ්ජන්තො තතො වා. වුළුහනෙතො සතිවෙසුලුප්පතො. සතොව සමාපජ්ජති සතොව වුළුහති. යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙන වා සතො සමාපජ්ජති සතො වුළු හති. තස්මා යදෙත්ථ අසං. සමාධිං සච්චුප්පහන්තස්සො වෙච ආසනිඤ්ච සුඛවිපාකොති එවං. පච්චවෙකකිත්තස්ස පච්චත්තමෙව අපරප්පච්චය ඤ්ණං. උප්පජ්ජති අයමෙතො ආකාශො. එස නයො සෙසෙසුපි. එවමෙතෙසං පඤ්චන්තං. පච්චවෙකකිත්තබ්බාකාරානං වසෙන සමාධි පඤ්චවිධෙන වෙදිතබ්බො.

පුත්ත ණො ච සමාධිති ආදිනා අරහත්තඵලෙ සමථවිපස්සනා විභාගං දස්සෙති. තත්ථ සමාධිපුබ්බස්ස පුබ්බන්ති අධිප්පෙතන්තා ණො ච සමාධි සච්චුප්පහන්තස්සො ආසනිං. සුඛවිපාකො අසං. සමපොති වුත්තං. අරියතිරුමිසාදිභාවො පන පඤ්ඤානුභාවෙන නිපජ්ජතිති ආග ණො ච සමාධි අපිණ්ණං-පෙ-අසං විපස්සනාති.

එවං අරහත්තඵලසමාධිං. විභාගෙන දස්සෙත්වා ඉද්දති තස්ස පුබ්බභාගපටිපදං. සමාධිවිභාගෙන දස්සෙත්වා ණො සමාධිති වුත්තං. තත්ථ ණො සමාධිති යො සො අරහත්තඵලසමාධිස්ස පුබ්බභාග පටිපදායං. වුත්තො රූපාවචරවතුන්ඤ්ඤානසමාධි. ණො සමාධි සඤ්චවිධෙනාති වකඛමානෙන පඤ්චපසකාරෙන වෙදිතබ්බො. පිති ඵරණනාති ආදීපු පිති. ඵරමානා උප්පජ්ජතිති චිත්ත ඤානෙසු පඤ්ඤ පිතිඵරණනා නාම. පුබ්බං ඵරමානා උප්පජ්ජතිති තීපු ඤානෙසු පඤ්ඤ සුඛඵරණනා නාම. පරෙසං වෙතො ඵරමානා උප්පජ්ජතිති වෙතොපරිප්පඤ්ඤ වෙතොඵරණනා නාම. ආලොකඵරණෙ උප්පජ්ජතිති දිබ්බවක්ඛුපඤ්ඤ ආලොකඵරණනා නාම. පච්ච වෙකඛණ්ඤ්ණං. සච්චමෙකඛණානිමිත්තං. නාම. වුත්තවටිවෙතො:- "චිත්ත ඤානෙසු පඤ්ඤ පිතිඵරණනා. තීපු ඤානෙසු පඤ්ඤ සුඛඵරණනා. පරවිතෙත පඤ්ඤ වෙතොඵරණනා දිබ්බවක්ඛු ආලොක ඵරණනා. තථිභා තථිභා සමාධිථිභා වුඤ්ඤානස්ස පච්චවෙකඛණපඤ්ඤ පච්චවෙකඛණානිමිත්තං"නති.

ඉධ සමථවිපස්සනාවිභාගං දස්සෙත්වා ණො ච පිතිඵරණනාති ආදි වුත්තං. එත්ථ ච පඤ්ඤාඤ්ඤෙන දෙසනා කතාඤ්ඤ පඤ්ඤවසෙන සංවණ්ණනා කතා. පඤ්ඤ පිති ඵරණනාති ආදීපු සමාධිසහගතො එවාති තත්ථ සමාධිවසෙන සමපො උඛට්ඨො. තස්මා පිතිපුබ්බවෙතො ඵරණනා විසෙසතො සමාධිවිපජාරවසෙන ඉජ්ඣන්තිති තා සමපොති වුත්තා. ඉතරුති ඤ්ණවිපජාරවසෙනාති තාති විපස්සනාති වුත්තාති.

ඉද්දති තං සමාධිං. ආරම්භණවසෙන විභජ්ජිතා දස්සෙත්වා දස කසිණාසන්නානිති ආදි වුත්තං. තත්ථ කසිණඤ්ඤානසබ්බානාති කසිණාති ව තාති යොගිනො සුඛවිසෙසානං අධිපානභාවතො ඉතායතනධම්මායතනභාවතො ව ආයතනාතිවාති කසිණාසන්නානි.

පස්විකසිණනති කතපරිකමම. පස්විමණ්ඩලමි තත් පවතතං. උග්ගතපටිභාගතිමිතතමි තසමි. නිමිතෙන උපපන්නස්සානමි චුවචති. තෙසු ක්කානං ඉධාධිපෙතං. ආකාසකසිණනති කසිණුග්ගා විමාකාසෙ පවතනපස්මාරුපප්පකානං. විඤ්ඤාණකසිණනති පස් මාරුපවිඤ්ඤාණාරමණං දුතියාරුපප්පකානං. පස්විකසිණාදිකෙ සුඛසමථභාවනාවසෙන පවතතීතෙ සත්තිය ඉමානි අස කසිණානි සමථොති චුතං. සෙසකසිණවයං. විපස්සනාධිජානනාවෙන පවතතං. විපස්සනානි චුතං. එවතති ඉමිතා නයෙන. සනේඛා අරියමග්ගොති සමාදිසිආදිභාවෙන අභිනේනාපි අරියමග්ගො සති පඨානාදිපුබ්බභාගපටිපද්ගෙදෙන අනෙකභෙදභිනේනා නිරව සෙසො අරියමග්ගො. සෙන සෙනාකාරෙතාති අනභිජ්ඣාදිසු පච්චුප්පන්නසුඛතාදිසු ව ආකාරෙසු යෙන යෙන ආකාරෙන චුතො. නොති නොනාති තෙසු තෙසු ආකාරෙසු යෙ යෙ සමථ වසෙන යෙ ව යෙ ව විපස්සනාවසෙන යොජේතුං. සමනවතති තෙන තෙන ආකාරෙන සමථවිපස්සනාති අරියමග්ගො විචිතීනා යොජේතබ්බො. නොති සමථාධිජානා විපස්සනාධිමො. තිහි ධම්මෙහි සඛගතිනාති තිහි අනුපස්සනාධිමෙහි සඛගතිතා. ගණනං ගනාති අනේ. කතමෙහි තිහිති? ආහ අනිච්චනාස දුක්ඛනාස අනන්ත නාසාති. අනිච්චතාය සහවරණතො විපස්සනා අනිච්චතාති චුතො. එස නයො සෙසෙසුපි. සො සමථවිපස්සනං භාවසමානො තිණි විමොක්ඛමුඛාති භාවසමිති සො අරියමග්ගාධිගමාය යුත්තපසුතො යොහි කාලෙන සමථං. සමාපර්තවසෙන කාලෙන විපස්සනං සමමසනවසෙන වසිස්සමානො අනිමිත්තවිමොක්ඛමුඛාදිසඛධානා තිසො අනුපස්සනා මුග්ගෙති. නසො ඛනේ භාවමිති තිසො අනුපස්සනා උපරුපරි විසෙසං පාපෙතො සිලකඛනො සමා ධිකඛනො පඤ්ඤාකඛනොති එතෙ තයො ඛනේ වසෙති. යසමා පන තිහි ඛනෙහි අරියො අසඛිකො මග්ගො සඛගතිතො තසමා නසො ඛනේ භාවමෙතො අරියං. අසඛිකං මග්ගං භාවමිති චුතං.

ඉදති යෙසං පුග්ගලානං යත් සිකඛනානං විසෙසනො තියානමුඛාති යෙසඤ්ච කිලෙසානං පටිපකඛතාති තිණි විමොක්ඛ මුඛාති තෙහි සභිං. තාති දසොහුං ග්ගවට්ටොති ආදි චුතං. තත් අනිමිත්තවිමොක්ඛමුඛොති අනිච්චානුපස්සනාය. සා හි නිච්ච නිමිත්තාදිසමුග්ගාතනෙන අනිමිතො රුගාදිතං සමුචේදවිමුත්තියා විමොක්ඛොති ලඛනාමස්ස අරියමග්ගස්ස මුඛභාවතො වාරභාවතො අනිමිත්තවිමොක්ඛමුඛනති චුවචති. අධිවිත්තසිකඛාසාති සමාධිසමිං. සුඛවෙදනීයං. එස්සං අනුපගච්ඡෙනාති සුඛවෙදනාය හිතං සුඛ වෙදනාකාරණතො එස්සං තණ්හාය අනුපගච්ඡෙනා. සුඛං වෙදනං පටිජානනොති අයං සුඛා වෙදනා විපරිතාමාදිතා දුක්ඛාති පරි

ජනනොත්තං සම්මයං රහං සමතික්කනොත්තං ගුණමලං පටා
 හෙනොත්තං ආදිනා තෙති පරියායෙති රහස්සෙව පභාණමාහ.
 දෙසවමිනො පුග්ගලොති ආදිසුපි වුත්තනායානුසාරෙන අත්තො
 වෙදිතබ්බො. පඤ්ඤාබ්බකස්ස සන්තතිසමුග්ගකිම්බාරමඤ්ඤාදිසනවි
 නිබ්බොහෙන සම්මාරොසු අත්තසුඤ්ඤානා පාකටා හොතිති විසෙ
 සතො අත්තනානුපස්සනා පඤ්ඤාපට්ඨානාති ආහ:- සුඤ්ඤාගවිමොක්ඛ
 මුඛං පඤ්ඤාබ්බකෙය්වාති. තථා සම්මාරහං සරසපහබ්බතාය ඉත්තර
 බණ්ණා උපත්තානං තත්ත තත්තෙව තිජ්ජනං සමමා සමාති
 තස්සෙව පාකටං හොතිති විසෙසතො අතිවොනුපස්සනාසමාධිප
 ඨානාති ආහ:- අතිමිත්තවිමොක්ඛමුඛං සමාධිබ්බකෙය්වාති. තථා
 සීලෙසු පරිපුරකාරිනො ඛනතිබ්බුලස්ස උපත්තං දුක්ඛං අරතිඤ්ඤා
 අභිභූයස් විහරතො සම්මාරහං දුක්ඛතා විභූතා හොතිති දුක්ඛානු
 පස්සනා සීලපට්ඨානාති ආහ:- අපඤ්ඤාගවිමොක්ඛමුඛං සීල
 බ්බකෙය්වාති. ඉති තිතිපි විමොක්ඛමුඛෙති තිණ්ණං ඛනිතං සබ්බ
 ගිතතතා වුත්තං සො තිණ්ණි විමොක්ඛමුඛාති භාවසනොතා නයො
 වනෙති භාවෙතිති. යසො ව තිති ව ඛනෙති අරියස්ස අභිබ්බකස්ස
 මග්ගස්ස සබ්බගිතතතා නයො වනෙති භාවසනොතා අරියං අභිබ්බකං
 මග්ගං භාවෙතිති වුත්තං තසමා තෙති තස්ස සබ්බගං දස්සෙත්තො
 යා ව සමමාචාරාති ආදිමාහ. පුත තිණ්ණං ඛනිතං සමප්පිපස්සනා
 භාවං දස්සෙතුං සීලබ්බකෙය්වා මාති ආදි වුත්තං. තත්ත සීලබ්බකස්ස
 ඛනතිපට්ඨානතතා සමාධිස්ස බ්බුපකාරතතා ව සමප්පකඛහජනං
 දස්සබ්බං. ගවඛනාති උපපතතිගවස්ස අබ්බතාති. මෙ පදනීති වෙ
 පාද. යෙභුගෙස්සන හි පඤ්ඤාදසවරණබ්බො සීලසමාධිසබ්බගිතාති.
 භාවිතනායොති ආතිසමාචාරිකසීලස්ස පාරිපුරිය භාවිතනායො.
 ආදිබ්බවරියකසීලස්ස පාරිපුරිය භාවිතසීලො. අථවා භාවිත
 කායොති ඉන්ද්‍රියසංවරෙන භාවිතපඤ්ඤාචාරකායො. භාවිතසීලොති
 අවසිසිසීලවසෙන භාවිතසීලො. සමමා කායභාවතාය සති අවට්ඨනං
 කායදුච්චරිතපභාණං අත්තවජ්ජඤ්ඤා උදානං සමපජ්ජති. තථා
 අනුත්තරෙ සීලෙ සිජ්ඣමානෙ අත්තවසෙසතො මිච්ඡාචාරාය මිච්ඡා
 ජීවස්ස ව පභාණං සමපජ්ජති. විත්තපඤ්ඤාසු ව භාවිතාසු සමමාසති
 සමමාසමාධි සමමාදිසි සමමාසබ්බපා භාවතාපාරිපුරිං ගතා ඵව
 ගොතති තං සභාවතතා තදුභයකාරණතතා මාති ඉමමත්තං දස්සෙති
 කායෙ භාවිතමානෙති ආදිනා. පඤ්ඤාමිඛං අධිගමං අධිගමජ්ජති¹
 අරියමග්ගාධිගමමෙව අවත්තවිසෙසවසෙන පඤ්ඤා විහජ්ජි
 දස්සෙති. අරියමග්ගා හි බිප්පං සතිං ඵකා විත්තකඛණෙනෙව වතුසු
 සවෙච්ඡ අත්තනා අධිගතතබ්බං අධිගමජ්ජති ත තස්ස ලොකීය
 සමාපත්තියා විශ වසිභාවතාතිවං අත්තීති බිප්පාධිගමො ව හොති.
 පජ්ජිතබ්බතං අවට්ඨනවිමුක්ඛති වසෙන පජ්ජනතො විමුක්ඛාධිගමො
 ට ලොකීයෙති මහත්තානං සීලබ්බකාදිතං අධිගමණභාවතො මහාධි
 ගමො ව. තෙසං යෙව විපුලථානං අධිගමණතො විපුලාධිගමො ව.

අතතනා කතතබ්බස්ස කස්ස ච අතවසෙසනතො අනවසෙසාධිගමො ච භොතිති. කෙ පන තෙ අධිගමා? කෙචි සමථානුභාවෙන කෙචි විපස්සනානුභාවෙනාති ඉමං විභාගං දස්සෙතුං. නන්ධ සමපේනාති ආදි වුත්තං.

ඉති මහාපේරේ නසමා රක්ඛිතාචිත්තස්සාති ගාථාය වසෙන අරහත්තථලවිමුත්තිමුඛෙන විවයහාරසමානං නිද්දිසනේනා දෙසනා කුසලතාය අනෙකෙහි සුත්තපද්ධෙසෙහි තස්සා පුබ්බභාගපට්ටදාය භාවනාවිසෙසානං භාවනාතිසංසානඤ්ච විහජ්ජනවසෙසන නානප්ප කාරණො විවයහාරං දස්සෙත්වා ඉද්දති දසනනං තථාගතබලානමපි වසෙන තං දස්සෙතුං. නන්ධ සො දෙසෙසතිති ආදිමාහ.

ඛවාදෙන සාවකෙ න විසංවාදෙතිති අතතනො අනුසිසියා ධම්මස්ස සවණතො සාවකාති ලබනාමේ වෙනෙයො න විප්පලමොති න වඤ්ඤාති. විසංවාදනගෙනුතං පාපධම්මානං අරියමග්ගෙන බොධි මූලේ එව සුප්පාතිණ්ණතො. නිවිධනති තිප්පකාරං. නිහි ආකාරෙහිති අන්තො. ඉදං කණ්ණිකාති ඉමං සරණගමණං සිලාදිඤ්ච උපසම්පජ්ජ විහර්ථ. ඉමිනා උපාසෙත කණ්ණිකාති අනෙතපි විධිනා සරණාති සොධෙත්තා සිලාදීති පරිපුරේත්තා සමාදෙථ. ඉදං මවා කුරුමා නානනති ඉදං සරණගමණං සිලාදිඤ්ච තුමහානං අනුසිසිත්තානං.¹ දිසධම්මසම්පරයතිබ්බාණානං වසෙන හිතාය සුඛාය ච හවිස්සති. තාති සමාදෙථාති අන්තො. එවං ඔවදනාකාරං දස්සෙත්වා යං වුත්තං ඛවාදෙන සාවකෙ න විසංවාදෙතිති තං තථාගතබලෙහි විහජ්ජිතා දස්සෙතුං සො නන්ධ ඛවදිත්තොති ආදිමාහ. තත්ථ නන්ධාති තෙන පකාරෙන. ඉදං කරෙථ ඉමිනා උපාසෙත කරෙථාති ආදිත්වා වුත්තප්ප කාරෙන. ඛවදිත්තොති ධම්මදෙසනාය සාසිතො. අනුසිසෙයාති තස්සෙව වෙච්චනං. නන්ධ කණ්ණෙත්තොති යථානුසිසං තථා කරෙත්තො. නං භූමිනති යස්සා භූමියා අධිගමන්තාය ඔවදිත්තො තං දස්සනභූමිඤ්ච භාවනාභූමිඤ්ච. නෙනාං ධානං විජ්ජතිති එතං කාරණං න විජ්ජති. කාරණං හි තිසති එත්ථ එලං තදයත්තවුත්තිතා යාති සාතනති වුච්චති. දුතියවාරෙ භූමිනති සීලකබ්බෙක පතතබ්බං සම්පත්තිහවසව්ඛාතං භූමිං.

ඉද්දති යස්මා හගවතො චතුරෙසාරජ්ජාතිපි අවිපරිතසභාවතාය පඨමථලඤ්ඤාණස්ස විසයවිසෙසො භොති තස්මා තාතිපි තස්ස විසය භාවෙන දස්සෙතුං. සමමාසමුඛස්ස නෙ සන්තොති ආදි වුත්තං. තත්ථ සමමාසමුඛස්ස නෙ සන්තොති අහං සමමාසමුඛො මයා සබ්බෙ ධම්මා අභිසමුඛාති පටිජ්ජනෙන සමමාසමුඛස්ස නෙ සන්තො. ඉමෙ ධම්මා අනභිසමුඛාති නෙනාං ධානං විජ්ජතිති ඉමෙ නාම තයා ධම්මා අනභිසමුඛාති කොචි සහධම්මෙන සිහෙත්තො සකාරණෙන චචතෙන සුත්තකවත්තො විය විප්පලපත්තො පන අප්පමාණං තස්මා

සහධම්මෙන පටිච්චොදෙස්සතිති එතං කාරණං න විජ්ජති, එසනඥො සෙසපදෙසුපි. යස්ස හෙ අද්ඨාස ධම්මො දෙසිනොති රුහදීසු යස්ස යස්ස පහාණත්ථො අසුභභාවනාදි ධම්මො කපිතො, නානාකරස්සාති තථා පටිපන්නස්ස. මිසෙසාධම්මනති අභිඤ්ඤාපටිසම්මද්දිවිසෙසාධි ගමං. අනුගම්කාති අනුතරායකරණං අනුතරායො, සො සීලං එතෙසනති අනුතරාගිකා, අනුතරායෙ නියුතතා අනුතරායං වා එලං අරහනති අනුතරායපයොජනාති වා අනුතරාගිකා, තෙ පන කම්ම කීලෙසාදිභෙදෙන පඤ්චවිධා, අභිසාතිකාති අරියම්භවජ්ජා සබ්බෙ ධම්මා, දිභිසම්මපනෙතාති මඤ්ඤිසියා¹ සම්පන්නො සොතා පනෙනා අරියසාවකො, සුභනාති අතිවිධිතං, ඉදම්ච එකදෙස කථනම්ච, මතකපෙතාදිදුතම්ච සො කරොති² එච, පුපුර්ජනොති පුපුර්නං කීලෙසාභිසම්මාරාදීනං ජනනාදිති කාරණෙති පුපුර්ජනො, වුත්තං හෙතං:

පුපුර්නං ජනනාදිති කාරණෙති පුපුර්ජනො,
පුපුර්ජනනෙතාගධත්තා පුපුර්වායං ජනො ඉතීති.

මානරනති ආදීසු ජනිකා මාතා ජනකො ව පිතා, මනුස්සභූතො ඩිණ්ණසම්මො අරහාති අධිපෙතො, කිං පන අරියසාවකො අඤ්ඤාපි ජීවිතා වොරොපෙය්‍යාති? එතම්ච අදානං, සම්මෙවි භවන්තරගතං අරියසාවකං අනුතො අරියසාවකභාවං අජනනත්මපි කොචි එවං වදෙය්‍ය ඉමං කුළුකිපිලිකං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා සකලවක්ක වාලගබ්බෙ වක්කවත්තිරජ්ජං පටිපජ්ජාතිති නෙව සො තං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, අදාපි එවං වදෙය්‍ය සම්මෙව ඉමං න සාතෙස්ස සිසං තෙ ඡිත්ඤ්ඤාමාති සිසම්මෙවස්ස ඡිත්ඤ්ඤා තෙව සො තං සාතෙය්‍ය, පුපුර්ජනභාවස්ස පන මහාසාවජ්ජාචදස්සනත්ථං අරියභාවස්ස ව බලදීපනත්ථං එවං වුත්තං, අයං තෙත්ථ අධිපායො සාවජ්ජො වන පුපුර්ජනභාවො යත්‍ර හි නාම මානුසාතාදීතිපි ආනන්තරියාති කරිය්‍යති මහාබලො ව අරියභාවො යො එතාති කම්මාති න කරො තීති, සංඝං භික්ඛුස්සාති සමානසංවාසකං සමානසිමායං සීතං පඤ්ඤාති කාරණෙති සංඝං භික්ඛුය්‍ය, වුත්තං හෙතං:- “පඤ්ඤාති උපාලි! ආකාරෙති සංඝො භිජ්ජති කම්මෙන උද්දෙසෙන වොගරනෙතො අනුසාවණෙන සලාකය්‍යාතෙනා”ති³ තත්ථ කම්මෙතාති අපලොක නාදීසු වතුසු කම්මෙසු අඤ්ඤාතරකම්මෙන, උද්දෙසෙනාති පඤ්ඤා පාතිමොක්ඛදෙදසෙසු අඤ්ඤාතරෙන උද්දෙසෙන, වොගරනෙතාති කථයනෙතා තාති තාති උපපත්තිති අධම්මං ධම්මොති ආදීති අදාරස හෙදකරවජ්ජුති දීපයනෙතා, අනුසාවණෙනාති නනු තුම්මෙ ජනාථ මස්සං උච්චතුලා පබ්බජිතා වං බහුස්සුතභාවඤ්ඤා? මාදිසො? නාම උච්චමං උච්චිතයා සජ්ජසංසනං ගාතෙය්‍යාති කිං තුම්මාකං විත්තම්ච උපාදෙත්තුං යුත්තං? කිම්ගං අපායතො න භායාමි?ති

ආදිනා නයෙන කණණමුලෙ වවිහෙදං කන්ධා අනුසාවණෙන. සලා කහගාහෙනාති එවං අනුසාවෙනා තෙසං විතතං උපත්ථෙහෙතිං අතිවතතිධම්මං කන්ධා ගණහථ ඉමං සලාකනති සලාකයාහෙන. එත්ථ ව කම්මමෙව උද්දෙසො වා පමාණං. වොහාරානුසාවණසලා කයාහා¹ පන පුබ්බහාගො. අදාරසවත්ථුදීපතවසෙන හි වොහ රතෙනන තත්ථ රුච්ඡිතතත්ථං අනුසාවෙනා සලාකාය ගාහිතායපි අභිනොනා එව ගොති සඤ්ඤා. යද්ද පන එවං වතතාරො වා අතිරෙකා වා සලාකං ගහෙතිං² ආවෙණිකං කම්මං වා උද්දෙසං වා කඤ්ඤාති තද්ද සංඝො භිනෙනා නාම ගොති. එවං දිසිසම්පන්නො පුග්ගලො සංඝං භිඤ්ඤාය සංඝරුජං වා ජනෙය්‍යාති තෙනං ථානං විජ්ජතිති. දුඝට්ඨිකෙනාති වධකවිතෙතන පදුඝට්ඨිකෙනා. ලොහිනං උප්පාදෙසයාති ජීවමානකසරිරෙ බුද්ධකම්මකිකාය පිවනම්මතම්පි ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය. එතතාවතා හි මාතුසාතාදීති පඤ්චානතතරියකම්මාති දසසිතාති ගොනති යාති පුපුර්ජනො කඤ්ඤාති න අරියසාවකො. දුඝට්ඨිකෙනාති විතාසවිතෙතන පදුඝට්ඨිකෙනා. පුඤ්ඤාති චෙතියං. භිඤ්ඤායාති නාසෙය්‍ය. අඤ්ඤං සන්තාරනති අයං මෙ සත්ථා සත්ථු කිච්චං කාතුං සම්මෙත්ථාති භවතතරෙපි අඤ්ඤං තිත්ථකරං. අපදිසෙසයාති අයං මෙ සත්ථාති එවං ගණෙය්‍යාති³ තෙනං ථානං විජ්ජති. ඉනො බහිඛා අඤ්ඤං දහබිණ්ණයා. පටිසෙසෙසයාති සාසනතො බහිඛා අඤ්ඤං බාහිරකං සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා අයං දහබිණ්ණරහො ඉමසම්මි කතා කාරා මහපථලා හවිසසනතිති අධිප්පායෙන තසම්මි. පටිපරෙය්‍යාති අත්ථො. කුතුහලමධගලෙන සුඛං. පච්චෙසයාති ඉමිනා ඉදං හවිසසනතිති එවං පවත්තතතා කුතුහලසංඛා තෙන දිඝපුත්ථුතම්මගලෙන අත්තතො සුඛං වොදනං සද්දහෙය්‍ය. ඉත්ථි ජනි වක්කවතති සියාති නොන. ථානං විජ්ජතිති යසමා ඉත්ථියා කොසොතිතවත්ථුය්‍යාදීනං අභාවෙන ලක්ඛණාති න පරිපුරනති ඉත්ථිරතනාභාවෙන ව සත්තරතනසම්මිතිතා න සම්පර්ජති සබ්බමනුස්සානම්පි ව න අධිකො අත්තභාවො ගොති තසමා ඉත්ථි-සෙ-විජ්ජතිති වුත්තං. යසමා සක්කත්තාදීති තිණි ථානාති උත්තමාති ඉත්ථිලිඛගඤ්ඤා හිතං තසමා තසසා සක්කත්තාදීතිපි පටිසිඬාතිති. තනු ව යථා ඉත්ථිලිඛං එවං පුරිසලිඛම්පි බ්‍රහ්මලොකෙ නත්ථි තසමා පුරිසො මහාබ්‍රහ්මා සියාති න වත්තබ්බනති? නො න වත්තබ්බං. කසමා? ඉධ පුරිසස්ස තත්ථ නිබ්බත්තනතො. ඉත්ථියො හි ඉධ කුතං භාවෙතිං කාලං කන්ධා බ්‍රහ්මපාරිසර්ජනං සහව්‍යතං උපපර්ජනති න මහාබ්‍රහ්මානං. පුරිසො පන කත්ථි⁴ න උපපර්ජනති න වත්තබ්බො. සමානෙපි න උත්තමලිඛාභාවෙ පුරිසසණ්ඨාතාව තත්ථ බ්‍රහ්මානො න ඉත්ථිසණ්ඨාතා. තසමා සුවුත්තමෙනං.

1. ම. III. සලාකයාහාපන.

2. ගාහෙතිං. සබ්බත්ථ.

3. සි. 1. & II. ගණෙය්‍යාති.

4. සි. I. & II. තත්ථ.

ඉති නිව්‍යානනොති එත් තිඨතු තාව සබ්බසංඝායුණ නිබ්බතොති,
ලොකානං තාරණසමන්තො බුඩ්ධාචො පණ්ඩානමත්තමපි ඉති යා
න සම්පජ්ජති.

මනුස්සතතං ලිඛිතසම්පත්ති හෙතු සන්තර්දස්සනං.
පබ්බජ්‍යා යුණ්ණසම්පත්ති අධිකාරො ව ඡන්දනා,
අභිධම්මසමොධානා¹ අභිනිභාරො සම්පකිතිති.

ඉමානි හි පණ්ඩානසම්පත්තිකාරණානි. ඉති පණ්ඩානමත්තමපි
සම්පාදෙනුං අසම්ප්‍රාප්තං ඉති යා කුතො බුඩ්ධාචොති ඉති නිව්‍යා
නනො අරහං. සම්මාසම්බුද්ධො සිසාති නොනං ධානං විජ්ජතිති
වුත්තං. සබ්බාකාරපරිපුරො පුඤ්ඤස්සයො² සබ්බාකාරපරිපුරමෙව
අත්තභාවං නිබ්බතොතිති පුරිසොව අරහං³ හොති සම්මා
සම්බුද්ධො. එකිස්සා ලොකධාතුසාති දසසහස්සි⁴ ලොකධාතුයා යා
ජතිකෙඛතතනති වුවෙති. සා හි තථාගතස්ස ගබ්බොක්කනතිකාලා
දිසු කම්පති. ආණ්ඩෙතතං පන කොට්ඨකසහස්සවක්කවාලං යා
එකතො සංවටති ව විවටති ව යත් ව ආවානාරියපරිත්තාදීතං
ආණ්ඩ පවතති. විසයකෙඛතතස්ස පරිමාණං නත්ති. බුඩ්ධානං හි “යාව
තකං ඤාණං තාවතකං ඤායසං යාවතකං ඤායසං තාවතකං ඤාණං
ඤාණපරියනතිකං ඤායසං ඤායසපරියනතිකං ඤාණං” නතිවචනතො
අවිසයො නාම නත්ති. ඉති ඉමෙසු තිසු බෙතොසු⁵ තිස්සො සබ්බි
තිස්සො ආරුළොහ තෙපිටතෙ බුඩ්ධවතෙ ධර්මො ඉමං වක්කවාලං
අඤ්ඤාසම්මං වක්කවාලෙ බුඩ්ධා උප්පජ්ජනතිති සුත්තං නත්ති. න
උප්පජ්ජනතිති පන අත්ති. අප්පබ්බං අවමිමනති අපුරෙ අපච්ඡා
එකතො න උප්පජ්ජනති. පුරෙ වා පච්ඡා වා උප්පජ්ජනතිති වුත්තං
හොති. තත්ථ ගබ්බොක්කනතිතො පුබ්බ පුරෙති⁶ චෙදිතබ්බං.
තතො පඨාය හි දසසහස්සවක්කවාලකම්පනෙත බෙතපරිග්ගහො
කතො නාම හොති. අඤ්ඤස්ස බුඩ්ධස්ස උප්පත්ති⁷ නත්ති. ධාතුපරි
තිබ්බාණ්ණතො පරං පන පච්ඡා තතො හෙඨාපි අඤ්ඤස්ස බුඩ්ධස්ස
උප්පත්ති⁸ නත්ති. උඨං න වාරිතා⁹ කස්සා පන අප්පබ්බං අවරිමං න
උප්පජ්ජනතිති? අනවර්තයතතා. අවර්තයමනුස්සා හි බුඩ්ධා හග
වනො. යථාහ:- “එකපුග්ගලො හික්කවෙ! ලොකෙ උප්පජ්ජ
මානො උප්පජ්ජති අවර්තයමනුස්සො” ති h ආදිං. යදි ව අනෙකෙ බුඩ්ධා
එකතො උප්පජ්ජයස්ස අනවර්තයා හවෙයස්ස දෙසසාය ව විසෙසා
භාවතො. යං හි සතිපඨානාදිහෙදං ධම්මං එකො දෙසෙති අඤ්ඤා
නපි සො⁹ එව දෙසෙතබ්බො සියා. විවාදභාවතො ව බහුසු හි¹⁰

1. සි. I & II. අභිධම්ම.

2. සි. I & II. පුඤ්ඤස්සයො.

3. සි. I & II. අරහං.

4. සි. I & II. දසසහස්ස ලොකධාතුයා.

5. ම. III. ඉමෙසු බෙතොසු.

a මහාතිදෙදත.

6. සි. I & II. පුබ්බති.

7. ම. III. අඤ්ඤස්ස උප්පත්ති.

9. ම. III වාරිතං.

10. සි. I & II. එසො.

11. සි. I & II. බහුසු ව.

b. අභිගුණාරථාකාතිථාත,

බ්‍රහ්මෙක්ෂ ඵකතො උපපන්නෙසු බ්‍රහ්මනං¹ ආවරියානං අනෙතවාසිකා විශ අමාකං බ්‍රහ්මා පාසාදිකොති ආදිනා තෙසං සාවකා විව දෙයස්සං. කිං වා එතෙන කාරණගවෙසනෙන? ධම්මතාවෙසා යං ඵකිස්සා ලොකධාතුයා චෙ තථාගතා ඵකතො න උපපජ්ජන්ති. යථා නිබ්බේජකොසාතකිබ්බේජදීති මධුරං ඵලං න නිබ්බත්තෙනති අසාතං අමධුරමෙව ඵලං නිබ්බත්තෙනති එවං කායදුච්චරිතාදීති මධුරවිපාකං න නිබ්බත්තෙනති අමධුරමෙව නිබ්බත්තෙනති. යථා ව උච්ඡ්වේජසාලිබ්බේජදීති මධුරං සාදුරසමෙව ඵලං නිබ්බත්තෙනති න අසාතං කට්ඨකං එවං කායසුච්චරිතාදීති මධුරමෙව විපාකං නිබ්බත්තෙනති න අමධුරං.² වුත්තච්චිවෙතං.

යාදිසං වපනෙ බිජං තාදිසං හරතෙ ඵලං,
කල්‍යාණකාරි කල්‍යාණං පාපකාරි ව පාපකනති.

තස්මා තිණ්ණං දුච්චිනානනති ආදි වුත්තං. අඤ්ඤානගේ සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වාති යො කොචි පබ්බජ්‍යාමත්තෙන සමණො වා ජතිමත්තෙන³ බ්‍රාහ්මණො වා.⁴ පාපිච්ඡො සම්භාවනා ධිප්පායෙන විමොපතතො⁵ කුහණො. පච්චයසනතිස්සිතාය පසුත්ත වාචාය වසෙන උපකො. පච්චයනිබ්බත්තකනිමිත්තචරණතො⁶ නෙමිත්තකො. කුහනිලපනිනෙමිත්තකනතං. පුබ්බබ්බමං. කචොති කුහනාදිභාවමෙව පුරකකිඤ්ඤා⁷ සංගිහිතො සනත්තානසො විශ චරන්නො. පඤ්ච නිවරණෙති කාමච්ඡද්දිකෙ පඤ්ච නිවරණෙ. අප්පහාස අසමුච්ඡිද්ධො. චෙතනසො උපකතිලෙසෙති නිවරණෙ. නිවරණා හි විත්තං උපකතිලෙසෙනති කිලිඨං. කඤ්ඤති විබා ධෙනති උපකාපෙනති ව⁸ තස්මා චෙතසො උපකතිලෙසාති වුච්චනති. පඤ්ඤාය දුබ්බලිකරණෙති නිවරණෙ. නිවරණා හි උපපජ්ජමානා අනුප්පන්නාය පඤ්ඤාය උපපජ්ජතුං න දෙනති තස්මා පඤ්ඤාය දුබ්බලිකරණාති වුච්චනති. අනුප්පන්නායති වතුසු සතිපඨානෙසු න උප්පිතස්සති. අභාවධිඤ්ඤාති අවධිසිඤ්ඤා⁹ අනුත්තරං. සමමා සමෙබ්බාධිනති අරහත්තපදඨානං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤං. පච්ඡිමවාරො¹⁰ අඤ්ඤානගේ සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වාති සබ්බඤ්ඤාබොධිසත්තං සකිංය වදති. තත්ථ සබ්බදෙසාපගනොති සබ්බෙති පාරමිතාපටි පකභුතෙති දෙසෙති අපගතො එතෙන පරිපුරිතපාරමිතාවං.¹¹ දසෙති. සතිපඨානාති¹² විපස්සනා. බොජ්ඣංගිනා¹³ මග්ගො. අනුත්තරං

1. ම. III. බ්‍රහ්මනං.

2. සි. I & II. මධුරං.

,, ම. III. තාමධුරං.

3. ම. III සමණො ජතිමත්තෙන.

4. ම. III බ්‍රාහ්මණො.

5. සි. I & II විමොපතතො.

6. ම. නිමිත්තාචරණො.

7. ම. III. පුරකකිඤ්ඤා.

8. සි. I & II. කඤ්ඤති උපකාපෙනති ව.

9. සි. I & II. අවධිසිඤ්ඤා.

10. සි. I & II. පච්ඡිමවාරො.

11. ම. III පුරිතපාරමිතා.

12. සි. I & II. සතිපඨානා.

13. ම. III. බොජ්ඣංගිනා.

සමාසවෙඩාධි අරහතනං. සතිපදානාති වා විපක්ඛනා බොජ්ඣන්දියා මිත්තකා සමාසවෙඩාධි අරහතනමෙව. සෙසං අනන්තරවාරෙ වුත්ත පටිපක්ඛනො වෙදිතබ්බං. සං එත්ථ ඤාණනති යං එතස්මිං යථා වුත්තෙත ආනෙ ව ආනං අආනෙ ව අආනනති පවත්තං ඤාණං. හෙතුසොති තස්ස ආනස්ස අආනස්ස ව හෙතුතො. ආනාසොති තබ්බිණෙ එව ආවජ්ජනසමනන්තරං.¹ අනොධිසොති ඔධිඅභාවෙන කිඤ්චි අනවසෙසෙතොති අනෙථා. ඉති ආනාආනානාති ආදීප්ඵ එවං ආනාආනභාවං ඡතා. සන්ධෙති ඛයවයවිරජ්ජනතිරුජ්ඣක සභාවා සබ්බතබ්බමා. තෙ එව ව සත්තපඤ්ඤාතියා උපාදනභූතා කොචි සභනුපභා යෙ ධම්මවාරිතො. කොචි අපාසුපභා යෙ අධම්ම වාරිතො. කොචි නිබ්බාණුපභා යෙ කම්මකම්මකරං අරියමග්ගං පටිපත්තා.

ඉද්දති යථා වුත්තමත්ථං විචරතො සන්ධෙ සත්තා මජ්ඣිමනිති ගාථාවයමාහ. තස්ස අත්ථං සන්ධෙ සත්තාති අජිසා ව අනාජිසා වාති ආදිතා සයමෙව නිද්දසති.² තත්ථ ජීවිතපජිසනො මරණනොති³ ජීවිතස්ස පරියතො නාම මරණසම්ඛාතො අත්තො. සථානම්ම. ගම්මස්සනුති එත්ථ යදෙතං සත්තානං යථාකම්මං ගමණං අයං කම්මස්සකතාති අනෙථා. කම්මානං ඵලදස්සාවිනා අවිසවාසොවාති පුඤ්ඤපාපඵලුපභාති ඉමිනා වචනෙන කම්මානං ඵලස්ස පච්චක්ඛ කාරිතා කතුපටිතානං කම්මානං.⁴ අත්තනො ඵලස්ස අපාදනා භාවො ව දස්සිතො ති අනෙථා. කම්මමෙව කම්මන්තං.⁵ පාපං කම්මන්තං එතෙසනති පාපකම්මන්තා. තස්ස අත්ථං දස්සෙතුං අපුඤ්ඤසම්ඛාතති වුත්තා. අපුඤ්ඤ සම්ඛාරෙ එතෙසනති අපුඤ්ඤසම්ඛාර. පාපකම්මන්තාති වා නිස්සක්ඛවචනං. පාපකම්මන්ත නෙතුති අනෙථා. තථා පුඤ්ඤසම්ඛාතති⁶ ආදීප්පි. පුත නිරසං පාප කම්මන්තාති ආදිතා අනතවසෙන සම්මං මජ්ඣිමපටිපදං දස්සෙති. තථා අසං සංකිලෙසොති ආදිතා වට්ඨවිච්චවසෙන ආදිතවස්සාද නිස්සරණවසෙන හෙතුඵලපීඨෙන ව ගාථායං තයො අත්ථිකපා දස්සිතා. පුත නිරසං පාපකම්මන්තාති අසං සංකිලෙසොති ආදිතා වොදනවසෙන ගාථාය අත්ථං දස්සෙති. නොන නොනාති තෙන තෙන අපෙක්ඛාසිතවක්ඛනා රුපභවඅරුපභවාදිතා. ඡතනිංසාති කාමතණ්හා තාව රුපාදිවිසයහෙදෙන ඡ. තථා භවතණ්හා විභව තණ්හාවාති අආරස. තා එව අජ්ඣතතිකෙසු රුපාදීපු අආරස. බාතිරෙසු රුපාදීපු අආරසාති එවං ඡතනිංස. සෙන සෙනාති සුභං සුඛනති ආදිතා.

1. සි. I & II සමතන්නරෙ.

4. සි. I & II. ධම්මාන.

2. සි. I & II. නිද්දසති.

5. සි. I & II. කම්මනො.

3. සි. I & II. මරණපරියතො.

6. ම. III අපුඤ්ඤසම්ඛාරති.

" ම. III. මරණනොපරියතො.

වොදනං තිවිධං බ්බන්තයවසෙනාති¹ තං දසෙය්‍යාදුං නණ්‍හා සංකිලෙසොති ආදි වුත්තං. පුන සබ්බෙ සත්තා මට්ඨස්සනතිති ආදි පටිපදුච්ඡාගෙන² ගාථානමත්ථං දසෙය්‍යාදුං වුත්තං. න භවන භව ගාමිණීති තත්ත්ව තත්ත්ව තිබ්බාණෙ ගාමිණී. තිබ්බාණස්ස ගමණ සිලාති අත්ථො. පුන තත්ත්වගාමිණීසබ්බත්වගාමිණීතං. පටි පදනං විභාගං දසෙය්‍යාදුං නණ්‍හා භූමිති ආදි වුත්තං. සතති යං නිරයාදි. තං තං ආනං යථාරහං ගමෙතිති සබ්බත්වගාමිණී. පටි පදසබ්බානෙ අපුඤ්ඤානමෙම පුඤ්ඤානමෙම වී කමමකයකරණකමෙම වී විභාගසො භගවතො පවත්තනඤ්ඤං. ඉදං සබ්බත්වගාමිණීපටිපද ඤ්ඤං නාම තථාගතබලං. ඉමිනා හි ඤ්ඤණෙන භගවා සබ්බමි පටිපදං යථාභූතා පඤ්ඤාති. කථං? සකලගාමවාසිකෙසුපි එකං පූකරං වා මිගං වා මාරෙතෙතසු සබ්බසං වෙතනා පරස්ස ජීවිති ජ්‍යෙයාරම්මණාව හොති. තං පන කමමං තෙසං ආයුගතකඛණෙයෙව නානා හොති. තෙසු³ හි එකො ආදරෙන කරෙති. එකො කමමි කරෙතිති පරෙති නිපට්ඨිතො කරෙති. එකො සමානච්ඡ්‍යෙදු විශ හුත්වා අපට්ඨාග මානො⁴ විවරති. තෙසු එකො තෙතෙව කමෙතන නිරයෙ තිබ්බන්තති. එකො තිරව්ජානගොති. එකො පෙතතිවිසයෙ. තං තථා ගතො ආයුගතකඛණෙ එව ඉමිනා නිගාරෙන ආයුතිතතතා එස නිරයෙ තිබ්බන්තියාති. එස තිරව්ජානගොති. එස පෙතතිවිසයෙති ජනාති. නිරයෙ තිබ්බන්තනකමපි එස අභිසු මහානිරයෙසු තිබ්බන්තියාති. එස සොලසසු උස්සදෙසුති ජනාති. තිරව්ජානගොති. තිබ්බන්තනකමපි එස අපාදකො භවිස්සති. එස විපාදකො. එස වතුප්පාදකො. එස බහුප්පාදකොති ජනාති. පෙතතිවිසයෙ තිබ්බන්තනකමපි එස නික්ඛාමතණතිකො භවිස්සති. එස බුට්ඨිපාසිකො එස පරදන්ත පච්චිති ජනාති. තෙසු ව කමෙමසු ඉදං කමමං පටිසන්ධිං ආකඨිස්සති. ඉදං නාකඨිස්සති දුබ්බලං දින්නාය පටිසන්ධියා උපට්ඨිවෙපකකමත්තං භවිස්සතිති ජනාති. තථා සකලගාමවාසිකෙසු එකතො දුතං දදමා තෙසු සබ්බසමි වෙතනා දෙය්‍යධම්මාරම්මණාව හොති. තං පන කමමං තෙසං ආයුගතකඛණෙ එව නානං⁵ හොති. තෙසු හි කෙවි දෙවලොකෙ තිබ්බන්තනති. කෙවි මත්‍රස්සලොකෙ. තං තථාගතො ආයුගතකඛණෙ එව ඉමිනා නිගාරෙන ආයුතිතතතා එස මත්‍රස්ස ලොකෙ තිබ්බන්තියාති. එස දෙවලොකෙති ජනාති. තත්ත්ව එස පර නිමිතවසවත්තසු තිබ්බන්තියාති. එස භූමිදෙවෙසු තිබ්බන්තියාති. එස ජෙතකදෙවරජ හුත්වා එස නස්ස දුතියං තතියං වා ආනන්තරං කරෙතො පරිවාරකො⁶ හුත්වා තිබ්බන්තියාතිති ජනාති. තෙසු ව කමෙමසු ඉදං පටිසන්ධිං ආකඨිසුං සකඨිස්සති ඉදං⁷ පටිසන්ධිං.

1. සී. I & II බ්බන්තයවසෙන

2. සී. I. පදච්ඡාගෙන

3. ම. III. යෙසු.

4. සී. I & II. අපට්ඨාගිගමානො.

5. සී. I & II. නානා.

6. සී. I & II. පරිවාරකො.

7. ම. III. ඉදං නාකඨිස්සති.

ආකඩ්ඩිතුං න සක්ඛිස්සති දුබ්බලං දිනනාය පටිසංක්ඛියා උපට්ඨවෙපක්ක මත්තං.¹ හවිස්සනීති ජනාති. තථා විපස්සනං පඨපෙනෙත්තස්ස ච එසං² ඉමිනා නිභාරෙන විපස්සනාය ආරභිත්තා අරහං³ හවිස්සති. එස අනාගාමි. එස සක්ඛදාගාමි. එස සොතාපනෙතා එකඛිජී කොලං කොලො සත්තකඛිත්තපුරුෂො. එස මග්ගං පත්තුං න සක්ඛිස්සති. ලක්ඛණාරම්භේකවිපස්සනායාමිමෙව සංස්සති. එස පට්ඨපට්ඨකභෙ එස නාමරූපපට්ඨකභෙ අරූපපට්ඨකභෙ ච සංස්සති. එස මහාභූත මත්තමෙව චචන්ද්‍රපෙස්සති එස කිංඤ්චි සලලකෙට්ඨතුං න සක්ඛිස්සනීති ජනාති. කඛිණපට්ඨකම්මං කරොත්තෙත්තස්සි එස පට්ඨකම්මමත්තෙව එව සංස්සති. එස නිමිත්තං උපාදෙත්තුං සක්ඛිස්සති න අපාණං. එස අපාණමපි උපාදෙස්සති එස කුතං අධිගමිස්සති න උපට්ඨිසෙසං. එස උපට්ඨි විසෙසමපි අධිගමිස්සනීති ජනාති. අනෙකඛාභූති අනෙකා චක්ඛාදයො පඨවාදයො ච ධාතුයො එතස්සාති අනෙකඛාභූ. ඛන්ධාභූති අත්ථා. ලොකොති ඛන්ධායත්තාදි ලොකො. චක්ඛු ඛාභූති ආදි යාති ඛාභූති අනෙකඛාභූති⁴ ලොකො වුත්තො තාසං සරූපතො දස්සනං. තත්ථ සභාවශේන නිස්සත්තශේන ච ධාතු. චක්ඛු එව ධාතු චක්ඛුඛාභූ. සෙසපදෙස්සපි එසෙව නයො. ඛාමඛාභූති එත්ථ වෙ කාමා කිලෙසකාමො ච වජ්ජිකාමො ච. කිලෙසකාමපක්ක කාමපට්ඨසංයුත්තො⁵ ධාතු කාමඛාභූ කාමචිත්තකක්කස්සෙතං නාමං. වජ්ජිකාමපක්ක පන කාමාවචරධම්මා කාමො උත්තරදදලොපෙන කාමො ච සො ධාතු වාති ඛාමඛාභූ. බ්‍යාපාදපට්ඨසංයුත්තො ධාතු බ්‍යාපාදඛාභූ. බ්‍යාපාදචිත්තකක්කස්සෙතං නාමං. බ්‍යාපාදෙව ධාතු බ්‍යාපාද ධාතු. දසආසාතචජ්ජිවිසයස්ස පටික්කස්සෙතං නාමං. විහිංසා පටිසංයුත්තො ධාතු විහිංසාඛාභූ. විහිංසාචිත්තකෙකා විහිංසා එව වා ධාතු විහිංසාඛාභූ. පරසත්තචිත්තකස්සෙතං නාමං. නෙකඛම්මඅව්‍යා පාදඅවිහිංසාඛාභූස්සො නෙකඛම්මචිත්තකාදයො සබ්බකුසලධම්මා මෙත්තා කරුණා වාති වෙදිතබ්බං. රූපඛාභූති රූපභවො සබ්බ චා රූපධම්මා. අරූපඛාභූති අරූපභවො අරූපධම්මා වා. නිශේධ ඛාභූති නිරෝධත්තො. සංඛාරඛාභූති සබ්බ සංඛාරධම්මා. සෙසං සුවිඤ්ඤායං. අඤ්ඤාමඤ්ඤාමිලක්ඛණත්තා නානප්පකාරා ධාතුයො එතස්මිත්ති නානාඛාභූ ලොකො. තෙනෙවාහ:-අඤ්ඤා චක්ඛුඛාභූ යාව අඤ්ඤා නිරිබ්‍යංඤාඛාභූති. යථා ච ඉදං ඤාණං චක්ඛුඛාභූආදි හෙදෙන උපාදිත්තකසංඛාරලොකස්ස වසෙන අනෙකඛාභූ නානා ඛාභූලොකං පජනාති එවං අනුපාදිත්තකසංඛාරලොකස්සපි වසෙන තං පජනාති. පච්චෙකබ්බා හි වෙ ච අග්ගසාවකා උපාදිත්තක සංඛාරලොකස්සෙව නානත්තං ජනනති තමපි⁶ එකදෙසෙනෙව න නිප්පදෙසතො අනුපාදිත්තකසංඛාරලොකස්ස පන නානත්තං.

1. සි. I & II. උපට්ඨවෙපක්කො.

2. සි. I & II. එවං.

3. සි. I & II. එස අරහං.

4. සි. I & II. අනෙකඛාභූලොකො.

5. සි. I & II. කාමපට්ඨසංයුත්තො.

6. සි. I & II. තෙමි.

න ජනනාති. හඟවා පන ඉමාය නාම ධාතුයා උස්සන්නාය ඉමස්ස¹
 රුක්ඛස්ස බණ්ඩා සෙනො හොති ඉමස්ස කාලො ඉමස්ස මඤ්ඤා
 ඉමස්ස ඵරුසො ඉමස්ස බහලො ඉමස්ස තනුතතවො. ඉමාය නාම
 ධාතුයා උස්සන්නාය ඉමස්ස රුක්ඛස්ස පතනං වණ්ණසණ්ඨානාදි
 වසෙන ඵරුපං නාම හොති ඉමාය නාම ධාතුයා උස්සන්නතතා
 ඉමස්ස රුක්ඛස්ස පුප්ථං නීලං හොති පීතකං ලොහිතකං ඔදනං
 සුගතිං දුගතිං. ඉමාය නාම ධාතුයා උස්සන්නාය ඵලං බුද්දකං මහන්නං
 දීඝං වට්ටං සුසණ්ඨානං දුස්සණ්ඨානං මඬං ඵරුසං සුගතිං දුගතිං
 තිත්තං මධුරං කටුකං අමිලිලං කසාවං හොති. ඉමාය නාම ධාතුයා
 උස්සන්නාය ඉමස්ස රුක්ඛස්ස කණ්ටකො තිබ්බණො හොති අතිබ්බණො²
 උජ්ජකො කුටිලො කණ්ණො නීලො ඔදනො හොතීති ඵලං අනුපා
 දිතනකසංඛාරලොකස්සාපි වසෙන අනෙකධාතුනානාධාතුභාවං
 ජනාති. සබ්බඤ්ඤානුඛාතං ඵලං හි ඵතං බලං න අඤ්ඤාදිසං. සං
 සද්දෙවධාතුනාති යං කිඤ්චි හීනාදිසභාවං. යසමා අධිමුත්ති නාම
 අජ්ඣාසයධාතු තසමා අධිමුච්චනං අජ්ඣාසයස්ස හීනාදිසභාවෙන
 පවත්තනං. තං පන තස්ස තං තං අධිස්ථනං අතීතිවිසතඤ්ච
 හොතීති ආග. අධිමුච්චනාති නං නදෙව අධිස්ථනාති අගිනිවිසනාති.
 අධිමුච්චනස්ස විසයං විභාගෙන දස්සෙතුං භෙවි රුපාධිමුත්තාති
 ආදි වුත්තං. තං සුවිඤ්ඤායමෙව. නානාධිමුත්තිකනාඤ්ඤානති
 හීනාදිවසෙන නානාධිමුත්තිකතාය ඤ්ඤාණං. නෙ සථාධිමුත්තා
 හවනාති තෙ හීනාධිමුත්තිකා පණ්ණාධිමුත්තිකා සත්තා යථායථා
 අධිමුත්තා³ හොනති. නං නං කම්මසමාදානං සමාදිසනාති අධි
 මුත්තිඅනුරුපං තං තං අත්තනා⁴ සමාදිසිතබ්බං කත්තබ්බං කම්මං
 කරෙතති. තාති කම්මසමාදානාති සමුදානවසෙන විහජ්ජෙනා⁵
 නෙ ජබ්බිධං කම්මනාති ආදිමාග. තත් කෙවි ලොභවසෙන කම්මං
 සමාදියනාති සම්බන්ධතබ්බං. එස තයො සෙසෙසුපි. නං විහජ්ජ
 මානනාති තං සමුදානවසෙන ජබ්බිධං පුන පවත්තිවත්තිවසෙන
 විහජ්ජමානං දුට්ඨං. සං ලොභවසෙන දොසවසෙන මොහවසෙන
 ච කම්මං. කණ්ණාති දස අකුසලකම්මපථකම්මං සත්ථාය වදති. තං
 හි සංකිලිස්ථතාය කාලකනාති කණ්ණං. අපායෙසු නිබ්බත්තාපනතො
 කාලකපිපාකනාති කණ්ණවිපාකං. සං සඛාවසෙන කම්මං කණ්ණ
 නීති දසකුසලකම්මපථකම්මං. තං හි අසංකිලිස්ථතා පණ්ණාරනාති
 සුභං. සංගෙ නිබ්බත්තාපනතො පණ්ණාරවිපාකතා සුභං. සං ලොභවසෙන
 දොසවසෙන මොහවසෙන සඛාවසෙන ච කම්මං. කණ්ණාති ඉදං කණ්ණසුභං
 නාති සුවද්දකවිපාකං. මස්සකකම්මං හි කළා අකුසලවසෙන⁶

1. සි. I & II. ඉමස්සනාම.

2. සි. I & II. අතිතිබ්බණො.

3. ම. III. යථාඅධිමුත්තා.

4. සි. I & II. අත්තනො.

5. සි. I & II. විහජ්ජෙනා.

6. සි. I & II. අකුසලෙන.

තිරව්නානෙයානියං. මධ්‍යලහස්සිභාවං. උපපනෙනා¹. කුසලෙන පවනෙන සුඛං අනුභවති. කුසලෙන රුජකුලෙ නිබ්බන්ධොපි අකුසලෙන දුක්ඛං වෙදයති. සං විජිඤ්චසෙන පඤ්ඤාචසෙන ච කම්මං කායෙහි ඉදං. කම්මං අකාශං අසුඛං අකාශාසුඛං විපාකං. කම්මකම්මකාරනි² චතුමග්ගවෙනනා. තං හි යදි කණ්ඨං භවෙය්‍ය කණ්ඨවිපාකං දදෙය්‍ය යදි සුක්කං භවෙය්‍ය සුක්කඋපපනතිපරියාපනනං විපාකං දදෙය්‍ය උභයවිපාකස්ස පන අපපදනතො අකණ්ඨඅසුක්ක විපාකනති අයමෙත්ථ අත්ථො. කම්මසමාදුනො පඨමං අවෙලකපටිපද කාමෙසු පාතබ්බන්තා. දුතියං තිබ්බකිලෙසස්ස අසුමුඛස්සාපි රුදතො පටිසුඛබ්බභවරියවරණං. තතියං කාමෙසු අපාතබ්බන්තා අවෙලකපටි පද. චතුත්ථං පච්චයෙ අලභමානස්සාපි ක්කානවිපස්සනාසුඛසම්බන්ධතො සාසනබ්බභවරියවරණං. සං එවං ඡුතියං. කම්මසමාදුනනති යං අඤ්ඤාපි එවමපකාරං. කම්මං. ඉමිනා පුග්ගලෙනාති ආදි තසම්³ කම්මවිපාකෙ භගවතො ඤ්ඤස්ස පවත්තනාකාරදස්සනං. තත්ථ උපමිනනති යථා කතං කම්මං එලදුන්සමත්ථං. හොති තථා කතං උපවිතං. අවිසංකානති න විපකඛවිපාකං. විපාකාස පච්චපඤ්ඤානති විපාකදුකාය කතොකාසං. න ච භබ්බො අභිනිබ්බිධා⁴ ගහගුනති කිලෙසාභිසම්බාරානං අභිනිබ්බිජ්ඣනතො අභිනිබ්බිධා සම්බානං අරියමග්ගං අධිගනතුං න ච භබ්බො. නං භගවා න ඛිමද නීති තං විපාකාවරණෙන නිවුතං. පුග්ගලං භගවා සච්චපටිවෙධං පුරකවන්තා න ඛිමදති. වාසනත්ථං පන තාදිසානම්චි ධම්මං දෙසෙති යෙව අජතසතතුආදීනං විශ්. උපමිනනති කාතුං ආරච්චං තෙනෙ වාග්:-න ච නාච පාඨිසුඤ්ඤානති තෙන මිච්ඡන්තනියමස්ස අස මත්ථනං දස්සෙති. පුඤ් පාඨිසුඤ්ඤානති පාරිසුරි එලතිපථාදන සමත්ථනං. ගච්ඡති පුරා අධිගච්ඡෙය්‍ය. මිච්ඡන්තනියතතාය සජ්ජකං එලධම්මස්ස අභාජනභාවං නිබ්බන්ධයති පුරා. තෙනෙවාග්:-පුඤ් චෙත්තාසාත්තං සමනික්ඛමනීති. පුඤ් අනිසන්ධං සමනික්ඛමනීතිපි පාඨො. සො එවත්ථො. අසමත්තනති කමෙව අසමපුණ්ණං. තෙ අසමපුණ්ණං වා. එවං කිලෙසන්තරායමිස්සකං කම්මන්තරායං දස්සෙත්වා ඉදුති අමිස්සකං කම්මන්තරායං දස්සෙත්වා ඉමස්ස ච පුග්ගලස්සාති ආදි වුත්තං. තං වුත්තනායමෙව. සබ්බස්සති ඉමස්මි. බලතිද්දෙසෙ වුත්තානං සබ්බස්සං කම්මානං. මුදුමජ්ඣාධිමත්තනාති මුදුමජ්ඣාතිබ්බභාවො. කම්මානං හි මුදුආදි භාවෙන තං විපාකානං මුදුමජ්ඣාතිකභාවො විඤ්ඤායතීති අධිප්පායො. දිඤ්ඤාමචෙදනීසනති ආදිසු දිඤ්ඤාමෙව ඉමස්මි. අත්ත භාවෙ වෙදිතබ්බං එලං දිඤ්ඤාමචෙදනීසං. උපපජ් අත්තනරෙ අත්තභාවෙ වෙදිතබ්බං එලං උපපජ්චෙදනීසං. අපරස්මි. අත්ත භාවෙ⁵ ඉතො අඤ්ඤාසම්මි යස්මි. කසම්ඤ්ඤි අත්තභාවෙ වෙදිතබ්බං.

1 සි I & II උපපනෙනා.

2 කම්මකම්මං. කම්මසමාදුනං. කම්මකම්මායස්ස. වත්තති. නෙතතිපාඨි.

3 සි. I & II. තසම්ඤ්ඤා.

4 සි. I & II. අභිනිබ්බිද.

නෙතතිපාඨි.

5 ම. III. අත්තභාවතො.

එලං අපරපරිණාමවේදනීයං.¹ එකජවනවාරණමි. හි සත්තස්ස වෙන නාස්ස පඨමවෙනනා දිඨ්ඨමමවේදනීයං. නාම පරිණාමානවෙනනා උපපජ්ජවේදනීයං. නාම මජ්ඣේ පඤ්චවෙනනා අපරපරිණාමවේදනීයං. නාම. විපාකවේමනනාඤ්ඤානති විපාකවේමනතතාය විපාකවිසේසෙ ඤ්ඤං. ඉමස්ස පන කම්මවිපාකස්ස ගතිසම්පත්ති ගතිවිපත්ති උපධිසම්පත්ති උපධිවිපත්ති කාලසම්පත්ති කාලවිපත්ති පයොගසම්පත්ති පයොගවිපත්තියො කාරණං. සො ච නෙසං කාරණ භාෂො “අත්තෙකම්මාති කම්මසමාදානාති ගතිසම්පත්තිපටිබාලිනාති න විපච්චන්ති”ති² අදිපාලිවසෙන වේදිතබ්බො.

අනතතරබලතිද්දෙසෙ වුත්තකම්මසමාදානපදෙනෙව ක්කානා දිති සම්භවෙනා දසෙස්සාං නාම සමාදිනනානං කම්මානාති ආදි වුත්තං. සෙක්ඛපුත්ථජනසත්තානෙස්ස පච්චන්තාති ක්කානාදිති කම්මං භොනති. තත්ථ නාම සමාදිනනානාති සුක්කං සුක්කවිපාකං පච්චුප්පත්තස්සං ආයතිං සුඛවිපාකනාති එවමාදිපකාරෙති සමාදිනෙත්තස්ස කම්මෙස්ස. සංකිලෙසොති පටිපක්ඛම්මවසෙන කිලිඨ භාෂො. වොදානං. පටිපක්ඛම්මෙති විසුඤ්ඤානං. මුඝානං. පගුණ වොදානං භවම්භවුඨානඤ්ඤා. එවං සංකිලිස්සානීති ආදිස්ස අයමත්තො³ ඉමිනා ආකාරෙන ක්කානාදි සංකිලිස්සානි වොදායති වුඨ්ඨනීති ජාතන ඤ්ඤං. භවෙතො අනාවරණඤ්ඤං. න තස්ස ආවරණං අජීති. කති ක්කානාති? ති ආදි ක්කානාදයො විභාගෙන දසෙස්සාං ආරම්භං. වත්තාදි ක්කානානීති වතුක්කනායවසෙන⁴ රූපාවචරජ්ඣානාති සක්ඛායාහ එකාදසාති රූපි රූපානි පස්සානීති ආදිනා අඨනනං තිණ්ණඤ්ඤා සුඤ්ඤානවිමොක්ඛාදිනං වසෙන වුත්තං. අඝාතී තෙස්ස ධපෙතො ලොකුත්තරෙ විමොක්ඛෙ අඨ. සත්තානි තෙස්ස එව නිරොධසමාපත්තිං ධපෙතො සත්ත. නිශෙයාති සුත්තනතපරිණායෙන සුඤ්ඤාන විමොක්ඛාදයො තයො. මෙති අභිධම්මපරිණායෙන අනිමිත්ත විමොක්ඛස්සාසම්භවතො අවසෙසා. වෙ. එත්ථ ච පටිපාටියා සත්ත අපටිතපටිතක්කණේ වික්ඛම්භනවසෙන පච්චනීකම්මෙති විමුච්ච තතො ආරම්මණේ අධිමුච්චතතො ච විමොක්ඛා.⁵ නිරොධසමාපත්ති පන සම්බසො සඤ්ඤාවේදයිතෙති විමුත්තත්තා අපගම්විමොක්ඛො නාම. ලොකුත්තරා ච තං තං මග්ගවජ්ඣාතිලෙසෙති සමුච්චේදවසෙන විමුත්තත්තා විමොක්ඛාති⁶ අයං විසෙසො වේදිතබ්බො. සමාධිස්ස වතුක්කනායපඤ්චකනායෙස්ස පඨමජ්ඣානසමාධි අවිතක්කවිචාර සමාධි නාම. පඤ්චකනායෙ දුතියජ්ඣානසමාධි අවිතක්කවිචාර මත්තො සමාධි නාම. වතුක්කනායෙ පඤ්චකනායෙපි සෙසක්කානෙස්ස සමාධි අවිතක්කවිචාරෙ සමාධි නාම. සමාපත්තිස්ස පටිපාටියා අඨනනං සමාපත්තිනං සමාධිතිපි නාමං. සමාපත්තිතිපි. කඛමා?

1. ම. III. අපරපරිණාමං. 2. පටිසම්භවදම්මං. 3. සි. I & II. වතුක්කනායානං.

2. ම. III. අයමෙවත්තො.

4. ම. III. විමොක්ඛො.

විතෙතකග්ගතාසබ්භාවතො ¹ නිරෝධසමාපතියා තදභාවතො න ² සමාධිති නාමං. සඤ්ඤ ³ සමාපතතිආදි හෙය්ඨා වුත්තමෙව. භාන භාගිසො සමාධිති අපගුණෙහි පඨමජ්ඣානාදීහි වුසිතස්ස සඤ්ඤ මනසිකාරානං කාමාදිඅනුපකකඤ්ඤං පඨමජ්ඣානාදිසමාධිස්ස භාන භාගියතා. පඨමස්ස ⁴ ඤානස්ස කාමග්ගභාගාදාදි සංකිලෙසොති වුත්තතතා දුතියජ්ඣානාදිවසෙන ⁵ යොජේතබ්බං. කුකකුටං වුවවති අජ්ඤාද්දුච්ඡිනමුබෙත තපපරමතා. කුකකුටජ්ඣාධිති පුග්ගලා ධිසානෙන ඤානාති වුත්තාති. වෙ පඨමදුතියජ්ඣානාතිති වුත්තං හොති. යො පඨමං දුතියං වා ඤානං නිබ්බතෙතතාදි අලමෙත්තා වතාති සබ්බෙකාවං. ආපජ්ජති උත්තරි න වායමති තස්ස තාති ඤානාති වත්තාරිපි කුකකුටජ්ඣානාතිති වුවවති. තං සමභිතිනො ව කුකකුටජ්ඣාධි. තෙසු පුරිමාති වෙ ආසන්නබලවපච්චන්තිකත්තා විසෙසභාගියතාභාවතො ව සංකිලෙසභාවෙන වුත්තාති. ඉතරුති පන විසෙසභාගියතාභාවෙපි මඤ්ජවච්චන්තිකත්තා වොදනභාවෙන වුත්තාතිති දසබ්බං. විසෙසභාගිසො සමාධිති පගුණෙහි පඨමජ්ඣානාදීහි වුසිතස්ස සඤ්ඤමනසිකාරානං දුතියජ්ඣානාදිපකකඤ්ඤං. පගුණවොදනං භවබ්ගවුදානකඤ්ඤ වුදානනති වුත්තං. හෙසීමං හෙසීමං හි පගුණජ්ඣානං උපරිමස්ස උපරිමස්ස පදදානං හොති. තස්මා වොදනමපි වුදානනති වුත්තං. භවබ්ගවසෙන සබ්බඤානෙහි වුදානං හොතිති භවබ්ගකඤ්ඤ වොදනං වුදානං. යස්මා පන වුදාන වසිභාවෙන යථාපරිච්ඡිනනකාලං සමාපතතිතො වුදානං හොති තස්මා සමාපතතිවුදානකොසලං ඉධ වුදානනති වුත්තං.

නායෙස්ව සමාධිස්සාති තස්ස අනන්තරබලතිදෙදසෙ ඤානාදි පරියායෙහි වුත්තසමාධිස්ස. පඨිමාගෙහි පරිකතායෙ. ඉද්දිසානිති සබ්බසතිපඤ්ඤාදිත්ථියාති. ⁶ බලානිති හිරෝත්තපෙපති සභිං. තාතිගෙව විරියස්ස විසුං ගගණං බලානං බහුපකාරදස්සනත්තං. ⁷ විරියු පත්තමෙතන හි සබ්බදයො පටිපකෙතන අකමපතියා හොනති. තෙතෙවාහ:-විජිසවසෙන බලානි භවගානිති. නෙසනති ඉත්ථියානං. මුදුමජ්ඣාධිමත්තනාති අවිසදං මුදු නාතිවිසදං මජ්ඣං. අතිවිසදං අධිමත්තං බලවං තික්කනති වුවවති. වෙතෙය්සානං ඉත්ථියානුරූපං භගවතො දෙසනාපවතනිති දස්සෙතුං නත්ථ භගවාති ආදි වුත්තං.

තත්ථ සංඛින්නවිත්ථායෙතාති සංඛින්නස්ස ⁸ විත්ථායෙන. අථවා සංඛින්නනාති උද්දිසමත්තෙන. සංඛින්නවිත්ථායෙතාති උද්දෙසෙන නිද්දෙසෙන ව. විත්ථායෙතාති උද්දෙසනිද්දෙසපටිතිද්දෙසෙහි. ⁹ මුදු

1. සි. I & II. සමනවතො.	5. සි. I & II. දුතියජ්ඣානවසෙන.
2. සි. I. නෂ්මාභිතාම.	6. ම. III. සබ්බසතිඉත්ථියාති.
3. ම. III. සඤ්ඤ.	7. සි. I & II. බහුකාර.
4. ම. III. පඨමජ්ඣානස්ස.	8. ම. III. සබ්බපසභිවිත්තස්ස.
9. ම. III. නිද්දෙසපටිතිද්දෙසෙහි.	

කිනත් ලුහුකං. අපායහයවටහයාදීති සන්තප්තවසෙක භාරියං අකත්වා. මුද්‍රතිකමනති නාතිතිකමං. සංවේගවන්තී සංවේගන්නාදි වසෙක භාරියං කත්වා. සමථං උපදිසනීති සමථං අධිකං කත්වා උපදිසති න තථා විපස්සනනති අධිප්පායො. න හි කෙවලෙන සම පෙන සමපටිවෙධො සමභවති. සමථවිපස්සනනති සමධුරං සමථ විපස්සනං. විපස්සනනති සාතිසයං විපස්සනං උපදිසති. යත්ථා වෙත් තිකතින්ද්‍රියාදයො උග්‍රසටිතස්සද්‍රව්‍යාදයොව තත්ථා තිකතින්ද්‍රියසංග්‍රහණං දෙසෙතිති ආදි වුත්තං.

තත් අධිපස්සද්‍රව්‍යසංග්‍රහණං අධිපස්සද්‍රව්‍යසංග්‍රහණං. සං එත්ථ සද්ධානති එත්ථ ඉන්ද්‍රියානං මුද්‍රමඡක්ඛාධිමත්තතාය යං සද්ධං. ඉදං චුළුචති පර සන්තානං පරපුගලානං ඉන්ද්‍රියසංග්‍රහණවේමත්තතාසද්ධානති සමභවති. තස්ස සද්ධානං පවත්තනාකාරං දස්සෙත්ථ. අසං ඉමං භූමිනති ආදි වුත්තං. තත් අසං ඉමං භූමිං භාවනාසද්ධි ගතොති අයං පුග්‍රහලො එවමිමං. සංකිලෙසවාසනං වොදනං භවතිස්සද්ධි ගතො ගච්ඡති ගමිස්සති ව කාලවචනිවර්තං අභාවතො යථා දුඛනති. ඉමාස වෙලාස ඉමසමිං සමයෙ. ඉමාස මුද්‍රමඡක්ඛාතිකවසෙක අනුසංග්‍රහණං. එවං ධාතුගතොති භික්ෂාදිවසෙක එවං අඡක්ඛාසයො එවං අධිමුත්තකො. අසංග්‍රහණ ආසංග්‍රහණං ඉමස්ස පුග්‍රහලස්ස අයං සස්ස භූමිවේදප්පාකාරෙ යථාභූතස්සද්ධානලොමභවතිප්පාකාරෙ වා ආසයො. ඉදං හි චතුර්ධං ආසයනති එත්ථ සත්තා වසනතිති ආසයොති චුළුචති. ඉමං පන භගවා සත්තානං ආසයං ඡන්තොතො තෙසං දිසිගතානං විපස්සනාසද්ධිකමස්සකතස්සද්ධානසද්ධි අප්පවත්තිකවසෙක ඡන්තාති එවං. වුත්තමිවෙත්තං. කාමං සෙවනතංයෙව ඡන්තාති අයං පුග්‍රහලො කාමගරුකො කාමාසයො කාමාධිමුත්තොති කාමං සෙවනතංයෙව ඡන්තාති අයං පුග්‍රහලො තෙකමිමගරුකො තෙකමිමාසයො තෙකමිමාධිමුත්තොති. තෙකමිමං සෙවනතංයෙව ඡන්තාති බ්‍රහ්මාදං අබ්‍රහ්මාදං පිනමිමං. ආලොකසද්ධානං සෙවනතංයෙව ඡන්තාති අයං පුග්‍රහලො පිනමිමගරුකො පිනමිමාසයො පිනමිමාධිමුත්තොති. අසං අනුසංග්‍රහණං අයං ඉමස්ස පුග්‍රහලස්ස කාමරුහාදිකො අප්පතිණො යෙව අනුසංග්‍රහණලෙසො අප්පතිණොයෙව හි ථාමගතො කිලෙසො අනුසයො. පරසන්තානනති පධානසත්තානං.¹ පරපුගලා නනති තුතො පරෙසං සත්තානං භික්ෂුසත්තානනති අත්ථො. එකත්ථෙව වා එතං පදවයං වෙනෙයවසෙක විධා වුත්තං. ඉන්ද්‍රියසංග්‍රහණවේමත්තතාසද්ධානති පරභාවො ව අපරභාවො ව පරෙපරියත්තං.² ආකාරස්ස ඔකාරං කත්වා. තස්ස වේමත්තතා පරෙපරියත්තවේමත්තතා. සමාදිනං ඉන්ද්‍රියානං පරෙපරියත්ත වේමත්තතාය සද්ධං ඉන්ද්‍රියපරෙපරියත්තවේමත්තතාසද්ධානති පද විභාගො වේදිතබ්බො.

1. ම. III. පඨක. 2. ම. I & II. (අබ්බත්ථ) පරෙපරියත්තං.

කුමාරයාගේ ය. අනෙකවිභිනායක පුබ්බෙතිවාසයක අනුයායක වසෙන හඟවතො ඤාණං ඉදං අදමං තථාගතබලතා සම්බන්ධො. අනෙකවිභිනායක අනෙකවිධං. අනෙකෙකි වා පතොරෙහි පවත්නා. පුබ්බෙතිවාසයක අනුයායකං ඉතිතං අතනන්තො පරෙසස්ස සම නන්තරුතිතං හවං ආදිං කතො තත් තත් තිවුත්සන්නානං. අනුයාය රතීති එකමි ජනිං. වෙපි ජනියොති එවං. ජනිපටිපාටියා අනු ගතො සරති අනුදෙව වා සරති. විතො අතිතින්තාමිතමතොන එව සරතීති අනෙක. හඟවතො හි පරිකමමිතිවං. නත්ති. ආවර්ජන මතොනතො සරති. අසසමිදන්ති ආරම්භකාරතිදයානන්තෙ තිපාතො. එකමි ජනිතාති එකමි පටිසන්තිමුලං වුතිපරියොසානං. එක හව පරියොපන්නං බකසන්නානං. එසන්තො මෙපි ජනියොති ආදිසුපි. අනෙකෙපි සංවට්ඨකපෙසති ආදිසු පන පරිතායමතො කපෙසා සංවට්ඨකපෙසා වසිමානො විවට්ඨකපෙසාති වෙදිතබ්බො. තත් සංවට්ඨක සංවට්ඨසාසි ගතිතො තමමුලතො විවට්ඨක ව විවට්ඨසාසි. එවං හි සති යාති 'වත්තාරිමාති හික්කවෙ! කපයා අසංවෙය්සාති. කතමාති වත්තාරි? සංවට්ඨො සංවට්ඨසාසි විවට්ඨො විවට්ඨසාසි'ති¹ වුයාති තාති සබ්බාති පරිග්ගතිතාති හොන්ති. අමුත්තාසිනති ආදි සරණාකාරදයානං. තත් අමුත්තාසිනති අමුමි සංවට්ඨකපෙස අමුමි හවෙ වා යොතියං² වා ගතියං³ වා විඤ්ඤාණසි තියං⁴ වා සත්තාවාසෙ වා සත්තනිකායෙ වා. එවං නාමොති තියො වා පුත්තො වා. එවං ගොතොති හග්ගවො වා ගොතමො වා. එවං චණ්ණොති ඔදතො වා සාමො වා. එවමාහාගේති සාලිමංසොදනා හායෙ වා පවත්නාපලහොජනො වා. එවං සුබද්ධකපිසංගෙදිති අනෙ කපයකාරෙන කාසිකවෙතසිකානං සාමිසතිරුමසප්පහෙදනං වා සුබ ද්ධකානං පටිසංවෙදි. එවමාසුපිසන්තොති එවං. වය්සසතපරමායු පරියන්තො වා වතුරාසිතිකපයසහස්සපරමායුපරියන්තො වා. ගො තොනො වුතො අමුත්ත උදපාදිනති⁵ සො තතො හවතො සත්තනිකා යතො වා වුතො පුන අමුකසමි නාම සත්තනිකායෙ උදපාදිං.⁶ අමවා තත්තාපි හවෙ වා සත්තනිකායෙ වා පුන අගොසිං.⁷ එවං නාමොති ආදි වුත්තත්තමෙව.

දිබ්බන්තාති ආදිසු දිබ්බසදිසත්තා දිබ්බං. දෙවතානං හි සුවරිත කමමිතිබ්බත්තං. පිට්ඨකසමහරාතිරාදිති අපමිවුමිං උපකතිලෙස විමුත්තත්තා දුරෙපි ආරම්භණ්ණහණනමත්තං. දිබ්බං පසාදවකත්තො හොති. ඉදමි විරියසාවනාබලතිබ්බත්තං. ඤාණවකත්තාදිසමමාති දිබ්බසදිසත්තා දිබ්බං. දිබ්බවිහාරවසෙන⁸ වා පටිලඛත්තා අත්තතා ව

1. 2. 3. ඔ. I & II ගොතියා වා ගතියා වා විඤ්ඤාණසිතියා වා
 4. ඔ. I & II උපපාදිනති.
 5. 3. III උදපාදිති
 6. 3. III දිබ්බවිහාරවසෙන.
 7. 3. III දිබ්බවිහාරවසෙන.
 8. 3. අමුත්තාර-වතුකාසිතාන.

දිබ්බවිහාරසනතිසිත්තතතාපි දිබ්බං. ආලෝකපරිගහනෙන¹ මහා
ජ්ඣිකතතාපි දිබ්බං. තිරෝකුඛ්ඛාදිගතරූපදස්සනෙන මහාගති
කතාපි දිබ්බං. තං සබ්බං සද්දසන්ථානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. දස්ස
නසේන වක්ඛු. වක්ඛුකිච්චකරණෙන වක්ඛුමිචාතිපි වක්ඛු. චුතුප
පාතදස්සණෙන දිසිවිසුඛිගෙතුතතා විසුඛං. යො හි චුතිමතතමෙව
පස්සති න උපපාතං සො උචෙත්දදිසිං ගණනාති. යො උපපාත
මතතමෙව පස්සති න චුතිං සො නවසත්තපාතුභාවදිසිං² ගණනාති.
යො පන තදුභයං පස්සති සො යස්මා දුට්ඨමපි තං දිසිගතං
අතිවතතති තස්මාස්ස තං දස්සනං දිසිවිසුඛිගෙතු ගොති. තුදුභයඤ්ච
ගභව පස්සති. තෙන චුතතං චුතුපපාතදස්සනෙන දිසිවිසුඛිගෙතුතතා
විසුඛිනති. එකාදසඋපකකිලෙසවිරහතො වා විසුඛං. යථාගා:-“සො
ඛො අහං අනුරුඛා! විචිකිච්ඡං විතතස්ස උපකකිලෙසොති ඉති
විදිචා විචිකිච්ඡං විතතස්ස උපකකිලෙසං පජ්ඣං. අමනසිකාරො
විතතස්ස උපකකිලෙසො-පිනමිඛං-ජමතිතතතං-උබ්බිලං³-දුඤ්ඤං-
අච්චාරඛවිරියං-අතිලිතවිරියං⁴-අභිජ්ජෙපා-නාතතතසඤ්ඤා-අති
නිජ්ඣාසිතතතං රූපානං විතතස්ස උපකකිලෙසොති ඉති විදිචා
අතිනිජ්ඣාසිතතතං රූපානං විතතස්ස උපකකිලෙසං පජ්ඣති”නති⁵ එව
මාදිං. තදෙවං⁶ එකාදසඋපකකිලෙසවිරහතො⁷ වා විසුඛං. මනුස්සප
චාරං අතික්කමිචා රූපදස්සනෙන අතික්කනතමානුසකං. මංසවක්ඛුං
අතික්කනතතතා වා අතික්කනතමානුසකං. තෙන දිබ්බභ වක්ඛුනා
විසුඛෙන අතික්කනතමානුසකෙන. සතොන පස්සතිති මනුස්සො
මනුස්සං මංසවක්ඛුනා විශ සතෙන පස්සති ඔලොකෙති. වචමානො
උපපජ්ජමානෙති එත්ථ චුතික්කණේ උපපතතික්කණේ වා දිබ්බවක්ඛු
නාපි දුඤ්ඤං න සකකා. යෙ පන ආසන්නචුතිකා ඉද්ධති වවිස්සනති
යෙ ව ගතිතපවිසන්තිකා සමපති නිබ්බතතා තෙ වචමානා උපපජ්ජ
මානාති අධිජෙපනා. තෙ එවරූපෙ වචමානෙ උපපජ්ජමානෙ.
භිගෙති මොහතියස්සන්ද්‍රස්සතතතා හිතජතිකුලහොගාදිවසෙන හිමිතෙ
පරිභුතෙ. සංඤ්ඤානෙති අමොහතියස්සන්ද්‍රස්සතතතා තබ්බිපරිතෙ.
සුචණ්ණෙති අදෙසනියස්සන්ද්‍රස්සතතතා ඉඨකනතමනාපවණණ
ස්සතෙ. දුබ්බණ්ණෙති දෙසනියස්සන්ද්‍රස්සතතතා අතිඨාකනතමනා
පවණණස්සතෙ. අතිරූපෙ⁸ විරූපෙ වාති අනෙථා. සුගතෙති සුගති
ගතෙ. අලොභතියස්සන්ද්‍රස්සතතතා වා අබේසි මහඛතෙ. දුගතෙති
දුගතතිගතෙ. ලොභතියස්සන්ද්‍රස්සතතතා වා දමිද්දෙ අපපනතපාණ
හොජතෙ. සඨාකමිචුපගෙති යං යං කමමං උපපිතං තෙන තෙන
උපගතෙ. තත්ථ පුරිමෙති වචමානෙති ආදීති දිබ්බවක්ඛුකිච්චං චුතතං.

1. සි I & II. අකතපරිගහනෙන.

3. ම III. උපපිලං.

2. සි I & II නවසත්තපාතුභාවාසස්සතදිසිං.

4. සි I & II. අනොලිත.

5. සි I & II. තදෙන.

a. මජ්ඣිමනිකාය-උපකකිලෙසස්සත.

6. සි I & II. මරුපරුපෙති.

8. සි III. අතිරූපෙවිරූපෙති.

ඉමිනා පන පදෙන යථාකමවුපගඤ්ඤාකිවිට. යථාකමවුපගඤ්ඤා අනාගතංගඤ්ඤානි ව දිබ්බවක්ඛුපාදකානෙව දිබ්බවක්ඛුනා සහෙව ඉජ්ඣනති.

කායදුම්මවිනේශානි ආදිසු දුඃචරිතං දුඃචා වා වරිතං¹ කිලෙස පුඤ්ඤානා දුම්මරිතං. කායෙන දුම්මරිතං කායෙනො වා පවත්තං දුම්මරිතං කායදුම්මරිතං. එවං වට්ඨිතොදුම්මරිතානිපි දඬබොති. සමන්තාගාමානි සමබ්බිභූතා. අවිශාසා උපවාදකානි බුඩ්ධාදිනං අරියානං අනන්තමෙසො ගිහිසොනාපන්නානුවපි අනතිමවජ්ඣනා² වා ගුණපරිබ්බසනෙන වා උපවාදකා අනෙකාසකා ගරභකා. මිච්ඡාදිසි කානි විපරිතදස්සනා. මිච්ඡාදිසිසාමමසමාදානානි මිච්ඡාදිසිහෙතු සමාදින්නනානාවිධකමවා³ යෙ මිච්ඡාදිසිමූලකෙසු කායකමවාදිසු අසෙසුසුපි සමාදපෙනති. තත්ථ වට්ඨිතොදුම්මරිතග්ගහණෙන අරිසුප වාදමිච්ඡාදිසිසු ගතිතාසුපි නෙසං පුත්ත වචනං මහාසාවජ්ඣතව දස්ස නත්ථං. මහාසාවජ්ජො හි අරිසුපවාදො ආනන්තරියසදිසො යථාග :- “සෙය්‍යථාපි සාරිපුත්ත! හික්ඛු සීලසම්පන්නො සමාධි සම්පන්නො පඤ්ඤාසම්පන්නො දිසෙවධමෙම අසුඤ්ඤා ආරුඡධය්‍ය එවං සමාදම්මදංසාරි පුත්ත! වදාමි තං වාචං අප්පහාය තං චිත්තං අප්පහාය තං දිසිං අප්පට්ඨිස්සජ්ජිඤ්ඤා යථාගතං නික්ඛිතෙනා එවං නිරයෙ”ති.^a මිච්ඡාදිසිනො ව මහාසාවජ්ජතරං නාම අසුඤ්ඤා නත්ථි. යථාග :- “නාගං හික්ඛවෙ! අසුඤ්ඤා එකධම්මවපි සමනුපස්සාමියං එවං මහාසාවජ්ජතරං යථාසිදා හික්ඛවෙ! මිච්ඡාදිසි, මිච්ඡාදිසිපරමානි හික්ඛවෙ! වජ්ජානි”ති.^b කායස්ස හෙදති උපාදින්නකවක්ඛිපරිච්චානා. පරං මරණානි තද නන්තරං අතිනිබ්බන්තකවක්ඛිග්ගහණෙන අථවා කායස්ස හෙදති ජිවි තිත්ථියස්ස උපවේද්ද, පරමමරණානි චුතිතො උඬං. අපාසනති ආදි සබ්බං නිරයවෙවචනං.⁴ නිරයො හි සග්ගමොක්ඛහෙතුභූතා පුඤ්ඤ සම්මතා අයං අපෙතතතා සුඛානං වා අයස්ස අභාවා අපාසො. දුක්ඛස්ස ගති පටිසරණනති දුග්ගති. දෙසඤ්ඤුලතාය වා දුඃචන කමමනා නිබ්බන්තා ගති දුග්ගති. විවසා නිපත්තති තත්ථ දුක්ඛට කාරිනොති විනිසානො. නත්ථි එත්ථ අස්සාදසඤ්ඤාදිතො අයොති භිරසො. අථවා අපායග්ගහණෙන තිරිච්ඡානසොති. දීපෙති. තිරිච්ඡානසොති හි අපායො සුගතිතො අපෙතතතා න දුග්ගති මහෙසක්ඛානං නාගරුජ්ජිනං සම්භවතො. දුග්ගතිග්ගහණෙන පෙත්ති විසයං දීපෙති. සො හි අපායො වෙව දුග්ගති ව සුගතිතො අපෙ තතතා දුක්ඛස්ස ව ගතිභූතතතා. න භූ විනිපාතො අසුරසදිසං අවිනිපතිතතතා.⁵ පෙතමතිඨිකානං හි විමානානිපි නිබ්බන්තනති.

1. ම. III. දුඃචා.

2. ම. අනතිමවජ්ඣනා.

3. සි I & II මිච්ඡාදිසිහෙතුභූත.

4. සි I & II නිරයෙවෙවචන.

5. ම. III. අවිනිපාතිතතතා.

a. මහාසිහනාදසුත්ත. මජ්ඣිමනිකාය.

b. අබ්බුත්තරථකකතිපාන.

විනිපාතශාසනේන අසුරකායං දීපෙනි, සො හි යථා වුත්තෙන තෙජෙන අපායොවෙව දුග්ගති ව සුඛසමුස්සයෙති¹ විනිපාතිතතතා² විනිපාතොති වුවෙති. තිරයශාසනේන අවිවිආදිඅනෙකපකාරං තිරයමෙව දීපෙනි. උපසන්නාති උපගතා. තත් අභිනිබ්බතතාති අධිපායො. වුත්තවිපරියායෙන සුක්කපකෙඛා වෙදිතබ්බා. අයං පන විසෙසො. එත් සුගතිශාසනේන මහුස්සගතිමි සඛගණාති. සගගනනේන දෙවගතිං එව. තත් සුඤ්ජ ගතිති සුගති. රුපාදිති විසයෙති සුදු අග්ගොති සග්ගො. සො සබ්බොපි ලුජ්ජනපලුජ්ජනසේන ලොකොති අයං වචනතේ. අමුක්කාස කපපකොපිසං උපවිතාං³ තෙනායං එතරති අනාගතෙ වා සග්ගපගො අපාසුපගො වාති අභිමතවමබලඤ්ඤානිච්චං එකජ්ඣං කතා දස්සිතං. තථා කපපසනාසගග්ගො වාති⁴ ආදීසුපි. තෙනෙවාහ:-ඉමානි භගවතො මෙඤ්ඤානිති. නිගතො⁵ මාගේ බොධිමුලෙති නිගතො සමුව්ඡිනෙනා කිලෙසමාරෙ බොධිරුක්කිමුලෙ. ඉදං භගවතො දසමං බලනති ඉදං කිලෙසමාරෙ ගතතං සමුව්ඡිනං ගතවතො දසමං බලං. තෙනෙවාහ:-සබ්බාසවපටිත්තසඤ්ඤානති. යස්මා පන යද්⁶ අරහත්තමග්ගෙන සවාසනා සබ්බො ආසවා බෙපිතා තද් ගතවතා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤං අධිගතංනාම තස්මා සං සබ්බඤ්ඤාතා පනාති⁷ ආදි වුත්තං. අයං තාවෙත්ථ ආවරියානං සමානත්ථකථා.

පරවාදීපනාහ:- දසබලඤ්ඤානං නාම පාරිච්ඡක්කං නත්ථි. යස්මා සබ්බඤ්ඤාතා පනාති විදිතා සබ්බබ්බමාති වුත්තං තස්මා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤානෙය්වායං පගෙදෙති. තං න තථා දඬබ්බං. අඤ්ඤාමෙව හි දසබලඤ්ඤානං අඤ්ඤං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤානං. දසබලඤ්ඤානං හි සකසන කිව්වමෙව ජනාති. සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤානං තව්ඨි තතො අවසෙසමි ජනාති. දසබලඤ්ඤානෙසු හි පඨමං කාරණාකාරණමෙව ජනාති. දුතියං කම්මපරිවේජදමෙව. තතියං ධාතුනානතතකරණමෙව. චතුත්ථං අජ්ඣාසයාධිමුත්තතිමෙව. පඤ්චමං කම්මවිපාකනතරමෙව. ඡඨං ක්ඛානාදීති සථිං තෙසං සංකිලෙසාදිමෙව. සත්තමං ඉන්ද්‍රියානං තික්කමුදුගාවමෙව. අඨමං පුබ්බෙතිවුත්ථකිසනතතිමෙව. නවමං සත්තානං වුත්තපපාතමෙව. දසමං සම්මපරිවේජදමෙව.⁸ සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤානං පන එතෙති ජනිතබ්බඤ්ඤාතතො උත්තරිඤ්ඤාත පජනාති. එතෙසං පන කිව්වං සබ්බං⁹ න කරෙති. තං හි ක්ඛානං හුත්වා අපොච්ඡං ත සකෙකාති. ඉඨි හුත්වා විකුබ්බිච්ඡං න සකෙකාති. මග්ගො හුත්වා කිලෙසෙ බෙපෙච්ඡං ත සකෙකාති. අපි ව පරවාදී එවං පුච්ඡිතබ්බො. දසබලඤ්ඤානං නාමෙනං සවිතක්කසවිවාරං? අවිතක්ක

1. සි. I & II. සබ්බසමුස්සයෙති.

5 ම III. නිගතො.

2. ම. III. විනිපාතතතා.

6. සි. I & I. යථා.

3. ම. III. පවිතං.

7. ම. III. සබ්බඤ්ඤාතපපතනාති.

4. ම. III. කපපසනාසගග්ගො වාති.

8. සම්මපරිවේජදමෙව. (සබ්බත්ථ)

9 සි. I & II. තසබ්බංකරෙති.

විවාරමතතං? අවිතක්කඅවිවාරං? කාමාවචරං? රූපාවචරං? අරූපාවචරං? ලොකියං? ලොකුත්තරනති? ජනනොපපිටියා සත්ත සවිතක්කසවිවාරදීනීති චක්ඛති තතො පරුනි චෙ අවිතක්කඅවිවාරදීනීති. ආසවකයඤ්ඤං සියා සවිතක්කසවිවාරං සියා අවිතක්ක විවාරමතතං සියා අවිතක්කඅවිවාරනති. තථා පටිපාටියා සත්ත කාමාවචරනී තතො චෙ රූපාවචරනී අවසානෙ එකං ලොකුත්තරනති චක්ඛති. සබ්බඤ්ඤාසංඝාතඤ්ඤං පත සවිතක්කසවිවාරමෙව කාමාවචරමෙව ලොකියමෙව නිසමෙත්ථ ගතාබ්බං.

විවසභාරසම්පානවණ්ණනා

නි සී තා.

එවං නානාතයෙහි විවසභාරසම්පාතං වින්දරෙත්වා ඉදංගි යුතති භාරසම්පාතාදීනි දයෙත්තුං නත්ථ නගමො යුතතිභාරසම්පාතො? ති ආදි ආරඬං. තත්ථ නගමා රක්ඛිතවිත්තස්සාති ගාථාය පදන්තො වින්දරිත්තොයෙව.¹ රක්ඛිතවිත්තස්ස සම්මාසබ්බපාගොවගේ හවිස්ස නීති සුජජනීති මතච්ඡදානි වාරුනි සතිකවාටෙන පිදගිත්වා විහරන්තස්ස කාමවිතඤ්ඤාදිතං මිච්ඡාසබ්බපාතං අවසරෙ එව නැවීති නෙක්ඛමමසබ්බපාදිතො සම්මාසබ්බපො එව තස්ස ගොවරෙ පටිත්තථානං හවිස්සනීති අයමන්තො යුජජති. යුතතිසා සටෙති සංසද්දිති සමෙතිති අන්තො. සම්මාසබ්බපාගොවගේ සම්මාදිසී හවිස්ස නීති වුත්තතයෙන සම්මාසබ්බපාගොවරෙ පුග්ගලො අවිපරිත මෙව විතක්කතතො සම්මාදිසී හවිස්සනී. සම්මාදිසීසබ්බාතං විපස්සනා ඤ්ඤං පුරකකම්භා විහරන්තො මග්ගඤ්ඤෙන පඤ්චනතං ඛක්ඛාතං උදයබ්බයං අසමොගතො පටිවිජ්ඣිස්සති. තථා පටිවිජ්ඣනෙනා ච උක්ඛසභාවතො උග්ගතිසබ්බාතො සබ්බා ගවගතිසො ජනිස්සති. තතො එව සබ්බං විනිපාතගයං සංසාරගයඤ්ච සමතික්කමිස්සතිති සබ්බොපි වායමන්තො යුත්තො² එවාති.

සකසම්පත්තියා විස සුසංවිතිතසබ්බපො ගවති ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තවාරතො සුචරිතපාරිපුරියා ආසත්තකාරණනති ආහ:- රක්ඛිත විත්තස්සාති නිණ්ණං. සුචරිතානං පදථානනති. තස්සන්තො. රක්ඛිත විත්තස්සාති ඉදං තිණ්ණං සුචරිතානං පදථානවචනනති. නෙක්ඛමමසබ්බපාදිබහුලස්ස කාමච්ඡදාදීනිවරණපාඨාණං සුකරනති නෙක්ඛමමසබ්බපාදයො සමථස්ස ආසත්තකාරණනති ආහ:- සම්මාසබ්බපාගොවගේනී සමථස්ස පදථානනති. කමස්සකතො සම්මාදිසීයං සප්පචයනාමරූපදස්සනසම්මාදිසීයඤ්ච සීතො අත්තාධිතං සංසාරඋක්ඛං පස්සන්තො තදතික්කමනුපායං විපස්සනං ආරහතිති සම්මාදිසී විපස්සනාය විසෙසකාරණනති ආහ. සම්මාදිසී

1. සී. I & II. වුත්තොයෙව.

2. සී. I & II. වුත්තො.

සුරෙකුබාගේනි විපක්‍යනාස පදඝානනති. උදයබ්බයදස්සනං උසුක්කපෙනො සම්මතනනියාමං ඔක්කමනීති තං පඨමමය්‍යාධි ගමස්ස කාරණනති ආහ:- ඤායාන උදයබ්බයනති දස්සනායුමිසා පදඝානනති. අලොකසඤ්ඤමනසිකාරදීති විනම්බස්ස අතිභවනං විරියස්ස ආසන්නකාරණනති ආහ:- ටීනමිබාගිඤ්ඤ භික්ඛුනී විජිස්සස්ස පදඝානනති. යදිපි අරියමය්‍යකකිංඤ පහාණභාවනා සමානතා¹ එකාභිසමයස්ස ඉච්ඡිතතතා තථා පි පහාතබ්බස්ස පහාණභාවෙ භාවනාපාරිපුරි තථෙති පහාණනිමිතතා විය කත්වා භාවනා වුත්තා සබ්බා දුග්ගතිස්සා ජහෙනි භාවනාස පදඝානනති. අථ වා සබ්බා දුග්ගතිස්සා ජහෙනි ඉදං භගවතො වචනං යොගිතං උස්සාහජන නත්ථ. ආතිසංසතිත්තනං හොතීති භාවනාය විසෙසකාරණනති වුත්තං සබ්බා-පෙ-පදඝානනති.

ඉඤ්ඤෙසු ගුත්තවාරතා සතීසංවරෙ සතිබලෙන ව නෙක්කම්ම විතක්කාදිබහුලො හොතීති වුත්තං තුස්මා රක්ඛිතවිත්තස්ස සම්මා සබ්බප්පගොවගේනි ඉදං සනිඤ්ඤනති. තස්සථො තස්මා රක්ඛිත විත්තස්ස සම්මාසබ්බප්පගොවරෙති එත්ථ රක්ඛිතවිත්තතාය ව සම්මා සබ්බප්පගොවරතා කාරණුපවාරෙන ඉදං සතිඤ්ඤං. ගභිනාහි භවනති පඤ්චේද්දිසාහි ඉඤ්ඤලක්කඤ්ඤෙන විමුත්තිපරිපාවනභාණ්ඩන වා එකලක්කඤ්ඤනාති අධිප්පායො. ගභිනො භවනීති එත්ථ මග්ග ලක්කඤ්ඤෙන ගහණං සුචිඤ්ඤායසනති තං ධපෙත්වා කාරණතො ගහණං දස්සෙතුං සම්මාදිඝීනො හි සම්මාසබ්බප්පො පභවනීති ආදි වුත්තං. තතො එව ගභිනො භවනී අවිස්සා අභිඤ්ඤා මග්ගනාති වත්ථ. විමුත්ති විමුත්තිඤ්ඤදස්සනානිපි වුත්තානි.

රක්ඛියතීති රක්ඛිතං. ඉදං පදවසෙන නිබ්බවනං. යස්මා පන අත්ථවසෙන නිබ්බවතෙ වුත්තෙ පදවසෙන නිබ්බවනං. වුත්තමෙව හොති තස්මා රක්ඛිතං. පටිපාලිසනීති එසා නිරුහනීති වුත්තං. තත්ථ ඉති සද්දෙ ආදිඅත්ථො පකාරෙ වා. තෙන එවමාදිකා එවමපකාර වා එසා නිරුහනීති වුත්තං හොති. තස්මා විනෙතනීති විතනං. අත්තතො සන්තානං විනොතනීති විතනං. පච්චයෙති විතනති විතනං. විතතවිවිතතඤ්ඤෙති විතනං. විතතකරණඤ්ඤෙති විතනං. සම්මා සබ්බප්පෙතීති සම්මාසබ්බප්පොති අදිනා නිරුහනි වෙදිතබ්බා. අසං එත්ථ ගභවතො අධිප්පායොති රක්ඛිතවිත්තතා අස්සාති ආදිනා ඉඤ්ඤසංවරදයො දුග්ගතිපහාණඤ්ඤ වදනො භගවතො එත්ථ ගාථායං අධිප්පායො. කොකාලිකො ගීති ආදි නිදනනිද්දෙස්සා. තත්ථ ගී සද්දෙ කාරණෙ. ඉදං වුත්තං හොති යස්මා කොකාලිකො අරක්ඛිතවිත්තතාය අග්ගසාවකෙසු විත්තං පද්දෙසෙති පදුමනිරයං උපපන්නො තස්මා දුග්ගතිස්සා ජතිතුකාමො රක්ඛිතවිත්තතා අස්සාති.

හඟවා ව සනිඳාරකෙකුන වෙනසා සමනනාගෙනා සබ්බා දුග්ගතිසො ජහතිති අනේවා සුතනමහි වුතන. සනිසා විතන. රකිනිනබ්බනති දෙසනානුසනිදසුනන.

නෙතනිවමසබ්බපබ්බලො කසිණවසෙන මෙතනාදිවසෙන වා ලබාය විතෙතකග්ගතාසබ්බාතාය විතනමඤ්ජුසාය විතන. ධරෙතො සමාධිංසෙව වා යථාලබ්බං සංකිලෙසතො රකිනිවිතෙතා නාම හොතිති වුතන. නසමා රකිනිනවිතනාය සමමාසබ්බපභොවගේති අසං සමපොති. පඤ්ඤපඨානා විපස්සනාති ආහ:- සමමාදිසිපුරෙකනා ගේති අසං විපස්සනාති. අරියමග්ගෙන දුක්ඛසච්ච පරිඤ්ඤනෙ උදයබ්බයදසුනන. මත්තකපතනන. නාම හොතිති වුතන. ඤානාන උදයබ්බසහති දුක්ඛපටිඤ්ඤාති. යං කිඤ්චි සමුදයබ්බමං සබ්බං තං නිරෝධබ්බමනති හි මග්ගඤ්ජුණස්ස පවතතිදසුනාති. ඉමාහි වග්ගාදි සමව්වාහිති වතුසච්චබ්බමවසෙන ආවට්ඨනං තිස්සෙති. තත් පුරි මෙන සච්චවයස්පනෙන විසභාගබ්බමවසෙන පච්ඡිමෙන සභාගබ්බම වසෙන ආවට්ඨනනති දස්සබ්බං.

කුසලපකෙකා කුසලපකෙකන හිද්දිසිනබ්බොති. රකිනින විතනස්සාති සතිසංවරෙ සො ජබ්බිමො වාරවසෙන වක්ඛුචාරසංවරෙ යාව මනොවාරසංවරෙති. සමමාසබ්බපො තිවිමො නෙතනිවම සබ්බපො අව්වාපාදසබ්බපො අවිහිංසාසබ්බපොති. සමමාදිසි අස්ම විධා දුක්ඛෙ ඤාණං-පෙ-ඉදප්පච්චයතාපච්චිසමුප්පනොනු බමෙමසු ඤාණනති. උදයබ්බයඤ්ජුණං පඤ්ඤසම්මං අවිජ්ජාසමුදයා රුපසමුදයො-පෙ-විපරිනාමලක්ඛණං පස්සනොපි විඤ්ඤාණකකිකස්ස වයං පස්සති. පිනම්ඛාතිහවනං වතුබ්බිධං වතුමග්ගවසෙන. තත් සතිසංවරෙ ලොකීයලොකුහාරවසෙන දුට්ඨො. තෙසු ලොකීයො කාමාවචරෙව ලොකුහාරෙ දසුනභාවනාහෙදනො දුට්ඨො. එකමෙතො වෙත් වතුසතිපස්සානහෙදනො වතුබ්බිධො. එසතයො සමමාසබ්බපාදිසුපි. අයං පන විසෙසො සමමාසබ්බපො පස්මජ්ඣාන වසෙන රුපාවචරෙතිපි නිහරිතබ්බො. පදස්සානවිභාගො පදස්සාන භාරසම්පානෙ වුත්තනගෙන වතනබ්බො. අකුසලපකෙක අසංවරෙ වක්ඛුඅසංවරෙ-පෙ-කායඅසංවරෙ ඉවාපනකායඅසංවරෙ වාචාඅසංවරෙ මනොඅසංවරෙති අස්මිධො. මිච්ඡාසබ්බපො කාමවිතක්කාදි වසෙන තිවිමො. අඤ්ඤාණං දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණනති ආදිනා අස්මා විහතනං. සමමාදිසිපටිපක්කතො මිච්ඡාදිසි වාසසිවිධෙන වෙදිතබ්බො. පිනම්ඛං උප්පත්තිභූමිතො පඤ්චවිධනති එවං අකුසලපකෙක විහතති වෙදිතබ්බො.

පටිවත්තනභාසෙර ආවට්ඨනාසෙර වුත්තනගෙන සමථිවිපස්සනා නිඛාරණං අනත්වා සමථිවිපස්සනාස භාවිතාසාති ආහ. ලොකීයා වෙත් සමථිවිපස්සනා දස්සබ්බො. සමිපකෙකනාති අරකිනිතෙන විතෙත නාති ගාථාය පටිපකෙකනාති අබ්පාසො. අථව: විහතතිභාසෙර හිද්දිසස්ස අකුසලපකෙකසා පටිපකෙකනාති අනේවා.

මානසං හදයං පණ්ඩුරං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණකකිකො මනො විඤ්ඤාණධාතුති ව විතතස්ස වෙවචනං. තතෙකා විතතෙකා සඛකපො අප්පනා බ්‍යප්පනා වෙනසො අභිනිරූපනාති ව සමමා සඛකපස්ස. පඤ්ඤා පඤ්ඤා විවයො පවිවයොති ආදිනා සමමා දිසියා. පිනං පියනා පියිතතං විතතස්ස අකලලතා අකමමඤ්ඤතා ඔනාහො පරිනාහො අනෙතාසඤ්ඤාවොති පිනස්ස. අකලලතා¹ අකමමඤ්ඤතා කායාලසියං සුප්පං² සුප්පනා සුපිතතතනති මිසියා. භික්ඛකො භික්ඛුති ආදිනා භික්ඛුපදස්ස. දුග්ගති අපායො විනිපාතො වට්ටදුක්ඛං සංසාරෙති ආදිනා දුග්ගතියා වෙවචනං වෙදිතබ්බං.

අධිස්ථිතියා රක්ඛනතියා සතියා රක්ඛිතොනං විතතං තස්සා අධිස්ථානං විය හොතිති කාමා වුතතං රක්ඛිතවිතතස්සාති පදස්ථාන පඤ්ඤානති සනිසාති. සෙසං ඉමස්මිං පඤ්ඤානතිහාරසමාපතෙ ඉතො පරෙසු ඔතරණ සොධනහාරසමාපතෙසුපි අපුබ්බං නත්ථි. හෙය්‍ය වුතතතයමෙව.

අධිස්ථානහාරසමාපතෙ³ සම්මාදිසි නාම සං දුතෙක ඤාණනති ආදිනා චතුසච්චගෙතුගෙතුසමුප්පනපච්චයපච්චසුප්පනසඛිධානස්ස විසයස්ස වසෙන වෙමතතං. දස්සෙතියා පුත සං නත්ථ නත්ථ සථාතුනං ඤාණදස්සනතති පාළිපාළිඅත්ථානං අවසිඨවිසයවසෙනෙව වෙමතතං. දීපෙති.⁴ තත්ථ සං සම්මාගමණනති යං සච්චතො අපිපරිතතො⁵ විසයස්ස ආගමණං. අධිගමොති අත්ථා. සං සම්මා ගමණනතිපි පාඨො. තස්ස යං පටිපාටියා⁶ විසයස්ස ආගමණං. තං තං විසයාධිගමොති අත්ථා. සෙසමෙත්ථ පරිකාරසමාරෙඤ්ඤ පනහාරසමාපතෙසු යං වතතබ්බං. තං පුබ්බෙ වුතතතයතතා උත්තානමෙව.

අපිවෙත්ථ හාරසමාපතතිද්දෙසො ඉමිනාපි තයෙන වෙදිතබ්බො.

“මනොපුබ්බඛමා ධම්මා මනොසෙය්‍යා මනොමියා,
මනසා වෙ පසනෙනන භාසති වා කරෙති වා;
තතො තං පුබ්බමෙතෙති ඡායාව අනපාසිති”⁷ යි. ⁷ a
නත්ථ කිතමො අසනාහාරසමාපතො?

මනොපුබ්බඛමා ධම්මාති, මනොති බතිවචන්තෙන විඤ්ඤාණකකිකං දෙසෙති.⁸ ආයතනවචන්තෙන මනායතනං ධාතුච්චන්තෙන විඤ්ඤාණධාතුං ඉන්ද්‍රියවචන්තෙන මතින්ද්‍රියං. කතමෙ ධම්මා පුබ්බඛමා? ඡ ධම්මා පුබ්බඛමා. කුසලානං කුසලමුලාති අකුසලානං අකුසලමුලාති. සාධිපතිකානං අධිපති. සබ්බවිතතුප්පාදනං.

1. සි. I & II. අකලපතා.	5. සි. I & II අපිපරිතතතං. දස්සෙතියා පුත.
2. සි. I & II. සුප්පසුප්පනා.	6. පටිපාටිවිසයස්ස. (සබ්බත්.)
3. ම. III. සම්මාදිසියා.	7. ම. III. අනුපාසිති.
4. ම. III. දිපිත.	8. සි. I & II. දස්සෙති.

a. ධම්මපද-යමනවග්ග.

ඉන්ද්‍රියානි, අපි ව ඉමෙමි. සුතෙන මනො අධිපොතො, යථා
 බලශක්තිය රුක් පුබ්බසිතමො ඵවමෙව. ධම්මානං මනො පුබ්බසිතමො,
 තත්ත්විවිධෙන මනො පුබ්බසිතමො තෙකකම්මජ්ඣෙන අවසාපාද
 ජ්ඣෙන අවිතිංසාජ්ඣෙන. තත්ත්ව අලොභස්ස තෙකකම්මජ්ඣෙන
 මනො පුබ්බසිතමිං. අදොසස්ස අවසාපාදජ්ඣෙන මනො පුබ්බසිතමිං.
 අමොහස්ස අවිතිංසාජ්ඣෙන මනො පුබ්බසිතමිං. මනොසෙසාති
 මනො තෙසං ධම්මානං සෙසං විසිසං උත්තමං පචරං මූලං පමුඛං
 පාමොක්ඛං තෙන වුව්චති මනොසෙසාති. මනොමයාති මනෙන
 කතා මනෙන නිමමිතා මනෙන නිබ්බතතා මනො තෙසං පච්චයො.
 තෙන වුව්චති මනොමයාති. තෙ පන ධම්මා ජ්ඣසමුද්දතිතා අනාචිල
 සබ්බසමුද්දතිතා පස්සසමොධානා චෙදනාකම්මෙති සංඛාරකම්මෙති
 සංඛාරකම්මෙති. මහස්ස චෙ පසනෙනානාති යා සඛා සද්දහනා
 ඔකපපනා අභිපසාදෙ ඉති ඉමිනා පසාදෙන උපෙතො සමුපෙතො
 උපෙතො සමුපෙතො සමපනෙනා සමනනාගතො. තෙන වුව්චති
 පසනෙනානාති. ඉදං මනොකම්මං, භාසුනීති වචිකම්මං, කරොති වාතී
 කායකම්මං. ඉති දසකුසලකම්මපථා දසසිතා. තෙනාති දසවිධස්ස
 කුසලකම්මස්ස කතනතා උපවිතතතා. නනති යො සො කතපුඤ්ඤ
 කතකුසලො කතජීරුතතාණො තං පුග්ගලං. සුඛනති දුට්ඨං සුඛං
 කායිකං චෙතසිකං අනෙතීති අනුගච්ඡති. ඉධස්ස පුරිසො
 අපපතිණානුසයො සංගොජනියෙසු ධම්මෙසු අස්සාදං අනුපස්සති.
 සො සංගොජනියෙසු ධම්මෙසු අස්සාදං අනුපස්සනො යථාදිසං
 යථාසුතං සමපනතිහවං පනෙති. ඉධස්ස අවිජ්ජා ව භවතණ්හා
 ව අනුබ්බා භොනති, සො යථාදිසං යථාසුතං සමපනතිහවං
 පනෙතො පසාදනියවත්තමිං විතතං පසාදෙති සද්දහති ඔකපෙති.
 සො පසනනවිතොති නිවිධං පුඤ්ඤකිරියවත්තං අනුතිස්සති දුතමයං
 සීලමයං භාවනාමයං කායෙත වාචාය මහස්ස. සො තස්ස විපකං
 පච්චනුහොති දිසෙව ධම්මෙ උපපජ්ජෙව අපරපරෙ වා පරියෙය.
 ඉති ඛො පනස්ස අවිජ්ජා පච්චයා සබ්බාරු සබ්බාරපච්චයා විඤ්ඤාණං
 විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං නාමරූපපච්චයා සලායතනං සලායතන
 පච්චයා සුඛචෙදනියො ඵස්සො ඵස්සපච්චයා චෙදනාති ඵචං සතතං
 තං සුඛමනෙති තස්සෙවං චෙදනාය අපරපරං පරිවත්තමානාය
 උපපජ්ජති තණ්හා තණ්හාපච්චයා උපාදානං-පෙ-සමුදයො හොතිති.
 තත්ත්වං මනො යෙ ව මනොපුබ්බසිතමා ධම්මා යඤ්චි සුඛං ඉමෙ
 වුව්චනති පඤ්ඤාකම්මා, තෙ දුක්ඛසච්චං තෙසං පුරිමකාරණභූතා
 අවිජ්ජා භවතණ්හා ව සමුදයසච්චං. තෙසං පරිඤ්ඤාය පහාණාය
 භගවා ධම්මං දෙසෙති දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය සමුදයස්ස පහාණාය.
 යෙන පරිජනාති යෙන පජ්හති අයං මහෙස්ස, යත්ත ව මහෙස්ස
 පචතතති අයං තිණ්ණො. ඉමානි වතනාරි සච්චානි ඵචං ආයතන
 ධාතුඉන්ද්‍රියමුඛෙනාපි නිබ්බරතබ්බාති. තත්ත්ව සමුදයෙන අස්සාදෙ
 දුක්ඛෙන ආදිතො මග්ගතිරුග්ගති නිස්සරණං. සුඛස්ස අනුයො

එලං මනසා පසනෙන නායවවිසමිහා උපායො. මනොපුබ්බඛග මත්තා ධම්මානං අත්තනො සුඛකාමෙන පසනෙන මනසා වචි කම්මං. කායකම්මස්සු පවතෙත්තබ්බන්ති අයං භගවතො ආණන්ති. අයං දෙසනාභාරසමානො.

නන්ද කතමො විවසභාරසමානො?

මනනතො අරමමණවිජනනතො මනො. මනනලක්ඛණේ සමපයුතෙත්තසු ආධිපව්වකරණතො පුබ්බඛගමො. ඊහාභාවතො නික්ඛන්තනිජ්ඣේදෙන ධම්මා. භාමෙසු භාමණීවිය පධානසේන මනො සෙසො එතෙසන්ති මනොසෙසො. සහජතාදිපච්චයභුතෙන මනසා නිබ්බත්තාති මනොමයා. අකාලසිංහයතො ආරමමණස්ස ඕකප්පනතො ව පසනෙන. වචිවිඤ්ඤාන්තිවිපථාරතො තථා සාදිය නතො ව භාසති. වොපනකායවිපථාරතො තථා සාදියනතො ව කරෙති. තථා පසුතත්තා අනඤ්ඤාත්තා ව තතොති වුත්තං. සුඛ නතො සාතභාවතො ඉභිභාවතො ව සුඛන්ති වුත්තං. කතුපචිත්තත්තා අචිපකඛපිපාකත්තා ව අකෙතිති වුත්තං. කාරණායත්තවුත්තතො අසඬකන්තිතො ව ඡායාව අනපායිතිති වුත්තං. අයං අනුපද විවසතො විවසො භාරසමානො.

නන්ද කතමො සුන්තිභාර¹ සමානො?

මනස්ස ධම්මානං ආධිපව්වයොගතො පුබ්බඛගමො යුජ්ඣති. තතො එව තෙසං මනස්ස අනුවත්තනතො ධම්මානං මනොසෙසත්තා යුජ්ඣති. සහජතාදිපච්චයවසෙන මනසා නිබ්බත්තත්තා ධම්මානං මනොමයත්තා යුජ්ඣති. මනසා පසනෙන සමුදානානං කායවචි කම්මානං කුසලභාවො යුජ්ඣති. යෙන කුසලකම්මං උපචිතං තං ඡායාවිස සුඛං අකෙතිති යුජ්ඣති. අයං යුත්තිභාරසමානො.

නන්ද කතමො පදස්ථානො භාරසමානො?

මනො මනොපච්චාර්ඤානං පදස්ථානං. මනොපුබ්බඛගමො ධම්මා සබ්බස්ස කුසලපක්ඛස්ස පදස්ථානං. භාසතිති සම්මාවාචා. කරෙතිති සම්මාකම්මනෙත්තා. තෙ සම්මාආජිවස්ස පදස්ථානං. සම්මා ආජිවො සම්මාවායාමස්ස පදස්ථානං. සම්මාවායාමො සම්මාසතියා පදස්ථානං. සම්මාසති සම්මාතමාධිස්ස පදස්ථානං. මනසා පසනෙනාති එත්ථ පසාදෙ සභිඤ්ඤායං. තං සිලස්ස පදස්ථානං. සිලං සමාධිස්ස පදස්ථානං. සමාධි පඤ්ඤායාති යාව විමුත්තිඤ්ඤාදස්සනා යොජෙත්තබ්බං. අයං පදස්ථානභාරසමානො.

නන්ද කතමො ලක්ඛණො භාරසමානො?

මනොපුබ්බඛගමො ධම්මාති මනොපුබ්බඛගමොවචනෙන ධම්මානං ඡන්දපුබ්බඛගමොපි විරියපුබ්බඛගමොපි විමොසාපුබ්බඛගමොපි වුත්තා

1. ම. III. අනුපදවිවසො.

2. ම. I.H. යුත්තිභාසෙ.

හොඳි, ආධිපතෙය්‍යලකඩණෙන ඡන්දදිනං මනසා එකලකඩණෙනා, තථා නෙසං සමාදිපුබ්බඛගමනාපි වුත්තා හොඳි, ඉන්ද්‍රියලකඩණෙන සමාදිනං මනසා එකලකඩණෙනා, මනසා වෙ පසනෙනනාති යථා මනස්ස පසාදසමනනාගමො තං සමුදානානං කායවචිකමානං අන වජ්ජාභාවලකඩණං එවං විත්තස්ස සතිආදිසමනනාගමොපි නෙසං අනවජ්ජාභාවලකඩණං, යොනිසො මනසිකාරසමුදානනාවෙන එක ලකඩණෙනා, සුඛමනෙතීති සුඛානුගමණවවනෙන සුඛස්ස පච්චය භුත්තානං මනාපියරුපාදිනං අනුගමො වුත්තො හොඳි තෙසමි කමම පච්චයතාය එකලකඩණෙනාති, අයං ලකඩණභාරසමපාතො,

නන්ද කනමො චතුබ්‍රහ්මා භාරසමපාතො?

මනොපුබ්බඛගමාති ආදිසු මනොති ආදිනං පදනං නිබ්බවනං නිරුත්තං, තං පදන්තිඥෙසවසෙන වෙදිතබ්බං, පදන්තො ව වුත්ත නයෙන සුවිසෙසෙය්‍යොව, යෙ සුඛෙන අභිකා තෙති පසනෙනන මනසා කායවචිමනොකමාති පවනෙනතබ්බාතිති අයමෙත්ථ ගග වතො අධිපපායො, පුඤ්ඤකිරියාය අඤ්ඤසමි පුබ්බඛගමා හුත්වා තත්ථ තෙසං සමො උපනෙතාණෙ ඉමිස්සා දෙසනාය නිදන්, “ඡ්චාරාධි පතිරුජ, විත්තානුපරිවත්තිනොධමමා, විත්තස්ස එකධමමස්ස සබ්බව වසමනෙය්”ති එවමාදිසමානගනෙන¹ ඉමිස්සා දෙසනාය සංසන්දනා දෙසනානුසංඝි, පදනුසංඝියො පන සුවිසෙසෙය්‍යොවාති අයං චතුබ්‍රහ්මා භාරසමපාතො,

නන්ද කනමො ආවට්ටො භාරසමපාතො?

මනො පුබ්බඛගමා ධම්මාති තත්ථ යාති තිණ්ඤිකුසලමුලාති තාති අදනනං සමවත්තානං හෙතු, යෙ සමවත්තා අයං අදබ්බිකො මහෙසා, යං මනොසහජනාමරුපං ඉදං දුක්ඛං, අසමුච්ඡිත්තා පුරිමතිපන්නා අවිජ්ජාභවතණ්භා අයං සමුදයො, යත්ථ තෙසං පහානං අයං නිරුණොති ඉමාති වත්තාරි සමමාති, අයං ආවට්ටො භාරසමපාතො,

නන්ද කනමො විහතතිභාරසමපාතො?

මනොපුබ්බඛගමා ධම්මා මනසා වෙ පසනෙනන තතො නං සුඛමනෙතීති නසිදං යථා රුත්තවසෙන ගහෙනබ්බං, යො හි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා පාණාතිපාතිමිති මිච්ඡාදිසිකෙ මිච්ඡා පටිපනෙන සකං විත්තං පසාදෙති පසනෙතීන ව විනෙත්ත අභුත ගුණාභිත්ථවත්තවසෙන භාසති වා නිපච්චකාරං වාස්ස යං කණෙති න තතො තං සුඛමනෙතී, දුක්ඛමෙව පන තං තතො වක්ඛංව වහතො පදමනෙති, ඉති හි ඉදං විහජ්ජ ව්‍යාකරණීයං, යං මනසා වෙ පසනෙනන භාසති වා කණෙති වා තඤ්ඤාතං වචිකමමං කාය කමමඤ්ඤා සුඛවෙදනීයනති, තං කිස්ස හෙතු? සමත්තගතෙති² සුඛ

1. සි. I & II. සමත්තකරෙන.

2. සි. I & II. කමමත්තගතෙති. ම. III. සමුපගතෙති.

වෙදනීයං. මිව්‍යාගතෙති දුක්ඛවෙදනීයන්ති. කථම්පනායං පසාදෙ දඬබො? නායං පසාදෙ, පසාදපතිරූපකො පන මිව්‍යා විමොක්ඛොති වදමි.¹ අයං විහන්තිහාරසම්පාදනො.

නංඨ කතමො පටිවනො හාරසම්පාදනො?

මනො පුබ්බඛමාති ආදි. යං මනසා පදුරෙත හාසති වා කරෙති වා දුක්ඛස්‍යානුගාමී ඉදං හි සුත්තං එතස්‍ය උජ්ජට්ඨපනෙකො. අයං පටිවනො හාරසම්පාදනො.

නංඨ කතමො චෙට්ඨනො හාරසම්පාදනො?

මනොපුබ්බඛමාති මනො විතතං මනාගතතං මනිඤ්ඤියං මනො විඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණධාතුති පරියායවචනං. පුබ්බඛමො පුරෙ වාරිනො පුරෙගාමිනොති පරියායවචනං. ධම්මො අත්තා සභාවාති² පරියායවචනං. සෙසං පඨානං පචරන්ති පරියායවචනං. මනොමයා මනොනිබ්බන්තා මනොසම්මුතාති පරියායවචනං. පසන්නන සද්ද හත්තන ඔක්කප්පනන්තාති පරියායවචනං. සුඛං සාතං වෙදසි තන්ති පරියායවචනං. අකෙති අනුගච්ඡති අනුබ්බන්තිති පරියාය වචනං. අයං චෙට්ඨනො හාරසම්පාදනො.

නංඨ කතමො පඤ්ඤානතිහාරසම්පාදනො?

මනොපුබ්බඛමාති අයං මනසො කිම්චපඤ්ඤන්ති. ධම්මොති සභාවපඤ්ඤන්ති. කුසලකම්මපථපඤ්ඤන්ති. මනොසෙසොති පඨාන පඤ්ඤන්ති. මනොමයොති සහජතපඤ්ඤන්ති. පසන්නනාති සඤ්ඤි යෙන සමන්තාගතපඤ්ඤන්ති. අස්‍යභියස්‍ය පටිකෙඛපපඤ්ඤන්ති. හාගීති වා කරෙතිවාති සම්මාචාරාසම්මාකම්මන්තානං නිකෙඛප පඤ්ඤන්ති. තතො නං පුබ්බමෙකෙති කම්මස්‍ය ඵලානුබ්බතිපඤ්ඤන්ති. කම්මස්‍ය අවිනාසපඤ්ඤන්ති. අයං පඤ්ඤන්ති හාරසම්පාදනො.

නංඨ කතමො ඛතරණහාරසම්පාදනො?

මනොති විඤ්ඤාණක්ඛන්තො. ධම්මොති වෙදනා සඤ්ඤා සංඛාරක්ඛන්තො. හාසති වා කරෙතිවාති කායච්චිවිඤ්ඤන්තියො. තාසං නිස්සයා වත්තාරො මහාගුතාති රූපක්ඛන්තොති අයං ඛන්ති ඔතරණො.³ මනොති අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණන්ති මනොග්ගහණෙන අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාර ගතිනාති සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං-පෙ-සමුදයො සොතිති අයං පටිච්චසමුප්පාදෙන ඔතරණොති. අයං ඔතරණො හාරසම්පාදනො.

නංඨ කතමො සොධනො හාරසම්පාදනො?

මනොති ආරම්භො. නෙව පදසුඞ්ඨි න ආරම්භසුඞ්ඨි. මනොපුබ්බඛමාති පදසුඞ්ඨි න ආරම්භසුඞ්ඨි. තථා ධම්මොති යාව සුඛන්ති පදසුඞ්ඨි න ආරම්භසුඞ්ඨි. පුබ්බමෙකෙති පන පදසුඞ්ඨිච්ච ආරම්භසුඞ්ඨිවාති අයං සොධනො හාරසම්පාදනො.

1. සී. I. & II. වදමි.

2. ඉ. III කාථා.

3. ඉ. III. ඔතරණො.

තැන් කනමො අධිකාරයා භාරගම්පානො?

මනොපුබ්බඛගමා ධම්මො මනොසෙසා මනොමයාති එකත්තතා. මනසා චෙ පසනෙනනාති චෙමත්තතා. තථා මනසා චෙ පසනෙනනාති එකත්තතා.¹ භාසති වා කරෙති වාති චෙමත්තතා. තථා මනසා චෙ පසනෙනනාති එකත්තතා. සො පසාදො දුට්ඨො අභිකිත්තඤ්ච බ්‍යාපාදවික්ඛම්භනතො බ්‍රහ්මා ච ඕකප්පනතො තථා සම්පත්තිභව හෙතුභූතොපි චිත්තිහෙතුභූතොවාති² අයං චෙමත්තතා. තඤ්ඤං සුත්තං චිති අකාරෙති අධිකාරබ්බං. හෙතුතා ච යො පසන්නාමානසො විපාකෙන ච යො සුවචෙදනීයොති. අයං අධිකාරතො භාරගම්පානො.

තැන් කනමො පරික්ඛායෙ භාරගම්පානො?

මනොපුබ්බඛගමාති එත් මනොති කුසලවිඤ්ඤාණං. තස්ස ච ඤාණසම්පයුත්තස්ස අලොභො අද්දසො අමොහොති තයො සම්පයුත්තා හෙතු. ඤාණවිපයුත්තස්ස අලොභො අද්දසොති චෙ සම්පයුත්තා හෙතු. සබ්බසං අවිසෙසෙන යොනිසො මනසිකාරෙ හෙතු. චත්තාරි සම්පත්තිවක්කාති පච්චයො. තථා සම්මමසවණං. තස්ස ච දුනාදිවසෙන පච්චත්තමානස්ස දෙය්‍යධම්මාදයො පච්චයො. ධම්මාති චෙත් චෙදනාදිතං ඉඨාරම්මණාදයො. තථා තයො³ විඤ්ඤාණස්ස චෙදනාදයො පසාදස්ස සම්මය්‍යවජ්ඣු. කුසලාභිසම්ඛාරෙ විපාක සුඛස්ස පච්චයොති. අයං පරික්ඛායෙ භාරගම්පානො.

තැන් කනමො සමායෙපනො භාරගම්පානො?

මනොපුබ්බඛගමා ධම්මාති මනොති පුඤ්ඤචිත්තං. තං තිවිධං දුකමයං සීලමයං භාවනාමයනති. තත් ඤානමයස්ස අලොභො පදඨානං. සීලමයස්ස අද්දසො පදඨානං. භාවනාමයස්ස අමොහො පදඨානං. සබ්බසං අතිප්පසාදො පදඨානං. “සඛාජනො උපසම්ඛ මති. උපසම්ඛනෙනා පසිරුපාසති”ති සුත්තං විත්තරෙතබ්බං. කුසලචිත්තං සුඛස්ස ඉඨවිපාකස්ස පදඨානං. යොනිසො මනසිකාරෙ කුසලචිත්තස්ස පදඨානං. යොනිසො හි මනසිකරොනෙනා කුසල චිත්තං අධිකාරි කුසලචිත්තං භාවෙති. සො අනුප්පන්නානං පාප කානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදය ජන්දං ජනෙති. උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං-පෙ-පදහති. තස්සෙවං චතුස්ස සම්මප්පාදනෙසු භාවිතමානෙසු චත්තාරො සතිපඨානා යච අරියො අභිඤ්ඤාමයෙකො භාවනාපාරිසුරිං ගව්ජනීති අයං භාවනාය සමාරොපනා. සති ච භාව නාය පභාණඤ්ච සිඛමෙවෙති. අයං සමාරොපනො භාරගම්පානො.

නිදා.

“දදනො පුඤ්ඤං පච්ඤ්ඤි
සංයමනො චෙරං න වීර්‍යති,
කුසලො ච ජහාති පාපක
රාගදොශමොහකඛයා සතිබ්බුතො”ති.^a

1. ම. III. එකත්තං.

2. විච්චිතෙතුභූතොවාති. (අමාක.මති.)

3. ම. III. පසො.

a. උදනපාළි.

තත් දදතො පුඤ්ඤං පවඤ්ඤානිති දුතමයං පුඤ්ඤාකිරියවත්ථු වුත්තං. සංයමනො වෙරං න වියනිති සීලමයං පුඤ්ඤාකිරියවත්ථු වුත්තං. කුසලො¹ ච ජහාති පාපකතානි ලොභස්ස ච ද්වේශස්ස ච මොහස්ස ච පහාණමාහ.² තෙන භාවනාමයං පුඤ්ඤාකිරියවත්ථු වුත්තං. රාගද්වේශමොහකකියා සතිබ්බුතොති අනුපාදපරිනිබ්බාණමාහ.

දදතො පුඤ්ඤං පවඤ්ඤානිති අලොභො කුසලමූලං. සංයමනො වෙරං න වියනිති අද්වේශො කුසලමූලං. කුසලො ච ජහාති පාපකතානි අමොහො කුසලමූලං. රාගද්වේශමොහකකියා සතිබ්බුතොති තෙසං නිස්සරණං³ වුත්තං.

දදතො පුඤ්ඤං පවඤ්ඤානිති සීලකකකියා පදසානං. සංයමනො වෙරං න වියනිති සමාධිකකකියා පදසානං. කුසලො ච ජහාති පාපකතානි පඤ්ඤාකකකියා විමුත්තිකකකියා ච පදසානං.

දුතෙන මලොද්‍රිකානං කිලෙසානං පහාණං සීලෙන මජ්ඣිමානං. පඤ්ඤාය සුමුමානං. රාගද්වේශමොහකකියා සතිබ්බුතොති කතාවිභූමි දස්සෙති.

දදතො පුඤ්ඤං පවඤ්ඤානි-පෙ-ජහාති පාපකතානි සෙකකභූමි දස්සිතා. රාගද්වේශමොහකකියා සතිබ්බුතොති අඤ්ඤාඵලං වුත්තං. තථා දදතො පුඤ්ඤං-පෙ-වෙරං න වියනිති ලොකීයකුසලමූලං වුත්තං. කුසලො ච ජහාති පාපකතානි ලොකුත්තරකුසලමූලං වුත්තං. රාගද්වේශමොහකකියා සතිබ්බුතොති ලොකුත්තරස්ස කුසලමූලස්ස ඵලං වුත්තං.

දදතො පුඤ්ඤං-පෙ-වෙරං න වියනිති පුච්ඡ්ජනභූමි දස්සිතා. කුසලො ච ජහාති පාපකතානි සෙකකභූමි දස්සිතා. රාගද්වේශමොහකකියා සතිබ්බුතොති අසෙකකභූමි දස්සිතා. දදතො-පෙ-න වියනිති සඤ්ඤාමිඤ්ඤි පටිපදා වුත්තා. කුසලො ච ජහාති පාපකතානි සෙකකභූමි. රාගද්වේශමොහකකියා සතිබ්බුතොති අසෙකකභූමි වුත්තා.

දදතො-පෙ-වෙරං න වියනිති දුතකථං සීලකථං සඤ්ඤාකථං. ලොකීයානං ධම්මානං ද්වේශනමාහ. කුසලො ච ජහාති පාපකතානි ලොකෙ ආදීනවානුපස්සනාය සතිං. සාමුක්කංසිකං ධම්මද්වේශනමාහ. රාගද්වේශමොහකකියා සතිබ්බුතොති තස්සා ද්වේශනාය ඵලමාහ.

දදතො පුඤ්ඤං පවඤ්ඤානිති ධම්මදුතං ආමිසදුතඤ්ඤා වදති. සංයමනො වෙරං න වියනිති පාණාතිපාතා වෙරමඤ්ඤා සත්තානං අභයදුතං වදති. ඵලං සබ්බානිපි සික්ඛාපදානි විත්ථාරෙතබ්බානි. තෙන ච සීලසංයමෙන සීලෙ පතිසිතො විත්තං. සංයමෙති. තස්ස පටිපො පාරිසුරිං ගච්ඡති. ඵලං සො සමපේ සිතො විපස්සනා

1. සී. I & II. කුසලොපජහාති.

2. ම. III. පහාණං.

3. සී. I & II. නිස්සරණං වුත්තො.

කොසල්ලයොගතො කුසලො ච ජහාති පාපකං රුගං ජහාති දෙසං ජහාති මොහං ජහාති. අරියමයොන සබ්බපි පාපකො අකුසලො ධම්මෙ ජහාති. එවං පටිපන්නො ච රුගදෙසමොහකකයො සතිබ්බු තොති රාගාදීනං පරික්කයො චෙපි විමුක්තියො අධිගච්ඡති. අශං සුත්තනිදදෙසො.

නානං කුතමො දෙසනාභාරසම්පාදනො?

ඉමං මහිං සුත්තෙ කිං දෙසිතං? චෙ සුගතියො දෙවො ච මනුස්සො ච දිබ්බො ච පඤ්චකාමගුණො මානුසකො ච පඤ්චකාමගුණො දිබ්බො ච පඤ්චපාදනකකිකා මානුසකො ච පඤ්චපාදනකකිකා. ඉදං වුව්චති දුක්ඛං අරියසම්මං. තස්ස¹ කාරණංභාවෙන පුරිමපුරිමතිපන්නා තණ්හා සමුදයො අරියසම්මං. තසිදං වුව්චති අස්සාදෙ ච ආදින චොච, සබ්බස්ස පුරිමෙති චිති පදෙති නිදදෙසො දදනො-පෙ-වෙරං න වියතීති. කුසලො ච ජහාති පාපකනති මයොනො වුත්තො. රාග දෙසමොහකකයො ස නිබ්බුතොති චෙ නිබ්බාණධාතුයො සථපාදි ඤසො ච අනුපාදිසෙසො ච. ඉදං නිස්සරණං. එලාදිති පන යථාරහං චෙදිතබ්බාතිති.² අයං දෙසනාභාරසම්පාදනො.

විමසොති? දදනො පුඤ්ඤං පට්ඨස්සීති ඉමිනා පඨමෙන පදෙන තිවිධමපි දුනමයං සීලමයං භාවනාමයං පුඤ්ඤනිරියවත්ථු වුත්තං. දසවිධස්සපි දෙය්‍යධම්මස්ස පරිච්චායො වුත්තො. තථා ජබ්බිධස්සපි රූපාදිආරම්භණස්ස, සංයමතො වෙරං න වියතීති දුතියෙන පදෙන අවෙරා අසපත්තො අබ්‍යාපාදා ච පටිපදා වුත්තො. කුසලො ච ජහාති පාපකනති තතියෙන පදෙන ඤ්ණාපාදො අඤ්ඤාණතිරොධො සබ්බෙපි අරියො අභිබ්බිකො මයොනො සබ්බපි බොධිපක්ඛියා ධම්මො වුත්තො. රාගදෙසමොහකකයො සතිබ්බුතොති රාගකධයෙන රාග විරාගො චෙතොවිමුක්ති මොහකකයෙන අවිජ්ජා විරාගො පඤ්ඤවිමුක්ති වුත්තොති. අයං විමසො භාරසම්පාදනො.

සුත්තනි? දුතො ධිතො උභයං පරිපුරෙති මච්ඡරියපභාණඤ්ඤා පුඤ්ඤතිසන්ධුඤ්ඤාති³ අත්තො සුත්තනි. සීලසංයමෙ ධිතො උභයං පරිපුරෙති උපචාරසම්මාධි. අපභාණසම්මාධිඤ්ඤාති අත්තො සුත්තනි. පාපකො ධම්මෙ පජගන්නො දුක්ඛං පරිජනාති නිරොධං. සච්ඡ කරොති මග්ගං. භාවෙතිති අත්තො සුත්තනි. රාගදෙසමොහෙසු සබ්බෙසො පරික්කිණෙසු අනුපාදිසෙසො නිබ්බාණධාතුයො පරිනිබ්බා යතීති අත්තො සුත්තනි. අයං සුත්තනිභාරසම්පාදනො.

සද්දානනි? දදනො පුඤ්ඤං පට්ඨස්සීති වාගාභිදානස්ස පද්දානං. සංයමතො වෙරං න වියතීති සම්මාභිදානස්ස පද්දානං.

1. තථ. (සබ්බපි.)

2. ම. III. චෙදිතබ්බාති.

3. ම. I & II පුඤ්ඤතිසන්ධුඤ්ඤාති

කුසලො ව ජහාති පාපකානති පඤ්ඤාධිඤානස්ස පදස්සානං. රාගදෝස මොහකඛයා සතිබ්බුතොති උපසමාධිඤානස්ස පදස්සානනති. අයං පදස්සානො ¹ හාරසමානො.

ලක්ඛණොති? දදතොති එතෙන පෙය්‍යවජ්ජං ² අත්ථවරියං සමා නත්තතා ව දැසිතාති වෙදිතබ්බා සඛගහවත්ථුභාවෙන එකලකඛණතා, සංයමතොති එතෙන ඛනතිමෙත්තාඅවිජිංසාඅනුදායාදයො දැසිතාති වෙදිතබ්බා වෙරානුපාදනලක්ඛණෙන එකලකඛණතා, වෙරං න වියතීති එතෙන තිරිඹත්තපාඅපච්චිත්තාසනතුසිතාදයො ³ දැසිතා වෙරාවධ්‍යුතෙන එකලකඛණතා, තථා අතිරිකානොත්තපාදයො අවෙතබ්බභාවෙන එකලකඛණතා, කුසලොති එතෙන කොසලලදීපතෙන සමමාසඛකපාදයො දැසිතා මහගහාදිභාවෙන එකලකඛණතා, ජහාති පාපකානති එතෙන පරිඤ්ඤාතිසමයාදයොපි දැසිතා අතිසමයලකඛණෙන එකලකඛණතා, රාගදෝස මොහකඛයාති එතෙන අවසිඨතිලෙසාදීනවපි ඛයා දැසිතා ඛෙපෙතබ්බභාවෙන ⁴ එකලකඛණතාති. අයං ලක්ඛණො.

චතුබ්‍යුතොති? දදතොති ගාථායං හගවතො කො අධිපායො? යෙ මහාභොගතං පත්ථිස්සන්ති තෙ දුතං දස්සන්ති දුට්ඨද්දියප්පගාණං. යෙ අවෙරතං ඉච්ඡන්ති තෙ පඤ්ඤා වෙරාති පච්ඡිස්සන්ති. ⁵ යෙ කුසලධම්මෙහි ඡන්දකාමා තෙ අභිබ්බිකං මග්ගං භාවෙස්සන්ති, යෙ නිබ්බාසිතුකාමා තෙ රාගදෝසමොහං පච්ඡිස්සන්ති අයමෙත්ථ හගවතො අධිපායො, එවං නිබ්බවනතිදුතසංඝයො චත්තබ්බාති, අයං චතුබ්‍යුතො.

ආවමොති? යඤ්ඤා අදදතො මච්ඡරියං යඤ්ඤා අසංයමතො වෙරං යඤ්ඤා අකුසලස්ස පාපස්ස අපපභාණං අයං පටිපක්ඛතිදොසෙත සමුදයො, තස්ස අලොභෙන ව අදොසෙත ව අමොහෙන ව දුතාදීහි පගාණං, ඉමාති තීණි කුසලමූලාති, තෙසං පච්චයො අභිසම්මත්තාති අයං මණ්ණා, යො රාගදෝසමොහානං ඛයො අයං නිරොධොති, අයං ආවමො.

මිහගතීති? දදතො පුඤ්ඤං පවධ්‍යතීති එකංසෙන යො හයගෙනු දෙති රාගහෙනු දෙති ආමිසකිඤ්චිකහෙනු දෙති න තස්ස පුඤ්ඤං වධ්‍යතී, යඤ්ඤා දණ්ඩදුතං සත්ථදුතං පරමිතෙස්සන්ති අපුඤ්ඤං අස්ස පවධ්‍යතී, යං පන කුසලෙන විතෙතන අනුකම්පනො වා අපවායමානො වා අනතං දෙති පාතං වත්ථං යානං මාලාගතිවිලෙපනං ⁶ සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං ⁷ දෙති සබ්බස්සන්තං වා අහයදුතං ⁸ දෙති මෙත්තවිතොතිතජ්ඣාසයො නිස්සරණසඤ්ඤා ධම්මං දොසෙති,

1. සි. I & II. පදස්සානහාර.
2. සි. I & II. පියවජ්ජං.
3. සි. I & II. සත්තාභිආදයො.
4. ම. III. ඛෙතබ්බ.

5. ම. III. ඡතිස්සන්තිති.
6. ම. මාලං.
7. ම. III. තෙය්‍යාවසථං.
8. ම. III. අහයං.

සංයමනො වෙරං න වියනිති එකංසෙන අහසුපරතස්ස වියනි. කිං කාරණං? යං අසමනො. හසුපරතො දිශධම්මකස්ස භාගති මා මං රාජනො ගහෙතො හත්ථං වා ඡිද්දෙය්සං-පෙ-ඡ්චන්තමපි සුලෙ උත්තාසෙය්සනති තෙන සංයමෙන අවෙරං¹ වියනි. යො පන එවං සමානො වෙරං න වියනි යො පන එවං සමාදියති පාණාති පාතස්ස බො පාපකො විපාකො දිශෙ වෙව ධම්මෙ අභිසම්පරායෙ ව එවං සබ්බස්ස අකුසලස්ස සො තතො ආරම්භි. ඉමිනා සංයමෙන වෙරං න වියනි. සංයමො නාම සීලං. තං වතුබ්බධං. වෙතනා සීලං වෙතසිකං. සීලං සංවරො සීලං අවිඤ්ඤාමො සීලනති. කුසලො ව ජහාති පාපකනති පාපපහායනා සත්තනිසං බොධිපක්ඛියා ධම්මා වත්තබ්බාති. අයං විගතති.

පට්ඨන්තනොති? දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති අදදතොපි පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති න දුතම්භිකං. සංයමනො වෙරං න වියනි අසංයමනොපි වෙරං තවියනි. යං දුතෙන පටිසම්භිතබලෙන භාවනාබලෙන කුසලො ව ජහාති පාපකං අකුසලො පන න ජහාති. රුහදෙස මොහකයා සතිබ්බුතො² තෙසං අපරික්ඛයා නජී තිබ්බුතීති. අයං පරිවත්තනො.

වෙවච්ඡනොති? දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති. පරිව්චාගනො කුසලං උපවියනි. අනුමොදනොපි පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති. විත්තපාසාදනොපි වෙය්සාවච්චකිරියායපි. සංයමනොති සීලසංවරනො සොරව්චනො. වෙරං න වියනිති පාපං න වඩන්ති අකුසලං න වඩන්ති. කුසලොති පණ්ඩිතො නිපුණො මෙධාවි පරික්ඛනො. ජහාතිති සමුච්ඡද්දති සමුග්ගාපෙති. අයං වෙවච්ඡනො.

පඤ්ඤානතිති? දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්තිති ලොහස්ස පටිනිස්සග්ග පඤ්ඤානති. අලොහස්ස නිකෙඛපපඤ්ඤානති. සංයමනො වෙරං න වියනිති දෙසස්ස විකම්මනපඤ්ඤානති. අදෙසස්ස නිකෙඛප පඤ්ඤානති. කුසලො ව ජහාති පාපකනති මොහස්ස සමුග්ගාන පඤ්ඤානති. අමොහස්ස භාවනාපඤ්ඤානති රුහදෙසමොහස්ස පහාණ පඤ්ඤානති. අලොහාදෙසාමොහස්ස භාවනාපඤ්ඤානති. රුහදෙස මොහකයා සතිබ්බුතොති කිලෙසානං පටිපාස්සම්පඤ්ඤානති. නිබ්බාණස්ස සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤානති. අයං පඤ්ඤානති.

ඔත්තරණොති? දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්තිති දුතං නාම සමාදීති ඉන්ද්‍රියෙහි හොතිති අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔත්තරණා. සංයමනො වෙරං න වියනිති සංයමො නාම සීලක්ඛනොති අයං බන්ධනි ඔත්තරණා. කුසලො ව ජහාති පාපකනති පාපපහාණං නාම තීති විමොක්ඛනි හොති. තෙසං උපායගුණාති තිණි විමොක්ඛනමුඛාතිති අයං

1. සී. I & II. අවෙරං. තවියනි. ම. III. වෙරං. වියනි.

2. සී. I & II. පරිතිබ්බුතො.

විමොක්ඛබ්බි ඔතරණා. රාගදොසමොග්ගකයා ස නිබ්බුතොති විමුත්තිකකො. සො ච ධම්මධාතු ධම්මායතනඤ්චාති අයං ධාතුති ච ආයතනෙති ච ඔතරණාති. අයං ඔතරණො.

සොධනොති? දදනොති ආදිකා පදසුඬි නො ආරම්බසුඬි. රාගදොසමොග්ගකයා ස නිබ්බුතොති අයං පදසුඬි ච ආරම්බසුඬිචාති. අයං සොධනො.

අධිඝානොති? දදනොති අයං එකතතතා. වාගො පරිච්චාගො ධම්මදුතං ආමිසදුතං අභයදුතං අභ දුතාති විජාරෙතබ්බාති. අයං වෙමත්තතා. සංයමොති අයං එකතතතා. පාතිමොක්ඛසංවරො සති සංවරොති අයං වෙමත්තතා. කුසලො ච ජහාති පාපකනති අයං එකතතතා. සක්කායදිසිං පජ්හති විවිකිච්ඡං පජ්හතිති ආදිකා අයං වෙමත්තතා. රාගදොසමොග්ගකයා සනිබ්බුතොති අයං එකතතතා. සඋපාදිසෙසා නිබ්බාණධාතු අනුපාදිසෙසා නිබ්බාණධාතුති අයං වෙමත්තතාති. අයං අධිඝානො.

පටික්ඛාණෙති? දුතස්ස පාමොඤ්ජං පච්චයො. අලොභො හෙතු. සංයමස්ස භිරොතතපාදයො පච්චයො. යොතිසොමනසිකාරො අදොසො ච හෙතු. පාපපහාණස්ස සමාධි යථාභුතඤ්ඤාදස්සනඤ්ච පච්චයො. තිස්සො අනුපස්සනා හෙතු. නිබ්බුතියා මග්ගසම්මාදිසි හෙතු. සම්මාසඛකපාදයො පච්චයොති. අයං පරික්ඛාරො.

සමාණපනො භාරසමපාතොති? දදනො පුඤ්ඤං පච්ඛිනිති දුතමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු තං සීලස්ස පදඝාතං. සංයමෙනො වෙරං න වියතීති සීලමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු තං සමාධිස්ස පදඝාතං. සීලෙන හි කුසලෙන පි රාගාදිකිලෙසා න වියනති යෙපිස්ස තප්පවයං උප්පජ්ජත්ථං ආසවා විසානපරිලාහා තෙපිස්ස න ගොනති. කුසලො ච ජහාති පාපකනති පහාණපරිඤ්ඤා තං භාවනා මයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු. රාගදොසමොග්ගකයා ස නිබ්බුතොති රාගස්සාපි ඛයා දොසස්සාපි ඛයා මොගස්සාපි ඛයා. තත්ථ ද්වාගොති යො රාගො සාරාගො වෙතසො සාරජ්ජනා ලොභො ලුඛනා ලුඛිතතතං අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. දොසොති යො දොසො දුස්සනා දුස්සිතතතං බ්‍යාපාදො වෙතසො බ්‍යාපජ්ජනා දොසො අකුසලමූලං. මොහොති යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං අනභිසමයො අසවොධො අප්පට්ඨෙධො දුමමජ්ඣං බාලාං අසම්පජ්ඤ්ඤං මොහො අකුසලමූලං. ඉති ඉමෙසං රාගාදිතං ඛයො භිරොධො පටිජාය්‍යනො නිබ්බුති. නිබ්බායනා පරිනිබ්බාණං සඋපාදිසෙසා නිබ්බාණධාතු අනුපාදිසෙසා නිබ්බාණධාතුති. අයං සමාරොපනො භාරසමපාතො.

භාරසමපාත වාරවණණනා නිසීනා.

එවං. නානාසුත්තවසෙන එකසුත්තවසෙන ව භාරවිචාරං දස්සෙත්වා ඉද්දති නයවිචාරං දස්සෙත්වා. නානා කතමං නයසමුදාහාරිනී? තති ආදි ආරම්භං. කයමා පනෙත්තං යථා තත්ත කතමො දෙසනා භාරො? අස්සාදදිතවතාති භාථා අයං දෙසනාභාරො කිං දෙස යති? ති ආදිනා භාරනිද්දෙසො ආරම්භො එවං තත්ත කතමො නන්දියො ඵෙවො? තණ්හාඤ්ච අවිජ්ජමපි වාති භාථා අයං නන්දියාවචො කිං නයති? ති¹ ආදිනා අනාරම්භො සමුදානමුඛෙන ආරම්භනි? වුච්චතෙ. භාරනායානං විසයගෙදතො. යථා හි භාරා බ්‍යඤ්ඤානමුඛෙන සුත්තස්ස අත්ථසංවණ්ණනා න එවං නයා. නයා පන නානාසුත්තතො නිබ්බා රිතෙහි තණ්හාවිජ්ජාදීහි මූලපදෙහි වතුසව්වයොජනාය නයතො අනුමුක්ඛියමානො දුක්ඛාදිඅත්ථො. සො හි මග්ගඤ්ඤාණං නයති සමාපෙතීති නයො. පටිවිජ්ඣනනානං පන උග්ගපිතඤ්ඤාආදීනං තිණ්ණං වෙනෙය්‍යානං වසෙන මූලපදවිභාගතො තිබ්බා විභවෙනා. එක මෙකො වෙත්තං යතො නෙතී යඤ්ච නෙතී තෙසං සංකිලෙසවොදනානං විභාගතො විසඬගතො වතුජඅද්දිසොවාති හිනෙතො භාර නායානං විසයො. තථා හි වුත්තං:- භාරා බ්‍යඤ්ඤාවිවසො සුත්තස්ස නයා නයො ව සුත්තපණ්ණාති. එවං විසිද්ධවිසයතො භාරනායානං භාරෙහි අඤ්ඤාථා නයෙ නිද්දිසනො නානා කතමං නයසමුදාහාරිනී ආදිමාග.

තත්ථායං වචනත්ථො. සමුද්ධනනි එතෙතාති සමුද්ධානං. නෙ සමුද්ධනනි? නයා. නයානං සමුද්ධානං නයසමුද්ධානං. කිං? පන තං? තං තං මූලපදෙහි වතුසව්වයොජනා. සා හි නන්දියාවචොදිතං නයානං උපපත්තිදානතාය සමුද්ධානං.³ භූමිති ව වුච්චති. තථා ව චක්ඛති:- අසං මුච්චති නන්දියාවචොයං නයස්ස භූමිති.

සුඛ්ඛා කොපි න පඤ්ඤාසනි අවිජ්ජාස ව භවනාණාස වාති ආදි. නන්දියාවචොයං නයස්ස භූමිදස්සනං. තත්ත සුඛ්ඛා කොපි න පඤ්ඤාසනිති අසුකස්ස නාම මුඛස්ස භගවතො අසුකස්ස වා චක්ඛ චත්තිනො කාලෙ අවිජ්ජා භවතණ්හා ව උපපන්නා තතො පුබ්බ නාගොසිති එවං අවිජ්ජාභවතණ්හානං න කාපි පුරිමා මරියාද උපලබ්භති. කයමා? අනමතග්ගතො සංසාරස්ස වුත්තං ගතං:- “අනමතග්ගොයං හික්ඛවෙ! සංසාරො පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤා යති”ති a විජ්ජාරො.

නානාති අවිජ්ජාභවතණ්හාසු. යදි පි අවිජ්ජාය සංයොජනභාවො තණ්හාය ව නිවරණභාවො පාළියං වුත්තො තථා පි අවිජ්ජාය පටිච්ඡාදිතාදිතවෙති භවෙති තණ්හා සංයොජෙතීති ඉමස්ස අත්ථස්ස දස්සනත්තං අවිජ්ජානිවරණානං. නාණාසංයොජනානනි වුත්තං.

1. සි. I & II. නෙතීති.

2. සි. I & II. කිමපනෙතනි?

3. සි. I & II. සමුද්ධානභූමිති.

a. අනමතග්ගසංයුතො.

අවිජ්ජාසංයුතනාහි අවිජ්ජාය මිසිනා අවිජ්ජාය වා අහිනිවෙසවන්තූසු බබා. අවිජ්ජාපකෙතන විවරනාහි අවිජ්ජාපකෙතන අවිජ්ජාසනා යෙන වාදසව්වෙන විපල්ලාසෙන අහිනිවෙසවන්තූහුතෙ ආරම්භේ පවත්නන්ති. නෙ වුවවන්ති දිසිවරිනාහි නෙ අවිජ්ජාහිහුතා රූපාදිනි නිවාදිතො අහිනිවිසනා දිසිවරිතාහි වුවවන්ති. දිසිවරිතා නාමාහි අත්තො. නණ්ණාසකෙතනාහි අසසතතණ්ණාවිවරිතෙන. දිසිවරිතෙ¹ තණ්ණාවරිතෙ ව පටිපත්තියා විහජ්ජිතා දසොකුං දිසිවරිතාහි ආදි වුත්තං.

තත් අත්තකිලමථානුසොගනති අත්තනො තායසං කිලියන පයොගං අත්තපරිතාපනපටිපත්තිං. කාමසුඛලලිකානුසොගනති කාමසුඛස්ස අලලීයනපයොගං කාමෙසු පාතබ්බතං. යදි පි බාහිරතා දුක්ඛං තණ්හාහි ව ජනනති ඉදං දුක්ඛං එත්තකං.² දුක්ඛනති අයං තණ්හා අයං තසාං විරුගොති පරිඤ්ඤායපහාතබ්බහාවෙන පන න ජනනති. ඉති පවත්තිපවත්තිගෙතුමත්තමපි න ජනනති කා පන කථා? නිවත්ති නිවත්තිගෙතුසුති ආහ:- ඉතො බබ්බා නජි සච්ච වස්වානනති ආදිං.

තත් සච්චපසකාසනාහි සච්චදෙසනා. සමථවිපස්සනානො සලලන්ති සමථවිපස්සනාසු භාවනාකොසලං. තාසු උග්ගහරිපුච්ඡා සවණමනසිකාරකොසලං වා. විපස්සනාධිසානඤ්චත් සමථං අභිපොතං. උපසමසුඛපනතිහි කිලෙසානං වූපසමසුඛාධිගමො.³ විපජිතවෙනාහි මප්පාහිනිවිසවෙනා. නජි සුඛෙන සුඛනති යං අනවජ්ජපච්චයපරිභොගසුඛෙන තායං විත්තඤ්ච පටිපසස්සබදරථං කන්හි අරියෙහි පත්තබ්බං උපසමසුඛං තං පටික්ඛිපති. දුක්ඛෙතාහි කායවෙදනදුක්ඛෙන. ඡො ලොකං වඤ්ඤිනීහි ඡො කාමෙ පටිසෙ වනෙනා අත්තභාවසංඛාතං ලොකං වඤ්ඤිති පිණේති. පුත්තනතතු පරමාරාය⁴ වා සංසාරස්ස අනුපවේදනතො සත්තලොකං වඤ්ඤිති. ඛිං. පුඤ්ඤං පසච්ඡිති අත්තනො පඤ්චති කාමගුණෙහි සත්තපප තෙන පුත්තමුඛදස්සතෙන ව ඛිං. පුඤ්ඤං උපපාදෙති. අහිනිවෙ සස්ස නාතිදලනතාය එව. සඤ්ඤී, දලනතාය එවදිසී. දුක්ඛෙන සුඛං පත්තමානා අත්තකිලමථානුසොගමනුසුත්තා කාමෙසු පුඤ්ඤ සඤ්ඤී කාමසුඛලලිකානුසොගමනුසුත්තා ව විහරන්තිහි යො ජෙතබ්බං. නදහිඤ්ඤා සත්තනාහි තථාසඤ්ඤීතො සමානා. ගේගමෙව වඛිසනාහි අත්තභාවරොගමෙව කීලෙසරොගමෙව වා අපරාපරං වඤ්ඤිනති. ගණ්ඨසලෙසුපි එසෙව තයො. ගේගාගිතුහනාහි යථා වුත්තරොගබ්බාධිතා. ගණ්ඨපටිපිළිනාහි යථා වුත්තගණ්ඨබ්බාධිතා. සල්ලානුච්චාහි යථා වුත්තසලෙක අනුපවිසා. උමුජ්ජනිමුජ්ජා හිති උපපජ්ජනවචනාහි. උග්ගානාගිග්ගානනති උච්චාවචහාවං.

1. ම. III. දිසිවරිතෙව තණ්ණාවරිතෙව. 3. ම. III. වූපසමසුඛාධිගමං.

2. සි. I & II. එව. දුක්ඛනතිඑත්තකං.

4. පුත්තනතත. (සබ්බත්.)

ගේගඟණ්ඩුසලලෙසසජ්ජනති යථාච්ඡිත්තරොගාදිතිනිවර්තනං සමථ විපස්සනං සක්ඛිය වදති. තෙනෙවාහ:- සමථවිපස්සනා ගේගඟණ්ඩු නාසලෙසසජ්ජනති. තත්ථ ගේගඟණ්ඩුනාසනති රොගවූපසමනං. සංකිලෙසො දුක්ඛනති ආදිනා සම්මානි තෙසං පරිඤ්ඤායාදි භාවෙන කප්ථෙති.

තත්ථ සංකිලෙසො දුක්ඛනති අත්තකිලමථානුයෝගකාමසුබලප්පි කානුයෝගසංකිලෙසවනො තෙති වා සංකිලිස්සමානො රූපාරූප කායො දුක්ඛං අරියසම්මං. නදග්ගිසමෙහා නණ්ණාති තත්ථ අභිසමො ආසමෙහාති ලඛනාමා තණ්හා. ඉද්දති දිසිවරිතතණ්හාවරිතානං සක්කායදස්සනෙ¹ පවත්තිගෙදං දස්සෙතුං දිසිවරිතාති ආදිවුත්තං.

තත්ථ දිසිවරිතා රූපං අත්තනො උපගච්ඡනති දිසිවරිතා දිසාහිතිවෙසස්ස බලවහාවනො රූපං අත්තාති ගණ්හනති. තෙසං හි අත්තාහිතිවෙසො බලවා න තථා අත්තනියාහිතිවෙසො. එස නයො වෙදනනති ආදිසුපි. නණ්ණාවරිතා රූපවනං අත්තා නනති තණ්හාවරිතා තණ්හාහිතිවෙසස්ස බලවහාවනො රූපං අත්තනො කිඤ්චනපට්ටිබොධිතාවෙ ධර්මපඤ්ඤා අවසෙසං වෙදනාදිං අත්තාති ගණ්හනති. අත්තනි වා රූපනති අත්තාධාරං වා රූපං. රූපසම්මං වා අත්තනනති රූපාධාරං වා අත්තනං. වෙදනා චනනනති ආදිසු පි එසෙව නයො. එතෙසං හි අත්තනියාහිති වෙසො බලවා න තථා අත්තාහිතිවෙසො. තස්මා යථාලඛං අත්තනි යනති කප්පෙත්වා තදඤ්ඤං අත්තාති ගණ්හනති. අසං මුච්චති විසතිචක්ඛුකා සක්කායදිසිති අයං පඤ්චසු උපාදනක්ඛනෙසු එතෙ කසම්මං චතුත්තං චතුත්තං ගාහානං වසෙන විසතිචක්ඛුකා සති විජ්ජමානෙ බබ්බසඤ්ඤාසම්මානෙ කායෙ සති වා විජ්ජමානා තත්ථ² දිසිති සක්කායදිසි. ලොකුත්තරසම්මාදිසිති³ පඨම මග්ගසම්මාදිසි. අභ්වාසිකාති සම්මාදිසිය අනුගාමිනො. යද්ද සම්මාදිසි සක්කාය දිසිය පජ්ජනවසෙන පවත්තා තද්ද තස්ස අනුගුණභාවෙන පවත්ත මානකාති⁴ අන්තො. කෙ පන තෙති? ආහ:- සම්මාසම්මානෙසාති ආදිං. නෙ නෙසා බබ්බාති ආදිනා අරියමග්ගනො බබ්බුබ්බෙන සමථවිපස්සනා නිබ්බරෙති. නසම්ම සක්කායොති ආදි චතුසම්මනිබ්බරණං. තං සම්මං සුචිඤ්ඤායාමෙව.

පුන නසම්මෙ රූපං අත්තනො උපගච්ඡනති ආදිනා සක්කායදස්සනමුබ්බෙන උචෙත්දදිඅත්තවයං මජ්ඣිමඤ්ඤ පටිපදං නිබ්බරෙති. තත්ථ ඉමෙ මුච්චනති උචෙත්දමාදිනොති ඉමෙ රූපා දිකෙ පඤ්චක්ඛනෙ අත්තනො උපගච්ඡනො රූපාදිනං අතිවම්භාවතො උච්චිජ්ජති අත්තා විතස්සති⁵ න ගොති පරමමරණාති එවං.

1. ම. III. සක්කායදිසි.

2. ම. III. සක්කදිසිති.

3. ලොකුත්තරං නෙතතිපාළි

4. සි I & II පටිපත්තනොති.

5. ම. III. විතස්සතිපරමමරණාති.

අනිතිවිසතතො උචේදදවාදිනොති වුවවනති. ඉමෙ මුවවනති සසසනවාදිනොති ඉමෙ රූපවනනං.¹ චා අත්තානනති ආදිනා රූපාදිවිතිමුත්තො² අඤ්ඤ කොචි අත්තාති³ උපගච්ඡන්තා සො නිවෙවා ධුවො සසසනොති අනිතිවිසතතො සසසනවාදිනොති වුවවනති. උචේදසසසනවාද් උභො අනතා අසං. සංසාරපච්චනනීති ආදි සච්චතිඨාරණං. තං සුචිඤ්ඤය්‍යං. උචේදසසසනං. සමාසනො විසතිවක්ඛුකා සකකාසදිසීති අත්තා උච්ඡ්ඡති අත්තා නිවෙවාති ව ආදිපච්චනනතො උචේදසසසනදස්සනං. සඤ්චපතො විසති වක්ඛුකා සකකාසදිසී එව හොති. සඤ්චාපි ති⁴ අත්තවාදෙ සකකාස දිසීඅනෙතාගධො එවාති. විජාරනො වාසසී දිසීගතානීති උචේද සසසනදස්සන⁵ විජාරෙන මුගච්ඡලෙ ආගතානි වාසසී දිසීගතානි. නෙසනති එවං. සඤ්චපවිජාරවනනානං උචේදසසසනදස්සනානං. පටිපකෙඛාති පහාසකපටිපකෙඛා. නෙවනනාලීසං බොධිපක්ඛිසා ධම්මාති අනිවචසඤ්ඤ දුක්ඛසඤ්ඤ⁶ අනත්තසඤ්ඤ පහාණසඤ්ඤ විරහසඤ්ඤ නිරෝධසඤ්ඤ වත්තාරො සතිපදානා-පෙ-අරියො අද්ධතිකො මග්ගොති එතෙ නෙවනනාලීසං. බොධිපක්ඛිසා ධම්මා.

එවං විපස්සනාවසෙත පටිපකං දස්සෙත්වා පුන සමථවසෙත දස්සෙත්වා අසං විමොක්ඛා දස ව කසිණාසනානීති වුත්තං. වාසසී දිසීගතානි මොහඤ්ඤනති වාසසී දිසීගතානි මොහඤ්ඤගෙතුකත්තා මොහඤ්ඤ. අනාදි අනිධනපච්චනනනති පුරිමාය කොටියා අභා වතො අනාදි. අසති පටිපකාධිගමෙ සන්තානවසෙත අනුපචේ දෙන පච්චනනතො අනිධනපච්චනනං. යසමා පන මොහඤ්ඤගෙතු කානි දිසීගතානි මොහඤ්ඤ පදලිතෙ පදලිතානි හොනති තසමා වුත්තං. නෙවනනාලීසං බොධිපක්ඛිසා ධම්මා ඤ්ඤවජිරං. මොහඤ්ඤ පදලනනති තත් ඤ්ඤවජිරනති වජිරූපමඤ්ඤං. අසං සමා පත්තියො සමාපජ්ඣා තෙජ්ඣා තික්ඛසභාවං ආපාදිතං විපස්සනා ඤ්ඤං මග්ගඤ්ඤාදි ඤ්ඤවජිරං. ඉදමෙව හි ඤ්ඤං ගතවතො පච්චනනං. මහාවජිරඤ්ඤනති වුවවති. තං පන සසමාරං තත්වා දස්සෙතො. නෙවනනාලීසං බොධිපක්ඛිසා ධම්මාති ආග. මොහඤ්ඤ පදලනනති පුබ්බගාගෙ වික්ඛම්භනවසෙත මග්ගකධණෙ සමුචේද වසෙත අවිජ්ජාගවතණ්ණානං පදලනං. අනිතාදිගෙදහිනෙතසු රූපා දීප්ඵ සකඅත්තභාවාදීප්ඵ ව සංසිඛ්ඛනවසෙත පච්චනනතො. ජලං ගව තණ්ණා. තස්සා හි තණ්ණා ජලනී සිඛිනී ජලනති ව අධිවචනනති.

එවං අත්තකිලමානුශොගකාමසුබලලිකානුශොග දිසීතණ්ණාති නිවෙසසසසනුවේදනං. නිඨාරණවසෙත මොහඤ්ඤපරියායවිසෙ

1. සී. I & II. රූපවාදිනොති.

2. සී. I & II. විතිමුත්තොඅත්තා.

3. ම. III. විතනොති.

4. ම. III. සඤ්චාපි.

5. ම. III. දස්සනං.

6. ම. III. අනිවෙවා.

සතො අවිජ්ජාතණං විහජ්ජා යථානුසන්ධිතං සංකිලෙසපකං.
තිගමෙනො නොන චුච්චති සුඛො නොපි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජා
ච භවනාණං වාති ආහ.¹

තත්ථ දිසිවයිතොති ආදිනා වොදනපකං දයෙයි. තත්ථ
සලොවානුසන්ධිතචුච්චතීති අනුපද්ධතසලොච්චතී. ² තස්මා ?
යස්මා සලොවෙ නිබ්බූතාරවො. දිසිවරිතො හි තපොජ්ඣුච්ඡාදිනා
අනුපායෙනපි යෙභුයෙසන කිලෙසානං සලොච්චනාධිපායෙන
චරති. තස්මා සො සාසනෙ පබ්බජිතො ධුතඛවචසෙන සලොච
පට්ඨං පුරෙති. සිත්ඛානුසන්ධිතචුච්චතීති අච්ඡිද්ධවතුපාරිසුඛිසීල
චුතී. දිසියා සම්පයෙ පඤ්ඤාසද්ධි පචතරීති සො විසුජ්ඣමානො
පඤ්ඤාධිකො භොතීති ආහ:- දිසිවයිතො සම්මතනාතිසාමං ඛක්ඛ
මනෙතා ධම්මානුසාරී භවතීති. තණ්හාවසෙන මිච්ඡාවිමොකො
භොතීති තණ්හාවරිතො විසුජ්ඣමානො සමාධිකොව භොතී. තස්මා
චුතත:- නාණාවයිතො සම්මතනාතිසාමං ඛක්ඛමනෙතා සමානු
සාරී භවතීති. ³ දිසිවයිතො සුඛාය පට්ඨපදාති ආදි පට්ඨපද
නිද්දෙසො හෙයං දෙසනාභාරවිහරෙහ ආගතො ඵව. අත්ථොපි තත්ථ
සබ්බපපකාරතො චුතො ඵව. අනුප්පබ්බපදෙසු පන විවෙච්ඡමා
නොති ⁴ විමොච්ඡමානො. ⁵ පට්ඨිකාරනීති නියසාති විමුච්ච
තීති අත්ථො. දක්ඛාසව ධම්මං ආත්තාතීති තණ්හාවරිතස්ස මඤ්ඤ
පඤ්ඤාස්ස වසෙන චුතතං. තික්ඛපඤ්ඤා පන ඛිපං ධර්මං ආත්තා
තීති. සත්තාපි දුට්ඨාති ආදිනා ඉන්ද්‍රියවිභාගෙන සුතං ⁶ පට්ඨපද
විභාගං දයෙයි. තං සුච්ඤ්ඤායසං. සෙ හි කෙවිති ආදිනා තාසං
පට්ඨපදානං නියසානෙ තිසුපි කාලෙසු එකතතිකභාවං දයෙයි. තත්ථ
ඉමාහි චතුහි පට්ඨපදාති ඉමාහි ඵව චතුහි පට්ඨපදාති තබ්බි
තිච්ඡිතතාය අඤ්ඤාය පට්ඨපදාය අභාවතො. චතුක්ඛමග්ගනති පට්ඨපද
චතුක්ඛං. පට්ඨපද හි මග්ගොති. අථ චා චතුක්ඛමග්ගනති නන්දියා
වට්ටස්ස චතුද්ධිසාසබ්බතං මග්ගං. තා පන චතස්සො දිසා දිසාලො
චනනෙය ආගමිස්සනති. කිමත්ථං පන චතුක්ඛමග්ගං පඤ්ඤ
පෙනතීති ? ආහ:- අමුඛජනසෙවිනාසාති ආදිං. තත්ථ අමුඛජන
සෙවිනාසාති අපණ්ණිතජනසෙවිනාය. බාලකනනාසාති බාලජන
කාමිනාය. රතනවාසිනිසාති රතෙනසු රගාභිභූතෙනසු වසතීති රතන
වාසිනී තස්සා. නන්දිසාති තුත්ථ තත්තාහිනන්දනසෙන නන්දිසංඛාතාය.
ආවච්චනත්ථනති සමුච්ඡිද්ධතත්ථං. අසං චුච්චති නන්දිසාවච්චස්ස ⁷
නිසස්ස භූමිති අයං නණ්හාවිජ්ජානං වසෙන සංකිලෙසපකෙති වෙ
දිසා සමථිපස්සනානං වසෙන වොදනපකෙති වෙ දිසා චතුසච්ච
යොජනා නන්දියාවට්ටස්ස නයස්ස සමුදානතාය භූමිති.

1. සි. I & II. ආදිමංග.

2. සි. I & II. අනුචරතං.

3. සි. I & II. භොජිති.

4. සි. I & II. විවෙච්ඡමානොති.

5. සි. I & II. විමොච්ඡමානො.

6. සි. I & II. පදවිභාගං.

7. සි. I & II. නන්දියාවතං.

ඉදුති දසවනුකං¹ කිලෙසපුඤ්ජං. තණ්හාවිජ්ජාචසෙන චෙ
කොඨාසෙ කරොනෙතා ඤා ව කබලිඛිකාගේ² ආභාගේති ආදිමාග.
තත්ථ කබලිඛිකාරාගාරං එසංගාරස්සද්ධි අපරික්කතනසං තණ්හාවරි
තස්ස යථාකකමං කායවෙදනාසු තිබ්බො ඡන්දරාගො හොති ඉති
උපකක්කිලෙසස්ස ඡන්දරාගස්ස හෙතුභාවතො ඤා ව කබලිඛිකාගේ
ආභාගේ ඤා ව එසංගා ආභාගේ ඉමෙ භණ්ණාවට්ඨිතස්ස³ සුභග
ලස්ස උපකක්කිලෙසාති වුත්තා. තථා මනොසස්සෙට්ඨනාගාරං
විඤ්ඤාණාගාරස්සද්ධි අපරික්කතනො දිසිවරිතො තෙසු අත්තසඤ්ඤි
තිච්චසඤ්ඤි ව හොතිති වුත්තනසෙනෙව තෙ දිසිවරිතස්ස උපකක්කි
ලෙසාති වුත්තා. තථා පුරිමකා චෙ විපල්ලාසා පුරිමකාති එව ච
චෙ චෙ උපාද්ගයොගගන්ථාසවමසසල්ලවිඤ්ඤාණසිතිඅගතිගමණාති
තණ්හාපධානතතා තණ්හාසභාවතතා තණ්හාවිසයතතා⁴ ච තණ්හා
වරිතස්ස උපකක්කිලෙසාති වුත්තා. පච්ඡිමකාති පන තාති දිසිපධා
නතතා දිසිසභාවතතා දිසිවිසයතතා ව දිසිවරිතස්ස උපකක්කි
ලෙසාති වුත්තාති දඨබ්බා, කබලිඛිකාගේ ආභාගේ අසුගෙ සුභනති
විපල්ලාසොති වනුසු ආභාගේසු කබලිඛිකාගේ ආභාගේ වනුසු ව
විපල්ලාසෙසු අසුගෙ සුභනති විපල්ලාසො දඨබ්බො කබලිඛිකාරා
ගාරස්ස අසුභසභාවතතා අසුභසමුළානතතා ව. තථා එසංගාරස්ස
දුක්ඛසභාවතතා දුක්ඛපච්චයතතා ව විසෙසතො තත්ථ දුක්ඛෙ සුඛනති
විපල්ලාසො. තථා යෙතුයෙසන සත්තා විඤ්ඤාණෙ නිවහසඤ්ඤිනො
සඛ්ඛාරෙසු ව අත්තසඤ්ඤිනො චෙත්තනාපධානා ව සඛ්ඛාරාති වුත්තං
විඤ්ඤාණාගාරෙ-සෙ-අත්තාති විපල්ලාසොති. පඨමෙ විපල්ලාසෙ
සිතො කාමෙ උපාදිසාති අසුගෙ සුභනති විපරියෙසගාති කිලෙස
කාමෙත වනුකාමෙ දලහං ගණ්හාති. ඉදං චුච්චති කාමුපාදනං.
දුක්ඛෙ සුඛනති විපරියෙසගාති සිලබ්බතෙති අනාගතෙ භවවිසුඛිති තං නිබ්බුති
සුඛනති දලහං ගණ්හාති. අනිච්ච නිවනනති විපරියෙසගාති සබ්බෙ
භවා නිව්වා ධුවා සස්සතා අවිපරිනාමධම්මාති සංසාරාභිතන්දිං
භවදිසිං දලහං ගණ්හාති. අනත්තති අත්තාති විපරියෙසගාති අසති
අත්තති කයසිදං කමමඵලං? තස්මා සො කරොති සො පටිසංවෙදෙ
තිති අත්තදිසිං දලහං ගණ්හාතිති ඉමමත්ථං දසොති දුතියෙ
විපල්ලාසෙ සිතොති ආදිනා. අසං චුච්චති කාමසොගොති යෙන
කාමරාගසඛ්ඛාතෙන කාමුපාදනෙන වනුකාමෙති සහ සත්තො
සංයොජ්ජයති අයං කාමරාගො කාමයොගොති චුච්චති. අසං චුච්චති
භවසොගොති යතො සිලබ්බතුපාදනසඛ්ඛාතෙන භවුපාදනෙන
භවෙන සහ සත්තො සංයොජ්ජයති අයං භවරාගො භවයොගොති
චුච්චති. අසං චුච්චති දිසිසොගොති යාය අහතුකදිසිආදිසඛ්ඛාතාය

1. සි. I & II දසවනුකෙතිලෙසපුඤ්ජං. 3. ම. III. තණ්හාවරිතසංඋපකක්කිලෙසා.
2. ම. III. කබලිඛිකාගේ (සබ්බත්ථ) 4. ම. III. විසයතො.

පාපිකාය දිසියා සකකායදිසිආදිඅවස්ථදිසියා ව සතෙනා දුකෙකින සහ සංයෝජියති¹ අයං² පාපිකා දිසි දිසියොගොති වුවවති. අයං වුවවති අවිජ්ජාසොගොති යාය අත්තවාදුපාදුතෙන සකලවට්ඨදුකෙකින ව සහ සතෙනා සංයෝජියති අයං අවිජ්ජා³ අවිජ්ජාසොගොති වුවවති. යසමා පන කාමයොගාදයො අභිජ්ඣා කායගන්ධාදිතං පච්චයා ගොනති තසමා පඤ්චමේ සොගෙ සිනො අභිජ්ඣාස කායං ගන්ධානිති ආදි වුත්තං.

තත් අභිජ්ඣාස කායං ගන්ධානිති පරාතිජ්ඣායනලක්කණය⁴ අභිජ්ඣාස නාමකායං ගන්ධානි සට්ඨෙති⁵ අනේ. නථා භවපත්ත නාය අප්පභිණ්ණතා භවදිසි භවරාගවසෙන ආසාභවජ්ජු සත්තා විත්තාති පදුසෙත්තිති ආග:-දුතිසෙ සොගෙ සිනො බ්බාපාදෙගා කායං ගන්ධානිති. නථා දිසිවසෙන අවිජ්ජාවසෙන ව සිලබ්බතෙති සුජ්ඣති ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති ව අභිනිවිසන්තිති ආග:- නතිසෙ-පෙ-ඉදංසච්චාගිතිවෙසෙගා කායං ගන්ධානිති. තසාති තසා අභිජ්ඣාදිති සමන්තාගතසා පුග්ගලසා, එවං ගන්ධානිති එවං අභිජ්ඣාදිවසෙන⁶ නාමකායං ගන්ධානි සිතා, අසාභවන්ති⁷ ආසව භාවෙන පච්චත්තන්ති. කුතො⁸ ව වුවවති අසාභවන්ති? කුතො පන ගෙතුතො තෙ කිලෙසා අසාභවන්ති ආසවගෙතුං⁹ පුච්ඡති. යසමා පන කිලෙසා කුසලපච්චන්ති. නිවාරෙත්වා විත්තං පරියාදය තිස්සනා මග්ගෙන අසමුච්ඡින්නා එව වා ආසවානං උප්පත්තිගෙතු ගොනති තසමා අනුසස්සනො වා පටිසුඝානිතො වාති වුත්තං. අභිජ්ඣාකායගන්ධානි නාමාසට්ඨාති අභිජ්ඣාකායගන්ධානි සිඬෙන කාමරාගසභාවත්තා කාමාසට්ඨා සිඬො ගොති. නත්ථිදෙව¹⁰ විසයෙ දෙමනස්සිතො තප්පපිපකෙකි විසයෙ තබ්බිසයබ්බුලෙ ව භවෙ පතේතිති ආග:-බ්බාපාදකායගන්ධානි ගන්ධාසට්ඨාති. පරාමාසකාය ගන්ධානිති දිසාසට්ඨාති සිලබ්බතපරමාසකායගන්ධානි සිඬෙන තං සභාවත්තා අපරපරං¹⁰ දිසියො ගන්ධානිතසා දිසාසට්ඨා සිඬො ගොති. ඉදංසච්චාගිතිවෙසකායගන්ධානි අවිජ්ජාසට්ඨාති ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති අභිනිවිසන්තසා අයොනිසොමනසිභාරතො අනෙකෙති අකුසලෙති බමෙමි සඬිං අවිජ්ජාසට්ඨා උප්පජ්ජති. සබ්බසං වා අකුසලබලානං අවිජ්ජාපුබ්බභග්ගත්තා ඉදංසච්චාති නිවෙසකායගන්ධානි සිඬෙන තසා ගෙතුතුතො අවිජ්ජාසට්ඨා සිඬො ගොති. යසමා පන ආසවා එව පටිබ්බා වට්ඨසම්. ඔහනන්ති ඔසා දෙනතිති ඔසාති වුවවති තසමා වුත්තං:-නසා ඉමෙ වත්තාගෙ ආසවාති ආදි. අනුසස්සනගන්ධානි අනුසස්සනාවං අප්පට්ඨකිපිත්තා

1. සි. I & II සංයුජ්ජති.

2. සි. I & II. අයං-දිසියොගොති.

3. සි. I & II. අයං-අවිජ්ජාසොගොති.

4. සි. III. පරතිජ්ඣාන.

5. සි. III. අභිජ්ඣායනාදි.

6. සි. III. අසාභවන්ති.

7. සි. I & II. කුතො-පදුච්චති.

8. සි. I & II. අසාභවනගෙතුච්චති.

9. සි. I & II. සච්චිදෙව.

10. සි. III. අපරපරමා.

ගතා පවත්නා අනුසයගුණා වා. අජකාසයනා විතතං. අනුපට්ඨාති
 ඔගාලිතා. හදසං ආගච්ච නිදන්තීති විතතස්ස අබන්තාරයංධාතං.
 හදයං ආගන්තවා නිදන්තී. තථා හි වුත්තං අභිසාලිතියං. - "අබන්ත
 රසේන හදය" නති. නෙන වුවචනති සලලාති යසං අජකාසයං
 අනුපට්ඨා හදයං ආගච්ච නිදන්තී තෙන වුවචනති සලලාති. පිළා
 ජනනං දුරුඛරණතා ව සලලෙයා. එසො මෙ අත්තාති ගහණ
 මුඛෙන එසොගමයමිති¹ ගහණං ගොතීති දිසිං නිසායපි මාතං
 ජපෙන්නතීති² ආහ:- දිසොසෙන මානසලලාති. පටිසාදිගන්තති
 අඤ්ඤාස්ස ඔකාසං අදඨා සම්පන්නො ගතිතං. චතුසු ධම්මෙසු
 සංග්ගිතනීති ආරම්භපට්ඨයතාය ආරම්භගුණෙසු චතුසු³ ධම්මෙසු
 පටිඨගති. තාති සරුපතො දසොති රුපෙ වෙදනාය සඤ්ඤාය
 සංඛාරෙසුති. නිදුපසෙවගෙනාති ලොභසගගතස්ස සම්පයුත්තා
 නද්දි⁴ සහජතකොටියා ඉහරස්ස උපනිස්සයකොටියා උපසෙවනනති
 නදුපසෙවනං. තෙන නදුපසෙවනෙන. තෙන පන තං නදුප
 සෙවනනති? ආහ:- ගිගසලෙන නිදුපසෙවගෙන විඤ්ඤාණ
 නාති. තත් ගිගසලෙනාති රුගසලෙන ගෙතුගුතෙන. නිදුප
 සෙවගෙන විඤ්ඤාණනාති ඉත්ථෙගුතලක්ඛණේ කරණවචනං.
 රුපුපගා විඤ්ඤාණසීති රුපමෙව ආරම්භකරණවසෙන උප
 ගන්තබ්බතො විඤ්ඤාණස්ස පටිඨාභාවතො ව රුපුපගා විඤ්ඤාණ
 සීති. නිදන්තී එත්තාති සීති. පඤ්චවොකාරගවයමිං හි අභිසංඛාර
 විඤ්ඤාණං රුපකඛ්ඛිං නිසාය නිදන්තී. දෙසසලෙනාති සහජ
 තෙන දෙසසලෙන. යද වෙදනුපගා විඤ්ඤාණසීති වුවචති තද
 උපනිස්සයකොටියාව නද්දියා උපසිත්තං විඤ්ඤාණං දඨබ්බං. වෙද
 නාපි දෙමනස්සවෙදනාව. යද ව උපනිස්සයපට්ඨයගුතෙන දෙස
 සලෙන වෙදනුපගා විඤ්ඤාණසීති වුවචති තද සහජතකොටියා
 උපනිස්සයකොටියා වා නද්දියා උපසිත්තං විඤ්ඤාණං දඨබ්බං.
 වෙදනා පන තිස්සොපි තිස්සන්තං. වෙදනාතං ආරම්භපනිස්සය
 භාවතො. තත් පඨමනසො දෙමනස්සාරම්භස්ස අභිසංඛාරවිඤ්ඤා
 ණස්ස වසෙන වුත්තො. දුතියො සබ්බවෙදනාරම්භස්ස වසෙනාති
 දඨබ්බං. මානසලෙනාති මානසලෙන සහජතෙන උපනිස්සය
 ගුතෙන වා. මොහසලෙනාති එත්තාපි එසෙව තයො.

එත්ත ව අනාදිමති සංසාරෙ ඉත්තිපුරිසා රුපාභිරුමාති රාගසල
 වසෙන පඨමා විඤ්ඤාණසීති යොජිතා. සබ්බායපි වෙදනාය දුක්ඛ
 පරියායසබ්භාවතො දුක්ඛාය ව දෙසො අනුසෙතීති දෙසසල
 වසෙන දුතියා. සඤ්ඤාවසෙන සෙයෙතාගමයමිති මඤ්ඤනා ගොතීති
 මානසලවසෙන තතියා. සංඛාරෙසු සමුග්ගතං දුබ්බිතිබ්බොගනති⁵

1. සී. I & II. එසොගමයමිති.

2. සී. I & II. ජපපතීති.

3. ම. III. චතුසුපටිඨගති.

4. ම. III. නනති.

5. සී. I & II. දුබ්බිතිබ්බොගනති.

ම. III. දුබ්බිතිබ්බොගනති.

මොහසලලවසෙන වතුළු විඤ්ඤාණසිති යොජ්තාති දළබ්බා. උපස්ථානති ඔලුඛාරමචණ්ඣතාති විඤ්ඤාණසිතිති උපස්ථානති. නාසුචි කම්මනති යං වෙතනා වෙතසිකනති පුබ්බෙ වුත්තං. ඉමෙ ච කිලෙසාති ඉමෙ ච දසවස්සුතා කිලෙසා. සෙසං සුවිඤ්ඤායාමෙව.

ඉදති ආහාරාදයො තයානං සංකිලෙසපනෙව දිසාභාවෙන වචන්පෙත්තුං ඉමා චනායො දිසාති ආදි ආරබ්ථං. තං උත්තානමෙව. පුත කබලිඛිකාගේ ආහාගේති ආදි ආහාරාදීසුයෙව යස්ස පුග්ගලස්ස උපකකිලෙසා තං විහරිත්වා දස්සෙත්තුං ආරබ්ථං.

තත් දසනනං සුභ්‍යානනති එකදෙසෙසු සමුදයවොභාරෙන වුත්තං.¹ සමුදයෙසු හි පවත්තා සමඤ්ඤ අවයවෙසුදි දිස්සති යථා පටො දසො සමුද්දෙ දිසොති ව. එනො අත්තොති එකස්ස අත්තස්ස නිප්පාදනතො වුත්තං. බ්‍යඤ්ඤාමෙව නානනති එත් බ්‍යඤ්ඤායා හණෙන බ්‍යඤ්ඤාත්තොපි ගතිතොති දළබ්බං. දසතිපි සුත්තපදෙති සවස්සුතා තණ්හා වුත්තා. තණ්හා ව රුගවරිතං පුග්ගලං බිප්පං දුසෙ තිති ආහ:-ඉමෙ ගිගව්විතස්ස පුග්ගලස්ස උපකකිලෙසාති. යථා ව පඨම දිසාභාවෙන වුත්තධම්මා රුගවරිතස්ස උපකකිලෙසා එවං දුතිය දිසාභාවෙන වුත්තධම්මා දෙසවරිතස්ස තතියවතුත්තදිසාභාවෙන වුත්තධම්මා යථාකකමං දිසිවරිතස්ස මන්දස්ස තික්කස්ස ච උපකකිලෙසා වුත්තා. තෙසං උපකකිලෙසභාවො වුත්තනායානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

ආහාරවිපල්ලාසාදයො යදිපි සබ්බෙති තිති විමොක්ඛමුඛෙති පුබ්බභාගෙ යථාරහං පරිඤ්ඤායා පභාතබ්බා ව යස්ස පත දුක්ඛානු පස්සනා පුරිමෙ ආහාරවයෙ දුක්ඛාකාරෙන බහුලං පවත්තති තස්ස වසෙන සො ච කබලිඛිකාගේ ආහාගේ සො ච එස්සො ආහාගේ ඉමෙ අප්පණ්ණිගෙන විමොක්ඛමුඛෙන පටිඤ්ඤා ගච්ඡන්තිති වුත්තං. එසතයො සෙසෙසු. එවඤ්ඤාතං න අඤ්ඤාථා. ත හි අරියමග්ගානං විය පභාතබ්බෙසු විමොක්ඛමුඛානං පරිඤ්ඤායා පභාතබ්බෙසු කොච තියමො සමභවති. ඉති සබ්බෙ ලොකවට්ඨානු සාපිනො ධම්මා නිසන්ති. ගෙ ලොකා නිති විමොක්ඛමුඛෙතිති නිගමණං. තස්සත්තො ඉති එවං වුත්තප්පකාර් සබ්බෙ ආහාරාදයො ලොකසංඛිතවට්ඨානුසාරිනො ධම්මා තෙ ලොකභූතා වට්ටනො තියන්නති අතිව්වානුපස්සනාදිති තිති විමොක්ඛමුඛෙතිති.

එවං සංකිලෙසපනෙව දිසාභාවෙමෙ නිදිසිත්වා ඉදති වොදන පනෙව දිසාභාවෙමෙ දස්සෙත්තුං චනායො සම්පද්‍යති ආදි වුත්තං. තත් දිබ්බ-බ්‍රහ්ම-අරිය-ආනෙඤ්ඤවිහාරොති වත්තාරො විහාරා මාතප්පභාණ්දාලයසමුක්ඛාතඅවිජ්ජාපභාණ්ඩපසමා වත්තාරෙ අච්ඡරියඅබ්භූතා ධම්මා සච්චාධිදානාදිති වත්තාරි අධිදානාති ඡන්ද

සමාධිභාවනාදයෝ චිතසේසා සමාධිභාවනා ඉන්ද්‍රියසංවරේ තප සංකාතෝ පුඤ්ඤධර්මෝ බොජ්ඣංගභාවනා සංක්‍රාන්තිපටිත්තියායා සංකාතං නිබ්බාණඤ්ඤාති¹ වතොරේ සුඛභාගියා ධර්මාති වෙදි තබ්බාති.²

සධිමා සම්පදාති ආදි පටිපදාසතිපදානාදීනං අහෙදසන්ධානං. යදි එවං කසමා විසුං ගහණං කතනති? දසවන්තසා කිලෙස පුඤ්ඤාය පටිපක්ඛවාදයානන්තං. පටිපදාදිදසකතිදෙදසො. තථා හි වකනති:- වතනාගේ ආභාග් නොසං. සම්පකෙතො වනසේසා සම්පදාති ආදිං. කිඤ්ඤාපි වතුසු සතිපදානෙසු ඉදං නාම සතිපදානං ඉමාය එව පටිපදාය ඉප්ඤ්ඤාති නියමෝ නත්ති. තථා පි පඨමාය පටිපදාය පඨමං සතිපදානං සමභවතිති සමභවවසෙන එවං වුත්තං. සධිමා සම්පදා සධිමං සතිපදානනති. යසො පන ආභාරවිපල්ලාසාදීනං විශ පටිපදාසතිපදානාදීනං අත්තො නානත්තං නත්ති සතිපදානා නියමෙ හි තථා තථා පටිපජ්ජමානාති දුක්ඛාපටිපදාදකුභිඤ්ඤාදි නාමකාති හොනති තසො යථා සංකිලෙසපකෙත සධිමෙ ආභාරෙ සධිමො විපල්ලාසොති ආදිනා අධිකරණහෙදෙන වුත්තං එවං අධිකරණහෙදං අකත්තා පඨමා පටිපදා පඨමං සතිපදානනති ආදි වුත්තං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

අනියං පබ්බතාරොගණං විශ කදවිදෙව³ උපපජ්ජනං⁴ අවජ්ජිතං. අවජ්ජිතොග්ගං අවජ්ජිතනි පොරණා. අභුතපුබ්බං භුතනති අබ්භුතං. උභයමෙපනං⁵ විමුක්ඛාචාරයං අධිවචනං. නහි මානසපාඨාණා දිනො අඤ්ඤං දුර්භිසමභවතරං විමුක්ඛියඤ්ඤා උපල්ලබ්භතිති.⁶ අධි නිදාති එතෙන එත්ථ වා අධිදානමත්තමෙව වා තනති අධිදානං. සච්චඤ්ඤා තං අධිදානඤ්ඤා සච්චසා වා අධිදානං සච්චං අධිදානං එතසානිවා සච්චාධිදානං. සෙසෙසුපි එසෙවනයො. සමාධි එව භාවෙනබ්බතාය සමාධිභාවනා. සුඛං භජතිති සුඛභාගියො. සුඛ භාගයා වා සුඛකොඨාසයා හිතොති සුඛභාගියො. එකසංසි සත්තසංසි අසුභභාවනාදයො විශ එකදෙසෙ අවතතිත්වා අනවසෙස පරියාද්‍යතො නත්ති එතියා පමාණනති අපමඤ්ඤා. සධිමා සම්පදා භාවිතා බහුලිකානා සධිමං සතිපදානං. සම්පජ්ජනිති පඨමාය පටිපදාය භාවනා⁷ බහුලිකාරො පඨමයා සතිපදානසා භාවනා පාරිසුරිති අත්තො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. යථා හි අරියමග්ගෙ භාවිතෙ සතිපදානාදයො බොධිපක්ඛියධර්මා සංකෙපි භාවිතා එව හොනති එවං සම්පදමිදං දඨබ්බං. කායානුපය්‍යනාය කාමරග්ගං

1. ම. III. නිබ්බාණඤ්ඤා.

2. ම. III. වෙදිතබ්බං.

3. ම. සි. I & II. කදවිදෙව.

4. සි. I & II. උපපජ්ජනං.

5. සි. I & II. උභයමෙපනං.

6. ම. III. උපල්ලබ්භති.

7. සි. I & II. භාවනාය.

උප්පිපට්ඨනිකභාවතො පඨමං.¹ සතිපඨානං භාවිතං බහුලිකතං කාමපටිපක්ඛං පඨමජ්ඣානං පටිපුරෙහිති වුත්තං. තථා පීතිපටි සංවේදනාදිවසෙන පවත්තමානං දුතියං සතිපඨානං සප්පිතිකස්ස දුතියජ්ඣානස්ස විත්තස්ස අභිප්පමොදනවසෙන පවත්තමානං තතියං සතිපඨානං උත්තංසනපුබ්බස්ස තතියජ්ඣානස්ස අනිච්චිචරිතාදි වසෙන පවත්තියා සංඛාරෙපු උපෙක්ඛකං චතුත්ථං සතිපඨානං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුඛිභාවතො චතුත්ථජ්ඣානස්ස පාරිසුරියා සංවත්තති. යථා පන රූපාවචරපඨමජ්ඣානං රූපාවචරසමාපන්නිතං දුතියජ්ඣානං බ්‍යාපාදවිතකකාදිදුර්ගාවෙන බ්‍රහ්මවිහාරනං තතියජ්ඣානං පීතිචිරිතෙන පුබ්බෙන විපස්සනාය අධිසානභූතං අරියවිහාරනං චතුත්ථජ්ඣානං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුඛි ආනෙඤ්ජපත්තං ආනෙඤ්ජවිහාරනං විසෙසතො පට්ඨයො තොති තසමා පඨමං ඥානං භාවිතං බහුලිකතං පඨමං විහාරං පටිපුරෙහිති ආදි වුත්තං. ඉති යො යස්ස විසෙසපට්ඨයො සො තං පටිපුරෙහිති වුත්තොති දදබ්බං.

ඉදුති පටිපද්දයො වොදනපඨොධි දිසාභාවෙන වචන්පෙඤානත් ඉමා වනස්සා දිසාති ආදි වුත්තං. තං සුවිඤ්ඤායස්මෙව. පුත පඨමා පටිපද්දති ආදි පටිපද්දවදාකකාදීපු යෙන යස්ස පුත්තලස්ස වොදනං තං විහර්න්තා දස්සෙත්තුං ආරබ්ථං. තං හෙයාචුත්තනස්මෙව. යදි පි තිපු විමොක්ඛමුබෙපු ඉදං නාම විමොක්ඛමුබං ඉමාය ඵව පටිපද්දය ඉජ්ඣතිති තියමො නත්තියෙසං පන පුත්තලානං පුරිමාති විහි පටිපද්දති අප්පණ්ණිතිතෙන විමොක්ඛමුබෙත්තු අරියමග්ගාධිගමො තථා යස්ස තතියාය පටිපද්දය පුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුබෙත යස්ස ඵ චතුත්ථාය පටිපද්දය අනිමිත්තවිමොක්ඛමුබෙත අරියමග්ගාධිගමො තෙසං පුත්තලානං වසෙන අයං පටිපද්දවිමොක්ඛමුබසංසඤ්ජනා² සතිපඨානාදිතිවිමොක්ඛමුබසංසඤ්ජනායපි ඵසෙවනයො. නෙසං විකෘතිලිනනති තෙසං අසත්තාසත්තප්පරක්කමාදිවිසෙසයො හෙත සිහානං බ්‍රහ්මානං³ පච්චෙකබ්‍රහ්මානං බ්‍රහ්මාචාරානඤ්ච විකෘතිලිතං විහරණං යදිදං අභාරදිසිලෙසවත්තසමතික්කමනමුබෙත සපරසත්තානෙ පටිපද්දිසමපාදනා. ඉදුතිආභාරදිතං පටිපද්දිති යෙන සමතික්කමනං තං නෙසං පටිපක්ඛිභාවං දස්සනෙතා චත්තාණේ ආභාගි නෙසං පටිපක්ඛිභා වනස්සා පටිපද්දති ආදිමාහ.

තත්ත තෙසං පටිපක්ඛිභාවො පභාතබ්බිභාවො පභායකභාවො ඵ. ආභාරවිඤ්ඤාණසිතීනඤ්චත්ත පභාතබ්බිභාවො තප්පරිබඬිජ්ජදර්ශවසෙන දදබ්බො. තත්ත විකෘතිලිතං භාවනා සව්ච්ඡිදිතියාවාති

1 පඨමොසතිපඨානොභාවිතොබහුලිකතොපඨමං. පටිපුරෙහි-නෙතතිපාලි.
 2 සි. I & II පුරිමාතිවිහිපටිපද්දතිවිමොක්ඛමුබසංසඤ්ජනා.
 3 සි. I & II බ්‍රහ්මපච්චෙකබ්‍රහ්මානං.

ආදී. තස්සායං සංඛිප්පෙතො. තෙසං විකානිත්‍රිතනති. එත්ථ යදෙතං විකානිත්‍රිතං නාම භාවෙතබ්බානං ලොගිපක්ඛියධම්මානං භාවනා සච්ඡිකාතබ්බානං ඵලතිබ්බාණානං සච්ඡිකිරියා ව. තථා පහාතබ්බස්ස දසවත්ථුකස්ස කිලෙසපුඤ්ඤස්ස තදබ්බාදිවසෙන පහාණං බ්‍යානති කිරියා අතවසෙසනනති.

ඉද්දති තං සංඛිප්පෙන දස්සන්තො ඉඤ්ඤාධිසානං විකානිත්‍රිතං විපට්ඨාසානාධිසානනති ආහ. ඉඤ්ඤාධිසානනති ඉඤ්ඤානං පච්චතතං භාවනා සච්ඡිකිරියා ව. විපට්ඨාසානාධිසානනති විපල්ලාසානං අප්ප චතතතං පහාණං අනුප්පාදනං. ඉඤ්ඤාති සංඛිප්පෙතොවගේති ඉඤ්ඤා තිවෙත්ථ සංඛිප්පෙතො වෙත්ථ භූතාති පච්චතතිගෙනුති අධිප්පෙතාති සංඛිප්පෙතොවගේති අප්පෙතො. විපට්ඨාසානං කිලෙසගොවගේති විපල්ලාසානං සංඛිලෙසපක්ඛස්ස පච්චතතිභානං පච්චතතිගෙනුති. අසං චුච්චති සිහ විකානිත්‍රිතස්ස නාසස්ස භූමිති¹ යායං චතතාගේ ආහාරාති ආදිනා සංඛිලෙසපක්ඛෙ දසනනං චතුක්ඛානං චතස්සො පටිපද්ධති ආදිනා වොදනපක්ඛෙපි දසනනං චතුක්ඛානං තණ්හාවරිතාදිනං උපක්ඛි ලෙසවොදනවිභාවනාමුඛෙන නිබ්බරණං අයං සිහවිකානිත්‍රිතස්ස නාසස්ස භූමි නාම.

ඉද්දති උග්ගපිතඤ්ඤාආදිපුග්ගලතතයවසෙන තිපුක්ඛලතයස්ස² භූමිං විභාවෙතුකාමො යස්මා පන නයානං අඤ්ඤමඤ්ඤානුප්පවෙ සස්ස ඉච්ඡිතතො සිහවිකානිත්‍රිතතයතො තිපුක්ඛලතයො නිග්ගච්ඡති තස්මා පටිපද්ධතිභාගතො චතතාගේ පුග්ගලෙ සිහවිකානිත්‍රිතතයස්ස භූමිං නිද්දසිත්වා තතො එව උග්ගපිතඤ්ඤාආදිපුග්ගලතතයෙ නිබ්බ රෙත්තුං නාත්ථ සෙ දුක්ඛාස පටිපද්ධතාති ආදි ආරාධං.

තත්ථ ඉමෙ දුග්ගෙ පුග්ගලාති ඉමෙ පුරිමානං චිතතං පටිපද්ධතං වසෙන වෙ පුග්ගලා. එසනස්සො ඉතරත්ථාපි. පුත නාත්ථ සෙ දුක්ඛාස පටිපද්ධතාති ආදි යථාච්චතපුග්ගලචතුක්ඛතතො උග්ගපිතඤ්ඤාආදි පුග්ගලතතයං නිබ්බරෙත්තුං චුත්තං. තත්ථ සො සාධාරණාසාති දුක්ඛා පටිපද්ධතං ඛිප්පාතිඤ්ඤාය සුඛාපටිපද්ධතං දකුණිඤ්ඤාය ව නියසාතිති සංඛිප්පෙතො. කප්ඵපන පටිපද්ධතයං එකස්ස සංඛිප්පෙතො? නයිදමෙව. දසබ්බං එකස්ස පුග්ගලස්ස එකස්මිං* වෙ පටිපද්ධතං සංඛිප්පෙතොති. යථාච්චතාසු පන විසු පටිපද්ධතං යො යාය කායවි නියසාති අයං විපඤ්චිතඤ්ඤාති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. යස්මා පන අසංඝාතඋපිසං පටිපද්ධතෙති න චලතිති විචාරණං. චලතිති චුත්තං තස්මා එකස්සපි පුග්ගලස්ස කුච්ඡානනරමිග්ගනනරෙත්තු පටිපද්ධතෙදො ඉච්ඡිතොවාති, නාත්ථ සංඛිප්පෙතො ආදිනා දෙසනාවිභාගෙතිපි තමෙව පුග්ගලවිභාගං විභාවෙති. තං ගෙසාච්චතතයමෙව.

1. දිසාලොකස්ස චතයස්ස භූමීති. නෙතතිපාළි. 2. සි. I & II. තිපුග්ගල

* එවං. සංඛිප්පෙතො. "එකස්මිං." ඉච්චිතං විසෙසනපදං. නාදිසකති.

තත්‍ව අධිවිභවනනී අධිවිභවසිකකඤ්චානි ව සද්දො, උත්තනිද්දිසො. තෙන අධිවිභවසිකකඤ්ච අධිපඤ්ඤසිකකඤ්ච විපඤ්චිතඤ්ඤායුග්ග පඤ්ඤපෙතීනි අත්‍යො. අධිසිලනනි එත්ථාපි එසෙවනගො. අධිසිලසිකකං අධිවිභවසිකකං අධිපඤ්ඤසිකකඤ්චානි ගොජේතබ්බං. චත්තාදිහුඤ්චා නීණිභවනනීනි ලිඛිතවිපල්ලාසෙන වුත්තං. චත්තාඥෙ පුග්ගලා හුඤ්චා තගො පුග්ගලා භොතනීනි අත්‍යො. අයං සංකිලෙසොති අයං අකුසලමූලාදි වාදසතතිකසංඛගො සංකිලියානි එතෙතාති සංකිලෙසොති කඤ්චා. ඉදං චොද්‍යනනි එත්ථාපි එසෙවනගො. නීණි හුඤ්චා චෙ භවනනීනි තත්ත්වයාවටතයසා දිසාභූතධම්මදසා තත්ථ වුත්තං. තෙනෙවාහ:-**නාණනා ච අවිජ්ජා වාති ආදිං. තං සබ්බං සුවිඤ්ඤායත්තෙව.**

කත්ථා පතෙත්ථ තයාතං උද්දොසානුක්කමෙන නිද්දොසො. තකතොති? තයාතං තගෙහි සමභවදසාතත්ථං. පඨම තයතොති පුග්ගලාධිසාතවසෙන තතියතයසා තතියතයතො ව දුතියතයසා සමභවොති ඉමසා විසෙසසා දසාතත්ථං. පඨමතයාතතතරං තතියතයො තතියතයාතතතරඤ්ච දුතියතයො නිද්දොසො. ධම්මාධිසාතවසෙන පත තතියතයතො දුතියතයො දුතියතයතො පඨමතයොපි සමභවති ඉමසා විසෙසසා දසාතත්ථං අනෙත **නාණනා ච අවිජ්ජා වාති ආදිතා** පඨමතයසා භූමි දසසිතා. තෙනෙව හි චත්තාදි හුඤ්චා නීණි භොතනී නීණි හුඤ්චා චෙ භොතනීනි වුත්තං. යදි එව චෙ හුඤ්චා චත්තාරි භොතනී චෙ හුඤ්චා නීණි භොතනී නීණි හුඤ්චා චත්තාරි භොතනීනි අයමපි තගො චත්තබ්බො සියාති? සථවමෙනං. අයං පත තගො අත්තො දසසිතො එවාති කඤ්චා ත වුත්තො. යසා නිණණං අත්තතයාතං අඤ්ඤමඤ්ඤං අනුප්පවෙසො ඉච්ඡිතො සති ව අනුප්පවෙසෙ තතො විනිශ්ශමොපි සමභවති එවාති. අයඤ්ච අත්‍යො අපමණොපදෙසෙන විහාවෙතූබ්බො.

තත්ථායං ආදිතො පඨාය විභාවනා. චත්තාඥෙ පුග්ගලා තණ්හා වරිතො දුච්චො මුදිත්ථිගො තික්ඛිත්ථිගො ව. තථා දිභිවරිතොති. තත්ථ තණ්හාවරිතො මුදිත්ථිගො දුක්ඛාය පටිපදාය දකිංහිඤ්ඤාය නිග්ගාති. තික්ඛිත්ථිගො දුක්ඛාය පටිපදාය ඛිප්පාහිඤ්ඤාය නිග්ගාති. දිභිවරිතො පත මුදිත්ථිගො සුඛාය පටිපදාය දකිංහිඤ්ඤාය නිග්ගාති. තික්ඛිත්ථිගො සුඛාය පටිපදාය ඛිප්පාහිඤ්ඤාය නිග්ගාති. ඉති ඉමාසු පටිපදාසු යථාරහං ඕතෙහි තණ්හාවරිතදිභිවරිතෙහි චත්තාඥෙ ආහාර තප්පටිබ්බජ්ජරුගප්පහාණෙන පහාතබ්බො. චත්තාඥෙ සති පඨාතෙ භාවෙතී චත්තාඥෙ විපල්ලාසා දඬබ්බාති සබ්බො යථා වුත්තතගො අනුගතතබ්බො. තත්ථායං පාළි:-

තත්ථ ගෙ දිභිවරිතා සත්තා තෙතාමෙසු දෙසදිසි න ව තෙසං කාමසුචෙ අනුසයා සමුත්තා. තෙ අත්තකිලමථානුගොගමනුසුත්තා විහරන්ති. තෙසං සත්ථා වා ධම්මං දෙසෙති අඤ්ඤතඥෙ වා ගරුඨා

නියො සමුගමවාරි කාමෙති නන්ති අන්තොති තෙ ව පුබ්බෙයෙව කාමෙති අනන්තිකා ඉති කාමෙ අපසකසිරෙන පටිනිසාජනති. තෙ වෙතසිකෙන දුක්ඛෙන අනස්සොසිතා තෙන වුවවති සුඛා පටිපදාති. යෙ පත තණ්හාවරිතා සත්තා කාමෙසු අස්සොසිතා තෙසං සන්තො වා ධම්මං දෙසෙති අඤ්ඤාතරෙ වා භිග්ගු කාමෙති නන්ති අන්තොති. තෙ පියරුපං දුක්ඛෙන පටිනිසාජනති තෙන වුවවති දුක්ඛා පටිපදාති. ඉමෙ සබ්බෙ සත්තා විසු පටිපදාසු සමොසරණං ගවේනති දුක්ඛායඤ්ඤා සුඛායඤ්ඤා. නන්තෙ යෙ දිසිවරිතා සත්තා තෙ විධා තික්ඛිත්ථියා ව මුදිත්ථියා ව නන්තෙ යෙ දිසිවරිතා සත්තා තික්ඛිත්ථියා තෙ සුබෙන පටිනිසාජනති බිප්පඤ්ඤා අභිසමෙතති. තෙන වුවවති සුඛාපටිපදා බිප්පාභිඤ්ඤාති. නන්තෙ යෙ දිසිවරිතා සත්තා මුදිත්ථියා පඨමං තික්ඛිත්ථියං උපාදාය දකුතරං අභිසමෙතති තෙ සුබෙන පටිනිසාජනති දකුඤ්ඤා අභිසමෙතති. තෙන වුවවති සුඛා පටිපදා දකුභිඤ්ඤාති. නන්තෙ තණ්හාවරිතා සත්තා දුච්ඛා තික්ඛිත්ථියා ව මුදිත්ථියා ව. නන්තෙ තණ්හාවරිතා සත්තා තික්ඛිත්ථියා තෙ දුක්ඛෙන පටිනිසාජනති බිප්පඤ්ඤා අභිසමෙතති තෙන වුවවති දුක්ඛාපටිපදා බිප්පාභිඤ්ඤාති. නන්තෙ තණ්හාවරිතා සත්තා මුදිත්ථියා පඨමං තික්ඛිත්ථියං උපාදාය දකුතරං අභිසමෙතති තෙ දුක්ඛෙන පටිනිසාජනති දකුඤ්ඤා අභිසමෙතති. තෙන වුවවති දුක්ඛා පටිපදා දකුභිඤ්ඤාති. ඉමා වතස්සො පටිපදායො අපඤ්ඤාමා අජයා. යෙ කෙවි තිබ්බතා නිබ්බායනති නිබ්බායිස්සනති වා ඉමාති වතුති පටිපදාති අනඤ්ඤාති අයං පටිපදාවතුක්කමග්ගෙන කිලෙසෙ නිද්ධි සිත්තා වතුක්කමග්ගෙන අරියසම්මසු නිද්ධිසිතබ්බා. අයං වුවවති සිග්ගිකම්මිතො නාම නයො.

තත්ථිමෙ වත්තාරෙ අභාරා වත්තාරෙ විපල්ලාසා උපාදානා යොගා ගන්තො අභවො ඔසා සල්ලා විඤ්ඤාණසීතියො අගතිගමණො නිති අයං සුඛතසංසන්දනා. වත්තාරෙ අභාරා නන්තෙ යො ව කබ ලිඛිතාරො අභාරො යො ව එස්සො අභාරො ඉමෙ තණ්හාවරිතෙන පහාතබ්බා. නන්තෙ යො ව මනොසඤ්ඤාතනාගාරො යො ව විඤ්ඤාණා ගාරො ඉමෙ දිසිවරිතෙන පහාතබ්බා. නන්තෙ පඨමො අභාරො පඨමො විපල්ලාසො දුතියො අභාරො දුතියො විපල්ලාසො තතියො අභාරො තතියො විපල්ලාසො වතුන්තො අභාරො වතුන්තො විපල්ලාසො. ඉමෙ වත්තාරො විපල්ලාසා අපඤ්ඤාමා අජයා. ඉදඤ්ඤා පමාණං වත්තාරො අභාරා. එවං ඉමානි සබ්බානි දස පදාති. නන්තෙ පඨමෙ විපල්ලාසෙ සීතො කාමෙ උපාදියති.¹ ඉදං කාමුපාදනං දුතියෙ විපල්ලාසෙ සීතො අනාගතං භවං උපාදියති. ඉදං සිලබ්බතු පාදනං. තතියෙ විපල්ලාසෙ සීතො විපරිතදිසිං උපාදියති. ඉදං දිඤ්ඤාපාදනං. වතුන්තෙ විපල්ලාසෙ සීතො බන්ධෙ අත්තතො උපාදියති.

ඉදං අත්තවාද්දපාදනං. තත්ථ කාමුපාදනෙ සීතො කාමෙ අභිජ්ඣාය ගන්තී. අයං අභිජ්ඣාකායගන්තො. සීලබ්බතුපාදනෙ සීතො බ්‍යාපාදං ගන්තී. අයං බ්‍යාපාදකායගන්තො. තත්ථ දිව්වුපාදනෙ සීතො පරාමාසං ගන්තී. අයං පරාමාසකායගන්තො. තත්ථ අත්තවාද්දපාදනෙ සීතො සප්පකෙවනො ගන්තී. අයං ඉදංසව්වාහි නිවෙසකායගන්තො. තස්ස ගන්තව්‍යතා කීලෙසා අස්සවන්තී. කිං පන වුච්චති අස්සවන්තීති? විප්පටිසාරා, ඥෙ විප්පටිසාරා තෙ අනුසයා. තත්ථ අභිජ්ඣාකායගන්තො කාමාසවො බ්‍යාපාදකාය ගන්තො හවාසවො පරාමාසකායගන්තො දිසාසවො ඉදං සව්වාහි නිවෙසකායගන්තො අවිජ්ජාසවො. එතෙ වත්තාරො ආසවා වෙසුලං ගතා ඕසා භොන්ති තෙන වුච්චන්ති ඕසාති.

තත්ථ කාමාසවො කාමොසො හවාසවො හවොසො අවිජ්ජාසවො අවිජ්ජාසො දිසාසවො දිසොසො, තෙ වත්තාරො ඕසා ආසය මුත්තප්පිසා අනුසයසහගතා තෙන වුච්චන්ති සලාති හදයමාහව්ව තිස්සති. තත්ථ කාමොසො රාගසලං හවොසො දොසසලං අවිජ්ජාසො මොහසලං දිසොසො දිසිසලං. ඉමෙති වතුති සලෙති පරියාදිත්තං විඤ්ඤාණං වතුසු ධම්මෙසු තිස්සති රූපෙ වෙදනාය සඤ්ඤාය සම්ඛාරෙසු ඉමා වතස්සො විඤ්ඤාණසීතියො. තත්ථ රාග සලෙත න න්දපසෙවනං රූප්පහං විඤ්ඤාණං තිස්සති. දොසසලෙත වෙදනුපහං. මොහසලෙත සඤ්ඤාපහං. දිසිසලෙත න න්දප සෙවනං සම්ඛාරූපහං විඤ්ඤාණං තිස්සති. වතුති විඤ්ඤාණසීතීති වතුබ්බිධස්සව අගතීං ගව්න්ති ඡන්ද්‍ර දොසා හයා මොහා. රාගෙන ඡන්ද්‍රගතීං ගව්න්ති දොසෙන දොසාගතීං ගව්න්ති මොහෙන මොහා ගතීං ගව්න්ති දිසියා හයාගතීං ගව්න්ති. ඉති ඉමාති ච කම්මාති ඉමෙ ච කීලෙසා අයං සංසාරගෙතු.

තත්ථිමා වතස්සො දිසා, කබ්බිඛකාරො ආහාරො අසුභෙ සුභන්ති විපල්ලාසො කාමුපාදනං කාමයොගො අභිජ්ඣාකායගන්තො කාමා සවො කාමොසො රාගසලං රූප්පහං විඤ්ඤාණසීති ඡන්ද්‍ර අගති ආමණං. අයං පඨමා දිසා.

එස්සො ආහාරො දුක්ඛෙ සුඛන්ති විපල්ලාසො සීලබ්බතුපාදනං හවයොගො බ්‍යාපාදකායගන්තො හවාසවො හවොසො දොසසලං වෙදනුපහං විඤ්ඤාණසීති දොසා අගතිගමණං. අයං දුතියා දිසා.

මනොසකෙවනතාහාරො අත්තතති අත්තාති විපල්ලාසො දිව්වුපාදනං දිසියොගො පරාමාසකායගන්තො දිසාසවො දිසොසො දිසිසලං සඤ්ඤාපහං විඤ්ඤාණසීති හයා අගතිගමණං. අයං තතියා දිසා.

විඤ්ඤාණාහාරො අතිවෙච නිවන්ති විපල්ලාසො අත්තවාද්දපා දනං අවිජ්ජායොගො ඉදංසව්වාහිනිවෙසකායගන්තො අවිජ්ජාසවො අවිජ්ජාසො මොහසලං සම්ඛාරූපහං විඤ්ඤාණසීති මොහා අගති ගමණං. අයං චතුත්ථි දිසා.

ඉති ඉමෙසං දසන්නං සුත්තානං පස්මෙන පදෙන පස්මාය දිසාං ආලෝකනං. දුතියෙන පදෙන දුතියාය දිසාය තතියෙන පදෙන තතියාය දිසාය චතුර්තෙන පදෙන චතුර්තියා දිසාං ආලෝකනං. අයං වුවෙනි දිසා ආලෝකනා. ඉමිනා නයෙන සබ්බකිලෙසා චතුසු පදෙසු පක්ඛිපිතබ්බා. අයං අකුසලපනෙතා.

වතස්සො පටිපදා වත්තාරි කුතානති වත්තාරො සතිපස්සානා වත්තාරො විහාරා දිබ්බො බ්‍රහ්මා අරියො ආනෙස්සෙත්ථා වත්තාරෙ සම්මප්පධානා වත්තාරො අච්ඡරියා අබ්බතා ධම්මා වත්තාරො අධිස්සානා වත්තාරො සමාධියො ඡන්දසමාධි විරියසමාධි විතතසමාධි චිමංසා සමාධි වත්තාරො ධම්මා සුඛභාගියා නාඤ්ඤත්‍රයොඡ්ඤිඛතා නාඤ්ඤත්‍රතපසා නාඤ්ඤත්‍රඉන්ද්‍රියසංවරා නාඤ්ඤත්‍රසබ්බතිස්සග්ගා වත්තාරි අප්පමාණාති.

තත්ථ දුක්ඛාපටිපදා දකුණිඤ්ඤා භාවිතමානා බහුලිකරිතමානා. පස්මං කුතං පරිපුරෙති. පස්මං කුතං පරිපුරණං. පස්මං සති පස්සානං පරිපුරෙති. පස්මං සතිපස්සානං පරිපුරණං. පස්මං විහාරං පරිපුරෙති. පස්මො විහාරො පරිපුරණං. පස්මං සම්මප්පධානං පරිපුරෙති. පස්මං සම්මප්පධානං පරිපුරණං. පස්මං අච්ඡරියං අබ්බතං ධම්මං පරිපුරෙති. පස්මො අච්ඡරියො අබ්බතො ධම්මො පරිපුරණං. පස්මං අධිස්සානං පරිපුරෙති. පස්මං අධිස්සානං පරිපුරණං. ඡන්දසමාධිං පරිපුරෙති. ඡන්දසමාධි පරිපුරණං. ඉන්ද්‍රියසංවරං පරිපුරෙති. ඉන්ද්‍රිය සංවරො පරිපුරණං. පස්මං අප්පමාණං පරිපුරෙති. එවං යාව සබ්බතිස්සග්ගා චතුර්තො අප්පමාණං පරිපුරෙති.

තත්ථ පස්මා ව පටිපදා පස්මඤ්ඤා කුතං පස්මඤ්ඤා සතිපස්සානං දිබ්බො ව විහාරො පස්මඤ්ඤා සම්මප්පධානං. පස්මො ව අච්ඡරියො අබ්බතො ධම්මො සම්මාධිස්සානඤ්ඤා ඡන්දසමාධි ව ඉන්ද්‍රියසංවරො ව මෙත්තා ව අප්පමාණං. අයං පස්මා දිසා.

දුතියා ව පටිපදා දුතියඤ්ඤා කුතං දුතියඤ්ඤා සතිපස්සානං බ්‍රහ්මා ව විහාරො දුතියඤ්ඤා සම්මප්පධානං. දුතියො ව අච්ඡරියො අබ්බතො ධම්මො වාගාධිස්සානඤ්ඤා විතතසමාධි ව තපො ව කරුණා ව අප්පමාණං. අයං දුතියා දිසා.

තතියා ව පටිපදා තතියඤ්ඤා කුතං තතියඤ්ඤා සතිපස්සානං අරියො ව විහාරෙ තතියඤ්ඤා සම්මප්පධානං. තතියො ව අච්ඡරියො අබ්බතො ධම්මො සම්මාධිස්සානඤ්ඤා විරියසමාධි ව බොඡ්ඤිඛතා ව මුදිතා ව අප්පමාණං. අයං තතියා දිසා.

චතුර්තී ව පටිපදා චතුර්තඤ්ඤා කුතං චතුර්තඤ්ඤා සතිපස්සානං ආනෙස්සෙත්ථා ව විහාරෙ චතුර්තඤ්ඤා සම්මප්පධානං. චතුර්තො ව අච්ඡරියො අබ්බතො ධම්මො උපස්මාධිස්සානඤ්ඤා චිමංසාසමාධි ව.

සබ්බකිස්සග්ගො ව උපෙක්ඛා ව අප්පමාණං. අයං චතුත්ථි දිසා. ඉමාසං වතස්සත්තං දිසානං යා ආලොකනා අයං වුච්චති දිසාලොචනො නාම තයො.

තත්ථායං යොජනා. වතතාරො ව ආහාරා වතස්සො ව පටිපදා වතතාරො ව විපල්ලාසා වතතාරො ව සතිප්පානා වතතාරි ව උපාදානාති වතතාරි ව කුසානාති වතතාරො ව යොගා වතතාරො ව විහාරා වතතාරො ව ගන්ථා වතතාරො ව සම්මප්පධානා වතතාරො ව ආසවා වතතාරො ව අවජරියා අබ්බතා ධම්මා වතතාරො ව ඔසා වතතාරි ව අබ්බානාති වතතාරි ව සල්ලාති වතතාරො ව සමාධියො වතස්සො ව විඤ්ඤාණසීතියො වතතාරො ව සුඛනාහියා ධම්මා වතතාරි ව අගතිගමණාති වතතාරි ව අප්පමාණාති. ඉති කුසලාකුසලානං පක්කපටිපක්කවසෙන යොජනා. අයං සීග්ගවිඤ්චිතො දිසාලොචනො තයො.

තස්ස වතතාරි සාමඤ්ඤාචලාති පරියොසානං. තත්ථ පද්මාය දිසාය සොනාපතතිඵලං පරියොසානං, දුතියාය සකද්ගාමිඵලං, තතියාය අනාගාමිඵලං, චතුත්ථියා අරභ්ගතඵලං පරියොසානනති.

තත්ථ කතමො තිප්පක්කලතයො? පටිපදාවිහාගෙන චතුස්ස පුග්ග ලෙස්ස යොජුඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නියසාති අයං උග්ගපි තඤ්ඤා. යොජුඛාය වා පටිපදාය දකුභිඤ්ඤාය දුක්ඛාය වා පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නියසාති අයං විපඤ්චිතඤ්ඤා. යො දුක්ඛාය පටිපදාය දකුභිඤ්ඤාය නියසාති අයං තෙයොසා. ඉති වතතාරො හුත්වා තයො හොනති.

තත්ථ උග්ගපිතඤ්ඤාස්ස සමථපුබ්බඛගමා විපස්සනා සප්පායා. තෙයොස්ස විපස්සනාපුබ්බඛගමො සමථො. විපඤ්චිතඤ්ඤාස්ස සමථ විපස්සනා යුගනකා. උග්ගපිතඤ්ඤාස්ස මුදුකා දෙසනා. තෙයොස්ස තික්ඛා දෙසනා. විපඤ්චිතඤ්ඤාස්ස මුදුතික්ඛා දෙසනා. උග්ගපි තඤ්ඤාස්ස අභිපඤ්ඤාසික්ඛා. විපඤ්චිතඤ්ඤාස්ස අභිවිතතසික්ඛා ව අභිපඤ්ඤාසික්ඛා ව. තෙයොස්ස අභිසීලසික්ඛා ව අභිවිතතසික්ඛා ව අභිපඤ්ඤාසික්ඛා ව. ඉති ඉමෙසං පුග්ගලානං චතුති පටිපදාති නියසාණං.

තත්ථායං සංකිලෙසපකෙඛා. තිණි අකුසලමූලාති තයො ඵස්සා තිස්සො වෙදනා තයො උපවිචාරා තයො කිලෙසා තයො අනුසයා තයො විතක්ඛා තයො පරිලාහා තිණි සංඛතලකඛණාති තිස්සො දුක්ඛතා.

තිණි අකුසලමූලාති ලොභො අකුසලමූලං දොසො අකුසලමූලං මොහො අකුසලමූලං. තයො ඵස්සාති සුඛවෙදනීයො ඵස්සො දුක්ඛ වෙදනීයො. ඵස්සො අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයො ඵස්සො. තිස්සො

වෙදනාති සුඛා වෙදනා දුක්ඛා වෙදනා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. තයො උපවිචාරාති සොමනස්සුපවිචාරො දොමනස්සුපවිචාරො උපෙක්ඛුපවිචාරො. තයො කිලෙසාති ලොභො දොසො මොහො. තයො විතකකාති කාමවිතකෙකා බ්‍යාපාදවිතකෙකා විහිංසා විතකෙකා. තයො පරිලාභාති රාගජෙ දොසජෙ මොහජෙ. තිණ්ණි සංඛිතලක්ඛණානීති උප්පාදො ධීති වයො. තිස්සො දුක්ඛතාති දුක්ඛ දුක්ඛතා විපරිනාමදුක්ඛතා සංඛාරදුක්ඛතා.

තත්ථ ලොභො අකුසලමූලං මනාපිකෙන ආරමමණෙන සමුළුභි හති. තදෙව මනාපිකාරමණං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛවෙදනීයො ඵස්සො. සුඛවෙදනීයං ඵස්සං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛා වෙදනා. සුඛං වෙදනං පටිච්ච උප්පජ්ජති සොමනස්සුපවිචාරො. සොමනස්සුපවිචාරං පටිච්ච උප්පජ්ජති රුභො. රුභං පටිච්ච උප්පජ්ජති කාම විතකෙකා. කාමවිතකකං පටිච්ච උප්පජ්ජති රාගජෙ පරිලාභො. රාගජං පරිලාභං පටිච්ච උප්පජ්ජති උප්පාදො සංඛිතලක්ඛණං. උප්පාදං සංඛිතලක්ඛණං පටිච්ච උප්පජ්ජති විපරිනාමදුක්ඛතා.*

දොසො අකුසලමූලං අමනාපිකෙන ආරමමණෙන සමුළුභි හති. තදෙව අමනාපිකාරමණං පටිච්ච උප්පජ්ජති දුක්ඛවෙදනීයො ඵස්සො. දුක්ඛවෙදනීයං ඵස්සං පටිච්ච උප්පජ්ජති දුක්ඛා වෙදනා. දුක්ඛං වෙදනං පටිච්ච උප්පජ්ජති දොමනස්සුපවිචාරො. දොමනස්සුපවිචාරං පටිච්ච උප්පජ්ජති දොසො. දොසං පටිච්ච උප්පජ්ජති බ්‍යාපාදවිතකෙකා. බ්‍යාපාදවිතකකං පටිච්ච උප්පජ්ජති දොසජෙ පරිලාභො. දොසජං පරිලාභං පටිච්ච උප්පජ්ජති ධීතස්ස අඤ්ඤාථතං සංඛිතලක්ඛණං. ධීතස්ස අඤ්ඤාථතං සංඛිතලක්ඛණං පටිච්ච උප්පජ්ජති දුක්ඛදුක්ඛතා.†

මොහො අකුසලමූලං උපෙක්ඛායානීයෙන ආරමමණෙන සමුළුභි හති. තදෙව උපෙක්ඛායානීයං ආරමමණං පටිච්ච උප්පජ්ජති අදුක්ඛ මසුඛවෙදනීයො ඵස්සො. අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයං ඵස්සං පටිච්ච උප්පජ්ජති අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං පටිච්ච උප්පජ්ජති උපෙක්ඛුපවිචාරො. උපෙක්ඛුපවිචාරං පටිච්ච උප්පජ්ජති මොහො. මොහං පටිච්ච උප්පජ්ජති විහිංසා විතකෙකා. විහිංසා විතකකං පටිච්ච උප්පජ්ජති මොහජෙ පරිලාභො. මොහජං පරිලාභං පටිච්ච උප්පජ්ජති වයො සංඛිතලක්ඛණං. වයං¹ සංඛිතලක්ඛණං පටිච්ච උප්පජ්ජති සංඛාරදුක්ඛතාති. අයං තිහි ආකාරෙහි කිලෙසානා නිද්දොසො. යො කොචි අකුසලපකෙටා සංඛිතො සො නිසු අකුසලමූලෙසු සමොසරතීති.

* එව. සංඛිත. “දුක්ඛදුක්ඛතා”හි හවිතඛං.

† ඉධව “විපරිනාමදුක්ඛතා”හි හවිතඛං.

1. ම. III. වයං.පටිච්ච.

තත්ථ කතමො කුසලමුලං? තිණි කුසලමුලාති අලොභො අද්දෙසො අමොභො. තිසෙසො පඤ්ඤා සුතමයි විනතාමයි භාවනාමයි. තයො සමාධි සවිතකකසවිවාරො අවිතකකවිවාරමතෙනා අවිතකක අවිවාරො. තිසෙසො සික්කා අධිසීලසික්කා අධිවිතතසික්කා අධිපඤ්ඤාසික්කා තිණි තිමිතතාති සමථතිමිතතං පග්ගහතිමිතතං උපෙකකාතිමිතතං. තයො විතකකා නෙකකමමවිතකකො අබ්‍යාපාද විතකකො අවිතිංසාවිතකකො. තිණි ඉන්ද්‍රියාති අනඤ්ඤාතඤ්ඤාසා මිතින්ද්‍රියං අඤ්ඤාන්ද්‍රියං අඤ්ඤාතාචන්ද්‍රියං. තයො උපවිවාරා සොම නස්සුපවිවාරො ද්‍රෝමනස්සුපවිවාරො උපෙකකුපවිවාරො.* තිසෙසො එසනා කාමෙසනා භවෙසනා බ්‍රහ්මවරියෙසනා. තයො ඛනිා සීලකකිකො සමාධිකකිකො පඤ්ඤාකකිකො.

තත්ථ අලොභො කුසලමුලං සුතමයිපඤ්ඤං පරිපුරෙති. සුතමයි පඤ්ඤා පරිපුරණො අවිතකකවිවාරං සමාධිං පරිපුරෙති. සවිතකක සවිවාරො සමාධි පරිපුරණො අධිසීලසික්කා පරිපුරෙති. අධිසීල සික්කා පරිපුරණො සමථතිමිතතං පරිපුරෙති. සමථතිමිතතං පරි පුරණො නෙකකමමවිතකකං පරිපුරෙති. නෙකකමමවිතකකො පරි පුරණො අනඤ්ඤාතඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියං පරිපුරෙති. අනඤ්ඤා තඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියං පරිපුරණො නෙකකමමසිතුපවිවාරං¹ පරිපුරෙති. නෙකකමමසිතුපවිවාරො පරිපුරණො කාමෙසනං පඤ්ඤාති. කාමෙ සනපපහාණං සීලකකිකං පරිපුරෙති.

අද්දෙසො කුසලමුලං විනතාමයිපඤ්ඤං පරිපුරෙති. විනතාමයි පඤ්ඤා පරිපුරණො අවිතකකවිවාරමතතං සමාධිං පරිපුරෙති. අවිතකකවිවාරමතෙනා සමාධි පරිපුරණො අධිවිතතසිකිකා පරි පුරෙති. අධිවිතතසිකිකා පරිපුරණො උපෙකකාතිමිතතං පරිපුරෙති. උපෙකකාතිමිතතං පරිපුරණො අබ්‍යාපාදවිතකකං පරිපුරෙති. අබ්‍යා පාදවිතකකො පරිපුරණො අඤ්ඤාන්ද්‍රියං පරිපුරෙති. අඤ්ඤාන්ද්‍රියං පරිපුරණො අබ්‍යාපාදුපවිවාරං පරිපුරෙති. අබ්‍යාපාදුපවිවාරො පරි පුරණො භවෙසනං පඤ්ඤාති. භවෙසනපපහාණං සමාධිකකිකං පරිපුරෙති.

අමොභො කුසලමුලං භාවනාමයිපඤ්ඤං පරිපුරෙති. භාවනාමයි පඤ්ඤා පරිපුරණො අවිතකකවිවාරං සමාධිං පරිපුරෙති. අවිතකක අවිවාරො සමාධි පරිපුරණො අධිපඤ්ඤාසිකිකා පරිපුරෙති. අධි පඤ්ඤාසිකිකා පරිපුරණො පග්ගහතිමිතතං පරිපුරෙති. පග්ගහතිමිතතං පරිපුරණො (අවිතිංසාවිතකකං පරිපුරෙති. අවිතිංසාවිතකකො පරි පුරණො†) අඤ්ඤාතාචන්ද්‍රියං පරිපුරෙති. අඤ්ඤාතාචන්ද්‍රියං පරි

* එව. සබ්බප. “නෙකකමමසිතුපවිවාරෙ අබ්‍යාපාදුපවිවාරෙ අවිතිංසුප විවාරෙ”ති භවිතකකමිති අමුඛාකංමති.

1. සී. I & II. නෙකකමමසිතං ද්‍රෝමනස්සුපවිවාරං.

† අයං පාඨසංස්කො කාන්තවිපිනදිසනෙන උද්දිඝමමොත්ථුකකමෙත කුසල පකෙකා යොජ්ජමානෙ ඉමිනාපි භවිතකකමිති ඤායතෙ.

පුණ්ණං අවිහිංසුපවිවාරං . පරිපුරෙති අවිහිංසුපවිවාරො පරි
පුණ්ණො භුග්ගවරියෙසනං පරිපුරෙති. භුග්ගවරියෙසනං පරිපුණ්ණො
පඤ්ඤකකං. පරිපුරෙති.

ඉති ඉමෙ තයො ධම්මා අකුසලපක්කිකා කුසලපක්කිකා ව තික
තිද්දෙසෙති තිද්දිඨා තිපුකකලනයස්ස දිසා නාම. තස්ස පරියොසානං
තයො විමොක්ඛා අපපණ්ණිතො පුඤ්ඤතො අනිමිතො. අයං
තිපුකකලො නාම දුතියො තයො.

තත්ථ යෙ ඉමෙ තයො පුග්ගලා උග්ගරිතඤ්ඤා විපඤ්ඤානඤ්ඤා
තෙයොති ඉමෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං වෙ පුග්ගලා සුඛය පටිපද්දය
බිප්පාභිඤ්ඤා සුඛය පටිපද්දය දක්ඛාභිඤ්ඤා ව නිත්යන්ති. වෙ යෙව
පුග්ගලා දුක්ඛාය පටිපද්දය බිප්පාභිඤ්ඤා දුක්ඛාය පටිපද්දය දක්ඛා
භිඤ්ඤා ව නිත්යන්ති. ඉමෙ චත්තාරො. තෙ විසෙසෙන වෙ භොන්ති
දිභිවරිතො ව තණ්හාවරිතො ව. ඉමෙ චත්තාරො හුත්වා තයො
භොන්ති. තයො හුත්වා වෙ භොන්ති. ඉමෙසං විනානං පුග්ගලානං
අයං සංකිලෙසො අවිජ්ජා ව තණ්හා ව අභිරිකඤ්ඤා අනොත්තරපඤ්ඤා
අසති ව අසම්පජ්ඤාඤ්ඤා නිවරණානි ව සංයොජනානි ව අජේඛා
සානඤ්ඤා අනිතිවෙසො ව අභවකාරො ව මම්ඛකාරො ව අසුඛියඤ්ඤා
ද්වෙවමස්සතා ව කොසල්පඤ්ඤා අයොනිසොමනසිකාරො ව විවිකිච්ජා
ව අවිජ්ජා ව අසම්චම්භවණඤ්ඤා අසම්පන්නි ව.

තත්ථ අවිජ්ජා ව අභිරිකඤ්ඤා අසති ව නිවරණානි ව අජේඛා
සානඤ්ඤා අභවකාරො ව අසුඛියඤ්ඤා කොසල්පඤ්ඤා විවිකිච්ජා ව
අසම්චම්භවණඤ්ඤා. අයං එකාදිසා. තණ්හා ව අනොත්තරපඤ්ඤා
අසම්පජ්ඤාඤ්ඤා සංයොජනානි ව අනිතිවෙසො ව මම්ඛකාරො ව
ද්වෙවමස්සතා ව අයොනිසොමනසිකාරො ව අවිජ්ජා ව අසම්පන්නි
ව. අයං දුතියා දිසා. දසනනං දුක්ඛානං දස පදානි පඨමානි¹
කාතබ්බානි සංඛින්නෙන අත්ථං ඤාපෙන්නි. පටිපකෙඛ තණ්හා
පක්කයස්ස² දසනනං දුක්ඛානං දස පදානි දුතියකානි. අයං දුතියා දිසා.

තත්ථ කතමො කුසලපකෙඛා? සමථො ව විපස්සනා ව විජ්ජා ව
වරණඤ්ඤා සති ව සම්පජ්ඤාඤ්ඤා හිරි ව ඔත්තරපඤ්ඤා අභවකාරප
භාණඤ්ඤා මම්ඛකාරපභාණඤ්ඤා සම්මාවායාමො ව යොනිසොමනසි
කාරො ව සම්මාසති ව සම්මාසමාධි ව පඤ්ඤා ව නිබ්බිදා ව සම්පන්නි
ව සම්චම්භවණඤ්ඤා සොමනස්සඤ්ඤා ධම්මානුධම්මපටිපන්නි ව. දසනනං
දුක්ඛානං සමථාදීනි සොමනස්සපරියොසානානි පඨමානි දස පදානි
පඨමා දිසා. විපස්සනාදීනි ධම්මානුධම්මපටිපන්නිපරියොසානානි
දුතියානි දස පදානි දුතියා දිසා.

ඉති අකුසලපකෙඛ කුසලපකෙඛ ව නන්දියාවට්ටස්ස තයස්ස
වතස්සා දිසා. තාපු කුසලපකෙඛ සමථාදීනි අකුසලපකෙඛ තණ්හා

දසො පභාණං ගව්ඡන්ති. තෙසං පභාණා රාගවිරාගා වෙතොවිමුත්ති. කුසලපකෙඛ විපස්සනාදිහි අකුසලපකෙඛ අවිජ්ජාදසො පභාණං ගව්ඡන්ති. තෙසං පභාණා අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති. ඉති ඉමා වෙ විමුත්ති යො නන්දියාවට්ඨනයෙ පරියොසානං.

තත්ථ තණ්හා අවිජ්ජා සමප්ථා විපස්සනාති වත්තාරි පදාති. තෙසු අදාරස මූලපදාති සමොසරන්ති. කථං? සමප්ථා ව අලොභො ව අද්දෙසො ව අසුභසඤ්ඤා ව දුක්ඛසඤ්ඤා වාති ඉමාති පඤ්ච පදාති සමථං භජන්ති. විපස්සනා ව අමොහො ව අනිච්චසඤ්ඤා ව අත්තසඤ්ඤා වාති ඉමාති වත්තාරි පදාති විපස්සනං භජන්ති. එවං නව පදාති කුසලාති චිත්ත පදෙසු සමොසරන්ති. තණ්හා ව ලොභො ව ද්දෙසො ව සුභසඤ්ඤා ව සුඛසඤ්ඤා වාති ඉමාති පඤ්ච පදාති තණ්හං භජන්ති. අවිජ්ජා ව මොහො ව නිච්චසඤ්ඤා ව අත්තසඤ්ඤා වාති ඉමාති වත්තාරි පදාති අවිජ්ජං භජන්ති. එවං නව පදාති අකුසලාති චිත්ත පදෙසු සමොසරන්ති. ඉති තිපුක්ඛලො ව සිහවිකතිත්‍රිතො ව නන්දියාවට්ඨනයං අනුපාවිසන්ති.

කථං තිපුක්ඛලෙ තයෙ ඉතරෙ වෙ තයා අනුපාවිසන්ති? විපස්සනා ව අමොහො ව අනිච්චසඤ්ඤා ව අත්තසඤ්ඤා වාති ඉමාති වත්තාරි පදාති අමොහො. සමප්ථා ව අලොභො ව අසුභසඤ්ඤා ව දුක්ඛසඤ්ඤා වාති ඉමාති වත්තාරි පදාති අලොභො. අද්දෙසො අද්දෙසො එව. එවං නව පදාති කුසලාති තිපු පදෙසු සමොසරන්ති. තණ්හා ව ලොභො ව සුභසඤ්ඤා ව සුඛසඤ්ඤා වාති ඉමාති වත්තාරි පදාති ලොභො. අවිජ්ජා ව මොහො ව නිච්චසඤ්ඤා ව අත්තසඤ්ඤා වාති ඉමාති වත්තාරි පදාති මොහො. ද්දෙසො ද්දෙසො එව. එවං නව පදාති අකුසලාති තිපු පදෙසු සමොසරන්ති. ඉති තිපුක්ඛලෙ තයෙ ඉතරෙ වෙ තයා අනුපාවිසන්ති.

කථං චතුසු පදෙසු අදාරස මූලපදාති සමොසරන්ති? තණ්හා ව සුභසඤ්ඤා ව අයං පඨමො විපල්ලාසො. ලොභො ව සුඛසඤ්ඤා ව අයං දුතියො විපල්ලාසො. අවිජ්ජා ව නිච්චසඤ්ඤා ව අයං තතියො විපල්ලාසො. මොහො ව අත්තසඤ්ඤා ව අයං චතුස්ථො විපල්ලාසො. ඉති නව පදාති අකුසලාති චතුසු පදෙසු සමොසරන්ති. සමප්ථා ව අසුභසඤ්ඤා ව පඨමං සතිපදානං. අලොභො ව දුක්ඛසඤ්ඤා ව දුතියං සතිපදානං. විපස්සනා ව අනිච්චසඤ්ඤා ව තතියං සතිපදානං. අමොහො ව අත්තසඤ්ඤා ව චතුස්ථං සතිපදානං. ඉති නව පදාති කුසලාති චතුසු පදෙසු සමොසරන්ති.* එවං සිහවිකතිත්‍රිතනයෙ ඉතරෙ වෙ තයා අනුපාවිසන්ති.

තිණ්ණං හි තයාං ආ භුමියො ගොවරො සො එකෙකං තයං අනුපාවිසති. තයො එකෙකස්ස තයස්ස අකුසලෙ වා ඛම්බෙ

* එත්ථමූලපදානං උඤ්ඤාදිස්සතෙ.

විඤ්ඤානෙ කුසලෙ වා පටිපනෙධා අනෙය්‍යසිතබ්බො. පටිපනං අනෙය්‍යසිතා සො නයො නිද්දසිතබ්බො. තච්චි නයෙ නිද්දසේ යථා එකමිඤ්ඤානෙ ඉතරෙසං නයානං මූලපදානි අනුප්පවිදානි තතො තතො නිගරිතො නිද්දසිතබ්බොති. එතෙකාසමිං හි නයෙ අදාරස මූලපදානි අනුප්පවිදානි. තත් එතෙකාසමිං ධම්මෙ විඤ්ඤානෙ සබ්බෙ ධම්මො විඤ්ඤානා ගොතති.

ඉමෙසං තිණ්ණං නයානං සිහවිධානීප්‍රිත්‍යාය නයෙසා චතොරිථලානි පරිශොසානං. පඨමාය දිසාය පඨමං ඵලං. දුතියාය දිසාය දුතියං ඵලං. තතියාය දිසාය තතියං ඵලං. චතුත්තරාය දිසාය චතුත්තරං ඵලං පරිශොසානං. තිප්‍රකබලෙසා නයෙසා තතො විමොක්ඛා පරිශොසානං. පඨමාය දිසාය අප්‍රාණිතිතො. දුතියාය පුඤ්ඤානො. තතියාය අනිමිතො විමොක්ඛො පරිශොසානං. නන්දියාවච්චෙසා නයෙසා චෙ විමුක්ඛියො පරිශොසානං. පඨමාය දිසාය තණ්හාවිරාගා චෙතො විමුක්ඛි. දුතියාය දිසාය අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤවිමුක්ඛි පරිශොසානං. ඉමෙසු තිසු නයෙසු යා අදාරසනානං පදානං ආලොචනා අයං දිසා ලොචනො නයො. යා ආලොචනා කුසලපෙකා අකුසලපෙකා ච අයං ධම්මො ඉමං ධම්මං භජනීති ජනනානා සමමා යොජනා අයං අධ්‍යාසො නයොති. ඉමෙ පඤ්ච නයා.

නායසමුදානවාරවණ්ණනා නිගිතා.

ඵලං සබ්බථා නයසමුදානං විහජ්ජා¹ ඉද්දති සාසනපඨානං විහජනො යසමා සබ්බගවාරාදිසු මූලපදෙයෙව පඨානං සබ්බගෙතො සරූපතො න දසසිතං තසමා යථා මූලපදෙති පඨානං නිබ්බරෙතබ්බං² ඵලං පඨානතොපි මූලපදානි³ නිබ්බරෙතබ්බොනීති දසානත්ථං අභාරසමූලපදා⁴ කුඤ්ඤා දඬබ්බා⁵ සාසනපඨානෙති ආහ. මූලපදසාසනපඨානානඤ්ඤා අඤ්ඤාමඤ්ඤාසබ්බගො පුබ්බෙ දසසිතො ඵලාති.

අථ සාසනපඨානානි කො වචනෙත්ථා? සාසනෙසා පඨානානි සාසනපඨානං. සාසනං දෙසනා. තසා චෙතෙය්‍යාඤ්ඤාසාධාරූපං තෙසං භිත්තසුඛනිප්පාදනත්ථං පකාරෙති ඨානං පවතති සාසනපඨානං. ඉධ පන තසා තථාභාවදීපනං සාසනපඨානානි චෙදිතබ්බං. අථ වා සාසනං⁶ අධිසිලසික්ඛාදෙයා. තෙසං පවත්තනුපායභාවතො පතිඝනානි එතෙහිති පඨානානි සංකිලෙසාදිධම්මා. තෙසං⁷ පච්චෙදනතො තදුපවාරෙත සුත්තානි පඨානානි. තෙසං පන සමුභාවතො අයං පකරණප්පදෙසො පඨානං නාමි.

1. සි. I & II. ධපෙතො.

2. සි. I & II. විත්ථාරෙතබ්බං.

3. සි. I & II. මූලපඨානානි.

4. සි. I & II. අභාරපදානි.

5. සි. I & II. සාසනප්‍රසිසිලං.

6. සි. I & II. සංකිලෙසාදිතං.

අපරා නයො. තෙනනෙක පදානං? පසිනෙක. ගමිණිසේනාති අපරා. “යෙ තෙ ගොඨා පසිනගාපවා”ති ආගතඨානසමිං හි සයන පදානෙන තෙ ගොඨා පසිනගාපවා ති චූතතා, තං අත්තො ගමිණං ගොති. ඉති නාතිවිජාරිතනසෙසු භාරනසෙසු අතිසංඛගමිණසං දෙසනාසුණසං සංකිලෙසභාගියාදිප්ලාකියාදිපොදෙසු තද්ධසප්චායියානෙදෙසු ච විජාරිතනසලානතො තියංඛාවසෙක පවත්තගමිණතො තෙ සංකිලෙසභාගියාදෙසො ලොකියාදෙසො ච විජුං විජුං වොමියො ච අසිංහවසෙක පදානං නාම. තෙසං පදානතතො අයං පභාරණපදෙසො පදානතාති වෙදිහබ්බං.

සංකිලෙසභාගියනාති ආදියු සංකිලියනාති එතෙනා ති සංකිලෙසො. සංකිලෙසනාතෙ සංකිලෙසකොඨාසෙ පවත්තං¹ **සංකිලෙසභාගියං**. වාසනා පුඤ්ඤභාවනා. වාසනානාතෙ පවත්තං වාසනාභාගියං. වාසනා ගජපට්ඨති වා **ව්‍යාසනාභාගියං**. නිබ්බිජ්ඣනං ලොභකම්මාදිනං පදානං නිවෙසෙයො. නිවෙසෙයනාතෙ පවත්තං නිවෙසෙයං ගජපට්ඨති වා **ගිවෙසෙයනාගියං**. පරිනිව්‍යාසිකතා ධම්මා අසෙකතා. අසෙකතාතෙ පවත්තං අසෙකතං² ගජපට්ඨති ව. **අසෙකතනාගියං**.

තෙසු යත්ත වාසනාදිසංකිලෙසො විහතතො ඉදං සංකිලෙසභාගියං. යත්ත දුකාදිපුඤ්ඤකිරියවත්තං විහතතො ඉදං වාසනාභාගියං. යත්ත අසෙකතා සිලකම්මාදෙයො විහතතො ඉදං නිවෙසෙයනාගියං. යත්ත පන අසෙකතා සිලකම්මාදෙයො විහතතො ඉදං අසෙකතනාගියං. ඉතර්ති තෙසං වොමියානාසවසෙක චූතතාති. තාති පන ඡද්ධතා වත්තාපරා තිකා එකං චතුක්කං අපරමි එකං චතුක්කනාති වාදස නොනාති තෙසු වත්තාපරා දුකා වෙ ව තිකා උද්ධා. ඉතර්ති උද්ධා. අනුබරණ භාරණං නත්ති. ඉමිනා තෙයෙන හෙපි ගතෙතුං සකකාති පාත්‍රියං සංඛිතතාති දඬබ්බං. තථා හි වක්ඛති:- **ඉමාහි වත්තාති සුත්තාහි සාධාරණාහි කතාහි අසංගවහනිති ආදිං**. තත්ත යමො කත්ථි සුත්තත තණ්හාසංකිලෙසොව තිද්දසියති කත්ථි දිසිසංකිලෙසොව කත්ථි දුම්බරිතසංකිලෙසොව තිද්දසියති තමො සංකිලෙසභාගියං සුත්තං තිධා විහජ්ඣා උද්දිඨං **තණ්හා සංකිලෙසභාගියං සුත්තනති** ආදිනා. තථා වොදනං නාම සංකිලෙස සති හොතිති වොදනභාගියං සුත්තං සංකිලෙසවිහාගෙන තිධා උද්දිඨං **තණ්හාවොදනභාගියං සුත්තනති** ආදිනා. තං ‘පන අත්තො වාසනාභාගියාදි එව ගොති. අයඤ්ච නයො කෙසුචි පොත්තකෙසු නත්ති. තත්ත සංකිලෙසො නිවිමොති ආදි සංකිලෙස පටිපක්කතො සම්පාදිතිධාරණවසෙක වාසනාභාගියාදිසුත්තානා විසයදස්සනත්තං ආරඬං.

1. සී. I & II. වජ්ජකං.

2. සී. I & II. අසෙකතං.

ඉදුනි සංකිලෙසභාගියාදීනි සුත්තානි යථානිද්දිදානි උදහරණ වසෙන විභාවෙතො නාඤ්ඤා කාමං සංකිලෙසභාගියං සුත්තනනි? ආදි ආරබ්ධං. තත්ත්ව කාමකාමා භික්ෂුඤ්ඤානානි ගාථාය අන්තො හෙයා චුත්තොයෙව. යථා ඉමස්ස ඵලං ඉත්තො පරානම්පි හෙයාචුත්තත්තානං උපානානපදනඤ්ඤා අත්තං න වණණසිසාම.¹

අගනිගමණානීති කායාදීනි අයුත්තගමණානි අකත්තබ්බකරණා නීති අන්තො. ඡන්දානි ඡන්දහෙතු ඉවත්පව්වයා. අගනිං ගව්ඡනීති අගත්තබ්බං ගතියා ගව්ඡනි අකත්තබ්බං කාරොතීති අන්තො. ඛම්මනති සාධුතං අරියානං ඛම්මං. අනිවහනතීති අති මද්දිත්වා විනික්කමති. නිගිහනීති භාගති. සසොති කිත්ති ව පරිවාරො ව.

මනොපුබ්බඛගමානි ගාථායං මනොති සද්ධි පි කාමාවචරකුසලාදි හෙදං සබ්බම්පි වතුභූමකවිගතං මනො. ඉමස්මිං පන සානෙ මක්ඛු පාලන්තරස්ස පුරිමත්තියං වෙර්ඡනස්ස උපනතවසෙන නියමිය මානං පටිසම්පප්පත්තවිගතමෙව ලබනති. සො මනො පුබ්බඛගමො ඵත්තසනති මනොපුබ්බඛගමා. මතසා පඨමගාමිනා සමන්තාගතානි අන්තො. ඛම්මානි නිස්සත්තනිජ්ඣදේන ඛම්මා. තෙ පන වෙදනා දයො තයො අරුපිත්තො ඛකා ඵත්තෙ හි මනොපුබ්බඛගමා. කථං පනෙතෙති සසිං. ඵකස්මිං වජ්ජස්මිං. ඵකස්මිඤ්ඤා අරම්මණෙ ඵකකවණෙ උපපජ්ජමානො මනො පුබ්බඛගමො නාම භොතීති? උප්පාදපව්වයදේන.² යථා හි බහුසු ඵකතො ගාමසාතාදිකම්මානි කරුණෙනාසු කො ඵත්තසං පුබ්බඛගමො?ති චුත්තෙ යො තෙසං පව්වයො භොතී යං යං නිස්සාය තෙ³ තං කම්මං කරුණති සො දත්තො වා මිත්තො වා⁴ තෙසං පුබ්බඛගමොති චුච්චති. ඵලං සම්පදම්දං දදබ්බං. ඉති උප්පාදපව්වයදේන මනො පුබ්බඛගමො ඵත්තසනති මනොපුබ්බඛගමා. නති තෙ මනෙ අනුපපජ්ජෙන උපපජ්ජතුං සක්කුණනති. මනො පන ඵකවෙවසු වෙනසිකෙසු අනුපපජ්ජෙනාසුපි උපපජ්ජති ඵලං. අධිපතීවසෙන මනො සෙයො ඵත්තසනති මනොසෙයො. යථා හි වොරුදිත්තං වොරපේඨකාදයො අධිපතීත්තො සෙයා තථා තෙසම්පි. මනො සෙයො. යථා පන දුරු ආදීනි නිපජ්ජනානි හණ්ණානි දුරුමයාදීනි නාම භොතති තථා ඵත්තෙපි මතත්තො නිපජ්ජනත්තො මනොමසා නාම. පද්ධේනානි අභිජ්ඣාදීනි දෙසෙති පද්ධේන දුසිත්තෙත. භාසනී වා කණේන වා සො හි භාසනො වතුබ්බිධං වවිදුච්චරිතමෙව භාසනී. කරුණෙනා පි තිවිධං කායදුච්චරිතමෙව කරුණති. අභාසනො අකරුණෙනා තෙති අභිජ්ඣාදීනි පද්ධමත්තාය තිවිධං මනොදුච්චරිතං පුරෙති. ඵලමස්ස දසඅකුසලකම්මපථා පාරිපුරිං ගව්ඡනති. නත්තො නං දුක්ඛ මධෙතීති තත්තො තිවිධදුච්චරිතත්තො තං පුග්ගලං දුක්ඛං අකෙති

1. සි. I & II. තවණණසිසාම.

2. සි. I & II. උප්පාදපව්වයවසෙන.

3. තෙසං. (ගබ්බත්.)

4. සි. I. මත්තොවා.

ද්වවර්තානුභාවෙන චතුස්ස අපායෙස්ස දුක්ඛං අනුගච්ඡති. යථාකිං? වක්ඛංච චග්ගො පදනති යථා නාම සකටං වහනො බලිවද්දායා පදං පගරන්තං පගරන්තං වක්ඛං අනුගච්ඡති එවං නං පුග්ගලං දුක්ඛමනුගච්ඡතිති.

මිඛි යද හොතිති ශාථායං මිඛිති පිනමිඛාහිභුතො. මහග්ගසොති මහාභොජනො¹ ආහාරගන්ධක අලංසාටක තන්ත්වට්ටක කාකමාසක භුතවමිතකානං අඤ්ඤාතයේ විය. නිද්දසිනාති සුපන සිලො. සමපට්චග්ගාසාසිති සෙය්‍යස්සඛ එස්සසුඛානං² අනුසුඤ්ඤාත වසෙන සමපට්චග්ගාකං සයනසිලො. නිමාපපුසොති කුණ්ඩිකාදිනා³. සුකරගතෙතන පුසො. සරසුකයේ හි බාලකාලතො පඨාය පොසිග මානො පුලසර්ථකාලෙ ගෙගතො බහි තික්ඛමිත්තුං අලගනෙතො ගෙයා මඤ්චාදිස්ස සමපට්චග්ගාසාසිති සමපට්චග්ගාසාසි අස්සසනෙතො පස්සසනෙතො සයතෙව. ඉදං වුතනං හොති යද පුරිසො මිඛි ව හොති මහග්ගසො ව නිවාපපුසො මහාවර්ගො විශ් අඤ්ඤාත ඉරියාපපේත යාපෙත්තුං අසකෙකානෙතො නිද්දසිලො සමපට්චග්ගාසාසි තද්ද සො අතිවට්ටං දුක්ඛං අතතනාති තිණි ලක්ඛණානි මහසිකාතුං න සකෙකාති. තෙසං අමතසිකාරු මජ්ඣිමනිකාසු පුනපුනං ගබ්භං උපෙති. ගබ්භවාසනො න පරිමුච්චතිති.

අසසාච මලනති ශාථායං අසසාති අයතො. සමුසිනාති ජතං. නාගුඨාසාති⁴ නතො උඨාසිනා. අනිධොගවාටිනාති ධොනා වුච්චති වතනායේ පච්චයේ ඉදමන්තිතාය අලමෙතෙතාති පච්චවෙක්ඛිනා පරිභුඤ්ඤාතපඤ්ඤා. තං අතික්ඛමිත්වා වරනෙතො අනිධොතවාරි නාම. ඉදං වුතනං හොති යථා අයතො මලං සමුඨාය යතො තං සමුසිතං නමෙව බාදති විනාසෙති. එවමෙව වතනායේ පච්චයේ අපථව වෙක්ඛිනා පරිභුඤ්ඤාතං අනිධොතවාරිතං. සාති කමමාති* අතතනො සන්තානෙ උසිතතතො අතතනො සන්තකානෙව තාති කමමාති දුග්ගති. නයන්තිති.

මොගේ සථාති ශාථායං මොගේ සථා සංග්ගමුගේ ගහිනොති යථා මොගේ සරසුනිං භික්ඛිතා⁵ ගෙගං පවිසනෙතො සරසුනිමුගේ එව රුජපුරිසෙහි ගහිතො. සංගමුගා හඤ්ඤාති බජ්ඣනො වාති තෙන අතතනා කතකමෙතන කසාහිතාදිනා හඤ්ඤාති වෙව අද්ද⁶ බක්ඛිතාදිනා බජ්ඣති ව. එවමසං. පෙවම පඤ් පරිසොති එවම අයං පාපකාරිණී පඤ් ඉතො වටිනා පරිලොකෙ. සංගමුගා හඤ්ඤාති බජ්ඣතිවාති අතතනාව කතෙත පාපකමෙතන තීරයාදිස්ස නානපපකාරෙහි කමමකාරණාදිති හිංසති වෙව පරිබජ්ඣති⁷ වාති.

1. සි. I & II. පහුතෙතොජනෙ

2. ම. III පස්සසුඛානං.

3. සි. I & II. කුණ්ඩිකාදිනා.

4. සි. I & II. තද්දායාති.

5. ම. III භික්ඛිතා

* අනිධොතවාරිතං. සකකමමාති. (බමෙපද)

6. සි. I & II. අද්ද.

7. සි. I & II. තපරිමුච්චති.

සුඛකාමානීති භාථාය සො දණ්ණෙඛන විහිංසනීති යො පුග්ගලො දණ්ණෙන වා ලෙඛ්වුආදීති වා විබාධති පෙව්ව සො න ලභෙන සුඛනති සො පුග්ගලො පරලොකෙ මනුස්සසුඛං වා දිබ්බසුඛං වා න ලභති. නිබ්බාණසුඛෙ පන වත්තබ්බමෙව නති.

ගුහනසෙඛු නරමානානනති ගාවිසු මහොසං තරනතිසු. ජිමහං ගව්චති පුඛගවොති යදි සුථපති උසගො කුටිලං ගව්චති. සබ්බා නා ජිමහං ගව්චනති සබ්බාපි නා ගාවිසො කුටිලමෙව ගව්චනති. කසමා? නෙතෙන ජිමහගනෙ සනීති තෙතතරි¹ කුටිලං ගතෙ සති. තෙතතසු කුටිලං ගතතතාති අන්තො, සො හි තාසං පව්වසිනො උපඥවහරො ව. එවමෙවනති භාථායං යථා වෙතං එවමෙව යො මනුස්සෙසු පධානසමමනො. යදි සො අධම්මවාරි² සියා යෙ තසු අනුර්ථිනො සබ්බෙපි අධම්මිකා ව ගොනති. සාමසම්පදා හි පනති සම්පදං සම්පාදෙති. යමො ව එතදෙව තසමා සබ්බං රභං දුට්ඨං සෙති යිත් වෙ ගොති අධම්මිකො.

සුඛිව්චරුපා වනාති සුඛු කිව්චාපනනරුපා වන. උපබ්බසුති කාම ගුණුපටිසු. රතනාති රාගාභිගුනා. කමුකනති දුක්ඛං කුකකුච්චජන කෙනෙව. පත්තවට්ටිපපභවස්ස උපව්ච්චනතතා එලුපපති කදලියා පර්භවාය හොතිති ආහ:- එලං වෙ කදලිං. ගනනීති. තථා එලපරි යොසානතතා ඔසධිතං එලං වෙඑං එලං නලනති වුත්තං. වලවාය කුච්ච්ඡමිං ගදුහස්ස ජතා අස්සතරි නාම. සා ගබ්බං ගණිතො කාලෙ සම්පතෙන විජුසිකුං න සකෙකාති. පාදෙහි ගුමිං පහරනති තිද්ධති. අප්පසා වත්තායෙ පාදෙ වතුසු බාණුකෙසු බන්ධිතො කුච්ච්චො ථාලෙතො පොතකං නීහරනති. සා නන්තෙව මරති. තෙන වුත්තං ගබ්බො අස්සනාමි. සථාති. ඉදං වුත්තං ගොති යථා අත්තනො එලං කදලි වෙඑනලෙපි විනාසෙති ගබ්බො ව අස්සතරිං එවං අත්තනො කමම එලගුතො සකකායෙ අසප්පරිසං විනාසෙතිති.

කොධමක්ඛගරුති කුජ්ඣකලකඛණං කොධං පරගුණමික්ඛක ලකඛණං මක්ඛඤ්ඤි ගරුං කතො උභං කතො උක්ඛිපිතො වරතෙනා. සුඛෙතෙනාති සුඛෙතෙනපි. සුඛිබ්බංවාති සුඛිභාවං ගතං බීජං විශං ජකණරසාදිපරිභාවනසුක්ඛාපනසුඛසයාදිතං අකරණෙන බීජදොස දුඨනති අන්තො.

වෙගසාති අත්තනො විතෙතන. වෙගසාති තසු පුග්ගලස්ස විත්තං. පටිවමාති පරිව්ච්ඡිදිතො. ඉද්ධිසනීති පවත්තති. සථාගතනති යථා කිඤ්චි ආහරිතො ධ්විතං.

මාකප්ථාති මා අකප්ථ. න පමුග්ගාප්ථිති පමොකෙකො නති. උපෙවමාපිති සඤ්චිවමාපි බුඬිපුබ්බකාපිති අන්තො.

අබ්‍යමුහුර්තය වනාහි මුහුර්තයෙකුගේ වචන. මුහුර්තය මහා සාවර්ණිකවදෙකුගේ. තෙතනවංශ:-“එකං ධම්මං අතිතස්ස”¹ නිදාදි. තථා “එවං පරිත්තං ඛො රුහුලං! තෙසං සාමඤ්ඤං යෙසං නජි සම්පත්තමුහුර්තයෙ ලජ්ජා”² නිදාදි. **නං කථංගු හවිස්සති?** නිදාදි. ධනං කෙන හු පකාරෙන තෙසං හවිස්සති? අබ්‍යමුහුර්තය තෙසං සමාගතතා තෙසු න විරහිතීකං ගොතීති අපේ. අනාගතා සුභ විස්සනාති අබ්‍යමුහුර්තයෙකුගේ රාජනාගාරයෙකුගේ හවිස්සනාති. සුභි නිපාතමතං. **සමහනස්ස විහස්සති** ඉමස්ස සමහතං සජ්ජිතං විහස්සති. **සමහනති** සුභති. සා හි රුපාදිති සොහනෙති අග්ගොති සග්ගොති අබ්‍යමුහුර්තය. **එතොටනාති** දිශාවමුහුර්තයෙකුගේ අනාගතං ගාතියා. **හනාති** විතතියා.

විච්චග්ගෙති නිව්චති. **ලොභා ඛණ්ඩා** අනාගතනි ලොභ හෙතු අපුඤ්ඤාති කරුණෙනා කායවිසමාදියොගෙන අනාගතං ඛණ්ඩා නාම. **මිහෙතෙති** ජීර්ණිති මිහතභාවෙහි ගායති.

වර්ගනීති වතුසි ඉරියාපපෙති අකුසලමෙව කරුණතා විවරනති. බාලාති ඉධලොකත්වං පරලොකත්වං³ අරුතතා ඉධ බාලා නාම. දුමුඛොති නිපසඤ්ඤා න හි පඤ්ඤාය දුඛතං නාම අපි. අමිහෙත නොටාති අමිහතභාවෙන විශ් වෙරිතා විශ් හුතියා. **කමුකසංලනති** තිබ්බප්ඵලං. දුකප්ඵලනති අපේ. **න නං කමමං කතං සාමු සං කථා** අනුනිපසති යං කමමං නිරයාදීසු නිබ්බතනසමත්තං දුකමුදයං කථා අනුසාරිතානුසාරිතකමණ අනු තප්පති අනුසොචති තං කතං න සාමු න සුඤ්ඤං න හඤ්ඤං. “සය්‍ය අසුමුඛොති යස්ස අසුමුති නිත්තමුඛො රෙදනො **විපාකං පටිසෙවති** අනුගොති.

දුක්ඛකරනති වයනපටිවත්තපුරණාදිවසෙත අතිසමාවර්තසිලස්ස කාතුං අසකකුණෙත්තයාය දුක්ඛකරං. සමාදනතො පඨාය ඛණ්ඩං අකථා විසෙසතො ආදිබ්‍රහ්මවර්ගකස්ස වර්මකවිතතං පාපෙතබ්බතාය දුක්ඛතීතිකමං. සිලසංවරාදියො වා අපරිකමනෙ කථා සමපාදෙත්තුං අසකකුණෙත්තයාය දුක්ඛකරං. අධිවාසෙතබ්බතං පන දස්ස හනතො ඛනතිසංවරවසෙත දුක්ඛතීතිකමං. **අවිසෙතනනාති** මිඤ්ඤාදි. **සාමඤ්ඤනති** සමණභාවො. **න කථාති** තස්ස සාමඤ්ඤස්ස. **සමුඛොති** දුක්ඛවත්තපුරාතමාතුගාමාදිසමමය. **සකථාති** සිල සංවරාදිතං පරිබ්බහුතෙසු⁴ සමධායකධාතෙසු විසභාගාරමමණදීසු. අප්ච වා දුක්ඛකරනති පදස්ස අත්තං දස්සෙත්තුං දුක්ඛතීතිකනති චුත්තං. දුක්ඛතීතිකනති දුක්ඛමං දුරධිවාසියං. අවිසෙතනනාති බාලෙන. සාමඤ්ඤනති සමණධම්මො. ඉදං චුත්තං ගොති යං පණ්ණාසා කුල චුත්තා දසපි වස්සාති විසතිපි-පෙ-සසිපි වස්සාති දනෙතති දනන මාධාය⁵ ජීවහාය තාලං⁶ ආහව්ව වෙතසා විතතං අතිතිග්ගණිතියා

1. ම. III. ඉධලොකං. පරලොකං.

3. සි. I & II. පරිපසුතෙසු.

2. ම. III. ලබ්බං.

4. දනනමාදය. (සබ්බං)

5. ම. III. තාසං.

එකාසනං එකභතං පටිසෙවමානා ආපාණකෝපිතං බ්‍රහ්මවරියං
වරුනා සාමඤ්ඤං කරෙන්නති තං බාලා අබ්‍රහ්මනා කාතුං න
තකෙකානතිති. බහු ගී නිකාමි සමබ්‍රාමා ති තසම් සාමඤ්ඤසංඛාතො
ඉරියමග්ගෙ බහු සමබ්‍රාමා. මග්ගාධිගමාය පටිපන්නස්ස බහු පරිස්ස
යාති අනේවා.

අපමමෙසං. පමිණනෙතාති අපමමෙගං. බිණ්ණසවප්‍රග්‍රහලං එතත
කසිලො අයං එතතකසමාධි එතතකපඤ්ඤාති එවං මිණනෙතා.
කොඛ විවා විකප්පසෙති කො ඉධ විවා මෙධාපි විකපෙය්‍ය? බිණ්ණ
සවොව බිණ්ණසවං මිණනෙතා විකපෙය්‍යාති දීපෙති. නිවුතං
මඤ්ඤාති යො පන පුපුර්ණො මිණෙත්තුං ආරහති තං නිවුතං
අවකුර්පඤ්ඤං මඤ්ඤාමි. අභිසංචනති කිස්සවා වුච්චති පඤ්ඤා
තිපඤ්ඤනති අනේවා.

කුඨාරීති අතතචේදකසේන කුඨාරිසද්ධි¹ එරුසා වාචා. ජිඤ
තීති කුසලමුලසංඛාතො මුලෙයෙව නිකන්නති. විසං හලාහලාමි
වාති හලාහලසංඛාතං විතමිව. එවං විරඬං පානෙතීති විරඬං
අපරඬං බලිතප්‍රග්‍රහලං එවං අපායෙසු විනිපානෙති. වාචා දුඛාසිතා
සදාති යථා වාචා අරිසුපවාදනවසේන දුඛාසිතා.

නිජ්ඣනති නිජ්ඣනියං. නං වා නිජ්ඣති සො පසංඛිසොති යො
ගුණවිසිඨතාය පසංසාරහො ප්‍රග්‍රහලො තං වා සො පාපිච්ඡතාදිති
ආරොපෙත්වා ගරහති. විවිතාතීති උපවිතාති. කලිතති අපරඬං.
අසං. කලිති අයං අපරාමො. අනෙවසුති පුතතිලනකෙසු.
සබ්බස්සාපි සභාපි අතතනාති සබ්බෙන අතතනො ධනෙනාපි
අතතනාපි සම්. සුගතොසුති සොගතගමණතා සුඤ්ජං ණානං
ගතතා සමාගතතා සමා ව ගදතා සුගතසංඛාතොසු වුච්ඡාදිසු.
මනං පදෙසසෙති යො මනං පදෙසෙය්‍ය. තස්ස අයං මනොප
දෙසො එව මගතතරො කලිති වුතතං හොති. කසමා? යසමා
සනං. සහස්සානං-පෙ-පාපභානති. තත්ථ සනා සහස්සානානති
නිරබ්බුදගණනාය සතසගස්සං. ඡතනි.සනිති අපරානි ඡතනි.සති
නිරබ්බුදති. පසඬවාති අබ්බුදගණනාය පඤ්ච ව අබ්බුදාති. තසමා
වසගණනාය එතතනො සො කාලො සං කාලං අභිසංගරහී වාචං
මනසඬ පණ්ණාස පාපභං නිරසං උපෙති තත්ථ පච්චතිති වුතතං
හොති. ඉදඤ්ච සංඛිඛපෙන පද්මතිරගෙ ආසුප්පමාණං. විත්ථාරෙන
පන පර්ණො ආගමිස්සති.

ලොහගුණොති ගුණොති බාලෙති දිඨතතා අනෙකකතත්තුං
පචතතිතතා ව ලොහොයෙව ලොහගුණො. තසම් ලොහගුණො.
තණ්හායාති අනේවා. අනුසුතොති අනු අනු සුතොතා. අවදඤ්ඤාති
අවචතඤ්ඤා. වුච්ඡානමි ඔවාදස්ස අග්ගගණතො. මච්ඡනීති පඤ්ච

විධමච්ඡරියෙහි මච්ඡරී, පෙසුණිසං. අනුසුතොති පෙසුණියයම්. අනුසුතො අග්ගසාවකානං හෙදනෙන. කොකාලිකං හි මියමානං ඔවදනෙන අයසමතා මහාමොග්ගලානෙන භාසිතා ඉමා ගාථාති. මුඛදුග්ගාති මුඛවිසම! විගුණාති විගතභූත! අලිකවාදි¹ අනරිඝාති අසප්පරිස! ගුණාති භූතිගතක! අත්තනො බුඞ්චිනාසක! පුටිසනාති පුටිසාධම! කලිති අලකඞ්චරිස! අවන්තකපුතොති බුඞ්ඝා භගවතො අවඡනපුතා! මා බහුභාණිධ නොරසිකොසිති ඉදති බහුභාණි මා කොති නොරසිකො අසි ඡනො.² රජමාඛරසෙති කිලෙසරජං අත්තනි පකඞ්චසි. සනෙහති සමිහකිලෙසෙ බිණාසවෙ. කිබ්බිසකාදිති පාපකාරි! පපනානති නරකං.

ඉදං සංකිලෙසගාතිසනති ඉදං තණ්හාදිතං සභාවහෙදනො අවන්තොහෙදනො ච අනෙකහෙදනං දසෙසුං අනෙකෙහි සුත්ත පදෙති උද්ගරණවසෙන දස්සිතං සංකිලෙසගාතියං සුත්තනති වෙදිතබ්බං.

පසනෙහනාති කමමකමමථලාදිති සද්දගනෙන. ඉඛනති හස්සුපගසිසුපගාදිඅලඞ්කාරෙති මණිකතකාදිති ච සමිධං. විනානති තෙලමධුථාණිතාදිති ච ධනධඤ්ඤාදිති ච විපුලං.³ ආකිණ්ණ මනුස්සනති නිරන්තරමනුස්සං. සමබාධබ්බුහනති බ්බුහා වුවවනති අතිබ්බිචරව්ජායො. යෙසු පවිසමග්ගෙනෙව නිග්ගව්ජනති තෙ සමබාධා බ්බුහකා එන්තාති සමබාධබ්බුහං. ඉමිනාපි තස්ස නගරස්ස සතවාසමෙවදිපෙති. හනෙහනාති දමිථං අනුපගනෙන. ඉතෙ විතො ච පරිබ්බමනෙන වා. අපාපකනති අලාමකං.⁴ අවෙවමයා සාදෙනාති අවලප්පසාදෙන. සම්මප්පටිවෙධතො ආගනෙන පසාදෙන.

පෙවම සො ලහනෙති යො භූතෙ දමොඛන න හිංසති සො පුග්ගලො පරලොකෙ මනුස්සභූතො මනුස්සභූතං දෙවභූතො දිබ්බ භූතං උභයං අතික්කනෙනා නිබ්බාණස්සං ලහතිති අන්තො.

වාදිකං පග්ගමස්සනති ජනපදවාරිකං ගමස්සනති. කස්මා පන භගවා ජනපදවාරිකං වරන්ති? සත්තති කාරණෙහි බුඞ්චා භගවතො ජනපදවාරිකං වරන්ති. දෙසන්නරගතානං වෙනෙය්සානං විනය නන්තං. තත්ත්විතානං උස්සුක්කසමුප්පාදනං. සාවකානං එකස්මිං යානෙ නිබ්බවාසපරිගරණං. අත්තනො ච තන්ත අනාසඞ්ගදස්සනං. සමබුඞ්ච වසිතයානතාය දෙසානං වෙතියභාවසමාදනං බහුතං සිත්තානං දස්සනුපසඞ්කමනාදිති පුඤ්ඤස්සප්පසවනං. අවුඞ්ආදිඋපද්ධවුපසම නස්සවාති ඉමෙහි සත්තති කාරණෙහි බුඞ්චා භගවතො ජනපද වාරිකං වරන්තිති වෙදිතබ්බං. ඉසිදගතපුරිණාති⁵ ඉසිදනො ච

1. ම. III. අකලිකවාදි.

2. සි. I & II. ජානොසි.

3. සි. I & II. පෙසල.

4. ම. III. නලාමක.

5. ම. III. ඉසිදගතපුරාණ.

පුරුණෝ ව. තෙසු ඉසිදෙනො සකදායාමි, පුරුණෝ සොනාපනොනා, සානෙතොති¹ සානෙතොති ලඛිනාමෙ අතතනො හොගගාමකෙ, මගෙන පුටිසං ධිපෙසුනති තෙසං නිර ගාමවාරෙන හගවතො ගමණ මගො: තසමා සවෙ හගවා අමහාකං සුත්තානං වා පමත්තානං වා ගවේස්ස අප් පසයිතුං න ලභෙය්සාමාති මග්ගමජ්ඣෙකි පුටිසං ධිපෙසුං, අනුබ්බංසුති න දුරතොව පිඨිතො පිඨිතො අනුබ්බංසු, හගවා හි සකටමගග්ග මජ්ඣෙකි ජබ්බමගගන අගමාසි, ඉතරෙ උගොසු පසොසු අනුගව්ත්තා අගමංසු, මග්ගා බ්බාගමමාති බුඩා හි කෙනවි සඬං ගව්ත්තාව පටිසන්ධාරං² කරොනති කෙනවි සඬං ධිතා, කෙනවි සඬං දිවසභාගමපි තිසිත්තා, තසමා හගවා විනොසි ඉමෙ මග්ගා සාසනෙ වලලහා ආගතථලා, ඉමෙහි සඬං නිසිදිත්වා දිවස භාගං පටිසන්ධාරං කරිස්සාමිති මග්ගතො මකකමිත්වා යෙනඤ්ඤතරං රුක්කමුලං තෙත්තපසඬකමි, පඤ්ඤාදෙන අසනෙ නිසිදිති තෙ කිර ඡත්තපාගනකත්තරදණ්ඩපාදබ්බඤ්ඤත්තෙලානි වෙව අඨ විධඤ්ඤ පානකං සරභපාදපලලඬකඤ්ඤ ගාගාපෙත්වා අගමංසු³, අථ තං පලලඬං පඤ්ඤපෙත්වා අදංසු, සන්ධා තන් නිසිදි, එකමග්ගා නිසිදිංසුති ඡත්තපාගනාදිති හිංසුසංඝස්ස දෙථාති වත්තා හගවත්තං වජ්ඣත්වා එකමග්ගා නිසිදිංසු, සාවජ්ඣෙසා කොසලෙසු වාටිකං පග්ගා මිස්සනිති ආදි සඬං, මජ්ඣිමදෙසවසෙතෙව චුත්තං, කසමා? නියතාවර්ණණනා, හගවතො හි වාරිකවරණං, මජ්ඣිමදෙසෙයෙව, සවෙපි පච්චන්තදෙසෙ ගව්ත්ති මජ්ඣිමදෙසෙයෙව අරුණං උඨපෙ තිති නියතාවර්ණණං, තසමා මජ්ඣිමදෙසවසෙතෙව⁴ චුත්තං, කාසිසුති කාසිරඬතො, තථා මග්ගෙසුති මගධරඬතො, ආසනෙහ නො හගවා ගමිස්සනිති එත්ත කෙවලං ආසනත්තං එව තෙසං සොම නස්සං ගොති අථබො ඉදති, දානං දාතුං ගනිමාලාදිපුර්වං කාතුං ධම්මං සොතුං පඤ්ඤං පුච්ඡතුං ලභිස්සාමාති තෙසං සොමනස්සං ගොති, නස්මාතිහ ථපගසො⁵! සමබ්බො සර්වාසසාති ථපගයො! යසමා නුමහාකං මසි දුරිභුතෙ අනප්පකං දෙමනස්සං ආසනෙහ අනප්පකං සොමනස්සං ගොති තසමාපි වෙදිතබ්බමෙතං සමබ්බො සර්වාසසාති, සරාවාසස්ස හි දෙසෙන නුමහාකං එවං ගොති සලෙ පන සරාවාසං පහාය පබ්බජ්ජා අස්සථ එවං වො මයා සඬං, එව ගව්ත්තානඤ්ඤ ආගව්ත්තානඤ්ඤ තං න හවෙය්සාති ඉමමත්තං දිපෙනො එවමාග, තන් සතිඤ්ඤනසප්ප්‍රිබොධඨෙන සමබ්බො වෙදිතබ්බො, මහාසරෙ වසන්තස්සාපි හි සතිඤ්ඤනසප්ප්‍රිබොධඨෙන සරාවාසො සමබ්බොව, රත්තපමාති රහාදිරුක්කං ආගමණපමො ආගමණපානත්ති අත්තො, අබ්බාතාසො පබ්බජ්ජාති පබ්බජ්ජා

1. සි. I & II. සාමුකෙතෙති, සාමුකෙතොති

3. ම. III. අගමංසු.

2. ම. III. පටිසන්ධාරං.

4. සි. I & II. දෙසෙයෙව.

5. සි. I & II. ගහපතයො. (සඬත්තං)

පන අකිඤ්චන අපට්ඨිබ්බොධයෙන අබ්බොකාසො, වතුරතනිකෙපි හි ගබ්භෙ විතතං තික්ඛුතං පලලබ්භතං පලලබ්භං සට්ඨොති නිසින්නා නම්පි අකිඤ්චනාපට්ඨිබ්බොධයෙන පබ්බජ්ජා අබ්බොකාසො නාම හොති. අලඤ්චපන වො ඵපනසො! අපමාදායාති එවං සම්බාධ සරාචාසෙ වසන්තානං තුලාකං අපමාදමෙව කාතුං යුත්තනති අත්ථො. නාමාති හත්තිනො. ඔපවස්සාති¹ රඤ්ඤා ආරොගන යොග්ගා. එකං පුරතො එකං පච්ඡතො නිසිද්දපෙමාති තෙ කිර වෙපි ජනා සබ්බාලබ්බාරපට්ඨමණ්ඩිතා විසු නාගෙසු තා ඉත්ථියො එවං නිසිද්දපෙතො රඤ්ඤා නාගං මජ්ඣෙ කචා උභොසු පසෙසු ගච්ඡන්ති. තස්මා එවමාහංසු. නාමො පි රක්ඛිතබ්බොති යථා කිඤ්චි විසෙසිතං න කරොති එවං රක්ඛිතබ්බො හොති. ආපි හගිණි සොති යථා පමාදං නාපජ්ජන්ති එවං රක්ඛිතබ්බො හොන්ති අනා පිති සිතකපිතවිකෙකපිතාදීති අකරොන්තොති අනතාපි රක්ඛිතබ්බො හොති. එවං² කරොන්තො හි සාම්ප්ලිකතො එසොති නිග්ගහෙ තබ්බො හොති. නාමානිහ ඵපනසොති යස්මා තුලෙහ රාජ නිවං රාජහණං පටිච්ඡාපෙති තස්මාපි සම්බාධො සරාචාසො රජපථො. යස්මා පන පංසුකුලිකං හික්ඛුං එවං පටිච්ඡාපෙන්නො නත්ති තස්මා අබ්බොකාසො පබ්බජ්ජා. එවං සබ්බන්තාපි. අලඤ්ච වො ඵපනසො! අපමාදාය අපමාදමෙව කරොතාති දසෙති. මුත්තවාගොති විස්සඨවාගො, පස්සපාණ්ණිති ආගතාගතානං දුක්ඛාය ධොත හත්ථො. වොග්ගග්ගරතොති වොග්ගග්ගසම්බාධෙ වාගෙ රතො. සාවස්සොගොති යාවිතබ්බසුත්තො. සාජස්සොගොතිපි පාඨො. දුක්ඛ යුත්තොති අත්ථො. දුක්ඛං විභාගරතොති එතෙත අපමතතකම්පි කිඤ්චි ලභිතො තතොපි සංවිභාගෙ රතො.³ අපමිච්ඡනනනති⁴ ඉදං අමාකං හවිස්සති ඉදං අයතානනති එවං අකතවිභාගං. සබ්බං දුක්ඛබ්බමෙව හුත්වා සිතනති අත්ථො. ඉමෙති වො ඵපනසො! වතුති ධමමෙති සමනනාගතො අභිසංඝායකො සොනාපනනා හොතිති සොනාපනනා ඉමෙති ධමමෙති සමනනාගතො හොතිති අත්ථො. එතෙත සොනාපනනන ඉමෙසං වතුනතං ධම්මානං එකනතතො ලබ්භමානතං දසෙති. එවං තෙසං ඵපත්තං ඉමෙති වතුති ධමමෙති සමනනාගතතං පරියායෙන දසෙත්වා ඉදුති නිප්පරියායෙන තං දසෙත්වා තුමෙහ වො ඵපනසොති ආදි වුත්තං.

භහස්සං කුප්පකොට්ඨෙසොති භහස්සං අතතභාවා අගෙසුනති අත්ථො. අසිති කුප්පකොට්ඨෙසොතිපි පාඨො. අසිති ආයුකප්ප කොට්ඨෙසො අගෙසුනති අත්ථො. කත්ථ පන තෙ අගෙසුනති? ආහ:- දෙවෙවෙව මනුස්සෙ වාති. දෙවෙසු වෙව මනුස්සෙසු වාති අත්ථො.

1. ම. III. ඔපගුණා. ඔපවුණා. නෙතතිපාට්ඨි. 3. ම. III. සංවිභාගරතො.

2. සි. I & II කථා.

4. සි. I & II. අපමිච්ඡනනති.

සංවිරුලාමයීති සමන්තතො පලවග්ගහණෙන විරුලො.
අලගිංහනති අලගිං අහං. අජ්ජ නි.සං. නනො කප්පාති තතො
කප්පතො අජ්ජ සම්පති අයං කප්පො තිංසනිමො. නග්ගා සඤ්ඤාස
මාසනාති තග්ගා බුඛගතාය සඤ්ඤාය වාසනතො.

නාණනාතිශයානකොති¹ තණ්හාය සමුච්ඡේදකො. චච.සකොති
පුප්ථමයකණ්ණිකො. සබ්බපුප්ථයී ලබ්භනොති නානා පුප්ථයී
අලබ්භතො. ලපනනනාති උත්තරාධිරොසානං අත්තරතො.
බහ්නාති² පහා. මුඛනනනරධාසථාති මුඛී අත්තරධාසි.³ කාඛිං.
විනාති විමතිං විනොදෙති. සය්ග හං. සබ්බධමෙමසු සද්ද ඤාණං.
පච්චතතීති නනති නිපාතමත්තං. යග්ග සබ්බධමෙමසු ආකඞ්ඛා
පට්ඨබ්ඛතා සද්ද ඤාණං පච්චතතී සො සබ්බඤ්ඤා භගවා ථේරං.
ආනඤ. එනදමුචිති සමකො. ග්ජ රභෙ හවිසයනීති සබ්බසමිං
රභෙ රාජ හවිසයනී. චට්ඨමනති චරිමභවං. සච්ඡිකකොති පච්චක්ඛං
කතා. බම්මනනති වතුසච්චබමමං පච්චකකොති. වා.

සුවණණව්ඡේදනං නාවනති උභොසු පග්ගෙසු සුවණණාලබ්භා
රෙති පතිමණ්ඩවසෙන ඡාදිතං සුවණණනාවං. පඤ්ඤං පුඨා⁴
විසාකාසි සකකග්ග ඉති මෙ සුනනති යථා⁵ සා දෙවතා පඤ්ඤං
පුඨා සකකග්ග බ්‍යාකාසි එවං මයාපි සුතනති ආයසමා මහා
මොග්ගලානො අත්තනා යථා සුතං තං භගවතො වදති.

පංසුපුප්පසුති සරිරධාතුං අබ්භතනරෙ රුපෙත්ථා පංසුති කත
ථුපෙසු. එවං හි තෙ භගවතං උද්දිග්ග කතා නාම හොනති. තෙනෙ
වාහ:-උද්දිග්ග කතොසු දසබ්බධගිනනති.

දෙවපුත්තසරිරවණණාති දෙවපුත්තසරිරසදිසවණණො. සුභග
සණ්ඩිති සොභගගසුත්තසණ්ඨානා.

උලාරං වග හං. ආසිති තං මයා කතං පුඤ්ඤං උලාරං වග
අහොසි. සාහනති යා අහං.

සනසහග්ගං කප්පෙ මුදිතො ථුපං අපුප්පෙසිති⁶ ථුපං පුප්පෙත්ථා
සනසහග්ගං ආයුකප්පෙ අහං මුදිතොති අත්ථො. අනාගනිභුන
විනිපානනති අපායුපපතති. අනුපගනත්ථා. සං චක්ඛුනති යං පඤ්ඤා
චක්ඛුං. පණ්ණිතිනනති රුපිතං. විමුත්තවිත්තමයීති විමුත්තවිත්තො⁷
අවති. විධුනලනොති⁸ විධුතතණ්හාලතො.⁹ සමුච්ඡින්නතණ්හාති¹⁰
අත්ථො.

1. නණනාතිසාසනො. නෙතතිපාළි.

2. සි. I & II උකකාති.

3. ම. III අත්තරධාසථ

4. පුඨො. (සබ්බත්.)

5. යථා භගවා පඤ්ඤං පුඨො. (එවං.

සබ්බත්. න තං පාළියා සමෙති.)

6. සි. I & II අපුප්පෙසිති.

7. සි. I & II විමුත්තවිත්තො.

8. සි. I & II. විධුතලකා.

9. සි. I & II. විධුතතණ්හො.

10. සි. I & II. එකාසමුච්ඡින්නතණ්හාති

අපංසා කඩවා වසෙන්නී සබ්බාති අපංසා එවං පාතුහුතබ්බමං යා
 තා කොහු බො හතෙත! ජුසනීති නො කලො පඤ්ඤාති හගවා
 අවොවාති ආදිතා නයෙන කතමං නුබො හතෙත! ජරමරණං
 කස්ස පතීදං ජරමරණනති? නො කලො පඤ්ඤාති හගවා අවො
 වාති ආදිතා ව නයෙන පච්චයාකාරකඩ්ඛා වුත්තා යා ව පච්චයාකා
 රස්සෙව අපප්පිච්චත්තා අහොසිං නු බො අහං අතීතමධානනති ආදිකා
 සොලස කඩ්ඛා බුබ්බෙ කඩ්ඛති ධරෙම කඩ්ඛතීති ආදිකා අභ ව කඩ්ඛා
 ආගතා තා සබ්බා වපයනති අපගච්ඡනති නිරුජ්ඣනති. කස්මා?
 යෙනා පජ්ජනාති සහෙතුබ්බමං යස්මා අවිජ්ජාදිකෙන හෙතුනා
 සහෙතුකං ඉමං සබ්බාරාදං කෙවලං දුක්ඛකඩ්ඛබ්බමං පජ්ජනාති
 අඤ්ඤාති¹ පටිච්ඡිකති.

යෙනා ඛසං පච්චයානං අවෙදීති යස්මා පච්චයානං ඛසෙබ්බාතං
 නිබ්බාණං අවෙදි අඤ්ඤාසි පටිච්ඡිකති තස්මා යදස්ස ආතාපිනො
 ක්ඛායතො බ්‍රාහ්මණස්ස වුත්තප්පකාරා ධර්මො පාතුහග්ගති අපංසා
 යා නිබ්බාණස්ස අවිදිතත්තා කඩ්ඛා උපපජ්ජයස්ස සබ්බාපි තා
 කඩ්ඛා වපයනතීති.²

ආරඤ්ඤනති ආරඤ්ඤකං. අඤ්ඤාතුඤ්ඤන්ති සාපෙන්නනති³
 කුලෙස්ස අඤ්ඤතො නිව්චනවො යෙව හුත්වා උඤ්ඤන්ති පිණ්ඩවරියාය
 යාපෙන්නං. අප වා අභිලක්ඛිතෙස්ස ඉස්සරජනගෙහෙස්ස කට්ඨකභණ්ඩ
 සමාරං සුගතිහොජනං පරියෙසන්නස්ස උඤ්ඤන්තං ඤාතුඤ්ඤන්තං
 නාම. සරපටිපාටියා පන වාගේ සිතෙන ලබ්බිස්සකහොජනං
 අඤ්ඤතුඤ්ඤන්තං නාම. ඉදං ඉධ අධිපොතං. තෙන යාපෙන්නං.
 භාමෙස්ස අනිසේක්ඛිනනති වජ්ජිකාමකීලෙසකාමෙස්ස නිරපෙක්ඛං.

මෙඤ්ඤාති⁴ වධිත්වා. සුඛං සෙතීති කොධපරිලාභෙන අපරිදස්ස
 මානත්තා සුඛං සයති. න සොමතීති කොධවිතාසෙන විතථදොම
 නස්සත්තා න සොචති. විසමුලස්සාති දුක්ඛවිපාකස්ස. මධුරග්ගස්සාති
 යං අකතුථස්ස පච්චනෙකාසිත්වා පහවස්ස පටිප්පහරිත්වා සුඛං
 උපපජ්ජති තං සක්ඛාය සො මධුරස්සොති වුත්තො. ඉමස්මිං හි ඤානෙ
 පරියොසානං අග්ගනති වුත්තං. අපිණ්ණාති බුඬාදයො

හතෙති හතෙය්‍ය. උප්පතීනනති අසමුග්ගාටිතං අවික්ඛම්භි
 තුප්පත්තවසෙන සමුද්දවාරුප්පත්තවසෙන සමුද්වරත්තං. විනොද
 සෙති අත්තතො සත්තානතො නිගරෙය්‍ය.

සත්තීසාති දෙසනාසිසමෙතං එකතොධාරාදිතා සත්තන්තාති
 අත්තො. ඔමසොති පහටො. වත්තාරො හි පභාරා ඔමසො උමමසො
 මසො චිමසොති. තත්ථ උපරි. ථත්වා අධොමුඛං දිත්තප්පහාරො
 ඔමසොනාම. අධො ථත්වා උඔමුඛං දිත්තප්පහාරො උමමසො නාම.
 අග්ගළසුචි විග්ග විනිවිජ්ජිත්වා ගතො මසො නාම. සෙසො සබ්බොපි

1 ම. III අඤ්ඤාසි. 3. සි. I & II අඤ්ඤාතුඤ්ඤන්ති.
 2. සි. I & II වුපයනති. 4. සි. I. සත්තාති

විමසේනා නාම. ඉමසමිං පන ථානෙ ඔමසො ගතිතො. සො හි සබ්බ දුරුණො දුරුඛරණසලො දුතතිකිවෙත්. අනෙතා දෙසො අනෙතා පුබ්බලොතිතො ච හොති. පුබ්බලොතිතං අනිකම්මිකා වණ්ණුබ්බං පරියොනක්ඛිකා තිස්සි. පුබ්බලොතිතා නිහරිතුකාමෙහි මසෙවුන සසිං බක්ඛිකා අධොසිරො නාතබ්බො හොති. මරණං වා මරණ මහතං වා දුක්ඛං පාපුණාති. සම්බ්බපෙති විහරෙය්. ඉමාය ගාථාය කිං කපිතං? යථා සතතියා ඔමස්සුරිසො සලුබ්බාගතවණතිකිවත් නානං අත්ථාය විරියං ආරහති පයොගං කරොති. පරක්කමති යථා ච දයාමානෙ මත්තෙ ආදිත්තසිරො තස්ස නිබ්බාපනත්ථාය විරියං ආරහති පයොගං කරොති පරක්කමති එවමෙව භික්ඛු කාම රාගපසභාණාය සතො අපමනෙතා හුතො විහරෙය් හගවාති කපෙති. එවං දෙවතාය කපිතෙ අථ හගවා විනෙතසි ඉමාය දෙවතාය උපමා දලහං කතො ආතීතා අත්ථං පන පරිත්තතං ගගෙතො ජිතා පුනපුනං කපෙන්නිපි හි එසා කාමරාගස්ස වික්ඛම්නපසභාණමෙව කපෙය් යාව ච කාමරාගො මග්ගෙන න සමුත්තාපියති තාව අනු බ්බොව හොතිති තමෙව උපමං ගගෙතො පස්මමග්ගවසෙන දෙව තාය විනිවට්ටෙතො දසෙසනො සතතිසා විස ඔමසොති දුතියගාථ මාහ. තස්සාත්ථො පුරිමතයානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

ලොකාමිසනති. කාමගුණො. සනතිපෙකෙඛාති සබ්බසබ්බාරූප සමං නිබ්බාණං අපෙක්ඛමානො.

සඤ්ඤාවාති පඤ්ඤවනෙතා. පභිගනෙතාති නිබ්බාණං පති පෙ සිතවිනෙතා. විරතො කාමසඤ්ඤාසාති යාය කායවි සබ්බතො කාම සඤ්ඤාය වතුත්මග්ගසමපසුතතාය සමුවෙත්දවිරතියා විරතො. විරතෙතාතිපි පාඨො. කාමසඤ්ඤායාති පන භූමවචනං හොති. සගාථාවග්ගෙ කාමසඤ්ඤාසුති පාඨො. වතුති මග්ගෙහි දසනතමි සංයොජනානං අතීතතතා සබ්බසංයොජනානිනො. වතුත්මග්ගෙ නෙව වා උඛම්භාගියසංයොජනානිනො. තත්තනුගිතන්දනතො නන්දිසඛාතාය තණ්හාය තිණ්ණඤ්ච හවානං පරික්ඛිණතතා නන්දි හවසම්ඛිකිණො සො තාදිසො බිණ්හසවො භික්ඛු. ගම්හිතෙර සංසාරණණ්වෙ නිසිදති.

සද්දහානොති යෙන පුබ්බභාගෙ කායසුවරිතාදිහෙදෙන අපර භාගෙ ව සත්තතිංසබොධිපක්ඛියහෙදෙන ධම්මෙන අරහනෙතා බුඬ පච්චෙකවුඬ බුඬසාවකා නිබ්බාණං පතතා තං සද්දහානො අරහනං ඛම්මං. නිබ්බාණපතතිසා ලොකීයලොකුත්තරපඤ්ඤං ලහති. තඤ්ච ඛො න සඛාමත්තකෙනෙව. යසමා පන සඛාජනො උපසඬකමති උපසඬකමනෙතා පසිරුපාභති පසිරුපාසනෙතා සොතං ඔදහති. ඔදහිතසොනො ධම්මං සුණාති. තසමා උපසඬකමණ්ණො පඨාය යාව ධම්මසවණෙන සුසස්සං ලහතො පඤ්ඤං. කිං වුත්තං හොති?

නං ධම්මං සද්දුගිනීං පි ආචරිසුපජ්ඣායෙ කාලෙනකාලං උපසඤ්ඤා මිනිසු වත්තකරණෙන පසිරුපාසිනීං යද්ද පසිරුපාසකාය ආරාධිත විත්තා කිසුද්දි වහතුකාමා හොන්ති අප් අධිගතාය සොතුකාමතාය සොතං ඔදගිනීං සුඤ්ඤානා ලභතිති. එවං සුත්තසමපි ව සති අවිජ්ජ වාසෙන අපමනෙතා සුභාසිතදුඛාසිතඤ්ඤාතාය විචක්ඛණො එවි ලභති. න ඉතරො. තෙනාහං-අසමනෙතා විචක්ඛණොති. සතිරුප කාමීති දෙසකාලාදීති අභාපෙනා ලොකියස්ස ලොකුත්තරස්ස ව ධම්මස්ස පතිරුපං අධිගමුපායං කරොතිති පතිරුපකාරි. ධුරවානි වෙතසිකවිරියවසෙන අතිකම්පතධුරො. උදාසානී කාසිකවිරිය වසෙන උදාසනසමපනෙතා අසිඵලපරක්කමො. විශුද්ධො ධනානති ලොකියලොකුත්තරධනං අධිගමති. සමෙවනාති වච්ඡමෙවන පර මන්තමෙවන ව. බුඬපමෙවකබුඬඅරියසාවකා තිබ්බුතිං පාපුණ්ණතා කිත්තිමපි පාපුණ්ණතියෙව. දදනති පරෙසං යංකිසුද්දි ඉච්ඡිතං පච්ඡිතං දෙන්නො. මිත්තානි ශතනි සමපාදෙති කරොතිති අන්තො. දුද්දං වා දදන්නො ගන්ති. දුනමුඛෙන චත්තාරිපි සඬග්ගවස්සුති ගතිතා නීති වෙදිතබ්බාති. තෙ හි මිත්තානි කරොන්ති. අසමා ලොකා පරං ලොකං සමෙව පෙවෙ හි සොමනීති යස්ස පුග්ගලස්ස ඉමෙ සඬා දයො ධම්මා විජ්ජන්ති සො ඉමස්මා ලොකා පරං ලොකං ගන්තො න සොවති. සොකකාරණං තස්ස නච්ඡිති අන්තො.

යස්සෙතෙ වතුරො ධම්මා සඬස්ස සරමෙසිනො,
සමං ධම්මො ධිති වාගො සමෙව පෙවෙ න සොවතිති.

ගාථං අවසෙසං¹ කන්ධා උද්ගචං ආලවකසුත්තෙ හි ඉමා ගාථා ආලවකෙන කම්මසු ලභතො පඤ්ඤන්ති? ආදිනා පුදෙත හගවතා භාසිතාති.

සෙන සෙනවි වණ්ණණනාති යෙන සෙනවි කාරණෙන. පකාරෙන වා. සංවාසොති එකස්මිං ණෙන සහවාසො සමාගමො. නන්ති තථා සමාගතං අනුකම්පිතබ්බං පුරිසං. මනසා වෙ සසනෙන නාති කරුණාසමුස්සාතිතෙන පසාදෙන පසන්නෙන මනසා. නි නෙන නොති සංසුතොති. තෙන යථාච්ඡින්නෙන අනුසාසනෙන කාමච්ඡද්දිතං සංයෝජනවසෙන සංසුතොතා නාම න හොති. සානු නමිසා අනුදදොති යා අරියමග්ගසමපාපනවසෙන කරුණායනා මෙත්තායනා වාති අන්තො.

ශ්‍රියො ව දෙසො වාති රාගදෙසා හෙදා චුත්තතයාව. කුණා නිදහාති කිං නිදහා? කිං හෙතුකා? පච්චත්තවචනස්ස හි අයං තො ආදෙසො. සමාසෙ වස්ස ලොපාභාවො වෙදිතබ්බො. අත්ති රති ලොමහංසො කුණාත්ති යා යං පනෙත්තස්ස සෙනාසනෙත්ත අධිකුස ලෙත්ත ව ධම්මෙත්ත අරති උක්කණ්ඨිකා යා ව පඤ්චත්ත කාමතුණෙත්ත

රති අතිරති ආසතී කිලනා යො ව ලොමංසසමුදානතො ලොම
 හංසසමිධානො විහතුත්තාසො ඉමෙ තයො ධම්මා කුතො ජනා?
 කුතො නිබ්බතාති පුට්ඨා. කුතො සමුදාසාති කුතො උපපජ්ඣා.
 මනොති කුසලවිතතං. විනාශනාති කාමවිතකකාදයො. කුමාරනා
 ධබ්බමිවොසසජනාති යථා කුමාරනා කිලනා කාකං සුතෙතන
 පාදෙ බන්ධිතා ඔස්සජනති බිප්පති එවං කුසලමනං අකුසලවිතකකා
 කුතො සමුදාය ඔස්සජනති පුට්ඨා. ගිණො මාති දුතියගාථා තස්සා
 විස්සජ්ජනං. තත් ඉතොති අත්තභාවං සක්ඛායාග. අත්තභාවනිදනා
 ති රාගදෙසා. අරතිරතිලොමංසා ව අත්තභාවතො ජනා. කාම
 විතකකාදයො අත්තභාවතො එව සමුදාය කුසලමනං ඔස්සජනති.
 තෙන තදඤ්ඤං පකතිආදිකාරණං පටික්ඛිපනො ආහ:-ඉතො
 නිදනා ඉතො සමුදාසාති. පුරිමගාථාය වුත්තනසෙනෙත් සද්ද
 සිති වෙදිතබ්බා. ඉදුති යවායං. ඉතොනිදනාති ආදිසු අත්තභාව
 නිදනා අත්තභාවතො ජනා අත්තභාවතො සමුදායාති අත්තො
 වුත්තො තං සංඛෙතො ආහ:-සෙගහන් අත්තසමුදාති එතෙ හි
 රාගාදයො විතකකපරියොසානා තණ්හාසෙනගෙන ජනා. තථා
 ජයන්තා ව පඤ්චපාදනකබ්බිගෙදෙ අත්තභාවසංඛිධානෙ අත්තති
 සමුදායා. තෙනාහ:-සෙගහන් අත්තසමුදාති. ඉදුති තදත්ථෙතිකං¹
 උපමං දස්සෙති නිග්ගොධස්සෙව බ්බුන්ති. තත් බ්බුන්ති බ්බුන්ති
 ජනා පාරොහා. ඉදං වුත්තං ගොති යථා නිග්ගොධස්ස බ්බුන්ති
 සංඛිධානා පාරොහා ආපොරසසංඛිධානෙ² සෙනගහන් සති ජයන්ති
 ජයන්තා ව තස්මිංයෙව නිග්ගොධෙ තෙසු තෙසු සාවප්පදෙසෙසු
 සමභවන්ති එවං එතෙ රාගාදයො අරක්ඛන්තං තණ්හාසෙනගෙහ සති
 ජයන්ති ජයන්තා ව තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ තෙසු තෙසු වක්ඛාදිප
 දෙසෙසු³ ඉදාරමමණෙසු සමභවන්ති. තෙනවුත්තං නිග්ගොධස්සෙව⁴
 බ්බුන්ති. පුට්ඨ විසතනා කාමෙසුති යසමා රාගොපි පඤ්චකාමගුණී
 කාදිවසෙන දෙසොපි ආසාතවත්තුආදිවසෙන අරතිආදයොපි තස්ස
 තස්ස හෙදස්ස වසෙනාති සබ්බථා සබ්බෙපිමෙ කිලෙසා පුට්ඨ අතෙ
 කප්පකාර හුත්වා වත්තුචාරාරමණාදිවසෙන තෙසු තෙසු කාමෙසු
 තථා තථා විසතනා ලග්ගා සංසිඛිත්වා සීතා. කිම්ව? මාලුචාච
 විනානා මනෙ යථා වතෙ විතතා මාලුචා තෙසු තෙසු රුක්ඛ
 සාවප්පසාඛාදිගෙදෙසු විසතනා ගොති ලග්ගා සංසිඛිත්වා සීතා
 එවං එතෙ කිලෙසා ධම්මා. තස්මා එත් පුට්ඨසෙදෙසු වත්තුකාමෙසු
 විසතනං කිලෙසගහණං⁵ සෙගහන් පඤ්ඤාති සෙනානිදනං ගෙගහ
 විනොදෙනති සුණොගි⁶ සකඛ! තස්සත්තො යෙ සත්තා නං කිලෙස
 ගහණං ඉතොනිදනං එස උපපජ්ඣති ජනනති තෙ නං තණ්හා

1. සි. I & II අත්තජනිකං.

2. III. තදත්ථෙතිකං.

3. සි. I & II අපොරසසංඛිධානෙ.

4. සි. I & II වක්ඛාදිපසෙදෙසු.

5. සෙනගහන් අත්තසමුදාතී.

6. III. කිලෙසගහණං.

සිතෙනසිතෙනහිතෙ අතතභාවෙ උපපජ්ජතිති යුත්වා තං තණ්හා සිතෙනං ආදීනවානුපසංගතාදිභාවනාඤ්ඤායතිනා විසොසෙනතා විනොදෙනති පජ්ජනති. එවං අමහාතං භාසිතං පුණොති යක්ඛාති. **තෙ දුක්ඛරං ඔසමිමං නරනති අතිණ්ණපුබ්බං අපුනබ්බවාසාති** යෙ හි සංකිලෙසගණං විනොදෙනති තෙ එකනෙතන මග්ගං භාවෙනති න හි මග්ගභාවනං විනා කිලෙසවිනොදනං අත්ථි එවං මග්ගං භාවෙනතා තෙ පකඨිඤ්ඤෙන දුක්ඛරං කාමොසාදිං චතුබ්බිධං ඔසං ඉමිනා දිසෙන අමුතා පුපිතනෙතනපි අතිණ්ණ පුබ්බං අනතික්කනතපුබ්බං අපුනබ්බවාය තිබ්බාණාය තරනති.

දුක්ඛරං හග්ගවාති එකො කිර දෙවපුතෙතා පුබ්බයොභාව වරො.¹ බහලකිලෙසතාය සප්පයොගෙන කිලෙසෙ වික්ඛලෙනෙනා සමණධම්මං කත්වා පුබ්බගෙතුමඤ්ජනාය අරියභුමිං අපාතොව කාලං කත්වා දෙවලොකෙ තිබ්බතො. සො තථාගතං උපසංඝමිත්වා දුක්ඛරභාවං ආරොවෙනො එවමාග. තත්ථ **දුක්ඛරන්ති දසපි වස්සාති-පෙ-සපිපි වස්සාති එකනතපරිපුබ්බස්ස සමණධම්මස්ස කරණං නාමෙතං දුක්ඛරං. සෙක්ඛවාති සත්ත සෙක්ඛා. සිලසමාහිතාති සිලෙන සමාහිතා සමුපෙතා. සිතනතාති පතිසිතසභාවා. එවං පුච්ඡිතපඤ්ඤා විස්සජ්ජත්වා උපරි පඤ්ඤා සමුදාපනත්ථං අනගාපිසු පෙතස්සාති**² ආදිමාග. තත්ථ **අනගාපිසුපෙතස්සාති** අනගාරියං නිග්ගෙහභාවං උපගතස්ස පබ්බජිතස්සාති අත්ථො. භුඤ්ඡි වතුපච්චය සනෙතාසො. භාවනාසාති විතතවුපසමභාවනාය. **තෙ ජෙට්ඨා මච්චුණො ජලනති යෙ රතතිජ්ඣිවං**³ ඉන්ද්‍රියපසමෙ රතා තෙ දුස්ස මාදගං විතතං සමාදගනති. යෙ සමාහිතවිතතා තෙ වතුපච්චය සනෙතාසං පුරෙන්නා න කිලමනති. යෙ සනතුදා තෙ සිලං පුරෙන්නා න කිලමනති. යෙ සිලෙ පතිසිතා සත්ත සෙක්ඛා තෙ අරියා මච්චුණො ජලසඬ්ඛාතං කිලෙසජලං ජිජ්ඣිත්වා ගච්ඡනති. **දුග්ගමොති සච්චමෙතං හනෙත!** යෙ ඉන්ද්‍රියපසමෙ රතා තෙ දුස්ස මාදගං විතතං සමාදගනති. යෙ සමාහිතවිතතා තෙ වතුපච්චය සනෙතාසං පුරෙන්නා න කිලමනති. යෙ සනතුදා තෙ සිලං පුරෙන්නා න කිලමනති. යෙ සිලෙ පරමග්ගාහිතො සත්ත සෙක්ඛා තෙ අරියා මච්චුණො ජලසඬ්ඛාතං⁴ කිලෙසජලං ජිජ්ඣිත්වා ගච්ඡනති. කිං න ගමිස්සනති? අයං පන දුග්ගමො හග්ගවා! විසමො මග්ගොති ආග. තත්ථ කිඤ්ඤාපි අරියමග්ගො තෙව දුග්ගමො න විසමො. පුබ්බ භාගපටිපදාය පනස්ස බහු පරිස්සයා හොනති. තස්මා එවං වුතො. අචංශිති ඤ්ඤාසිරෙන අධොසිරා හුත්වා පපතනති. අරියමග්ගො

1. ම. III. පුබ්බ යොභාවිචෙ.

2. ම. III. අනාගාරිපුපෙතස්සාති.

3. ම. III. රතතිජ්ඣිවං.

4. ම. III. කිලෙසසඬ්ඛාතං.

ආරෝගිභූං අසමන්තාය එව නෙ මග්ගෙ පපතනන්ති චුළ්චනති.
අභිසානං සො සමො මග්ගොති සෙව මග්ගො අරියානං සමො
හොති. විසමෙ සමාති විසමෙපි සත්තකායෙ සමො එව.

ඉදං හි නං ජෙතවනානි අනාථජනිකො දෙවපුත්තො ජෙන
වනයංවෙව බුඩාදිනඤ්ච වණණනණනන්තං ආගතො¹ එවමාන.
ඉසිසංඝනිසෙවිතානි තිකුසුසංඝනිසෙවිතං. එවං පඨමගාථාය ජෙන
වනයං වණණං කපේතො ඉදති අරියමග්ගස්ස වණණං. කපේතො
කම්මං විජ්ජාති ආදිමාන තත් කම්මනාති මග්ගවෙනනා. විජ්ජාති
මග්ගපඤ්ඤා, ඛෙමමාති සමාති, සමාතිපක්ඛිකා වා ධම්මා, සිලං ජීවිත
මුත්තමනාති සිලෙ පතිසිතස්ස ජීවිතඤ්ච උත්තමනාති දසෙති. අථ
වා විජ්ජාති දිසිසබ්බපා. ඛෙමමාති වායාමසතිසමාධියො. සිලනති
වාචාකම්මනොජීවා. ජීවිතමුත්තමනාති එතස්මිං සිලෙ පතිසිතස්ස
ජීවිතං නාම උත්තමනාති. එතෙහ මව්වා සුජකිනතීති එතෙන
අභිබ්බකෙන මග්ගෙන සත්තා විපුජකිනති. නස්මාති යත්තා මග්ගෙන
සුජකිනති න ගොතතධනෙති තස්මා. සොතිසො විවිජෙන ධම්මනාති
උපායෙන බොධිපක්ඛියධම්මං විවිතෙය්‍ය. එවං නන්ත විසුජකිනීති
එවං තස්මිං අරියමග්ගො² විසුජකිති. අථ වා සොතිසො විවිජෙන
ධම්මනාති උපායෙන අරියසම්මධම්මං විවිතෙය්‍ය. එවං නන්ත විසුජකි
නීති එවං තෙසු චතුසු අරියසම්මධම්මං විවිතෙය්‍ය. ඉදති සාරිපුත්තජෙ
රස්ස වණණං කපේතො සාඨිපුත්තොවාති ආදිමාන. තත් සාඨි
පුත්තොවාති අවධාරණවචනං. එතෙති පඤ්ඤදීති සාරිපුත්තොව
සෙය්‍යොති වදති. උපසමෙතාති කිලෙසචුපසමෙන. පාරබ්ගතොති
නිබ්බාණං ගතො. යො කොපි නිබ්බාණපථතොති කුසු න තාදිසො
එතාවපරමො සිසා න පෙරා උත්තරිතරො නාම සාවකො අපීති
වදති.

අනිතානි අනිතෙ පඤ්චකවනෙ. නානිගමෙසාති තණ්හා
දිසිති නානුගච්ඡෙය්‍ය. නිපසවිනඤ්චති තණ්හාදිසිති න පජේය්‍ය.
සදනිතානි ඉදමෙත්ත කාරණවචනං. යත්තා යං අනිතං තං පඨණං
කිරුඬං අත්තනං තස්මා තං නානුගච්ඡෙය්‍ය. යත්තා ච යං තත්ත අනා
ගතං තං අප්පත්තං අජනං අනිබ්බතනං තස්මා තම්පි න පජේය්‍ය.
නන්ත නන්තාති පච්චුපපනම්පි ධම්මං යත්තෙත්ත ව සො උප්පත්තො
තත්ත තත්තෙව නං අනිච්චානුපස්සනාදිති සත්තාති අනුපස්සනාති
විපස්සති. අරඤ්ඤදීපු වා තත්ත තත්ත ඵපස්සති. අසංගීරං අසං
කුප්පනති ඉදං විපස්සනාපටිවිපස්සනා දස්සනන්තං චුත්තං. විපස්සනා
ති රාගාදිති න සංගීරති න කුප්පතිති අසංගීරං අසංකුප්පා. තං
අනුමුභාසෙ වසේය්‍ය. පටිවිපස්සෙය්‍යොති චුත්තං ගොති. අථ වා
නිබ්බාණං රාගාදිති න සංගීරති න කුප්පතිති අසංගීරං අසංකුප්පං.

1. ම. III. ආගතමා.

2. ස. I. & II. අරියමග්ගෙන.

හා විවා පණ්ඩිතෝ හික්කු අනුමුභයෙ පුනපුනං තදරමණං ඵලසමාපන්නිං අපෙපනො ටබ්බියාති අනෙං. තස්ස පන අනුමුභ නස්ස අනෙය අපේව කිවමං ආනාසනති' තිලෙසානං ආනාපන පරිතාපනෙන ආත්මපනති ලබනාමං විරියං අපේව කාතබ්බං. කො ජඤ්ඤා? මරණං සුචෙති යෙව ජීවිතං වා මරණං වා නො ජනාති? අපේව දුකං දය්‍යාමි සීලං වා රක්කාමි අඤ්ඤාතරං වා පන කුසලං කරිස්සාමි අජ් තාව පපඤ්ඤා අති යෙව වා පුනදිවසෙවා ජනිස්සාමිති විතතං අනුප්‍යාදෙතො අපේව කරිස්සාමිති එවං විරියං කාතබ්බනති දයෙත්ති. මහාසෙහෙනාති අභිවිච්ඡිකවිසසන්දාදිති හි අනෙකාති මරණකාරණාති තස්ස සෙනාති තාය මහනිදා සෙනාය වසෙන මහාසෙනෙන එවරුපෙන මවුනා සබ්බං කති පාහං තාව ආගමෙහි යාවාහං බුබුසුජදි අත්තනො අවස්සයං¹ කවමං කරොමිති එවං මිත්තසන්චාකාරසබ්බානො වා ඉදං සතං වා සහස්සං වා ගහෙතො කතිපාහං ආගමෙහිති එවං ලඤ්ඤානුපපදනසබ්බානො වා ඉමිනා බලරසිනා පටිබාහිස්සාමිති එවං බලරසිසබ්බානො වා සබ්බරෙ තති. සබ්බරෙහිති මිත්තකාරණලඤ්ඤාතවලරසිසබ්බසබ්බ නානං නාමං. තස්මා අයමනො වුතො. අනාදිනාති අතලසං උසාහකං. එවං පටිපනතතො ගද්දු එකරතො අස්සාති ගද්දු කාරතො. ඉතිති එවං පටිපනතං පුග්ගලං ගද්දුකරතො අයනති රහාදිසත්තතාය සෙනො බුබුසුති ආවික්කති.

වක්කුනා පඤ්ඤා මාති වක්කුනා ව පඤ්ඤාය ව. වක්කුභුතාය වා පඤ්ඤාය. සතිසා පඤ්ඤාය වාති සතිසා ව පඤ්ඤාය ව. සතිවිසිදාය වා පඤ්ඤාය. කාසෙනාති නාමකායෙන. දිබ්බවක්කු සුචිසුඛනති දිබ්බං වක්කු සුචිසුඛං. යං සච්ඡිකරොතිති අභිප්‍රායො. සුචෙච්චිවාසාති පුරිමාසු ජනිසු නිවුත්තබ්බා ඉභිවිධාති ඉභිකොදාසා. නිශේධොති නිබ්බාණං. සෙසං සුචිඤ්ඤායමෙව.

යස්ස සෙලුපමං විතතනති එකසතං සෙලං විය පකතිවාතෙහි ලොකධම්මවාතෙහි අකම්පනියතො යස්ස විතතං සෙලුපමං තෙනාහං- සීතං හානුපකම්පනීති. රජනිසෙසුති ලාභාදිසු. කොපෙනිසොති අලාභාදිකෙ. කුපො හං දුක්ඛමෙස්සනීති තං එවං භාවිතවිතතං විතික්කනාලොකධම්මං උත්තමපුරිසං ලොකධම්මගෙතුකං දුක්ඛං නානුගමිස්සති.

සො බ්‍රාහ්මණොති බාහිතපාපධම්මතාය බ්‍රාහ්මණො. ත දිඨ මඛලිකතාය හුහුංකාරකසාවාදිපාපධම්මසුතො හුච්චා තෙවලං ජනිමතෙන බ්‍රාහ්මණොති පටිජනාති. සො බ්‍රාහ්මණො බාහිත පාපධම්මතො හුහුංකාරපහාණෙන නිහුමු. කො. රහාදිකසාවා හාවෙන නික්කසාවෙ. සීලසංචරෙන සංයතවිතතතාය සෙනො.

වතුමහඤ්ඤාණසංඛාරානෙති වෙදෙහි අන්තං නිබ්බාණං වෙදනං¹ චා අන්තං ගතත්තා වෙදන්තං. මහාබ්‍රහ්මවිරයස්ස වුසිත්තත්තා වුසිත්ත බ්‍රහ්මවට්ඨිසො. ධම්මෙන සො බ්‍රහ්මවාදං වදෙස්සාති සො බ්‍රාහ්මණො අහන්ති එතං² වාදං වදෙස්සා. යස්ස සකලලොකසන්තිවාසෙ කුසස්සපි එකාරම්මණෙපි රුකුස්සදො දොසුස්සදො මොහුස්සදො මාත්‍රස්සදො දිසුස්සදොති ඉමෙ උස්සදා නන්ති අන්තො.

න ගාඛතීති න පතියාති. සුත්තාති සුත්තසංඛාරා ගතා. යදි වර්ජිතපුරිසාදිතං පභා තත් නන්ති තමො එව ව සියාති ආසවක මාතෙ සකියාසාහ නමො නස්ස න විජ්ජතීති. යද ව අන්තනා වෙදිති ආදීප්ත එවං විධං නිබ්බාණං අන්තපථවකෙකත ඤ්ඤාණෙන යද විජ්ජති අප රූපාරූපබලමතො සුබදුක්ඛතො ව විප්පමන්තො හොතිති.

සකෙසු ධම්මෙසුති සකඅත්තභාවසංඛාරානෙසු උපාදානකකෙසු. යෙහෙයොහ භි අර්ඛිත්තං විපස්සනාභිතිවෙසො හොතිති. එතං පිසාවන්ති අර්කලාපක! එතං තයා වුත්තං පිසාවං කිලෙසපිසා වස්සව. පකඤ්ඤාති³ තයා කපිතං අකඤ්ඤං පකඤ්ඤකරණස්සව. අතිවත්තති අතිකකමති.

නාහිනස්සති ආසන්තිනති පුරුණදුතිසිකා ආගච්ඡන්තිං අස්සදො චා න අභිනන්ති විතෙතන න සමපට්ච්ඡති. තමෙව පකඤ්ඤාතිං න සොවති. සංඛා සංඛාමජිං. මුත්තන්ති පස්සවිධාපි සංඛතො මුත්තං සංඛාමජිං. භික්ඛුං.

බමෙහස්සාති බහු එත්. නිසාසති ජනො න තෙන සො සුඛො නාම හොතිති අබිප්පායො.

ඡතිබලනිසෙධන්ති ඡතිබලස්ස නිසෙධකං. සභාසා වන්ති සමපට්ඨිපස්සනාභාවනාය සහ අයනවසෙන සභායා වත. කාලෙත කාලං සප්පායබලස්ස සවණවසෙන විරරත්තං සමෙති සමාගමො එතෙසන්ති විරරත්තසමෙතිනා. සිපිලමාරබ්බාති සිපිලං විරියං කතං.

නහු භික්ඛවෙ! කො විසෙසො?ති සන්ත්ථ සාවකස්ස ව පස්සවෙව උපාදානකකෙසු නිබ්බිදදයොති පුබ්බභාගපට්ඨන්තියං අනුපාදා විමුත්තියස්සව ගෙභා උපරි ව විසෙසාභාවං දස්සෙති. වුත්තංගෙනං නන්ති විමුත්තියා නානත්තන්ති. තත් විසෙසාභාවං පථ්වාමසති තත්‍ර කො විසෙසො?ති. අබ්ප්පාසාසොති⁴ අබිකපයොගො. නානා කරණන්ති ව විසෙසොයෙව වුත්තො. අසං ථො භික්ඛවෙ! විසෙසොති භික්ඛවෙ! යදිපි සාවකස්ස සන්ත්ථ ව විමුත්තියං විසෙසො නන්ති සග්ගෙඤ්ඤාණෙන පන සවාසනසංඛිතිලෙසෙ බෙපෙත්වා සමමා සමොධිං, අභිසම්මුඡ්ඡති නා අනුප්පන්නස්ස අරියමග්ගස්ස පරසන්නාතෙ

1. ම. III. වොදනං.

3. සි. I & II. බකඤ්ඤාති.

2. ම. III. එවං.

4. සි. I & II අබිප්පායො. ම. III. අබිප්පායොගො.

උපාදනාදිසකලසබ්බසුද්දගුණසමායෝගො. අයං සමාසද්විධස්ස පසුද්දවිවුත්තතො විසෙසොති. තත් අනුප්පන්නස්සාති අවත්තමා නස්ස. අරියමයං හි කස්සපසමාසමවුචො උපාදෙසි. අත්තරු අසේද්ද සත්ථා උපාදෙතා නාම නාහොසි.¹ තස්මා අයං භගවා අනුප්පන්නස්ස මයස්ස උපාදෙතා නාම. අසසුද්දානස්සාති තස්සෙව වෙවච්ඡං. අනුක්ඛානස්සාති අකපිතස්ස. මයං ජනාතීති මග්ගසුද්ද. මයං විදිතං පාකටං අකාසිති මග්ගවිදු. මයෙව අමයෙව කොවිදෙති මග්ගාමග්ගකොවිදො.² මග්ගානුගාති මයං අනුගච්ඡන්තා. පච්ඡාසමන්නාගනාති අහං පඨමං සමන්නාගතො. සාවකා පච්ඡා සමන්නාගතා.

තීවෙකුලෙ පච්චාඡතොති ආදිනා තමෙන යුත්තොති නමෝ. කායදුච්චරිතාදීහි පුත්ත නිරයතවුපගමණ්ණතො නමපග්ගසණ්ණො. ඉත් උභයෙනපි බක්ඛිතමොව කපිතො හොති. අබ්බකුලෙ පච්චාඡතොති ආදිනා ඡෙතිනා යුත්තොති ඡෙති. ආලොකගුණොති වුත්තං හොති. කායපුච්චරිතාදීහි පුත්ත සග්ගපපත්තිහවුපගමණ්ණතො ඡෙතිපග්ගසණ්ණො. ඉමිනා තයෙන ඉතරෙපි වෙ වෙදිතබ්බො.

හ නං දලහං බක්ඛිතමාහු ධිග්ග්ගි එත්ත ධිග්ග්ගි බුඛාදයො පණ්ඨිත පුරිසා. යං සබ්බලිකසබ්බාතං අයෙන නිබ්බත්තං ආයසං³ අද්දබක්ඛි තසබ්බාතං දුරුමයඤ්ච බබ්බජතිණෙහි රජ්ජුං කච්ඡා කතරජ්ජු බක්ඛිතඤ්ච. තං අසිආදීහි ඡිඤ්ඤාං සකකුතෙත්තයත්තං පිරන්ති ත වදන්ති අත්ථො. සාරත්තරත්තාති රත්තා හුත්වා රත්තා. බල වරාගරත්තාති අත්ථො. මණ්ණකුණ්ඩලෙසුති මණ්ණිපු ව කුණ්ඩලෙසු ව. මණ්ණිවිත්තෙසු වා කුණ්ඩලෙසු. එනං දලහනති යෙ මණ්ණකුණ්ඩ ලෙසු සාරත්තරත්තා තෙසු යො රුගො යා ව පුත්තදුරෙසු අපෙක්ඛා තණ්හා එතං කිලෙසමයං බක්ඛිතං පණ්ඨිතපුරිසා දලහනති වදන්ති. ඛනාදිත්තනති ආකඩ්ඪිත්තා වතුසු අපායෙසු පාත්තතො අවහරති හෙයා හරතිති ඔහාරිතං. සිපිලනති බක්ඛිතආනෙ ඡ්චආදීති අකො පෙත්තා බක්ඛිතභාවට්ඨි අජනාපෙත්තා ජලපථථලපථාදීසු කවමං කාතුං දෙතිති සිපිලං. දුප්පමුඤ්චනති ලොභවසෙන හි එකවාරට්ඨි උප්පන්නං කිලෙසබක්ඛිතං දුස්සානතො කච්ඡපො විය දුමෙමාවයං හොතිති දුප්පමුඤ්ච. එනමපි ඡෙත්වානාති එතං දලහට්ඨි කිලෙස බක්ඛිතං සුද්ධබග්ගෙන ඡිඤ්ඤා අනපෙක්ඛිතො හුත්වා. කාමසුඛං පහාස පටිබ්බජ්ජනති පක්කමනති පබ්බජන්ති⁴ වාති අත්ථො.

වෙතෙතීති අකුසලවේතනාවසෙන වෙතෙති පසපොතීති තමෙව අකුසලවේතනං කායචචිකම්මභාවං පාපතවසෙන කපොති. අනුසෙතීති රාගාදිඅනුසයොව සත්තානෙ අප්පභිණ්හාවෙන අනු

1. නහොති. (සබ්බත්)

2. සී. I & II. මග්ගකොවිදො.

3. ම. III. අයසං.

4. ම. III. උබ්බජන්ති.

සෙති. ආරම්භණමෙය. භෝති විඤ්ඤාණං සිතියාති යදෙනං වෙනතං. පසාපනං අනුසයනඤ්ච එතං අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණං සිතියං පචතතියං පච්චයො භොතිති අන්තො. ආරම්භණෙ සති පනිඨා නාං විඤ්ඤාණං භොතිති යථාච්ඡතපච්චයෙ සති අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණං කමමං ජවාපෙත්වා¹ පටිසන්තිආකංඝකමත්තං සමාදනතො පනිඨා භොති. ආසනී² පුනඛබ්බාභිනිබ්බතති භොතිති අයතිං පුනඛබ්බසංඛාරා විඤ්ඤාණාදිතං අභිනිබ්බතති භොති. නො වෙතික්ඛවෙ! වෙතොතිති ආදිතා අකුසලකමමෙව පටික්ඛපති. අයං³ හෙත්ථ සංඛෙපන්තො. යදි පි කදුච්ඡියොතිසො⁴ මනසිකාරා අකුසලවෙනතා තප්ථවෙනති⁵ අනුසයං පන අපඨණො⁶ තෙ කුසලං අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණං පනිඨා භොතතියෙවාවති. සති ව අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණෙ අයතිපුනඛබ්බාභිනිබ්බතති භොතිති වතභුං වට්ඨතියෙව. තතියවාරො චුතතපටිපක්ඛනගෙන වෙදිතබ්බො.

නෙතොතික්ඛවෙ! අවිසංසු චිතසෙ සමුද්දෙති ආදි යදි දුප්පරණයෙන සංසිද්ධතයෙන දුරතීක්ඛමනසෙන සංගරො සමුද්දෙති චුළුවයා තතො සතභාගෙනපි සහසංභාගෙනපි වක්ඛආදිසෙව අයං තයො ලබ්භතීති දසෙයානුං චුතතං. තෙනාහං-වක්ඛු⁷ හික්ඛවෙ සුචිසංසු සමුද්දෙ නාං රූපමසො වෙගොති රූපෙසු සත්තාතං ආවිඤ්ඤාතො රූපායතනමෙව වෙගො වක්ඛුසං වෙගොති අන්තො. සො නං රූපමසං වෙගං සහතිති යො තික්ඛු සහවිසයෙන වක්ඛු අතිච්චතො දුක්ඛතො අනතතතො සමමසන්තො තත්ථ ව නිබ්බිදුන්තො විරජ්ජන්තො තප්ථවිබ්බතො කිලෙසජලතො විමුච්චන්තො අභිභවති. අසං චුළුවති අනාපි වක්ඛුසමුද්දතති අයං හික්ඛු වක්ඛුසංඛාරං සමුද්දං තිණණොති චුළුවති.

අපරෙ තයො. වක්ඛු හික්ඛවෙ! සුචිසංසු⁸ සමුද්දෙති යදි පි දුප්පරණයෙන යදිවා සමුද්දතයෙන⁹ සමුද්දෙ වක්ඛුමෙව සමුද්දෙ. තස්ස හි පඨවිතො යාව අකණ්ඨමුග්ගලොකා නිලාදිආරමමණං සමො සරන්තං පරිපුණ්ණභාවං කානුං න සන්තොති. එවං දුප්පරණයෙනපි සමුද්දෙ. වක්ඛු ව තෙසු තෙසු නිලාදිආරමමණෙසු සමුද්දෙති අසංචුතං හුත්වා මසරමානං කිලෙසුප්පතතියං කාරණභාවෙන සදෙස භාවෙන ගච්ඡතිති සමුද්දතයෙනපි සමුද්දෙ. තථා වක්ඛුං තණ්හා සොතාදිතං උප්පතතිවාරතාය තෙහි සත්තාතස්ස සමුද්දතයෙන තෙමනසෙන සමුද්දෙ. නාං රූපමසො වෙගොති සමුද්දෙ අප්ප මාණො උග්ගමයො වෙගොවිස තස්සාපි වක්ඛුසමුද්දෙසං සමො සරන්තස්ස¹⁰ නිලාදිගෙදස්ස ආරමමණස්ස වසෙන අප්පමෙයො රූප

1. සි. I & II. ජරපෙත්වා.

2. අයසී. (සබ්බත්.)

3. සි. I & II. අයමෙත්ථ.

4. සි. I & II. අයොතිසො.

5. සි. I & II. පටිසන්ති.

6. අපඨණොති (සබ්බත්.)

7. ම. III. වක්ඛු.

8. අරියස්සවිතයෙ. (සබ්බත්.)

9. සි. I & II. සමුද්දතයෙන.

10. සමමසරන්තස්ස (සබ්බත්.)

මගො වෙගො වෙදිතබ්බො. ගො නං රූපමසං වෙගං සහතිති
ගො තං වක්ඛසමුද්දෙ සමොසරන්තං රූපමයං වෙගං මනාපෙ රූපෙ
රාගං අමනාපෙ දොසං අසමපෙක්කනෙ මොහනති එවං රාගාදී
කිලෙසෙ අනුපාදෙන්නො උපෙක්කකභාවෙන¹ සහති. සඋමිනති
ආදිසු කිලෙස උමිති සඋමිං. කිලෙසාවට්ටෙති සාවට්ටං. කිලෙස
ගහෙති සහනං. කිලෙසරක්කසෙති සරක්කසං. කොට්ඨපායාසයා වා
වසෙන සඋමි. කාමගුණවසෙන සාවට්ටං. මාතුගාමවසෙන සගහං
සරක්කසං. වුත්තංගෙන:-“උමිහයනති බො භික්ඛවෙ! කොට්ඨපායා
සයෙතං අබ්වචනං. ආවට්ටගාහොති² බො භික්ඛවෙ! පඤ්චනෙත්තං
කාමගුණානං අබ්වචනං. ගහරක්කසොති බො භික්ඛවෙ! මාතුගා
මයෙතං අබ්වචනං”නති. සෙසවාරෙසුපි එසෙවන්ගො.

සඋමිහසං දුත්තරො අව්වනාදිති අතිව්වනාදි උමිහයෙන³
සහයං දුරතික්කමං අතික්කමි. ලොකානතගුති සබ්බාරලොකයා⁴
අන්තං ගතො. පාරබ්ගනොති වුව්වතිති නිබ්බාණං ගතොති
කපියති.

බලිසාති සත්තානං අනත්තෙත්තාය⁵ බලිසා විය බලිසා. අනිසා
සාති අනත්තාය. බ්බාබ්බාසාති දුක්ඛාය. ඉඨාති පරිසිඨා වා අපරි
සිඨා වා සුඛාරම්භන්තාය ඉඨා. කාමනියඝෙතං⁶ නාන්තා. මනසා
වසික්කඝෙත මනාපා. පියසභාවන්තාය පියරූපා. කිලෙසකාමසති
ත්තතා නාමුපසංගිනා. රුහර්නනඝෙත විත්තයා රඤ්ජනතො
රජනිසා. ගාඤ්ඤති තං රූපාරම්භං. නිලාදිවසෙන අනෙකභෙද
තිත්තමිති රූපායත්තං රූපාරම්භභාවෙන වක්ඛවිඤ්ඤාය
භාවෙන ව එකවිධතං නාතිවත්තතිති තංසභාවසාමඤ්ඤං ගහෙත්වා
තඤ්ඤති වුත්තං. අභිනිඤ්ඤති අභිනිඤ්ජනගුන්තාය සප්පිතිත්තණ්ණාය
අභිමුඛො නන්දති. අභිවදතිති අහො! සුඛං අහො! සුඛනති වදා
පෙනතියා තණ්හාය⁷ වසෙන අභිවදති. අපෙක්ඛාසාස නිඝනිති ගිලිත්වා
පරිතිඝපෙත්වා තිඝති. අසං වුව්වති ගිත්තවෙ!⁸ ගිත්තු ගිලබලිසො⁹
මාරයාති අයං ගිත්තු කිලෙසමාරයා බලිසගුතං රූපතණ්ණං
ගිලිත්වා ඕතොති වුව්වති. සෙසවාරෙසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො
වෙදිතබ්බො. අහෙදිති භිඤ්ඤි. පටිභෙදිති සබ්බභාගෙන භිඤ්ඤි. සෙසං
උත්තානමෙව.

අසං ලොකො සත්තාපඤ්ඤොති අයං සත්තලොකො ජන
සත්තාපො ඤාතිබ්බසනාදිවසෙන උපත්තසොකසත්තාපො ව රුගාදි
වසෙන උපත්තපරිලාභසත්තාපො වාති අත්ථො. එසංපරෙත්තොති

1. සි. I & II. අපෙක්ඛකාභාවෙන.

2. තඨා ආවට්ට. (සබ්බත්.)

3. ම. III. උමිහයෙන.

4. සංසාරලොකයා. (සබ්බත්.)

5. ම. III. අනත්තෙත්තාය.

6. සි. I & II. කාමනියඝෙතං.

7. ම. III. තණ්හායන.

8. ම. III. අසංවුව්වතිගිලබලිසො.

9. සි. I & II. ගිලිතබලිසො.

අනෙකෙහි දුක්ඛසම්පයෙහි¹ අභිභූතො, රෙදං² වදනි අනන්තොති තං තං අනන්තං පුළං දුක්ඛං අභාවිතකායකාය අභිවාසෙත්තුං අසකෙකානො අහො! දුක්ඛං ඊදිසං³ දුක්ඛං මග්ගං සත්තුනොපි⁴ මාහොතුති ආදිනා විලපනො වදනි. කයමා? සෙන සෙන හි මඤ්ඤනටි නොනා නං හොති අඤ්ඤාථා යසො එනෙ සත්තා යෙන යෙන පකාරෙන අනන්තො දුක්ඛස්ස පටිකාරං මඤ්ඤනති ආසිං සනති⁵ තං දුක්ඛං තතො අඤ්ඤන පකාරෙන තිතිවිත්තබ්බං හොති. යෙන වා පකාරෙන අනන්තො වසීති. මඤ්ඤනති තතො අඤ්ඤාථා අවසීති එව පන හොති. එවං අඤ්ඤාථාභාවිතං ඉවත් විසාතං එව පාපුණාති. අසං භවසන්තො කාමාදිභවෙසු සත්තො සත්තලොකො. තථාපි භවමෙව්‍යාහිනායුති න තත් නිබ්බිජුති. සද්ධිනිනායුති නං භසන්ති යං කාමාදිභවං අභිනිජුති. තං ජරාමරණාදි අනෙකඛ්‍යාසනානුබ්බතො අතිවිශ්‍ය භයානකථෙන භයං. සස්ස භාස නීති යතො ජරාමරණාදිතො භායති නං දුක්ඛස්ස අභිසානභාවතො දුක්ඛදුක්ඛතාය ව දුක්ඛනති.

භවමිප්පභාණාසාති භවස්ස පඡහන්තාය. ඛොති අවධාරණෙත් නිපාතො. ඉදං වුත්තං හොති එකනෙතනෙව කාමාදි භවස්ස සමුදයප්පභාණෙන පභාණත්තං. ඉදං මග්ගං අභිගතං මග්ග භුග්ගවරියං වුස්සතිති.⁶

එවං අරියමග්ගස්ස⁷ එකංසෙනෙව නිය්‍යාණිකභාවං දස්සෙත්තා ඉද්දති අඤ්ඤමග්ගස්ස නිය්‍යාණිකභාවං පටිකම්පනො සෙ හි කෙවිති ආදිමාහ. තත් භවෙත්තාති රූපභවෙන වා අරූපභවෙන වා. භවස්සාති සංසාරස්ස. විප්පමොක්ඛනති⁸ භවතො විමුක්තිං සංසාරසුඛිනති අත්ථා. කිඤ්ඤාපි තෙ සමණවුභණා තත් නිබ්බාණසඤ්ඤිතො භවභාමිකමෙත පන රූපාරූපජ්ඣානෙන තනතිබ්බතෙන ව උපපත්තිභවෙන භවවිසුඛිං වදන්තා භවෙන භවමිප්පමොක්ඛං වදනති නාම. තෙනාහ:-සබ්බෙ නෙ අමිප්පමුත්තො භවස්මාති වදමිති. අථවා භවෙත්තාති භවදිසියා. භවති තිස්සි සස්සතනති හි පචත්ත තතො සස්සතදිසි භවදිසිති වුච්චති. භවදිසි එව උත්තරපදලො පෙන භවොති වුත්තා භවතණ්හාති ආදිසු විශ්. භවදිසිවසෙන හි ඉධෙකවෙච භවවිසෙසං යෙව භවමිප්පමොක්ඛං මඤ්ඤනති. යථා තං බකො භුග්ගා ආහ “ඉදං නිව්චං ඉදං ධුචං ඉදං සස්සතං ඉදං අමි පරිතාමධම්ම”නති.⁹ විභවෙත්තාති උච්ච්ඡදදිසියා. විභවති විතස්සති උච්ච්ඡජ්ජති හි පචත්තතතො උච්ච්ඡදදිසි වුත්තතයෙන විභවොති වුච්චති. භවස්ස නිස්සරණමාහංසුති සංසාරසුඛිං වදිංසු. උච්ච්ඡද

1. ම. III. දුක්ඛසම්පයෙහි.

2. රෙගං (සබ්බත්.) රෙදං--නෙතර්පාදි.

3. සි. I & II. තාදිසං.

4. ම. III. සත්තුනොපි.

5. ම. III. ආසිසනති.

6. ම. වුග්ගති.

7. ම. III. අරියමග්ගස්ස.

8. සි. I & II. විමොක්ඛනති.

9. සංයුත්තනිකාය-බුද්ධිසංයුත්ත.

දිසිවසෙන හි ඉඩෙකවෙඩ සංසාරසුභිං වදනති. තථාති වුත්තං:—“යනො
 ඛො හො! අයං අත්තා රුපි වාතුමහාගුතිකො—පෙ—නෙවසඤ්ඤා
 නාසඤ්ඤායත්තං උපසම්පජ්ජි විහරති එත්තාවතා ඛො හො! අයං
 අත්තා සමමා සමුච්ඡින්නො හොති”¹ ති. ² අභිසංඛාති අතික්කන්තා.
 තත්ත කාරණමාහ:—උපධි හි³ පටිච්ච දුක්ඛමිදං සමෙහාතිති. තත්ත
 උපධිති⁴ බන්ධාදි උපධි. ⁵ කිං වුත්තං හොති? යත්ත ඉමෙ දිසිගතිකා
 නිබ්බාණසඤ්ඤානො තත්ත බන්ධාපටිච්චසුපටිඅභිසංඛාරූපධියො
 අභිගතො. ⁶ කුතො තස්ස දුක්ඛනිස්සරණතාති. ⁷ යං⁸ පන පරමත්තො
 දුක්ඛනිස්සරණං තං දස්සෙත්තුං සබ්බපාදානික්කමා නිජජි දුක්ඛස්ස
 සමග්ගොති වුත්තං.

ලොකමිමං පස්සාති හගවා අත්තනො විත්තං ආලපති. සුපුති
 විපුං විපුං. අවිජ්ජාස පරෙත්තනති මොහෙන අභිගුතං. භූතනති
 බන්ධපඤ්ඤානං. භූතරත්තනති ඉත්ති පුරිසෙ පුරිසො ඉත්තියාති එවං
 අඤ්ඤාමඤ්ඤා සත්තෙත්තු රතං. තතො එව හවා අපටිමුත්තං.⁷ සෙ
 හි නෙවි හවාති ඉත්තරබණා වා දිසාසුතා වා සාතවනෙතා වා
 අසාතවනෙතා වා හවා. සබ්බධිති උධං අධො තිරියනති සබ්බත්ත.
 සබ්බත්තනාසාති සබ්බභාවෙන. සබ්බෙ නෙ හවාති ආදිසු සබ්බෙපි
 හවා අතිව්වාති ආදිතා විපස්සනාසතිතාය මග්ගපඤ්ඤාය අවිපරිතං
 පස්සතො හවතණ්හාපි පභියති නිරුජ්ඣති. විහවං උචෙත්දළපි නාහි
 නුදුග්ගි න පත්තෙති. තස්ස සබ්බතණ්හානං අත්තසෙසතො මග්ගෙන
 නිරුජ්ඣනතො නිබ්බාණං නිබ්බුති හොති. නස්ස එවං නිබ්බුතස්ස
 භික්ඛුනො අනුපාදා කිලෙසාභිසංඛාරානං අනුපාදානතො අග්ගහ
 ණතො සුනිබ්බවො න නොති. එවමගුත්තෙත ව අභිගුත්තො පඤ්ඤා
 විධොපි මාගෙ. විජිත්තො අස්ස අත්තෙත මාරෙත⁸ සංඛාමො. සබ්බෙපි
 හවෙ සමතික්කන්තො ඉදානිදාදිසු තාදිලක්ඛණප්පත්තොති.

අනුසොනගාමි අකිපුත්තො. පටිසොනගාමි කල්‍යාණ
 පුත්තො. ඕනතො සෙකෙතො. ඉතරෙ අසෙකෙතො.

අභිජ්ඣිසොති ජතියො. කණ්හාභිජ්ඣිනොති කණ්හා නිවෙ
 කුලෙ ජනො. කණ්හං ධම්මං. අභිජ්ඣනීති කාලකං දසවිධං දුස්සිල
 ධම්මං පසවති කරෙති. සො තං අභිජ්ඣනිතො නිරයෙ නිබ්බත්තති.
 සුත්තං. ධම්මනති අහං පුබ්බෙපි පුඤ්ඤානං අත්තත්තො නිවකුලෙ
 නිබ්බත්තො ඉදුති පුඤ්ඤං කරස්සාමිති පුඤ්ඤසංඛාරං සුත්තං.
 පණ්ඩරං. ධම්මං අභිජ්ඣයති. සො තෙන සග්ගෙ නිබ්බත්තති. අකණ්හං
 අසුත්තං. නිබ්බාණනති නිබ්බාණං හි සවෙ කණ්හං හවෙය්‍ය කණ්හං

1. ම. III. උපසිඤ්ඤි.

2. ම. III. උපසිඤ්ඤි.

3. ම. III. උපධි.

4. ම. III. අභිගතාඤ්ඤා.

5. ම. III. දුක්ඛනිස්සරණතා.

6. ම. III. යායපන.

7. ම. III. අපරිමුත්තො.

8. ම. III. මාරෙති.

a. මුහම්චලසුත්ත-දිසතිකාය.

විපාකං දදෙය්‍ය. සුක්කං සුක්කවිපාකං දදෙය්‍ය. විතතමපි අප්ප දුතතො පන අකණ්‍හං අසුක්කනති වුතතං. තිබ්බාණනති වෙත්ථ අරහතතං අධිපෙපතං. තඤ්ඤි කිලෙසතිබ්බාණනො ජතතතා තිබ්බාණං නාම. තං එස අභිජයති පසවති කරොති. සුඤ්ඤාගිණිති යොගි සුක්කෙ උච්චි කුලෙ ජනො. සෙසං වුතතනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. කණ්‍හං කණ්‍හවිපාකනති ආදිකස්ස කමමචතුක්කස්ස අන්තො හෙය්‍යා හාරසමපාතවාරෙ විහතො එව.

මානුසගතනති මනුස්සභාවං. මනුස්සයොනිනති අන්තො. මෙති කිච්චං අකිච්චමෙවමාති වෙ. කිච්චානිත්තෙව කතතබ්බාති. නවාකිච්චං කිඤ්ඤි කතතබ්බනති දස්සෙති. සුභිමමනති ආදි කිච්චනති වුතතානං තෙසං සරුපදස්සනං.

පඬානාගිති උතතමාති විසිදාති. පුරිමසමිං පබ්බජිතෙසුති විසයෙ භුවමං. දුතියෙ අධිකරණෙ. තත්ථ නිබ්බාණනති අරහතතං අධිපෙපතං. කඤ්ඤා පනෙත්ථ ආමිසපරිච්චාගො අරහතොන සමමුරෙ නිදදිදොති? දකඛිණෙය්‍යස්ස දකඛිණාය මහපථලභාවදස්සනත්ථ.

සෙන සෙන වා පහ වසුනාති උච්ච්ඡදදිවත්ථනා. අප්පකාසි නාති¹ භවතණ්හාදිවසෙන අප්පකාසිතා. දුතියෙ සෙන සෙන වා පහ වසුනාති අමරවිකෙපවත්ථආදිනා. ඉමිනා අසුහෙන කමම විපාකෙනාති අසුහස්ස කායදුච්චරිතාදිකමමස්ස විපාකතො අසු හෙන අසිවෙන කමම විපාකෙන. ඉදං බාලලක්ඛණං. නිබ්බතනගිති පුරිමසමිං හවෙ දුච්චරිතසමඛිතිතාය බාලො අයං භවතිති උප ලක්ඛණං ජයති. ඉදං සංකිලෙසභාගිසං සුගතනති ඉදං එවං පවතනං සංකිලෙසභාගියං නාම සුතනං.

ඉමිනා සුහෙනාති එත්ථ වුතතනයානුසාරෙන අන්තො වෙදි තබ්බො. තත්ථ මහාසුඤ්ඤාලක්ඛණනති පණ්ඨිතලක්ඛණං. කිලෙස යුමගිති කිලෙසදානෙති කිලෙසාවත්ථාගි වා. ආනුසංස්ස පටි සුදාහං ඡිසගිති අප්පතිණානුසංස්ස පච්චයසමායොගෙ රහාදයො පරිසුදානවසෙන පවතතනති. පටිසුඤ්ඤා සංසුජ්ඣති යො රහාදිති පරිසුඤ්ඤාවිතො සො කාමරහාදිති සංසුජ්ඣති නාම. සංසුජ්ඣනො උපාදිසගිති යො කාමරහසංයොජනාදිති සංසුතො සො කාමුපාදනාදිති අනුසලකමමාති ව උපාදියති. සෙසං සබ්බත්ථ උතතානමෙව.

එවං සොලසවිධෙන සාසනපඨානං නානාසුතෙතගි උදගරණ ඵසෙන විහජ්ඣා ඉදුති අභවිසතිවිධෙන සාසනපඨානං දස්සෙන්නො යත්තො අයමපි පඨානවිභාගො මූලපදෙති සඛගිතො න ඉමස්සාපි තෙති අසංගිතො පදෙසො අත්ථ තත්තා මූලපදං විහජ්ඣතබ්බතඤ්ඤ

දසෙහි තත්ත්වය අසාරකම අසාරකම මුලපද? නි පුරුෂය වසෙන මුල පද නි උච්චිතා ලොකිකය.¹ ලොකුතරනනි ආදිනා නව තිකා ඵලො මාති අභිභිතිවිධං සාසනපඨානං උද්දිභං.

තත්ත්ව ලොකිකයෙහි ලොකෙ නිපුණතා ලොකෙ වා විදිනො ලොකිකයො. ඉධ පන ලොකිකයො අනෙකා යසම් සුතෙන වුතෙනා තං සුතනං ලොකිකයො. තථා ලොකුතරනං. යසම් පන සුතෙන පදෙසෙන ලොකිකයො පදෙසෙන ලොකුතරනෙ වුතෙනා තං ලොකිකයො ලොකුතරනෙ. යසම් සතෙන අධිසාය සතපසුකුතරනි මුලෙක දෙසිතං තං සුතනාධිසානං. ධම්මවසෙතෙව දෙසිතං ධම්මාධිසානං. උභයවසෙන දෙසිතං සතනාධිසානසම් ධම්මාධිසානසම්. ඉමිනා තෙසෙක සබ්බපදෙසු අනෙකා වෙදිනබෙබ්බා. බුඛාදිනං පන ගුණාතිත්ථවනවසෙන පවතනං සුතනං ඵලො නාම.

තත්ත්ව සපුරුද්ධිනි² තං බණ්ණෙයෙව බෙහුයා ඵනෙති නිකකතනං අබ්බුණ්ණබිරං. මුච්චනීති පරිනමනී. ඉදං වුතනං හොති යථා බෙහුයා ඵනතො නිකකතනං බිරං තං බණ්ණෙයෙව න මුච්චනී න පරිනමනී න දධිභාවං ගච්ඡති. තකකාදිඅබ්බිලසමායොගතො පන පරතො කාලතරන පකතීං ජගති දධිභාවං පාපුණාති. ඵලමෙවං පාප කමමපි කිරියකකණ්ණෙයෙව³ න විපච්චනී. යදි විපච්චයා නානා ගතීනං සභාවඨානං සියා න කොචි පාපකමමං කාතුං විසභෙයා. යාව පන කුසලාභිතිබ්බතතකකකා ධරනති තාව තං තෙ රකකතනි තෙසං හෙද අපායෙසු නිබ්බතනාපනවසෙන විපච්චනී.⁴ විපච්චමා නසම් දහනතං බාලමනෙති. කිං විය? ගසම⁵ ච්ඡන්දනාව පාවසො. යථා හි ඡාරිකාය පටිච්ඡන්දනො චිතච්චිකභිතරෙ අකකනෙතාපි ඡාරි කාය පටිච්ඡන්දනතා න තාව දහති. ඡාරිකං පන තාපෙතො වමමාදිති දහනවසෙන යාවමත්ථප්පභිතා දහනෙතා ගච්ඡති ඵලමෙව පාප කමමපි යෙන කතං තං බාලං දුතියෙ වා තතියෙ වා අතතභාවෙ තිරයාදිසු නිබ්බතනං දහනතං අනුගච්ඡනීති.

සසම්ප්පාදිතානි තත්ත්වං සබ්බපදෙසා. යසම් හිකුතො ඡෙතෙන සාරථිනා සුදනතා අසායා විය ඡ ඉන්ද්‍රියානි සමථං දනන භාවං නිබ්බිසෙවනභාවං ගතාති තසා නවවිධං මානං පභාය සීතතා පභිණ්ණානසා. වතුතනං ආසවානං අභාවෙන අනාසවසා. තාදිභාවෙ සීතසා තථාඋපසා දෙවාපි පිභයනති. මනුසාපි දසා නසම් ආගමණ්ණසම් පදෙතනියෙවනී.

ආහාරෙ සනීති ආහාරපටිබ්බෙ ඡන්දරගෙ අපාභිණ්ණෙ සනී. සබ්බා දිසා අනුපට්ඨමම වෙතසානි පරිතො දසපි දිසා විතෙන

1. ම. III. ලොකිකයා.

2. සජ්ජ. (සබ්බසං.)

3. සි. I & II. කාරියකකණ්ණෙයෙව.

4. ම. III. විපච්චනනී.

5. ගසම. (සබ්බසං.)

අනුගතවූ. නොවැස්සගාති තෙව අධිගවේෂය. පිළිගන්නා අති සහයක පිය. අනන්තාති අත්තනො. එමමිපිසො සුදු අත්තා පරෙ සනති එව. කසාපිපි අත්තනා පියතරසා අනුපලබ්ගතවසෙන විසු. විසු. පරෙසං සත්තනං අත්තා පියො. යසමා ව එතදෙව තාමා නිංගෙස පරං අත්තනාමො¹ අත්තනො සුඛනාමොති.

භූතාති ජතා නිබ්බතා. ගම්සාගාති නිබ්බතරියනති, භූතාති වා බිණාසවා. තෙ හි පභිණ්ගවත්තා භූතා එව. ගම්සාගාති පරලොකං ගම්සානති. බිණාසවා පත අනුපාදිසෙසං නිබ්බාණං.

පිසො ව නොගාති සුපරිසුඛාය සීලසම්පත්තියා සුපරිසුඛාය ව දිසිසම්පත්තියා සමන්තායනො පියො පියායිතබ්බො ගොති. වුත්තං හෙතං:-

“සීලදස්සනසම්පන්නං ධම්මං සම්මතංදිතං

අත්තනො කම්මකුබ්බානං තං ජනො කුරුතෙ පිය”තති.^a

පාසාණවේදනං විශ් ගරුකාතබ්බතාය ගරු. උත්තරිමනුස්ස ධම්මවසෙන සමාලෝචනබ්බතාය භාවනීසො. සීලගුණෙන වා පිය ගරුආදිභාවා වෙදිතබ්බා. තථාහි වුත්තං:-“ආකම්බයස් වෙ තික්කවෙ! තික්කු සමුභවාරිතං පියොවස්සං මනාපො ව ගරු ව භාවනීයොවාති සීලෙසෙවස්ස පරිපුරකාරි”ති.^b චන්දාති කාලෙත වකාමිති ආදිපඤ්චමෙම අත්තනී උපසාපෙඨා සමුභවාරිතං උලලම්පනභාවෙ² ධම්මා වත්තා. චන්දනාමොති සමුභවාරිති යෙන කෙතවි වුච්චිමානො සුඛබ්බො හුඨා පදකබ්බිණ්ණාතිතාය තෙසං වචනං බමිතිති වචනකබ්බො. වත්තාති වා ධම්මකථාවසෙක වචන සීලො. වචනකබ්බොති ධම්මං සංවණ්ණෙනො පරෙති අසංගිණි හුඨා තෙසං පුච්ඡාවචනකබ්බතාය වචනකබ්බො. ගම්මිරඤ්ච කථං කතනාති සම්මපරිච්චිසමුපපාදදිං අඤ්ඤං³ වා ගම්මිරකථං කතනා. නොවසානෙ⁴ නිසොප්පොති ධම්මවිතයාදිං අධම්මවිතයාදිවසෙන අවනා ධම්මවිතයාදිවසෙනෙව දීපනතො න ව අසානෙ නියො ජනො.

මානරං පිනරං ගනාමාති එත් තණ්හා ජනෙති පුරිසනති වචනතො නිසු ගවෙසු සත්තානං ජනනතො තණ්හා මානා නාම. අතං අසුකස්ස නාම රඤ්ඤ රුජමහාමත්තස්ස වා පුත්තොති පිනරං නියාය අග්ගිමානස්ස උපපජ්ජනතො අග්ගිමානො පිනා නාම. ලොකො විශ් රුජනං යසමා සබ්බදිසිගතාති වෙ සස්සතුච්ඡද දිසියො ගජනති තභො සස්සතුච්ඡදදිසියො වෙ බත්තියා රුජනො

1. සි. I & II. පරමත්තකාමො.

ම. III. අත්තනාමො.

2. සි. I & II. උලලම්පනභාව.

3. ම. III. සම්මපරිච්චිසමුපපාදදි අඤ්ඤං.

4. සි. I & II. නොපසානෙ.

ම. III. නවසානෙ.

a. ධම්මපද-පියවිසා

b. ආකම්බයස්සුත්තං-මජ්ඣිමනිකාය.

නාම, වාදසායනනාති විත්තයෙන රථසද්දිසත්තා රථං නාම, ආශ සාධකො ආයුත්තකපුරිසො විය තං නිසයිතො නන්දිරතො අනු වරෙ නාම, අභිසොති නිද්දකෙඛා, බ්‍රාහ්මණොති බිණ්සවො, එතෙන හි තණ්හාදයො අරහත්තමය්‍යසුඤ්ඤාසිතා හතා බාහිතා. සාතිති සො, බ්‍රාහ්මණො නිද්දකෙඛා හුත්වා යාතිති.

ඤායෙති කරජකායෙ, විතතනති පාදකජ්ඣානවිතතං, සමොදහ නීති පකඛිපති. යද දිස්සමානෙන කායෙන ගතතුකාමො හොති තද කායගතිකං පාදකජ්ඣානවිතතං අභිසංගතීති අපේ. විතෙහපි කායං සමොදහනීති යද සිංගතතුකාමො හොති තද පාදකජ්ඣාන විතෙන කායං පකඛිපති, විතතගතිකං කායං අභිසංගතීති අපේ. ඤායෙ සුඛසඤ්ඤාඤ්ච ලුභ්‍යසඤ්ඤාඤ්ච ඔක්කමිත්වාති සෙය්‍යපාපි නාම බලවා පුරිසො සමථිඤ්ජතං¹ වා බාහං පසාරෙය්‍ය පසාරිතං වා බාහං සමථිඤ්ජෙය්‍යාති චුත්තතයෙන ඉමිමා කායෙ සුඛසඤ්ඤාඤ්ච ලුභ්‍යසඤ්ඤාඤ්ච ඔක්කමිත්වා පරෙසං දිස්සමානෙන කායෙන ආරම්භ මණෙය්‍යකාදීති පෙක්ඛමානො විතතක්ඛණෙනෙව ඉවර්තඨානං ගවජ්ජි.²

සං 7ං ලොකුත්තරං ඤාණනති සබ්බං ලොකං උත්තරිත්වා අභි ගච්ඡාසිතත්තා චුත්තං. න පන ලොකුත්තරභූමිකත්තා, සබ්බඤාලෙ³ පට්ඨනනීති ආවජ්ජනපටිබ්බචුත්තීත්තා චුත්තං. න සත්තං සමිත්තං පට්ඨනනීති. න හි සබ්බසුද්ධතඤ්ඤාණං ගභවතො සබ්බසමිංසෙව කාලෙ⁴ උපාජ්ජනීති සක්කා වතතුනති.

කිත්තසිස්සාමි නෙ⁵ සන්තිනති සබ්බකිලෙසචුපසමහෙතුතාය සන්තිං⁶ නිබ්බාණං දස්සෙස්සාමි.⁷ දිශෙව ඛමෙමති දිශෙ දුක්ඛාදිවමෙම ඉමසමි. එව වා අත්තභාවෙ, අනිතිහනති ඉතිභාසාති එවං න ඉති කීරුය පට්ඨනං. අත්තපට්ඨකඛනති අපේ. සං විදිත්වා සත්තා චරන්ති සබ්බෙ සබ්බාරං අනිච්චාති ආදිනා තයෙන සතො හුත්වා චරන්තො අරියමය්‍යෙන යං සන්ති. විදිත්වා, ගරෙ ලොකෙ විසත්ති ඤානති සබ්බාරලොකෙ⁸ විසප්පනතො⁹ විසත්තිකසබ්බාතං තණ්හං තරෙ තරෙය්‍ය. සමතික්කමෙය්‍යාති අපේ. ඤාඤ්චාහං අභිනිජ්ජමිති තං චුත්තප්පකාරං සන්තිජෙත්තකං¹⁰ නුච්ඡාකං¹¹ වචනං අහං පත්ථයාමි. තං එව වා සන්ති. උත්තමං අභිනිජ්ජමිති ඛොනිඤ්ඤා වදති. උඛං අඛො නිජිසං වාපි මණෙඤ්ඤාති එත්ථ උඛනති අනාගතං උපරිව.

1. සි. I. සමඤ්ජතං.

2. ම. III. සමඤ්ජතං.

3. සි. I & II. පෙක්ඛමානො ඉවර්තඨානං. ගවජ්ජි. විතතක්ඛණෙනගවජ්ජි.

4. සි. I & II. සබ්බකාලං.

5. සි. I & II. මමසමිංසෙවකායෙ

6. ම. III. වො.

7. ම. III. සත්තං.

8. ම. III. දස්සිස්සාමි.

9. සංසාරලොකෙ. (සබ්බත්.)

10. ම. විසුඛිතතො.

11. ම. සන්තිංඛොතක

12. ම. III. වොතුමාකා.

අඩොති අතිතං හෙයං ව. නිවිසං වාපි මජ්ඣෙකානි පවුට්ඨානතං පරිතො ව. එනං විදිධා සංගොතිනි එතං අනාගතාදිං සම්මර්ත නයානතති ඤාතීයා. භවාභවාසාති වුද්දකානඤ්ඤව මහනතානඤ්ඤ භවතං අත්ථය. සස්සනුචෙරුය ව.

අයිසසම්මාන නම් අරියභාවකරුණං සම්මානං. අනන්තබෝධාති අබුද්ධිනෙත අජ්නනෙන, අසප්පිට්ඨෙධාති අපපටිට්ඨිකිනෙන. සංඝා විනානති භවතො භවස්ස ගමණෙන සංඝාචිතං. සංඝටිනාති පුත්තපුත්තං ගමණවසෙන සංඝරිතං. මමඤ්චව භූමහාසඤ්චාති මයා චෙව භූමෙහති ච, අප්චා සංඝාචිතං සංඝටිනාති සංඝාචනං සංඝරණං. මමඤ්චව භූමහාසඤ්ච අහොසීති අත්තා, භවතොනතිති භවාභවං තයතසමත්තා තණ්හාරජ්ජු, සංඝිනාති සංඝරිතං. සමුහ නාති සුද්ධි භතා ජිනතා අපපවතතිකතා.

සබෙබ් සබ්බාග් අනිව්වාති පව්වයෙහි සබ්බරියන්තී සබ්බාරුති ලබ්බාමා පඤ්චකඩ්ඤා ආදිඅනන්තතො අනිව්වාතිකතො තාවතාලිකතො බණ්පරිත්තතො¹ ච න නිව්වාති අනිව්වා. සද්ධ පඤ්ඤාස පසස්නිති යද් විපස්සනාපඤ්ඤාය පසස්නිති. අථ ඉමමං වට්ටුකෙබ් නිබ්බිඤ්ඤි. නිබ්බිඤ්ඤො දුක්ඛපරිජනනාදිවසෙක සම්මානි පරිවිජ්ඣති. එසමගො විසුඤ්ඤානි ශායං වුත්තනායෙක සම්මප්පට්ඨෙධො එස විසුඤ්ඤාය මගො. සබෙබ් සබ්බාග් දුක්ඛානි සබෙබ් සබ්බාරු අනිණ්ණසම්පට්ඨිලකයෙන බයයෙන ච දුක්ඛානි. සෙසං වුත්තනායමෙව. සබෙබ් ධම්මා අනාත්තානි සබෙබ්ව තෙභ් මහධම්මා පරතො තුච්ඡතො සුඤ්ඤතො අසාරතො අවසවත්ත තතො ච අනත්තානි. සෙසං පුරිමසද්ධිමෙව.

සෙසෙයාහි විසිසො උත්තමො. සද්දිසොති සමානො. ගිහනාහි
ලාමකො. ඔමානොපි හි අත්තනො අවංකරණමුඛෙනපි සංපයනණ
ත්වසෙනෙව පච්චත්ති. තෙන වුත්තං ගිහනාගමසමිති. කිම්සද්දන
සමායුතයස අදස්සනාහි සරසපනමුත්තාය එකත්තනෙව අත්වසි
ත්සසාචෙති රුපධිමෙමති සෙය්‍යාදිවසෙන අත්තනො උක්ඛිපත්තස
තෙසං යථාභූතං අදස්සනං අසද්දණං¹ චිතා කිං අසද්දං කාරණං
සියා? අසද්දං කිසුචි කාරණං තස්ස නත්ති අත්ථො. වෙදනාදී
සුපි එසෙවනසො. වුත්තවිපරියායෙන සුක්කපතෙති වෙදිතමෙති.

ශ්‍රේණි අධ්‍යාපන ව්‍යාපෘතියේ දැක්ම අර්ථ දැක්වීමට පසුබිම්
 සාහසික සම්ප්‍රදායික අධ්‍යාපන ප්‍රතිපත්ති පිළිබඳව අධ්‍යයනය
 පවත්වා පාලනය කළ යුතුය. මෙම අධ්‍යයනය අධ්‍යාපන
 ප්‍රතිපත්ති සම්බන්ධයෙන් ලෝකයේ ඇති වෙනස් වීම් පිළිබඳව

1, සී. I & II බණ්ඩාර්වත්තයා.

2. සී. I II. මනාදසාදන. තිසාරිකාරණ. නවීනිදසා.

පසෙකැකුන සබ්බසැකුනාති වුත්තං. හොති,¹ සුදෙසිනානිති සබ්බි පවිත්තාදිති තෙති තෙති නයෙති සුදු දෙසිනාති. කිසකිසි හො හොනති හුසසමනනාති² තෙ විහාපිතආරියසව්වා පුග්ගලා කාමං දෙවරජ්ජවක්කවත්තිරජ්ජාදි පමාදසානං. ආගමම හුසං පමත්තා හොනති. තපා පි සොතාපත්තිමග්ගසුභෙන අභිසම්බාරවිසුද්ධණ්ණ නිරේශබන්ධන ධර්මොපාසනා සත්ත භවෙ අනමතභෙග්ග සංසාරෙ යෙ උපපජ්ජෙත්ථං නාමසුඛ රුපසුඛ තෙසං නිරුඬිත්තා න අසමං භවං ආදියන්ති. සත්තමභවෙයෙව පන විපස්සනං ආරතීනා අරහත්තං පාපුණන්ති³ අපො.

සපිඤ්ඤිලොති එත්ථ සපාති උපමාවන්තං. ඉඤ්ඤිලොති නගර වාරවිරතරණන්තං උමාරබ්බන්තරෙ අස වා දස වා හත්ත පඨවිං බණ්ණිතා ආනොටිත්තං සාරදුරුමයං පමාණෙත්තං අබ්වන්තං. පඨවිං සිනො සිසාති⁴ ගමනිරතෙමිත්තං අනෙතා පවිසිතා හුමි නිසිතො⁵ සියා භවෙය්. වතුබ්බිවානොති⁶ වතුති දිසාති ආගතවාතෙති. අසමපක්කමපිණොති ක්වෙපත්තං වා වාලෙත්තං වා අසකකුණෙය්. නාළුපමං සපුජ්ඣං වදුමි භො අපිසසව්වාති අවෙව්ව පස්සති⁷ යො වත්තාරි අරියසව්වාති පසුද්ධ අජෙඤ්ඤා ගාහෙතා පස්සති තං සපුජ්ඣං උත්තමපුජ්ඣං තපා දස්සන්තො සබ්බිත්ථියවාදවාතෙති අසමපකම්පියත්තං නාළුපමං යථාචුත්තඉඤ්ඤිලුපමං වදුමිති අපො.

සොනාපත්තිසබ්බග්ගිති අරියසොතාපජ්ජන්තං අභිගහුතෙති. අපිසසාවකොති අරියස්ස බුබුස්ස භගවතො සම්මතසවණන්ත ජත්තතා අරියසාවකො. බිණ්ණිතරසොමිති බිණ්ණිතරයො අමිති. බිණ්ණා පාසදුගගතිවිනිපානොති ඉදං නිරයාදිතං යෙව වෙවචනවසෙත්ත වුත්තං. නිරයාදයො හි වඩ්ඪිසම්බාත්තො අයතො අපෙත්තන්තා අපායා. දුක්ඛස්ස ගති පටිසරණන්ති දුග්ගතියො. දුක්ඛත්තකාරිනො විවසා එත්ථ නිපත්තන්ති විනිපානා. සොතං අරියමග්ගං ආදිනො පනෙතා අබ්ගතොති සොනාපනොනා. අකුප්පධම්මත්තං මග්ගථලානං පුත්ථජ්ජනභාවසම්බාතෙ විරුපෙ න නිපත්තසභාවොති අවිනිපානා ධම්මො. තතො එව ධම්මනියාමෙත්ත නියත්තං නිසන්තො. උපරි මග්ගත්තංසම්බාතා සබ්බොධි අවස්සං පත්තබ්බත්තං අස්ස පරං අයනං ගති පටිසරණන්ති සමබ්බාධිපත්තොනා. නිවිසාති ආදීති පදනි අසුද්ධසුද්ධවෙවචනානෙව. සහධම්මිණොති සමුග්ගවාරිනො. අපිස සන්තෙතාතිති අරියානං කන්තෙති පියෙති මනාපෙති. පසුඛිලාති හි අරියසාවකානං කන්තාති හොනති භවත්තරෙපි අවිජ්ඣන්තො. තාති සත්තායෙත්තං වුත්තං. සබ්බොපි පනෙත්ථ සංවරෙ ලබ්බති⁸ යෙව.

1. සි. I & II. පසෙකැනාතිවුත්තං.හොති. 3. ස. III. පටිසිඤ්ඤා,

2. ස. III. හුස.පමනාති.

4. සි. I & III. පඨවිතිසිතො.

5. ස. III. වාතෙති.

සෙනාපතෙනාහමයමිති ඉදං දෙසනාසිසමෙව. සකදගාමී ආදයොපි සකදගාමීහමයමිති ආදිනා නයෙන බ්‍යාකරෙනනියෙව. යනො සබ්බසම්මි සික්ඛාපදවිරොධෙන යුග්ගසානෙ බ්‍යාකරණං අනුඤ්ඤ තමෙවති.

සංඛ්‍යාදිසාහිති යස්ස අරියපුග්ගලස්ස සඛාදීති ඉන්ද්‍රියාති. සුභා විනාහිති අරියමග්ගභාවනාවසෙන සුදු භාවිතාති. අපකුහතං බහිබා වාති ඔරමොගියානං උඛමොගියානාදිව සංයොජනානං පජ්ඣන වසෙන. තෙනාහ:-සබ්බලොකෙති. නිබ්බජ්ඣාති නිබ්බජ්ඣාතී පටිවිජ්ඣිතා.

ධම්මපදහිති ධම්මකොසාසාති. අනතිජ්ඣාධම්මපදං නාම අලොභො වා අලොභසිසෙන අධිගතකානවිපස්සනාමග්ගප්ඵතිබ්බාණාති වා දසඅස්සභවසෙන වා අධිගතකානාදීති අනාගිජ්ඣා ධම්මපදං. චතුසුභවවිහාරවසෙන අධිගතාති අබ්‍යාපාදොධම්මපදං. දසානුස්සනි ආහාරපටිකුලසඤ්ඤාවසෙන අධිගතාති සම්මාසනී ධම්මපදං. දස කසිණආණාපාණවසෙන අධිගතාති සම්මාසමාධිධම්මපදං.

පඤ්ච ජිනෙති හෙයං අපායුපපතතිසංවත්තතිකාති පඤ්චා රමොගියසංයොජනාති පාදෙ බබරජ්ජං විය පුරිසො භජෙන හෙයා මග්ගතතයෙන ජිනෙය්‍ය. පඤ්ච ජහෙති උපරිදෙවලොකසම්පාප කාති පඤ්චඋඛමොගියසංයොජනාති පුරිසො ගිවය බබරජ්ජං විය අරහත්තමග්ගෙන ජහෙය්‍ය. ජිනෙය්‍යවාති අත්තො. පඤ්චවුත්තරි භාවසෙති උඛමොගියසංයොජනානං පහාණත්තො සඛාදීති පඤ්චන්ද්‍රියාති උත්තරි භාවෙය්‍ය. පඤ්චසම්මානිගොති එවං සනෙත පඤ්චනතං රහදෙසමොහමානදිසිසම්මානං අතික්කමනෙත පඤ්චසම්මානිගො හුඵා ගිහු. ඛණිණිණිණාති වුවවති නිතතිණ්ණවතුරොසොති වුවවතිති අත්තො.

අනඤ්ඤතං අපපටිවිධං චතුසව්ඛම්මං අමතපදං යෙව වා ඤායාමි ජනිත්තාමිති පටිපත්තස්ස පස්මමග්ගසංයං ඉන්ද්‍රියනති අනඤ්ඤානඤ්ඤායාමිති ජ්ඣිසං. පස්මමග්ගසංයං නි තථුබ්බහාග වසෙන එවං වුත්තං. ආජනාති පස්මමග්ගෙන ඤාතමරියදං අන තික්කමිතො ජනාතීති අඤ්ඤා. තස්ස ඉන්ද්‍රියනති අඤ්ඤි ජ්ඣිසං. හෙයා තිස්ස එලෙසු උපරි තිස්ස මග්ගසු ව ඤාණස්සෙතං අධිවචනං. අඤ්ඤ තාවිතො චතුසු සවෙච්ඡ නිසිතතිවිධස්ස අරහතො ඉන්ද්‍රියනති අඤ්ඤානාමි ජ්ඣිසං. අග්ගප්ඵඤ්ඤාස්සෙතං අධිවචනං. අනගිසමෙ නායාති අපපටිවිධස්ස. අගිසමසාසාති පටිවෙධාය.

බාලලක්ඛණාහිති බාලස්ස උපලක්ඛණකාරණාති. බාලති මිත්තාහිති බාලො අයනති ගහෙතුං නිමිත්තාති කාරණාති. බාලා පදනාහිති බාලස්ස පොරාණාති විරුලාති කමොති. දුට්ඨිනතිත විනතිති ආදිසු දුට්ඨිනතිතං අතිජ්ඣං බ්‍යාපාදං මිච්ඡාදස්සනඤ්ඤ

විනෝදයානි දුට්ඨිනිනිවිනිනි. දුඛාසිතං මුසාවාදදිං භාසනීති දුඛාසිනභාසි. දුක්ඛං පාණාතිපාතාදිකමං කරොතීති දුක්ඛමනම්මකාරී. චුත්තවිපරියායෙන සුක්ඛපකෙඛා වෙදිතබ්බො.

භික්ෂොනි උපරුපරි. පසුපෙකුසුත්තනි විරුප්ඤ්ඤායුං. පසුපෙකුසුත්තනිපි පාඨො. භුසෙත්තානි දලෙභන. දණ්ඩත්තානි දණ්ඩතෙන. ධිග්ග්ගිනි පණ්ණිතො සප්පඤ්ඤාත්තිකො¹. නිසෙධගෙති පටිබාහෙය්‍ය. පුත කිඤ්චි කාතුං චතතුං වා අසමත්තං කරෙය්‍යාති අත්තො. පරනති පච්චතිකං. ගො සත්තො උපසමමිනිති යො සතිමා හුත්වා උපසමමිති. තුස්ස උපසමංයෙවංහං බාලස්ස පටිසෙධනං මඤ්ඤාමිති අත්තො. චජ්ජනති දෙසං. සද්ද නං මඤ්ඤානීති යස්මා නං මඤ්ඤානි. අජ්ඣාරුහනීති අප්ඤ්ඤාත්තරති. ගොව භික්ෂො පලාසිනනති යථා ගොයුප්ථො තාවදෙව වෙ ගාවො යුජ්ඣන්තො ගොගණො ඔලොකෙන්තො තිස්සි යාව න එකො පලායති යද්ද පතං පලායති අථ තං පලාසිතං සබ්බො ගොගණො අප්ඤ්ඤාත්තරති එවං දුමමධො බමන්තං භිග්ගො අප්ඤ්ඤාත්තරතීති අත්තො. සද්දත්තපරමාති සකත්තපරමා. ඔත්තො භික්ෂො න විජ්ජනීති තෙසු සකත්තපරමෙසු අත්තෙසු බන්ධනො උත්තරිතරො අඤ්ඤා අත්තො න විජ්ජනී. නමාහු පරමං බන්ධනීති යො බලවා තිතික්ඛති තස්ස තං බන්ධනං පරමං ආහු. බාලබලං තාම අඤ්ඤාණබලං. තං යස්ස බලං අබලමෙව තං න තං බලනති ආහු කප්ථනති දීපෙනති. බමමභුත්තස්සාති බමෙත රක්ඛිතස්ස බමමං වා රක්ඛිතස්ස. පටිච්ඡන්තාති පටිපථිති² වත්තො. පටිපථිති වා යං වා තං වා වදෙය්‍යාති. බමමසං පත වාලෙතුං සමත්තො තාම නතී. නස්සෙව ගොනි පාපිසොති තෙන කොධෙන තස්සෙව පුග්ගලස්ස පාපං හොති. කතරස්සාති? ගො කුඛං පටිකුජ්ඣති තස්ස. තත්ත කුඛනති සමපදානෙ උපයොගවචනං. කුඛස්සාති අත්තො. තිතිව්ජ්ජනනානති³ එකවචනෙ බහුවචනං. තිතිව්ජ්ජනනනති⁴ අත්තො. ජනා මඤ්ඤානීති එවරුපං අත්තතො ව පරස්ස වාති උතීන්තං අත්තං තිතිව්ජ්ජනනං නිපථාදෙනතං පුග්ගලං බාලො අයනති අනිබාලපුත්තරා එවං මඤ්ඤානති. ගෙ බමමස්ස අප්ඤ්ඤාමිද්දති යෙ චතුසම්බමෙම අකොමිද්ද අවෙත්තො. තෙ එවං මඤ්ඤානතීති අත්තො.

පහනනති අධිගතං. එතරති අනුභුයමානං කාමුපකරණං. පහනබ්බනති තදෙව අතාගතෙ අධිගතතබ්බං අනුභවිතබ්බං. උග්ගමෙතං රජ්ඣානිකණ්ණනති තදුභයමපි රුගරජදීභි අවනිණ්ණං. ආතුරස්සාති රුගාදිතිලෙසාතුරස්ස. අනුසික්ඛගොනති කිලෙසබ්බල පුග්ගලෙ අනුසික්ඛතො. ගෙ ව සික්ඛාසාග්ගති යෙ යථාසමාදින්නං සීලවතාදිසම්බාහං සික්ඛං සාරතො ගහෙත්වා සීතා. තෙනාහ:- සීලං

1. ම. III. දණ්ඩදතෙන.

3. ම. III. පටිපථිති.

2. ම. III. සමපදඤ්ඤාත්තිකො.

4. සි. I & II. තිතිව්ජ්ජනනනති.

5. සි. I & II. තිතිව්ජ්ජනනනති. ම. III. තිතිව්ජ්ජනනනති.

වනං ජීවිතං බ්‍රහ්මවිජිග්‍යනි. තත්‍යං න කාරොමිති ඔරමති තං සීලං.
 යං චෙක්‍ෂනොජ්‍යනකිව්වරණාදි තං වතං. ජීවිතනාහි ආජිවො. බ්‍රහ්ම
 වරියනාහි මෙට්‍රිනවිරති. උපසංඝාතසාධනි එතෙසං සීලාදිතං අනුසාන
 සාධ. එතෙති එව සංසාරස්‍රවිති තාති සාරතො ගහෙත්වා සීතාති
 අන්තො. ඉමෙවමනො උභො අනිත්‍යාති ඉති සීලබ්‍රහ්මපරාමාසමුඛෙන
 අත්තකිලිඵානුයොගො කාමෙස්‍ර අනවජ්ජසංඝාතාමුඛෙන කාම
 ස්‍රවල්ලිකානුයොගොවාති එතෙ උභො අනානා. තෙ ව බො
 යථාකමං ආයතිං පත්තබ්‍රෙහි එතරති පත්තෙ ව රුගරජදි ඔකිණ්ණ
 කාමගුණ අල්ලිතෙති කිලෙසාතුරානං අනුසික්‍ෂිතෙනෙති සයස්‍රව
 කිලෙසාතුරෙහෙව පටිපජ්ජිතබ්‍රා. තතො එව ව තෙ ඉවසි වඩ්ඪනා
 අපරුපරං ජරමරණෙති සීවජිකාය වඩ්ඪනසීලා එකනෙතෙව
 කට්ඨිං වඩ්ඪිනනි¹ සයං වඩ්ඪිනනා පරෙ ව අනාවසෙ සමාදපෙනා
 වඩ්ඪාපෙනතිවාති අන්තො. උභො අනෙත අනිභිසංඝාතාති යථා
 වුත්තෙත උභො අනෙත අජනිත්වා. ඔල්ලිග්‍යනි එතෙති සයංතො
 අත්තා ව ලොකො වාති ඔල්ලිග්‍යනතණ්‍යාහිතිවෙසවසෙන අවල්ලිග්‍යනති
 එකච්චෙ. අනිධාමනාහි එතෙති එකච්චෙ උච්ඡිජ්ජති විනස්සති
 අත්තා ව ලොකො වාති අනිධාවනාහිතිවෙසවසෙන අනික්‍ෂාමනති.
 නි අමඤ්ඤාදිස්‍ර තෙසස්‍රව තණ්‍යාදිමඤ්ඤානානං පභිණ්‍යතා. තතො
 එව අනුපාද්‍යපරිතිබ්‍රාණතො තිවිධවපි චුච්චං නොසං පඤ්ඤාපනාස
 නි අපිති.

ජඤ්ඤාති ජනෙය්‍ය. සංසුජෙති සංගොජෙය්‍ය. මානුසනති
 මනුස්සානං ඉදන්ති මානුසං. මනුස්සභවපරියාපනතං. කිඤ්ච ගාස
 සකං හොති? ති තස්ස මව්වුච්චං. පටිසන්තස්ස සත්තස්ස කිං අඤ්ඤං
 සකං නාම අඤ්ඤානු කල්‍යාණකමමනො? කමමස්සකා හි සත්තා.
 තෙනාහ:-නාසමා කමරසා කල්‍යාණනති ආදිං. තත්‍යං සමපඤ්ඤානති
 සමපරුයඵලතිබ්‍රහ්මතතං.

ඉමෙ ධම්මාති ඉමෙ කුසලා වා අකුසලා වා ධම්මා. එවං ගතිගාති
 එවං සමාදිනනා උපපාදිතා. ඉදං ඵලනති ඉදං ඉඨවිපාකං අතිභවිපා
 කස්‍රව ඵලං. අසං අන්තොති අයං වුඩ්ඪි අයං හානිති² අන්තො.
 අඤ්ඤාමපි එවං ජනිතනති එකංසබ්‍යාකරණීයං වදති.

ආනඛබනො-න ජනෙය්‍යනති³ තත්‍යං යෙන හෙතුනා භගවතො
 යා ආකඛධා සා අඤ්ඤාසං අවිසයොති ආහ:- කිං ගං භගවා ආනඛබ
 තිති? ඉදං අවිසයජ්ජනිගනති.

එතතකොති එතපරිමාණො. සීලකඛනෙති සීලකඛනිහෙතු.
 සීලකඛනෙතිනාතිපි පාඨො. සෙසපදෙස්‍රපි එසෙව නයො. ඉදිසා
 සනති කායවච්ඡිකමාපාරෙ. පහාමෙති ආනුභාවෙ ගිහෙසිගාසනති
 මෙත්තාය. ඉධිසනති ඉධිවිධාය.

1. ම. III. වඩ්ඪිතෙන
 2. සි. I & II. යොආතිසංගො.
 3. නරඤ්ඤ-නෙතතිපාළි.

එතතකා බුඬගුණා තෙ ව පවෙවකං එවමහාවා තථා මග්ගප්ප කිබ්බාණාති එවමානුභාවාති අරියසංඛේසා එවං විබුදුණෙහි යුතෙතාති තිණ්ණං රතනානං මහානුභාවතා න සබ්බථා අඤ්ඤාසං විසයො භගවතො එව විසයොති ආහ:- බුබුච්ඡයො අවිසංජ්ඣිතොති. තෙන යො අඤ්ඤාපි අත්ථො බුබුච්ඡයො සො අවිසංජ්ඣිතොති දසෙය්ති. චුත්තංගෙනං භගවතා:- “බුබුච්ඡයො අවිනේතයො න විනේත තබ්බො යො විනේතයස් උමාදය්ස විසාතය්ස භාගී අය්සා”ති a.

කනමා පුරිමා කොට්ඨි? අවිසංජ්ඣිතොති කතමා පුබ්බා කොට්ඨි කෙනවි කතං පුච්ඡනං අවිසංජ්ඣිතං. කතමා? සංසාරය්ස පුරිමාය කොට්ඨා අභාවතො. තෙනෙවාහ:- පුරිමා ගික්ඛවෙ! කොට්ඨා පඤ්ඤාසනීති. තත්ථ න පඤ්ඤාසනීති න දිසෙති. න උප්පලබ්භනීති අත්ථො. න පඤ්ඤාසනීති අඤ්ඤාය්ස ඤ්ණවිසයො න හොතිති පන අත්ථං සත්ථාය න පඤ්ඤාසනීති සාවකානං ඤ්ණවෙකප්පලානාති ආදි චුත්තං. තත්ථ අනතුප්පනාධිකාති අතතා උපතේතබ්බො එතිසායාති අනතුප්පනාධිකා. නත්ථි බුබුභානං භගවග්ගානං අප්පජ්ඣ භාගී එතෙන පුරිමාය කොට්ඨා අභාවතො එව න පඤ්ඤාසනීති න තත්ථ ඤ්ණය්ස පටිසාතොති දසෙය්ති. යං පන අත්ථි තං අඤ්ඤාසං අප්පමෙය්සම්පි භගවතො න අප්පමෙය්සානි භගවතො සබ්බත්ථ අප්පටිගතඤ්ණතං. දසෙය්සාදුං සථා භගවා භොජානාලිකං ගික්ඛුං ආරම්භාති ආදිමාහ. තත්ථ අඤ්ඤාගාරං ගික්ඛුනති නාමගොතෙතන අපාකටං. කීචදිඝං¹ නුචො ගතෙන! පදුමෙ නිර්මෙ ආයුප්ප මාණ? නති පඤ්ඤං පුච්ඡිත්වා නිසින්නං එකං ගික්ඛුං එවමාහාති. එත්ථායං පායසෙසො. “දිඝං ඛො ගික්ඛු! පදුමෙ නිර්මෙ ආයුප්පමාණං. තං න සුකරං” සම්ඛාදුං එතතකාති වස්සානීති වා එතතකාති වස්සසකානීති වා එතතකාති වස්සසහස්සානීති වා එතතකාති වස්සසහස්සානීති වාති. සකකා පන ගතෙන! උපමා භාගුනාති? සකකා ගික්ඛුති භගවා අවොච. සෙය්සථාපි ගික්ඛු! විසතිබාරිකො කොසලකො තිලවාගො තතො පුරිසො වස්සසහස්ස වස්සසහස්ස අවචයෙන එකමෙකං තිලං උඬරෙය්ස බිප්පතරං ඛො සො ගික්ඛු! විසතිබාරිකො කොසලකො තිලවාගො ඉමිනා උපකකමෙන පරිකබ්බං පරියාදුතං ගවේජය්ස. තත්ථෙව එකො අබ්බුදෙ නිරයො. සෙය්සථාපි ගික්ඛු! විසති අබ්බුදු නිරයා එවමෙකො නිරබ්බුදෙ නිරයො”ති b ආදි. තත්ථ විසතිබාරිකොති මාගධකෙන පත්ථෙන වත්තාරෙ පත්ථා කොසලරුදෙ එකො පත්ථා හොති. තෙන පත්ථෙන වත්තාරෙ පත්ථා ආලහකං. වත්තාරි ආලහකාති දෙණං. වතුදෙණා මාතිකා. වතුමාතිකා බාරි. තාය බාරියා විසතිබාරිකො තිලවාගො. තිලවාගොති තිලසකටං. අබ්බුදෙ නිර්මෙය්සාති අබ්බුදෙ නාම එකො පවෙවකනිරයො තත්ථි අවිච්චති

1. කී.ව. (සබ්බත්ථ.)

a. අබ්බුත්තරනිසාය-වතුකකතිපාත.

2. සී. I & II. අසුකර.

b. සුත්තනිපාත-බ්දකතිකාය.

එව. පන අබ්බුදගණනාය පච්චනොකාසො අබ්බුදො නිරයොති වුත්තො. එසතයො නිරබ්බුදදිසුපි. තත්ථ වස්සගණනාපි එවං වෙදි තබ්බො. යථා හි සතං සතසහස්සාති කොටි හොති එවං සතං සත සහස්සකොටියො පකොටිනාම. සතං සතසහස්සපකොටියො කොටිපපකොටිනාම. සතං සතසහස්සකොටිපකොටියො නහුතං. සතං සතසහස්සනහුතාති නින්නහුතං. සතං සතසහස්සාති නින්න හුතාති එකො අබ්බුදො. තනො විසතිගුණො නිරබ්බුදො. එසතයො සබ්බත්ථ. අයඤ්ච ගණනා අපරිචිතානං දුක්ඛාරුති වුත්තං ගං ග සුඤ්ඤං සබ්බාගුනාති. කෙවි පන තත්ථ තත්ථ පරිදෙවනානතොතන ධම්මකරණනාතත්තොතපි ඉමාති තාමාති ලබාතිති වදනති. අපරෙ සිතනරකා එතෙති. විතතං ආසානොධාති විතතං පදසෙධා.

කථං ජිනො?ති පකාරපුච්ඡා. කෙන ජිනො?ති කාරණපුච්ඡා. කෙන කාරණෙන? කෙන හෙතුනා? කාය පටිපත්තියා? ජිනොති පුච්ඡති. කථනාති පන කෙන පකාරෙන කිං අතීතානං උදහු අනාගතානං පච්චුපපනානං කිලෙසානං පහාණෙන ජිනො?ති පුච්ඡති. තස්මා තං විස්සජ්ජනීයනාති වුත්තං. කතමො ජිනො?ති කිං රූපං ජිනො? උදහු වෙදනා? සඤ්ඤා? සබ්බාරු? විඤ්ඤාණං ජිනො? රූපාදිවිතිමුත්තො වා අඤ්ඤා ජිනො යො අත්තාති වුව ව තිති ඉමමත්ථ සකායාග අවිස්සජ්ජනීයනාති. කිත්තකොති පමාණතො කිමපරිමාණො?

අත්ථ නාමාගනොති අත්ථ සත්තො. යායමායස්මා එවංතාමො එවංගොත්තොති පඤ්චකකිකො උපාදාය පඤ්ඤාපියති තස්ස පුස්ස ලස්ස අභිපෙසතතො වුත්තං විස්සජ්ජනීයනාති. රූපං නාමාගනොති රූපං අත්තාති සකායාදිභිවසෙන පුච්ඡතිති¹ කතො වුත්තං අවිස්සජ්ජනීයනාති. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

බාලං පිඨසමාරුඤ්ඤාති ආදීති සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනාති. කාසෙන දුච්චිනොතිති කාසෙන දුඤ්ඤාතාති. බලමබනාති අව ලමබනාති. අවත්ථරියනාති. සෙසපදවයං තස්සෙව වෙවචනං. බලමබ නාදි ආකාරෙන හි තාති උපස්ඨනාති. තස්මා එවං වුත්තං. මහනාති මහන්තානං. පඨවිසං බලමබනාති පස්චිතලෙ පත්ථරනාති. සෙස පදවයං තස්සෙව වෙවචනං. පත්ථරණාකාරෙයෙවහෙස. නහු හික්ඛවෙ! බාලස්සාති තස්මිං උපස්ඨනාකාරෙ බාලස්ස එවං හොති.

ලාභා වො හික්ඛවෙති හික්ඛවෙ! යෙ ඉමෙ තුලෙහි පටිලබා මනුස්සත්තසම්පට්ටිලාභාදයො ලාභා වො තුලානං ලාභා එව. සුලබනාති යමපිදං පබ්බජ්ඣා වතුපාරිසුඛිසිලාදිසමාදානං ලබං තමපි සුලබං. වණො වො පටිලබොති අභි අක්ඛණවජ්ජනො නවමොයං බණො පටිලබො මහාමුග්ගවරියවාසාය. දිඝා මස්සාති ආදිනා එක දෙසතිදස්සනෙන අභි අක්ඛණෙ විභාවෙති.

සතිං සතින්ති යං යං දුග්ගතිං සො ගව්ඡති. සො නං අධම්මොති යො අධම්මො තෙන වරිතො සො නං අධම්මවාරිං පුග්ගලං. හනා තිති බාධති. අප්පසකකිනාති අප්පානුභාවනා. දුබ්බණ්ණනාති විරු පතා බිහව්තා.¹ දුප්පඤ්ඤනාති නිප්පඤ්ඤනා අනෙතුකපටිසක්ඛි වසෙන එළමුගතා.

වාවානුරක්ඛිති වතුනනං වවිදුවරිතානං පරිවර්තනෙක වාවානුරක්ඛි. අභිජ්ඣාදීනං අනුප්පාදනෙක මනසා සුමුසංවුතො. පාණ්තිපාතාදයො පරිහනෙතා කාසෙහ ව අකුසලං න කසිති. එතෙ තසො කම්මපථෙ විසොධසෙ. එවං විසොධෙතොති සිලකකිකාදීනං එසකෙති බුඩ්ධිති ඉසිති පචෙදිතං අරියං අද්විතියං මග්ගං ආරාධෙය්‍යාති.

දුක්ඛමන්ති කාසෙන වාවාය මනසා ව දුක්ඛං සාවර්ථං දුක්ඛු දුගං දුග්ගතිසංවත්තතිකං කම්මං යස්ස නත්ති. සංවුතං තිති ධාතෙහිති එතෙති තිති කාරණෙහි කායදුවරිතාදීනං පචෙසතිවාර ණතො පිතිතං. තං අහං බ්‍රාහ්මණන්ති වදාමිති.

අවචන්තදුස්සිලානති එකන්තදුස්සිලභාවො. ගිහි වාපි ජාතීතො පදාය දසඅකුසලකම්මපථෙ කරෙතො පබ්බජිතො වාපි උප සම්පන්නදිවසතො පදාය ගරුකාපතති. ආපර්ච්ඡාතො අවචන්ත දුස්සිලො නාම. ඉධ පත යො චිත්ත නිත්ත අත්තභාවෙසු දුස්සිලො තස්ස ගතියා ආගතං දුස්සිලභාවං සකියෙතං වුත්තං. දුස්සිලභාවොති චෙත්ථ දුස්සිලස්ස ඡ වාරුති නිත්තාය උප්පන්නා තණ්හා චෙදිතබ්බා. මාලුවාසාලම්මොගානති යස්ස පුග්ගලස්ස තං තණ්හාසබ්බාතං දුස්සිලාය යථා නාම මාලුවා සාලං ඔත්තං දෙවෙ වස්සනෙක පතෙතති උදකං පටිච්ඡිත්වා සම්භඤ්ජනවසෙන සබ්බත්ථකමෙව පරියොනකිති එවං අත්තභාවං ඔත්තං පරියොනකිත්වා සිතං සො මාලුවාය සම්භඤ්ජිත්වා භූමියං පාතියමානො රුකෙබා විය තාය දුස්සිලා සබ්බාතාය තණ්හාය සම්භඤ්ජිත්වා අපායෙසු පාතියමානො යථා නං අනත්ථකාමො දිසො ඉව්ඡති තථා අත්තානං කරෙතිති² අත්තො.

අගන්තා හි කන්තති ගාථාය අයං සබ්බපත්තො.³ යථා පාසාණමයං පාසාණසම්භවං චර්ථං තමෙව අසම්මයං මණිං අත්තනො උදානදානසබ්බාතං පාසාණමණිං බාධිත්වා ඡිද්දාඡිද්දං බණ්ඩාබණ්ඩං.⁴ කත්වා අපරිභොගං කරෙති එවමෙව අත්තනා කතං අත්තති ජතං අත්තසම්භවං පාපං දුමෙධං නිප්පඤ්ඤං පුග්ගලං වතුසු අපායෙසු අභිමත්ති⁵ කන්තති විඩංසෙතිති.

1. සි. I & II. විහව්ඡත - ම. III. විගව්ඡතා.
 2. සි. I & II. කාරෙත්ථාමාති. 4. ඡ. III. ඡද්දං ඡද්දං බණ්ඩං බණ්ඩං.
 3. සි. I & II. ගාථායං සබ්බපත්තො. 5. අභිමත්ති. (සබ්බත්ථ.)

භික්ෂුවිභාති කතා. ගරහාති ගාරග්ගා. බාලමනිති මන්දබුඞ්ණො. වසා කම්මස්සාති කම්මකම්මකරස්සුණෙන කම්මස්ස ඛෙපනතො. විමුහ්ගවෙනස්සාති සමුච්ඡේදවිමුහ්තියා පටිපටස්සතිවිමුහ්තියා ච විමුහ්තවිතො. නිබ්බන්ධි නො. ඡේනිතිවිනිශ්චයකම්මසාති යථා නාම අනුපාදනො ජතවෙදො නිබ්බායති එවමෙව අභිසංඛාරූපකවිස්සුණස්ස¹ අනවසෙසීක්කයා නිබ්බායති.

සථාපි ගම්මෙති ගාථායං ගම්මෙති යා කාවි මධුකරජති. පුප්ථනති පුප්ථාදමෙ වරනො. පුප්ථස්සව තස්ස තස්ස වණ්ණස්සව ගතිස්සව අපෙය්සං² අපොථයනො³ අවිනාසෙනො වරතීති අපේ. එවං වරිතො ව පළෙනි රසමාදුස්සාති යාවදන්. රසං පිවිතො අපරම්පි මධුකරණන්ථාය රසං ගහෙනො ඛෙති. සො එකං වනගහණං අපේක්ඛාගහෙනො රුක්කසුසිරදීපු තං රජමස්සකං රසං ඔපෙතො අනුපුබ්බෙන මධුරරසං මධුං කරෙති න තස්ස පුප්ථාදමෙ වරිත පච්චයා පුප්ථං වා තස්ස වණ්ණො වා ගතො වා විනස්සති. අපබො පුප්ථං පාකතිකමෙව ගොති. එවං ගාමෙ මුනි වරෙති එවං සෙකො අසෙකො වා අනගාරියමුනි කුලපටිපාටියා ගාමෙ භික්කං ගණහනො වරෙය්සාති අපේ. නති තස්ස ගාමෙ වරණපච්චයා සඬාගාති වා භොගගාති වා භොති. සඬාපි භොගාපි පාකතිකාව භොනති. එවං වරිතො ව පන ගාමතො නික්කම්මො බිහිගාමෙ උදක ථාසුකයානෙ සඬසාපිං පඤ්ඤපෙතො නිසිනො අක්කබ්බස්සන්තවණ ලෙපනපුත්තමංසුපමවසෙන පච්චවෙක්කනො පිණ්ඩපාතං පරි භුස්සුතො තථාරූපං වනසණ්ඨං අනුපවිසිතො අජ්ඣාතතිකම්මසානං සම්මසනො මග්ගථොති හන්ගතානෙව කරොති. අසෙක්කමුනි පන දිශධම්මසුබ්බිහාරමනුසුස්සති. අගමස්ස ගම්මරෙන මධුකරෙන සරික්කතා. බිණ්ණසවො පනෙත් අධිපෙට්තොති.

පාතිමොක්ඛසංචරසංවුතො විහරතීති යො තං පාති රක්කති තං මොක්කති මොවෙති ආපාසිකාද්දි උක්කෙතිති පාතිමොක්කො. සො එව කාසිකවාටසිකස්ස විතික්කමස්ස සංවරණතො පිදගනතො සංවරො. තෙන පාතිමොක්ඛසංවරෙන සංවුතො සමන්නාගතො හුතො සබ්බිරියාපපේසු වරති. ආචාරගොවරසම්පන්නොති ආචාරෙන ව ගොවරෙන ව සම්පන්නො. අශ්ශුමන්නෙසුති අපමත්තකෙසු. චජේජසුති අකුසලධම්මෙසු. ගසදස්සාවිති හයං දස්සි. සමාදුස සික්කති සික්කාපදෙසුති සික්කාපදෙසු යං කිස්සු සික්කිතබ්බං තං සබ්බං සමො ආදිසිතො සික්කති. කායකම්ම වචිකම්මෙන සම්මතො ගතො කුසලෙන පටිසුඛාපීවොති එත් ආචාරගොවරගහණෙනෙව කුසලෙ කායකම්මෙව වචිකම්මෙව ව ගතිතෙපි යග්ගො ඉදං ආජිව පාරිසුභිසිලං න ආකාසාදිසු උපප්පති කායවචිවාරෙසු එව පන

1. සි. I & II. අභිසංඛාරස්ස. 3. සි. I & II. අපෙය්සෙනො.
2. ම. III. අපොථයං.

උපපජ්ජති තස්මා තස්ස උපපත්තිවාරදස්සනන්. කායවිනිකමෙතන සමනතාගතො කුසලෙනාති වුත්තං. යස්මා පන තෙන සමනතාගතො තස්මා පරිසුඛාජ්චො ආජ්චපාරිසුඛිසිලමෙවංති දස්සනන්. එතං¹ වුත්තං. වුත්තංගෙනං:-“කතමස්සව ගහපති!”² කුසලං. සිලං. කුසලං. කායකමම. කුසලං. වවිකමම. පරිසුඛො ආජ්චො පරිසුඛං ආජ්චමපි ඛො අහං ගහපති! සිලස්මිං වදාමි”ති. ආරඬවිජිසොති යස්ස කායිකං වෙතසිකස්සව විරියං. ආරඬං හොති සො ආරඬ විරියොති වුවවති. තන් යො ගණසඛගණිකං විනොදෙත්වා වතුසු ඉරියාපථෙසු අභිආරම්භවත්ථුවසෙන එකකො හොති තස්ස කායිකං විරියං. ආරඬං නාම හොති. යො විතතසඛගණිකං විනොදෙත්වා අභිසමාපත්තිවසෙන එකකො හොති ගමණාදිසු උපපත්තාතිලෙසං උපපත්තාදානෙයෙව නිගගණිත්වා ක්කානං නිබ්බතෙත්ති තස්ස වෙතසිකං විරියං. ආරඬං නාම හොති. එවං ආරඬවිරියො. එමිමාති සිතිමා. දලභපරික්ඛමොති විරපරික්ඛමො. අනික්ඛිත්තධුමං-පෙ-සවජ්ඣිතිසාසාති සංකිලෙසධම්මානං පහාණන්. වොදාදාධම්මානං සම්පාදනන්.³ පච්චිකකරණන්ඤ්ඤව ධුරං අනික්ඛිපිත්වා⁴ විරියං උසස්සකාපෙනො විහරති. පඤ්ඤාමාති පඤ්චන්තං. ඛක්කානං උදයබ්බයපරිග්ගාතිකාය පඤ්ඤාය සමන්තාගතො. තෙනාහ:-උදයන්ති ගාමිනිසාති.

නත්ථි පුත්තසමං පෙමනති මානාපිතරො විරූපෙපි අත්තනො පුත්තකො සුවණ්ණබ්බකං විය මඤ්ඤන්ති මාලාගුලෙ විය සිසාදිසු කත්වා පරිහරමානා. තෙති උහදිත්වාපි ඔමුත්තිත්වාපි ගතිවිලෙපනං. පටිච්ඡන්තා විය සොමතස්සං ආපජ්ජන්ති. තෙනාහ:-නත්ථි පුත්තසමං පෙමනති. පුත්තපෙමෙන සමං පෙමං නාම නත්ථි වුත්තං හොති. ගොසමිත්තන්ති⁵ ගොති සමං ගොධනසදිසං අඤ්ඤං ධනං නාම නත්ථි. සුචිසමා ආහාති සුරියාහාය සමා අඤ්ඤා ආහා නාම නත්ථි. සමුද්ද පරමාති යෙ කෙවි අඤ්ඤා සරා නාම සබ්බෙ තෙ සමුද්දපරමා. සමුද්දෙ තෙසං උත්තමො සමුද්දසදිසං අඤ්ඤං උදකනිදානං නාම නත්ථි ගහවාති වදති. යස්මා පන අත්තපෙමෙන සමං පෙමං නත්ථි “තාපිතරො හි ජ්ඣෙධිත්වාපි පුත්තධිතරො අපොසෙත්වා අත්තාන මෙව පොසෙත්ති ධඤ්ඤාන ව සමං ධනං නාම නත්ථි තථාරූපෙ හි කාලෙ හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිනිපි ගොමතිසාදිනිපි” ධඤ්ඤාග්ගගණන්. ධඤ්ඤාසාමිකානමෙව සන්තිකං ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. පඤ්ඤාය ව සමා ආහා නාම නත්ථි. සුරියාදයො හි එකදෙසං යෙව ඔහාසෙත්ති පච්චුත්තනමෙව ව තමං විනොදෙත්ති. පඤ්ඤා පන දසසහස්සමපි ලොකධාතුං එකපඤ්ජානං කාතුං සකෙකාති අතීතංසාදිපටිච්ඡාද

1. සි. I & II. එච.

4. ම. III. පච්චිකකරණන්ඤ්ඤාඅනික්ඛිපිත්වා.

2. ම. III. පපති.

5. සි. I & II. ගොණසමන්ති-ම. III. ගොසමන්ති

3. සි. I & II. සම්පාදනන්ඤ්ඤාඅනික්ඛිපිත්වා 6. ම. III. ගොමති.සාදිනිපි

කඤ්ච තම. විධමිති. මෙකප්‍රිසියා ව සමෝ සරෝ නාම නජී. නදි වා හි හොතු තලාකාදිති වා ප්‍රිසියමෝ සරෝ නාම නජී. මෙක ප්‍රිසියා හි පච්ඡිත්තාය මහාසමුද්දෙ අභිතුලිපබ්බතෙමනමත්තමපි උදකං න හොති. ප්‍රිසියා පන පච්ඡතමානාය යාව ආහසාරගව නාපි එකොදකං හොති. තස්මා භගවා දෙවනාවචනං පටික්ඛි පනවසෙන¹ පටිගාථං වදනොනා නිජජී අත්තසමං. ජෙමනති ආදිමාහ.

කිංසුඛ භික්ෂාති කිනත්‍ර භිතා? මග්ගො ව නේකායනනො පමුණෙනාති අද්ධංසාරමඤ්චසෙන අනෙකෙති කාරණෙහි මග්ගො කටිතො. එවං සනෙත කිසු භිතා හුත්වා අයං ජනතා වාසසි දිසියො අග්ගහෙසිති වදති. භූමිපඤ්ඤාති බහුපඤ්ඤා! උසුනන පඤ්ඤා! සරලොකං න භාසෙති ඉමයවා ලොකා පරලොකං ගච්ඡන්තො න භාසෙය්‍ය. පණ්ඩාසාති සපෙත්වා. ඤරමාවසනෙනාති අනාඨපිණ්ඩකාදයො විශ බව්හනනපානෙ² ඤරෙ වසනො. සංචිභා ගීති අච්ඡරාය ගතිතමපි නබෙන ථාලෙත්වා පරසු දත්වා³ භුඤ්ජ තසිලො. වදඤ්ඤාති යාවකානං යාවනවසෙන වුත්තවචනඤ්ඤා වචනියො වා. එත්ථ ව වාමනති වතතාරි වචිසුවරිතාති ගතිතාති. මනනති තිණි මනොසුවරිතාති. කාසෙනාති තිණි කායසුවරිතාති. ඉමෙ දසකුසලකමපථා පුබ්බභාගසුචිඅඛනං⁴ නාම. බව්හනනපානං ඤරමාවසනෙනාති ඉමිතා යඤ්ඤාඋපකරො ගීතිතො. සඬොති එකං අඛනං. මුදුති එකං. සංචිභාගීති එකං. වදඤ්ඤාති එකනති ඉමාති වතතාරි අඛනාති සකාය එනෙසු ධම්මෙස සීනො වතුසුති ආහ.

අපරො තයො. වාමනති ආදිති තිණි අඛනාති. බව්හනන පානනති ඉමිතා යඤ්ඤාඋපකරො ගීතිතො. සඬො මුදු සංචිභාගී වදඤ්ඤාති එකං අඛනං. අපරො දුක්ඛතයො නාම හොති. වාමං මනසුචාති එකං අඛනං. කාසෙන පාපාති අකුබ්බමානො⁵ බව්හනනපානං. ඤරමාවසනෙනාති එකං. සඬො මුදුති එකං. සංචි භාගී වදඤ්ඤාති එකනති එනෙසු වතුසු ධම්මෙසු සීනො ධම්මෙ සීනො නාම හොති. සො ඉතො පරලොකං ගච්ඡන්තො න භාසෙති.

කායසමාවාරමපිති ආදි පාතිමොක්ඛසංවරදස්සනං. තත්ථ දුච්ඡෙදනාති විවිධෙත⁶ විහි කොඨාසෙහිති අත්ථො. ජඤ්ඤාති ජනෙය්‍ය. සීලකථා ව නාමෙසා කමමපථවසෙන වා පණ්ණතති වසෙන වා කපේතබ්බො. තත්ථ කමමපථවසෙන තාව කපේනෙත්ත අසෙවිතබ්බකායසමාවාරො පාණාතිපාතඅදින්නාදුකමච්ඡාචාරෙහි කපේතබ්බො. පණ්ණතතිවසෙන කායවාසෙ පඤ්ඤාත්තසිත්තාපද

1. ම. III. පටිපනඤ්ජන.

4. ම. III. පුබ්බසුභි.

2. සි. I & II. බහුතන. ම. III. බව්හන.

5. සි. I ම. III. අකුබ්බමානො.

3. සි. I & II. අදත්තානඤ්ජනසීලො.

6. ම. III. දුට්ඨෙත.

විනික්කම වසෙන. සෙවිතබ්බකායසමාවාරො පාණාතිපාතාදිවෙරමණී
 ගිවෙව කායවාරෙ පඤ්ඤාතතසික්කාපදඅවිනික්කමෙන ව කථෙ
 තබ්බො. අසෙවිතබ්බවවිසමාවාරො මුසාවාදදිවවිදුච්චරිතෙනවෙව
 වවිවාරෙ පඤ්ඤාතතසික්කාපදවිනික්කමෙන ව කථෙතබ්බො. සෙවි
 තබ්බවවිසමාවාරො මුසාවාදදිවෙරමණීගි වෙව වවිවාරෙ පඤ්ඤාතත
 සික්කාපදඅවිනික්කමෙන ව කථෙතබ්බො. පරියෙසනා පන කාය
 වාචාහි පරියෙසනා එව. සා කායවවිසමාවාරග්ගහණෙන ගතිතාදි
 යයො ආජිවස්මකසීලං නාම එතස්මිංයෙව වාරවයෙ උපපජ්ජති.
 න ආකාසෙ. තස්මා ආජිවස්මකසීලදස්සනන්තං විජුං වුත්තා. තන්ත
 තසෙවිතබ්බපරියෙසනා අනරියපරියෙසනාය කථෙතබ්බො. සෙවි
 තබ්බපරියෙසනා අරියපරියෙසනාය. වුත්තං හෙතං:- “කතමා ව
 හික්කවෙ! අනරියපරියෙසනා? ඉධ හික්කවෙ! එකවෙවා අත්තනා
 ජනිධිමෙවා සමානො ජනිධිමං යෙව පරියෙසති”ති ආදි. තථා:-
 “කතමා ව හික්කවෙ! අරියපරියෙසනා? ඉධ හික්කවෙ! එකවෙවා
 අත්තනා ජනිධිමෙවා සමානො ජනිධිමෙව ආදීනවං විදිනිං අජනං
 අනුත්තරං යොග්ගෙකමං නිබ්බාණං පරියෙසති”ති a ආදි.

මහානාඨඛිනියොති ජඛ්ඝමග්ගාදයො වා හොනතු වාසසිද්ධි
 ගතමග්ගා වා සබ්බසම්පි මග්ගානං සම්මාදිසිආදීති අදහි අබ්බහි
 මිච්ඡාදිසිආදීනං අදහනං පාපධිමානං පහාණකරො නිරොධං
 ආරම්භං කතා වතුසුපි සචෙවසු දුක්ඛපරිජනනාදිනිවං සාධය
 මානො අදහිනිකො මග්ගො සෙසො උත්තමො. සම්මානං. වතුගේ
 සද්ධති සම්මං හණෙන කුජෙකියාති ආගතං වවිසම්මං වා හොනු
 සචෙවං වුත්තමො සචෙවං ඛතියොති. ආදිහෙදං සම්මුතිසම්මං
 වා ඉදමෙව සම්මං මොසමඤ්ඤානාදිසිසම්මං වා එකං හි සම්මං න
 දුතියමජ්ඣිති වුත්තං පරමන්තසම්මං වා හොනු සබ්බසම්පි ඉමෙසං
 සම්මානං. පරිජනිතබ්බසේන පහාතබ්බසේන සම්මානාතබ්බසේන
 භාවෙතබ්බසේන එකපටිවෙධසේන තථපටිවෙධසේන ව දුක්ඛං
 අරියසම්මානාදි ආදයො වතුරො පද සෙසා නාම. විශ්ගො සෙසො
 ඛමොනන්ති “යාවතා හික්කවෙ! ඛමො සම්මානා වා අසම්මානා වා
 විරාගො තෙසං ඛමානං අග්ගමකියාති”ති b වචනතො නිබ්බාණ
 සම්මානො විරාගො සබ්බධමානං සෙසො. විපදනාඤ්ච වක්ඛමාති
 සබ්බසම්පි දෙවමනුස්සාදි හෙදනං විපදනං පඤ්චති වක්ඛති වක්ඛමා
 හගවාච සෙසොති

අග්ගාතිති උත්තමාති. සාමනාති යත්තකා. අපද්ධති¹ නිපද
 අතිමච්ඡාදයො. විපද්ධති මනුස්සපක්ඛිත්තාදයො. වතුපද්ධති හජි
 අග්ගාදයො. ඛක්ඛපද්ධති සතපදීආදයො. රුඤ්ඤානාති කාමාවචර
 රුපාවචරසත්තා. අසඤ්ඤානාති අසඤ්ඤානවෙ නිබ්බතසත්තා.

a. අරියපරියෙසනසුත්ත-මජ්ඣිමනිකාය.

b. වතුසාකඛතුග්ගර.

1. ම. III. අපද්ධති.

නොව සඤ්ඤානාසඤ්ඤානොති භවග්ගෙ නිබ්බත්තසත්තා. අග්ග මිත්තායනීති ගුණෙති අග්ගො උත්තමො සෙසො අක්කායනී. අසඬ්ඬ නාති නිබ්බාණමෙව වුත්තං. විශ්ගොති ආදීනි ච නිබ්බාණස්සෙව නාමාති තං හි ආගම සබ්බෙ කිලෙසා විරජ්ජනති. සබ්බෙ රුග මද්දයො මද්ද¹ නිමමද්ද හොනති අභාවං ගවජ්ජනති. සබ්බො පිපාසා විනායං උපෙන්නති. සබ්බෙ ආලයා සමුග්ගාතං ගවජ්ජනති. වට්ඨානි උපවජ්ජිත්තති. තණ්හා බියති. සබ්බපරිලාභා වුපසමන්නති. වට්ටුකකං නිරුජ්ඣති. නිබ්බායති. තස්මා තං එතානි නාමානි ලභතීති.

ධමමො ව කුසලමිත්තනොති තස්ස සජ්ජනො ධමමො ව කුසලො අනවජේයා. අනවජ්ජනො එව පටිපක්කකති රුගාදීනි කිලෙ සෙති සබ්බතිත්ථියවාදෙති ව අපරික්කතො. නානි තීණි විසිස්සරෙති එතානි තීණි රත්තානි ලොකෙ සබ්බරත්තෙති විසිස්සනති ගුණ වසෙත්ත සබ්බලොකං අතිසෙන්නීති අත්ථො. සමණපද්මසඤ්ඤායො ගණොති පද්මසද්ධිසානං අරියසමණානං සමුග්ගසම්මානො ගණො. පද්මනති හි පරිපුණ්ණසත්තප්පත්තස්ස සරොරුගස්ස නාමං. අරිය පුග්ගලා ව සබ්බථාපි පරිපුණ්ණගුණාති පද්මසද්ධිසා වුත්තා. විදුනං සක්කානොති විදුති පණ්ඩිතෙති සක්කතො. නිරවරදමනොති නරවරො ව පුරිසද්වමානං² දමකො විනායකො³ වාති අත්ථො. ලොකස්ස උත්තමිති ලොකස්ස උපරි ධීතානි. සබ්බලොකෙ උත්ත මානීති අත්ථො. නිරුපද්දනොති රාගපරිලාභාදීනි අනුපද්දහො. සව්ව භාමොති අවිතථතාමො යථාභූතගුණෙති⁴ ආගතනාමො. සබ්බා ගිඤ්ඤති සබ්බලොකං අත්තතො ගුණෙති අතිභවිත්ථා ධීතො. සව්ව ධමමොති වට්ටතො එකත්තනිස්සරණභාවෙන අවිතථො සහ පරි යත්තියා නවවිධොපි ලොකුත්තරධමමො. තතො එව නිත්ථසඤ්ඤා නස්ස උත්තමිති තස්ස උත්තරි අධිකගුණො අඤ්ඤා ව ධමමො නත්තිති අත්ථො. අරියසංඝොව නිව්වං සබ්බකාලං විදුති සබ්බපණ්ඩි තෙති පුජිතො. එක්ඛාසන්නති ශාථාය එක්ඛාසන්නති එකං මග්ගං.

මග්ගස්ස හි:-

මග්ගො පත්ථො පථො පජේයා අඤ්ඤං වට්ටමායනං,
තාවා උත්තරසෙත්තු ව කුලෙලා ව හිසි සම්මමොති.

බහුනි නාමානි. ස්වායං ඉධ අයනනාමෙන වුත්තො. තස්මා එකායනනති එකමග්ගං න වෙධාපථභූතනති අත්ථො. ඡෙට්ඨා එකෙන අධිතබ්බනති එකායනං. ගණසම්ගණිකං පභාය විමේඝාණෙන පටි විත්තෙන පටිපජ්ජිතබ්බනති අත්ථො. අයනති වා එතෙකො¹ අයනො. සංසාරතො නිබ්බාණං ගවජ්ජනතීති අත්ථො. එකස්ස ඤා සම්බසත්ත සෙසස්ස භගවතො අයනොති එකායනො. කිඤ්ඤා පි හි තෙන

1 අමද. (සබ්බෙ.)

2. ම III. පුරිසානං.

3. ම III නායකො.

4. ම. III යථාභූතම.

අඤ්ඤාපි අයනති තථා පි භගවතොව සො අයනො තෙන උප්පාදි ත්තතා. යථාහ:- “සො හි බ්‍රාහ්මණ! භගවා අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙන”ති ආදිං. අයනීති වා අයනො. ගච්ඡති පචත්තනීති අන්තො. එකස්මිං ඉමස්මිංයෙව ධම්මවිනයෙ අයනො න අඤ්ඤාන්තො එකායනො. යථාහ:- “ඉමස්මිං ඛො සුභද්ද! ධම්මවිනයෙ අරියො අභිබ්බිකො මග්ගො උපලබ්භති”ති. අපිච ප්‍රබ්භාගෙන නානාමුඛ භාවතාය පචතොනාපි අපරභාගෙ එකං නිබ්බාණමෙව අයනි ගච්ඡ තීති එකාග්ගතො. තං එකායනං. ඡන්තිවස්සනදස්සිති ඡන්තියා ඛය සම්බාතො අන්තො ඡන්තියනො. ඡන්තියා අච්චත්තඛයනො නිබ්බාණං. තං පස්සිති ඡන්තියනනදස්සි. මග්ගං පඡන්තානි ගීතානු කම්පිති¹ වුත්තප්පකාරං එකායනසම්බාතං මග්ගං සයම්භුඤ්ඤාන භගවා පඡනාති. ඡනන්තො ව තෙන තෙන හිතෙන සත්තෙ අනු කම්පනීති. ඉද්දති තස්ස මග්ගස්ස එකායනභාවං තිසුපි කාලෙසු එකත්තනියානනඤ්ච විභාවෙත්තුං එතෙන මග්ගෙන නාමිංසු² සුඛෙබ්බ නාමිස්සානු සෙව්වාපි නාරනානි බ්බන්ති ආහ. තස්සන්තො. යෙ අනිත මධානං කාමොසාදිවතුබ්බිධං ඔසං තරිංසු යෙ ව තං අනාගතමධානං තරිස්සන්ති එතරහි ව තරන්ති තෙ සුඛෙබ්බ එතෙනෙව මග්ගෙන න අඤ්ඤානාති. විසුඛිසෙක්ඛාති වතුරොසනිත්ථරණෙන අච්චත්ත විසුඛිං නිබ්බාණං අපෙක්ඛන්තො පරිනිබ්බාසිතුකාමාති අන්තො.

එවං දුට්ඨමපි සාසනපඨානං නානාසුත්තපදානි උද්ගරන්තෙන විහජ්ඣා ඉද්දති සංකිලෙසභාගියාදීහි සංසන්දෙත්වා දස්සෙත්තුං පුන ලොකිසං සුත්තන්ති ආදි ආරඬං.

තත්ථ දස්සනභාගිසෙන භාවනාභාගිසෙනමාති නිබ්බෙධභාගි යෙන. නිබ්බෙධභාගියමෙව හි දස්සනභාගියං භාවනාභාගියන්ති විධා හිත්ථො දස්සිතං. ලොකිසංසුච ලොකුත්තරස්සවාති ලොකියං ලොකුත්තරස්සව සුත්තං. සංකිලෙසභාගියාදීහි දස්සනභාගියාදීහිවාති උභයෙහි නිද්දිසිතබ්බන්ති අධිප්පායො. සස්මිං සුත්තෙහි ආදි නිද්දිසනාකාරදස්සනං. තත්ථ සංකිලෙසභාගිසන්ති සංකිලෙස කොඨාසසහිතං. සංකිලෙසත්ථිපනන්ති අන්තො. එස නයො සෙසෙසුපි.

එවං ලොකියන්තිකස්ස සංකිලෙසභාගියාදීහි වතුහි පදෙහි සංසන්දනං දස්සෙත්වා ඉමිනා තයෙන සෙසතිත්තානං සෙසපදානඤ්ච සංසන්දනං සුචිඤ්ඤායන්ති තං අනුචරිත්වා සංකිලෙසභාගියාදීනං සමතික්කමනං දස්සෙත්තුං වාසනාභාගිසං සුත්තන්ති ආදි වුත්තං.

තත්ථ යදිපි සංකිලෙසභාගියං සුත්තං වාසනාභාගියඤ්ච සුත්තං ලොකියමෙව තථාපි ලොකුත්තරසුත්තානි විස ලොකියසුත්තානං වාසනාභාගියං සුත්තං සංකිලෙසභාගියස්ස සමතික්කමාය භොතිති

1 ශ්වාසුකම්පිතිපිපාසාතසසන්තො. (සබ්බත්.) 2 අතරිංසු. (සබ්බත්.)

ඉමමන්දයෙහිද සුභතං සංකිලෙසභාගිසංසුභතං නිශ්ශාන්තාසාති වුතනං. තත් නිශ්ශාන්තාසාති පභාණං සුභතසිසෙතවෙත් සුභතත්ථො ගතිතොති දදබ්බං. යස්මිං ච වොදන ධම්මො විශ සංකිලෙසධම්මානං දස්සනභූමිසමතික්කමනෙතෙව භාවනාභූමිඅධිගනනබ්බො තස්මිං භාවනාභාගිසංසුභතං දස්සනභාගිසංසුභතං සපිනිස්සග්ගාසාති වුතනං. යස්මිං පන අසෙක්ඛ ධම්මෙසු උප්පන්නෙසු මග්ගභාවනාකිම්චං නාම තත්ථි ක්කානභාවනාපි දිස්ඨබ්බමසුඛවිහාරත්ථො එව හොති තස්මිං අසෙක්ඛභාගිසංසුභතං භාවනාභාගිසංසුභතං සපිනිස්සග්ගාස අසෙක්ඛභාගිසංසුභතං දිස්ඨබ්බමසුඛවිහාරත්ථොති ව වුතනං.

ඉද්දති තිකපදෙහෙව සංසද්දෙත්වා දස්සෙත්වා ලොකුභතරන්ති ආදි වුතනං. එකබ්බිජිනාති ආදිසු යො සොතාපනෙනා හුත්වා එකමෙව අත්තභාවං ජනෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති අයං එකබ්බිජි නාම. යථාහ:- “කතමො ච පුග්ගලො එකබ්බිජි? ඉධෙකවෙට්ඨා පුග්ගලො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපනෙනා හොති අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්මොධිපරයනො. සො එකංයෙව මානුසකං භවං නිබ්බන්තෙත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති අයං වුච්චති පුග්ගලො එකබ්බිජි”ති. යො පන වෙ වා තිණ්ණි වා කුලාති සක්ඛා විත්ථා සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරෙති අයං කොලංකොලො නාම. යථාහ:- “කතමො ච පුග්ගලො කොලංකොලො? ඉධෙකවෙට්ඨා පුග්ගලො තිණ්ණං-පෙ-පරයනො. සො වෙ වා තිණ්ණි වා කුලාති සක්ඛා විත්ථා සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො කොලංකොලො”ති. තත් කුලාතීති භවෙ. වෙචා තිණ්ණිවාති ඉද මෙත්ථ දෙසනාමත්තමෙව. යාව ජස්භවා- සංසරනෙනාපි කොලංකොලො හොති එව. යො පන සත්ත භවෙ සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරෙති අයං සත්තක්ඛන්තපු පරමො නාම. යථාහ:- “කතමො ච පුග්ගලො සත්තක්ඛන්තපු පරමො? ඉධෙකවෙට්ඨා පුග්ගලො තිණ්ණං-පෙ-පරයනො. සො සත්තක්ඛන්තපු දෙවෙවෙව මානුසෙ ව සක්ඛා විත්ථා සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති. අයං වුච්චති පුග්ගලො සත්තක්ඛන්තපු පරමො”ති. කො පන තෙසං එතං පභෙදං නියමෙතීති? කෙචි තාව පුබ්බන්තෙත්වා නියමෙතීති වදන්ති. කෙචි පස්මමග්ගො, කෙචි උපරි තයො මග්ගො, කෙචි තිණ්ණං මග්ගානං විපස්සනාති තත්ථ පුබ්බන්තෙත්වා නියමෙතීති වාදෙ පස්මමග්ගස්ස උපනිස්සයො කතො නාම හොති. උපරි තයො මග්ගො නිරුපනිස්සයො උප්පන්නාති ආපජ්ජති. පස්ම මග්ගො නියමෙතීති වාදෙ උපරි තිණ්ණං මග්ගානං නිරත්තකතා ආපජ්ජති. උපරි තයො මග්ගො නියමෙතීති වාදෙ පස්මමග්ගෙ අනුප්පන්නෙ එව උපරි තයො මග්ගො උප්පන්නාති ආපජ්ජති. විපස්සනා නියමෙතීති වාදෙ පන යුජ්ජති. සමෙ හි උපරි තිණ්ණං මග්ගානං විපස්සනා බලවතී හොති එකබ්බිජිනාමගොති. තතො මද්දතර

කොලංකොලො. තතො මඤ්ඤාදා සත්තකඛන්තපරමොති. එත්ථ ව
 යො මනුසොසු එව සත්තකඛන්තං සංසරිත්වා අරහත්තං පාපුණාති
 යො ව දෙවෙසු එව සත්තකඛන්තං සංසරිත්වා අරහත්තං පාපුණාති
 ඉමෙ න ඉධාධිපෙපතො යො පන කාලෙන දෙවෙසු කාලෙන
 මනුසොසුති වොමිසාකතයෙන සංසරිත්වා අරහත්තං පාපුණාති
 සො ඉධාධිපෙපතො. තස්මා සත්තකඛන්තපරමොති ඉදං ඉධස්ස
 වොතිණ්ණවට්ඨාසයස්ස වසෙන වෙදිතබ්බං. වට්ඨාසයො හි
 ආදිතො පඨාය ඡ දෙවලොකෙ සොධෙත්වා අකණ්ඨෙය්ඨත්වා පරි
 නිබ්බාධිස්සති. තත්ථ යො සඬං ධුරං කත්වා සොතාපත්තිමග්ගං
 නිබ්බන්තති සො මග්ගකඛණේ සඬානුසාරී නාමිහොති. එලකඛණේ
 පන සඬාවිමුත්තො නාම හුත්වා වුත්තතයෙන එකබ්ඪ්ඤාදිභෙදො
 හොති. යො පන පඤ්ඤං ධුරං කත්වා සොතාපත්තිමග්ගං නිබ්බන්තති
 සො මග්ගකඛණේ ධම්මානුසාරී නාම. එලකඛණේ පන දිසිප්පත්තො
 නාම හුත්වා එකබ්ඪ්ඤාදිභෙදො හොති. ඉදංඤාදි අස්සන්තං විමොක්ඛානං
 අලංභිතො වසෙන වුත්තං. ලාභී පන එලකඛණේ කායසක්ඛි නාම
 හොති. තත්ථ යෙ සඬාවිමුත්තදිසිප්පත්ත කායසක්ඛිනාමිකා තඤ්ඤා
 සොතාපත්තා තෙ එකබ්ඪ්ඤාදිහි තිහෙව සඬගහෙත්වා වුත්තං.
 පඤ්ඤාති පුග්ගලෙහි හිඤ්ඤිතබ්බං එකබ්ඪ්ඤා-පෙ-ධම්මානුසාරීනාති
 එවං පඤ්ඤති. වාදසහි පුග්ගලෙහිති සකදගාමිමග්ගයො සකදගාමි
 අනාගාමිමග්ගයො අහෙදෙන අනාගාමි අත්තරාපරිනිබ්බාධි
 ආදයො පඤ්ඤා සඬාවිමුත්තදිසිප්පත්තකායසක්ඛිනො තයොති
 හෙදෙන අස්සති එවං වාදසහි. තත්ථ හි යො අවිහාදිසු තත්ථ තත්ථ
 ආයුචෙමජ්ඣං අප්පත්වා පරිනිබ්බායති අයං අත්තරාපරිනිබ්බාසී.
 යො පන ආයුචෙමජ්ඣං අතික්කමිත්වා අරහත්තං පාපුණාති අයං
 උපගච්චෙතිබ්බාසී. තථා අවිහාදිසු උපපන්නො අසංඛාරෙන අප්ප
 යොගෙන අරහත්තං අධිගච්ඡති අයං අසංඛාරපරිනිබ්බාසී. යො
 පන සංඛාරෙන සප්පයොගෙන අරහත්තං අධිගච්ඡති අයං
 සංඛාරපරිනිබ්බාසී. උඬං උපරුපරි බ්‍රහ්මලොකෙ උපපත්ති
 සොතො එතස්සාති උඬංසොතො. පටිසන්තිවසෙන අකණ්ඨෙය්ඨත්ථ
 තිති අකණ්ඨිගාමි. තත්ථ අත්ථි උඬංසොතො අකණ්ඨිගාමි අත්ථි
 උඬංසොතො න අකණ්ඨිගාමි අත්ථි න උඬංසොතො අකණ්ඨිගාමි
 අත්ථි න උඬංසොතො න අකණ්ඨිගාමිති තත්ථ යො ඉධ අනාගාමි
 එලං පත්වා අවිහාදිසු නිබ්බන්තො තත්ථ යාවතායුකං ස්වාභාවිකං
 නිබ්බන්තති අකණ්ඨං. පාපුණාති අයං උඬංසොතො අකණ්ඨිගාමි
 නාම. යො පන අවිහාදිසු නිබ්බන්තො තත්ථෙව අපරිනිබ්බාසිත්වා
 අකණ්ඨිගාමි අප්පත්වා උපරුපරි බ්‍රහ්මලොකෙ පරිනිබ්බායති අයං උඬං
 සොතො න අකණ්ඨිගාමි නාම. යො ඉතො වටිත්වා අකණ්ඨෙය්ඨ
 යෙව නිබ්බන්තති අයං න උඬංසොතො අකණ්ඨිගාමි නාම. යො
 පන අවිහාදිසු වතුසු අඤ්ඤාතරසම්. නිබ්බන්තති තත්ථෙව පරි
 නිබ්බායති අයං න උඬංසොතො න අකණ්ඨිගාමි නාම. සඬාවිමුත්තො

දයෝ වුතනවිභාගයෙව. නවගි පුග්ගලෙහිති එත් අයනනං විමොක්ඛානං අලාභී අරහා පඤ්ඤවිමුතොනා නාම. තෙසං පන ලාභී වික්ඛම්භනසමුච්ඡේදවිමොක්ඛවසෙන උභොති භාගෙහි රුපකාය නාමිකායසංඛිතතො උභතො භාගතො විමුතතතො උභතො භාගවිමුතො නාම. සමසිසිනාති එත් තිවිධෝ සමසිසි ඉරියා පඨසමසිසි රොගසමසිසි ජිවිතසමසිසිති. තත්‍ර යෝ ණානාදිසු ඉරියා පථෙසු යෙනෙව ඉරියාපථෙන සමනතාගතො හුත්වා විපස්සනං අරහති තෙනෙව ඉරියාපථෙන අරහතනං පත්වා පරිනිබ්බායති අයං ඉරියාපඨසමසිසි නාම. යෝ පන එකං රොගං පත්වා අනෙතාරොගෙ එව විපස්සනං පඨපෙත්වා අරහතනං පත්වා තෙනෙව රොගෙන පරිනිබ්බායති අයං රොගසමසිසි නාම. පලිබ්බොධසිසං තණ්හා ඛන්තින සිසං මානෝ පරාමාසසිසං දිග්ඞි වික්කෙවසිසං උච්චං කිලෙසසිසං අවිජ්ජා අධිමොක්ඛසිසං සඬා පග්ගහසිසං විරියං උපසානසිසං සති අවික්කෙවසිසං සමාධි දස්සනසිසං පඤ්ඤ පචතතිසිසං¹ ජිවිතින්ද්‍රියං ගොචරසිසං විමොක්ඛා සංඛාරසිසං² නිරොධොති තෙරසසු සිද්ධසසු කිලෙසසිසං අවිජ්ජා අරහතතමග්ගො පරියාදියති. පචතති සිසං ජිවිතින්ද්‍රියං වුඤ්චිතනං පරියාදියති. තත් අවිජ්ජාපරියාදයකං විතතං ජිවිතින්ද්‍රියං පරියාදතුං න සකෙකාති. ජිවිතින්ද්‍රියපරියාදයකං අවිජ්ජා පරියාදතුං න සකෙකාති. අඤ්ඤං අවිජ්ජාපරියාදයකං විතතං අඤ්ඤං ජිවිතින්ද්‍රියපරියාදයකං. යස්සවෙනං සිසවයං සමං පරියාදනං ගච්ඡති සො ජිවිතසමසිසි නාම. කාථමපනිදං සමං ගොතිති? වාරසමතාය. යසමිං හි වාරෙ මග්ගවුදානං හොති සොතාපතතිමග්ගෙ පඤ්ඤ පච්චවෙකකණාති සකද්ධාමිමග්ගෙ පඤ්ඤ අනාගාමිමග්ගෙ පඤ්ඤ අරහතතමග්ගෙ චතතාරීති එකුත විසතිමෙ පච්චවෙකකණ්ඤාණෙ පතිඨාය ගච්ඡිතං ඔතරිත්වා පරිනිබ්බායතො ඉමාය වාරසමතාය ඉදං උභයසිසපරියාදනමපි සමං ගොති නාම. තෙනායං පුග්ගලො ජිවිතසමසිසිති වුවති. අය මෙව ඉධාධිපෙපතො. එවං පුඤ්ඤතවිමුතතාදයෝ තයෝ සඬා විමුතොනා පඤ්ඤවිමුතොනා උභතොභාගවිමුතොනා සමසිසිති සත්ත සාවකා අරහතොනා. පච්චකවුඬො සමමාසවුඬොති ඉමෙති නවති පුග්ගලෙහි අසෙකඛභාගියං සුතනං නිද්දිසිතබ්බං.

ශ්‍රීගවජිනොති රුගසහිතං වරිතං එතස්සාති රාගවරිතො. රාගෙන වා වරිතො පචතතිතො රාගවරිතො. රාගජ්ඣාසයෝ රාගාධිකොති අත්ථො. එස නයෝ සෙසෙසුපි. **ශ්‍රීගමුඛෙ සීතොති** රාග පරිපුදානෙ සීතො. පරිපුසිතරාගොති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයෝ.

වාසනාභාගියං සුභතනති ලොකියං සත්තාධිදානං වාසනා භාගියං සුතනං. ලොකියං සත්තාධිදානං සංකිලෙසභාගියං හි සුතනං

1. පචතතිස. (සබ්බත්ත)

2. සි. I & II. අංසාරසිසං.

රාගවිරතෙහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසං. තත් ලොකියං සත්තාධිසානනති පදවයං අනුවත්තමානං කත්වා වුත්තං වාසනාභාගියනති. සිල චන්දනෙහිති සිලවන්තාදිති පුග්ගලෙහි. සකතිසිලනති ආදි භෙති සමන්තාගතා. තෙ පුග්ගලා තෙසං දස්සනෙන පුග්ගලානං උප ලක්ඛණං. අථවා ධම්මාධිසානං පකතිසිලාදිවසෙන සත්තාධිසානං පකතිසිලවන්තාදිවසෙන වේදිතබ්බනති ඉමස්ස නයස්ස දස්සනත්තං. සිලවන්තෙහි නිද්දිසිතබ්බනති චත්වා පකතිසිලනති ආදි වුත්තං. තං පකතිසිලාදිනං පඤ්චන්තං එව ගගණං නිදස්සනමිත්තං. පත්තිදුත අබ්බනුමොදනධම්මසවණදෙසනාදිසිප්පකම්මාදිනම්ච වෙත් සම්ම වත්තො. තෙසම්ච වා එත්ථෙව සම්මගෙත්වා දස්සනත්තං සඤ්චාති වුත්තං.

තත් සකතිසිලනති සම්පත්තවිරතිසිලං. විත්තපසංසාදෙති කම්ම එලසඛා රතනත්තයසඛා ව. ඤාණං සඤ්ඤාය නිද්දිසිතබ්බනති යස්මිං සුත්තෙ පඤ්ඤ ආගතා තං සුත්තං ඤාණනති නිද්දිසිතබ්බං. ත කෙවලං පඤ්ඤපරියායෙනෙව. අථ ඛො පඤ්ඤාදිත්ථියාදිපරියායෙනපි යත් පඤ්ඤ ආගතා තං සුත්තං ඤාණනති නිද්දිසිතබ්බනති දස්සනං. පඤ්ඤාදිත්ථියෙනාති ආදි වුත්තං තස්සත්ථො ගෙසා වුත්තො එව. සං වා පනාති ආදිසු යං වා අඤ්ඤං කිඤ්චි පඤ්ඤාය අධිවචනං සබ්බං තං යත්ත කත්ථි සුත්තෙ ආගතං තං සුත්තං ඤාණනති නිද්දිසි තබ්බනති අත්ථො. අජ්ඣාතනිකොති බාහිරෙහිති යස්මිං සුත්තෙ අජ්ඣාතනිකාති ආයතනානි බාහිරාති ව ආයතනානි ආගතාති තං සුත්තං. තෙහි ආයතනෙහි ඤාණං ඤෙය්‍යනති නිද්දිසිතබ්බං. පඤ්ඤපි ආරම්භෙහුතා ඤෙය්‍යනති ඤෙය්‍යත්තො විසුං කත්වා පඤ්ඤ වුත්තො. තථා හි පඤ්ඤ ඤාණන්තරස්ස ආරම්භෙහුතා කත්ථි සුත්තෙ ඤෙය්‍ය භාවෙනපි වුවවති. සං කිඤ්චි ආරම්භෙහුතානති යං කිඤ්චි ඤාණස්ස විසයෙහුතං රූපාදි. අජ්ඣාතනිකං බාහිරං වාති වාසදොන මලාරි කාදිං සම්මග්ගාති. සබ්බං භං සම්මග්ගෙහි අසම්මග්ගෙහිවාති සබ්බං. තං යථාසම්මචං සම්මතභාවෙන අසම්මතභාවෙන ව ඤෙය්‍යනති නිද්දිසිතබ්බං. ඤෙය්‍යධම්මවසෙන හි ඤෙය්‍යසුත්තං ඤෙය්‍යනති වුවව තිති. සං වා පන කිඤ්චි ගගමා අඤ්ඤාගාරං වචනං භාසනීති ලොකියලොකුත්තරාදිසුත්තෙසු එකස්මිං සුත්තෙ වෙ තෙසු යං වා පන කිඤ්චි අඤ්ඤතරවචනං එකස්මෙව කථනං භාසනී නිද්දිසති. සබ්බන්තං සථා නිද්දිසං ධාරසිතබ්බනති තං යථා සබ්බං සුත්තං ලොකියාදිසු යදි අඤ්ඤතරවසෙන අථ උභයවසෙන යථා යථා නිද්දිසං. තථා තථා ගගෙතබ්බං. තං තං පදානභාවෙන නිද්දිසි තබ්බනති අත්ථො. කිලෙසසතිතඤ්ඤව කම්මං විපාකස්ස ගෙතු න ඉතරනති වුත්තං දුට්ඨො ගෙතු සඤ්චි කම්මං ගෙව කිලෙසාති. සමුදගො කිලෙසාති එත්ත සමුදගොති එතෙන සමුදයපකතියා වුත්තො. කිලෙසාති ව කිලෙසවන්තො සංකිලිසාති අත්ථො. සං දිස්ස

නීති යං යං දික්ඛති. නාසු නාසු ගුමිසුනි පුථුර්තභූමිආදීසු. කපි
සානුලොමෙහාති කපියෙන ච කපියානුලොමෙන ච. තත්
කපියං පාළියං සරූපතො වුත්තං. කපියානුලොමං මහාපදෙස
වසෙන නගතො දස්සිතං. පටික්ඛිතකාරණෙනාති යෙන කාර
ණෙන භගවතා යං පටික්ඛිතං තෙන කාරණෙන තං නිද්දිසිතබ්බං.
එකතෙන සරාගාදිසංවත්තනමෙව හි භගවතා පටික්ඛිතං තං
සරාගාය සංවත්තනාදිකාරණෙන නිද්දිසිතබ්බං. ඛම්මසානාති අසඬිත
ඛම්මසං. අට්ඨකම්මානාති මග්ගඵලධර්මානං. සෙසං සුච්ඡෙද්දාය
මෙව.

එත් ව යථා සංකිලෙසභාගියාදීනං අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසග්ගතො
අනෙකවිධො පඨානභෙදො ඉවථිතො එවං ලොකීයසත්තාධිපානාදි
සංසග්ගතොපි අනෙකවිධො පඨානභෙදො සමභවති. පාළියං පන
උභයත්ථාපි එකදෙසදස්සනවසෙන ආගතත්තා නගදස්සනනති වෙදි
තබ්බං. සක්කා හි ඉමිනා නයෙන විඤ්ඤානා තෙ නිඛාරෙභුනති.
යථා ව සංකිලෙසභාගියාදීනං ලොකීයාදීනඤ්චි විප්පං විප්පං සංසග්ග
භෙදවසෙන අයං පඨානභෙදො අනෙකවිධො ලබ්භති එවං උභය
සමිපි සංසග්ගවසෙන අයං නයො යථාරහං ලබ්භතෙව. ලබ්භති
හි ලොකීයං සුත්තං කිඤ්චි සංකිලෙසභාගියං කිඤ්චි වාසනා
භාගියං. තථා ලොකුත්තරං සුත්තං කිඤ්චි නිබ්බට්ඨභාගියං කිඤ්චි
අසෙක්ඛභාගියනති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

එවං සොලසවිධෙ පඨානෙ අභිජිහතිවිධං පඨානං පක්ඛිපිත්ථා
අභිවිසතිවිධෙ ව පඨානෙ සොලසවිධං පක්ඛිපිත්ථා යථාරහං දුකති
කාදිභෙදෙන සමභවතො පඨානවිභාගො වෙදිතබ්බො. සො ව ඥා
තිපු පිටකෙසු ලබ්භමානස්ස සුත්තපදස්සනවසෙන. යසමා පන තාති
තාති සුත්තපදාති උද්ගරණවසෙන නිඛාරෙත්ථා ඉමිසමිං අත්ථ
විත්ථාරිසමානෙ අතිපපඤ්ඤා හොති අතිභාරයා ව තෙතති
සංවණ්ණනා සක්කා ව ඉමිනා නයෙන විඤ්ඤානා අයමත්ථා විඤ්ඤානා
තසමා න තං විත්ථාරසමභ. තෙනෙව හි පාළියං අඤ්ඤමඤ්ඤසංසග්ග
වසෙන පඨානවිභාගො එකදෙසෙනෙව දස්සිතො න නිප්පදෙස
තොති.

සාසනිපඨානවාරවණ්ණනා

නිසිනා.

එතතාවතාව.

භාගේ නමෙ ව පසානෙ සුචිසුචි' විනිවිජය.
විහරනෙතා නවබහස්ස සාසනස්සත්වණ්ණනං.

නෙතනිපසකරණං. ධිරෙ ගමේරං නිසුණ්ණෙ යං,
අදෙසසි මහාපෙරෙ මහාභව්වාසනා වසි.

සමමොහරණයානෙ¹ පටිවනෙ නාගසට්ඨයෙ,
ධම්මසොකමහාරජ-විහාරෙ වසතා මයා.

විරහිතත්ථං යා තස්ස ආරඬා අත්ථවණ්ණනා,
උදගරණසුත්තානං ලක්ඛණානස්ස සබ්බතො.

අත්ථං පකාසයන්ති සා අනාඤ්ඤවිනිවිජයා,
සමත්තා සත්තවිසාය පාළියා භාණ්ඩාරනො.

ඉති තං සම්බරොනෙත්තං යං තං අධිගතං මයා,
පුඤ්ඤං තස්සානුභාවෙන ලොකනාථස්ස සාසනං.

මහාගෙත්වා විසුඬාය සිලාදිපටිපත්තියා,
සබ්බපි දෙහිනො ගොනතු විමුත්තිරසභාගිනො.

විරං තිස්සු ලොකසම්මං සම්මාසම්මුඬසාසනං,
තසම්මං සභාරඬා නිව්චං ගොනතු සබ්බපි පාණිනො.

සම්මා වස්සතු කාලෙන දෙවොපි ජගත්පති,
සම්මමතිරතො ලොකං ධම්මනෙව පසාසතුති.

—(°)—

බදරනිසම්මාරවාසිනා

ආචරියධම්මපාලෙනකතානෙතනිපසකරණස්ස

අත්ථසංවණ්ණනාසමත්තානි.

1. ම. III. සුචිසුචි.

2. සම්මොවහරණයෙන. (සබ්බත්ථ)

3. ම. I & II. බදරිමහාරවාසිනාආචරියපාලෙන.

සංවත්සරිකපද්‍යනං අනුකතමණිකා.

:0:

INDEX.

පිළිබිකානි.		පිළිබිකානි.	
අකණ්ඩගාමි	229	අච්ඡරියං	101
අකණ්ඨං අසුකකං නිබ්බාණං	209	අජ්ජරං	101
අකතං	101	අජාතං	101
අකාරණං	90	අජ්ඣො	53
අකාමිං	101	අජ්ජනිංසං තතොකප්පා	195
අකාපුරිසසෙවිතො	127	අජ්ජව කිච්චං අතප්පං	203
අකිඤ්චනං	101	අජ්ඣතතරතො	104
අකිස්සවං	191	අජ්ඣතතීකෙති බාතිරෙති	231
අකුසලපරිච්චාගො	97	අජ්ඣතතීකො	115
අකුසලමූලානිති	64	අජ්ඣතතීකං බාතිරං වා	231
අකුසලමූලං පයොගං		අජ්ඣතතං බතිචා ව	216
ගච්ඡන්තං	91	අජ්ඣතතඤ්ච බතිචා ව	196
අකුසලාධම්මං	97	අජ්ඣාචාගො	91
අකුසලානං ධම්මානං	63	අජ්ඣාපනො	98
අකුසලෙ	25	අජ්ඣාසංයං	170
අක්‍රියා අකරණං අජ්ඣාචාගො	91	අජ්ඣාසංය නිද්ධි	207
අකම්මා	114	අජ්ඣාසිතා	210
අකම්මා පටිපද්‍ය	114	අඤ්ඤාතරො	45
අකම්මෙති ව පදෙති ව		අඤ්ඤාතරො සමණො වා	
උග්ගාපෙති	50	බ්‍රාහ්මණො වා	135
අකම්මෙති සංකාසෙති	50, 51	අඤ්ඤාතරං හික්කුං	219
අකම්මං පදං	27	අඤ්ඤාත්‍රොව ඉතිමන්තානං	
අකෙඤ්ඤ	191	ඉතිමසංයං	71
අබ්බෙ	196	අඤ්ඤාමඤ්ඤාති	72
අගතිගමනානි	187	අඤ්ඤාමි ඵලං ජාතිකං	218
අගතිං ගච්ඡති	187	අඤ්ඤාමි ඵලං ජාතියං	96
අග්ගමකම්මානි	226	අඤ්ඤා වක්කුබාහු	188
අග්ගානි	225	අඤ්ඤාණො	89
අභිකුසෙසා හි	27	අඤ්ඤාණං	111
අභිකුසෙසා	26	අඤ්ඤාණං අදස්සනං	63
අභිගමකම්මානුසාරිතො වාතා	110	අඤ්ඤාතබ්බං	70
අච්චන්තාදුසස්සිලං	221	අඤ්ඤාතාමි ජ්ඣියං	216

පිළිබිඹානි.

අභිමුච්චනති තං තදෙව	
අභිසහනති අභිනිවිසනති	139
අභිතිලං	175
අබො	214
අබොගමා වාතා	110
අනකබාතය්‍ය	205
අනගාරිපුපෙනය්‍ය	201
අනගහිකං	115
අනභගණං	101, 125
අනතතා	38
අනනුබොධා	214
අනනුබොධො අසමොධො	
අපථිවෙධො	111
අනතතං	101
අනපෙකඛිනො	205
අනභිජ්ඣා ධම්මපදං	216
අනභිජ්ඣා සහගතං	127
අනභිනඤ්ඤං	62
අනභිසමයො	111
අනභිසමෙතය්‍ය	216
අනයාය	207
අනරිය	192
අනවසෙසාධිගමො ව හොති	131
අනාගතං රූපං අභිනඤ්ඤං	120
අනාගතං වෙදනං සඤ්ඤං	
සංඛාරෙ විඤ්ඤාණං	
අභිනඤ්ඤං	120
අනාගනනුත විනිපාතං	195
අනඤ්ඤතඤ්ඤය්‍යාමිති ඤ්ඤියං	216
අනඤ්ඤතඤ්ඤය්‍යාමිති ඤ්ඤියං	
අභිසාය	58
අනාදි අනිධනපථවතනං	165
අනාච්ලවා	78
අනාච්ලසංකප්පො	63
අනාසවය්‍ය	211
අනාසවං	101
අනාගාරං	62
අනිකම්මනාධුරො-පෙ-	
සංවර්තනියාය	223

පිළිබිඹානි.

අනිච්චතාය දුක්ඛතාය	
අනතතතාය	129
අනිච්චසඤ්ඤා දුක්ඛසඤ්ඤා	
අසමනුපය්‍යනලක්ඛණං	
අනතතසඤ්ඤා	78
අනිදය්‍යනං	101
අනිමිතතවිමොක්ඛමුචං	
සමාධිකඛිනො	130
අනිමිතතවිමොක්ඛන	129
අනිමිතතවිහාරිය්‍ය	75
අනිය්‍යානිකා	132
අනිවතතති	187
අනිය්‍යවා	209
අනිසයිතවිතතා න	
ඤ්ඤනති ක්‍රියාමානා	87
අනිසො	213
අනිතිකධම්මං	101
අනිතිකං	101
අනිතිකං	213
අනුගිති	14, 19, 52
අනුගිති අත්තො බ්‍රහ්ම	
තතො ව සමානෙතබ්බො	67
අනුතතරං	48, 101
අනුතතරං සමොසමොධිං	135
අනුපසිතය්‍යති	135
අනුපද්ධං	101
අනුපරිසකෙකය්‍ය	92
අනුපවිසා	170
අනුපසග්ගධම්මං	101
අනුපසග්ගං	101
අනුපාදිසෙසා ව නබ්බාණධානු	3
අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණ	
ධාතුයා	55
අනුපපතතය්‍ය	205
අනුපපතනානං	63
අනුපපතනානං කුසලානං	64
අනුපපාදිය	63
අනුබන්ධං	193
අනුබන්ධො	86
අනුමුඛයො	202

පිළිබිඹාති.		පිළිබිඹාති.	
අනුප්පතො	191	අප්පබ්බං අවරිමං	134
අනුරූපපභාණං	74	අප්පටිකුලනො වා අභි	
අනුසංකිච්චනං	67	තඤ්ඤි	99
අනුසංකො වා පරිසුඨා		අප්පටිවිභතතං	194
තනො වා	169	අප්පටිවෙධා	214
අනුසංසහගතො	169	අප්පටිසංඛාතිරේඛො	109
අනුසංයෙසු	57	අප්පටිසංකිතං	62
අනුසංවණෙන	132	අප්පටිසමං	101
අනුසිකිකිතො	217	අප්පඤ්ඤිතවිමොක්ඛමුඛං	
අනුසිඨො	131	සිලකිකිකො	130
අනුසෙති	25	අප්පතිසිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං	
අනුසොතභාමි	209	අපිරුලාං	108
අනුස්සරති	144	අප්පතිවතතිසං	49
අනෙකධාතු	138	අප්පමනෙතො විචකිකිණො	199
අනෙකධාතුසු සරං	99	අප්පමාණං	101
අනෙකවිතිතං	144	අප්පමාදානුයොගෙන යා	
අනෙකෙ	97	බෙපනා අයං සමප්ථො	89
අනෙකෙපි සංවට්ටකපො	144	අප්පමෙය්‍යං පමිණනෙතො	191
අනොබිසො	136	අප්පභාය	135
අනතරධාගුති	127	අප්පාඛාධා	55
අනතරා පරිනිබ්බාසි	229	අප්පොසකිකතො	221
අනතරායාසු භවිස්සන්ති	190	අබලාතං බලීයන්ති	37
අනතරායිකා	132	අබ්භි	28
අනායිකා	164	අබ්බධර්තසෙවිතාය	166
අපචයගාමිනී	124	අබ්බුදුති	191
අපචකිකිකමමං	111	අබ්බුදො නිරයො	219
අපද	225	අබ්බුතං	101
අපදිසෙය්‍ය	133	අබ්බාපාදො ධම්මපදං	216
අපරපරිසංයවෙදනීයං	141	අබ්බොක්ඛාසො පබ්බජ්ජා	193
අපරිමාණං පද අපරිමාණං		අභාවගිනි	135
අකකරා	49	අභිජාතියො	209
අපරිසංයනමෙත	61	අභිජ්ඣා	56
අපලොකිතං	101	අභිජ්ඣා කායගණෙන	
අපාපකං	192	කාමාසලො	169
අපායො	146	අභිජ්ඣාය කායං ගන්තී	169
අපායං	146	අභිඤ්ඤාභිනිතාණං රූප	
අපි ව	59, 86, 100	සඤ්ඤා	162
අපිලාපකසේන	59	අභිදානවචම්ච	104
අපිලාපනං	78	අභිතඤ්ඤි	207
අප්පඤ්ඤාසංඛාරං	136	අභිතඤ්ඤා	73

	පිළිබඳතා.
අභිනන්දනා නාම	99
අභිනිසානපඤ්ඤානති	103
අභිනිබ්බිදපඤ්ඤානති	
විතතස්ස	104
අභිනිභාරං ඛමති	76
අභිපතතිගතා	78
අභිභූතො	209
අභිලපිතං	72
අභිලිමාති	55
අභිවදති	207
අභිසමයාය	216
අභුතං	101
අභෙදි	207
අමිතං	101
අමිමෙසු	196
අමිතෙතතෙව	190
අමුක්ඛාය කප්පකොටියං	
උපපිතං	147
අමුත්‍රාසිං	144
අමොභො	113
අයමහමයමිති අනානුපසයි	107
අයමහමයමිති න සමනුපසන්නාමි	75
අයමානුපුබ්බි	11
අයසා	188
අයසාව මලං	188
අයුඤ්ඤානානං වා සත්තානං	
යොගෙ යුඤ්ඤානානං	
වා ආරමිභො	88
අයං අතො	66, 218
අයං අනුසයො	143
අයං අත්තාදො	36, 37
අයං ආණ්ඩති	39
අයං ආදිනපො	37
අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔත්තරණං	106
අයං ඉමං භූමිං භාවනං ව	
ගතො	143
අයං උග්ගපිතඤ්ඤා	47
අයං උපායො	39
අයං එත්ත හභවතො	
අධිපායො	149

	පිළිබඳතා.
අයං කලි	191
අයං භො භික්ඛවෙ විසෙසො	204
අයං වස්ස ආසයො	143
අයං තණ්හා කුසලා	124
අයං තණ්හා තිස්සයො	107
අයං දිභිපතෙති	126
අයං දුක්ඛනිජරාධගාමිති	
පටිපද්ද	49
අයං දුක්ඛනිජරොධො	49
අයං දුක්ඛසමුදයො	49
අයං දෙසනාසත්ති	87
අයං දෙසනාසාරො කිං	
දෙසසති	35
අයං ධම්මො සුචිතො	
සබ්බාහි උපපතතිති	
රක්ඛති	93
අයං තයො	26
අයං තයො තන්ද්‍රියාවට්ටො	25
අයං තෙයො	47
අයං පඤ්ඤා අනුසන්ධිං	
පුච්ඡති	57
අයං පඤ්ඤා-පෙ-ධාතුං	58
අයං පභවපඤ්ඤානති	
දුක්ඛස්ස ව සමුදයස්ස ව	103
අයං පරිඤ්ඤාපඤ්ඤානති	103
අයං පභාණෙන සමාරොපනා	3
අයං භවසත්තො	208
අයං භාවනාපඤ්ඤානති	103
අයං භාවනාමිතිපඤ්ඤා	47
අයං ලොකො සත්තාපරාකො	207
අයං විපඤ්චිතඤ්ඤා	47
අයං වුවවති	66
අයං වුවවති අනාරි වක්ඛු	
සමුද්දං	206
අයං වුවවති අවිජ්ජායොගො	169
අයං වුවවති කාමයොගො	168
අයං වුවවති දිභියොගො	168
අයං වුවවති තන්ද්‍රියාවට්ටස්ස	
තයස්ස භූමි	162, 166
අයං වුවවති භවයොගො	168

	පිටිවිකානි.
අයං වුවවති හික්කවෙ	
හික්කු හිලබ්බිසො මාරයා	207
අයං වුවවති විසතිවජුකා	
සක්කායදිසි	164
අයං වුවවති සිහවික්කිලීත	
නායකා හුමි	174
අයං වෙවවනෙන සමා	
රොපනා	117
අයං වෙමතතතා	112
අයං සදෙවනෙ-පෙ-	
අනිසිතෙන විතෙතන	
න ස්සයති කියායනෙනා	87
අයං සමාධි පච්චුප්පනන	
සුඛො වෙව	127
අයං සමාධි පච්චුප්පනන	
සුඛො වෙව ආයතිඤ්ඤ	
සුඛවිපාකො	128
අයං සංකිලෙසො	136, 175
අයං හි සංසාරො	116
අරක්කිතෙන	
විතෙතන	119, 121, 122
අරණො සමාධි	114
අරණං	101
අරති රති ලොමහංසො	
කුතොපා	199
අරිභං	196
අරියකතෙනති	215
අරියගරිති වාචං මනං ව	
පණ්ඩාය පාපකං	
තිරයං උපෙති	191
අරියමග්ගසම්පාදනතො	41
අරියධම්මානං	32
අරියසම්මානං	214
අරියසාවණො	95, 215
අරියා	197
අරියානං උපවාදනා	146
අරියානං සො සමො මග්ගො	202
අරියො	127
අරුප ධාතු	138

	පිටිවිකානි.
අරුපිසු සමමානො	89
අලඤ්ඤ පන වො ථපතයො	
අපමාදාය	194
අලහිං හං	195
අවජාතකපුත්ත	192
අවදඤ්ඤා	191
අවසාජි	104
අවසාං ආගමියාති	99
අවිජ්ජා	111
අවිජ්ජාති ඵකතතතා	110
අවිජ්ජාතිරවසෙසා	68
අවිජ්ජානීවරණානං	121
අවිජ්ජානීවරණානං	
තණ්හා සංයෝජනානං	162
අවිජ්ජානුසයො	111
අවිජ්ජා පකෙඛන විචරනති	163
අවිජ්ජා පච්චයා සම්ඛාරා	83
අවිජ්ජා පච්චයාහි භවතණ්හා	90
අවිජ්ජා පරිසුඛානං	111
අවිජ්ජාය තිවුතො ලොකො	54
අවිජ්ජාය පරෙතං	209
අවිජ්ජායොගො	111
අවිජ්ජාලබ්බි	112
අවිජ්ජාවසෙසා	58
අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤවිමුත්ති	124
අවිජ්ජා සංයුතතා	163
අවිජ්ජාසො	111
අවිතක්කසහගතො සඤ්ඤා	
මකසිකාරා	75
අවිනිපාතධම්මො	215
අවිපක්කං	140
අවිගතෙතන	190
අවිසායජාතියං	220
අවිතරාගයා	73
අවුපච්ඡේදකො	116
අවුපච්ඡේදකො සන්නති	
අකො	116
අවෙච්චපසාදෙන	192
අවෙච්චපසාදො	78
අවෙරො සමාධි	114

පිළිවෙත		පිළිවෙත	
අවංගවේශය	92	අයුරුද	17, 77
අවංගිරා	201	අයුරුද ස්වදේශය	45
අසංඛතා	226	අයුරුද	35
අසංඛතං	101	අයුරුද සංඛතා	60
අසංඛාරපරිනිබ්බාදි	229	අයුරුද සංඛතා	110
අසංඛාරසමාධි	114	අයුරුද විශ්වාසය	105
අසංඛාරානුසං	205	අසංඛාරං අසංඛාරං	202
අසංඛාරානුසං	113	අසංඛාරානුසං	196
අසංඛාරානුසං	225	අසංඛාරං	222
අසංඛාරානුසං	140	අසංඛාරානුසං න ජාතොදයං	215
අසංඛාරානුසං	56	අසංඛාරානුසං	27
අසංඛාරං	101	අසංඛාරානුසං	
අසංඛාරානුසං	215	අසංඛාරානුසං	28
අසංඛාරානුසං	111	අසංඛාරානුසං	50
අසංඛාරානුසං	64	අසංඛාරානුසං	129
අසංඛාරානුසං		අසංඛාරානුසං	192
අසංඛාරානුසං	199	අසංඛාරානුසං	114
අසංඛාරානුසං	75	අසංඛාරානුසං	69
අසංඛාරානුසං		අසංඛාරානුසං	222
අසංඛාරානුසං		අසංඛාරානුසං	113
අසංඛාරානුසං	111	අසංඛාරානුසං	19
අසංඛාරානුසං	115	අසංඛාරානුසං	196
අසංඛාරානුසං	116	අසංඛාරානුසං	81
අසංඛාරානුසං	92	අසංඛාරානුසං	217
අසංඛාරානුසං	194	අසංඛාරානුසං	36
අසංඛාරානුසං	78	අසංඛාරානුසං	
අසංඛාරානුසං	109	අසංඛාරානුසං	67
අසංඛාරානුසං	185	අසංඛාරානුසං	17
අසංඛාරානුසං		අසංඛාරානුසං	89
අසංඛාරානුසං		අසංඛාරානුසං	125
අසංඛාරානුසං		අසංඛාරානුසං	109
අසංඛාරානුසං		අසංඛාරානුසං	66
අසංඛාරානුසං	228	අසංඛාරානුසං	
අසංඛාරානුසං	101	අසංඛාරානුසං	206
අසංඛාරානුසං	113	අසංඛාරානුසං	127
අසංඛාරානුසං	169	අසංඛාරානුසං	53
අසංඛාරානුසං	89	අසංඛාරානුසං	119
අසංඛාරානුසං	79	අසංඛාරානුසං	51
අසංඛාරානුසං	2, 17, 35	අසංඛාරානුසං	197
අසංඛාරානුසං	17	අසංඛාරානුසං	223

පිළිවිකානි.		පිළිවිකානි.	
ආරභට	88	ඉතො ඔතිබා අඤ්ඤා	
ආරභට නික්කමථාන්		දක්ඛිණේයං පරිගෙගෙයං	138
විජිග්ග පදසානං	88	ඉතො ඔතිබා නච්චි	
ආරභට නික්කමථානි		සච්චවච්චානං	168
විජිග්ග පදසානං	88	ඉතො නිදනා ඉතො සමුසාය	200
ආරමමණමෙතං හොති		ඉච්චි තරාගතො	184
විඤ්ඤාණස්ස සිතියං	206	ඉච්චි-පෙ-විජ්ජති	138
ආරමමණසංකප්පෙන	59	ඉච්චි තරාගතො අරහං සමමා	
ආරමමණසංකප්පෙන		ආමුච්චො හවිස්සති	
වෙ නාමානි ලභනති	59	නෙතං ධානං විජ්ජති	134
ආරමමණ සති පතිඨා		ඉච්චි රුජා චක්ඛාවතති සියාති	
තස්ස විඤ්ඤාණස්ස හොති	206	නෙතං ධානං විජ්ජති	133
ආලොකථරණතා	128	ඉදං උද්දනං	16
ආලොකො	104	ඉදං එකස්මිං	86
ආචට්ඨති පටිපකෙඛ	22	ඉදං කග්ගෙථ	181
ආචට්ඨනස්මිං	166	ඉදං ඔග්ගෙ ඤ්ඤාණං	58
ආචට්ඨො	159	ඉදං දුක්ඛං	48
ආචට්ඨො නාම සො භාගෙ	22	ඉදං දුක්ඛනති මෙ භික්ඛවෙ	103
ආචට්ඨො භාගෙ	22	ඉදං ධම්මවක්ඛං	48
ආසනති ඔසුලස්ස	55	ඉදං නිස්සරණං	37, 38
ආසනෙන නො හගවා		ඉදං පදසානං	117
හවිස්සති	193	ඉදං පභාණං	60
ආසා	73, 99	ඉදං එලං	38, 218
ආසා ව පිභා	73	ඉදං එලං නිබ්බන්ධනනති	66
ආසාපිකානං	103	ඉදං ඔලලකඛණං නිබ්බන්ධනති	210
ආසා නාම වුච්චති යා		ඉදං හගවතො දසමං ඔලං	147
හවිස්සස්ස අත්ථස්ස	99	ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං	196
ආහවච්ච වචනං	67	ඉදං වුච්චති කාමුච්චාදනං	168
ආහවනා පඤ්ඤානන්	103	ඉදං වුච්චති තරාගතපදං ඉතිපි	51
ආහාසර සති	211	ඉදං වුච්චති පරසත්තානං පර	
ඉවායස්මා අර්තො	53	පුක්ඛලානං ඉද්දිගපථෙ	
ඉවෙවෙන උභො අනතා	218	පරිගත්ත වෙමනතා	
ඉච්චා	73	ඤ්ඤාණං	143
ඉඨා	207	ඉදං වුච්චති මුහුච්චරියං	93
ඉති 21, 38, 56, 73, 140, 203		ඉදං වො කුරුමානානං	131
ඉති ධානාධාන ගතා	136	ඉදං වොදනං	56, 175
ඉතිපිදං	49	ඉදං සඛිතිලෙඤ්ඤාගියං	192
ඉති විචට්ඨන වෙනස්ස	61	ඉදං සඛිතිලෙඤ්ඤාගියං සුත්තං	210
ඉති සංකප්ප ලොකවට්ඨානු		ඉදං සච්චාතිනිවෙසකාය	
සාරිතො ධම්මා නියසනති		ගඤ්ඤන අවිජ්ජාසචො	169
නෙ ලොකා නිති			
විමොක්ඛමුඛෙති	171		

	පිඨකිකානි.
ඉදං හි නං ඡෙතවනං	202
ඉද්ධි	60
ඉද්ධිපාදෙ	60
ඉද්ධියං	218
ඉද්ධිවිධා	203
ඉද්ධං	192
ඉධිනුරං	108
ඉධාගති	108
ඉද්ධිලො	215
ඉද්ධියධිකා	23
ඉද්ධියපරෙපරියතන	
වෙමතතතා සද්දණං ඉමානි	
හගවතො වෙ සද්දණානි	147
ඉද්ධියභුමි	16
ඉද්ධියලොකො	54
ඉද්ධියචචන්දානං	79
ඉද්ධියධිසානං	174
ඉද්ධියධිසානං විකක්ඛිත්තං	
විපරියොසානාධිසානං	174
ඉද්ධියානි	142
ඉද්ධියානි නිබ්බන්ධනානි	65
ඉද්ධියානි සධ්වංගොචරෙ	174
ඉද්ධියෙසු භාවිතමානෙසු	65
ඉද්ධියෙහි	26
ඉමස්ස පුග්ගලස්ස	140
ඉමා චතස්සො දිස්ස	171
ඉමා වෙ	47
ඉමා වෙ චරියං	66
ඉමානි	79
ඉමානි අභිකස්සිනානි සමථො	129
ඉමානි චතුර්විසති පද්‍යනි	
තණ්ණාපකෙධං	100
ඉමානි චත්තාරි පද්‍යනි	54
ඉමානි චත්තාරි සච්චානි 48, 90, 150	
ඉමානි චත්තාරි	
සුත්තානි 94, 123, 186	
ඉමානි චත්තාරිසුත්තානි	
සාධාරණානි කතානි	
අභි භවන්ති	185

	පිඨකිකානි.
ඉමානි වෙ සද්දණානි	
අසද්දතාවිඤ්ඤා	59
ඉමානි පදසානානි දෙසනා	88
ඉමානි හගවතො වෙ සද්දණානි	147
ඉමානි හගවතො වෙ සච්චානි	
දෙසිතානි	121
ඉමාය	143
ඉමාය සුත්තනියා	72, 74
ඉමාය වෙලාය	143
ඉමාසු විසු පසද්දසු	46
ඉමාහි චතුර්විසති පටිපද්‍යනි	166
ඉමාහි විහි පසද්දසුහි	46
ඉමිනා අසුභෙන	
කමමවිපාකෙන	210
ඉමිනා උපායෙන කරෙථ	131
ඉමිනා සුග්ගලෙන	140
ඉමිනා චන්ද්‍රිකා	85
ඉමිනා සුභෙන	210
ඉමෙ අනුප්පන්නා	64
ඉමෙ අනුප්පන්නා කුසලාධිමමා	64
ඉමෙ උප්පන්නා කුසලාධිමමා	64
ඉමෙ ච කිලෙසා	171
ඉමෙ දුට්ඨෙ පුග්ගලා	174
ඉමෙ ධම්මා	218
ඉමෙ ධම්මා අනභිසංවුද්ධානි	
නෙතං ථානං විජ්ජති	131
ඉමෙ රුගචරිතස්ස	
උපකක්ඛිලෙසා	171
ඉමෙ චුච්චනති උච්චේද්ධාදිනො	461
ඉමෙ චුච්චනති සංසන්නවාදිනො	165
ඉමෙසු විසු ධම්මෙසු පතිණෙසු	90
ඉමෙසං ධම්මානං අන්තො	
ඵකතනං	72
ඉමෙහි	54
ඉමෙ හි ඛො ඵපතයො චතුර්විසති	
ධම්මෙහි සමන්තාගතො අරිය	
සාවකො සොනාපනෙතො	
ගොති	194
ඉමෙහි චතුර්විසති ඉද්ධියෙහි	59
ඉමෙහි චත්තාරිසුත්තානි අසංකරෙහි	110

පිළිබඳව.		පිළිබඳව.	
ඉමෙහි පදෙහි පරිපූර්ණතාව	85	උපරිපානසාග	218
ඉමෙහි බවහැඩවීමනො		උපරිපිතං සබ්බවිසේසානා	51
පුරුෂතා	56	උපරිපිතං	171
ඉමෙහි ඥානසම්පන්නතාව		උපරිපිතං	79, 209
හිතනා නවවිධං සුභතං		උපරිපිතං මහාසාමනෙ	105
හිතනං හට්ඨ	186	තමසා පරිපාටිතො	189
ඉරියායං	218	උපරිපිතං	209
ඉරියායං	189	උපරිපිතං පරිපිතං දුක්ඛමිදං	106
ඉසිදත්තපුරුෂා	192	සමෙහෙති	80
ඉසිපත්තං	48	උපරිපිතං පරිපිතං	140
ඉසිපත්තං පරිපිතං	202	උපරිපිතං	147
උක්කණ්ණං ච පරිපිතං	126	උපරිපිතං	46
උක්කපිසං	18, 26	උපරිපිතං	167
උක්කපිසං යො සමානෙති	26	උපරිපිතං	196
උක්කපිසං	40	උපරිපිතං	126
උක්කපිසං	51	උපරිපිතං	163
උක්කපිසං ආදි	51	උපරිපිතං	202
උක්කපිසං	51	උපරිපිතං	229
උක්කපිසං	163	උපරිපිතං	104
උපේද්ධසංසාරවාදං උපේද්ධසංසාරවාදං	165	උපරිපිතං	18
උපේද්ධසංසාරවාදං සමානතො		උපරිපිතං	48
විසතිවත්තං සක්කාසදිසි	165	උපරිපිතං	75
උපරිපානං	199	උපරිපිතං	189
උපරිපානං පරිපිතං	102	උපරිපිතං	197
උපරිපානං	101	උපරිපිතං	64
උපරිපානං	28	උපරිපිතං	92
උපරිපානං	92	උපරිපිතං	103
උපරිපානං	43	උපරිපිතං	64
උපරිපානං	223	උපරිපිතං	114
උපරිපානං	195	උපරිපිතං	108
උපරිපානං	132	උපරිපිතං	217
උපරිපානං	31	උපරිපිතං	28
උපරිපානං	213	උපරිපිතං	10
උපරිපානං		උපරිපිතං	114
උපරිපානං	196	උපරිපිතං	218
උපරිපානං	110	උපරිපිතං	45
උපරිපානං	229	උපරිපිතං	163
උපරිපානං	167	උපරිපිතං	92
උපරිපානං	140		

පිඨමකානි.		පිඨමකානි.	
උසාහනා	46	එතතාව බ්‍රහ්මදන්තං සබ්බං	28
උසුක්කං	79	එතතිකා	28
උලාරං වත නං ආසි	195	එතං	6
එකතතනාය	24, 114	එතං දුලහං	205
එකබ්බසං	23	එතං පියාවං	204
එකබ්බිකා	228	එතං බුද්ධානාසාසනං	90
එකබ්බි	228	එතං මෙ පුඤ්ඤං මුලිකි	57
එකමනනං නිසිද්ධං	193	එතං විදිතා සබ්බකානි	214
එකමපි ජාතිං	144	එවමයං පෙවම පජා පරන්ත	188
එකමති පදසානෙ	22	එවමාසු පරිසරෙනා	144
එකමතිපදසානෙ පරිසෙසති		එවමාසාරෙ	144
සෙසකං පදසානං	117	එවමෙවං	115, 189
එකලක්ඛණතා වතුනා		එවමපියො පුත්‍ර අතතා පරෙසං	212
ඉත්තිසානං	82	එවං	66, 74, 79, 92, 129
එකලක්ඛණං	21	එවං අසුසලාපි බමමා	82
එකවත්තපරිඤ්ඤා	53	එවං අසුසලාපි බමමා	
එකවිඤ්ඤා අවිජ්ජාය	89	එකලක්ඛණතා පභාණං	
එකමමං පදසානෙ	117	අබ්බන්තං ගව්ඨනති	82
එකාදය	141	එවං අභිජ්ජානති කරිතා	55
එකායනං	226	එවං අභිජානති සා පරිජානනා	
එකිසාලොකබාතුයා	134	ඉදං සුසලං	65
එකිහවති	114	එවං අභමානිතස්ස	56
එකො අපේ	171	එවං ගන්තිතා	169
එකොදිභාවාසිගතො	127	එවං ගතිතා	66, 218
එකො පඤ්ඤා	53, 57, 70	එවං ගතිතානං	66
එකං පුරතො එකං පච්ඡන්තො		එවං ගාමෙ මුනී චරෙ	222
නිසිද්ධපෙම	194	එවං ගොතෙතා	144
එකං භගවා බමමං		එවං ජානාති	66
අඤ්ඤාමඤ්ඤා		එවං තත්ථ විසුජ්ඣති	202
වෙවමනෙති නිද්දිසති	98	එවං දිසි	163
එතමපි ඡේතනාන	205	එවං නාමො	144
එතස්ස බමමස්ස පච්චයො	90	එවං පුච්ඡතබ්බං එවං	
එතා ච පරමො සියා	202	විසුජ්ජනබ්බං	66
එතෙන මග්ගෙන නරිංසු		එවං මච්චනරෙ සියාති ඉදං ඵලං	39
පුබ්බෙ නරිස්සනති යෙ		එවං යා කාපි උපනිසා	
මාරි තරනති ඔසං	227	යොගතො ච පච්චයතො ච	79
එතෙන මමවා සුජ්ඣානති	202	එවං යෙ ච බමමා එකලක්ඛණං	24
එතෙසඤ්ඤව	14	එවං යෙ බමමා	83
එතෙසු බමමෙසු සිතො ධතුසු	224	එවං යො කොපි උපනිස්සායො	
එතෙති	28	සබ්බො යො පරික්ඛාමෙ	116
එතතකො	218		

පිළිබිකානි.		පිළිබිකානි.	
එවං යං කිඤ්චි	74	ඔවාදෙන සාවකෙ න විසං	
එවං චණ්ණො	144	වාදෙති	131
එවං විරඬං පානෙති	191	ඔහාරිනං	205
එවං විසෙසානුපසිනා	96	කඛඬං විතර	195
එවං විසාජ්ජිතබ්බං	67	කච්චායනගොතනනිද්දිසා	10
එවං සබ්බිලිසානි	141	කච්චිචබ්බිනා	218
එවං සඤ්ඤී	163	කටුකපථලං	190
එවං සබ්බානි කාතබ්බානි		කටුකං	189
ජනපදනිරුත්තානි	84	කණ්ණවිපාකං	139
එවං සමාපනහස්ස එවං		කණ්ණසුකකවිපාකං	139
සබ්බිලිසාය	56	කණ්ණාභිජාතිකො	209
එවං සායං	186	කණ්ණං ධම්මං අභිජායති	209
එවං සුඛදුකඛපටිසංවෙදී	144	කතමා පුරිමාකොටිති	
එවං සෙකෙකා	65	අවිසජ්ජනීයං	219
එසමග්ගො විසුඬියා	39, 214	කතමෙ	13
එසගමායෙතපනොභායෙත	25	කතමෙ ච අනුපපන්නා	64
එසොභායෙත අධිසානො	24	කතමෙ ධම්මා අසාධාරණා?	
එසොභායෙත චතුර්විංශො	22	යාව දෙසනං උපාදය	
එසොභායෙත පදසානො	21	ගවෙසිතබ්බා සෙකකා	
එසොභායෙත පරිකකායෙත	24	සෙකකා හඬබාහබ්බා	95
ඔකපපනලකඛණං	78	කතමො ජිනො	220
ඔකපපනං	78	කතමො දෙසනාභායෙත	35
ඔකාරං	89	කති කුසානාති	141
ඔකාසපඤ්ඤානති	103	කති පදාති	70
ඔකතිණ්ණොති චුච්චති	216	කතේතං උපරුජ්ඣති	57
ඔතරණො නාම සො භායෙත	23	කථං ජිනො	220
ඔතරති සො	23	කථං සුලභතෙ පඤ්ඤං	199
ඔදහනං	79	කන්නා	207
ඔධිසො	55	කප්පසතසගස්සෙ වා	147
ඔධිසො කදවිකරහවි	55	කප්පියානුලොමෙනාති	232
ඔපපච්චයිකතිබ්බතතිලකඛණං	79	කබලිචිකාරෙ ආභාරෙ අසුභෙ	
ඔපපච්චයිකං	79	සුභතති විපල්ලායො	168
ඔපටිඣා	184	කබලිචිකාරෙ ආභායෙත	171
ඔමසො	197	කමමනීයං	125
ඔලමනනි	220	කමමානං ඵලදස්සාවිතා	
ඔලියනති එකෙ	218	අවිපපවායො ච	136
ඔලොකයනෙ නෙ අබ්බි	26	කමමන	132
ඔලොකෙතා	26	කමමං	28, 202
ඔවදිතො	131	කමමං විජ්ජා	202
		කලිං	192

පිඨමකාති.	
කලතාපරිචිතං	76
කල්‍යාණකුසලො	66
කම්ණ්ණයතනාති	128
කාමපකතිකථාය දෙසනා	102
කාමණ්ඩුකා	92
කාමනණ්ණාසම්ඛාරමූලකො	73, 74
කාමධාතු	138
කාමකා	85
කාමකාජාලසංකප්පනා	187
කාමයමානස්ස	36
කාමරහගමනාපාද්විසෙසාය	
සංවතතනතීති න සුජජති	75
කාමසංකප්පය	198
කාමසුඛලීලිකානුයෝගං	136
කාමා හි ලොකෙ සමෙහාති	
සැත්වා	105
කාමුපසංහිතා	207
කාමෙසු අනපෙකකිනං	197
කාමෙසුනාහි ගිජෙකිස	62
කාමෙසු සො ජනතුකථං	
නමෙය්‍ය	105
කාමං	36
කාම සුඛං පහාය පරිබ්බජනති	205
කායකම්ම චම්බලෙවන සමනතා	
ගතො කුසලෙනසුඛාජ්චො	222
කායදුච්චරිතෙන	146
කාය සමාමාරම්භි	224
කායස්ස හෙද	146
කායානුපසනා	117
කායානුපසි	80
කායිකං	117
කායෙ	80
කායෙ කායානුපසි විහරති	80
කායෙ කායානුපසි	
විහරනො	118
කායෙන	203
කායෙන ච අකුසලං න කසිරි	221
කායෙන පාපාති අකුබ්බමානො	
බවනනන පානං	
කර්මාවසනො	224

පිඨමකාති.	
කායෙ භාවියමානො	130
කායෙ සුඛ සංකප්පෙ සුඛලසු	
සංකප්පෙ ඔක්කමිත්වා	213
කාලවාදිස්ස	98
කාසිසු	193
කිච්චතො	83
කිසොත්තස්ස සකං හොති	218
කිසොවාපි තෙ හොනතිභුසප්ප	
මනතා	215
කිත්තකො	200
කිත්තසිස්සාමි තෙ සනතිං	213
කිබ්බිසකාරි	192
කිමසංකප්පෙ යථා භුතස්ස	
අදස්සනා	214
කිලමථො	73
කිලෙසභුමි	16
කිලෙසමාරස්ස ච	
සත්තමාරස්ස ච	121
කිලෙස ලොකෙන හවලොකො	
සමුද්‍ය ගච්ඡති	65
කිලෙසලොකො	54
කිලෙසෙ	26
කිස්ස	62
කිස්සධුපාසිතො	70
කිස්සාභිලෙපනං	53
කිං ඉදං සුත්තං ආගච්ච චචනං	66
කිං ඉමෙධිමමා	70
කිං තං හගවා ආකම්බනීති ඉදං	
අවිස්සජ්ජනියං	218
කිං දෙසයති	47
කිං යොජෙති	68
කිං ලකඛණො	115
කිං ලකඛයති	80
කිං විචිනති	52
කිං විපල්ලාසයති	119
කිංසුඛනිතා	224
කිං සොභිලෙපනං	53
කිච් ජිහං නුඛො හනෙන පද්මෙ	
නිරයෙ ආසුරපමාණං	213
කුක්කුචජකාසි	142
කුච්ඡසංචාතා	110

පිළිබිඹුකිරී,		පිළිබිඹුකිරී,	
කුසාරි	191	කොසායයා වාතා	110
කුතුහලමහලෙන සුභිං		කොඩමකඩගරු	189
පවෙටයා	133	කොපනෙයා	203
කුණො ව වුවමනි අසාවනනි	169	කොලංකොලො	228
කුණො නිදනා	199	කොසලං	112
කුණො නං දුක්කමෙයානි	203	ක්‍රියාකරණං අජ්ඣාචාරෙ	91
කුණො සමුසාය	200	බණ්ණො වො පටිලඬො	220
කුඳං	217	බමා	114
කුමාරකාඩබ්බමිවොයාසාජනනි	200	බයා කම්මයා	222
කුරුසු	196	බීජාධිගමො ව හොනි	130
කුසලපකෙඩා කුසලපකෙඩන		බෙතනං	37
නිද්දිසිතබෙඩා	150	බො	16
කුසලමුලෙහි	25	ගණකපටිපිළිනා	163
කුසලවිලංකය	97	ගතා	15
කුසලා	123	තනි	108
කුසලාකුසලා	26	ගබ්බගතාපි හි මියනනි	71
කුසලානි	61	ගබ්බො අසානරිං යථා	189
කුසලානං යානි නිඤ් මුලානි	16	ගමහිරඤ්ච කථං කතනා	212
කුසලෙ	25	ගමහිරපඤ්ඤාන	214
කුසලො-පෙ-පරිබ්බජෙ	62	ගමහිරෙ	198
කුසලො සබ්බධම්මානං	65	ගමහිරෙ	107
කුහකො	135	ගමහිරං	101
කුහං ඉමයා සුත්තයා	67	ගරහා	222
කෙචි අපාසුපගා	136	ගරු	212
කෙචි නිබ්බාණ්ණපගා	136	ගරුසානියො	45
කෙචි රුපාධිමුත්තා	100, 139	ගවායා	37
කෙචි සග්ගපගා	136	ගතිතානි භවනනි පඤ්ච ඤ්ඤානි	149
කෙන	53	ගතිනො භවනි	149
කෙනවි	49	ගතිනො භවනි අරියො	
කෙනන ජිනො	220	අසබ්බිකො මග්ගො	149
කෙන සලලන මනිණ්ණො	70	ගාථාය වා ගාථා අනුමිතබ්බො	186
කෙන සොනා පිටියරෙ	56	ගාථායං	23
කෙනසසුනිවුනො ලොකො	57	ගාමණී	92
කෙනසසු පරිවාරිනො	70	ගාරායා	98
කෙනසසු බ්‍යාහනො ලොකො	70, 73	ගුණපඤ්ච කරමානානං	189
කෙයා	109	ගොවරෙ	20
කො අමෙථා බ්‍යඤ්ඤානං කතමං	10	ගොව භීයො පලායිනනනි	217
කොකාලිකො හි	149	ගො සමිතං	223
කො ව	62	ඝරමාපිසනොනා	224
කො ජඤ්ඤ මරණං සුවෙ	203	භොගා	47

	පිඨකිකානි.
ව	19
වක්‍රු	103
වක්‍රුධාතු	99, 138
වක්‍රුනා පඤ්ඤය ව	203
වක්‍රු භික්ඛවෙ පුරිසස්ස සමුද්දෙ	206
වක්‍රු භික්ඛවෙ පුරිසස්ස සමුද්දෙ නස්ස රුපමයො	වෙගො 206
වක්‍රුමා-පෙ-පරිවර්ජයෙ	39
වක්‍රු	80
වතස්සො පටිපද්‍ය	42, 171, 174
වතස්සො විඤ්ඤණ්ඨිතියො	187
වතුක්කමග්ගං	168
වතුපාද්‍ය	225
වතුබ්බිස	28
වතුබ්බි වානෙහි	215
වතුබ්බුගො	159
වතුබ්බුගො භාගෙ	22
වතුසු ධම්මෙසු සණ්ඨාගති	170
වතුසු සතිපට්ඨානෙසු	82
වතුති මහාපදෙසෙති	70
වතතාරි ඉන්ද්‍රියානි	126
වතතාරි ක්‍රියානි	141
වතතාරි සම්මානි	47, 102
වතතාරි හුතා නිණ්ඨානි	175
වතතාරෙ ආහාර	167, 174
වතතාරෙ ආහාර තෙසං පටිපක්ඛො වතස්සො	පටිපද්‍ය 173
වතතාරෙ පුග්ගලා	43
වතතාරෙ මහාපදෙසා	68
වතතාරෙ විපල්ලාසා	16
වරනති	190
වරිතං	43
වරිමං	195
වවමානෙ උපපජ්ජමානෙ	145
මාරිකං පක්කම්ඤ්ඤාති	192
විත්තකෙඛපපටිසංභරණං	78
විත්තසහගුනි	61
විත්තානුපස්සනා	118

	පිඨකිකානි.
විතෙත විත්තානුපස්සි	118
විතෙතපි කායං සමොදහති	213
විත්තං	149
විත්තං මනො විඤ්ඤණං	100
විත්තං පග්ගණ්ණානි	64
විත්තං පරියාදය ඨස්සති	75
විත්තා	46, 112
විත්තාමසි	46
විරරතනසමෙතිකා	204
වුතුපපානො	83, 107
වෙතනා පන සබ්බාර	107
වෙතසා	189
වෙතසිකා	107
වෙතසො උපක්කිලෙසෙ	135
වෙතෙති	205
වෙතො	189
වෙතො ඵරණනා	128
වෙතො විමුත්තිසා	44
ජ අභිඤ්ඤ වෙ ව විසෙසෙ	126
ජසායනනං භවරගස්ස	පදසානං 78
ජත්තං මහනනං සථවස්සකාලෙ	38
ජත්තිංසති	181
ජත්තිංස තණ්හාවිවරිතානි	භාවනාබලෙන 86
ජත්තිංසා	136
ජන්දජානස්ස	37
ජන්දසමාධිපධානසබ්බාර	සමනනාගතං ඉඨිපාදං 60
ජන්ද්‍ය	91, 187
ජන්ද්‍ය	73
ජන්දං ජනෙති	64
ජලබ්බසමනාගතො	127
ජින්නි	191
ජේනා	197
ජඤ්ඤ	218, 224
ජනකො	116
ජනයනති	24
ජනා මඤ්ඤනති	217
ජනතු	38

	පිළිබිඹානි.
ජනතු කථා නමෙය	105
ජපාභිලෙපනං	54
ජර ව	70
ජරය ව	71
ජරයං සිතස්ස අඤ්ඤාථතනං	71
ජාතිකයනනදසි	227
ජාතිබලනිසෙධං	203
ජාතිමරණසංඝාතෙ නච්ඡිද්ධනි	
පුනබ්බවො	196
ජාලසඤ්ජනනා	85
ජම්මං ගවජ්ඣි පුබ්බවො	189
ජම්මපරියනෙතා මරණනෙතා	136
ජම්මමුත්තමං	202
ජෙඨං	101
ජොතනාපඤ්ඤානති	106
ජොති	205
ජොතිපරයනො	205
කුමායනො	196
ඤ්ඤාන උදයබ්බයං	123
ඤ්ඤාන උදයබ්බයනති	
දස්සනභුමියා පදඨානං	149
ඤ්ඤාන උදයබ්බයනති දුක්ඛ	
පරිඤ්ඤා	150
ඤ්ඤාදස්සනස්ස	78
ඤ්ඤාචරිතං	165
ඤ්ඤා	103
ඤ්ඤාං පඤ්ඤාය නිද්දිසිතබ්බං	231
ඤ්ඤායඨානං	89
ඤ්ඤායො පඤ්ඤානතිනාම භාගෙ	23
ඤ්ඤායං	5, 6
ඨානසො	136
සිතතතා	201
සිතතෙතා	209
සිති	85
සිති පඤ්ඤානති	
විනෙතකඝගතාය	104
සිතියා	64
සිතං නානුපකම්පති	203
නක්කරස්ස	132

	පිළිබිඹානි.
තඤ්ඤා කමමං	171
තඤ්ඤානං අභිනායුමි	213
තණ්හකකියො	101
තණ්හඤ්ඤා අවිජ්ජමි ව	25
තණ්හා	16, 73, 103
තණ්හා ව අවිජ්ජා ව	121, 175
තණ්හාවරිතා රූපවනතා	
අත්තානං	164
තණ්හාවරිතො සමමත්තනියාමං	
මකකමනෙතා සධානුසාරි	
භවති	166
තණ්හාජදනජාදිතා	85
තණ්හානිග්ගාතකො	195
තණ්හානිවුත්තං-පෙ-දුක්ඛෙ සුඛං	120
තණ්හානිය්සයො	107
තණ්හාපකෙඛන	163
තණ්හාපකෙඛා	126
තණ්හාය	107
තණ්හාය අධිප්පායෙ	
අපරිපුරමානෙ	72
තණ්හාය අනිසිතො	107
තණ්හාය රූපකායො	89
තණ්හාය එතං වෙවචනං	73
තණ්හාච්චල්ලායො	120
තණ්හාවොදනභාගියං සුත්තං	185
තණ්හාසංකිලෙසො	137
තණ්හාසංකිලෙසභාගියං සුත්තං	186
තනියෙ-පෙ-ඉදං	
සම්මාභිනිවෙසෙන කායං	
ගජ්ඣති	169
තනො නං දුක්ඛමනෙති	187
තනො නං-පෙ-දුක්ඛං	37
තත්ත	11
තත්ත භික්ඛවෙ බාලස්ස	220
තත්තූපපතතියා සංවතතති	186
තත්ථ 13, 16, 45, 49, 55, 63,	
70, 83, 90, 126, 162, 190	
තත්ථ ඉමා මතස්සො දියා	173
තත්ථ කතමාති	15
තත්ථ කතමෙ	15

පිළිබඳය:

තත්ත්වයේ අසාර්ථක මූලපද	211
තත්ත්වයේ බවට පත් වීමේ සාධාරණය	94
තත්ත්වයේ සොලස හැර	13
තත්ත්වයේ අධිකාරය හැර	
සමාජය	156
තත්ත්වයේ අධිකාරය හැර	109
තත්ත්වයේ අසාර්ථක	36
තත්ත්වයේ අවධානය හැර	
සමාජය	154
තත්ත්වයේ අවධානය හැර	88
තත්ත්වයේ බවට පත් වීමේ සාධාරණය	
සමාජය	155
තත්ත්වයේ බවට පත් වීමේ සාධාරණය	106
තත්ත්වයේ ව්‍යුහගත හැර	
සමාජය	154
තත්ත්වයේ ව්‍යුහගත හැර	84
තත්ත්වයේ දෙසැත හැර	
සමාජය 3, 151, 158	
තත්ත්වයේ දෙසැත හැර 3, 85	
තත්ත්වයේ පසුබෑම හැර	
සමාජය	155
තත්ත්වයේ පසුබෑම හැර	102
තත්ත්වයේ පදනම හැර	
සමාජය	153
තත්ත්වයේ පදනම හැර	77
තත්ත්වයේ පරිණාමය හැර	
සමාජය	156
තත්ත්වයේ පරිණාමය හැර	115
තත්ත්වයේ පරිණාමය හැර	
සමාජය	155
තත්ත්වයේ	
පරිණාමය හැර	97
තත්ත්වයේ සාධාරණය	
සමාජය	148, 153
තත්ත්වයේ සාධාරණය	68
තත්ත්වයේ පරිණාමය හැර	
සමාජය	153
තත්ත්වයේ පරිණාමය හැර	80
තත්ත්වයේ විවිධ හැර	
සමාජය	153
තත්ත්වයේ විවිධ හැර	52

පිළිබඳය:

තත්ත්වයේ විභවය	
සමාජය	154
තත්ත්වයේ විභවය හැර	93
තත්ත්වයේ වටිනාකම හැර	
සමාජය	155
තත්ත්වයේ වටිනාකම හැර	98
තත්ත්වයේ	
සමාජය හැර	156
තත්ත්වයේ	
සමාජය හැර	117
තත්ත්වයේ සාධාරණය හැර	
සමාජය	158
තත්ත්වයේ සාධාරණය හැර	108
තත්ත්වයේ සොලස හැර	2
තත්ත්වයේ නිසැකව පවතින	162
තත්ත්වයේ සංකීර්ණතාවය	
සුභය	187
තත්ත්වයේ දුර්වල	123
තත්ත්වයේ	202
තත්ත්වයේ ගාමිනී	137
තත්ත්වයේ දිශාව	166
තත්ත්වයේ දුර්වලතාවය හැර	
තත්ත්වයේ ව අවස්ථා ව	93
තත්ත්වයේ අවස්ථා	151
තත්ත්වයේ	39, 142, 174
තත්ත්වයේ සංකීර්ණතාවය	63
තත්ත්වයේ සංකීර්ණතාවය	
අධිකාරය	92
තත්ත්වයේ පරිණාමය	174
තත්ත්වයේ පසුබෑම හැර	
දුර්වලතාවය	59
තත්ත්වයේ රූපය අනුකූලතාවය	
පරිණාමය හැර	164
තත්ත්වයේ	89
තත්ත්වයේ දෙසැත	131
තත්ත්වයේ	844
තත්ත්වයේ රූපය	89
තත්ත්වයේ සංකීර්ණතාවය	185
තත්ත්වයේ සාධාරණය	164
තත්ත්වයේ සාධාරණය	16

පිළිවිකානි.

තැන් සති ව පඤ්ඤ ව	
තතාරි ඉන්ද්‍රියානි	59
තැන් සමපේන	131
තැන් සමාරෙපනා චතුබ්බිධා	117
තැන් සමුදයො	58
තැන් සෙකෙබන	63
තථා	46, 55, 131, 156
තථා කණ්ණකො	131
තථා තථානං අභිතිරෙපෙති	84
තථා ධාරසිතබ්බා	109
තථා පච්ඡා	61
තථා රතනිං	61
තථා සමාදිනතානං	141
තථා සමාදිනතානං කමමානං	141
තදගිඤ්ඤසනතා	163
තදගිසමෙකා තණ්හා	164
තදුපමං සපුප්‍රියං වදමි	
යො අරියසම්මානි අවෙච්ච	
පසාති	215
තදුභයං	60, 126
තමපරයනො	205
තමාහු පරමං බන්ධං	217
තමෙව බාදති	188
තමො	205
තමො තත් න විජ්ජති	204
තයො	141
තයො බන්ධෙ භාවෙති	129
තයො බන්ධෙ භාවෙනො	
අරියං අභිබ්බිකං මහං	
භාවයති	129
තයො රුපි	137
තරෙ ලොකෙ විසතතිකං	213
තසමා	6, 38, 55, 85, 123, 202
තසමා කරෙය්‍ය කල්‍යාණං	218
තසමාතිහ ථපතයො	194
තසමාතිහ ථපතයො	
සමබ්බො සුරුවායො	193
තසමා න සිංසෙ පරං	
අත්තකාමො	212
තසමා නිබ්බාසිතුකාමෙන	2

පිළිවිකානි.

තසමා රක්ඛිතවිතතායා	124, 131
තසමා රක්ඛිතවිතතායා සමමා	
සබ්බපසංගොචරෙති ඉදං	
සතින්ද්‍රියං	149
තසමා රක්ඛිතවිතතායා සමමා	
සබ්බපසංගොචරෙති අයං	
සමපේ	150
තසමිඤ්ඤ ඔකප්පයි ධම්ම	
මුත්තමං	196
තසමිඤ්ඤ ධම්මෙ පඤ්ඤාධිප්පිං	
මානසං	196
තසා ඉමෙ වතතාගේ ආසවා	169
තසා උපරිමං—පෙ—සණ්ඨානං	126
තසා එවං නිබ්බුතසා	
සිංහසුනො අනුපාදා	202
තසා වෙ කාමසානසා	37
තසා වෙනං සමිජ්ඣති	36
තසා ධම්මසා	21
තසා රූපමයො වේගො	206
තසා 5, 14, 45, 62, 124,	169
තසා කො පටිවයො	125
තසා නාමකායො පදඨානං	78
තසා නිද්දෙසො කුතීං	
දඨකෙබ්බා? භාරසම්පාතෙ	119
තසා විපල්ලායා පදඨානං	77, 79
තසා සඤ්ඤාය වාසනා	195
තසෙව තෙන පාපියො	217
තසෙව සමාධියා	142
තභිං තභිං	26
තාණං	101
තානි තිණි විසිසාරෙ	226
තානි බ්‍රහ්මකානි	68
තානි යෙව	106
තානි අභි සුත්තානි	
සාධාරණානි කතානි	
සොලස භවතති	186
තාපි භගිනියො	194
තාසු තාසු භුමිසු	232
තාහි විසුජ්ඣිතතං විතතං	
විසුජ්ඣති	121

පිළිබඳතානි.		පිළිබඳතානි.	
නිකිව්වනානානං	217	තෙ දුට්ඨධෙත උපපරිකතිකබ්බං	167
නිකබ්බතා	92	තෙ වෙ පඤ්ඤා	56
නිකබ්බද්ධියං නිසාරණං		තෙ ධාතුකෙ	58
දෙසෙති	143	තෙධාතුකෙ ඉමානි	
නිණ්ණං දුට්ඨවරිතානං	135	දස සංයෝජනානි	58
නිථ්ඤ්ඤානා	79	තෙන	51, 54
නිදසොපපජ්ජ	196	තෙන තෙන	129, 136
නිපුකබ්බං තං නයං ආහු	25	තෙන තෙන වෙමතතතං	
නිරියං වාපි මජ්ඣෙ	214	ගවජති	26
නිලවාහො	219	තෙන තෙනෙව	75
නිවිධකලාණවිභාගතො	4	තෙන බ්‍රහ්මවරියෙන	94
නිවිධො නණ්ණාය	89	තෙන විකපාසිතබ්බං	24
නිවිධං	131	තෙන වුවවති පුබ්බා කොටි	
නියොගං දුකබ්බතා	55	න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය	
නිණ්	28	ව භවතණ්ණාය ව	166
නිණ්පිටකානි පුතතං	68	තෙන වුවවතති සලා	170
නිණ් සම්මානි	58	තෙනාග ආයුසො	10
නිණ් හුනා වෙ භවතති	175	තෙනාග භගවා	61
නිති ධම්මෙති සම්මතීතා	129	තෙනාග භගවා යා වෙව	
තු	22	ඛො පන	110
තුසි	201	තෙනෙව බ්‍රහ්මවරියෙන	94
තුමෙහ ඛො ථප්පතයො	194	තෙ පභාය තරෙ ඔඝං	38
තුලනා	46	තෙ පභාය තරෙ ඔඝතති	
තුල-පෙ-ධම්මානං	104	ඉදං නිසාරණං	19
තුලමතුලඤ්ඤ	104	තෙ සථාසිමුතතා භවතති	139
තුලං	104	තෙ වුවවතති දිසිවරිතා	163
තෙ	24, 26, 129, 1	තෙසං	20, 86, 121, 142, 165
තෙ කථා දළබ්බං	167	තෙසං අධම්මො	98
තෙ කාමා පරිභායනති	37	තෙසං භගවා පරිඤ්ඤාය ව	
තෙවත්තාලියං ඛොධිපකතියා		පභාණාය ව ධම්මං දෙසෙති	192
ධම්මො	165	තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං	
තෙවත්තාලියං ඛොධිපකතියා		පුඤ්ඤා පමුණි	82
ධම්මො ඤ්ඤාචරිතං මොග		තෙසං විකතීලියං	173
ජාලපදාලනං	165	තෙසං සතිමා විනායය සිකෙති	105
තෙ ජබ්බිධං කමං	139	තං	159, 199
තෙ ජෙත්වා මට්ඨුතො ජාලං	201	තං කථං දළබ්බං	167
තෙ ත්වයො ඛණ්ඩා	164	තං කථනානු භවිස්සති	190
තෙත්තියං එත්තියා නෙත්තී	3	තං වු දිසාලොචනං ආහු	26
තෙ දුත්තාරං ඔඝමිමං		තං වතුබ්බිධං	56
තරනති අතිණ්ණපුබ්බං			
අපුත්තබ්බවාය	201		

පිළිවිකානි.		පිළිවිකානි.	
තං විතතං	126	දංගනභූමි	96
තං ඤාණං	65	දංගනභූමිනියාමා වක්ක	
තං තස්ස සාසනවරං	7	තනියා පදසානං	96
තං තං කම්මසමාදානං සමා		දංගනා පහානබ්බං කිලෙසා	
දිගනති	139	සාධාරණං	85
තං තං ගුහෙතබ්බං	70	දහනතං බාලමනෙති	211
තං න පුකාරං සබ්බාදා	220	දලොපරක්කමො	228
තං භගවා න ඔවදති	140	දානමයං	97
තං භූමිං	131	දානමයං පුඤ්ඤකිරිය වජ්ඣ	96
තං මව්වුනො පදං	119	දානසංවිහාරතො	194
තං යථා බිකුචනතස්ස	57	දාසපොරියං	37
තං වා නිඤ්ඤි යො පසංසිග්ගො	191	දිඝබ්බම චෙදනියා වා	85
තං විඤ්ඤායාං උභයං	10	දිඝබ්බම චෙදනියං	140
තං විවා	203	දිඝබ්බම සුඛවිහාරත්ථං	66
තං විභජ්ජමානං	139	දිඝා මයා	220
තං සබ්බං	9	දිඝිවරිතා	163, 164
ඵලමුප්පව	92	දිඝිවරිතා රූපං අත්තතො	
ඵචො	211	උපගම්නති	164
ඵාමවා	223	දිඝිවරිතො	43
ඵාලකං	115	දිඝිවරිතො සම්මතතනියාමං	
පිටියා	37	ඔක්කමනොතා බමොනු	
පිනම්බාහිභූතෙන	119, 122	සාරි භවති	166
පිනම්බාහිභූතෙනාති ඵත්ථ පිනං		දිඝිවරිතො සුඛය පටිපදාය	169
නාම	121	දිඝිනිවුතං	120
පිනම්බාහිභූ සිකුල්ලි විරියස්ස		දිඝිනිවුතං-පෙ-අත්තාති	120
පදවසානං	149	දිඝිනියායො	107
පිනම්බාහිභූ සිකුල්ලි සබ්බං දුග්ග		දිඝියා	107
නියො ජගෙ	123	දිඝිවිපල්ලායො	120
පුපං	133	දිඝිසම්පනොතා	132
පේරං ආනඤ්ඤං ඵතදමුචි	195	දිඬුත්තරෙණ කාසී	113
දුග්ගෙකින	217	දිඝෙව බ්බමෙ	213
දුට්ඨි භවති	115	දිඝොකෙක මානසලො	170
දුකිඤ්ඤා බ්බමං ආජානාති	196	දිඝං	87
දුමා පටිපදා	114	දිඝිවක්කු සුචුසුධං	203
දුග්ග කසිණායතනාති	128	දිඝෙකින	144
දුග්ගනං සුත්තානං	171	දිඝෙකින වක්කුතා විසුඛෙක	
දුග්ගවජ්ඣනෙ කිලෙස පුඤ්ඤ	167	අතික්කන්ත මානුසකෙක	
දුග්ගනඤ්ඤා අත්තරධායති	127	සනෙත පසාති	145
දුග්ගන පරිඤ්ඤා	95	දිසාලොචනතො	27
දුග්ගනභාගියෙත භාවනා		දිසාලොචනෙන	26
භාගියෙත ව	227		

පිළිබිකානි.	
දිසානති විතරහා ජීර්ණනාපි	
මිසනනාපි	72
දිසාසුකා	55
දිසාසුකෙසු	196
දිපෙත්තුං	115
දිපො	101
දුක්කට කම්මකාරී	217
දුක්කටං	221
දුක්කරං	190, 201
දුක්කරං භගවා	201
දුක්ක නිරිතේධි ගාමිනියා පටි	
පදය අඤ්ඤාණං	110
දුක්කමසාමහබ්බසං	55
දුක්ක සඤ්ඤය වෙදනා පදසානං	78
දුක්ක සමුදයො ව අරිය සම්මං	83
දුක්කසා පරිඤ්ඤ පඤ්ඤානති ව	105
දුක්කසා පරිඤ්ඤය සමුදයසා	
පභාණාය	122
දුක්කා පටිපදා දුක්ඛාභිඤ්ඤා සම	
ථසා පදවසානං	66
දුක්ඛුපවාගේ	73
දුක්කෙ අඤ්ඤාණං	110
දුක්කෙ ඤාණං	112
දුක්කෙත	163
දුක්කෙ පුබ්බනති විපල්ලාසො	168
දුක්කො	98
දුක්කං	54
දුක්කං සමුදයො මග්ගො	58
දුක්කං සමුදයං නිරිතේධං මග්ගං	47
දුග්ගති	146
දුග්ගතෙ	145
දුග්ගමො	201
දුග්ගමො භගවා විසමො	
මග්ගො	201
දුට්ඨිනතින විනති	217
දුඨිවිනෙතා	133
දුතිසෙ යොගෙ සිනො බ්බසා	
දෙන කායං ගන්තී	169
දුතිසෙ විපල්ලාසෙ	168
දුතතිතිකං	180

පිළිබිකානි.	
දුද්ධං	115
දුනනායො	67
දුනති කම්මනාසා	67
දුපප මුඤ්ඤං	205
දුපපසා	101
දුබ්බණ්ණනා	221
දුබ්බණ්ණා	145
දුබ්බාසිතසාසි	217
දුමෙම ජක්ඛ	111
දුමෙමධා	190
දුට්ඨෙන	167, 224
දුට්ඨො ගොති යඤ්ඤ කමමං	
යෙව කිලෙසා	231
දුට්ඨෙ ධම්මා	94
දෙවපුත්තසරීරවණ්ණං	195
දෙවෙන	49
දෙසනා කුසලො	84
දෙසනා පඤ්ඤානති විපල්ලාසානං	105
දෙසනා නිදානං	21
දෙසනාය	94
දෙසනාවිචයො	13
දෙසනා සක්ඛි	36
දෙසනාභාගේ	19, 35
දෙසිතං තත් පුබ්බිඤ්ඤං සොම	
නසසි ඤ්ඤං	83
දෙසෙති	45
දෙසෙසාමි	36
දෙසවරිනො පුග්ගලො	130
දෙසසමුදානං	91
දෙසසලෙන	170
දෙසසා පාණාතිපානො පද	
සානං මොගසා මිච්ඡාපටි	
පද පදසානං	77
වාදස	9
වාදස පදාති	9
වාදස පදාති පුත්තං	9, 27, 50
වාදසති පුග්ගලෙහි	229
වාසසි දිසිගතාති මොහජාලං	165
මිපදා	225
මිපදාඤ්ඤා වක්ඛමා	225

පිළිබඳව.	පිළිබඳව.
චිත්‍ර බලවෙසු 63	බලවෙ ව කුසලමකවනො 226
චිත්‍ර ආකාරෙහි බාහුශ්‍ය පරි 109	බලවෙ නාම දුට්ඨො ඉන්ද්‍රිය 92
චිත්‍ර බලවෙසි 72	සංවරෙ මග්ගො ව 92
වෙ 141, 210	බලවෙ හවෙ රකකති 92
වෙ බලවෙ කොසලං ගව්‍ය 65	බලවෙ හවෙ රකකති 92
නති දස්සන කොසලලඤ්ච 65	බලවෙ වරිත්ති 94, 18
වෙ බලවෙ විතතස්ස උපකති 121	බලවෙ 21, 22, 23, 35, 45, 99, 187
වෙ බලවෙ විතතස්ස සබ්බිලොසා 120	බලවෙ වෙ හිකකවෙ දෙසිස්සාමි 35
වෙ පද්‍යති 130	බාහුආයතනා 23
වෙපි ජාතිශ්‍ය 144	බිඳ 205
වෙ පුතතාති වායනා හාති 93	බිඳ 217
යඤ්ච නිබ්බේධ හාතිශ්‍යඤ්ච 93	බුනාථ මව්වුනො සෙනං 88
බඤ්ඤං 102	බුනාථ-පෙ-පද්ධතං 89
බලවකුසලො 84, 66,	බුපායනා 73
බලවගුත්තස්ස 217 217	බොතකො 213
බලවමකස්ස පවතතිනං 49	න අමඤ්ඤංසු 218
බලවතා 75, 96, 196	න ගඤ්ඤපං 110
බලවතාසං 69	න ගාඛති 204
බලවතාසං උපතිකතිපිතබ්බාති 69	න ච ඉමං ලොකං 86
බලවබාහුසබ්බාති 107	න ච තාව පාරිසුරිං ගතං 140
බලවපටිසම්භිද්‍ය අත්ථපටිසම්භිද්‍යව 65	න ච තෙ ජිණ්ණා හවන්ති 71
බලවපද්‍යති 216	න ච ති ඵකස්සාලමවධානං 115
බලවරකතින 1	දුඛස්ස ව දුඛස්සව 86
බලවවිවයසමෙධාජ්ඣබෙතො 113	න ච පඨවිං නිස්සාය 140
බලවවිවයො 112	න ච හමෙධො අතිතිබ්බිධා 196
බලවවිතාසත්ථසංචණ්ණනානො 4	න වෙතනාකරණීයා 196
බලවවෙලොකනනාය 102	න තෙන හොති සංසුතෙතො 196
බලවසඤ්ඤා 78	න තං කම්මං කතං සාධු යං 190
බලවස්ස 84, 322	කතා අනුතප්පති 205
බලවො 70, 187, 196	න තං දුග්ගං බන්ධනානු ධිත 226
බලවොධිසානං 211	නත්ථෙ ඤ්ඤා නස්ස උත්තරි 107
බලවොනුපස්සනා 118	නත්ථි අත්තසමං පෙමං 224
බලවොනුසාරි 229	නත්ථි පජානනා 94
බලවොනං 84	නත්ථි පුත්තසමං පෙමං 223
බලවොනං සලකකණේ ඤ්ඤා 65	නත්ථි මුඛානං හගවන්තානං 219
බලවෙසු බලවොනුපස්සි 118	අප්පජානනා 103
බලවො 38, 202	නත්ථි රුගො

	පිළිබිකානි.
නඤ්චි සුඛෙන සුඛං	168
නඤ්චි භවපරික්ඛිණො සො	198
නඤ්චියාවටෙවා	15
නඤ්චි	103
නඤ්චපසෙවනෙන	170
නඤ්චපසෙවනෙන විඤ්ඤාණෙන	170
න පකායනති	55
න පඤ්ඤායතීති සාවකානං	
ඤ්ඤාවෙකලොන	219
න පමුත්තාපී	189
නපපකායති	53
නපපිකමිඛ	202
නමසාදි ම	5, 6
නසලඤ්ඤා	15
නසවිදු	26
නසවිහතති	14
නසා තසො ච සුත්තනෙවා	10
න සුජ්ඣති	75
න සුජ්ඣති දෙසනා	75
නසො ම	10
නරවරදමනො	226
නරවරසා	5, 6
නවවිධසුත්තනන්තපරියෙහි	11
නවසුත්තනෙන	52
නවති පදෙති	28
නවති පුග්ගලෙති	230
න සහසාරනිකායාපාරිත	
මනො	127
න සිද්ධි	198
න සොචති	197
නානොපි රක්ඛිතබ්බො	194
නානාගමෙය්‍ය	202
නානාචාරා	70
නානාකරණං	204
නානාධාතු	138
නානාසිමුත්තකතාඤ්ඤාණං	139
නාපරං ඉත්තකායාති	
පජානාති	58
නාභිනඤ්චි	209
නාභිනඤ්චනති ආයනති.	204

	පිළිබිකානි.
නාමකායරූපකායසංඛ්‍යාන	
ලක්ඛණං	79
නාමරූපඤ්ච	61
නාමරූපං	59
නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං	59
නාමසම්පයුත්තො	108
නාමසාධාරණං	94
නාමසො	84
නාමං	96
නාමං ජානාති	84
නාවිඤ්ඤති	57
නාවං සිත්තාව පාරගු	38
නික්කමථ	88
නික්කසාවො	203
නිකෙධපපඤ්ඤානති ධම්ම	
පටිසම්භිදාය	104
නිග්‍රොධසොච ඛකිජා	200
නිග්‍රහානාය	228
නිජ්ඣාම පටිපදා	114
නිත්තණ්ණො	85
නිදානං	21
නිදාසිතා	188
නිද්දිසො	22
නිද්දිසිතබ්බො	87
නිද්දෙස සත්ථි	87
නිද්දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති	50
නිද්දෙසො	27
නිධානං සීලං සබ්බදෙහග්ග	
සමතික්කමනාසෙන	102
නිද්දියං	191
නිපකො	62
නිපුණං	101
නිපපඤ්චං	101
නිබ්බනති තෙජෝතිරිච්ඡා	
නික්ඛායං	222
209, 210	
නිබ්බිජ්ඣ	216
නිබ්බිදා	79
නිබ්බිදා සහගමනති සඤ්ඤා	
මනසිකාරෙති	65

පිළිබිඹුකරු.		පිළිබිඹුකරු.	
නිබ්බිද්ධවාරණ	73	නිසිසිතුවිතනා	87, 88
නිබ්බිද්ධනි	214	නිසිසිතසා වලිතං	107
නිබ්බුතො	107	නිහතො මාරණ බොධිමුලෙ	147
නිබ්බෙධහාසියං	93, 185	නිසුත්තංකො	203
නිබ්බෙධහාසියං නාමං සුත්තං		නිසිසති	187
සා වතුසව්වප්පකාරණං	94	නිතථං	67
නිමිතතානුසාරි	75	නෙතතිප්පකරණපාද	
නිසතො	215	අවිතිංසා බාහුසො	138
නිසුත්තො	52	නෙතතිප්පෙ ආනිසංසං	90
නිසුත්තො දෙසනාහාරණ	123	නෙති	25
නිසානි	43	නෙතං ධානං විජ්ජති	131
නිසානිකලකභේන	82	නෙතති	1, 2, 20
නිසානිකා	82	නෙතතිප්පකරණං	3, 10
නිසානිකො ධර්මො	98	නෙතො ජිමහගතෙ සතං	189
නිසානිකං	82	නෙපුඤ්ඤං	112
නිරයොමි	109	නෙමිතතකො	136
නිරයො	146	නෙය්‍යථං	67
නිරයං පාපකම්මනා	136	නෙය්‍යානිකලකභේන	82
නිරයං පාපකම්මනාති		නෙය්‍යො	40
අයං සංකිලෙසො	136	නෙය්‍යො විහතති	22
නිරුමිසො	127	නෙරුතනං	84
නිරුමිසො සමාධි	114	නෙවජ්ඣගා	212
නිරුතති	27	නෙවජ්ජිනො නජ්ජි	107
නිරුතතිකුසලො	84	නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන	
නිරුතති උත්තානි කරෙති	50	සමාපතතිසා හානාය	
නිරුපද්‍යතොති	226	සංවතනනති	76
නිරුධ්වම්මොති	58	නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤානො	226
නිරුධ්වම්මං	138	නෙවසෙකෙබ්බා නාසෙකෙබ්බා	
නිරුධ්වපඤ්ඤාති නිරුධ්වසා	103	කුසාසි	113
නිරුධ්වො	203	නෙසො භික්ඛවෙ අරියසා	
නිරුධ්වො අසබ්බකො	58	විනාසෙ සමුප්පෙ	206
නිවාප්පණො	188	නො ව ආරම්භං	108
නිව්ඛා	215	නො වචනො නිසොජ්ජෙ	212
නිවුතො	59, 89	නො වෙ භික්ඛවෙ වෙතෙති	206
නිවුතං මඤ්ඤං	191	තනායති ජනො	204
නිසෙධියෙ	217	පකතිසිලං	231
නිසෙවිතං	51	පකපෙති	205
නිසෙවිය	222	පකාසනා	28
නිසායො නාම	107	පකාසනිසාමි	36
නිසාරණං	18, 89	පකුප්පකරණං	217

පිටිවිකිනාති.	පිටිවිකිනාති.
පකුපෙට්ටිය 217	පකුපෙට්ටිය 198, 223
පකුපෙට්ටිය නිලධාරී 204	පකුපෙට්ටිය 46, 104
පකුපෙට්ටිය 204	පකුපෙට්ටිය 112
පව්වනප්‍රතිපත්ති 47	පකුපෙට්ටිය 57
පව්වනප්‍රතිපත්ති 47	පකුපෙට්ටිය 57
පකුපෙට්ටිය 105	පකුපෙට්ටිය 59
පව්වනප්‍රතිපත්ති 80	පකුපෙට්ටිය 112
පව්වනප්‍රතිපත්ති 24	පකුපෙට්ටිය 112
පව්වනප්‍රතිපත්ති 115	පකුපෙට්ටිය 57
පව්වනප්‍රතිපත්ති 128	පකුපෙට්ටිය 51, 112
පව්වනප්‍රතිපත්ති 127	පකුපෙට්ටිය 135
පව්වනප්‍රතිපත්ති 112	පකුපෙට්ටිය 57
පව්වනප්‍රතිපත්ති 92	පකුපෙට්ටිය 112
පව්වනප්‍රතිපත්ති 240	පකුපෙට්ටිය 112
පව්වනප්‍රතිපත්ති 94, 112	පකුපෙට්ටිය 45
පකුපෙට්ටිය 231	පකුපෙට්ටිය 112
පකුපෙට්ටිය 117	පකුපෙට්ටිය 231
පකුපෙට්ටිය 4	පකුපෙට්ටිය 112
පකුපෙට්ටිය 191	පකුපෙට්ටිය 113
පකුපෙට්ටිය 216	පකුපෙට්ටිය 23
පකුපෙට්ටිය 216	පකුපෙට්ටිය 70
පකුපෙට්ටිය 216	පකුපෙට්ටිය 195
පකුපෙට්ටිය 10	පකුපෙට්ටිය 71
පකුපෙට්ටිය 135	පකුපෙට්ටිය 232
පකුපෙට්ටිය 127	පකුපෙට්ටිය 63
පකුපෙට්ටිය 65	පකුපෙට්ටිය 126
පකුපෙට්ටිය 130	පකුපෙට්ටිය 111
පකුපෙට්ටිය 216	පකුපෙට්ටිය 69
පකුපෙට්ටිය 229	පකුපෙට්ටිය 23
පකුපෙට්ටිය 61	පකුපෙට්ටිය 166
පකුපෙට්ටිය 78	පකුපෙට්ටිය 150
පකුපෙට්ටිය 100	පකුපෙට්ටිය 165
පකුපෙට්ටිය 106	පකුපෙට්ටිය 96
පකුපෙට්ටිය 23	පකුපෙට්ටිය 127
පකුපෙට්ටිය 23	පකුපෙට්ටිය 217
පකුපෙට්ටිය 198	පකුපෙට්ටිය 109

	පිඨකයානි.
පටිපක්ඛිද්දෙවො පුනබ්බවදෙවො	116
පටිසොනගාමි	209
පඨමස්ස කුසාසස්ස කාමග්ග	
බ්බසාද්ද සංකිලෙසො	142
පඨමස්ස පදස්ස	54
පඨමා පටිපද්ද	172, 173
පඨමා පටිපද්ද පඨමං.	
සතිපඨානං	172
පඨමාපටිපද්ද භාවිතා	
බහුලිකතා පඨමං සති-	
පඨානං පරිපුරෙති	172
පඨමා පටිපද්ද පඨමං.	
සතිපඨානං	172
පඨමෙ ආහාරෙ	167
පඨමෙ ආහාරෙ පඨමො.	
විපල්ලාසො	172
පඨමෙ යොගෙ සිනො	
අවිජ්ජාය කායං ගජන්ති	169
පඨමෙ විපල්ලාසො	167
පඨමෙ විපල්ලාසෙ සිනො.	
කාමෙ උපාදියති	168
පඨමං.	54
පඨමං කුසාසං භාවිතං.	
බහුලිකතං පඨමං විහාරං.	
පරිපුරෙති	173
පඨමං කුසාසං සමාපන්නස්ස	75
පඨමං සතිපඨානං භාවිතං.	
බහුලිකතං කාමපටිපක්ඛං.	
පඨමජ්ඣානං පරිපුරෙති	173
පඨවිකසිණං.	129
පඨවියං ඔලමබ්බන්ති	220
පඨවිං සිනො සියං.	215
පණ්ඩාය	224
පණ්ඩිතං.	195
පණ්ණිනො	145
පණ්ණිනො	127
පණ්ණිතං.	101
පණ්ණිවං.	112
පතිඨා.	101

	පිඨකයානි.
පතිඨං තත්ථ විඤ්ඤාණං.	
විරුල්ලං	103
පතිතස්ස එකං	196
පතිරුපකාරී	199
පතිරුපදෙසවාසස්ස පදඨානං.	79
පතිරුපදෙසවාසො	7
පතොදෙ	112
පතනං.	87, 217
පතනඤ්ඤානා	79
පදඨානො	21
පදඨානං.	22, 158
පදපරමො	40
පදසංහිතා	84
පදහති	64
පද්ධති	9, 53
පද්ධතාපඤ්ඤානති අවිජ්ජාණික	
කොසානං	105
පදුඤ්ඤන	187
පදෙති පකාසෙති	50
පදං.	27
පදං විචිනති	52
පදං විචිනාති-පෙ-අනුගිති.	
විචිනති	19
පදං විචිනාති-පෙ-ආණ්ණති.	
විචිනති අනුගිති. විචිනති	29
පඨානානි	210
පඨානං.	60
පන	83
පපඤ්ච	85
පපඤ්චානිනො	87
පපතං.	192
පපාතඋරගුපමා	105
පබ්බජ්ඣෙසු	210
පභාවෙ	218
පමත්තබ්බිකා	85
පමාද්ද	54
පමාදං.	119
පමොහො	111
පසත්තපාණි	194
පයොගෙන	85

පිළිවිකානි.		පිළිවිකානි.	
පරතො.	47	පලිසං.	85
පරතො සොසස්ස	96	පලෙති රතමාදාය	222
පරතො සොසෙන	47	පව්විතො	112
පරපුඤ්ඤානං	143	පසන්නො	122
පරභාවො පව්විසො	115	පස්සන්තො නාථි කිඤ්ඤානං	105
පරමපරතො	24	පස්සාධිකායො	107
පරලොකං න භාසෙ	224	පස්සාඨි	127
පරසත්තානං	143	පස්සාසො	110
පරමාසක්‍යායගන්තො		පභාණ්ණභාණ්ණා	124
දිසාසවො	169	පභාණ්ඩිලෙ සිතො	94
පරික්ඛාසෙ	161	පභාණ්ඩිලං	94
පරික්ඛාසෙ භාසෙ	24	පභාණ්ඩ	84
පරිඤ්ඤාගතො	116	පභාණං අබ්භන්තං ගච්ඡති	82
පරිච්ච	189	පභිනුතො	198
පරිච්චාගපඤ්ඤානි	104	පභිණ්ණානස්ස	211
පරිඤ්ඤා	65	පභිණො	22
පරිඤ්ඤානන්තො විඤ්ඤාණස්ස		පලිබොධන්තො පරිපුසානන්තො	
විජන්තො	116	අපවුඤ්ඤානන්තො	
පරිඤ්ඤාපඤ්ඤානි	104	අනුසයන්තො	116
පරිදාහො	73	පාණාතිපාතා චෙරමණි	78
පරිනාසිකා	112	පාණිපු	196
පරිපුණ්ණං	36	පාතිමොක්ඛසංවරසංවුත්තො	
පරිබ්බජෙ	198	විහරති	222
පරියායතො	54	පාදුභවනති	196
පරියාදිනාං	170	පාපකම්මනායා	136
පරිපුසානා	85	පාපකා	97
පරිපුසානිසෙසු	63	පාපකානං	63
පරිපුසිතො සංයුජ්ජති	210	පාරමිතාය	125
පරිසෙසති සෙසකං පදසානං	22	පාර්යතිකො	53
පරිසෙසිතං	87	පාර්යතො	53
පරිසොභාහිතබ්බං	70	පාරිපුරිසා	64
පරිසොදානං	125	පාරං	101
පරිසොසානකල්පාණං	36	පාරං ගතො	202
පරිවතති පටිපකෙඛි	22	පාරං ගතොති වුච්චති	207
පරිවතතතො	160	පාචකකප්පා	105
පරිවතතතො භාසෙ	22	පාසංසා	98
පරිවාරෙ	142	පිපාසා	73
පරිපුඬං	36, 125	පියතරං	212
පරං	217	පියරූපා	207
පරං මරණං	146	පියරූපිං තාතරූපිං	77

පිළිබිඹු කිරීම.		පිළිබිඹු කිරීම.	
පියෙ ව හොඳි	212	පුරිසනන	102
පිය වා සෑදි.	99	පුරිසනන	5
පිහා	90	පුරිසිජි. ව	189
පිහසුකුහා	79	පෙව්විහාවෙ	103
පිතිඵරණයා	128	පෙව්වි සො න ලහෙ සුබ.	189
පිතිසුබසහනතා	75	පෙව්වි සො ලහන	102
පුගලනතයතිදොසනො	4	පෙව්විසොපදෙසෙන	175
පුරු	98	පෙව්විසොපදෙසො	3
පුරුජි	53	පෙව්.	73
පුරුජිකබ්බ.	67	පෙසුණියං අනුසුතෙනා	192
පුරුජිතාති	58	පංසුප්පෙ	195
පුරුජිතං	114	ඵලතාකුසලො	66
පුරුකුසලාතිසා	93	ඵලං	18
පුරුකුසලාතිසාර	186	ඵලං වෙ කදලිං හනති	189
පුරුජි	209	ඵලං වෙඵං ඵලං නලං	189
පුරුකාමෙ	37	ඵසා පරෙනො	207
පුරුජිතෙනා	132	ඵසා සමුදිනෙසු බිමෙසු	108
පුරුජිසතතා කාමෙසු	200	ඵතං	192
පුනබ්බවිච්ඡේදනං	79	බකිනාබඩා	85
පුනබ්බවො න හොති	209	බකො	73
පුබ්බාකොපි න පඤ්ඤාති	162	බලතිපඵතතිගතො	
පුබ්බාකොපි න පඤ්ඤාති		වෙසාරජ්ජපතෙනා	100
අවිජ්ජාය ව හවතණ්හාය ව	162	බලාති	142
පුබ්බාපරකුසලො	84	බලිමාහිහාරි	196
පුබ්බාපරනුසානි	21	බලිසා	207
පුබ්බාපරෙන	85	බලනනතපානං	224
පුබ්බාපරෙන සුරුජි	86	බලනනතපානං සරමාවසනෙනා	224
පුබ්බාපරෙන සබ්බං යොජෙතො	86	බලෙනජි	204
පුබ්බාපරෙනසානි	21	බහුපාද	225
පුබ්බා කතපුරුකුහා	79	බහුති	22
පුබ්බාතිවාසා	203	බහුති තජ්ඣ සමබාධා	191
පුබ්බානො අඤ්ඤාණං	111	බහු අඤ්ඤං පසවති	163
පුරු අනියතං සමතිකකමති	140	බාගණසියං	48
පුරු පාරිසුරං ගවජිති	140	බාලකතාය	166
පුරු වෙතෙය්ගතං		බාලතිමිත්තාති	216
සමතිකකමති	140	බාලබලං	217
පුරුමා හිකබ්බෙ කොපි		බාලමති	222
න පඤ්ඤාති	219	බාලකකණ්ණාති	216
පුරුමා අවිජ්ජා පච්ඡිමිකාය		බාලා	190
අවිජ්ජාය නෙතු	115	බාලාපදනාති	216

පිඨකතානි.		පිඨකතානි.	
බාලං පිඨසමාරාලිකං	220	භමරෙ	222
බාලාං	111	භයදස්සාවි	222
බාහිරෙ	116	භවකතානි	130
බිජුකුමාරෙ විස	115	භවකණ්ඩාය	90
බුච්චිසයො අවිසුඤ්ඤානියො	219	භවනෙතති	214
බුච්චාපදෙසො-පෙ-		භවනති අභාරසපද්‍යති	2
එකතේරපදෙසො	63	භවමෙවාහිනකුඤ්ඤි	208
බොජ්ඣං	86	භවලොකො	54
බොධිභිමා	82	භවවිජ්ජසංඝාණ්ඩ	208
බොධිපක්ඛියා	82	භවසංඛාරං	104
බසඤ්ඤානකුසලො	84	භවස්ස	79, 208
බසඤ්ඤානසනි	86	භවස්ස නිස්සරණවාහංසු	208
බසඤ්ඤානසනි ඡ පද්‍යති	86	භවා අපරිමුතං යෙති	
බසඤ්ඤානුපෙතං	87	කෙචි භවා	209
බසඤ්ඤානං	27	භවිස්සනති	212
බසඤ්ඤානඤ්ඤා අනේවා ච	9	භවිස්සස්ස අනස්ස	99
බසඤ්ඤානත්ථිවාරභාවනො	4	භවෙ කුද්දසුචි ච මා අපෙක්ඛි වා	196
බසඤ්ඤානමෙව නානතතං	171	භවෙන	208
බසඤ්ඤානෙන	84	භවො සංසාරස්ස පදඝානං	79
බසඤ්ඤානෙන සුත්තස්ස		භසමච්ඡිනෙනාව පාවකො	211
නෙරුතතඤ්ඤා අධිප්පායො		භාවනාපඤ්ඤානති කායගතා	
ච ගවේසිතබ්බො	21, 84	සතිසා	104
බසඤ්ඤානෙති විවරති	50	භාවනාපරිඤ්ඤා	65
බසාපාදකායගතෙත්තිභවායවො	169	භාවනාභාගියං සුත්තං	
බසාපාදධාතු	138	දස්සනභාගියස්ස සුත්තස්ස	
බසාපාදො	75	පටිනිස්සග්ගාය	228
බසාපාදො පහාණං අබහන්තං		භාවනාභුමි උත්තරිකානං	
ගච්ඡතිති සුඤ්ඤානි දෙසනා	75	ඵලානං පතතියා පදඝානං	96
බසාබාධාය	207	භාවනාමයං	96
බුභමච්චියං	36	භාවනාමසියං	97
බුභමණස්ස	196	භාවනාය	64, 201
බුභමණෙන	49	භාවනියො	212
බුභමණො	203, 213	භාවසිතබ්බො ඛුද්දකානබ්බො	98
භගවතො සබ්බං කායකමමං	62	භාවිතකායො	130
භගවා ච සතිආරකෙකතං		භාවිතසීලො	130
වෙනස්ස සමනතාගතො	150	භාවිතෙ	22
භගවා පදං සොධෙති	108	භාසති වා කරෙති වා	187
භද්දකරතො	203	හික්ඛමෙව	36
භනෙතතං	192	හික්ඛු	216
භබ්බරුපො වදිස්සති	105	හියෙතා	217

පිළිබිඹානි.		පිළිබිඹානි.	
සීයෝගාභාවය	64	මනාපා	207
සුඤ්චිතබ්බා	93	මනෝ	200
සුසෙන	217	මනෝ පුබ්බසිතමා	187
සුතරාතනා	209	මනෝමයා	187
සුතා	212	මනෝසෙඨා	187
සුතානං උපාදය	109	මනං	224
සුතං	209	මනං පදෙසසේ	191
සුනහු	192	මඤ්ඤ	44
සුමි	20, 22	මමඤ්ඤව භූමගාකඤ්ඤ	214
සුමිං	131	මරණඤ්ඤානි ඉමානි වෙ	70
සුරි	112	මරණං වසෝ	71
සුරිපඤ්ඤා	224	මහග්ගසෝ	188
මගධෙසු	193	මහතා කොසලොන	
මග්ගඤ්ඤ	205	සමනතාගතො	86
මග්ගපරිසංපන්නා	113	මිගතං	220
මග්ගවිදු	205	මගාකච්චානෙන	10
මග්ගස්ස	91, 92	මගාකච්චායනො	1
මග්ගා මකකවෙ	193	මගාබිගමො ව	130
මග්ගානට්ඨිබ්බිකො	225	මගාපදෙසා	68
මග්ගාමග්ගකොවිදෙ		මගාපුරිසලකඛණං	210
මග්ගානුගා	205	මගාසෙතෙන	203
මග්ගෙ පුරිසං ධරෙසු	193	මා කන්ථ	189
මග්ගො ව නෙකායකතො		මාතරං	132
මග්ගෙන	224	මානසලොන	170
මග්ගො නිරෝධස්ස පදස්සානං	79	මානුසත්තං	210
මග්ගං	113	මානුසං	214
මග්ගං පජානාති සිතානුකම්පි	227	මානොපි දුට්ඨො කුසලොපි	
මච්චො	36	අකුසලොපි	124
මච්චරි	191	මා ඛුභාතිධනෙරසිකොසි	192
මජ්ඣිකලාසාණං	36	මාගේ	209
මඤ්ඤානා	73	මාලුවා ව විතතාවනො	200
මණ්ඩුකම්මලෙසු	205	මාලුවාසාලම්චොතනං	221
මද්දනෙත නං පරිස්සයා	37	මිගදසේ	48
මධුරග්ගස්ස	197	මිච්ඡත්තනියකානං අනියකානං	95
මනසා වෙ පසනෙනන	199	මිච්ඡාදිසිතිස්සණ්ණො ගොති	97
මනසා නාවිලොසිසා	62	මිච්ඡාදිසිකමෙසමාදානා	146
මනසානුචිත්තනං	87	මිච්ඡාදිසිකා	148
මනසානුපෙක්ඛණං	46	මිච්ඡාදිසිගතෙන	119
මනසා වොලොකයෙණ	26	මිච්ඡාවිමුක්ඛ	97
මනසිකාරසම්පසුත්තස්ස	46	මිච්ඡාදිසිගතෙන ව	122

පිළිබිකාති.		පිළිබිකාති.	
මිත්තානිගන්ති	199	යථ වා පන	83
මිත්තෙති ජරති	190	යථා	53, 215
මිති	188	යථා ආවට්ඨොරෙ	117
මිති යද හොති	188	යථා ඉධ පුරිසො	63
මුඛද්ධං	192	යථා කල්මසං	145
මුඛවති	211	යථාකල්මසං ගමිසසනති	136
මුත්තවාගො	194	යථා කිං හවෙ	53
මුත්තං	87	යථා කිං හවෙය්‍ය	53
මුද්ධං	142	යථා ච	73
මුද්ධිකං	148	යථා ච බුධානුස්සතිසං වුත්තං	100
මුද්දුත්තං	125	යථා දිසං	59
මුද්දමජ්ඣාධිමත්තනා	140, 142	යථා දිවං	61
මුද්ධං	224	යථා පච්ඡං	61
මුඛනනාරධායථ	195	යථා පන	98
මුති	85, 104	යථාපි හමරෙ	222
මුත්තවාදෙන	190	යථාපි මුලෙ	90
මුලකිතිඅනුගිතිසමිතිහෙදනො	4	යථා පුරෙ	61
මුලපද	16	යථා හගවා කොකාලිකං	
මෙ	48	හිකුක්කං ආරබ්භං	219
මෙත්තාවිහාරිසං	75	යථාහතං	189
මෙත්තාවිහාරිසං යනො	75	යථාභුතකුණ්දසං	79
මෙධා	112	යථා මාරෙ	87
මොහජාලපදාලනං	165	යථා යථා	70
මොහසමිකිකිනො ලොකො	105	යථා රතතිං තථා දිවං	61
මොහො	111	යථා වා පන	115
මොහො අකුසලමුලං	112	යථාහ හගවා	59
මොහො මුදිතාය පහංණං		යථා හි හගවා	74
අබ්බන්ධං ගච්ඡති	91	යථිජුබිලො	215
යඤ්ච	85	යදතිතං	202
යඤ්ච අනඤ්ඤානඤ්ඤාසංගමි		යදතිතාජුති තං හසං	208
තිජ්ඣං	59	යද ච අත්තනාවෙදි	204
යඤ්ච අනභිජ්ඣාසහගතං	127	යද ජානාති කාමානං-පෙ-	
යත්තෙතා	203	ආතිසංසං	89
යත්තොධයං පච්චයානං අවෙදි	197	යද නං මඤ්ඤති	217
යත්තො පජානාති සහෙතුධමමං	197	යද පඤ්ඤාය පසංගමි	38, 214
යත්තො පරිපුඬං තනො		යද හවෙ	198
පරිසොදනං	126	යද හි හිකුක්ක	81
යත්තකාති පදසානාති		යද හි සෙකෙතා	65
මිත්තරනති	117	යදි ආසන්නති උපපජ්ජති හවෙසු	186
යථ	83, 103, 190	යදි ච	72
යථ අපි ආයති.			
පුත්තබ්බවාහිතිබ්බතති	103		

	පිඨඛකානි.
සදි චතුසු අරියසම්මෙසු	69
සදිව්ඡති	36
සදි සබ්බානි	70
සදි නි-පෙ-න යුජ්ඡති දෙසනා	74
සමකොවාදසුතෙන වධකසේන	
එකලකඛණා වුත්තා	80
සමාරබ්බ	23
සමිදං උභයමනනරෙන	87
සහසසිසු	196
සසො	187
සසම්මි සුතෙන	227
සසා	98
සසා අසසුමුඛො	190
සසා තෙ අජාය ධම්මො	
දෙසිතො	132
සසා නං සබ්බධම්මෙසු සද්ද	
ඤ්ඤං පටන්තති	195
සසා ධම්මසා	114
සසා භායති	208
සසා සෙලුපමං විතතං	203
සසානි ඡ්ඛියානි	211, 216
සතිං නතිං	221
සා ඉමෙසු චතුසු ඉඡ්ඤියෙසු	59
සා ච අනුගිති	19
සා ච ඉඤ්ඤානා	126
සා ච පිතිඵරණනා	128
සාවයොගො	194
සා ච සමමාවාචා	130
සාවෙව	11
සාවෙව-පෙ-විඤ්ඤායං	11
සා ඡ උපෙක්ඛා ගෙහසිතා	
අයං දිසිපකෙඛා	100
සාජයොගො	194
සා නිරුතතිපදසංඝිතා	84
සානි සොනානි	57
සානුකම්පා අනුදදයා	199
සා රත්තසා වෙදනා අයං	
සුඛාවෙදනා	107
සාවතා	225
සාවතිකා ඤ්ඤායා භූමි	74, 84

	පිඨඛකානි.
සාව සබ්බධම්මො	21
සා විමංසා	90
සා සබ්බාධිපතෙය්‍යා විතෙන	
කඤ්ඤා අයං ඡ්ඤාසමාධි	59
සා සමමුලිකසා වෙදනා අයං	
අදුක්ඛමිසුඛා වෙදනා	107
සාහං	195
යුජ්ඡති	70, 85
යුජ්ඡති දෙසනා	75
යුජ්ඡනති	16
යුඤ්ඤා වුධිසාසනො	88
යුත්තා	54
යුත්තායුත්තපරික්ඛා	20
යුත්තායුත්තිපරික්ඛා	20
යුත්ති	158
යුත්තිභාරෙනයොජෙනබ්බානි	94
යුත්තිභාරෙ	20
යෙ අකුසලා	66
යෙ අරියසම්මානි විභාවයානි	214
යෙ කුසලා	66
යෙ ච බො කෙචි	98
යෙ ච සික්ඛාසාර	217
යෙ ච සා මිච්ඡාදිසිපම්මසා	97
යෙ චෙ කඤ්ඤා පකාසිතා මුතිනා	24
යෙ ධම්මසා අකොච්ඡා	217
යෙ ධම්මො	24, 80
යෙ ධම්මො එකලකඛණා කෙචි	21
යෙන උපපනත්තපනෙන	64
යෙන කාමචිතකකං වාරෙති	
ඉදං සති ඡ්ඤියං	64
යෙන කෙනචි වණ්ණෙන	199
යෙන ච අසිතපිතබාසිත	
සාසිතං සමමා පරිණාමං	
නව්ඡති	110
යෙන ච	109
යෙන ච ජරති	109
යෙන ච පරිබ්බාසති	110
යෙන තණ්හානුසංසං සමුහනති	90
යෙන බ්‍යාපාදචිතකකං	
වාරෙති ඉදං සමාධි ඡ්ඤියං	64

පිළිබිඹානි.

යෙන යෙන	70, 136
යෙන යෙන වා පන වස්ත්‍රනා	210
යෙන යෙන වා පන	
විලක්ඛණො	114
යෙන යෙන හි මඤ්ඤානි	
තතො තං ගොති අඤ්ඤාථා	208
යෙන යෙනාකාරෙන	129
යෙන විනිශ්චිතක්කං වාරෙති	
ඉදං විරිඨිඤ්ඤං	64
යෙ නං පජානන්ති යතො	
නිදනං තෙ නං විතො	
දෙනති සුඤ්ඤාති යක්ඛ	200
යෙ මෙ විජ්ජංසු	196
යෙ සබ්බාර අනාසවා	107
යෙති කෙවි	166, 208
යො	25
යො එතං සබ්බං සමතික්ක	
තොතා අයං චුවචති	
නිත්තණ්ණො	85
යො කොවි උපතිස්සයො	
බලවපච්චයො	79
යො කොවි උපතිස්සයො	
යො කොවි පච්චයො ච	
සබ්බො යො පදසානං	29
යොගතො	80
යොගිනං	19, 52
යො ව කබලිඛිකාරෙ ආහාරෙ	168
යො ව කබලිඛිකාරෙ ආහාරෙ	
යො ව එසො ආහාරෙ	
ඉමෙ අපපණ්ණිතෙන	
විමොක්ඛවුට්ඨෙන පරිඤ්ඤා	
ගච්ඡන්ති	171
යො ව කබලිඛිකාරෙ ආහාරෙ	
යො ව එසො ආහාරෙ	
ඉමෙ තණ්හාවරතස්ස	
පුග්ගලස්ස උපකක්ඛිලො	168
යො ව සමාධි	128
යො ව සමාධි-පෙ-අයං	
විආයානං	128

පිළිබිඹානි.

යො ව සමාධි පච්චුප්පනන	
සුඛො ආයතිං සුඛවිපාකො	
අයං සමපො	128
යො ජානති සත්තවිදු	23
යො වාපි පපඤ්ඤා	86
යො තං රුපමයං වෙගං	
සහති	206, 207
යො දණ්ඩන විනිසති	189
යො දුක්ඛමඤ්ඤාති යතො	
නිදනං	105
යො ධම්මො	114
යො ධම්මො යං ධම්මං	
ජනායති තස්ස යො	
පරික්ඛාරෙ	115
යො නරෙ අනුගිජ්ඣති	37
යොනිසොමනසිකාර	47
යොනිසො විචිතො ධම්මං	202
යො තෙති	25
යොපි ඉමෙති ධම්මෙති සමන්තා	
ගතො න යො තං ධම්මං	
උපාතිවත්තති	95
යො පුග්ගලො නිවරණෙති	
නිවුතො	54
යො මුග්ගණො	203
යො සතො උපසම්මති	217
යො සාධාරණාය	174
යං	26, 72, 84, 191
යං අනිවේධ දුක්ඛෙ අත්තති	
යෙ ව	63
යං අනිවේධ දුක්ඛං අත්තතා	62
යං එත්ථ ඤාණං	136
යං එවං ජාතියං කම්මසමාදානං	140
යං කිඤ්චි	74
යං කිඤ්චි ආරම්භණං	281
යං කිඤ්චි-පෙ-සබ්බො යො	
අවිතර්කෙති සාධාරණං	95
යං වක්ඛං	195
යං ඡන්දා අගතිං ගච්ඡති ඉදං	
ලොභසමුදානං	91
යං ඤාණං උපපජ්ජති	46

	පිඨකයානි.
යං නණ්ණාය ව අවිජ්ජාය ව	
පහාණං අයං නිරුතඨො	123
යං තුඤ්ඤාය ව	
ඤ්ඤායං	151
යං නං ලොකුතතරං ඤ්ඤං	84
යං දිස්සති	232
යං ධම්මානං නාමසො ඤ්ඤං	84
යං ධම්මං	24
යං නාපරං ඉඤ්ඤායානි	
පජානාති ඉදං අනුප්පාදෙ	
ඤ්ඤං	58
යං නෙතර්පකරණං දෙවනස්සං	124
යං පච්චාගමණං	151
යං පටිවෙඨෙන	91
යං පදසානං	21
යං පන	58, 71
යං පනිදං	72
යං පරිසොදපිනං අයං නිරුතඨො	91
යං පුච්ඡනං	19
යං මානං නිස්සාය	124
යං මූලා	24
යං යදෙවධාතු	189
යං යං	70
යං යං වා පන	98
යං රක්ඛති	93
යං ලොකො පුජයතෙ	2, 5
යං ලොභවසෙන දෙසවසෙන	
මොහවසෙන ව කමමං	
කරොති ඉදං කණ්ණපුකකං	189
යං වා පන	231
යං වා පන කිඤ්ඤි භගවා	
අඤ්ඤාතරං වචනං භාසති	231
යං විදිති සතො චරං	213
යං විරිඪවසෙන පඤ්ඤා	
වසෙන ව කමමං කරොති	
ඉදං කමමං අකණ්ණං	
අපුකකං අකණ්ණඅපුකකං	
විපාකං කමමකඛයකරං	140
යං සම්මාගමණං	151
යං සම්මාවසෙන කමමං කරොති	139

	පිඨකයානි.
යං සබ්බඤ්ඤානා පත්තා	147
රක්ඛති ධම්මවාදිං	38
රක්ඛණාපටිසංහරණං	89
රක්ඛිතවිතතස්ස සමමා	
සබ්බප්ප ගොචරෙ	
භවිස්සති පුජ්ජති	148
රක්ඛිතවිතතස්සාති තිණ්ණං	
පුච්ඡිතානං පදසානං	148
රක්ඛිතවිතතස්සාති පදසාන	
පඤ්ඤාතරිඪයානි	151
රක්ඛිතවිතො අස්ස සමමා	
සබ්බප්පගොචරෙ	123
රක්ඛිතං	149
රක්ඛිතං පරිපාලියති එසා	
නිරුතති	149
රජ්ජියා	207
රජ්ජියෙසු	203
රජ්ජාතිථි	192
රජ්ජපථො	193
රත්තස්ස වෙනනා	107
රත්තා	189
රුගච්ඡිතා	829, 230
රුජා රජෙ භවිස්සති	195
රුගමලං පවාගෙනො	130
රුගමුඛෙ සිතො	230
රුගච්ඡිතයෙ	68
රුගච්ඡිතා වෙනොවිමුතති	44
රුගච්ඡිතා වෙනොවිමුතති	
තද්දරමණාකුසලා	124
රුගච්ඡිතාය	44
රුගසලොන	107
රුගසලොන නක්ඛං	
සෙවනෙන විඤ්ඤාණෙන	170
රුගො	73, 133
රුගො ව	200
රුගො ව දෙසො ව	199
රුපධාතු	83, 138
රුපසබ්බයෙ විමුතො	107

පිළිබිඹුනානි.	පිළිබිඹුනානි.
රූපසම්මා අත්තනානං	164
රූපායතනං	83
රූපිනො	225
රූපිඤ්ඤං	83
රූපිපු හවෙසු	89
රූපුපා විඤ්ඤාණිනි	170
රූපවේදනාය සඤ්ඤාය	
සම්බාරෙසු	170
රූපං	109
රූපං අත්තනො සමනුපස්සති	120
රූපං තථාගතො	220
රූපං පඨමං විපලලාසවජ්ඣ	
අසුභෙ සුභං	120
රෙගගණ්ඨසලලභෙසජ්ජං	164
රෙගනිග්ගාතකං	164
රෙගමෙව වසිස්සනති	163
රෙගාභිකුන්තා	163
රෙදං වදති අත්තනො	208
ලක්ඛණතො	83
ලක්ඛණලක්ඛියභාවතො	4
ලක්ඛණො	21, 159
ලතා	78
ලඛා	36
ලපකො	136
ලපනතතර	195
ලාභා වො භික්ඛවෙ	220
ලෙණං	101
ලොකනතගු	207
ලොකමීමං පස්ස	209
ලොකවට්ඨානුසාරී	167
ලොකවට්ඨානුසාරී ච ලොක	
විවට්ඨානුසාරී ච	167
ලොකවිවට්ඨානුසාරී	167
ලොකසම්මං	49
ලොකස්ස	55
ලොකස්ස උත්තරී	226
ලොකාමියං	198
ලොකියඤ්ඤා	
ලොකුත්තරඤ්ඤා	211, 227
ලොකියං	211
ලොකියං ලොකුත්තරං	211
ලොකියං සුත්තං	227
ලොකුත්තරසමමාදිසි	164
ලොකුත්තරෙ	108
ලොකුත්තරං	211, 228
ලොකො	82
ලොකො	5, 53
ලොකො අභිලිභෙනා	55
ලොකො නාම	65
ලොහගුණො	191
ලොහසමුදානං මොහසමුදානං	91
ලොහා ඛණ්ඨි අත්තනානං	190
ලොහො උපෙක්ඛාය	91
ලොහො-පෙ-පඤ්ඤාය	91
ලොමා නාම-පෙ-මජ්ඣිමනිකං	109
ලොහිතං උපපාදෙය්‍ය	133
වචනක්ඛමො	212
වජ්ජනති	217
වජ්ජෙසු	222
වටංසකො	195
වට්ටං තෙසං පඤ්ඤපනාය	
නත්ති	218
වට්ටං නාම සංසාරෙ	
විවට්ටං නිබ්බාණං	167
වණ්ණසණ්ඨාන	
බ්‍රහ්මද්වයානසණ්ඨානලක්ඛණං	77
වත්තා	212
වජ්ඣසාධාරණං	95
වජ්ඣං	37
වදඤ්ඤා	224
වධකසේන එකලක්ඛණානි	80
වතා	117
වසං මාරස්ස ගච්ඡති	119, 122
වා	83
වාචා දුබ්බාසිතා යථා	191
වාමානුරක්ඛි	221
වාමං	224
වාමං මනඤ්ඤා	224
වාදනුපාතා	98
වාදනුවාද	98
වායමති	63, 64
වාසනාභාගියං	93, 185, 227

පිළිබඳව.		පිළිබඳව.	
ව්‍යාපාරිකයා සුභත	230	විධිමත්වීම	195
ව්‍යාපාරිකයා නාම සුභත		විනිශ්චය	68
දුකකරා පිළිකරා සහ		විනිශ්චය	146
කරා කාමානං ආදීනවො		විනිශ්චය	81
නෙකකිමෙම ආනිසංසො	94	විනිශ්චය ලොකෙ අභිජාය	
ව්‍යාපාරිකයා නාම සුභත		දෙවන සහ නව සමාධි ඡේදය	82
දුකකරා පිළිකරා සහ		විනිශ්චය	197
කරා පුඤ්ඤවිපාකකරා	94	විනිශ්චය	199
ව්‍යාපාරිකයා සුභත		විපඤ්ඤා මජ්ඣිම නිකාය	
සබ්බසංසාරයෙහි සහ		පරිසරයානං	51
සුභත සහ නිසංසාරය	228	විපඤ්ඤා	51
විග්‍රහකරා ලෙස	125	විපඤ්ඤා	40
විවිධයන් සාරෙන විවිධිතං		විපඤ්ඤා	51
සුභත සහ නිසංසාරය	29	විපරිසරයා නිලේඛනවල	174
විවිධය	112, 168	විපරිසරයා නිලේඛන	174
විවිධයන්	20	විපරිසරයා නිලේඛන	
විවිධිතකරා කරා සලං	75	විපරිසරයා	119
විවිධිත	191	විපරිසරයා	163
විවිධිත	70	විපරිසරයා	105
විජිත	209	විපරිසරයා	26
විජිත	104, 112, 202	විපරිසරයා	112, 128, 122
විජිත පාද අවිජිතයන්ගේ	81	විපරිසරයා	25
විජිතයන්ගේ	129	විපරිසරයා පදයානං	96
විජිතයන්ගේ පෙ-අනුකරා		විපරිසරයා	143
විපරිසරයා	168	විපරිසරයා සහ	141
විජිතයන් සමනෙසනා	87	විපරිසරයා පවිට්ඨිතං	140
විජිතයන්	87	විපරිසරයා පවිට්ඨිතං	190
විකකක විවාරසහගතා	75	විපරිසරයා ම	130
විකකක	200	විපරිසරයා	31
විකකකයා විවාරිතං	87	විපරිසරයා	208
විකර්තයා	14	විකර්ත	22
විකර්තයා වාසනිදිසිගතානි	165	විකර්ත	28
විකර්තයා	16	විකර්ත	159
විකර්තයා	51	විකර්තයා	22
විකර්තයා	51	විකර්ත	208
විකර්තයා	142	විකර්ත	209
විදුතං සකකතො	226	විකර්ත	113
විදුත	5, 6	විකර්ත සහ සහ	113
විදුත සහ	7	විකර්ත	192
විදුත නෙයා	7	විකර්ත	101

පිළිබිකානි.		පිළිබිකානි.	
පිඬුතනවිතනවති	195	විමංසා	45, 46
පිඬුතනවෙනසො	222	විසතිධාරිනො	219
පිඬුතනාධිගමො ච	130	වුච්චති සුතනං	10
පිඬුතති	79	වුසානං	56, 141
පිඬුතතිරසනො	4	වුතනවති එකධිවෙච	21
වීරනො කාමසඤ්ඤාය	198	වුතනා	26
වීරනො	198	වුතනා හවනති සබ්බෙ	21
විරහනිසිතං	60	වුසිතමුහවරියො ධම්මොන සො	
විරහො	79, 226	වුහව්වාදං චදෙය්‍ය	204
විරහො සෙසො ධම්මානං	225	වෙදනානුපස්සනා	118
විරියවසෙන ඛලානි හවනති	142	වෙදනානුපස්සි	118
විරියස්ස පදසානං	88	වෙදනාවතනං	164
විරියං ආරහති	64	වෙදනං	164
විච්චතො	109	වෙදනකගු	204
විචරණං	28	වෙහව්‍යා	112
විචිච්ඡා	55	වෙය්‍යාකරණෙසු	26
විචිච්ඡා නාම වුච්චති විචිකිච්ඡා	55	වෙය්‍යාකරණෙසු හි යෙ	
විචිච්ඡා පමාද	64	කුසලාකුසලා	167
විචිධානි	23	වෙච්චනපඤ්ඤානති	105
විචේකනිසිතං	60	වෙච්චනභාගේ	23
විචේපියමානො	166	වෙච්චනානි	22
විසතතිකා	73	වෙච්චනෙ	78
විසමුලස්ස	197	වෙච්චනො	160
විසමෙ සමා	202	වෙච්චනො නාම සො භාගේ	23
විසිසිකාසුපගනො	196	වො	35
විසුඞ්ගපෙකකා	227	වොකාගේ නානාතසඤ්ඤා	126
විසෙසභාගියො සමාධි	142	ථවාදනං	56, 90
විසෙසාධිගමං	132	වොලොකනසේන	102
විසෙසානුපස්සිනා	96	වොස්සග්ගපරිණාමිං	60
විසෙසාය	75	වොස්සග්ගරනො	194
විසෙසාය සංවතනති	76	වොහරනො	132
විසොකං	101	සර්පාදිසෙසා නිබ්බාණධාතු	108
විසොජ්ජිතං	19	සර්පාදිසෙසා නිබ්බාණධාතු	
විසොජ්ජනීයං	220	විජ්ජා	108
විසොජ්ජිතං අනුගිති	19	සර්පමිහයං දුතතරං අච්චකාරි	207
විසොජ්ජිතවති	23	සර්පමි.	207
විසං හලාහලමිච	191	සකමමුනා හඤ්ඤති ඛජ්ඣනි ච	186
විහරති	81	සකමමුනා හඤ්ඤති	
විහිංසාධාතු	138	ඛජ්ඣනෙ ච	188
විතරග විතදෙස විතමොහ		සකාසි.	196
විරියධම්මෙති භාතබ්බො	83		

	පිළිබිකානි.		පිළිබිකානි.
සකෙසු බිවෙමසු	204	සවෙව්හි යොජ්ඣන්තා	25
සකකතො	71	සව්වං	101
සකකතොව	71	සව්විකන්තා	195
සකකිරකස්මං	92	සව්විකිරිය පඤ්ඤාතති	104
සගහං	207	සප්පුබිරං	211
සගහගාමියො	109	සඤ්ඤාපෙනති	92
සගො	147	සඤ්ඤාචෙදධිතනිතරොධසගහතා	75
සගහං	190	සඤ්ඤාපචාරා	75
සගහං නාම උග්ගමෙනති	92	සඤ්ඤං විතතං දිසිං	120
සබ්බලසිනා	28	සතසගස්සං කපො මුදිතො	
සබ්බිලසගාහියං	67, 185, 227	පුටං අපුපෙසි	195
සබ්බිලෙසෙ	23	සති නෙසං නිවාරණං	57
සබ්බිලෙසො	141	සති චෙ ඉන්ද්‍රියානි	
සබ්බිලෙසො දුක්ඛං	164	සතින්ද්‍රියඤ්ඤා සමාධින්ද්‍රියඤ්ඤා	59
සබ්බිලෙසං	90	සතිපඨානා	16
සබ්බිතලකඛණානි	70	සතින්ද්‍රියෙන	43
සබ්බිතස්ස	70	සතිමා	81
සබ්බිතානි	58	සතියං පඤ්ඤාය ව	205
සබ්බාතබ්බමා	62	සතො	73
සබ්බාරදුක්ඛතාය පන	55	සතංසගස්සානං-පෙ-පාපකං	191
සබ්බාරබාතු	138	සතකකඛනතුපරමො	228
සබ්බාරපරියාපනතානි	107	සතතා	141
සබ්බාරා	85	සතතාධිඝානං	211
සබ්බාරාදස්සනබ්බලෙන	86	සතතාධිඝානඤ්ඤා	
සබ්බිතතවිත්තාරෙන	142	ධම්මාධිඝානඤ්ඤා	211
සමෙධිපනොනෙතනිකිතනිතා	16	සතතානං උඛාගේ	102
සමෙධිපසනො	28	සතතානං එසිකා	102
සමිගගේ	203	සතතානං පසුනං	102
සමිගහං	16	සතතානං මණෙකා	101
සමිතාමො	209	සතතානං සාගේ	101
සමිසං භිද්දෙය්‍ය.	132	සතතාපි දුට්ඨා	166
සවිතතපරියොදපනං	90	සතතියා	197
සව්වබ්බෙම	226	සතතියා විස මමසො	198
සව්වනාමො	226	සන්තා	45
සව්වපසකාසනා	163	සදන්තරමා	217
සව්වනං චතුර්ග්‍රහපදා	225	සදා	5
සව්විකා	199	සදා නරමනුස්සං	6
සව්විකා	44	සදා සතො	38
		සදා සතොති උපායො	39
		සදියො	214

	පිඨිකාති.
සද්දහානො	198
සද්දහානො අරහතං ධම්මං	
නිබ්බාණපතතියා	198
සධමෙම	26
සධානුයාර්	229
සඬිනිදියං කන්ථ දළබ්බං	85
සමො	224
සමො මුදු	224
සමො මුදුසංවිහානිවද්දසුද්ද	224
සධං පටිලහති	45
සනතතො මනසිකගෙනි	126
සනතපපති	109
සනතිපෙකෙඛා	198
සනෙත	192
සනෙතො	127, 203
සනතං	101
සන්දසංසිතබ්බානි	68
සන්දිඝිකා	98
සනිංනං	85
සනිංවිතං	214
සනිංවිතං සංසරිතං	214
සප්පසෙය්ව පද සිග්ගෙ	37
සබ්බිකාලෙ	213
සබ්බසුද්දනාපතතා විදිතා	
සබ්බධම්මා	147
සබ්බසුද්දනාය	104
සබ්බතො විවයෙන භාරෙන	
විචිනිනි	94
සබ්බතතාය	209
සබ්බන්තමිති	137
සබ්බථා	56
සබ්බදෙය්වපගතො	135
සබ්බධම්ම යාථා ව අසම්පටිවෙධ	
ලක්කණං අවිජ්ජා	77
සබ්බධම්මානං	65
සබ්බධි	56, 209
සබ්බපාපසං අකරණං	90
සබ්බපාපං නාම	91
සබ්බපාපං නාම අසම්චිත්තතානි	91
සබ්බභූමානුපරිවතති ව සිලං	102

	පිඨිකාති.
සබ්බ-පෙ-ලක්කණං	77
සබ්බලොකෙ	127, 216
සබ්බසො	54
සබ්බසංයෝජනාදිනො	198
සබ්බසබ්බාරොසු අසුභානු	
පසසිනො විහරතො	98
සබ්බසංසි සභාපි අහතනා	191
සබ්බා	56
සබ්බා උපපතියො	92
සබ්බා ව ජනපදනිරුහතියො	85
සබ්බා තා ජම්මං ගච්ඡන්ති	189
සබ්බා දුග්ගතියො ජගෙ	124
සබ්බා දුග්ගතියො ජගෙති	
භාවනාය පදසානං	149
සබ්බාති සම්මානි පසසිතබ්බාති	67
සබ්බා පසුද්ද	100
සබ්බාපි තණ්හා අපෙක්ඛාසාන	
ලක්කණෙන එකලක්කණං	72, 73
සබ්බා-පෙ-පදසානං	149
සබ්බාහිභූ	226
සබ්බාසවපරික්කය්ද්දණං	147
සබ්බා සා විතරුගෙහි සාධාරණො	95
සබ්බුපාදනක්කියා නානි	
දුක්කසංසංගෙවො	209
සබ්බෙ තෙ භවා	209
සබ්බෙ තෙ අවිප්පමුත්තා	
භවස්මාදි වුද්දමි	208
සබ්බෙ ධම්මා-පෙ-විසුඬියාති	
අයං උපායො	19
සබ්බෙ ධම්මා අනතතා	214
සබ්බෙ නවසුතතතෙනා විචිනති	52
සබ්බෙ සබ්බාරු අනිච්චා	214
සබ්බෙ සබ්බාරු දුක්ඛා	214
සබ්බෙ සත්තා මරිස්සනති	186, 187
සබ්බෙ සත්තානි අරියා ව	
අනරියා ව	136
සබ්බෙසං	20, 140
සබ්බපුපෙථි ලබ්බතො	195
සබ්බා අසති	72
සබ්බා අරියමග්ගො	189

	පිඨිඛිකානි.
සබ්බො ව පටිච්චසමුප්පාදො	
දෙසිනො	83
සබ්බො දුක්ඛුපවාතො	73
සබ්බො සමාධිඤ්ඤාමුලකො	
ඤ්ඤාපුබ්බඛිතමො	
ඤ්ඤානු පටිච්චනි	61
සබ්බං ඤෙය්‍යා	78
සබ්බන්තං සථා නිද්දිඨං	
ධාරසිතබ්බං	231
සබ්බං රථං දුඛං සෙති රුජා	
වෙ හොති අධමමිකො	189
සමුභවාරි	45
සභාගවිසභාගනිද්දෙසනො	4
සභාවිභාවනො	110
සභාවො හෙතු	115
සමග්ගානි	79
සමණපදුමසඤ්චයො ගණො	226
සමණෙන	49
සමණෙන වා	49
සමතික්කමති	126
සමථපුබ්බඛිතමාය	44
සමථපුබ්බඛිතමාපටිපදා	45
සමථපුබ්බඛිතමාය පටිපදාය	45
සමථපුබ්බඛිතමාය විපස්සනාය	44
සමථවිපස්සනාකොසලං	163
සමථවිපස්සනාය භාවිතාය	150
සමථවිපස්සනායෙග	
නිග්ගානකහෙසජ්ජං	164
සමුථවිපස්සනං	143
සමුපේතා	25
භූමිපේතා	128
සමථං උපදිසති	143
සමනතාගතා	146
සමසිසිනා	230
සමා	114
සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු	222
සමාධික්ඛිපස්ස	97
සමාධික්ඛිපෙය්‍ය	43
සමාධිපස්ස පදඨානං	88
සමානභාවො	114

	පිඨිඛිකානි.
සමානෙති	26
සමාරොපනො	25
සමාරොපනො භාරසමානො	161
සමාරොපධිතබ්බො	24
සමාහිතස්ස	126
සමාහිතෙ විතෙන	59
සමාහිතො	104
සමුදයො කිලෙයා	231
සමුද්දපරමා	223
සමුලෙහි	26
සමුහතා	214
සමොසරණං	16
සමපජඤ්ඤං	112
සමපජානො	81
සමපටිවෙධෙන	89
සමුප්පසලාපං භවති	67
සමබාධබ්‍යුත්තං	192
සමබාධා	190
සමබාධිපරායනො	215
සමහතස්ස විනස්සති	190
සමහවං	104
සමොදිසි	113
සමොදිසිනො හි සමමා	
සඛිකපො භවති	149
සමොදිසි නාම යං දුක්ඛෙ	
ඤ්ඤං	161
සමොදිසි පුරෙක්ඛාරොති	
අයං විපස්සනා	150
සමොදිසි පුරෙක්ඛාරොති	
විපස්සනාය පදඨානං	149
සමොදිසිස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස	
මිථ්‍යාදිසි නිජ්ජනනා හොති	97
සමොදිසි පුරෙක්ඛිනා	123
සමොච්චිත්තති	97
සමොච්චිත්තතිඤ්ඤාදස්සනස්ස	98
සමොසඛිකපාගොචරො	123
සමොසඛිකපාගොචරොති	
සමපස්ස පදඨානං	148
සමොසඛිකපාගොචරො	
සමොදිසි භවිස්සති	148

	පිඨකයාති.
සමමාසකපො	97, 149, 164
සමමාසනිධිමමපදං	216
සමමාසමාධිධිමමපදං	216
සමමාසමුධිසං නෙ සතො	131
සමොහො	111
සරකකයං	207
සරණො සමාධි	114
සරසකපො	60
සරගසදෙසසමොහ	
සංකිලෙසපකෙකින හානබ්බා	83
සරිතා	73
සලකකිණො	112
සලාකයාහෙන	133
සලොකපාලො	5
සලවිධොව රූපපති	37
සලෙඛානුසන්නත වුතති	166
සලෙකෙතිබ්බගාරවො	166
සලං	73
සචති මනාපිසෙස රූපෙසු	56
සචනති	56
සචනති සබ්බධි	56
සචනති සබ්බධි සොකා	57
සචෙතෙ සමාධි	114
සච්ඤානං	36
සසංකාරපරිනිබ්බාධි	229
සසංකාරසමාධි	114
සහධිමමිකා	98
සහධිමමියා	215
සහසං කප්පකොට්ඨෙ	194
සහායා වත	204
සං අධොගාමි අසං	92
සාකෙතෙ	193
සාථං	36
සං දුට්ඨෙන	65
සාධාරණො	94
සාධාරණානි කතාන්	189
සාධාරණො සාධාරණධිමම	
විනාගතො	4
සාධාරණො හි ධමමා එවං	
අඤ්ඤාමඤ්ඤා	95

	පිඨකයාති.
සාධාරණො	22, 116
සාධාරණං	96
සානි කමොති	188
සානුසංසාරපරිසුඝානං ජායති	210
සා පජානනාමෙන පඤ්ඤා	59
සාමඤ්ඤාතො	83
සාමඤ්ඤං	190
සාමාකපච්චොදනමතනං	126
සාමිසො සමාධි	114
සා යෙව තණ්හා	85
සා යෙව පජානාකාරෙන	
ධමමනාදි	100
සාය	47
සාරතතරතතා	205
සාරිපුතොතා ච	202
සාවධං	207
සාවර්ණිකා කොසලෙසු	
චාරිකං පක්‍ෂකම්සයාති	193
සාසනපඝානං	169
සාසනපරිශෙසිභාවතො	4
සාසනවරං	5, 6
සාසනසං පරිශෙසි	10
සා සමමුලහසං වෙනනා	
අයං දිසිනිසංයො	107
සිකඛානුසන්නතවුතති	166
සිපිලං	205
සිනෙතො	73
සිපාං	102
සිචං	101
සිලකකිකො	218
සිලකකිකෙන	218
සිලකකිකො ච	130
සිලමයං	96
සිලවනොති	231
සිලසමාතිතා	201
සිලං	202
සිලං ජිවිතමුත්තමං	202
සිලං වතං බ්‍රහ්මචරියං	218
සිහවිකකිලිතං	26
සි	
සුකිචං	53, 190
	210

පිළිබිඹුකි.		පිළිබිඹුකි.	
සුකිව්ණ්‍රපාවන	189	සුතනං	69, 86
සුකකධමෙමන උපාදියති	55	සුතනං නිද්දිසං භවති	86
සුකකවිපාකං	138	සුතනං පවිච්ඡිනිතබ්බං	67
සුකකා	204	සුදෙසිතානි	215
සුකකාභිජාතිකෝ	210	සුඛාසුඛපරිකඩා	23
සුකකං ධම්මං	209	සුඛො ආරමෙහා	108
සුඛකාමානි	189	සුභාවිතානි	216
සුඛඵරණනා	128	සුරියසමා ආහා	223
සුඛවෙදනියං එසාං		සුලඛං	220
අනුපගව්ණ්‍රනො	129	සුවණ්ණව්ණ්‍රදනං නාවං	195
සුඛාපවිපදාධිපජාභිඤ්ඤා	96	සුවණ්ණණ්ණ	145
සුඛෙතෙන	189	සුසුසුසං ලභනෙ පඤ්ඤා	198
සුඛො	98	සුහතං	132
සුඛං	101	සෙකඩා	52, 201
සුඛං වා පවිපදං දෙසෙය්‍ය		සෙකඩාසෙකඩවිපසානා	
න සුජ්ජති දෙසනා	74	සුබ්බිකමපසභාණ්‍යොගෙන	62
සුඛං වෙදනං පරිජානනො	129	සෙකෙකත	63
සුඛං සෙති	197	සෙකෙකා අභිගිජ්ඣනො	63
සුගති	147	සෙකගජාඅතනසමතුනා	200
සුගතෙ	145	සෙය්‍යවිදං	144
සුගතෙසු	191	සෙය්‍යා	214
සුඤ්ඤානවිමොක්ඛමුඛං		සෙවාලමාලිකා	92
පඤ්ඤාකඩකො	130	සො	63, 65, 94, 107, 126
සුඤ්ඤානො	39	සො අතීතං රූපං-පෙ-	
සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙකඩසු		අතීතං විඤ්ඤාණං අතතතො	
මොහරජාති ආණ්ණති	19, 39	සමනුපසාති	120
සුතමයි	46	සො අනුපානනානං	63
සුතෙන නිසසයෙන	46	සො ආකාරො	23
සුතං	87	සො ඉමං-පෙ-සමතිවතනති	37
සුතනමති වුතනං සතිසා		සො උපරිමං සමාපනති	
විතනං රකඛිතබ්බං	150	සනතතො මනසිකරෙති	126
සුතනසා	19	සො කුභිං විපල්ලාසයති	
සුතනසා ච	67	අතතභාවවන්ත්‍රසු	120
සුතනසා සො පවිච්ඡො	67	සො ච	83
සුතනාසිසානවිභාගතො	5	සො වායං	86
සුතනානුලොමං	69	සො නතො වුතො අමුත්‍ර	
සුතෙන මතාරෙනබ්බානි	88	උදපාදිං	144
සුතෙනත	86	සො තථා මධ්දිනො	131
සුතෙන වා වෙය්‍යාකරණෙ වා	114		
සුතෙන වුතනානි	23		

	පිඨඛිකානි.
සො තුථි අභිවිධං අධිගච්ඡති	
ඡ අභිඤ්ඤා වෙ ව විසෙසෙ	126
සොනා	56
සොනානං සංවරං මුෂි	57
සොනාපනතියබ්භති	215
සොනාපනොනා	215
සොනාපනොනාගමසමි	216
සො තිණි විමොක්ඛමුඛානි	
භාවයනොනා නයො ඛණ්ඩ	
භාවෙති	130
සොධනො	161
සොධනො භාගේ	23
සො නං අධිවෙමා	221
සො පමාදො දුට්ඨො	89
සො ලොකං වර්ණිතං	163
සො විවිකිච්ඡනොනා	55
සො විපල්ලාසො	119
සො සබ්බසො	126
සො සමථවිපස්සනං භාවය	
මානො තිනි විමොක්ඛ	
මුඛානි භාවයති	129
සො සමාධි	127, 128
සො සමාධි පඤ්චවිධෙන	128
සො භාගේ ලක්ඛණො නාම	21
සො භි නිවුනො සංසාරතිමුඛො	121
සොලසභාර	10
සොලසභාර පඨමං	27, 29, 119
සොලස	13
සංසුජ්ජේ	218
සංසුජ්ජනොනා උපාදියති	210
සංවරං මුෂි	56
සංවරං සිලං	93
සංවාසො	189
සංවිහානි	224

	පිඨඛිකානි.
සංවිහානිවදඤ්ඤා	224
සංවිරුලුකමති	195
සංවුතං තිනි ධානෙති	221
සංසඤ්ඤානා	86
සංසරිතං	214
සංසාරගාමිනී	124
සංසිතං	214
හතා	190
හදසං ආහවම තිස්සනති	170
හනානි	221
හනෙ	197
හවෙ	38
හානබ්බා	45
හානභාගියො සමාධි	142
හානාය	75
හානාය-පෙ-දෙසනා	76
හානාය සංවතතනති	75
හාර	13
හාරබ්බඤ්ජනවිවයො	10, 20
හාරබ්බඤ්ජනවිවයො	
සුත්තකස්ස නයා නයො ව	
සුත්තනෙත්ථා	162
හාගේ	21, 25
හාගේසුත්තතිනි නිද්දිසො	21
හාගේ සොධනො නාම	23
තිතාතිතාසිති	196
තිනෙසිතායං	218
තිරඤ්ඤා වා	87
තිනෙ	145
තිනො	214
තිනොගමසමි	214
හෙතු	62, 115
හෙතුමටකබ්බසිත්තා	24
හෙතුසො	186